Jukka
Hankamäki
Teokset, osa 10

Suomalaisen nykyfilosofian historia

Mustelmani taisteluista tieteen ja filosofian kentillä

jsh

Hankamäki
Éditions

Totuusvakuutus:

Tämänkään kirjani kirjoittamista tai julkaisemista
ei tukenut taloudellisesti Suomen Akatemia, yksikään
yliopisto eikä mikään yhdistys, järjestö tai säätiö.

JUKKA HANKAMÄKI

SUOMALAISEN NYKYFILOSOFIAN HISTORIA

MUSTELMANI TAISTELUISTA TIETEEN JA FILOSOFIAN KENTILLÄ

TEOKSET

OSA 10

Author and publisher

Jukka Hankamäki

Ph.D., D.Soc.Sc.

Helsinki, Finland

Julkaistu alun perin

2009.

ISBN 978-952-65113-9-9

ISSN 2954-0992

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE

Millä keinoin eksistenssifilosofinen ja fenomenologinen suuntaus karkotettiin suomalaisista yliopistoista? Kuinka lopetettiin Juha Varton tutkimusryhmän toimintaedellytykset Tampereen yliopiston filosofian laitokselta? Miten kävi Esa Saarisen likvidointi Helsingin yliopistosta, ja kuinka hänen menestyksensä kostettiin hänen oppilailleen? Mistä oli kyse taideteollisen alan hulluissa päivissä, kun analyyttista taiteenteoriaa edustavat viralliset valvojat koettivat päivystää taiteellisen tutkimuksen hengiltä suomalaisessa taide- ja tiede-elämässä? Millä tavoin Sven Krohnin ja Lauri Rauhalan elämäntyö yritettiin vesittää lopettamalla heidän tutkijaryhmänsä toimintamahdollisuudet jo Turun filosofiapiirin aikoina? Ja ennen kaikkea: ketkä ovat syyllisiä ja miksi tämä vaiva elävän filosofian poissa pitämiseksi yliopistojen filosofian laitoksilta nähtiin?

Monet tieteenharjoittajat ovat puhuneet näistä asioista salamyhkäisesti kahviloiden ja ravintoloiden pöydissä. Tässä teoksessa kysymyksiin vastataan avoimesti, dokumentoidusti ja suoraan. Juorut, huhut ja ennenaikaiset kuolemat ovat syynä legendojen syntyyn. Julkaistessani tämän tiedepolitiikkaa käsittelevän omaelämäkertani kirjaan ylös tärkeän osan suomalaisen filosofian historiaa parin viime vuosikymmenen ajalta. En silti usko, että teokseni vähentää legendojen määrää. Tämä kirja ei ole tavanomainen filosofian historia vaan muistelmallinen teos. Minulla on ollut harvinainen tilaisuus toimia tärkeimpien filosofisten ja tiedepoliittisten konfliktien silminnäkijänä, todistajana tai osapuolena. Siihen liittyy moraalinen vastuu tuoda näkemykseni julki. Keskeisessä asemassa on myös oma elämäni: miksi minulle ei koskaan myönnetty virkoja eikä toimintaresursseja sen enempää väitöskirjaani tehdessäni kuin sen jälkeenkään, useita filosofisia teoksia kirjoittaessani? Miksi homoseksuaalinen filosofi asetettiin täydelliseen toimintasaartoon naturalistien ja pragmatistien hallitsemassa heteroyliopistossa ja miksi meitä edelleenkin syrjitään ”kaikkien sääntöjen ja ohjeiden mukaan”?

Tämä teos voi monien lukijoiden mielestä sisältää sekä uskomattomalta tuntuvaa että tuttuakin ainesta, mutta kaikki on joka tapauksessa totta. Vaikka filosofiaani on käsitelty julkisessa sanassa laajasti, minulla itselläni ei ole ollut julkisuutta. Sen sijaan minulla on jotain muuta: maine. Ja juuri tuosta maineesta sikiää valitettavasti myös noita huhuja ja legendoja.

Vaikka kirjani kertoo nykyajan filosofiasta, en kirjoita nykyajalle vaan tulevaisuudelle. Oma aikamme nimittäin täyttyy halvasta tiedepolitii-

kasta, jonka keskeltä on vaikea erottaa, mikä on todella tärkeää. Filosofisesti merkitykselliset asiat hukkuvat massakulttuurin melskeeseen. Historia kuitenkin osoittaa, että valtavirran mentyä ohi joen uomasta on usein paljastunut helmiä, aivan niin kuin soliseva puro huuhtoo hiekanjyvien keskeltä kultaa (jonka joku toinen tietysti korjaa parempaan talteen). Toivon, että aikalaistodistukseni palvelisi historiallisena dokumenttina matkalla kohti parempaa tulevaisuutta.

Tukholmassa, vainojen uhrien muistopäivänä 27. tammikuuta 2009

JUKKA HANKAMÄKI

Wahrheit macht frei!

Totuuden muunnelma

1. *Prologi: Tämän filosofian historia*

On kevät 2006. Täytän tänä vuonna neljäkymmentä vuotta. Olen väitellyt tohtoriksi kymmenisen vuotta sitten ja julkaissut useita filosofisia teoksia. Tuttavani sanovat, että minulla on vakiintunut asema analyyttisen systeemifilosofian kriitikkona. Tuohon seikkaan viitaten he koettavat selittää myös sitä, miksi minulta on vuosien ajan kiistetty kaikki tutkimustuet, virat ja varat sekä toimintaedellytykset yliopistolaitoksessa. Mitään resursseja toiminnalleni ei myönnetty edes väitöskirjaa kirjoittaessani. Mutta kriitikon roolini lisäksi olen myös muuta. Ehkä nämä muut tekijät selittävät minuun kohdistettua tiedepoliittista painostusta selvemmin.

Olen luonut kirjojeni ja artikkelieni kautta filosofiakäsityksen, jossa filosofia nähdään suurenmoisena älyllisenä vapautena ja samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteiseen merkityskonstituutioon perustuvana yhteisymmärryksenä sekä rakkautena. Epäfilosofisten ajattelutapojen perussyynä olen pitänyt epävapautta ja riippuvuutta, jotka johtuvat toisten ihmisten valtaan alistumisesta. Se on heteronomista eli toiseudenvaraista vallan käyttöä ja siihen samastumista. Tämä ihmisten asenteissa ja persoonallisuudessa ilmenevä eroavuus heijastaa syvemmin – paitsi filosofiakäsitysten eroa ja sitä, mikä todella on filosofiaa – myös tiettyjä tiedepoliittisia kiistoja. Aito filosofia toteutuu parhaiten homoseksuaalisessa, homososiaalisessa ja yhteiseen keholliseen kokemiseen perustuvassa suhteessa.

Näkemykseni ja akateeminen rohkeuteni ovat olleet sellaisia, joista eurooppalaisen filosofian piirissä on tapana palkita professorinviralla. Mikäli kirjoitukseni olisi julkaistu ranskaksi tai saksaksi, olisin luultavasti yksi eurooppalaisen nykyfilosofian kuuluisimpia hahmoja. Suomessa minulle ei ole myönnetty edes osa-aikaista sivutoimisen tutkijan viransijaisuutta. En ole kuitenkaan suostunut vaihtamaan kotikieltäni vieraaseen, sillä omimmillani olen sanoessani asiat selvästi suomeksi. Joissakin tapauksissa on kenties samantekevää, millä kielellä filosofi kirjoittaa. Tärkeämpää on, mitä hän sanoo. Mutta filosofilla, kuten minulla, pitää olla oikeus ajatella ja toimia omalla kotikielellään joutumatta ajetuksi tiedepoliittisen pakolaisen asemaan. Ajatusten sisällöt ovat kiinnitettyjä kieleen.

Olen myös kaihtanut ajatusta filosofian opettamisesta. Käsitykseni mukaan filosofiaa ei voida lainkaan *opettaa* – äärimmäisessä tilanteessa filosofi voisi kiteyttää filosofiansa keskeiset teemat pariin luentoon. Todellinen filosofian oppiminen ja opettaminen voivatkin olla lähinnä stimulaatiota: ajattelun liikkeelle panemista, joka voi tapahtua dialogisissa ihmissuhteissa. Esimerkiksi omaa tieteenharjoittajan asemaani voidaan väittää ”yksittäistapaukseksi” ja tätä kirjaani ”subjektiiviseksi”, mutta molempien väitteiden yleinen merkitys paljastuu dialogisen filosofianäkemyksen kautta: ihmissuhteet, tapahtumat ja konfliktit, joiden keskellä olen elänyt, antavat näytön siitä, *mitä tiede sinänsä on* ja miten se muovaa ihmisten elämää sekä suhdetta maailmaan. Niinpä myös tämä kirjani on päätelmien osalta tieteenfilosofinen. Kysymykseen siitä, miksi näkemys filosofiasta ”tietojen opettamisena” on johtanut akateemisen filosofian dekadenssitilaan, palaan myöhemmin. Sen sijaan ajatteleminen onnistuu parhaiten *kirjoittamisen* kautta, sillä kirjoittaminen ja lukeminen antavat mahdollisuuden filosofian vaatimaan viipymiseen ja mietiskelyyn.

Tämä teos on kirja yliopistovuosistani. Elämääni on luonnollisesti mahtunut muitakin vuosia. Ollessani kuudentoista vanha ja istuessani länsisuomalaisen kotikaupunkini lukioluokassa haaveisiini vaipuneena tulin vastanneeksi matematiikanopettajani kysymykseen hajamielisesti ”anteeksi mitä?” Miespuolinen ja kireänoloinen lehtori tiuskaisi minulle tuolloin ärtyneesti: ”Painu suolle!” Luokka kohahti. – Mistä oli kyse? Ei ole kovin tavallista, että kukaan toteaa oppitunnin kuluessa mitään noin jyrkkää. Toivotus oli liioiteltu. Mutta sen kautta välittyi jotain, mikä on leimannut myös monia muita kohtaamiani tilanteita ja ihmissuhteita. Minua on aina vihattu, joko salaa tai avoimesti. Voitte varmasti kuvitella, minkälaisen merkityksen mainittu toteamus sai omassa tajunnassani, kun koulut olivat vielä kesken ja nuori mies maailmaa vastaan suojaton. Minua on aina vältelty, kartettu ja vihattu homoseksuaalisuuteni vuoksi – joko sen selvästi näkyvän tai pelkän eleistäni ja asenteistani välittyvän, salatun. Erilaisuuteni ja poikkeamiseni valtakulttuurin normeista on usein tulkittu ylpeydeksi, ja minulle on oltu myös kateellisia. En kuitenkaan käsittele tässä kirjassani nuoruusvuosiani enempää. Olen kotoisin hyväksi kokemastani perheestä, ja lapsuuteni oli onnellinen. Mutta edellä mainitun kaltaiset tilanteet ovat leimanneet myöhemmin myös yliopisto- ja opiskeluelämääni. Jatkuvan painostuksen kanssa on ollut raskasta elää.

Olen tätä tekstiä kirjoittaessani työtön filosofian tohtori. Painostus, jonka uhriksi minut on ajettu, on johtanut tähän tilanteeseen. Minun asemassani keskeistä ei ole tietenkään ulkopuolisuus sinänsä vaan ne *tiedepoliittiset syyt*, jotka ovat johtaneet yhteiskunnalliseen diskriminaatioon. Kollegojeni harjoittama vihamielinen puolueellisuus ja henkinen väkivalta ovat tuottaneet minulle suuren määrän taloudellista vahinkoa mene-

tettyinä työsuhteina, virkoina, palkkoina ja tutkimusapurahoina jopa niin, että kaiken kärsityn harmin jälkeen minulla olisi syytä olla kiitollinen siitä, että olen jäänyt henkiin. Juuri niin viholliseni varmasti ajattelevatkin – ehkä niitä professoreja lukuun ottamatta, joka ovat koettaneet tappaa minut varattomuuteen. He pitävät asiaintilaa oikeudenmukaisena ja pesevät kätensä verestä, johon he ovat tahrineet itsensä tiedepoliittista valtaa käyttäessään. Ongelma ei olekaan se, ettei henkisen väkivallan kohteena voisi elää, vaan se, että todella voi! Kaikesta minuun kohdistetusta painostuksesta ja pahanilkisyydestä huolimatta en ole kurja enkä onneton ihminen. Kukapa haluaisikaan valittelemalla tunnustaa itseään ”huonoksi”, kun todellisena syynä on vain tiettyjen viranomaistahojen oma mielivalta. Olen onnistunut pyrkimyksessäni sanoa sen, minkä haluan, enkä ole taipunut edustamaan sellaista, mitä vastustajani haluaisivat minun sanovan. Olen tähdännyt kaikkien osapuolten hyvään, vaikkakin monilla ihmisillä on ollut vaikeuksia ymmärtää tarkoituksiani. Mahdollinen kovasanaisuus, josta minua on joskus syytelty, on ollut akateemisten vastustajieni itse pyytämää.

Mustelmista painomusteella

Muistelmien kirjoittamista pidetään filosofin tehtävistä viimeisenä, *grande finalena*, joka seuraa, kun kaikki, mitä halutaan tehdä, on tehty. Tilinteon aika on päivän mentyä mailleen ja iltaruskon langettua asioiden ylle. Vain harvat uskaltavat julkaista muistelmiaan ajoissa. He haluavat varmistaa, että historia on saatu ”valmiiksi” ja vastustajat ovat joko henkitoreissaan tai kuolleet. Sellaiset kirjoittajat sanovat pyrkivänsä objektiivisuuteen, mutta niin he tekevät aitouden ja totuuden hinnalla. Tosiasiassa heidän huolensa historian valmiiksi saamisesta ja totuudesta onkin pelkkää kostoa, niin kuin historioiden kirjoittaminen yleensä on. He ottavat tehtäväkseen asioiden merkityksen arvioimisen ja paikoilleen panemisen: sen päättämisen, miten mikäkin asia oli. Objektiivisia historiankirjoittajia on vain vähän, ja heistä on pulaa varsinkin silloin, kun kyse on *oman* historian tai elämäkerran kirjoittamisesta: osallisuudesta tapahtumien keskellä. Toisaalta tapahtumien kulkuun puuttumattomia ja siinä mielessä ”totuudenmukaisia” sivustaseuraajiakin on liikaa. Sellaisia historiankirjureita on maa pullollaan, ja heitä tulee aikojen kuluessa aina vain lisää, niin kuin syksyinen metsä täyttyy maamunista ja lehmäntateista. Objektiiviset historiankirjoittajat ovat kirjastoissa kuhkijoita ja kirjatoukkia, akateemisia märehtijöitä tai puiden kylkeen kasvaneita kääpäpahkoja, joilta puuttuu omakohtainen suhde koettuun. Sen sijaan omaelämäkerrallinen muistelmateos on kuin makea hedelmä, joka vierähtää suuhun cocktailin pohjalta. Mutta sen mukana kurkkuun hulahtaa usein myös huurretta ja jäätä.

Mitä hyödyttää lukea tai ladella totuutta juuri ennen kuoleman rajaviivaa, vaikka se olisi kuinka turvallista? Turvallista sen ajatellaan olevan siksi, että vihollisten kuoltua ei ole pelkoa kostosta, tai siksi, että oman elämän ollessa lopuillaan mitään hävittävää ei enää ole. Mutta elämä itse ei ole silloin myöskään pelastettavissa. Koettu onni ei ole jälkikäteen jaettavissa eikä kärsimys kumottavissa. Siksi myös muistelmat on syytä kirjoittaa ja julkaista aikana, jolloin niiden kirjoittamisesta selviytyy ilman vanhuuteen liittyvää muistin pettämistä. Mustelmat on paras lääkitä ajoissa. Jos verenpurkauman aiheuttamaa turvotusta hautoo jääpalapussilla, kohouman saa laskemaan, mutta seurauksena on jälkisärkyä. Jos taas mustelman pitää näkyvillä, se huomataan, eikä sitä jomota yhtä paljon. Haavojen nopeaa hoitamista puoltaa myös kansanviisaus. Sanotaanhan laulunkin sanoissa, että ”anna arpisten haavojen olla, niitä auki et repiä saa”. Haavat on siis syytä sitoa tai ommella silloin kun ne ovat vielä tuoreita, lopullinen Harmageddon tai Waterloo näkemättä ja historiankirjoitus on yhä kesken. On siis parempi julkaista omaelämäkerta hyvissä ajoin kuin jättää kirjoitustyö liian myöhäiseen ajankohtaan. Ehkä sitä ei lainkaan tule.

Nautin parhaillaan elämäni keskipäivän kukoistuksesta – *in media vita*. Tämä teos on kertomus kaksikymmentä vuotta jatkuneista seikkailuistani tiedehallinnollisen juonittelun ja vallankäytön viidakoissa. Jeesus, Odysseus ja Arnold Schwarzenegger sanoivat: ”*I'll be back.*” Sen sijaan minä en tule takaisin. Tämä teos poikkeaa Homeroksen sepittämistä Odysseuksen retkistä myös siinä suhteessa, ettei oma tieni filosofiaan ole ollut ajelehtimista minkään opettajan tai oppilasparven seurassa harhaan. Sen sijaan tieni on ollut labyrintteihin johtavilta poluilta poikkeamista: kykyä luoda ja elää oma elämä, aivan niin kuin olen kirjoittanut omaperäistä ja matkimiseen syyllistymätöntä filosofiaakin. Elämääni ei leimaa myöskään altistuminen seireenien laululle eikä siitä johtuva heikkouden tunne. Sen enempää oman elämäni kuin tämän teoksen rakennekaan eivät nojaudu kostojuoneen, ja olen myös varonut vallankäytölle ominaista kyklooppimaista yksisilmäisyyttä. Mutta sen, minkä sanon, sanon suoraan.

Tämä kirja ei ole armonanomus eikä rauhan tai lepotilan julistus mutta ei myöskään sovinnollinen oikeudenmukaisuuden vaatimus. Mikä olisikaan raukkamaisempaa kuin julkaista muistelmateos suomatta vihollisilleen puolustautumisen ja sitä kautta oman syyllisyytensä paljastamisen mahdollisuutta? Mikä olisi armeliaampaa kuin päästää vihollisensa pahasta antamalla heille mahdollisuus *kuolla* heidän huonon omantuntonsa alta tai häpeäpaaluun sitomisensa edeltä? Tässä teoksessa en pyri revanssiin. Hidasta totuuden kertomista puoltaisi vain se, että kun viholliset ovat kuolleet, kritiikki ei satu heihin niin paljon. Pyrinkö sitten siihen? – En. Totuuden nuolia ammuskelen vain johdonmukaisuuteni vuoksi.

Käsitykseni mukaan ihmisen elämä ei ole parabolinen kaari, jonka laella vallitsisi keskipäivän demoni ja jonka saavuttaminen merkitsisi alaspäin pudottautumista, niin kuin aurinko laskee taivaanrannan taakse. Tuon tapainen kehityskaari voi olla tyypillinen kulttuureille ja yhteiskunnille. Sen sijaan yksilön elämä on kokonaisdraama, joka kohoaa korkeuksia kohti aina viimeisen päivään asti. Niinpä tämän teoksen julkaiseminen ei merkitse minulle historian vangiksi jäämistä vaan välitilinpäätöstä. Se edustaa vapautumista siitä äänettömyyteen tuomituksi tulemisen kahleesta, joka tekisi filosofiselle paarmakärpäselle saman kuin hyönteismyrkky puutarhassa. Neljänkymmenen ikävuoden saavuttaminen on elämäni *peripeteia*, käännekohta, ja vastaisuudessa kirjoitankin muistelmani ”jo ennen kuin ne tapahtuvat”. Sitä puolestaan kutsutaan filosofisen ohjelman toteuttamiseksi.

Tieteen ja filosofian olemus sellaisena kuin se on minulle kahden vuosikymmenen kuluessa valottunut, on seuraava: akateeminen filosofia ei ole mitään muuta kuin vallankäyttöä, seurapiiriasioiden hoitoa, sosiaalisen pääoman keruuta ja mielipidevallan naamiointia asiantuntijavallaksi. Tämän pelaamisen ikävimmät seuraukset olen joutunut kokemaan hintana filosofisesta itsenäisyydestäni. Olen ollut tahallisesti ja tarkoituksellisesti *ignoranceen* eli suureen tuntemattomuuteen, jopa julkaisu- ja julkisuussaartoon, asetettu henkilö. Samalla olen filosofi, jonka kaikki kyllä tuntevat, mutta jota kukaan ei haluaisi myöntää tuntevansa – ja josta jokainen luulee, ettei kukaan muukaan häntä tunne. Ja tähän kaikkeen on syynsä.

Totuuden aika

Monille ihmisille tämän kirjan julkaiseminen merkitsee vapautumista pitkäaikaisesta ahdistuksesta. Puhuttuani asioista heidän kanssaan useat ihmiset ovat tulleet sanomaan minulle, että he ovat kanssani täysin samaa mieltä. Yleensä nämä ihmiset ovat olleet yliopistollisesta vallankäytöstä riippumattomia henkilöitä tai sen uhreja, mutta julkisesti minua puolustamaan on uskaltautunut vain harva. Toisaalta kukaan ei ole pystynyt osoittamaan, että olisin mielipiteineni ja tulkintoineni väärässä. Minua on kylläkin joskus arvosteltu ”ilkeäksi”, mutta kyseinen minussa nähty piirre johtuu vain perinteisten akateemisten *hyveiden* seuraamisesta ja osoittaa perimmältään ajattelu- ja kirjoitustaitoa.

Eräät ystäväni ovat varoittaneet minua tekemästä itsestäni marttyyria. Kysyttyäni heiltä, mitä sana ”marttyyri” tarkoittaa, olen joutunut toivomaan, etteivät he käyttäisi sanoja, joiden merkitystä he eivät tiedä. Marttyyri on uskonsa puolesta kuollut. Minä en ole heidän tarkoittamassaan uskossa, ja myöskään marttyyriksi ei pyritä eikä päästä vaan tuomitaan, kun ympäristö vaatii ihmisen päätä vadille. Jos muita vaihtoehtoja ei ole, onkin kunniakkaampaa tulla yhteisönsä murhaamaksi kuin

suostua syömään vihollistensa kädestä. Juuri tällainen marttyyrin osa on ollut tyypillinen monille filosofeille.

Kuolemanvakaviin riitoihin ja kiistoihin ajautuminen on ollut ominaista myös minun elämänhistorialleni. Filosofien elämäkerrat näyttävät päällepäin tarkasteltuina usein tympeiltä ja filosofit itseensä tyytyväisiltä. Tämä tosin koskee lähinnä noita virkauralleen valittuja filosofeja, jotka nauttivat kuukausipalkkaa yliopistojen heille myöntämissä suojatyöpaikoissa. Tosiasiassa sillä tavoin tuotettu tyytyväisyys ja näennäinen rauhantila ovat seurauksia ankarasta pakkovaltaisuudesta, jonka tuloksena toimintaresurssit on kielletty tietyiltä filosofeilta, ja ne on luovutettu professorivallan kautta vain professorikunnan omien kellokkaiden haltuun. Myös minä olen ollut kielletty filosofi ja kuolemaantuomittu filosofien joukossa, sillä mitä muuta tutkimustukien, toimintaresurssien ja vähäistenkin apurahojen kiistäminen filosofilta on, kuin henkipatoksi julistamista ja pakolaiseksi ajamista? Se on eräänlainen oikeusmurhan muoto. Ja vastuussa siitä ovat tietyt henkilöt.

En ole ollut kokemuksineni tietenkään yksin. Olen silminnäkijä, uhri, asianomistaja ja todistaja. Minun lisäkseni suomalaisen filosofian piirissä ovat henkisen väkivallan kohteeksi joutuneet useat muutkin kanssani samalla tavoin ajattelevat. Useimmiten he ovat olleet joko liian hienotunteisia tai liian nujerrettuja puolustaakseen oikeuksiaan ja kirjoittaakseen saamansa kohtelun julki. He ovat alentuneet jopa suojelemaan alistajiaan. Sen sijaan minä olen tehnyt eräiden tiedeinstituutioiden tavoin ”tiedepoliittisen linjauksen”: minun ylitseni voidaan kävellä ainoastaan hautausmaan viheriöllä, jos silloinkaan. En siis kannata toisen posken etiikkaa, mutta en myöskään alennu huitaisemaan avokämmenellä. On vain tullut totuuden aika. Tämä teos on merkki siitä, kuinka kirjekynä nipsaistaan rauhankyyhkyseltä, ja motiivinani on halu tulla ymmärretyksi oikein. En halua, että ajatukseni ymmärretään väärin.

Vapaampaa filosofia ei ole

Akateemisten tutkimus- ja toimintaresurssien kiistäminen ei ole tietenkään ollut seuraus vain itseeni kohdistetusta painostuksesta. Koko edustamani filosofiakäsitys fenomenologiasta eksistenssihermeneuttiseen tieteenfilosofiaan ja vähemmistöfilosofioista subjektivimin ja individualismin puolustamiseen on ollut kiistelyn kohteena suomalaisessa filosofiassa. Tässä valossa minuun kohdistettua diskriminaatiota voidaan ehkä ymmärtää, vaikka sitä ei pidäkään hyväksyä. Minusta on pyritty tekemään vallankäytön pelinappula, jolle on haluttu kostaa opettajikseni miellettyjen henkilöiden syntejä. Jukka Hankamäestä on tällöin yritetty tehdä sijaiskärsijä kokemaan nahoissaan toisten ihmisten onnellisuudesta ja hyvinvoinnista johtuvan kateuden seuraukset. Toisaalta minulla itselläni

ei ole ollut filosofiassa sen enempää opettajia kuin suosijoitakaan. Myöskään filosofiallani ei ole ollut mitään todellista haastajaa. Vastustajana on ollut vain tiedepoliittiseen vallankäyttöön lukkiutunut analyyttisista systeemifilosofeista, postmodernisteista ja marxilaisista koostunut klikki. Se on naamioinut oman ahdistuneen ja näennäistieteellisen asenteensa akateemisen filosofian ihanteeksi liberaalia ja yksilöllistä ajattelua vastaan. Tämän rintamalinjan takaa on sitten harjoitettu vaikuttavaa valtapolitiikkaa.

Keskeisen osan kiistelystä, salamasodasta ja sähköjännitteestä, joka on vallinnut oman asemani ympärillä, on muodostanut homoseksuaalisesti motivoituneen filosofian ja heteroseksuaalisen valtakulttuurin välinen ideologinen ero. Tämä eroavuus juontaa juurensa sukupuolten erilaisista arvo-, merkitys- ja symbolimaailmoista, jotka perustavat rinnalleen homoseksuaalisen ja homososiaalisen filosofian. Saman sukupuolen sisäiseen merkityskonstituutioon perustuva filosofia on filosofian korkein ja kehittynein muoto. Sen sijaan analyyttisen systeemifilosofian, postmodernismin ja marxismin motiivit sekä ilmenemistavat ovat olleet heteroseksistisiä, ja sitä ne ovat olleet tavalla, jota olen arvostellut useissa kirjoissani. Ne ovat edustaneet ihmisen sitomista kollektivismin, riippuvuuden ja heteronomisuuden kahleisiin. Vapauden ja yksilöllisyyden lietsojiksi noista sosialistisista ja kommunistisista ajatussuunnista ei ole ollut. Myös oma diskriminoitu asemani filosofien joukossa on ollut seuraus heteroseksuaalisen valtakulttuurin harjoittamasta piilosyrjinnästä ja rasismista. Kyseinen diskriminaatio ei ole tietenkään kohdistunut mihinkään ominaisuuteen minussa, vaan se on välittynyt symbolisten rakenteiden kautta. Yliopistoyhteisö onkin aivan liian sofistikoitunut ympäristö, jotta siellä voitaisiin tehdä murhia, lyödä puukolla selkään ja kiertää kahvaa haavassa. – Ei. Yliopistoyhteisö polkee oikeuksia lausumattomien ja lajinsäilytysstrategisten arvomaailmojen kautta, aivan niin kuin koulumaailma yleensäkin. Useimmiten tuo valta-asemassa oleva ideologia on ollut analyyttinen systeemifilosofia, naturalismi tai pragmatistinen kielifilosofia, jotka ovat sukua heteroseksuaaliselle valtakulttuurille.

Hävitessään taloudellisesti tai hallinnollisesti ihminen voittaa filosofisesti. Menetettyäni virat, varat ja tutkimusresurssit olen hävinnyt taloudellisessa suhteessa 5–0, mutta olen voittanut ideologisessa mielessä 100–0. En ole päästänyt vastustajia lähelleni pilaamaan ja valvomaan filosofiaani. Olen kirjoittanut ja edustanut vain sitä, mitä haluan. Niinpä kirjoitukseni ovat itsenäisiä ja alkuperäisiä. Voisin sanoa, kuten teokseni *Enkelirakkaus* (2008) jälkisanoissa: olen saanut ajatukseni Jumalalta. Siis joka kerran, kun lukija ottaa käteensä kirjoittamani kirjan, hän voi onnitella itseään. Suurempaa lahjaa kuin palkita itsensä lukemalla teoksiani, ei voi filosofian piirissä itselleen antaa. Siksi myös kirjojeni ja ajatusteni pohtiminen tekee lukijalle parhaan mahdollisen palveluksen: kuten totuus yleensä, se tekee vapaaksi.

Teosteni lukemisen voi luontevimmin aloittaa kirjasta nimeltä *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa* (2005). Sen kautta avautuu maisema filosofisiin ydinajatuksiini ja asenteeseen, jonka mukaisesti filosofiaa harjoitan. Teoksessa viitataan myös aiempaan tuotantooni, esimerkiksi kirjoihin *Rakkauden välittäjä* (1997, toinen painos 2006), *Tasapainon geometria* (1992), *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994) ja *Minä* (1995). Niitä voikin lukea ensin mainitun yhteiskuntafilosofisen ja elämänasenteellisen teoksen täydennyksenä. Tärkeimmät tieteenfilosofiset ja metodologiset näkemykseni esitän teoksessani *Dialoginen filosofia* (2003, toinen painos 2008). Se sopii jokaiselle oman ajattelunsa taustoista kiinnostuneelle tieteenharjoittajalle. Filosofiani lähtökohtana on tunteva, tahtova ja havaitseva subjekti: yksilöllinen minuus, joka käy vapaata keskustelua toisten osapuolten kanssa. Sen sijaan analyyttinen systeemifilosofia, pragmatismi, postmodernismi ja marxismi ovat keskittyneet kiistämään sen tosiasian, että filosofian lähtökohtana on väistämättä ihmisyksilön oma tajunta ja transsendentaalinen minä. Yksilöllisen subjektin ne ovat yrittäneet korvata omalla kollektivismillaan. Kyseisten asenteiden ristiriitaisuus heijastelee myös homoseksuaalisen ja heteroseksuaalisen asenteen ristiriitaisuutta.

Yhteiskunta- ja tiedepoliittisen ohjelmani olen esittänyt teoksessani *Työttömän kuolema* (2005), joka on kannanotto henkisen arvotuotannon ja filosofisen elämäntavan puolesta. Se on kirjoitettu työelämän yleistä valheellisuutta vastaan. Teokseen *Filosofiset viuhahdukset* (2007) olen koonnut tärkeimmät artikkelini. Niissä esitän ydinteesini kiteytetysti. Tiedepoliittisista taisteluista puolestaan kertoo verkkokirja *Contra Academia* (2005), ja tulkintani sukupuolisuuden filosofian nykytilasta esitän nettijulkaisussani *Seksit selviksi* (2007). Tärkeimpänä on kuitenkin syytä pitää teostani *Enkelirakkaus*, jossa arvostelen tieteellisen ja filosofisen vallankäytön heteroseksistisyyttä. Se on kirja filosofian ja uskonnon homoseksuaalisesta luonteesta, ja rohkenen kutsua sitä eräänlaiseksi ”homomiesten pyhäksi kirjaksi”. Teoksessa kerrotaan, millä tavoin homoseksuaalinen rakkaus ja filosofia kuuluvat yhteen, ja kirjan lopussa esitetään homoseksuaalisen valtion manifesti. Tässä mielessä kirjani kansien välistä löytyy sekä homoseksuaalisuuden Vanha testamentti että Uusi testamentti. Vaikka omien teosten asettaminen tärkeysjärjestykseen saattaakin olla turhamaista, pidän tätä kirjaa pääteoksenani ja mainitsen asiasta vain siksi, ettei kukaan pääsisi himmentämään teokseni merkitystä kehumalla jotain toista kirjaani sen ohi.

Enkelirakkauden sivuilla valaistaan, miksi heteroseksuaaliselle arvouniversumille rakentuva tiede ja yhteiskunta johtavat filosofisen elämäntavan kurjuuteen. Teoksessa analysoidaan, miten kristinusko, sosialismi ja heteroseksistisellä ideologialla sävytetty tiede (josta käytän myös lyhyempää nimitystä ”heterotiede”) liittyvät toisiinsa: ne ovat merkinneet itseensä identifioituvan ja itsestä maailmaan suuntautuvan filosofisen

elämänasenteen kieltämistä sekä alistamista naturalistisille ja hyötyyn tähtääville elämänkäytännöille. Juuri tämän ideologian kautta vastustajani ovat piinanneet myös minua – pystymättä edes aavistamaan oman toimintansa alitajuisia motiiveja: sitä, mitä he oikeastaan tekevät.

Vaikka olenkin maininnut teosteni ilmestymisvuodet edellä, ne olisi yhtä hyvin voinut jättää pois, sillä kirjojeni ajankohtaisuutta ei ole sidottu mihinkään vuoteen. Lisäksi valmisteilla on koko joukko filosofisia teoksia, joilla ei ole paljoakaan tekemistä ”tieteellisyyden” nykyihanteisiin perustuvan yliopistolaitoksen kanssa. Kuten huomaatte, yliopistofilosofia on useimmiten pelkkää koulua: puoliksi oppineiden harjoittamaa kurinpitoa. Tämän kaiken keskellä kysymys kirjoittamisesta ei ole näyttäytynyt minulle kysymyksenä siitä, *jaksanko* kirjoittaa. Sen sijaan se on merkinnyt kysymystä, *maltanko* kirjoittaessani hehkua kuin hiili, luovaa ja intohimoista hehkua, ja tekstini viimeistelyvaiheessa kuin kynttilä: lempeää ja rauhallista mutta yksinäistä valoa. Kirjoittaminen sinänsä on ollut minulle oman elämäni täyttymistä, eikä minulla ole ollut mitään tärkeämpää tehtävää.

Akateemisen filosofian piirissä kadun vain yhtä asiaa: sitä, että tulin avanneeksi korvani itseäni oppimattomampien vuodatuksille ja lukeneeksi yhtään heteron kirjoittamaa kirjaa. Se, mitä niissä sanotaan, on heteroseksuaalisen arvo- ja symboliuniversumin pilaamaa, eikä noilla ajatuksilla ole merkitystä meidän maailmassamme. Heteroiden kirjoittamat filosofiaopukset johtavat homoseksuaalisia filosofeja harhaan. Keskeinen ajatus, jota filosofiassa ei ole ennen minua lausuttu, onkin se, että *filosofian historia on ollut läpikotaisin heteroseksismin pilaamaa* – ja yleensä vastoin filosofian omaa olemusta.

Onnettominta filosofiassa on nykyfilosofien teennäinen ”filosofimaisuus”, toisin sanoen heidän pyrkimyksensä *olla niin kovasti filosofeja*. Se näkyy esimerkiksi ajatuksessa ”filosofiksi ryhtymisestä”. Filosofiksi ei tietenkään ryhdytä. Sen sijaan on elettävä sellainen filosofia, josta muodostuu todellinen elämä. Käytännössä tämä tarkoittaa homoseksuaalina elämistä. Koska altistuin myös itse jonkin verran oppilaana olemiselle, kirjoittamiseni on ollut pakotettuna tiettyihin heteroseksistisiin muotoihin. En ole aina voinut puhua omalla alkukielelläni, vaikka kaikki, mitä olen sanonut, onkin käännettävissä homoseksuaalisen filosofian kielelle, ja se on syntyisin elämästäni.

Yksi totuus ystävistä, vihollisista ja vaikutusvallasta

Monia lukijoita saattaa ihmetyttää tämän kirjan nimi – *Suomalaisen nykyfilosofian historia* – kun kyse on elämäkerrasta. Minua puolestani kummastuttaa, miksi filosofit ovat niin ahkerasti pyrkineet kirjoittamaan objektiivisluonteisia filosofian historioita. Totuushan on, että historiaa voi

vääristellä, mutta omaelämäkertaa ei voi; sen kirjoittaja tulee paljastaneeksi itsensä aina. Niinpä myös omaa tarinaani voi lukea kuin avointa kirjaa.

Pyydän kuitenkin lukijaa olemaan tuomitsematta sitä tapaa, jolla puhun asioista suoraan. Siihen minua on ohjannut totuuden ilmaisemisen pakko. Siksi lukijoiden ei pitäisi pyrkiä torjumaan tässä kirjassa esittämiäni tosiasioita, vaikka ne saattavatkin tuntua joidenkin mielestä sietämättömiltä. Totuuden kertominen on kyseisten henkilöiden mahdollista hienohipiäisyyttä tärkeämpää. Olisikin outoa, jos minua vastaan sallittaisin käyttää huomattavaa tiedepoliittista valtaa, mutta itse en saisi kertoa, millaista se on ollut. Historian kertailemisessa minua ovat auttaneet valokuvan- ja äänilevyntarkka muistini sekä dokumentit, jotka olen säilyttänyt – sillä minä en heitä mitään pois.

Entä mikä on tämän historiatyön filosofinen ja tieteellinen metodi? Saksan kielessä on sana *Vergangenheitsbewältigung*, jolla tarkoitetaan lähimenneisyyden uudelleen arviointia. Sen ylöskirjaamista puolestaan sanotaan aikalaishistoriaksi – ainakin sikäli kuin tapahtumien osapuolet ovat vielä hengissä tai osittain hengissä. Juuri sellaisen kirjoittamisesta tässä teoksessa on kyse. Tarkoituksenani on vähentää tai lieventää sitä kohtalomaisuutta, joka sisältyy George Santayanan tunnettuun ajatukseen: ”Ne, jotka unohtavat menneisyyden, ovat tuomittuja toistamaan sitä.”[1]

Tämä kirja ei tietenkään kerro vain omasta elämästäni. Miten voisinkaan kirjoittaa itsestäni ottamatta huomioon myös muiden ihmisten vaikutusta asioiden kulkuun? Omasta puolesta puhumista suosittaisi vain se, että kukaan ihminen ei voi puhua toisten ihmisten puolesta. Filosofia on käsitykseni mukaan dialogista toimintaa, jonka idea on avoimessa eri mieltä olemisessa ja oikeudessa pitää näkemyksistään kiinni. Vain täydellisen totalitaristinen ja kommunistinen ihminen voisi vaatia tulkinnoilta ”objektiivisuutta” ja vähätellä yksilön näkemyksiä pitäen niitä ”pelkkien subjektiivisten kokemusten” kuvailuina.

Vaikka filosofian keskeinen merkitysyhteys onkin ihmisen persoona ja vaikka persoonallisuus ja työ ovat filosofiassa yhtä, en suinkaan halua, että sen enempää omaan elämääni kuin muidenkaan ihmisten elämään liittyneitä tapahtumia ymmärrettäisiin pelkiksi ”yksittäistapauksiksi”. Edetessäni ihmiskohtaloitten selvittämisessä niiden tieteenfilosofisiin johtopäätöksiin metodini on sama kuin Nietzschen, joka määritteli asian seuraavasti: ”Käytän ihmisiä vain vahvoina suurennuslaseina, joiden avulla saadaan näkyviin yleinen, mutta piilevä ja vaikeasti tavoitettava ahdinko.”[2]

Toisaalta tiedeyhteisö tekee omasta mielestäni väärin, mikäli se etenee kysymään vain sitä, mitä *akateemiselle yhteisölle* pitäisi tehdä, ettei se ei olisi *yleisesti* mielivaltainen. Sen sijaan pitäisi kysyä, mitä *ihmisten itsensä* pitäisi tehdä, jotta he eivät olisi ketään *yksilöä* kohtaan niin mielivaltaisia

kuin ovat olleet.

Minulla on ollut etuoikeus kiehua monessa liemessä ja nähdä filosofian traumaattisimmat kiistat lähietäisyydeltä. Niinpä tässä kirjassa luodaan katsaus koko suomalaiseen nykyfilosofiaan noin viimeksi kuluneen neljännesvuosisadan ajalta, ja teoksessa käsitellään myös monien muiden filosofien elämäntarinoita. Tämä teos on kirja siitä, miten elävä ja kulttuurikriittinen filosofia tuhottiin Suomen yliopistoista. Teoksen dokumentaatio nojautuu suureksi osaksi lehtikirjoituksiin ja kirjeenvaihtoihin sekä Internetissä ja sähköpostiviesteissä esitettyyn aineistoon, jonka olen printannut arkistoihini. Osa perustuu yksityisiin keskusteluihin ja haastatteluihin. Koska myös viranomaisasemassa esitettyjä sähköpostiviestejä on pyritty käyttämään minua vastaan, katson lähettäjien hyväksyneen sen, että siteeraan heidän viestejään tässä kirjassa. Sikäli kuin he eivät omien sanojensa painamista hyväksyisi, julkaisen ne joka tapauksessa totuuden kertomiseksi.

Verba volant, littera scripta manet: puheilla on tapana haihtua taivaan tuuliin sitä mukaa kuin ne unohtuvat, ja myös lehtikirjoituksilla on taipumus kadota historian hämäriin. Siksi olen tehnyt tallennustyötä kirjaamalla ylös osan suomalaista yliopistohistoriaa: ajatuksia, jotka olisivat muutoin vaarassa jäädä pelkiksi muistikuviksi. Pyrin dokumentoimaan lähteet ja kirjoittajat tarkoin, ja mainittakoon, että yhdenkään anonyymisti julkaistun kirjoituksen kirjoittajana en ole ollut minä itse vaan muut henkilöt, joiden nimet selvitän mahdollisuuksien mukaan viittausten yhteydessä. Paikka paikoin kirjassani saattaa olla myös dokumentaarisia aukkoja, sillä kaikkia puheita ja tekoja, joilla akateemista valtaa käytetään, ei voida säilyttää todisteellisesti. Eräänä merkkinä vallankäytön lahonneisuudesta myös Hitler määräsi aikoinaan, että käsky on annettava mieluiten vain suullisena, jotta rikoksen paljastavia jälkiä ei jäisi.

En ole jakanut ihmisiä ystäviin enkä vihollisiin. Ihmiset ovat joskus ystäviä ja joskus vihollisia; vain se näyttää olevan pysyvää. – Mutta kuinka ihanaa onkaan ottaa voitto vastustajiensa ilkeyksistä ja tehdä se tavalla, joka jää voimaan! Kirjani lukijana olet kenties syyllinen, sivustakatsoja tai epäoikeudenmukaisen tiedepolitiikan uhri. Tässä kirjassa on ilmaistuna tietenkin vain yksi totuus, mutta harvoin totuuksia voi sen enempää ollakaan.

Säilytämme historiaa, koska rakastamme.
Rakastamme vain sellaista, minkä ymmärrämme.
Ymmärrämme vain sen, mikä meille on opetettu.
Historiattomuuden antiteesi

2. *Mitä tapahtui Tampereella?*

Vapauden tunne oli huumaava. Olin kotiutunut vuoden 1987 syksyllä hoitamasta valtion velvollisuuksia. Kun sotajermut palasivat aikoinaan sodasta, heillä oli edessään rauhallinen siviiliyhteiskunta. Sen sijaan minulla oli takanani suhteellisen leppoisa vuosi, mutta edessä olevaa tulevaisuutta säestivät vanhan sotilaslaulun sanat: ”Taistoihin tiemme kun toi, missä luotien laulu vain soi, emme tienneet kun läksimme silloin, kuka joskus palata voi.”[3] Edessä oli kaksikymmentävuotinen sota.

Tehtaiden ja puistojen Tampereesta tuli opiskelukaupunkini. Olin myös syntynyt Tamperella, tosin lapsuuteni ja nuoruuteni vietin satakuntalaisessa pikkukaupungissa Tyrväällä, joka sijaitsee noin viisikymmentä kilometriä Tampereelta länteen. Kahden vesistön välissä sijaitsevan leveäharteisen Mansen historiaan liittyy voimakkaita ideologisia jännitteitä. Väinö Linna, Lauri Viita, Antti Eskola, kansalaissota ja aseveliakseli ovat antaneet leimansa tälle kaupungille. Tammerkoski, Pyynikki, Pohjoismaiden korkein näkötorni ja pisin maantiepuisto ovat kaupungin maamerkkejä. Tampereen äänimaisemaa hallitsee jatkuva jyminä. Kun olin lapsi, tuo koko olemassaoloa hallitseva kumu oli leimallinen vain tälle kaupungille. Luultavasti se ei ollut lähtöisin ainoastaan liikenteestä, varsinkaan, kun tuolloin elettiin vielä sähköllä kulkevien johdinautojen aikaa. Siihen täytyi sekoittua myös tehtaiden ja kosken matalaa jyminää, jota ihminen ei tiedosta, jos on siihen tottunut.

Kaupunki oli vallannut mieleni jo lapsuusvuosista asti niin, että siihen saattoi liittää outoa mystiikkaa. En tiedä, johtuiko se enemmänkin eroottisesta latauksesta, joka kaupunkeihin, niiden ihmispaljouteen ja pimeässä loistaviin valoihin liittyi, vai heijastelivatko tuntemukseni vain omaa elämänjanoani, kaipausta pois olemattomuudesta: todellisen olemassaolon tilaan, jonka tietoisuus kuulumisesta läheisyhteyteen, kadun, porttikongin ja asuntonumeron määräämään eksistenssiin voi antaa. Vieraillessamme perheeni kanssa Tampereella automme oli usein pysäköitynä Hämeenpuistoon. Noista kulmista tuli kotiseutuni lähes kymmenen vuoden ajaksi.

Tampereeseen on aina liittynyt jotain noiduttua. Luultavasti se ei ole johtunut vain kaupunkiin yhdistyvistä poliittisista jännitteistä. Paikka tunnetaan edelleenkin Suomen ”punaisena napana”. Kyseistä kaupunkia

voidaan pitää myös ”Pohjolan pikku Pariisina”, jonka leveää bulevardia astellessaan voisi kuvitella kävelevänsä pääkaupungin kaduilla. Tamperetta leimaa transsendentin poissaolo, mikä johtunee siitä, että kaupunki sijaitsee sisämaassa. Se ei ole lähelläkään merta, joka antaisi paikalle sen toisen puolen: tyhjän ja laakean avaruuden, joka koostuu autiona kimaltelevasta vesimassasta. Meri on myös pinta, jonka alla vallitsee toinen todellisuus, niin kuin horisontin takanakin. Tampereella tällaista tyhjyyden elämystä ei ole. Myös transsendenttiin liittyvä poissaolon tunne loistaa poissaolollaan. Sitä ei kumoa edes järvien läsnäolo molemmin puolin kannasta, sillä nuo vesimassat virtaavat kaupungin halki, ja ne on valjastettu antamaan patojen ja sähkögeneraattorien kautta kaupungille sen öisessä pimeydessä hehkuvan loisteen.

Tampereen energinen olemus ei johdu vain kaupunkia halkovien vesimassojen dynaamisesta liikkeestä. Ennen kaikkea se liittyy kaupungin suurehkoon kokoon ja sitä vastaamattomaan valtatyhjiöön. Kyseessä on eräänlainen epäsuhta poliittisen hallinnon vähäpätöisyyden ja kaupungin järkälemäisyyden välillä. Poliittisen vallan kaukaisuuden ja kaupungin oman mahdin vuoksi Tampereella vallitsivat siis erinomaiset lähtökohdat filosofialle. Niinpä filosofiallani oli sokraattiset lähtökohdat – mutta myös lopputulokset.

Koulukiusaamisesta

Tampereen yliopisto sijaitsee Kalevan kaupunginosassa. Kun olin nuori ja asuin Hämeenpuiston ja Hallituskadun kulmassa, kävelyreittini yliopistolle kulki Tammerkosken sillan yli. Mielessäni kävi tuolloin herakleitosmainen viisaus: silta virtaa, joki pysyy paikoillaan. Niinhän asia on myös ihmisen ja joen välillä. Ihminen vanhenee, joki pysyy. Ollessani kymmenvuotias lapsi kotikulmillani asui minua vanhempia raggareita, jotka kiusasivat kaikkia, jotka eivät olleet samanlaisia kuin he. Talvisin he kävivät rikkomassa lumilinnani, jos en ollut paikalla vartioimassa. Myöhemmin he vääntelivät polkupyöräni sarvet kieroon ja räjäyttelivät ihmisten postilaatikoita koiranpommeilla. Nämä raggarit eivät halunneet leikkiä muiden kuin oman jenginsä kanssa, eikä kukaan halunnut leikkiä heidän kanssaan. Hieman varttuneemmalla iällä heistä tuli ammattimaisia nuorisorikollisia, joiden tie vei ennen pitkää linnaan. Siellä heidän naisystävänsä, joista he olivat ylpeitä, kävivät tapaamassa heitä.

Nämä kokemukset palasivat mieleeni yliopistovuosinani – eivät kuitenkaan siksi, että olisin tuntenut niitä kohtaan nostalgista kaipausta. Mitä yhteistä näillä asioilla sitten on? Eräiden professorien ja muutamien muiden akateemisten toimijoiden suhtautuminen minuun ja tiettyihin kollegoihini on muistuttanut jatkuvan koulukiusaamisen muotoja. Edustamani filosofia ja tiedekäsitys on pyritty joko kieltämään tai asettamaan

altavastaajan rooliin suomalaisessa filosofiassa. Fenomenologeja, eksistenssifilosofeja ja muita kanssani samalla tavoin ajattelevia on tarkoituksellisesti diskriminoitu, ja myös meidän postilaatikoitamme on ”räjäytelty”. Asiaintila saattaa herättää kysymyksen, miksi meidän on alun perinkään pitänyt asettua häviäjien puolelle? Miksi emme ole liittyneet voittajiin? Sehän olisi ollut ”tieteellisenä” pidetyn naturalistisen kilpailuasenteen suosittama vaihtoehto ja tieteellisellä uralla menestymisen ehto. Naturalistisen ajattelutavan mukaan voittajat osoittavat oikeutuksensa aivan yksinkertaisesti: voittamalla. Ja omia voittojaan nuo tieteenharjoittajat pitävät todisteina käsitystensä oikeellisuudesta. Tosiasiassa sillä tavoin ajatteleva filosofi häviää myös voittaessaan, ja se, joka ”häviää”, puolestaan voittaa.

Mitä tekemistä tällä asialla sitten on fenomenologisen filosofian kanssa? Kysymykseen vastaamiseksi on syytä selvittää Tampereen yliopistoon syntyneen filosofiapiirin historiallista taustaa. Järjestäytyminen tapahtui, kuten tavallista, yhden ihmisen ympärille. Hänellä oli suuri vaikutus koko yliopiston kehitykseen ja paikkakunnan kulttuurielämään. Tämä filosofi oli Juha Varto, joka ennen nimenvaihdostaan tunnettiin nimellä Teräväinen. Nykyään on vaikea löytää yhtään hänen oppilastaan, joka ei olisi vähintään tohtori, dosentti tai professori. Mutta ikävä tosiasia on, että Juha Varton vuonna 1993 tapahtuneen yliopistosta karkottamisen myötä vedettiin matto monien muidenkin ihmisten alta, myös minun. Niinpä tähän henkilöön kohdistettu painostus koitui koko tieteellisen ryhmittymän ja yliopiston vahingoksi, ja Varton toimintaedellytysten katkaiseminen muuttui useiden filosofien joukkoirtisanomiseksi.

Tieni yliopistoon

Käydessäni lukiota olin päättänyt hakeutua lukemaan lakia. Ratkaisu oli nuorelle miehelle tyypillinen, sillä oikeuteni olivat päässeet ikään kuin loppumaan. Haave oli tietysti symbolinen. Oikeustiede on ollut seksuaalivähemmistöjen suosiossa, ehkä ymmärrettävistä syistä. Samassa asemassa on ollut teologia, tosin toisista, vähemmän maallisista syistä, joita olen selittänyt kirjoissani. Erään mahdollisuuden oikeustieteen opiskeluun tarjosi Tampereen yliopisto, jossa saattoi lukea niin julkisoikeutta kuin yksityisoikeuttakin. Tosiasiassa filosofia oli kiinnostanut minua paljon enemmän, mutta opiskelemaan hakeutumisen kannalta se tuntui riskikkäältä vaihtoehdolta. Oivalsin jo tuoreena ylioppilaana, että filosofian valintakoevastausten arvosteleminen saattoi olla täysin tulkinnanvaraista, ja käsitykseni akateemisesta filosofiasta pelkkänä puolueellisena vallankäyttönä on myöhemmin saanut mitä vakuuttavimman vahvistuksen. Tietty oikeudenmukaisuuden haave motivoi kuitenkin hakeutumistani niin filosofian kuin oikeustieteenkin piiriin. Jo nuorena olin varma, että

minulla olisi filosofialle jotain annettavaa ja että minusta tulisi ehkä vapaa kirjailija. Tämä haave onkin lähes toteutunut samalla, kun analyyttiset systeemifilosofit ovat yrittäneet haudata ne toiveeni, jotka liittyivät tieteelliseen uraan.

Koska olin pohjimmiltani kunnon poika enkä tupakoinut, juonut viinaa enkä tuhlannut rahojani pornolehtiin, oli opiskelemaan pääseminen minulle tietysti vaikeaa. Maailma ja yliopisto arvostavat näet paljon enemmän sellaisia ihmisiä, jotka suhtautuvat asioihin välinpitämättömästi. Omassa elämässään epäonnistuneet akateemiset professorit pitävät aktiivista vastuunottajaa vain ”ylpeänä ja itsekeskeisenä” henkilönä, joka on pikimmiten nujerrettava. Hulttiot ja rikkurit puolestaan ovat helppoja hallittavia, ja siksi professorit pitävät heitä kavereinaan. Sen sijaan tietoiset ihmiset ovat uhka valtainstituutioille. Juuri minun kaltaiseni ihmiset nimittäin tietävät, mitä tekevät, joten meidän sopeuttamisemme ja ”samanlaisiksi” tekemisemme on vallankäyttäjille vaikeaa.

Olin hakenut Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan heti ylioppilaaksi päästyäni keväällä 1985, mutta valintalautakunta päätti jättää minut 0,3 pistettä valintarajan ulkopuolelle. Tuo siunattu 0,3 pistettä oli hiuksenhieno ja mitätön ero, kun kokonaispisteet liikkuivat noin 80 pisteen tasolla. Noilla symbolisilla pisteillä oli kuitenkin merkitystä kahdessa suhteessa. Ensinnäkin ne ohjasivat minua jo hyvissä ajoin tiedostamaan tieteellisen vallankäytön hullunkurisen olemuksen. Toiseksi: akateeminen byrokratia kasvatti minuun vihan erityyppisillä kilpailu-, mittaus- ja lajinsäilytysperusteilla suoritettavaa karsintaa, kokeellista ajattelua sekä niin sanotun ”luonnonvalinnan” mielivaltaista olemusta kohtaan. Kyseinen pelaaminen, testaaminen, valikointi ja mittaaminen edustivat mielestäni vain keskivertoheteromiehen ajattelutapaa. Sen mukaan kaikesta on kilpailtava ja kamppailtava, eikä mitään ei voida oikeuttaa reilusti, ilman naturalismista juurensa juontavaa väkivallan ilmapiiriä. Kyseisen typeryyden vastustamisesta saamallani energialla olenkin pötkinyt tosi pitkälle. Valintakokeet eivät mitanneet mitään, eivätkä ne antaneet myöskään luotettavaa tietoa hakijoiden persoonallisista ominaisuuksista. Ne osoittivat vain tyttömäistä alistumiskykyä, papukaijamaisen pänttäämisen taitoa sekä pyhäkoulumaista kärsivällisyyttä pedantin yliopistohallinnon alaisuudessa. Myöhemmin opin myös valintakoejärjestelmän latinankielisen nimen ”*numerus clausus*” sekä tieteelliset nimet niille ajattelutavoille, joita se edusti: ne ovat ”positivismi” ja ”naturalismi”. Niiden mukaisesti jokin henkisesti kehittymätön mittarimato tekee kysymyksiä lomakkeella ja arvioi tuloksia tilastollisesti. Tiedekunta puolestaan sulkee liiat pois, aivan niin kuin giljotiinin lonksahdusta muistuttava latinankielinen termi ”*clausus*” sanoo.

Filosofian kannalta keskeinen kysymys on, miksi ihminen ei saisi sammuttaa tiedonjanoaan yliopistoissa vapaasti? Miksi viisautta pitää annostella ja säännöstellä? Nähtävästi syyt liittyvät ihmisten ohjailuun,

holhoukseen ja tarkkailuun. Motiivit ovat eloonjäämisstrategisia. Tähän liittyy myös erityistieteiden ja filosofian ero. Erityistieteet koostuvat ammatillisesta oman edun varjelusta, kun taas filosofia on viisauden rakastamista, johon kuka tahansa ihminen on sovelias. Miksi ihmisten ei annettaisi opiskella vapaasti filosofiaa niin paljon kuin heidän sielunsa sietää? Eihän järvi soutamalla kulu. Filosofian opetusta oli pantattu jo lukioissakin kymmeniä vuosia. Piilevänä syynä filosofian kieltämiseen oli se, että homofoobiset hetero-opetusviranomaiset eivät halunneet nuorten ihmisten tietävän, kuinka homoeroottisesti ihmiset elivät Platonin ja Sokrateen aikoina. Sama heteroseksistinen vallankäyttö on leimannut myös yliopistofilosofiaa, ja juuri siksi todellinen filosofia on pyritty kampeamaan raiteiltaan ja kaventamaan formaaliksi logiikaksi tai rituaaliseksi vallankäytöksi.

Minä puolestani rakastuin filosofiaan, viisauden rakastamiseen itseensä. Sitä ei irrationaalisen etukäräjöinnin pitäisi rajoittaa. Mutta oliko filosofia loppujen lopuksi mahdollista yliopistossa, joka muutti ihmisten elämän pelkäksi vankilaksi? Filosofia on järjen rohkeaa käyttöä, joten siinä olisi pitänyt olla räppänä akatemioiden seinässä, sellainen, jonka kautta voisi nauttia ajattelun raitista ilmaa. Filosofiasta tosin oli tehty akateeminen disipliini, joten päästäkseen osalliseksi filosofian ihanuudesta piti ensin selvittää tie yliopistoon, ja tämä tie oli harvinaisen sohjoinen. Myöhemmin minulle selvisi, ettei akateemisen filosofian sisällä olekaan mitään. Siellä on enintään tyhjä huone, jossa on muutamia hämähäkinseittejä. Happi on muualla. Akateeminen filosofia oli minulle paha pettymys, ja pessimistille pettymys on tietysti sekin, jos ei ihan aina petykään. Yllätyin myös muutamia kertoja myönteisesti, mutta ne ihmiset, jotka pitivät yliopiston ruumista hengissä, elivät jatkuvan uhan alaisina: lentämässä mahdollisimman nopeasti pois. Lopulta koin yliopiston pelkkänä rangaistussiirtolana, johon on yhtä vaikea päästä sisään kuin on päästä sieltä pois. Vika ei tosin ole filosofian itsensä vaan teknokraattisen tieteenihanteen, byrokratian ja vääristyneiden henkilövalintaperiaatteiden, joiden tuloksena yliopistovirkoihin päätyy persoonallisuushäiriöisiä ihmisiä.

Mutta filosofian antimista oli päästävä nauttimaan – ainakin hetkeksi. Luin siis hallinto- ja taloustieteen pääsykoekirjat uudelleen läpi. Kun koko yliopisto oli valintakokeista alkaen pelkkä puolueellisuuden pesä, saattoi lakia lukemalla varmistaa ainakin valituksi tulemisensa, sillä laki on ”kiistatonta”. Saman taktiikan omaksuin Helsingin yliopistossa, jossa hakeuduin teologiseen tiedekuntaan saadakseni opiskeluoikeuden yliopistoon. Sitten voisin opiskella mitä haluan. Ratkaisu oli myös moraalisesti perusteltu. Kun yliopistot asettavat epäreiluja esteitä ihmisten tielle, siihen on vastattava samalla mitalla. Karsastin teologiaa varmasti yhtä paljon kuin byrokratiatieteitäkin, mutta kiitin itseäni siitä, että minut hyväksyttiin molempiin tiedekuntiin kesän 1986 valintakokeissa. Omalla

käytännöllisellä anarkiallani olin siis onnistunut valitsemaan itseni yliopistoon. Vuosina 1986–1987 suorittamastani varusmiespalveluksesta minulle ei jäänyt muuta sanottavaa kuin se, että armeijassa ollessaan saattoi saada osakseen jonkinlaista kunnioitusta ja oikeudenmukaisuutta. Siellä oli mahdollista jopa edetä tehtävästä toiseen, kun taas yliopistoissa ihminen on lainsuojaton, ja hänet jätetään yleensä puille paljaille.

Aloitin opintoni Tampereen yliopistossa syksyllä 1987, sillä minulla ei ollut varaa maksaa pääkaupunkiseudun kiskurimaisia vuokria. Tuohon aikaan opintotuellakin saattoi elää, paitsi Helsingissä, jossa olisin joutunut laiminlyömään opintojani ansiotyön vuoksi. Tämä lienee syy siihen, miksi useimmat opiskelijat vieraantuvat nykyään opinnoistaan. Tampereella minulle tarjoutui mahdollisuus asettua asumaan kaupungin ydinkeskustaan: runsaan neljänkymmenen neliön asuntoon, jonka ikkunoista avautui vehreä puistomainen näköala. Mutta opintojen aloittaminen Tampereella osoittautui onnekkaaksi myös filosofisesti.

Olisitko mieluummin matemaatikko vai tyranni?

Ciceron arvoituksellisuutta

SOKRAATTISET LÄHTÖKOHDAT

Se, että olen ollut filosofinen henkilö lapsesta asti, ei kuvastunut ainoastaan koulujen liikuntatunneilta, jotka vietin mieluiten filosofoimalla, puuttumatta häiritseviksi kokemiini jalkapallo-otteluihin. Olen ollut auringonlaskujen ystävä, ja jo nuorena olin varma filosofinkutsumuksestani. Kenties siihen liittyi myös aavistus, minkälaisia ideologisia taisteluja heteroseksuaalisen valtakulttuurin kohtaamiseen liittyisi. Joka tapauksessa olen myöhempinä vuosinani voinut toteuttaa tahtoani vapaana filosofina riippumatta tiettyjen tahojen vallankäytöstä. Ikävää vain, että minut kammettiin sivuun yliopistofilosofian piiristä. Tämän konfliktin taustalla vaikuttava ajatusten yhteensopimattomuus heijastelee tiedepolitiikan heteroseksistisyyttä ja heteroseksuaalisen vallankäytön vaikutusta yliopistoissa, ja konkreettista näyttöä asiasta sain varsin pian.

Astuttuani Tampereen yliopiston ovesta sisään kävelin ensi töikseni filosofian ainelaitokselle tutustumaan opetusohjelmaan. Jätettyäni hallintotieteen opinnot pariin kurssiin aloin käydä Juha Teräväisen luennoilla. Hän toimi tuolloin filosofian viransijaisena apulaisprofessorina. Sanaan ”Teräväinen” liittyvä tahaton metonymia oli osuva. Hänen nimessään ja persoonassaan oli hämmästyttävän paljon yhteistä. Juha Teräväinen oli opettajana ja puhujana kerta kaikkiaan loistelias, ja hänen luennoitsijanmaineensa oli kaikkien tiedossa. Yliopiston byrokraatit ja Teräväinen itse eivät tosin tohtineet varautua kovin suureen kuulijakuntaan salivarauksia tehdessään – kumpikin omista syistään. Yleensä

hänen luentonsa olivatkin sijoitetut yliopiston pienimpiin tai enintään keskikokoisiin luentosaleihin. Usein kävi kuitenkin niin, että luentosarjan ensimmäinen kokoontuminen jouduttiin perumaan, sillä paikalle saapui niin paljon väkeä, että kuulijat täyttivät rakennuksen koko eteisaulan, eivätkä monet saaneet edes takkiaan naulakkoon. Kerran rehtorin sihteeri kävi paikalla varmistamassa, oliko väenpaljous todellinen. Hetkeä myöhemmin ovensuusta kurkisti myös silloisen hallintojohtajan utelias pää. Vaikka kyse oli syventäviin opintoihin tarkoitetusta kurssista, eräs luentosarja jouduttiin siirtämään suuresta luentosalista A I auditorioon D X a, josta sai auki myös sivuseinän ja joka siten laajentui 500-paikkaiseksi luentosaliksi D X a+b. Eräs toinen syventävien opintojen luentosarja puolestaan jouduttiin siirtämään yliopiston juhlasaliin, jonne mahtui kerralla noin 600 kuulijaa.

Vielä 1980-luvulla Teräväisen suosio ei ollut yltänyt noin laajoihin mittoihin, mutta tuolloinkin keskisuurten salien seinät jo pullistelivat. Hän luennoi myös peruskursseja ja yleisopintoja filosofian historiasta sekä tieteenfilosofiasta. Näilläkin luennoilla kävi niin paljon kiinnostuneita kuulijoita, ettei niitä voinut kutsua enää vähättelevästi miksikään ”massaluennoiksi”. Osallistujien innostus nimittäin kohotti tunnelman kattoon. Aika ajoin salissa kuultiin myös naurunremahduksia luennoitsijan omien kommenttien ja erityisesti hänen ironisen uskontokritiikkinsä johdosta. Näin sanoessani en tosin pyri viittaamaan siihen, että filosofian arvo pitäisi punnita kansansuosiolla, mutta laaja kiinnostus antoi kuitenkin kuvaa asioiden merkityksestä, sillä akateemisessa yhteisössä osallistujat ovat yleensä arvostelukykyisiä. Niinpä yliopistoluennoitsijoiden suosio ei ole koskaan populismia. Koostuessaan eri aloja edustavista lahjakkaista nuorista yliopistoluentojen kuulijakunta on yleensä kriittistä, joskus suorastaan ylikriittistä. Niinpä suosiokin on seurausilmiö, ja siihen on syynsä.

Samalla kun muiden opettajien kuulijakunta opintojen edetessä harveni, Juhan luennoille osallistuneiden määrä kasvoi. Juha Teräväisen luennot johdattivat monia opiskelijoita kiinnostumaan filosofiasta ja omien tieteenalojensa perustoista. Hän tuntui antavan vastauksia tai ainakin vastausten avaimia juuri niihin kysymyksiin, joita opiskelijat pohtivat. Juhalle tyypillisen tiedekriittisen asenteen vuoksi häneen oli myös helppo samastua. Eräs hänen suosionsa salaisuus oli varmasti se, että jos opiskelijalla sattui olemaan hampaankolossaan jotain, joka suuntautui yliopistollista vallankäyttöä vastaan (tai opiskelijaan oli muutoin kasvanut terve kriittisyys naiivia tieteisuskoa kohtaan), hän löysi sielunveljensä Juha Teräväisestä. Monien tiedeuskovaisten motivaatio onkin yleensä lapsellisen läpinäkyvää, ja sen taustalta paljastuu henkisen kypsymättömyyden lisäksi yleensä myös rahanahneus. Sen sijaan Teräväinen vaikutti lahjomattomalta ja luotettavalta – ehkä juuri siksi, että hän itse kehotti olemaan luottamatta ”keneenkään yli kolmekymppiseen”. Hänen kanna-

tuksensa ei siis perustunut mihinkään ”esiintymiseen” tai ”esittämiseen”, vaikka loistavilla puheenlahjoilla olikin tärkeä merkitys hänen suosiolleen.

Entä kuka tuo Suomen kulttuurielämässä täysin tuntematon ja tuntemattomana edelleenkin pidetty henkilö oli? Juha Teräväinen oli verrattoman lahjakas mies. Hän oli tullut Tampereen yliopistoon opiskelemaan dramaturgin tutkintoa varten, mutta pian hän oli hakeutunut filosofian piiriin. Hänen sivuainetutkielmansa filosofiassa käsitteli Henrik Gentiläisen tieto-oppia.[4] Tuolloinen filosofian professori Raili Kauppi valitsi hänet assistentikseen, ja Juha Teräväisen luentoja kävivät kuuntelemassa muiden filosofien luennoilta karanneiden opiskelijoiden lisäksi kaikki nekin, jotka pääsivät livahtamaan Yrjö Ahmavaaran, Antti Eskolan, Pertti Hemánuksen, Risto Sänkiahon ja monien muiden suuruuksien päällekkäisistä tilaisuuksista. Juhan vaikutus oli valtava ennen kaikkea filosofian omassa piirissä. Muiden opiskelijoiden keskuudessa vallitsi suhteellisen masentunut ilmapiiri, mutta Tampereen yliopiston filosofian opiskelijat saattoi tunnistaa eräästä piirteestä: siinä, missä tavalliset opiskelijat puhuivat kahvipöydissä tavallisista asioista, filosofian opiskelijat puhuivat aina syvällisistä filosofisista ja tieteellisistä asioista.

Jo 1980-luvun alussa Juha Teräväisen maine oli mahtava, mutta hän ei ollut vielä menestyksensä huipulla. Hänen vuonna 1977 tarkastettu ja erinomaiseksi arvioitu lisensiaatintutkimuksensa käsitteli puolalaisen filosofin, Roman Ingardenin, ajattelua.[5] Se oli yleisten tapojen vastaisesti saksaa, ja jo kielen valinta sisälsi filosofisen kannanoton. Kirjoittaja halveksui angloamerikkalaista pinnallisuutta irvaillen muun muassa sitä, kuinka vähän maailmassa oli englantia puhuvia filosofeja – hänen mielestään ei yhtäkään. Brittiläinen Berkeley oli piispa, Bacon virkamies ja Locke lääkäri. Wittgenstein ja Popper puolestaan olivat lähtöisin saksalaiselta kielialueelta, ja myös Isaiah Berlinin tapaiset liberaalit humanistit olivat muuttaneet muualta. Juha Teräväistä kiinnosti ensisijaisesti mannereurooppalainen filosofia: fenomenologia, hermeneutiikka, eksistentialismi sekä kaikki sellainen, millä ei ollut tekemistä filosofian suureksi liideriksi asettuneen Jaakko Hintikan ja hänen oppilaidensa kanssa. Hintikkaa hän nimitti ”suomalaisen filosofian paaviksi”, jota hän on toki edelleenkin.

Teräväisen tekemillä filosofian historian tutkimuksilla ja opinnäytteillä ei ollut paljoakaan yhteistä hänen luentojensa kanssa. Tämä ei silti merkinnyt, etteivät hänen opetuksensa olisi perustuneet asiantuntemukseen. Hän pystyi puhumaan yhtä hyvin antiikin filosofiasta kuin modernin tieteenfilosofian elämänvieraudesta, unohtamatta lempiaiheitaan Platonia ja Heideggeria. Tämä heijasteleekin hänen oppineisuuttaan ja hänen omistautuneisuuttaan filosofialle.

Teräväinen oli asunut Tampereella, mutta hän oli viettänyt myös muutamia vuosia Helsingissä, josta hän oli löytänyt (omien puheidensa

mukaan) ainakin yhden miesystävän. Myöhemmin hän löysi vielä toisen, jonka kanssa hän oli muuttanut takaisin Tampereelle. Tampereella hänellä oli myös koko ajan vakituinen asunto. Sen lisäksi Teräväinen matkusteli paljon ulkomailla. Hänen yleissivistyksensä oli syvällistä ja ihailtua. Hänen kertomuksiaan ja demonstraatioitaan siitä, minkä näköisinä suomalaismiehet tallustelivat Välimeren lomakohteissa, pidettiin niin riemukkaina, että hänen luentoyleisönsä repesi usein aplodeeraamaan. Hänellä oli oivallinen taito puhua ja selittää vakavat filosofiset asiat selvästi ja ymmärrettävästi. Kenties tämä johtui, paitsi puheena olleiden asioiden selkeydestä ja johdonmukaisuudesta – olihan Teräväisen filosofinen tausta nimenomaan fenomenologinen –, myös siitä, että hän oli asioista perillä. Hänessä aineellistui roomalaisten reettorien neuvo: hallitse asiasi, sanat kyllä seuraavat. Teräväinen saattoi viihtyä ajatuskulkujensa monissa lonkeroissa perusteellisesti ja pitkään, valaista asiaa useasta käytännön näkökulmasta ja palata jälleen pääaiheeseensa niin, että luennon loputtua palaset loksahtivat paikoilleen ja luentoyleisö poistui salista vieden kotiinsa sylillisen muistiinpanoja. Toisinaan luentoja oli vaikea saada loppumaan, sillä luentokateederin täytti vielä lisätietoa etsivien tungos. Usein Teräväinen kuitenkin poistui luentosalista aivan niin kuin hän oli tullutkin: määrätietoisesti harppoen ja ovea paukauttaen, ja häntä kunnioitettiin myös salien ulkopuolella.

Juha Teräväisen vaikutus Tampereen yliopiston tutkimustoimintaan oli sytyttävä. Koko yliopistossa ei ollut montakaan tieteenharjoittajaa, joka olisi malttanut jäädä hänen luentojensa ulkopuolelle. Hänen vaikutuksensa ulottui 19-vuotiaista tulevista professoreista hieman varttuneempiin väitöskirjansa viimeistelijöihin. Tämä tietenkin suututti hänen professorikollegojaan, jotka kokivat Teräväisen suosion oman vaikutusvaltansa vähenemisenä. Pahiten asemansa kokivat uhatuiksi ne opettajat ja tutkijat, joiden luennoilla ei käynyt kuin muutamia oppilaita – eikä Juha Teräväinen ollut vakituiselta virka-asemaltaan kuin vaivainen assistentti, jolle Raili Kauppia professorin virassa seurannut Veikko Rantala oli suonut tilaisuuden hoitaa apulaisprofessorin virkaa. Tämä suhde jäi tosin lyhytaikaiseksi.

Täyttäessään neljäkymmentä vuonna 1989 Juha Teräväinen vaihtoi sukunimekseen Varto. En tiedä, mistä hän sai uuden nimen päähänsä. Kysyjille hän kertoi, että se oli hänen sukunsa alkuperäinen nimi. Kyseessä saattoi olla myös jonkinlainen keski-iän käännekohta tai irtautumisriitti, sillä Juha Teräväinen oli oman kertomansa mukaan adoptiolapsi ja saanut sukunimensä kasvatusvanhemmiltaan. Yhtä kaikki, saman vuoden keväänä hän väitteli tohtoriksi keskiajan filosofiasta tutkimuksellaan *Formal and Philosophical in Early Medieval Logic*, ja Varton nimi painettiin väitöskirjan kanteen.[6] Asioita tunteville tutkimuksen provokatiivinen otsikko kertoi paitsi siitä, että muodollinen ja filosofinen arvotettiin vastakohdiksi, myös siitä, että aiheenvalinnassa oltiin Martin

Heideggerin habilitaatioväitöskirjan jäljillä. Monia hänen kollegojaan sekä vastaväittäjänä toiminutta Simo Knuuttilaa ihmetytti, miten keskiajan logiikka saattoi olla niin suosittua, että myös väitöstilaisuudessa parveili pilvin pimein väkeä. Selitys piilee siinä, ettei Varto luennoinut ainoastaan kapea-alaisesta erikoisasiantuntijan näkökulmasta vaan mahdollisimman laajasti ja oppineesti kaikista kulttuurielämässä mielenkiintoisiksi koetuista aiheista myös silloin, kun hänen aiheensa käsittelivät jotain yksityiskohtaa. Hän onnistui yhdistämään filosofian historiaa koskevat ajatuksensa onnistuneesti ajankohtaisilmiöihin, mistä todistavat hänen monet teoksensa. Keskiajan logiikasta tiedän hänen luennoineen vain antaessaan opetusnäytteen taloudellis-hallinnolliselle tiedekunnalle dosentuuria varten vuonna 1991. Tuolloinkin yliopiston suurin luentosali oli dekaanin ihmeeksi puolillaan mietteliäitä kuulijoita.

Filosofian asema Tampereen yliopistossa

Halusin ensimmäisen opiskeluvuoteni lopulla vaihtaa pääaineekseni filosofian, mutta en kehdannut anoa opiskeluoikeutta tiedekunnalta suoraan, vaikka siirtyminen olisi ollut silläkin tavoin mahdollista. Niinpä heitin opintokirjani turhautuneena seinään ja menin jälleen valintakokeeseen. Luin kevään ja kesän 1988 kuumeisesti filosofiaa. Valintakoekirjana Tampereelle oli Juha Teräväisen *Johdatus filosofiaan*. Helsinkiin piti lukea Oiva Ketosen visainen filosofian historia nimeltä *Eurooppalaisen ihmisen maailmankatsomus*, jonka ajatuskulut hyödynsivät alkumetreiltä lähtien äärettömän käsitteeseen perustuvia päättelyjä.[7] Hakemiseni lopputulos oli myönteinen. Tampereen yliopistossa saavuttamani pisteennätys 58/60 on edelleen voimassa. Minut valittiin myös Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteelliseen osastoon, ja valituksi tulemisen päivä on yksi elämäni onnellisimpia. Pidän sitä edelleen eräänlaisena uudestisyntymiseni päivänä, aivan niin kuin Tampereen valintakoepäiväkin oli osunut syntymäpäiväkseni.

Ilkka Niiniluodon suureksi pettymykseksi jäin kuitenkin Tampereelle. Käydessäni noutamassa Niiniluodolta erään kirjatentin suoritusmerkintää syksyllä 1988 hänen sanansa olivat lakoniset ja välinpitämättömät mutta samalla hieman huolestuneet: ”Harkitse nyt.” Luultavasti häntä kiinnosti, mitä Tampereella oikein tapahtui. Tampereella menikin lujaa, paitsi että filosofian oppiaine oli muodollisesti surkeassa asemassa. Tämä koitui lopulta kaiken nousujohteisen toiminnan kohtaloksi. Tapahtumien selvittämiseksi on tarpeellista valottaa oppiaineen historiaa hieman pitemmältä ajalta. Filosofian ainelaitos kuului 1980- ja 1990-luvuilla matemaattisten tieteiden laitokseen. Se puolestaan oli sijoitettu taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan siksi, että matemaattiset tieteet haluttiin tiedekuntaa perustettaessa määritellä ”aputieteiksi”. Sitä ne eivät tieten-

kään olleet eivätkä halunneetkaan olla. Filosofian kannalta järjestely oli mahdollisimman huono, ja käytännöllisesti katsoen kyseisellä ratkaisulla oli lyöty veitsi yliopiston sydämeen. Kyseiseen järjestelyyn oli johtanut 1960-luvulla sattunut onneton tapahtumasarja. Tampereen yliopistossa oli meneillään huomattava kasvun ja kehityksen aika. Yliopistossa haluttiin edistää erityisesti yhteiskuntatieteiden metodologian tutkimusta ja opetusta, mistä oli merkkinä myös Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen perustaminen.

Yhteiskuntatieteiden metodologian professorin virkaa hoitanut Seppo Mustonen, josta tuli sittemmin Helsingin yliopiston tilastotieteen professori, on selittänyt tiedekunnan historiaa esitelmässään, jonka hän piti matemaattisten tieteiden laitoksen järjestämässä seminaarissa keväällä 1995.[8] Hänen mukaansa Tampereen yliopistoon oli 1960-luvun alussa suunnitteilla aivan oma "filosofian ja matemaattisten tieteiden tiedekunnaksi" nimetty yksikkö, joka kohtasi kuitenkin pikaisen tyrmäyksensä opetusministeriössä. Asiaan vaikutti tuolloinen osastopäällikkö Oiva Ketonen, jonka käsissä asia oli. Ketonen, josta myöhemmin tuli teoreettisen filosofian professori Helsingin yliopistoon, oli pitänyt mahdottomana, että pääkaupunkimme ulkopuolelle perustettaisiin eräänlainen filosofinen tiedekunta, joka voisi pitää itseään filosofian ja matemaattisten tieteiden kantatiedekuntana. Sehän olisi voinut syrjäyttää tai ainakin haastaa Helsingin yliopiston siihen asti suurimman ja kauneimman filosofisen tiedekunnan useine osastoineen. Niinpä hanke haudattiin, ja rehtori Paavo Kolin pettymykseksi yliopistoon perustettiin ainoastaan matemaattisten tieteiden laitos, jonka nimestä jätettiin kuin kostoksi pois sana "filosofia". Tämäntapaiset pettymykset lienevät osasyyllisiä siihen, miksi sosiologi Koli, joka oli myös Mannerheim-ristin ritari, päätti päivänsä oman käden kautta 25.3.1969 näyttäen ehkä tarpeettomankin lohdutonta esimerkkiä yliopiston tulevaisuudelle. Toinen syy itsemurhien sosiodynamiikasta tietoisen Paavo Kolin filosofiseen kuolemaan saattoi olla kokemus siitä, että hän oli tullut eläneeksi "väärin" omistautuessaan sellaisen yliopiston johtamiselle, jonka olemassaolo oli koko ajan vaakalaudalla ja jolla ei ollut akateemisen maailman täyttä tunnustusta aiemman kansankorkeakoulun maineensa vuoksi. Tampereen yliopisto on kylläkin edelleen ainoa Helsingissä *perustettu* yliopisto.

Yhteiskunnallisena Korkeakouluna toiminut kansankorkeakoulu oli siirretty Kallion Torkkelinmäestä Tampereelle vuonna 1960, jolloin sen nimeksi muutettiin Tampereen Yliopisto – osamaksuksi siitä, että uuden tiedekunnan perustaminen tyrmättiin. Yksityisenä korkeakouluna toimineen yliopiston vuonna 1966 toteutunut nimenvaihdos kuului näet kauppaan, jonka myötä korkeakoulun johto saatiin luopumaan uuden tiedekunnan tavoittelemisesta. Uusi matemaattisten tieteiden laitos sulautettiin taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan, johon "filosofia kaikkein vähiten kuului" – ainakin mikäli on uskominen kulttuurifilosofian dosent-

tina toimineen Matti Luoman, kannanottoa.[9] Se oli kuitenkin ainoa tiedekunta, joka suostui ottamaan uudet oppiaineet vastaan. Kun yksityisenä korkeakouluna toiminut Tampereen Yliopisto 1.8.1974 valtiollistettiin, uusien tiedekuntien perustamisesta tuli entistäkin vaikeampaa, ja korkeakoulun lihominen loppui siihen. Asialla olivat tiedepoliittiset tahot Jaakko Hintikasta Urho Kekkoseen.

Myöhemmin voimaan astuneessa uudessa tutkintojärjestelmässä filosofialle ei myönnetty edes koulutusohjelman statusta, vaan siitä tuli alle kymmenen opiskelijan vuotuiseen sisäänottoon perustuva tieteenalaohjelma. Tämä historia alkoi myöhemmin leimata myös Juha Varton ja monien muiden filosofien asemaa tieteenharjoittajina. Professori Mustonen totesikin aihetta koskevaa esitelmää pitäessään, että mikäli hän olisi aikoinaan jäänyt Tampereelle, hänen poikansa pelaisi nyt jääkiekkoa Tapparassa ja tyttärensä opiskelisi cembalonsoittoa konservatoriossa.[10] Samalla tavoin oli vähällä käydä Tampereen yliopiston yhdelle huomattavimmista kasvateista, Juha Vartolle.

Filosofia ja byrokratia ovat luontaisia vihollisia. Ne ovat kuin tuli ja vesi. Filosofia perustuu johdonmukaiseen ajatteluun, byrokratia vallan käyttöön ja pakottamiseen. Varton suosio raivostutti tiedekunnan valtaapitäviä 1980-luvulla – paitsi siksi, että filosofian oppiaine oli radikaalisti ylittänyt muodolliset velvoitteensa – myös siksi, että ainelaitoksen (eli käytännössä muiden opettajien resurssit) eivät enää riittäneet opiskelijoiden paimentamiseen. Oli luotu monisatapäinen filosofiasta ja tieteen perustoista kiinnostuneiden opiskelijoiden joukko, joka järkytti erityistieteiden professoreita heitä itseään paremmilla ja ajankohtaisemmilla tiedoillaan ja paremmilla argumentaatiotaidoillaan. Lisäksi monia korkea-arvoisia hallintovirkamiehiä kalvoi tosiasia, että Juha Varton opetus oli hänen homoseksuaalisuutensa leimaamaa. Hän puhui erittäin lämpimästi Platonista ja poikarakkaudesta luentojensa yhteydessä. Tässä tulemmekin häntä vastaan suunnatun epäoikeudenmukaisen kohtelun ytimeen. Eräs hänen avaintekstejään tuolta ajalta on kokoelmateoksessa *Rakkauden filosofia* julkaistu esitelmä ”Poikarakkaus ja teoreettinen intressi”, jonka hän piti niin sanotussa yhden sanan seminaarissa Tampereella.[11] Myöhemmin hän kirjoitti aiheesta muun muassa teoksissaan *Merkintöjä Platonista* (1993) ja *Lihan viisaus* (1996). Asiaa valaisee myös ”Camille Brumontin” salanimellä julkaistu omaelämäkerrallinen romaani *Auto-café* (1998), jota lukiessa voinee ymmärtää, miksi Varto päätyi julkaisemaan teoksen vasta hänen filosofisen mentorinsa, Raili Kaupin, kuoltua.

Kauppi oli kieltämättä mainio professori, jonka sanottiin suunnistavan opiskelijajuhliin pettämättömän punaviininvainunsa avulla. Professorin palattua matkoiltaan junalla hän muisti aina mainita, mikäli ravintolavaunussa oli ollut riittävän korkea varustus eli kyseessä oli – kuten hän itse asian ilmaisi – ”punaviinijuna”. Vaikka Kaupilla olikin loistava huumorintaju, hänellä oli myös heikkouksia, kuten alttius alkoholiliikkeen

tuotteille. Eräässä vaiheessa Teräväinen oli joutunut jopa pyytämään yliopiston hallintoa ohjaamaan professori Kauppia katkaisuhoitoon, tosin tuloksetta, sillä mitäpä vaivainen assistentti päänsä pitävälle professorille voisi, eikä Kauppi ollut helpoimpia taivuteltavia. Juha joutui eräässä vaiheessa konfliktiin myös oppiaineen dosenttina toimineen teologian tohtori Helge Ukkolan kanssa. Kauppi oli haalinut uskonnosta kiinnostuneita filosofeja laitokselleen dosenteiksi muitakin, ja heihin kuului filosofian tohtori Unto Tähtinen. Teologi Ukkola oli väitellyt Heideggerin filosofiasta, ja helsinkiläiset filosofit olivat potkineet häntä niin pahasti päähän, että hän saattoi haukkua puhelimessa kenet tahansa. Niinpä hän oli ajautunut tulilinjalle myös Juha Varton kanssa, ja kiistaa hänen oikeudestaan opettaa yliopistossa käytiin Helsingin Sanomissa jo 1970-luvulla.

Raili Kauppi oli omassa sangviinisuudessaan myös erittäin huumorintajuinen ja ironinen nainen. Hän esimerkiksi vaati, että filosofian *approbatur* pitäisi säätää pakolliseksi kaikille kansanedustajaehdokkaille. Kun jokainen suomalainen haluaa olla kansanedustaja, saataisiin ihmisten sivistystaso tätä kautta nousuun. Kaupin keskeisiä aikaansaannoksia filosofiassa eivät olleet niinkään hänen logiikantutkimuksensa kuin nuo yhden sanan seminaarit, joita Suomen Filosofinen Yhdistys alkoi järjestää hänen aloitteestaan.

Mutta myös kuumana ja koleerisena pidetyllä Vartolla oli omat ominaispiirteensä. Juuri hän varmisti, ettei laitoksella toiminut ketään niin sanottua ”normaalia” ihmistä, mikä oli filosofian laitokselle tietenkin vain hyväksi. Filosofian ja poikarakkauden yhteen kytkeminen saattaa herättää lukijan mielessä kysymyksen, oliko Vartokin vain tylsä ja tavanomainen antiikista kiinnostunut yliopistohomo, jonka kiinnostus asiaan oli ainoastaan historiallista niin kuin monen muunkin Michel Foucault'n jälkeen. Todellisuudessa Varton ajattelu oli hämmästyttävän omintakeista ja omaleimaista eikä lainkaan kiitollisuudenvelassa jälkistrukturalistien vaikutuksille. Hänen kirjoituksensa poikarakkaudesta hyödynsivät jopa islamin oppeja. Juha Varton asema vähemmistökansalaisena on luultavasti merkinnyt paljon hänen filosofialleen, ja itse tulkitsen asiaa niin, että suuri osa Juhan suosiosta oli sivuseurausta hänen ulkopuolisen roolistaan. Hänen persoonassaan näkyi valtakulttuureista poikkeaville ihmisille tyypillinen ominaisuus: vapaus. Ihminen, joka on tärkeimmissä suhteissaan kuten seksuaalisuudessaan avoin, mielletään totuuden puhujaksi myös muissa yhteyksissä. Ja sitä Juha Varto oli. Hänen mielenkiintonsa oppilaisiinsa ja aiheisiinsa oli aidompaa, sillä sitä ei motivoinut elatusvelvollisuus, kiire eikä oman karriäärin suojelu, joka on tyypillistä oman toimeentulonsa puolesta pelkääville perheenisille ja -äideille. Lisäksi homon asemaa leimaa tietty *pressure proof*, jonka johdosta meidän odotetaan kestävän mitä tahansa. Näin ei tietenkään ole, mutta totuus on, että sorretun asemansa vuoksi homoseksuaali saavuttaa jo 20-vuotiaana saman henkisen kypsyyden, jonka keskivertohetero tavoit-

taa vasta noin 50-vuotiaana, perheidyllinsä rakentamisessa epäonnistuttuaan. Hänenkin on siis *koettava* jotain oppiakseen.

Juha Varto herätti kollegojensa keskuudessa suunnatonta kateutta, ja on vaikea sanoa, minkä osan siitä muodosti hänen vähemmistöasemaansa kohdistettu kateus ja minkä kaikkiin muihin asioihin, kuten hänen suosioonsa, liitetty kateus. – Ja miten ne voitaisiin erottaa toisistaan? Hänen osakseen saamansa kiinnostus oli yhtä aitoa kuin hänen oma kiinnostuksensa opiskelijoita ja heidän tutkimusaiheitaan kohtaan. Toisaalta hänen kollegoillaan oli syytä olla myös jonkin verran häpeissään, sillä he haalivat haltuunsa tutkimustuet, rahat ja resurssit sekä vakituiset professorinvirat mutta eivät saaneet niillä aikaan yhtä merkittäviä tuloksia kuin Varto. Kateus ja häpeä: siinä kollegojen vastaukset asialleen omistautuneelle Juha Vartolle ja ainekset tulevaan katastrofiin. Varto olisi aivan hyvin voitu nimittää filosofian professoriksi. Se olisi ollut koko yliopiston edun mukaista, mutta toisin kävi – tai tehtiin, kuten kaikille nopeasti valkeni.

Aggressioiden alkusoittoa

Juha Varto oli kaikin puolin moitteeton mies ja on sitä edelleenkin. Hän ei käyttänyt alkoholia, ei tupakoinut, ei puhunut kovaäänisesti, ei nauranut tyhmille jutuille eikä välittänyt kollegojensa juoruista tuon taivaallista. Laitoksen henkilökunnan wc:n seinään joku kynäniekka oli tosin kirjoittanut herjaavan kysymyksen: ”Kukahan täällä mahtaa olla niin sanottu ruskean reiän ritari?” Siihen aikaan tuollaisen lauseen ei ajateltu loukkaavan ketään, eikä kukaan vaatinut sitä poistettavaksi. Tai sitten ajateltiin, että homoja saakin solvata. Muutamat nimittelivät Juha Vartoa ”markiisiksi”, koska hän pukeutui huolellisesti käyttäen parhaita pukuja ja yleensäkin oikean kokoisia vaatteita, jotka ovat keski-ikäisen suomalaismiehen yllä harvinaisuuksia. Hänen määrätietoista ja ryhdikästä kulkuaan yliopiston eri kiinteistöjen välillä ohjasi eteläeurooppalaisten miesten kasvoja leimaava kookas tuulenhalkaisija sekä sen päälle asetetut suhteellisen voimakkaat kakkulat. Varto ei kuitenkaan muistuttanut akateemista lukutoukkaa, hienohelmaa eikä arkistotutkijaa, vaan hän oli rautaisella fyysisellä kunnolla varustettu mies, joka kävi hoitamassa runkoaan kuntosaleilla ja hierojilla. Myös hänen selkeä esiintymisensä luentosalien älyllisenä partaveitsenä perustui hyvään fyysiseen kuntoon.

Oli selvää, että tällainen kehitys oli katkaistava yliopistossa, jossa huoliteltua pukeutumista ei pidetä merkkinä hyvästä itsetunnosta vaan tieteellisestä epäpätevyydestä. Tämä johtui – paitsi siitä, että yliopistoissa mikään ei saa näyttää liian reippaalta eikä korskealta – erityisesti siitä, että monien paremmassa virka-asemassa olleiden professorien varpaat alkoivat olla muusina. Juha Varton hallussa olevaa apulaisprofessorin

viran hoitoa oli suostuttu jatkamaan 1990-luvun alussa vuodella vain siksi, ettei kukaan muu ollut ilmoittautunut ehdolle virkaan. Professori Veikko Rantala olisi esittänyt tehtävään mieluummin ketä tahansa toista henkilöä, kuten myöhemmin kävi ilmi. Kukaan muu kynnelle kykenevä ei ollut kuitenkaan viransijaisuutta edes hakenut, kenties juuri Varton toimintaedellytysten jatkamiseksi. Lisäksi Juhan ohittaminen virantäytössä olisi voinut osoittautua räikeän epäoikeudenmukaiseksi, eikä se olisi ollut kunniaksi nimitettävälle itselleen.

Yliopistovuosiensa loppuaikoina Varto ei suostunut vaihtamaan kateellisten kollegojensa kanssa montakaan sanaa. Heidän puheenvuoronsa ja pyyntönsä olivatkin usein kummallisia. Ne koskivat esimerkiksi sitä, voisiko Varto pitää yhden seminaarivuoron Rantalan sijasta, kun tämän ”täytyy osallistua Suomen Akatemian kokoukseen Helsingissä”. Varto ei suostunut, mikä oli aivan oikein. Tuskin kukaan opiskelijakaan olisi halunnut paikalle ketään tuuraajaa. Yliopiston suosituimmasta luennoitsijasta olisi haluttu tehdä jonkinlainen heittopussi. Jos Rantalalla oli tärkeämpää tekemistä pääkaupungissa, miksi hän ei pysynyt kokonaan siellä? Mikä velvoitti muita ihmisiä ottamaan vastuuta Rantalan laiminlyönneistä? Tämä on tietenkin vain yksi irrallinen esimerkki, mutta se kertoo, kuinka epäpedagogisia monet yliopiston opettajat olivat. Heidän mielessään kummitteli lähinnä kysymys, miten tehdä Varton toiminnasta yliopistoyhteisössä loppu ilman, että on pelkoa kostosta, toisin sanoen, kuinka laittaa asioille piste lopullisen ratkaisun muodossa.

Vuoden 1992 keväällä giljotiinin terälle järjestettiin mahdollisuus. Vastikään virkaansa astunut professori Rantala oli jäämässä pikapuoliin eläkkeelle, ja apulaisprofessorin virka puolestaan oli jo vakituisesti täytetty naturalismia edustavalla analyyttisellä filosofilla, Matti Sintosella. Helsingissä asuva Sintonen ei viitsinyt käydä hoitamassa virkaansa useammin kuin yhtenä päivänä viikossa. Veikko Rantala, joka tunnettiin nimikirjaimistaan ”VR”, junaili sentään paikalle kaksi kertaa useammin, keskiviikkoisin ja torstaisin. Juha Varto, joka vastasi laitoksen opetuksesta ja toiminnasta sekä istui vaarallisen tukevasti heidän virkapenkeillään, oli savustettava ulos ennen kuin yliopiston ”hyvät voimat” ryhtyisivät toimenpiteisiin professorinviran muuttamiseksi Vartolle sopivaksi sekä koko ainelaitoksen heivaamiseksi oikeaan tiedekuntaan, joka olisi voinut olla lähinnä humanistinen tai yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Se, että professorin viran ala oli määritelty kapea-alaisesti vain ”logiikaksi ja tietoteoriaksi”, työskenteli niin Juha Vartoa kuin koko yliopistonkin etua vastaan. Juha olisi ollut varteenotettavin ehdokas uudeksi professoriksi. Koska maassamme oli tarjolla yllin kyllin Jaakko Hintikan kouluttamia ja suhteellisen nimettömiksi jääneitä kellokkaita, joku heistä perisi ennen pitkää myös Rantalalta vapautuvan viran – jos ei muuten niin väkisin. Se otettaisiin kuin nainen, eli kylkiluut murskaten. Tämä oli Jaakko Hintikan menettelytapa ja hänen filosofiansa sisältö. Yliopisto-

yhteisössä toimivien pahimpia piirteitä oli se, että itseään tyydyttämään pyrkivän ja näennäisesti ”pätevän henkilön” tuli saada virka hinnalla millä hyvänsä, vaikka hänellä ei olisi ollut edellytyksiä virassa toimimiseen, eli elävän filosofian luomiseen ja ihmissuhteiden hoitamiseen. Nimitysprosessi onkin useimmiten vain osoitus siitä, miten filosofia uhrataan jonkun yksittäisen henkilön kunnianhimolle ja halulle hankkia itselleen elinkeino. Myös professori Rantala oli Jaakko Hintikan oppilas ja niin sanottu yhden kirjan professori, aivan kuten Sintonenkin, eikä kumpikaan heistä ole tähän päivään mennessä onnistunut sanomaan ihmisestä, yhteiskunnasta eikä mistään muustakaan inhimillisesti merkityksellisestä mitään. He ovat systeemifilosofeja ja disipliinitohtoreita. Oman virkaanastujaistilaisuutensa jälkeisessä ravintolaillassa vuonna 1989 Rantala kertoi Hintikan temmanneen aika ajoin hänen väitöskirjansa käsikirjoituksen hänen kädestään, kirjoittaneen siitä noin puolet ja työntäneen nivaskan takaisin Rantalalle, joka oli viimeistellyt työn valmiiksi. Kainuussa matematiikan opettajana toiminut ja Hintikan ”löytämä” latentti nero Veikko Rantala olikin onnistunut väittelemään tohtoriksi vasta 44-vuotiaana vuonna 1977.

Ensimmäinen kriisi Varton ja Rantalan välille tuli, kun Rantala sai Suomen Akatemian projektiapurahan palkinnoksi jäsenyydestään humanistisessa toimikunnassa. Hän jättäytyisi virasta vapaaksi yhden lukuvuoden ajaksi. Juha Varto oli siihen asti hoitanut apulaisprofessorin virkaa, mutta päästettäisiinkö häntä paikoista pyhimmän vartijaksi: professoriksi? Rantala oli jo aiemmin moittinut Varton ympärilleen keräämää tutkimusryhmää pahanilkisesti ”uskonlahkoksi”, mihin Varto puolestaan oli vastannut erään toimittamansa julkaisun sivuilla arvostellen Rantalaa ”oikeauskoiseksi”.[12] Panettelevaa Rantalan maininnassa oli se, että meitä homoja on yleensä pidetty erittäin järkiperäisesti ajattelevina ihmisinä, ja uskonto on meille pikemminkin kritiikin aihe. Opiskelijat nostivat Varton puolesta myrskyn.

Tiedepoliittisen painostuksen myötä oli lähestyvästä vaarasta saatu jo varoittava hälytys, mutta rajuilmaa enteilevän tilanteen takaa pilkisti vielä yksi seikka, josta kukaan ei ollut puhunut mitään: Juha Varton homoseksuaalisuus. On ilmeistä, että Varton samastumisessa vähemmistökannatusta nauttivaan mannereurooppalaisen filosofiaperinteeseen näkyi vihje myös hänen omasta vähemmistöasemastaan. Hän eli valtakulttuurien ulkopuolella. Analyyttisen systeemifilosofian naturalistinen tiede- ja filosofiakäsitys puolestaan edustaa heteroseksuaalisen valtakulttuurin symboliarvoja, jotka liittyvät lajinsäilytysideologiaan, biologistiseen ajattelutapaan ja pragmatistiseen enemmistövallan käyttöön. Vastakkain olivat yhtäältä vähemmistöjen ja muiden erilaisten ihmisten filosofia ja toisaalta enemmistöjen, heteroiden ja valtakulttuureihin samastuvien ihmisten poliittinen ideologia. Niiden välillä käytäisiin lopulta ratkaiseva ja maailmoja järisyttävä taistelu. En ole varma, moniko tuohon kiistaan

osallistuja oli tästä seikasta tuolloin tietoinen, mutta itse olen tullut siitä vuosien kuluessa yhä vakuuttuneemmaksi: Juha Varto haluttiin lynkata siksi, että omassa taivaita tavoittelemattomassa mittakaavassaan hänestä oli tullut eräänlainen Tampereen Sokrates, joka haluttiin likvidoida pois viranomaistoimintaa haittaamasta niin nopeasti kuin mahdollista. Aina voidaan sanoa, että vertaaminen Sokrateen tuomitsemiseen on klisee, mutta klisee se on juuri siksi, että se on niin tosi: se toteutui Juhan kohdalla kohtalokkaan deterministisesti, kun homo *täytyi* tuomita.

Juha Vartoa ei missään tapauksessa nimitettäisi Rantalalta vapautuvaan professorinvirkaan – siitä pitäisi kummisetä Hintikan hyväveliverkosto akateemisine mafiajärjestelmineen ja keplotteludynastioineen huolen. Hintikan oppilaat löisivät pöytään vahvimman korttinsa eli ulkomailla julkaistut ja näennäisesti vastaansanomattomat artikkelinsa. Vartoa ei ollut pidetty muodollisesti vahvana ehdokkaana myöskään apulaisprofessorin virkaa täytettäessä. Sen ensimmäinen haltija oli juuri Rantala. Hänen tultuaan valituksi professoriksi oli apulaisprofessorin nimitysprosessissa asetettu kärkisijalle helsinkiläinen Jan von Plato. Von Platon vedettyä hakemuksensa pois virkaan nousi virantäyttöprosessien Hannu Hanhi, Matti Sintonen, joka aurinkolaseissa ja purkkaa jauhaessaan muistutti kitaransa kanssa hymyilevää Mikko Alataloa tai älykästä mutta kieroa miljonääriliikemiestä Max Zorinia James Bond -elokuvasta *View to a Kill*. Sen sijaan Juha Varto piti tehdä perinnöttömäksi niin, ettei kiistaa syntyisi edes lakiosista. Olihan mahdollista, että päästessään hoitamaan professorinvirkaa hän ehtisi pätevöityä siihen julkaisemalla saman määrän tutkimusta logiikan ja tietoteorian alalta kuin hän oli julkaissut jo etiikan, yhteiskuntafilosofian, filosofian historian, tieteenfilosofian ja estetiikankin alalta. Keväällä 1993 eräs Rantalan kollega ja Hintikan oppilas, Leila Haaparanta, saatiin hakemaan Rantalalta avautuvaa professorinvirkaa. Kysymykseen siitä, miksi Rantala halusi virkaan nimenomaan Haaparannan, Rantala ilmoitti, että ”näin virkaan saadaan nainen”.

Rantala oli toimittanut vuonna 1954 syntyneen Haaparannan filosofian dosentiksi Tampereen yliopistoon jo vuonna 1991. Hän oli siis ikään kuin pakastimessa kasvamassa korkoa ja odottamassa Rantalalta vapautuvaa virkaa. Lisäksi Rantala oli junaillut Juha Varton dosentuurihakemuksen toiseksi asiantuntijaksi nimenomaan Haaparannan osoittaakseen Haaparannan ensisijaisuutta Vartoon verrattuna, nöyryyttääkseen yliopistoa 20 vuotta palvellutta Vartoa ja ratkaistakseen heidän keskinäisen kilpailuasetelmansa niin, että se kääntyisi Haaparannan voitoksi. Tosiasiassa Varto oli kymmenen kertaa ansioituneempi, etevämpi ja pätevämpi ja joka tapauksessa enemmän julkaissut filosofi kuin Haaparanta. Lisäksi hän oli tehnyt laitoksen hyväksi enemmän ja perusteellisempaa työtä kuin kukaan muu. Mutta tasa-arvoargumentti oli kaivettava esiin, tosin kierolla ja homoseksuaaleja syrjivällä tavalla.

Koska Juha Varto ei ollut nainen, häntä ei olisi voitu Rantalan sääntöjen vallitessa nimittää professoriksi edes väliaikaisesti. Naisten lisäksi myös kuka tahansa mies olisi hävinnyt Vartolle ansioiden perusteella, joten Varton pois savustamiselle piti keksiä juuri tuollainen tieteen ulkoinen syy. Sukupuoli kelpasi hyvin, koska sukupuoltaan Juha tuskin olisi ehtinyt saati halunnutkaan vaihtaa. Sukupuoleen viittaaminen vaikutti nerokkaalta myös siksi, että Tampereen yliopistoon oli ehditty tiedepoliittista ay-retoriikkaa seuraillen perustaa uuden tasa-arvolain henkeä mukaileva tasa-arvosuunnitelma, johon voitiin vedota etsittäessä näennäisiä perusteita sinänsä mielivaltaiselle politikoinnille. Tasa-arvopolitiikka oli retorisesti ovelaa siksikin, että sen kyseenalaistaminen voitaisiin aina leimata ”taantumuksellisuudeksi”. Naisten suosiminen puolestaan on heteroseksistinen argumentti, sillä ”sukupuolten tasa-arvolla” on merkitystä vain heteroseksuaalisen valtakulttuurin sisällä, jossa sillä yritetään ratkoa sukupuolten yhteensopimattomuudesta ja keskinäisistä ristiriidoista johtuvia konflikteja. Heteroseksuaalisen normiston vallitessa oletetaan, ettei kukaan uusherrasmiesmäinen heteromies rohkenisi vastustaa naisten suosimista. Heteromies on näet naisesta seksuaalisen vaihdon kannalta riippuvainen, ja kyseenalaistaessaan poliittiseen korrektiuteen liittyvän sovinnaisen naistenpalvonnan heteromies saattaisi itse leimautua homoksi, mitä heteromies ei halua vaan kammoaa. Telaketjufeministien tie tasa-arvoon oli kivetty byrokraattisilla paragrafeilla.

Toisaalta kaikki tiesivät, kuinka järjetöntä ja naurettavaa ”tasa-arvoon” vetoaminen on sellaisessa instituutiossa kuin yliopistossa, jonka eräs tehtävä on tuottaa epätasa-arvoa ja hierarkioita. Professori Rantalan menettely ei ollutkaan tarkoituksetonta tai naiivia, vaan täysin harkittua. Keskeistä oli sen lopputulos. Mitä Rantala valinnallaan ajoi ja miksi? Vastaus on, että hän halusi virkauransa jatkajaksi jonkun, joka olisi yhtä vähän suosittu kuin hän itse: systeemifilosofi, jolla ei ole montakaan oppilasta, ei ohjattavia väitöskirjatöitä eikä juuri opetustakaan.

Leila Haaparanta oli nimitetty dosentiksi Tampereen yliopistoon vain hieman Juha Vartoa aiemmin. Hänen luentojaan oli käynyt kuuntelemassa ainoastaan murto-osa siitä opiskelijamäärästä, joka kävi Juha Varton luennoilla. Enin osa heistäkin piti Varton opetusta ja asiantuntemusta parempana, aivan kuten myös itse pidin. Kuuluin noina vuosina opiskelijatoiminnan keskeisimpiin henkilöihin, osallistuin lähes kaikkiin seminaareihin ja suoritin lähes kaikki laitoksen tarjoamat kurssit ja luennot. Sen vuoksi minulla on erinomainen näköala siihen, mitä filosofiassa noina vuosina tapahtui.

Rantalan ja muiden analyyttisten systeemifilosofien ongelma oli metodologinen: minkälaista menetelmää käyttäen Juha Varton karkottaminen yliopistosta tulisi toteuttaa? Seuraavissa luvuissa syvennymme asioihin dokumenttiaineiston valossa. Yliopistoa lähellä oleviin tiedotus- ja opiskelijalehtiin kirjoittaminen oli luonnollinen kanava äänten saamiseksi

kuuluviin sekä laitoksella harjoitetun juonittelun saattamiseen kaikkien tietoon. Lehtiin kirjoittaminen oli myös tavattoman vilkasta. Asiasta nousi lopulta sellainen kohu, että palstat eivät tahtoneet riittää ja marginaalit olivat revetä. Korkea aika keskustelun dokumentoimiseen ja tilintekoon on nyt, sillä lehdissä julkaistulla aineistolla on taipumus kadota kirjastojen kellareihin. Lehtien sivuilta esiin vyöryvät kannanotot kertovat kuitenkin elävästä elämästä. Ne kertovat myös harjoitetun filosofian luonteesta ja ihmisistä itsestään.

Tapahtumien kulusta on kohta parikymmentä vuotta aikaa. Silti ne eivät unohdu. Niistä keskustellaan joka päivä filosofien tavatessa toisiaan. En ole pystynyt myöskään itse unohtamaan asioihin liittyvää epäoikeudenmukaisuutta. Vuosien myötä tapahtumien merkitys on piirtynyt esiin vain entistä selvemmin. Kertomukseni havainnollistaa sitä, kuinka Tampereen yliopiston filosofian professoria valittaessa tarkoitus pyhitti keinot ja miten naisargumenttiakin voitiin käyttää homoseksuaaleja vastaan. Pelkän sukupuolieron tunnustavalla tasa-arvoargumentilla oli poljettu jälleen kerran sellaisen vähemmistön oikeuksia, jota viranomaisten mukaan ei edes ”ole olemassa”.

”Puhelimitse ja kirjeitse”

Virantäytöt ovat yliopistoelämän ankeimpia ja samalla myös riemukkaimpia asioita. Yliopistovirkaan nimitetään yleensä professorin oppilas tai sukulainen, jolle wc:ssä asioidakseen riittää se, että hän riisuu hatun päästään ja kallistaa. Tämä on tieteen olemus. Sen lisäksi filosofian virantäyttökysymykset ovat muodostuneet värikkäiksi ehkä siksi, että niiden kautta sivistyneistö osoittaa todellisen luonteensa. Ja filosofit harvoin jäävät sanattomiksi. Yliopistofilosofia sinänsä on symbolista vallankäyttöä, joka aktualisoituu virantäyttöasioissa. Sen sijaan itsenäinen filosofi on lainsuojaton, jolla ei ole paikkaa yhteiskunnassa. Tosiasiassa juuri *independent philosopherien* pitäisi vaikuttaa yliopistoissa. Mikäli filosofian harjoittaminen suorastaan kielletään, kuten minulle on tehty, kyseessä on murha, ja työmarkkinoiden kireys tekee riidoista verisiä.

Tämänkin kiistan repivyys olisi voinut tappaa kenen tahansa heikomman yksilön. Juha Vartoa puolestaan auttoi se, että opiskelijat tukivat häntä. Vartoa saattoi suojella myös *gay sensibilityyn* liittyvä paineensietokyky. Sen johdosta hän oli eräänlainen vähemmistöasemansa suojelema ”pyhä mies”, jota vastaan kohdistettu hyökkäys kääntyisi ennen pitkää iskuksi vasten lyöjän omaa naamaa.

Keväällä 1992 asiat olivat ajautuneet huolestuttavaan tilaan. Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan lehden, *Aviisin,* päätoimittajana toimi tuolloin professori Osmo Apusen nuorempi poika, Antti Apunen. Filosofian piirissä kokoon keitettyä soppaa oli käsitelty lehden palstoilla laajasti.

Kun asia oli Rantalan oman toteamuksen mukaan ”loppuun käsitelty”, Apunen, joka asettui luonnollisesti opiskelijoiden puolelle, kirjoitti asiasta koko sivun artikkelin. Hän kuvasi tilannetta näin:

> Viransijaisuuden täyttöä koskevat erimielisyydet ovat ajaneet opiskelijat ja professorit ilmiriitaan filosofian laitoksella. Filosofian, erityisesti logiikan ja tietoteorian professori Veikko Rantala jää Suomen Akatemian apurahan turvin virkavapaalle ensi vuodeksi. [...] Rantalan sijaiseksi valittiin nykyisin Helsingistä käsin Tampereella dosenttina toimiva Leila Haaparanta. Opiskelijat yrittivät vastustaa Haaparannan valintaa, mutta äänet hukkuivat hallintokoneistoon.[13]

Kyseessä oli todellakin ilmiriita. En ollut nähnyt sellaista kiistaa yliopistolaitoksessa koskaan aiemmin, eikä eteeni ole tullut vastaavaa myöskään sen jälkeen. Kun Esa Saarisen asemaa koskeva hammastelu kärjistyi Helsingin yliopistossa paria vuotta myöhemmin, asiaa höyhennettiin julkisuudessa laajasti, mutta mielipiteiden polarisoituminen yliopiston sisällä ei ollut läheskään yhtä näyttävää. Toinen samantapainen kiista nähtiin vuonna 1984 Teatterikoulussa, kun Jouko Turkan ja Jussi Parviaisen inspiroima ”Jumalan teatteri” -ryhmä oli johtanut oppilaitoksen kaaokseen ja poliisi kävi sulkemassa korkeakoulun oven.[14] Sen sijaan Tampereella asiat eivät olleet karanneet käsistä, vaan konfliktin aiheutti pikemminkin fenomenologisten filosofien poikkeuksellisen tietoinen järjestyminen, jota vastaan professorikunta suoritti raihnaisia hyökkäyksiään. Mutta asiassa olisi ollut aineksia myös poliisitutkintaan, jolloin syytettyjen penkillä olisi tosin pitänyt istua professorien itsensä.

Huomiota herätti se varaukseton tuki, jonka Varto sai opiskelijoilta ja muulta yliopistoyhteisöltä. Erään perusteen Varton jatkamiselle olisi antanut jo se muodollinen seikka, että laitoksille osuneet ylimääräiset projektirahat johtavat yleensä virkakiertoon yliopiston *sisällä*, jolloin lisäresurssit käytetään omalla laitoksella oman yksikön hyödyksi. Myös Antti Apunen totesi, että ”[n]ormaalisti alle vuoden kestäviä viransijaisuuksia on haettu oman laitoksen piiristä”,[15] kun virkaportaikko nytkähtää askeleen eteenpäin. Toisin kuitenkin kävi. Väliverho ensimmäiseen näytökseen avautui, ja Apunen raportoi kiistan lähtökohdat näin:

> *15. maaliskuuta.* Viransijaisuuden hakuaika päättyy. Professori Rantalan esittämä soveltuvuusjärjestys yllättää opiskelijakunnan. [...] Rantala ehdottaa sijaiseksi dosentti Leila Haaparantaa Helsingin yliopistosta. Opiskelijat asettavat ensimmäiselle sijalle apulaisprofessori Matti Sintosen ja toiselle sijalle dosentti Juha Varton.[16]

Tosiasiassa Sintonen ei nauttinut opiskelijoiden keskuudessa suurtakaan arvonantoa eikä luottamusta, mutta opiskelijat katsoivat, että asioiden

edetessä heidän toivomallaan tavalla Varto voisi jatkaa toimintaansa yliopistossa. Opiskelijoiden idea oli, että mikäli Sintonen hoitaisi professorinvirkaa, Varto voisi jatkaa tehtäviään apulaisprofessorina, eikä eteen tulisi ongelmia.

Apunen kertoo, että ”[o]piskelijoiden pyynnöstä järjestetyssä keskustelutilaisuudessa Rantala pysyy tiukasti kannassaan.”[17] Kyseessä oli opiskelijoiden nopeasti koolle kutsuma kriisikokous, joka järjestettiin heti Rantalan aikomusten valjettua. Apunen jatkoi äkillisen käänteen saaneen kiistan raportointia näin:

> *19. maaliskuuta*. Opiskelijat eivät hyväksy professorin perusteluja ja keräävät yhden päivän aikana kaksi yhteensä 150 nimen adressia, joissa vastustetaan Rantalan menettelyä.[18]

Nimilista todellakin kiersi kädestä käteen luentosaleissa ja käytävillä, ja jotkut opiskelijat suorastaan vaativat saada kirjoittaa nimensä listaan. Monet olivat kuulleet siitä epäsuorasti mutta eivät olleet saaneet paperia käsiinsä aiemmin ja olivat sen vuoksi huolissaan, *pääsisivätkö* myös he kannanottoon mukaan. On syytä korostaa, ettei kyseistä listaa kerätty ketään vastaan, vaan yksinomaan niiden asioiden puolesta, joita opiskelijat pitivät tärkeinä. Argumentaatioon liittyi myös vertailua, jossa Haaparanta todettiin vähemmän ansioituneeksi kuin Varto. Lisäksi epäiltiin Haaparannan motiiveja. Ainejärjestö Aatos oli todennut kirjeessään laitosneuvostolle seuraavasti: ”Dosentti Haaparanta on viimeksi luennoinut Tampereella syksyllä 1990, jolloin kurssin suoritti 13 opiskelijaa. Vertailupohjaksi todettakoon, että samana vuonna luennoidun *cum laude*- ja *laudatur*-tason etiikan luennot suoritti 112 opiskelijaa.”[19]

Olin myös itse kyseisellä Leila Haaparannan kurssilla, ja suoritin sen arvosanalla 3–/3. Se oli hänen ensimmäinen luentosarjansa Tampereen yliopistossa. Samalla se oli hänen ainoa opetusansionsa koko yliopistossa. Haaparannan ensimmäisiä sanoja kyseisellä luennolla oli hintikkamainen, jossain määrin tyrmistyttävä mutta samalla myös arvattavissa ollut kehotus: ”Unohtakaa kaikki, mitä olette fenomenologiasta tähän asti oppineet.” – Kuinka tehokasta! Tarkoitus oli siis manipuloida meitä eksistenssifilosofisesti asennoituvia tutkijoita ajattelemaan fenomenologiasta suuren mestarin, Jaakko Hintikan, tulkitsemalla tavalla eli kielitieteeseen kavennetusti. Käsitykseni mukaan kyseinen ajattelutapa edusti väärin ymmärrettyä näennäisfenomenologiaa, jossa elämänkäytännöllisesti motivoituneesta ajattelusta oli tehty pelkkää systeemiteoriaa ja kielifilosofiaa. Meillä oli siis edessämme hintikkalaisen tieteen uskonpuhdistaja ja lähetyssaarnaaja.

Sen sijaan opiskelijoiden viittaama *cum laude*- tai *laudatur*-tason kurssi, jolle osallistui yli sata kuulijaa, ei ollut suinkaan Matti Sintosen eikä Lauri Mehtosen vaan tietenkin Juha Varton luennoima. Suoritin itse

lähes kaikki Juhan opintojaksot, joten myös tämä kurssi oli suoritettujen opintojeni joukossa. Olen kansioinut arkistoihini luentomuistiinpanot, joihin olen merkinnyt, että kyseiselle luennolle osallistui opiskelijoita myös Helsingin yliopistosta. (Toisaalta olin itsekin Helsingin yliopistosta, sillä olinhan juuri kirjoittautunut myös sinne teoreettisen filosofian pääaineopiskelijaksi!) Eräs esimerkki Varton luennoille saapuneista oli Leena Vilkka, joka onnistui myöhemmin väittelemään tohtoriksi Helsingissä.

Mutta Varton luennoidessa elettiin vielä tamperelaisen filosofian kukoistuskautta, eikä mielipiteitä jakava riita ollut ehtinyt kärjistyä. Omanlaistaan roolia asiassa näytteli Matti Sintonen. Opportunistiseen tapaansa hän oli vedonnut *itsensä* puolesta kirjeessään, jonka hän oli lähettänyt laitosneuvostolle Englannista ja jossa hän korosti omaa pätevyyttään. Käytännössä myös tämä vetoomus olisi voitu tulkita Juha Varton eduksi.

Jos laitoksen virka-asiat olisi järjestetty niin kuin kaikki ihmiset Rantalaa ja Haaparantaa lukuun ottamatta toivoivat, asia olisi edennyt ongelmattomasti. Keskeiseen asemaan nousikin Leila Haaparannan asema. Kuka hän oli? Miksi hänet oli niin tärkeää rekrytoida Tampereen yliopistossa olevaan virkaan? Oliko Rantalalla mielessään laajakantoisempikin suunnitelma, kuten Haaparannan nimittäminen virkaan vakituisesti? Tulevaisuus, joka nyt on jo historiaa, on osoittanut tämän arvauksen täysin oikeaksi. Leila Haaparanta oli äärianalyyttinen kielifilosofi, joka oli Rantalan tavoin väitellyt tohtoriksi Hintikan alaisuudessa. Hän oli nainut Pertti Haaparanta -nimisen taloustieteilijän, joka tuli tunnetuksi vankilaan paiskattuna totaalikieltäytyjänä ja joka kansandemokraattisessa tiedepolitiikassa palkittiin sittemmin professorinviralla.[20] Vaikka Leila Haaparannalla ei ollutkaan ansioluettelossaan vankeustuomiota, myös häntä kammettiin nyt professoriksi.

On selvää, että professoriksi pyrkivien tuittupäisyydellä pitäisi olla rajansa. Opiskelijoista Reijo Kupiainen oli kirjoittanut *Aviisi*-lehden numerossa 6/1993 otsikolla ”Tiedepolitiikkaa filosofiassa” suunnilleen samoin sanoin kuin Apunen. Todettuaan että ”[v]iransijaisuutta täytettäessä on ilmaantunut vakavia erimielisyyksiä professorin, opiskelijoiden ja laitoksen muun henkilökunnan kanssa [...]”[21] Kupiainen kiinnitti huomionsa seikkoihin, jotka paljastivat Rantalan harjoittaman kampanjoinnin olevan pelkää vyörytystä:

> Rantalan argumentit Haaparannan puolesta koskevat kansainvälisyyttä ja tasa-arvoa. Opiskelijana en voi ymmärtää, miksi professorin viran hoito vuodeksi on järjestettävä Helsingistä käsin [...]. Entä sitten tasa-arvo? Professori Rantalanhan pitäisi erota kokonaan virasta, jos hän ottaisi oman argumenttinsa tässä kohtaa todesta, vai pitäisikö naisille jakaa vain viransijaisuuksia?[22]

Lisäksi Kupiainen jatkoi Vartoa tukien, että

> [...] Varto on hoitanut pitkään apulaisprofessorin virkaa sen ollessa avoinna ja Sintosen virkavapauksien aikana. Tällöin Varto on luonut laitokselle vireän julkaisusarjan, jota on kehuttu aina kaiken asian legitimaatiopisteessä, Helsingin Sanomissa asti.[23]

Varton toimittama laitossarja olikin saanut kiitosta Helsingin Sanomien sivuilla, mikä on harvinaista, sillä päivälehtien kulttuuripalstoilla harvoin käsitellään laitossarjajulkaisuja. Tämä puhuu omaa kieltään siitä, että vaatimattomillakin resursseilla oli pystytty tuottamaan tutkimuksia, jotka kestävät vertailun ja joilla on myös kirjallista arvoa. Tässä suhteessa monet myöhemmät yritykset kyseisten laitossarjajulkaisujen arvon nollaamiseksi ovatkin olleet lähinnä huvittavia ja kertoneet siitä, kuinka kateellisiksi filosofian vallankäyttäjät olivat junasta jäätyään tulleet.

Lueteltuaan monia fenomenologisen filosofian noususta koituneita myönteisiä seurauksia sekä otettuaan kantaa Juha Varton toiminta-edellytysten puolesta Kupiainen iski argumenttinsa myös Rantalan käyttämään sukupuolella politikoimiseen ja siihen, mihin hän sillä pyrki:

> Nämäkään [julkaisutoimintaan ja opetukseen liittyvät] seikat eivät ole ilmeisesti merkittäviä viranhoidosta päätettäessä. Onhan tärkeää, että professorin viran hoitaja on nainen, Helsingistä ja (jo siksi) kansainvälinen. [...] Itseäni, ja keskustelujen perusteella myös monia muita koskee tällä hetkellä kysymys siitä, mihin yliopistoon voisi siirtyä jatko-opiskelijaksi. Ilmeisesti tämän kysymyksen eteen filosofian ainelaitos tässä tapauksessa haluaakin monet nykyiset opiskelijat asettaa. Rantalan menettely puhuu omaa kieltään siitä, että en voi olla ajattelematta, etteikö menettelyn takana olisi pyrkimys savustaa fenomenologia ulos Tampereen yliopiston filosofian ainelaitokselta ja mitä pikimmin.[24]

Myös tulevaisuutta koskevissa aavistuksissaan Kupiainen osui oikeaan ja tiesi, missä mentiin. Kyse oli tietoisesta savustuksesta. Opiskelijoille ei jäisi kortteja opetustoiminnan ja tutkimuksenohjauksen ajauduttua vieraisiin käsiin. Opiskelijat ja tutkijat olivatkin sen verran huolestuneita ja valveutuneita, että he eivät jääneet hautomaan ongelmiaan vaan kutsuivat koolle edellä mainitun tilaisuuden, jota he sanoivat kriisikokoukseksi. Sen sijaan Rantala ja Sintonen eivät olisi koskaan olleet niin ihmissuhdetaitoisia, että he olisivat suostuneet omasta aloitteestaan mihinkään avoimeen keskusteluun saati asettaneet käsityksiään alttiiksi.

Tilanne ja sen hoitamisesta käytetty termi ”kriisikokous” olisivat saattaneet herättää sentapaista hilpeyttä, jota *camp*-parodiat usein hyödyntävät armeija- tai terveyskeskushuumorin muodossa, mutta potilas, eli

filosofian ainelaitos, oli nyt niin huonossa kunnossa, että kuolema uhkasi saapua minä hetkenä hyvänsä. Elämästä ja kuolemasta siinä olikin kyse. Kokous järjestettiin, mutta sillä ei ollut tuloksia, vaan Apusen jo edellä viitattu toteamus professori Rantalan taipumattomuudesta jäi voimaan. Leila Haaparanta vastasi tuttua ivaa äänessään Reijo Kupiaiselle ja muille opiskelijoille seuraavasti:

> Koska itse olen viime vuosien aikana tarkastellut tutkimuksissani logiikkaa ja tietoteoriaa nimenomaan fenomenologian näkökulmasta – en siis fenomenologiaa analyyttisen kielifilosofian näkökulmasta –, odotan innostuneena ensi vuotta, jolloin hoidan Tampereella professori Veikko Rantalan virkaa. Tampereen yliopiston dosenttina olen tähänkin mennessä ohjannut muutamien tamperelaisten fenomenologiaan liittyviä opinnäytteitä puhelimitse ja kirjeitse, mutta oli hauskaa kuulla, että opiskelijat tuntuvat aihetta kohtaan niin suurta kiinnostusta. Minulle siis sopii mainiosti, että Tampereen laitoksen keskeisimmät tutkimusaiheet ovat logiikka, tietoteoria ja fenomenologia.[25]

Tästä kirjoituksesta alkoi varsinainen sanasota. Filosofian opiskelijat kokosivat jälleen rivinsä ja laativat Haaparannalle vastineen, joka julkaistiin *Aviisi*-lehdessä. He totesivat asiallisesti, ettei heidän tarkoituksensa ole ollut hyökätä kenenkään yksittäisen henkilön kimppuun vaan nähdä kiista seurauksena ”[…] tietystä aluepoliittisesta jännitteestä että ylimielisyydestä, jolla viranhaltijat suhtautuvat opiskelijoiden näkemyksiin.”[26] Opiskelijat myös täsmensivät, että ”[…] aluepoliittisella jännitteellä me tarkoitamme Helsingin yliopiston yksinvaltaa esimerkiksi paradigmaattisia kysymyksiä määriteltäessä.”[27] Heidän mielestään kuvioon kuului lisäksi Helsingin yliopiston filosofian laitokselle perustetun yliassistentuurin virantäyttö ja Esa Saarisen ja muiden hakijoiden välillä käyty taistelu. Kyseinen virka oli perustettu äskettäin Helsingin laitokselle muuttamalla toinen assistentuureista yliassistentuuriksi. Avointa virkaa hoiti tilapäisenä Saarinen, jota koskevaan lopulliseen ratkaisuun puolestaan katkaistiin hänen uransa Helsingin yliopistossa.

Tamperelaiset opiskelijat haistoivat palaneen käryn jo ennen kuin kiista ehti leimahtaa liekkeihin Helsingissä. He epäilivät tapahtumien kulkua seuraavin sanoin: ”Olisiko käynyt niin, että Haaparannan ollessa heikoilla tässä valinnassa häntä tyynnytellään antamalla lohdutukseksi viransijaisuus filosofian farmijoukkueessa Tampereella?”[28] Arvaus osui naulan kantaan, kuten myös seuraava värikäs tulkinta, jossa Haaparanta

> [...] on ilokseen kuullut, että täällä ”on viime vuosina luotu fenomenologisen tutkimuksen perinnettä tietoteorian ja logiikan rinnalle”. Jos Haaparanta olisi dosenttina ollut kiinnostunut tamperelaisten opis-

kelijoiden tutkimuksista, hän olisi voinut huomata (esimerkiksi julkaisusarjaamme lukemalla), että todellisuudessa on käynyt juuri toisinpäin. Logiikan ja tietoteorian tutkimus on jäänyt roikkumaan muunlaisen tutkimuksen rinnalle vain tekohengityksen ylläpitämänä.[29]

Opiskelijoita raivostutti Haaparannan asenteessa myös heidän edellä mainitsemansa ”ylimielisyys”, josta he syyttivät helsinkiläisiä filosofeja. Mutta mistäpä muusta siinä olisi ollut kyse? He muun muassa ihmettelevät, miksi kukaan ei kysy, odottavatko *myös opiskelijat* seuraavaa vuotta ”innostuneina” tai että sopivatko Haaparannan keskeisimpinä pitämät tutkimusaiheet kenellekään muulle yhtä mainiosti kuin hänelle itselleen. Lisäksi he epäilivät, mikä takaa, ettei Helsingissä asuva Haaparanta jatkossakin ohjaa opiskelijoita välimatkan päästä ”puhelimitse ja kirjeitse”.[30]

Varsinaisen pankin opiskelijat räjäyttivät vastineensa myöhemmissä jaksoissa, joissa he osoittivat myös tieteenfilosofisen arvostelukykyisyytensä. Fenomenologiahan ei ole koskaan ollut mikään disipliini eli tarkkarajainen tieteenala tai paradigma saati peritty oppijärjestelmä, vaan se on filosofinen menetelmä ja ajattelutapa, johon on liittynyt useita erilaisia filosofeja ja erityistieteilijöitä ja jonka kautta on esitetty huomattavaa tieteellisen vallankäytön kritiikkiä. Opiskelijat kirjoittivat muun muassa näin:

> Kun ainelaitoksemme opiskelijoita kiinnostanut tutkimus asetetaan fenomenologian nimikkeen alle, totuus vääristyy. Kyseessä ei ole ollut ainoastaan fenomenologinen tutkimus vaan yleisemmin filosofia, jonka tematiikka tulee asetetuksi maailmasta (tai husserlilaisittain elämismaailmasta) käsin eikä ainoastaan akateemisesta ja analyyttisesta kehyksestä, joka rajoittaa kysymykset käsitteellisesti tai loogisesti mielenkiintoisiin paradokseihin ja ongelmiin. Filosofinen monimuotoisuus ja rikkaus on päässyt täten kasvamaan niin, että on voitu käsitellä laajemmin filosofian historiaa, kulttuurifilosofiaa, yhteiskuntafilosofiaa, etiikkaa ja niin edelleen. Haaparanta pyrkii palauttamaan kaiken tämän monipuolisuuden vain muutaman opiskelijan metodimaniaksi, mistä ei tietenkään ole ollut kysymys.[31]

Tähän ei ole edelleenkään mitään lisättävää, ja opiskelijoiden ja Haaparannan välillä käyty julkinen keskustelu päättyikin suurimmaksi osaksi näihin lauseisiin. Veikko Rantala oli jo aiemmin julistanut keskustelun omin toimin päättyneeksi. Kiista jatkui siis hallinnollisena, ja jos kyseessä olisi ollut tavanomainen yksityisoikeudellinen työriita, sen käsittelyssä olisi päädytty todennäköisesti oikeuteen.

Lopullinen ratkaisu

Ennen laitosneuvoston ratkaisevaa kokousta opiskelijat olivat pyytäneet Sintosen kirjeen nähtäväkseen tiedekuntasihteerinä toimineelta maisteri Eira Parikalta, mutta tämä kieltäytyi luovuttamasta sitä asian ”vireillä oloon” vedoten. Juuri tässä näkyy muodollisten periaatteiden pölkkypäisyys; paperit kuin paperit olisi saatava kanslioista ulos, jotta kaikki ihmiset voisivat nähdä, millaista mielivaltaa byrokraatit harjoittavat. Apunen dokumentoi mahdolliseksi syyksi myös sen, että ”[k]oska Sintosen perustelut ovat saapuneet myöhässä, ei niitä ehditä liittää esityslistaan.”[32]

Sitten tuli päätöksenteon hetki. Monia sivullisia huvittavalla tavalla Rantala arvioi Sintosen ”sopimattomaksi virkaan”. Tämä on kummallista, sillä analyyttisen filosofin on yleensä havaittu tukevan analyyttista filosofia. Tosiasiassa myös Rantalan ja Sintosen välit olivat heikentyneet. Ja miten lopulta kävi?

> *22. maaliskuuta*. Laitosneuvosto kokoontuu tekemään ehdotusta viransijaisesta. [...] Kolmannelle sijalle asettamastaan Vartosta Rantala toteaa, että hän ”on osoittautunut tunnolliseksi ja innostavaksi opettajaksi ja opintojen ohjaajaksi”. Puutteet painavat kuitenkin enemmän: ”Vartolla ei ole mainittavasti kansainvälisiä julkaisuja. Hän on julkaissut lähinnä suomeksi ja laitossarjassa. …Koska Vartolla ei ole mainittavaa näyttöä kansainvälisestä tutkimustyöstä eikä viran opetusalaan liittyvästä tutkimuksesta, en voi esittää Vartoakaan ensimmäiselle sijalle.”
>
> Laitosneuvoston kokous päättyy äänestyksen jälkeen 4–2 lopputulokseen esittelijänä toimineen Parikan esityksen mukaisesti Haaparannan eduksi.[33]

Hämmästystä herätti Rantalan ratkaisu, jonka mukaisesti hän kiilasi Varton vasta kolmannelle ehdokassijalle eli paikkaan, josta hän ei varmasti nousisi virkaan. Lisäksi Rantalan kielteiset toteamukset Varton asemasta kansainvälisenä tutkijana eivät pitäneet paikkaansa. Juha Varton englanninkielinen väitöskirja keskiajan logiikasta on aivan erinomainen, samoin hänen saksankielinen tutkimuksensa kielen formaaliontologiasta. Jälkimmäinen on hänen lisensiaattityönsä, mutta tasonsa puolesta se voisi olla myös väitöskirja. Varto on kirjoittanut useita suomenkielisiä monografioita, kun taas Haaparanta ja Sintonen eivät ole tehneet mitään sellaista, mitä Vartokin ei olisi tehnyt. Sekä Sintonen että Haaparanta olivat tyypillisiä yhden kirjan tohtoreita, joiden ainoa monografiatutkimus oli heidän väitöskirjansa. Lisäksi kumpikin oli julkaissut artikkeleita sekä toimittanut muutamia toisten tutkijoiden teksteistä

työstettyjä artikkelinivaskoita laittamalla nimensä niiden kanteen ja päästen siten hyötymään muiden tekemästä työstä.

Filosofian professorin tulisi kuitenkin olla jotain aivan muuta kuin toimittaja, toimituskunnan jäsen, referee, kansainvälisten seminaarien sihteeri tai joku muu hyrräorava, joka suostuu hyörimään ja pyörimään kollektiivisesta kirjoituskoneesta suollettavien raporttien saattamiseksi kansiin. Asiat olivat aivan niin kuin Erasmus Rotterdamilainen totesi teoksessaan *Tyhmyyden ylistys:* monilla tällaisilla julkaisuilla kirjoittajia on jopa useita, ja he kaikki panevat nimensä kyseisen kirjan selkään.[34] Sen sijaan Juha Vartolla ei ollut mainittavia yhteisjulkaisuja eikä sihteerimäisiä toimitustöitä riesanaan, kuten ei kenelläkään, joka osaa itse kirjoittaa ja tietää mitä tekee. Mutta opiskelijoilla oli nyt hätä kädessä:

> *26. maaliskuuta*. Tyytymättöminä laitosneuvoston päätökseen opiskelijat suuntaavat rehtori Pukkilan luokse keskustelemaan asiasta. Rehtori toteaa asian kuuluvan yliopiston hallituksen päätäntävaltaan ja neuvoo opiskelijoita valmistautumaan seuraavaan yliopiston hallituksen kokoukseen. [...] Rehtori ei kuitenkaan ole ajan tasalla päätöksentekomenettelyssä, sillä tosiasiallisesti päätäntävalta kuuluu alle vuoden mittaisissa viransijaisuuksissa hallintovirastolle.[35]

Lopullinen kuolinisku, joka teki selvää jälkeä myös mahdollisesta valitusprosessista, tapahtui

> *8. huhtikuuta.* Opiskelijat saavat kylmää vettä niskaansa ottaessaan yhteyttä hallintoviraston toimistopäällikkö Kaarina Tokoihin, jonka toimivallan piiriin asia kuuluu. Päätös on syntynyt Tokoin loman aikana hallintovirastossa kahta päivää aikaisemmin. Päätöksen on kirjoittanut korkeakoulusihteeri Eeva-Kaarina Nurmiranta. Paperissa todetaan: ”Tiedoksi ystävällisesti ilmoitan, että hallintovirasto on tänään määrännyt dosentti Leila Haaparannan filosofian (erityisesti logiikan ja tietoteorian) professori Veikko Rantalan viransijaiseksi ajalle 1.8.1993 – 30.6.1994. Valtion virkamieslain 92 §:n nojalla tästä määräyksestä ei saa valittaa.[36]

Tämä oli Leonid Brezhneviltä ja Erich Honeckerilta tuntemaamme ystävällisyyttä. Opiskelijat huomasivat myöhästyneensä pahan kerran. Koko asia haudattiin hallinnointiin. Periaatteessa filosofeilla ja yliopistoyhteisön jäsenillä oli mahdollisuus vaikuttaa asiaan, mutta Rantalan junaileman päätöksen muuttaminen olisi vaatinut rehtorin puuttumista peliin tai ainakin sitä, että rehtorina toiminut Tarmo Pukkila olisi antanut opiskelijoille oikeaa informaatiota siitä, kuinka tällaisessa tapauksessa pitää toimia.

Myös tiedekunnan dekaani Risto Nuolimaa, jota asia kiinnosti, olisi voinut omalla panoksellaan vaikuttaa asiaan, mutta sen enempää rehtori, dekaani kuin kanslerikaan ei halunnut laittaa itseään peliin juonittelun lopettamiseksi ja avoimen keskustelun käymiseksi. Asian jatkokäsittelyyn vieminen olisi vaatinut hallintomenettelyn äärimmäisen tarkkaa tuntemista, ja päätös tapahtui normaaliin käsittelyaikaan verrattuna nopeasti.

Asialle asetettiin hallinnon taholta tässä nimenomaisessa tapauksessa aivan hirmuinen kiire, vaikka tavallisesti byrokraateilla ei ole kiire minnekään. Kynnyskysymykseksi nousi lopulta taistelu pykälien hallinnasta niin kuin aina silloin, kun asiat ovat muuttuneet pelkäksi juridiseksi arvovaltakiistaksi ja halutaan kiertää periaatteellinen keskustelu; siinähän valtaapitävät voisivat hävitä. Lopulta asia oli edennyt hallintovirastoon, jonka toimivaltainen viranhaltija oli ”lomalla”. Päätöksen teki tuolloin viransijainen, joka puolestaan oli filosofiasta mitään ymmärtämätön korkeakoulusihteeri Nurmiranta. Perittyään edeltäjänsä, Kaarina Tokoin, viran Eeva-Kaarina Nurmirannalla tuli olemaan ratkaisijan rooli myös eräissä myöhemmissä taisteluissa, joissa omia oikeuksiani poljettiin kiistämällä minulta filosofian dosentuuri Tampereen yliopistossa. Mutta siihen palataan tämän teoksen lopussa.

Miksi sitten professorin virantäyttöä koskeva asia putosi herrain käsistä niinkin vaivaisen ja vähäpätöisen viranhaltijan kuin korkeakoulusihteerin tasolle? Vastaus kysymykseen on selvä: kukaan Tampereen yliopiston hallintovirkamiehistä ei halunnut ottaa vastuuta yliopistoa pitkään palvelleen Juha Varton potkimisesta suurieleisesti ulos yliopiston takaovesta. Lisäksi nämä professorit halusivat välttää avoimen konfliktin professori Veikko Rantalan kanssa; korppi kun ei noki toisen korpin silmää. Niinpä asia pudotettiin suhteellisen nimettömän viranhaltijan käsiin, joka olisi tarpeeksi tietämätön ja vähäpätöinen, jotta hän voisi panna nimensä mihin tahansa paperiin ja ohjata Juha Varton vähin äänin ulos etuovesta. Tärkeimmäksi näytti muodostuvan, että puolueelliset päätökset tehtiin viranomaistoimintana ja siten näennäisen puolueettomasti, mikä vahvisti tilanteen ajautuneen suoranaiseen väkivaltaan. Niinpä analyyttisen filosofian ”Super-Hessuna” tunnetun Rantalan ja fenomenologisen liikkeen ”Pikku-Pelleksi” mainitun Varton välinen kiista näytti päättyneen ”Super-Hessun” voittoon.

Hautajaiset

Juha Varton toimintamahdollisuuksien katkaisemisella oli laaja merkitys muun muassa siksi, että sen myötä lopetettiin monien muidenkin toimintaedellytykset filosofian ainelaitokselta. Ratkaisulla pohjustettiin myös Leila Haaparannan nimittämistä vakituiseksi professoriksi, mikä tapahtui kutsumismenettelyn kautta vuonna 1998. Rantalan olisi kannat-

tanut hakeutua viisaan lepoon jo vuonna 1996, jolloin hän saavutti eläkeiän, mutta jatkoaikaa hakemalla hän pystyi varmistamaan seuraajansa valinnan ja sen, ettei laitoksen virkoja lakkautettu tai siirretty oikeaan tiedekuntaan niiden alaa muuttamalla, kuten yliopisto olisi saattanut tehdä, jos virka olisi jäänyt tyhjäksi.

Haaparannan junttaaminen ovenvartijaksi oli räikeää. Eräissä opiskelijoiden kanssa käymissään keskusteluissa Haaparanta totesi omaksi vaihtoehdokseen sen, että ellei häntä itseään nimitetä, ”niin se on sitten Kuokkanen tai Plato”, pitäen ikään kuin itsestäänselvyytenä helsinkiläisen nimittämistä virkaan ja Juha Varton lukemista pois laskuista. Viittaamalla Martti Kuokkaseen ja Jan von Platoon Haaparanta halusi ehkä muistuttaa, että asiat voisivat olla *vieläkin* kurjemmin, sillä molemmat tunnettiin kyynisinä ja systeemikeskeisinä haukkoina. Fenomenologit oli joka tapauksessa jälleen kerran lyöty. Mutta koituiko lopputulos sittenkään fenomenologisen filosofian tappioksi? Nimimerkki, joka kutsui itseään ”erääksi filosofian haudalla poranneeksi omaiseksi” kirjoitti otsikolla ”Tamperelaisen filosofian hautajaiset” lehteen seuraavasti:

> Maanantaina 15. päivänä kuluvaa kuuta vietettiin osittain synkin, osittain voitonriemuisin mielin tamperelaisen filosofian hautajaisia. [...] kuollut ja kuopattu oli syntynyt uutteran työn ja lujan tahdon tuloksena Tampereen filosofian laitokselle (kaikki uusi tarvitsee ”vanhan” paikan) ja saavuttanut kukoistuksensa vasta viime vuosien aikana. Haudatun edustama uusi ja erilainen tamperelainen filosofinen perinne oli antanut monelle uudelle opiskelijalle uskoa filosofian mahdollisuuteen elämäntyönä ja -tapana. Se oli ollut paikka, jossa vihdoinkin saattoi yhdistyä yliopisto-opiskelun yhteisöllisyys, viisauden janon tyydytys, filosofisen käytännön harjoittelu (Tampereen filosofian laitoksen julkaisusarja, sensaatiomaiset luennot ja seminaarit). Niin monta opiskelijasukupolvea oli kokenut ennen haudattua erilaisuutta filosofian opiskelun maailmasta vain sen laitosmaisuuden, suoritusportaisuuden ja hallintomaailman sylinterimäisyyden.[37]

Tekstistä voi päätellä, että kirjoittaja koki menettäneensä jotain, joka oli ollut opiskelijoille persoonallista, tärkeää ja korvaamatonta: osa heidän identiteettiään. Kenties ”hautajaisia” voidaan pitää hieman kuluneena kielikuvana tilanteesta, jonka kaikki olivat jo muutenkin oivaltaneet kuolinkellojen soitteluksi, mutta tekstistä pursuava ahdistus ja epätoivo ovat aitoja ja kosketeltavia. Vaikka kirjoittajaa ei voitane luonnehtia miksikään virtuoosimaiseksi kynäniekaksi, hänen mielipiteensä kuvastavat hyvin sitä synkkyyttä ja lyödyksi tulemisen tunnetta, joka oli aiheuttanut mielipahaa kaikille ihmisille. Ansionsa mukaan saivat lähinnä professori Rantala, joka leimattiin suorasukaisesti (mutta melko kesysti)

”hallintopäälliköksi”, ja yleinen Helsinki-johtoisuus, joka määriteltiin ”diktatuuriksi”. Fenomenologit puolestaan olivat tämän taistelun uhreja. Ja kirjoittaja jatkoi näin:

> Haudatun poismenon aiheuttamaa tuskaa ja tyhjyyden kauhua ei lohduttanut edes hallintopäällikön huomautus Helsingin filosofian valovoimaisesta laupeudesta ja siitä, että tärkeää ei ole usko omaan, erilaiseen, filosofiseen päämäärään ja paikantumiseen, vaan kansainväliseen menestykseen, joka syntyy provinssien filosofisen käytännön sulautuessa Helsingin hengen diktatuuriin. Hallintopäällikkö kiistää huhut henkilökohtaisista tiedepoliittisista ”kähminnöistä” (eläkkeelle siirtyvän tutkijan ”huru-ukkoapuraha”) Helsingin filosofian kanssa, ja tähdentää, että pyrkimyksenä on edistää niin Tampereella taka-alalle jäänyttä tasa-arvoa kuin koulukuntien rajoja poistavaa amerikkalaista filosofiaa.[38]

Nämä voimatonta vihaa heijastelevat sanat kuulostaisivat ehkä arroganteilta, ellei niiden taustalla vallitsisi suuri tiedepoliittinen riita, jonka syvyydestä ne nousivat. Tekstissä mainittu ”hallintopäällikkö” oli kuvauksena sikäli osuva, että se paljasti vallankäytön anonyymin luonteen: professorinvirkoja täytettiin hallintotyönä ja istuvan professorin paimennuksessa erilaisten näennäissuunnitelmien ja muiden puolueellisten prosessien kautta. Opiskelijoita edustanut kirjoittaja katsoi ilmeisesti olevansa oikeutettu vastaamaan siihen aivan yhtä anonyymisti. Opiskelijat ihmettelivät, miksi Rantala halusi vastakohtaistaa omat kansainväliset ihanteensa ja Juha Varton julkaisutoiminnan: oliko rikos kirjoittaa suomeksi? Juuri suomenkielisellä kirjallisuudellahan oli ollut eniten merkitystä filosofiyhteisössämme. Ongelma olikin tieteen internatsistisessa ideologiassa eli siinä, että ulkomaalaiset tahot päästettiin päättämään suomalaisten virkojen täytöstä, mikä alisti kansallisen filosofiamme angloamerikkalaiseen ohjaukseen. Kansainvälisyyttä yritetään nykyäänkin käyttää näennäisoikeutuksena kotimaisten konfliktien sovittelemisessa, vaikka oman etäisyytensä ja ymmärtämättömyytensä vuoksi se tuottaa enemmän ongelmia kuin ratkaisee.

Kansainvälisyyttä ja hintikkalaisuutta Rantala oli päässyt opiskelemaan istuessaan yhden kolmivuotiskauden Suomen Akatemian toimikunnassa, mistä hän oli saanut palkkioksi tieteellisen projektin. Juuri sen turvin hän oli jäänyt virasta vapaaksi. Tutkijanpaikat Rantala puolestaan täytti sopiviksi katsomillaan henkilöillä, jotka olivat osoittaneet kiistaan nähden neutraalia asennetta. He olivat Tere Vadén, Päivi Mehtonen ja Erna Oesch. Tere Vadén oli turvallinen valinta siksi, että hän oli sukua Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiössä pitkään toimineelle psykologi Totte Vadénille ja sen vuoksi luettavissa todennäköisesti järkevien kirjoihin. Rantalan harjoittaman stereotyyppisen logiikan vuoksi Vadénista tuli

herran valittu ja Jumalan karitsa. Päivi Mehtosella puolestaan oli filosofinen sukunimi, ja vaikka hän ei edustanutkaan filosofian oppiainetta vaan kirjallisuustiedettä, hänellekin löytyi paikka projektista. Erna Oesch puolestaan oli muuten vain ”kansainvälistä” ja sotilaskurin alaista merkkiä. Filosofiaa opiskellut Matti Vilkka, joka lukeutui Varton uskollisimpiin oppilaisiin, puolestaan kirjoitti Rantalan kanssa käymistään keskusteluista näin:

> Rantala on jäämässä vuoden virkavapaalle ja on päättänyt ”pitkään harkittuaan”, että hänen viransijaisuutensa hoitajaksi soveltuu parhaiten henkilö, jolla faktisesti ei ole käsitystä siitä, mitä Tampereen filosofian ainelaitoksella todella tapahtuu. Rantalan mukaan tämä on ”pehmeä lasku”. Kysyttäessä mihin, hän ei vastannut.[39]

Puhe pehmeästä laskusta olikin panettelua. Siitä heijastui Rantalan oma kateus: suosittu filosofi oli likvidoitava. Rantalaa kohtaan esitettyjä vastalauseita voisi kirjata ja siteerata tässä yhteydessä loppumattomiin niin, että niiden painamiseen eivät riittäisi Suomen sanomalehtipaperit.

Ei voida astua kahta kertaa samaan virkaan.

Hämärä totuus

KUINKA TASA-ARVOLLA DISKRIMINOIDAAN?

Juha Vartoon kohdistunut painostus ei ollut tietenkään pelkkää koulukuntien tai paradigmaerojen takaa harjoitettua tiedepolitiikkaa, vaan siihen liittyi myös henkilökohtaisia syitä. Tämä ei liene ihme, sillä mikä onkaan henkilökohtaisempaa kuin filosofia. Veikko Rantala ja Juha Varto olivat niin erilaisia ihmisiä, ettei heidän henkilökemioistaan olisi voinut syntyä mitään muuta kuin riihikuivaa räjähdysainetta, jonka äärellä tulenteko oli ehdottomasti kielletty. Rantala oli opiskellut filosofian ja matematiikan lisäksi luonnontieteitä. Hän oli tullut Itä-Suomesta ja muodosti siten eräänlaisen vastauksen kysymykseen itäsuomalaisten filosofien olemassaolosta. Hän oli opettanut matemaattisia aineita ja onnistunut väittelemään tohtoriksi Hintikan tukiopetuksessa. Hänen väitöskirjansa tekijänoikeudet omistaa copyright-tietojen mukaan ”The Philosophical Society of Finland represented by Jaakko Hintikka”, ja teos edustaa samaa myrkynvihreää formaalisen logiikan julkaisusarjaa, jossa on ilmestynyt useita muitakin jääkaappipakastimen käyttöohjetta tai ruohonleikkurin huoltokirjaa muistuttavia niteitä.[40] Rantalan tutkimukset koskivat hintikkalaisille aihepiireille paljastavasti ”loogisen kaikkitietävyyden” ongelmaa, ja kehittelemiään päättelyteitä hän kutsui hieman makaaberilla ja nekrofiilisellä tavoin ”uurnamalleiksi” (*urn models*).

Kymmenkunta ihmistä maailmassa ymmärsi, mitä hän sanoi, vaikka kaikki varmaan tajusivat sen, mistä hän itse asiassa puhui. Tätä seikkaa ei voitane kuitenkaan pitää todisteena *filosofin* erinomaisuudesta – tähtitieteilijän, ydinfyysikon tai matematiikon ehkä kylläkin. Ja tämän hieman kumarassa kulkevan vakavamielisen sisäänpäinastujan kansainvälinen tiedeyhteisö katsoi suuressa viisaudessaan parhaaksi lähettää juuri Tampereen yliopistoon, joka koostui ihmis- ja yhteiskuntatieteistä.

Enimmän osan läsnäolostaan Rantala kulutti olemalla ahdistunut. Hänen ahdistuneisuutensa näkyi muun muassa siinä, että opiskelijat viittasivat Rantalan paikallaoloon kyselemällä toisiltaan sarkastisesti, ”kuka on se jätkä, joka saapuu huoneeseen ja fiilis paranee heti?” Rantalalla oli tapana jakaa sakkopisteitä kirjallisia ansioita tavoittelevista ja hänen omasta mielestään ”ylipitkistä” tenttivastauksista. Esimerkiksi minulle hän antoi kuuden sivun vastauksesta ainoastaan arvosanan yksi plus, kun taas Juha Varto kirjoitti innostuneista vastauksista yleensä kirkkaan kolmosen. Rantalan mielestä filosofiassa oli myös ”virheitä”, kun taas opiskelijoiden mielestä hän itse ymmärsi jokaisen opiskelijoiden kirjoittaman sanan väärin. ”Veikko Rantala mäkihypyn päävalmentajaksi!” olikin joku uskalias kirjoittanut pahimman kriisin keskellä erääseen seinään; lause ilmeisesti viittasi mäkihypyn silloisen valmennusjohdon kyvyttömyyteen toimia nuorehkojen valmennettaviensa kanssa. Kaikkein hullunkurisinta oli Rantalan yritys profiloitua ”taiteen filosofiksi”. Hänellä ei ollut kerta kaikkiaan mitään käsitystä siitä, millaista on luova työ, eikä hän ollut itse taiteellisesti lahjakas henkilö. Niinpä hänen pitämänsä ”taiteen filosofian” luennot typistyivät raskassoutuiseksi tulkinnan teoriaksi, jossa kalkyyli oli sama kuin formaalissa logiikassa, mutta ihmeteltäviksi poimitut lauseenpätkät vaihtuivat analyyttisten filosofien asenteelle tyypillisistä ”ihminen on kuolevainen” -toteamuksista taiteellisiin konteksteihin.

Monilla eläkeikää lähestyvillä miehillä on taipumusta vainoharhaisuuteen, mikä johtuu siitä, että johtavassa asemassa ollessaan he eivät voi luottaa alaisiinsa, ja toisaalta siitä, että he siirtävät omia fyysisen heikentymisen kokemuksiaan lähiympäristöönsä etsien vikaa sieltä. Tämä päti jossain määrin Veikko Rantalaan, joka oli menettänyt lähes kaikkien opiskelijoiden luottamuksen. Rantala luennoi logiikan jatkokursseja, jotka olivat pakollisia, ja hänen muillekin luennoilleen osallistui vain kourallinen opiskelijoita. Kirjallisuuden opiskelijat sanoivat, ettei Rantala ollut ”lukenut mitään”, ja hänen yhteiskunnallinen ja ihmistieteellinen valistuneisuutensa oli keskivertokunnallispampun luokkaa. Samaa voidaan sanoa hänen asenteistaan homoseksuaaleja kohtaan.

Juha Varton häätäminen yliopistosta ei tyhjenekään pelkkään virkakiistaan eikä filosofiseen erimielisyyteen. Taustalla vaikutti luullakseni myös Juha Varton homoseksuaalisuus, jonka Rantala tulkitsi samalla tavoin kuin kuka tahansa peruskansanedustaja. Raivostuttavaa Rantalan

käytöksessä olikin se, että hän vetosi Varton sivuuttamisessa nimenomaan ”tasa-arvoon”. Hän siis käytti *sukupuolten* tasa-arvoon liittyvää argumenttia *homoseksuaaliin* kohdistuvan syrjinnän välineenä luottaen siihen, että puhe homoseksuaalisuudesta olisi vielä sen verran vaiettua, ettei kukaan ryhtyisi kyseenalaistamaan hänen toimiaan. Luottamus osoittautui lähes oikeaksi, sillä Juha Varto oli ”fiksu”, jota minä puolestani en ole – ja fiksuudella tarkoitan tällöin toisen posken etiikan harjoittamista. Mainitsin Juhalle tuolloin, että sinua on syrjitty homoseksuaalisuutesi perusteella ja että tapaus on räikeä. Tiedeyhteisössä kaikki diskriminaatio on luonnollisesti epäsuoraa ja piiloutumaan pyrkivää. Se ei kohdistu ihmisessä olevaan syrjintäominaisuuteen *suoraan* vaan vaikuttaa *arvorakenteiden* kautta, kun vallankäyttäjät eivät suostu pitämään tärkeinä sellaisia *aiheita* ja *toimintatapoja*, jotka ovat ominaisia meille. Diskriminaatio vaikuttaa siis paitsi tosiasiallisina ja immanentteina syrjintätekoina, myös arvomaailmojen kautta ilmenevinä ideologisina konflikteina. Juuri tästä oli nähdäkseni kyse ”erilaisen” filosofian pois ajamisessa. Kehotinkin Juha Vartoa tekemään asiasta rikosilmoituksen, mutta tuolloin ei ollut vielä voimassa sellaista lakia, joka olisi tehnyt homoseksuaalien syrjinnästä työelämässä rikollista. Sen sijaan sukupuolen perustella syrjiminen oli tietenkin ankarasti kiellettyä – onhan naisten ja miesten tasa-arvoisuus heteroiden oman edun mukaista, kun miehet ovat naisistaan ja heidän suopeudestaan monin tavoin riippuvaisia.

Naisten suosiminen

Veikko Rantalan puolueellisuus ja peitelty homovastaisuus kuvastuivat muun muassa siitä, että laitoksella käydyn viimeisen taistelun jälkeen hän loihe lausumaan assistentilleen Timo Klemolalle käytävällä näin: ”Muista sitten suosia valintakokeessa naisia.” (Olin itse paikalla.) Hän halusi siis laitokselleen nuoria neitoja, mikä oli hänen omalta kannaltaan ymmärrettävää; olihan Helsingin yliopiston filosofian laitos jo käytännössä kokonaan naisten ja feministien hallussa Esa Saarisen aloittaman liehakoinnin tuloksena. Tosiasiassa mikään *suosiminen* ei voi tuottaa todellista legitimiteettiä myöskään etuoikeuttamisen kohteille itselleen.

Veikko Rantalan taktiikka kuitenkin toimi. Kukaan ei ollut niin rohkea, että olisi nostanut Juha Varton todellisen syrjäyttämissyyn pöydälle. Tiedeyhteisön omaksuma naistenpalvonta sai jatkoa Rantalan tekemissä valinnoissa. Juha puolestaan vältteli vetoamasta sanallakaan homoihin kohdistuvaan diskriminaatioon. Hän ilmeisesti arveli asian korostuvan niin paljon, että se alkaisi leimata hänen *koko* filosofista tuotantoaan ja tieteellistä toimintaansa. Lopulta kaikki hänen edustamansa ajattelu voitaisiin nähdä vain hänen homoseksuaalisuutensa valossa, mikä veisi

pohjaa hänen edustamaltaan filosofiselta kokonaisuudelta. Tämän leimaavuuden vuoksi homoseksuaalisuuteen viittaaminen ei olisikaan ollut hyväksi, vaikka se olisi ollut perusteltua sinänsä. Samalla, kun Rantala teki tasa-arvopolitiikkaa naisten selässä, hän loukkasi homoseksuaalien oikeuksia, ja asia kosketti myös minua. Jos olisin itse ollut vallankäytön kohteena, olisin ottanut asian julkisessa sanassa puheeksi ja vienyt sen yliopiston hallintoon tutkittavaksi. Minua ei olisi lainkaan haitannut se, tunnustaako jokin laki homojen syrjintää syrjinnäksi vai ei: diskriminaatiota mikä diskriminaatiota, eikä yliopiston pidä sallia sellaista – tai jos sallii, on seurauksena sota, ja syylliset etsin esiin sekä löylytän heidät omin käsin!

Feministisen ajattelun piirissä naisten vapautumispyrkimykset on usein kytketty yhteen homoseksuaalisten ihmisten kanssa, mikä on ollut tietyllä tavoin harhaanjohtavaa. Professori Rantala olikin niin looginen, että hän katsoi tilaisuudekseen repiä tämän ajatussolmun auki ja osoittaa, minkälaisia feministien ja homomiesten intressit todella ovat. Yhteyksiä ei lainkaan ole, vaan feministiset tasa-arvopyrkimykset edistävät yleensä vain heteroseksuaalisen valtakulttuurin arvoja, kun feminististen tendenssien kautta on voitu pahoinpidellä homomiehiä. Väistyessään kyseisistä taisteluista Juha Varto toteutti viisaan velvollisuuttaan. Hän puhutti yleisöä ottamatta asiaan itse kantaa, ja muiden ihmisten valittaminen olikin äänekästä. Varsinkin opiskelijoitten tunteiden kuumentuminen heijasteli turhautuneisuutta: kaikki oivalsivat, että Varton lynkkaamisen takana lymyili homoseksuaalisuuteen kohdistettua rasismia, mutta kukaan ei uskaltanut tai kehdannut mainita asiasta. Yhtäältä tämä saattoi johtua siitä, että epäiltiin, *haluaako* Varto tulla puolustetuksi homoseksuaalina. Toisaalta hiljaisuus saattoi heijastella käsitystä, ettei homoseksuaaleilla olisi kuitenkaan mitään muodollisia oikeuksia, ja tässä käsityksessä oli myös osa totuutta. Tasa-arvolakihan tunnustaa vain naisten oikeudet, jotka kytketään heteroseksuaalisen valtakulttuurin omiin etuihin, eikä kyseisessä laissa puhuta mitään homoseksuaalien syrjinnästä.[41] Euroopan unionin jäsenyyden velvoittamat ja homoseksuaaleihin kohdistuvan työsyrjinnän kieltävät pykälät puolestaan tulivat voimaan vasta myöhemmin. Myös Suomen uusi perustuslaki kieltää homoseksuaaleihin kohdistuvan syrjinnän ainoastaan epäsuorasti. Se perustuu EU-direktiivin määräämään lain tulkintaan, mutta lakitekstissä homojen ja lesbojen syrjintää ei tunnusteta syrjintäperusteeksi suoraan, vaan sekin luetaan vain ”muiden syiden” joukkoon.[42]

Käsittääkseni Varton tapaus oli kuitenkin sellainen, että se olisi antanut mahdollisuuden asian riitauttamiseen sekä yliopiston hallintoelimissä että käräjätuvassa. Tietenkin on oireellista, jos tieteellisiä kiistoja joudutaan ratkomaan tuomioistuimissa, mutta toisaalta se todistaa heteroseksuaalisen ja homoseksuaalisen filosofiakäsityksen erosta. Heteroseksuaalien harjoittama heterotiede on heteroseksuaalisen perheen ja sen valta-

suhteiden symbolinen kuva. En esitäkään tätä kertomustani ensisijaisesti siksi, että tahtoisin ohjata filosofista argumentaatiota lainopilliseen diskurssiin tai hallintoretoriikkaan. Sen sijaan pidän historiallisen totuuden kannalta tärkeänä, että asian filosofiset näkökohdat[43] tuodaan lopultakin päivänvaloon. Ennakkoluulottomalla ja vapaalla argumentaatiolla on taipumus tervehdyttää tilannetta ja estää epäoikeudenmukaisuuksia jatkossa.

”Miesten suosiminen”

Politiikan piiristä tiedämme, että niin sanotun huonon hallinnon kohtalonhetki koittaa yleensä silloin, kun se yrittää itse uudistaa itsensä. Veikko Rantalan toiminnan pakonomaisuutta kuvastaa puolestaan se, että hänen aloitteestaan professorinviran täyttöä varten junailtiin kutsumismenettely. Tosiasiassa kutsumismenettely ei ole edes nimitettävän henkilön oman edun mukainen, sillä se ei legitimoi valitun asemaa läheskään yhtä hyvin kuin avoin haku, joka perustuu rehelliseen virantäyttömenettelyyn. Jos virkoja ei voi edes hakea, kärsii myös yhteiskunta, sillä sen tuloksena emme elä enää demokratiassa vaan totalitarismissa. Mikäli taas virka piti kiireen vuoksi täyttää kutsumalla, miksi virkaan ei kutsuttu Haaparannan sijasta Vartoa, joka oli palvellut yliopistoa loistavasti jo kahden vuosikymmenen ajan? Vastaus on tietenkin seuraava: näin varmistettiin, ettei virka jää avoimeksi niin, että sen väliaikaisestakaan täytöstä päättäisi joku muu kuin Rantala itse. Minulle on tosin samantekevää, käytetäänkö virantäytöissä kutsumismenettelyä vai avointa hakua, mutta virkaan valittavan ei aina pitäisi olla naturalisti, feministi, analyyttinen systeemifilosofi tai Jaakko Hintikan oppilas.

Nämä asiat olivat myös epäoikeudenmukaisuudesta kärsineen Juha Varton tiedossa. Hän muisteli minulle Taideteollisessa korkeakoulussa vielä vuonna 2001, että tiedekunnan dekaanin kysyessä Rantalalta kokouksessa keväällä 1993, miksi Juha Varto ei kelpaa professorinviran hoitajaksi, Rantala oli vastannut, että ”Varto on puolueellinen”. Kun dekaani pyysi Rantalaa tarkentamaan, mitä hän tarkoittaa sillä, että Varto on puolueellinen, Rantala oli vastannut: ”Hän suosii miehiä.”[44] – Taisipa kello kilahtaa. Heteroidenko hyväksi Juhan olisi pitänyt olla puolueellinen? Tosiasiassa Juha Varto ei koskaan suosinut mitään eikä ketään. Hän oli täysin lahjomaton ja suvereeni ihmissuhteissaan. Hän halveksui tasapuolisesti kaikkia paitsi itseään, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että sen enempää miesten kuin naistenkaan oli turha viedä hänelle huonolaatuisia kirjoitelmia. Sen asemasta, että Varto olisi ”suosinut miehiä”, hänellä oli hämmästyttävän paljon naisoppilaita ja -tuttavia. Suunnilleen puolet hänen kuulijoistaan olikin naisia, mikä on varsin paljon verrattuna siihen, että analyyttisten systeemifilosofien omilla

luennoilla kävi yleensä vain rumia ja pahantuulisen näköisiä miehiä, joiden kasvoilla oli vihaisen jääkiekkoilijan ilme, eikä heitä voida pitää ainakaan kovin henkevinä ihmisinä. Opiskelijoiden lisäksi Juha Vartoa piirittivät hänen omaan ikäluokkaansa kuuluvat heteronaiset, joiden aviomiehet saattoivat ihmetellä näiden eri tieteenaloilta saapuneiden professorittarien äkillistä kiinnostusta filosofiaan.

Homomiehiä piirittäviä keski-ikäisiä perheenäitejä on gay-kulttuurissa tapana sanoa *fag hageiksi* eli "homokärpäsiksi". Oman elektrakompleksinsa mukaisesti nämä naiset pörräsivät myös Varton ympärillä sankkana parvena. Joskus Juha ohjasi heitä kääntymään myös minun puoleeni, vaikka olin huomauttanut hänelle painokkaasti, että "älä lähettele akkoja minun perääni, vaikka itse akkojen perässä juoksetkin." Mutta ei hän siitäkään lannistunut vaan lähetteli heitä aina sekä minun että monien muidenkin kintereille. Ja missä hän vain itse näki naisia: aina hän lähti heidän peräänsä. Juha Varto ei siis osoittanut minkäänlaista vihamielisyyttä naisia kohtaan, vaan hän viihtyi mitä parhaiten heidän seurassaan, mikä saattoi tietenkin harmittaa monia hänen miespuolisia heterokollegojaan – nämä kun eivät saaneet haluamaansa huomiota naisilta. Vaikka tämä ralli herätti minun omassa mielessäni monia kysymysmerkkejä, joka tapauksessa selvää on, ettei käsitykselle Varton naisvastaisuudesta tai "miesten suosimisesta" ollut mitään katetta. Tulkitsenkin Rantalan ilkeilyä niin, että hän kohdisti argumenttinsa Juha Varton homoseksuaalisuuteen. Hän siis käytti homoargumenttia yhtenä tiedepoliittisen painostuksensa välineenä. Assistentti Timo Klemolalle suunnattu kehotus suosia naisia sen sijaan oli selvästi puolueellinen.

Monet Varton entiset oppilaat, kuten Klemola, pyörsivätkin Vartolta kannatuksensa, ja oman virkansa säilyttääkseen he tottelivat Rantalaa kuin orjat isäntää, vaikka sydämessään heidän täytyi tietää menettelynsä vääräksi ja päivänvaloa sietämättömäksi. Esimerkiksi Timo Klemola ja Veli-Matti Värri paheksuivat minun läsnäollessani kahvipöydässä, että Juha Vartolta puuttuu kykyä "asettua toisten ihmisten asemaan" ja että "kyllä perheenisänä oppisi alistumaan". Nähdäkseni Klemolalta ja Värriltä itseltään puuttui kykyä astua ulos omasta heteron roolistaan myöntämään, kuinka pahasti meitä homoja oli sorrettu. Kyllähän me olisimme voineet "asettua heidän asemaansa" hoitamaan heidän virkojaan, mikäli heillä itsellään olisi ollut kärsivällisyyttä asettua meidän asemaamme työttömiksi. Jo se, ettei meille myönnetä mitään virkoja ja että heterot ahnehtivat yhteiskunnan toimintaresurssit ja rahat itselleen, osoittaa, kuinka ahneita heterot ovat, ja niin tehdessään he vieläpä yrittävät kääntää itse tuottamansa kurjuuden meidän syyksemme. Oliko muka minun tai Juhan syytä, että he elivät perhehelvetissä?

Valitettavaa on, ettei Juha Varto ottanut itse kantaa asemaansa. Hänen olisi pitänyt puolustaa itseään, mutta hän oli tarpeeksi hienotunteinen vetäytyäkseen taka-alalle. Seksuaalipoliittisen rasismin murta-

miseksi kyseinen diskriminaatio olisi pitänyt selvittää perin pohjin. Vastakkain eivät olleet vain homot ja heterot vaan homojen ja heteroiden perin juurin erilainen filosofiakäsitys. Asia ahdisti tuolloin monia, ja virkajärjestelyihin liittyneiden junailujen seurauksista joutuivat monet ihmiset kärsimään. Lähes kaikki Juha Varton puolesta kantaa ottaneet asetettiin *persona non gratan* asemaan. Toimintamahdollisuutemme laitoksella katkaistiin. Homoseksuaalisen yksilön syrjintään johtavan politikoinnin kautta oli aiheutettu vahinkoa koko yliopistolle, ja homoseksuaalisten ihmisten diskriminaatiosta kärsivät myös monet heterot. Tämä ei voinut olla tieteen kokonaisedun mukaista. Myös vuonna 1995 tarkastettavaksi jättämäni lisensiaatintutkimuksen Rantala painosti hakemaan pois tiedekunnasta toteamalla, että hän ”ei puolla sitä”. Valmistuinkin lisensiaatiksi ja väittelin tohtoriksi myöhemmin tekemällä suoran iskun analyyttisen filosofian pääkonttoriin ja suorittaen jatkotutkintoni Helsingin yliopistossa, mutta tähän aiheeseen palaan tuonnempana.

Myös lahjakas Heidegger-tutkija Reijo Kupiainen, joka oli kirjoittanut erinomaisen tutkielman[45] Heideggerista ja suomentanut hänen *Gelassenheit*-puheensa[46] ja joka myöhemmin käänsi suomeksi myös *Sein und Zeitin*[47], joutui luopumaan toiminnastaan laitoksella. Hänen hankkeensa pantiin jäihin, mikä viivästytti hänen jatko-opintojensa suorittamista kymmenellä vuodella.[48] Monien muiden filosofien tavoin Kupiainen onnistui väittelemään lopulta kasvatustieteestä Lapin yliopistossa vuonna 2005.[49] Asioihin kantaa ottaneet Matti Vilkka, Tommi Wallenius, Mikko Lahtinen ja Tuukka Tomperi ovat olleet niin ikään omilla teillään. Myös Klemolalta kahden viisivuotiskauden jälkeen vapautunut assistentinvirka täytettiin Helsingin yliopistosta tilatulla jatko-opiskelijalla, Mika Kiikerillä, joka oli Sintosen kellokkaita. Assistentin viransijaisuutta pantiin hoitamaan Jyväskylästä Tampereelle siirtynyt Tommi Vehkavaara, jolta ei puuttunut muuta kuin akateemiselta viranhaltijalta vaadittavaa opetustaitoa, asennetta ja luonnetta. Vehkavaara nimitettiin viransijaiseksi assistentiksi luultavasti vain siksi, että hän oli pullahtanut Tampereelle Jyväskylästä eikä tiennyt Tampereen kiistoista mitään, ja hänellä oli runolliselta vaikuttava nimi. Sen sijaan hänellä ei ollut aiempia opetusansioita, tutkimustoimintaa eikä Tampereen yliopiston tuntemusta.

Rantalalla oli muutenkin omituisia kavereita. Surkeimpia tapauksia olivat Rantalan Helsingistä haalimat Esko Marjomaa, joka vietti öitään yliopiston tiloissa, ja Mauri Männistö, jonka ravintolaillat tahtoivat venähtää aamuluentojen alkamiseen asti – ainakin päätellen tummista silmänalusista ja hänen omista kertomuksistaan, jotka koskivat onnettomia naisseikkailuja ja kaljoittelemalla vietettyjä jääkiekon seuraamishetkiä. A korvattiin siis Ö:llä, ja yliopistossa työnsä tehneiden tutkijoiden tilalle nimitettiin resupettereitä, jotka olivat filosofisesti pelkkiä marakatteja eivätkä tehneet mitään sen enempää omaksi kuin laitoksenkaan hyväksi. Rantala haali dosentiksi vielä muutaman hengenheimolaisensa

eli turkulaisen Jari Palomäen ja hintikkalaisen Aarne Rannan, jonka korkein älyllinen tuotos on Rantalan 60-vuotisjuhlakirjassa julkaistu saivartelun taidonnäyte ”Latexin filosofiaa”.[50]

Kyseessä oli siis vuosikymmenen puhdistus suomalaisessa filosofiassa. Puhdistuksen täydellisyyttä kuvaa se, että myös valintakoevaatimuksista poistettiin tehtävässä ansiokkaasti palvellut Juha Teräväisen *Johdatus filosofiaan*, ja se korvattiin Haaparannan ja Niiniluodon kirjoittamalla niteellä *Johdatusta tieteelliseen ajatteluun*, joka ei ole edes kustanne vaan Helsingin yliopiston laitossarjajulkaisu. Oli kuitenkin tärkeää saada jo valintakoevaatimuksiin *made in Helsinki* -valmiste, jotta yliopistoon pyrkijät huomaisivat heti kättelyssä hakevansa tosiasiassa Helsingin yliopiston Filosofian laitokselle (jonne tosin oli fyysisesti matkaa kaksisataa kilometriä ja henkisesti paljon enemmän). Virkojen osalta Tampereen satelliittilaitoksen puhdistus oli eteerisen hygieeninen. Uutta oli vain yhteiskunnan kehittyminen yhä ”avoimempaan” suuntaan: tiedepoliittisen lyömisen perusteena saatettiin käyttää nyt myös homoseksuaalisuutta. Tapauksessa yhdistyivät analyyttisen filosofian ja eksistenssifenomenologisen ajattelun välinen konflikti sekä heteroseksuaalisen valtakulttuurin ja homoseksuaalisen erityiskulttuurin välinen riita.

Jos asiaa tarkastellaan ideologiakriittisesti, kulttuuriteoreettisesti ja seksuaalipoliittisesti, tapaus osoittaa, mistä eri motiiveista filosofiset suuntaukset saavat voimansa. Homoseksuaalisen ja heteroseksuaalisen elämän välillä vallitsee arvokonflikti, joka heijastuu erilaisten filosofiakäsitysten yhteensopimattomuutena. Ihminen, joka työssään ja toiminnassaan toteuttaa homoseksuaalista elämäntapaa ja arvomaailmaa, ajetaan valtakulttuurien hampaisiin. Niin kauan kuin homot toimivat yhteiskunnallisesti vähäpätöisissä tehtävissä, kuten puotipuksuina tai köksäapulaisina, meihin ei kiinnitetä erityistä huomiota, ja tätä on homoihin kohdistetun verisen historian vuoksi voinut pitää jopa palkintona. Mutta jos homo sattuu pyrkimään tehtäviin, joissa hän tekisi tärkeitä päätöksiä omista arvolähtökohdistaan ja käyttäisi jonkin verran yhteiskunnallista valtaa, häneen aletaan suunnata syytösten keihäitä. Juuri tässä asemassa Juha Varto joutui toimimaan, ja samaan asemaan jouduin myöhemmin myös itse.

Kun painekattilan kansi pamahti auki

Tapasin Juha Varton hänen apulaisprofessorin virkahuoneessaan syksyllä 1992, kun hän vielä toimi laitoksella. Yliopiston tiedotuslehti *Yliopistouutiset* oli juuri ilmestynyt. Sen eräällä sivulla oli painettuna Juhan kirjoitus ”Tulosvastuu ja opetuksen vakavuus”. Ennen kuin ehdin kommentoida tekstiä, hän totesi, että ”oman pesän likaamisesta” johtuvat seuraukset olivat jo odottamassa häntä. Mielestäni hänen kirjoituksessaan ei ollut

mitään vikaa, vaikka tiedehallintoa ja laitoksen tieteisuskovaisia se varmasti harmitti. Tekstissä oli lausuttuna muutamia totuuksia tiedepoliittisen pelin ja akateemisen juonittelun valheellisuudesta – täsmälleen Juhalle tyypilliseen lahjomattomaan tapaan. Näin hän kirjoitti:

> Ne, jotka jäävät tekemään jatkotutkintoja, ovat suurelta osalta keskinkertaisia ja hitaita, käänteissään niin jähmeitä, etteivät he ehdi ulos maailmaan ennen kuin joku on antanut heille jatkotutkimusaiheen, mahdollisesti omassa ”projektissaan”. [...] Jatko-opiskelijoiden omanarvontuntoa kohennetaan kansainvälisillä suhteilla, ”tieteellisellä kielellä kirjoittamisella” (siis englanniksi) ja ”referoitujen artikkeleiden julkaisemisella” aikakauskirjoissa, joiden toimittajat ovat professorin kavereita. Tämä minä kutsuisin valtionhallinnoksi, en vapaaksi tieteeksi![51]

Ja kuinka oikeassa hän jälleen olikaan. Tuo projektin johtajana toimiva ”joku” oli tietysti Veikko Rantala, ja myös jatkossa esitettyjen kommenttien osoite oli selvä:

> [...] en ole koskaan nähnyt virantäytön perusteluina mitään kriteerejä professorien opetustaitojen mittaamiseksi. Kukaan ei kysy eikä kuvaa, pystyykö viranhakija luomaan ympärilleen avoimen ja vireän oman alansa keskustelun, jossa ovat mukana kaikki opiskelijat ja tutkijat omalla laitoksella. Päinvastoin, jos joku pystyy, koetaan se populismina ja ansioita vähentävänä.[52]

Lisäksi Juha arvosteli sitä, että samalla kun hänen oma aikansa kului opetus- ja tutkimustoimessa, hänen olisi pitänyt huolehtia laitoksen muistakin tehtävistä. Kerran viikossa pistäytyvä Sintonen ja kahtena päivänä paikalla oleva Rantala kun eivät välittäneet asioista mitään eivätkä ehtineet hoitaa edes juoksevia asioita.

Sittemmin laitokselta oli kadonnut kaikkien yllätykseksi muun muassa pöytiä ja tuoleja. Juha Varto kirjoitti rämäkkään tapaansa tästäkin asiasta lehteen ja antoi sapiskaa muun muassa vahtimestareille, jotka olivat kieltäytyneet avaamasta lukitun luentosalin ovea opetuksen aloittamiseksi ja hänen saapuessaan luokkaan. Vahtimestareihin liittyvä ongelma tunnettiin yliopistossa laajalti. He ajoivat yliopiston Saabia silmät punaisina, ja keskusvalvomoon oli pesiytynyt korttia lätkivä ay-troikka, joka ei piitannut tehtäviensä hoidosta. Kyseinen välinpitämättömyys kävi tietenkin Varton hermoille. Myös Rantala itse oli kerran vähällä joutua vahtimestarien pidättämäksi. Varastoalueella Pinninkadun kiinteistössä toimineelle filosofian ainelaitokselle pyrkiessään Rantala oli törmännyt iltahämärissä erääseen vaksiin. Tämä oli yrittänyt evätä popliinitakkiin pukeutuneelta professorilta sisäänpääsyn laitokselle pitäen tätä jonkinlai-

sena kulkurina. Myös minut ratsattiin vahtimestarien toimesta muutamia kertoja, vaikka olin aivan tavallisesti pukeutunut opiskelijapoika. Ei siis ihme, että Vartolta menivät hermot, ja hän kirjoitti lehteen otsikolla ”Opetusta ja tutkimusta estävä henkilökunta”.

Kirjoituksen tuloksena Veikko Rantala meni aivan sekaisin. Hän katsoi olevansa velvoitettu ”korjaamaan” Juha Varton sanankäyttöä, ja filosofista sarkasmia tavoitellen Rantala kirjoittikin kadonneiden esineiden arvoituksesta *Yliopistolehteen* otsikolla ”Oliko Berkeley oikeassa?” Lähtökohta oli analyyttiselle filosofille tyypillinen, ja siinä viitattiin brittiläisen piispa Berkeleyn pohtimaan ongelmaan, ovatko esineet olemassa, kun emme havaitse niitä, eli katoavatko tuolit ja pöydät, kun käännämme niille selkämme – tai palaako jääkaapissa valo, kun ovi on kiinni emmekä näe sitä. Rantala aloitti kirjoituksensa hänelle tyypilliseen ahdistuneeseen sävyyn:

> Tunnen oloni epämukavaksi, jos huomaan jonkun ns. opetus- ja tutkimushenkilökuntaan kuuluvan katsovan alaspäin yliopistomme teknisiin ja hallinnollisiin työntekijöihin. Vielä epämukavammaksi se tulee, jos joku muu pyyhkii jalkoja näihin tai muihin työntekijöihin tämän lehden kaltaisella foorumilla – silloin kun kyseessä ovat muut kuin johtavassa asemassa olevat.[53]

Mitä Rantala tässä tekstissään oikeastaan sanoi? Kuka oli ”niin sanottu opetus- ja tutkimushenkilökuntaan kuuluva”, jota ei mainittu nimeltä koko kirjoituksessa. Hän oli tietysti Juha Varto. Varton esittämä arvostelu, jossa perättiin parempaa työmoraalia myös yliopistoyhteisön kolmannen sektorin henkilökunnalta, oli ollut täysin ansaittua. Entä mitä oli tekstissä mainittu ”alaspäin katsominen” näihin muihin työntekijöihin? Rantala oli *itse* ylenkatsonut säälimättömästi kaikkia työntekijöitä, myös opetus- ja tutkimushenkilökuntaa sekä opiskelijoita. Wachtmeistereita puolustamaan ryhtynyt Rantala rupesi siis eräänlaiseksi vahtitohtoriksi. Juha Varton vaikeudet pysytellä yliopistossa johtuivat Rantalan omasta vallankäytöstä. Hänen kielikuvansa ”jalkojen pyyhkimisestä” oli infantiili ja kömpelö – paitsi jos se olisi ymmärretty kuvaukseksi hänen omasta toiminnastaan, johon nähden se olisi ollut osuva.

Jos taas johtavassa asemassa olevia, kuten Rantalaa itseään, ”saisi arvostella”, miksi hän ei sitten ottanut opikseen saamastaan kritiikistä? Rantalan argumentaatio oli jälleen erittäin vaivautunutta. Surkuhupaisaksi sen teki tosiasia, ettei hän näyttänyt ollenkaan tiedostavan omien asenteidensa kompleksisuutta. Suurin osa koko laitoksen vaikeuksista oli lähtöisin vain ja ainoastaan hänen omasta toiminnastaan ja toimimattomuudestaan. Kyse oli Rantalan itsensä harjoittamasta ilkeilystä, jonka kohteena oli erilainen, omaperäinen, rohkea, itsenäisesti ajatteleva ja kaikesta huolimatta myös erittäin suosittu Juha Varto. Tosiasiassa Rantalan

tarkoituksena oli syyllistää julkisesti Vartoa ja pilata laitoksen työskentelyilmapiiriä. Taustalla vallitsi ajatus, että jos ihminen on homo, hänelle tyypillinen suorapuheisuus pitää hillitä ja vaientaa. Kun joku ei noudattelekaan heteroseksuaalisen elämäntavan mukaista häpeilevää ja alistuvaa asennetta, jonka mukaisesti suu suljetaan kaikista ongelmista kuin sammakon pimppi, on heterolla syytä olla huolissaan. Juuri näin keskivertoheterot taivuttelevat homoja kaiken työelämän piirissä. Kun heterot eivät yleensäkään pysty käsittelemään ihmissuhteita, he projisoivat sisällään vellovia idiosynkrasioita henkilösuhteisiin ja osoittavat älyllisen keskeneräisyytensä ja riittämättömyytensä konfliktien käsittelyyn. Sitten he sanovat epäsuoraa syyllistämistä viljellen, kuten Rantala: ”Tunnen oloni epämukavaksi.”

Juha Varton elämänkumppani Jukka Oresto puolestaan vastasi saman lehden sivuilla näin:

> Professori Rantala tunnusti *Yliopistouutisissa* olonsa epämukavaksi. Tämä ei hämmästytä, mutta syy hämmästyttää. Professori Rantala asettuu kirjoituksessaan ”heikomman” puolelle tavalla, joka on juuri tätä osapuolta nöyryyttävää. Vahtimestarit, työyhteisön täysivaltaisina jäseninä, osaavat varmaan itsekin pitää puolensa ja tuoda esiin omat näkökantansa. Tuskinpa he siihen johtavaa professoria tarvitsevat, varsinkaan kun professori Rantala toimii omalla laitoksellaan ketään tai mitään kuulematta. Selvimmin tämän ovat saaneet kokea ne opiskelijat ja jatko-opiskelijat, jotka ovat pyrkineet aikaansaamaan sisällöllisen keskustelun professori Rantalan viransijaisuuden täyttöön liittyvissä kysymyksissä. Kun yritimme tuoda esiin opiskeluun liittyvät kantamme, professori Rantala vetosi omaan objektiivisuuteensa ja syytti opiskelijoita muun muassa lahkolaisuudesta. Lopullisesti hän tuntuu tämänkin ongelman ratkaisseen kääntämällä opiskelijoille selkänsä. Kun ei näe mitään, ei ole mitään![54]

Tämä repivä kirjeenvaihto osoittaa, kuinka pahoin tilanne oli tulehtunut. Rantala turvautui mihin tahansa argumenttiin todistellakseen, että Juha Varto on muka kelvoton ja epäsopiva professorin virkaan. Rantalan viljelemä argumentaatio saattoi kertoa vain siitä, kuinka vallankäyttäjät kiusaavat, painostavat ja savustavat virkaa vailla olevia itsenäisiä tutkijoita ja opettajia. Jopa ironian tai itseironian viljeleminen tulkittiin tahallisen ymmärtämättömästi Varton haitaksi. Molempien osapuolten kuumeneminen ja sanankäytön kärjistyminen tässä sinänsä marginaalisessa asiassa kertoi koko tilanteen sairastumisesta ja ihmisten välisen luottamuksen täydellisestä puuttumisesta.

Rantala oli sortunut käyttämään keinoja, jotka eivät olleet akateemiselle yhteisölle suotavia. Jos hän olisi tehnyt tämän kaiken vain ”provosoidakseen opiskelijoita”, kuten eräät Teatterikoulun opettajat muinoin,

sen olisi voinut ymmärtää ja antaa anteeksi. Mutta hän tulehdutti tilanteen ihmissuhdetaidottomuudellaan ja pyrkimyksellään käyttää valtaa yliopistoyhteisön suuren enemmistön ohi. Hän itse tuhosi olosuhteet ajattelemattomilla päätöksillään. Ja kaiken tapahtuneen keskellä hän moitti toisia ihmisiä epäasiallisen argumentaation käyttämisestä. Kun tilanteesta tietoinen ja kovana poliitikkona tunnettu Mikko Lahtinen keräsi lähetystön ja antautui puhumaan asioiden puolesta Rantalan vastaanotolle, sanankäyttö kärjistyi sielläkin niin, että Rantala lopulta tiuskaisi paikalla oleville Mikko Lahtiselle, Samuli Kaarteelle ja Kimmo Jylhämölle: ”Minun ei tarvitse kuunnella tuollaista argumentaatiota!” Lähetystö ei ollut kai sanonut mitään muuta kuin jotain perin rehellistä ja vilpitöntä. Kaarre ja Jylhämö kertoivat minulle hetkeä myöhemmin naamat punaisina, että Rantala oli syyttänyt heitä lyömisestä ”puukolla selkään” (tietenkin vertauskuvallisesti) ja opettanut heille myös yhden sivistyssanan: opiskelijat olivat kuulemma ”komprometoineet” (eli saattaneet kyseenalaiseksi) laitoksen maineen.

Rantala oli narissut epätoivoisesti, että ”eivät opiskelijat saa nimitysasiaan puuttua”, mikä osoitti hänen täydellistä jälkeenjääneisyyttään siitä, mitä yliopistossa tapahtui. Koska virka-asia muodollisesti kuului laitosneuvostolle (jossa opiskelijatkin saivat toki vaikuttaa), oli selvää, ettei kukaan professori voisi toimitella asioitaan omin päin eikä mielivaltaisesti, jos kerran asioilla ei ole *yleistä hyväksyntää* eikä *yliopistoyhteisön kannatusta*. Olenkin sitä mieltä, että professorinvirkoihin ei pitäisi alun alkaenkaan valita huonoilla ihmissuhdetaidoilla varustettuja ihmisiä vaan henkilöitä, joilla on terve minäkuva ja itsetunto, jotta he pystyisivät huolehtimaan henkilösuhteista, antamaan tutkimuksenohjausta ja kohtaamaan opiskelijoiden asiat sekä elämäntilanteet oikein. En väitä yliopiston tarvitsevan johtajia mutta kylläkin sellaisia persoonia, joilla on hyvä ihmistuntemus ja kyky nähdä ihmisten sieluun. Tätä vaikutelmaa minulle ei koskaan muodostunut Rantalasta mutta sitäkin useammin Juha Vartosta.

Kadonneet kalut

En selosta filosofian ainelaitoksen tapahtumia kaikessa yksityiskohtaisuudessaan siksi, ettei suurempiakin suuntaviivoja olisi tarjolla. Selitän niitä siksi, että ne ovat paljastavia *tieteen olemuksen* kannalta. Filosofian ainelaitoksella rupesi myös kummittelemaan. Yleisen välinpitämättömyyden vallitessa laitos vaipui kuin vene ilman tappia pohjaan, ja kiinteistön tiloista alkoi kadota tavaroita. Esineitä kerättiin sekä aseiksi että parempaan talteen. Monet katsoivat olevansa oikeutettuja pelastamaan mukaansa sen, minkä voivat. Muun muassa laitoskirjaston niteistä hävisi suuri osa. Kiinteistöstä katosi myös huonekaluja. Myöhemmin ilmeni, että

asialla eivät olleet filosofit vaan samassa rakennuksessa toimiva ekonomiopiskelijoiden ainejärjestö, joka kävi hakemassa irtaimistoa parempaan talteen. Joku oli vihoissaan repäissyt myös laitoksen ilmoitustaulun seinästä irti, ja sekin repsotti rikkoutuneen näköisenä kuvastaen paikan lohduttomuutta.

Syyllisiä tähän dekonstruktioon etsittiin ensin filosofien joukosta, mikä saattoi Varton huolestumaan. Kiista alkoi saada koomisia mittasuhteita, eikä se ollut enää eduksi toisenlaisista kysymyksistä huolehtimaan tottuneille filosofeille. Varto oli arvostellut jo aiemmin tiettyjä tahoja huonekalujen ja näyttölaitteiden katoamisesta sekä opetustilojen käytön vaikeuttamisesta. Hän myös totesi, että ”[n]oin kaksi kuukautta myöhemmin joku naisihminen materiaalihallinnosta soitti ja pyysi minua järjestämään kadonneiden huonekalujen etsimisen, koska päätalosta on niin vaikea hoitaa asioita, jotka ovat Pinninkadulla!”[55] Varto kertoi hämmästelleensä työnjaon ehdotusta, jolla hänestä itsestään tehtäisiin paikalle kaivattu teollisuusvartija.

Keskushallinnon ja teknisten virkamiesten tapa kohdella yliopiston arvostettuja opettajia olikin ollut epäkunnioittava. Monia filosofeja oli vuosien ajan arvosteltu milloin mistäkin asiasta, muun muassa kliseemäisellä väitteellä, että ”Heidegger oli natsi”. Itse olisin toivonut opettajieni olleen noille pioneereille edes sen verran ”natseja” (merkityksessä ’kunnioitusta nauttivia henkilöitä’), että hallintovirkamiehet olisivat suostuneet pitämään pahimmat törkeytensä omana tietonaan eivätkä olisi ryhtyneet läimäyttelemään itseään oppineempia. Sellaisen huutelun kohteeksi Juha Varto oli kuitenkin ajettu hallinnon ja teknisen osaston muodostaman koplan taholta. Konflikti oli tietysti myös vertauskuvallinen: miten kukaan filosofi voisikaan olla minkään ay-juntan suosiossa, kun häntä itseään ei kiinnostanut nyrkkeily, jääkiekko eikä jalkapallo, eikä hän lörpötellyt turhia. Lisäksi hänen huhuttiin olevan homo. – Ja Juha Varto kirjoitti:

> Melkein jokaista vahtimestaria voi lähestyä henkilökohtaisesti ja saada melko asiallisen kohtelun, mutta jos joutuu luottamaan heidän apuunsa kollektiivisesti, jää vaille jopa kaikkein alkeellisinta käytöstä. […] Aiempi esimieheni [Raili Kauppi] varoitti minua huomauttelemasta hallintoviraston tai teknisen osaston toimista, koska nämä pystyvät tekemään elämän vaikeaksi pelkästään kiusatakseen ja kostaakseen huomautukset. En todellakaan tiedä, pitäisikö minun uskoa häntä, sillä näyttää selvältä, että mitä vähäisempi kosketus yliopiston virkamiehellä on yliopiston varsinaisen tehtävän kanssa, sitä selvemmin hän jo nyt on valmis estämään tämän tehtävän toteuttamista.[56]

Varto oli mitä ilmeisimmin oikeassa, mutta sikäli ”väärässä”, että – aivan kuten hän aavisti – sanomalla tämän suoraan hän tuli toimineeksi oman uransa kannalta kohtalokkaasti, ja hänelle nostettiin tie pystyyn. Varton kanssa tulilinjalle joutunut Rantala saikin toivomastaan vahtimestariskandaalista runsaasti vettä myllyynsä. Hän katsoi, että Varton sinänsä marginaalinen maininta ”naisihmisistä” antaisi hänelle retorisen aseen sodassa: filosofi kun voitaisiin lavastaa ”sovinistiseksi” homomiehen stereotyypiksi, jota kansanedustajatkin saavat läimäytellä eduskuntapuheissaan. Mikä olisikaan parempi veruke kuin Juha Varton oletettu naisvihamielisyys? Kun vähintään puolet tamperelaisista oli homofoobikoita, niin Juha Varton lyöminen laudalta hoituisi lännenelokuvista tutun naistenpalvonnan voimalla.

Moni heteromies kimpaantui naisten arvostelemisesta purkamalla omaa oidipaalista kompleksiaan itselleen adekvaatilla tavalla. Muiden muassa tiedotusopin laitoksella työskentelevä Pertti Julkunen kirjoitti *Yliopistouutisiin* seuraavasti: ”Myös minä olen huomannut, että joku estää minun opetus- ja tutkimustyötäni.” Mutta ”[o]petuksen ja tutkimuksen estäjä ei ole byrokratia-naisihminen vaan nomenklatuura-miesihminen, jota kutsuttakoon nomenklatuurakalleksi.”[57] Kyseisillä isähahmoilla sanomalehtimies Julkunen ilmeisesti tarkoitti yliopiston professoreja, ja varmaan hän oli myös oikeassa. Asiasta nostettiin häly, jota hyväksikäyttämällä Juha-paran vastustajat toivoivat voivansa pilata hänen tieteellisen uransa ja kyseenalaistaa hänen oppineisuutensa. Taustalla oli Rantalan provosoima mielipidekampanja, jonka kuluessa hän oli kommentoinut Varton näkemyksiä todeten, että ”tuo ei ole sivistyneen ihmisen puhetta”.[58] – Miten niin ei ole? Eikö naisia saisi arvostella, kuten muitakin ihmisiä? Elämmekö edelleen viktoriaanista aikaa? Englannistahan oli lähtöisin myös analyyttisten kielifilosofien oma kompleksinen filosofia, jossa pöydänjalkojakin pidettiin ”liian eroottisina” niin, että ne piti verhoilla liinavaatteilla.

Yliopiston hauskimpana pidettyä ainetta eli puheoppia opiskellessani olin joskus osallistunut myös ylioppilasteatterin toimintaan. Tuossa piirissä opiskelijoiden kiistat johtivat yleensä siihen, että he olivat – Jouko Turkan oppeja jäljitellen – raivoissaan sekä takertuivat pöytiin ja tuoleihin kiinni. Silti tämäkään vihamielisyys ei pärjännyt filosofian piirissä vellomaan lähteneelle vihan vyörynnälle ja laineiden loiskunnalle. Lopulta kaikki ihmiset kirjoittivat lehtiin. Muuan Aniitta Mäkinen hankintayksiköstä teki tyhjäksi kaikki puheet Juha Varton asiattomuudesta kirjoittaessaan otsikolla ”Kadonneiden pöytien arvoitus”, että ”[a]siasta pyrittiin huolehtimaan ymmärtääksemme hyvässä yhteishengessä Varton kanssa”. Lopuksi hän totesi, että kritiikkiin on ollut aihetta, koska omaisuutta on myös yliopiston tiloista lähtenyt omine lupineen kulkeutumaan mikä mihinkin. Hän suorastaan syleili Vartoa todeten, että [...] ”kiitos Juha Vartolle vastuuntuntoisesta suhtautumisesta yliopiston irtai-

mistoon ja sen säilymiseen tallessa".[59]

Sen sijaan minulle edelleenkin tuntematon feministi Sinikka Peltonen hallintovirastosta uskaltautui väittelyyn Varton kanssa kirjoituksessaan "Kuka mokaa, Juha Varto?" ja yritti hallintoviranomaiselle tyypilliseen tapaan opettaa meitä sanomalla, että "[...] Immanuel Kantin kategorisen imperatiivin mukaan ihminen voi vaatia toiselta ihmiseltä vain saman, mihin itse kykenee."[60] – Olipa viisautta. Eräässä keskustelussa Varto totesi tästä maininnasta aivan kuten keittiöhenkilökunnan taidoistakin kylmän kyynisellä tavallaan: "Tehdään sitten niin, että minä menen heidän tehtäviään hoitamaan. Tulkoot he puolestaan minun paikalleni filosofiaa opettamaan. Katsotaan sitten, kuinka käy." Juha Varto on muuten aivan erinomainen kokki, ja käsittääkseni yliopistossa ei "mokannut" kukaan, sillä yliopistossa ei pitäisi olla sellaisia ideologisia "hyvän käytöksen" normeja, jotka tekevät vapaan ajattelun mahdottomaksi. Professorikunnan ja hallinnon oman kökköilyn vuoksi niitä kuitenkin oli.

Jotta toiset saisivat elää

Vuosi 1993 oli käännekohta Juha Varton ja hänen oppilaidensa elämässä sekä koko yliopiston filosofianopetuksessa. Tuosta ajankohdasta lähtien filosofian tila ja tulevaisuus vajosivat kuin lehmän häntä. Tuloksen näemme tämän kirjan lopussa, jossa palamme tarkastelemaan Tampereen yliopiston asioita sellaisina, kuin ne olivat vuosituhannen vaihduttua. Kiista oli antanut näyttöä siitä, kuinka professorinvirat täytettiin Jaakko Hintikan oppilailla ja miten tärkeäksi koettiin se, että analyyttisilla systeemifilosofeilla oli samanlainen värisuora filosofien virkaistuimilla kuin demareilla oli ollut maan hallituksessa. Juha Varton likvidointi ei ollut suinkaan ensimmäinen tapaus. Sven Krohnin oppilaat Matti Juntunen sekä "Laurit" Rauhala, Routila ja Mehtonen, oli karkotettu Turun yliopistosta, kun Krohnilta avautuneeseen virkaan nimitettiin vuonna 1972 Jaakko Hintikan 29-vuotias oppilas Risto Hilpinen. Krohn olisi voinut tuolloin puuttua seuraajansa valintaan tiedekunnassa, mutta "herrasmiehenä hän ei niin tehnyt", kuten hänen tuonaikainen oppilaansa, Risto Maula, totesi.[61] Hänen veljensä Erkka Maula puolestaan ei hakenut virkaa, vaan jääväsi itsensä sillä omituisella perusteella, että hän "on jo naimisissa edeltäneen professorin eli Sven Krohnin tyttären kanssa" – sitä paitsi hän oli Jaakko Hintikalle väitellyt oppilas.[62] Hyvin rehelliseen tapaan hän siis katsoi sukulaisuuden muodostavan jääviysperusteen, vaikka se yleensä muodostaa suosituksen. Iältään 58-vuotias Lauri Rauhala puolestaan todettiin päteväksi virkaan, mutta tehtävään nimitettiin alle kolmekymppinen Hintikan noviisi, mikä Rauhalan pitkään akateemiseen kokemukseen verrattuna oli selvästi väärin.

Krohnin johdolla kokoontunutta fenomenologisten filosofien Turun pii-

riä voitiin pitää ensimmäisenä Husserlin ja Heideggerin filosofiasta vaikutteita saaneena ryhmänä Suomessa. Piirin osallistujien paettua 1970-luvun alkuvuosina Jyväskylään ryhmittymä jatkoi toimintaansa siellä. Jaakko Hintikalla oli kuitenkin etuoikeus toimia myös Jyväskylässä avoinna olleen professorinviran asiantuntijana. Todettuaan, ettei kukaan hakijoista muka täytä viran pätevyysvaatimuksia, hän junaili virantäyttöä varten kutsumismenettelyn, jonka tuloksena virkaan nimitettiin Hintikan oppilaana toiminut Reijo Wilenius.[63] Hintikan suureksi pettymykseksi Wilenius kuitenkin käänsi kelkkansa heti viran saatuaan vuonna 1973 ja lähti suihkimaan toiseen suuntaan kuin Hintikka oli toivonut. Rikkaaseen teollisuussukuun kuuluvan Aijami Ant-Wuorisen kanssa avioiduttuaan Wileniuksesta oli tullut hegeliläis-snellmanilainen filosofi, joka päätyi edustamaan hieman ylevänsävyisiä kansallisia arvoja ja Steiner-pedagogiikkaa. Wileniuksen oppilaita ovat kasvatustieteilijänäkin tunnettu Kari E. Turunen sekä Eero Ojanen, Jussi Kotkavirta ja Timo Laine. Sen sijaan erinomaiset tutkimukset Heideggerista ja Husserlista kirjoittanut Matti Juntunen pahastui omien toimintaresurssiensa kariuttamisesta Jyväskylässä niin, että se käytännössä särki hänen sydämensä. Loistavalahjainen filosofi alkoi käyttäytyä itsetuhoisasti. Hän ajautui lyhyessä ajassa rappiolle ja kuoli maksatulehdukseen syksyllä 1979 vain 36 vuoden iässä. Esimerkki valottaa, kuinka hirvittävällä tavalla lahjakkaalle mutta sorretulle filosofille voi käydä jatkuvan tiedepoliittisen painostuksen ja stressin keskellä. Yhdessä Lauri Mehtosen kanssa kirjoitetun *Ihmistieteiden filosofiset perusteet* -teoksen (1977) lisäksi Juntusesta muistuttavat postuumisti julkaistut *Edmund Husserlin filosofia* (1986), joka on hänen lisensiaatintutkimuksensa, sekä *pro gradu* -työ *Martin Heideggerin fundamentaaliontologian modaali-temporaalinen problematiikka* (1990).

Sen sijaan monien muiden fenomenologien tukena ja turvana oli se, että he eivät olleet omistautuneet asioilleen liikaa, toisin sanoen laittaneet kaikkea yhden kortin varaan. Tai sitten heillä oli riittävästi heitä tukevia läheisiä ihmisiä, eivätkä he eivät olleet johtajan roolissa, johon iskut kohdistuvat aina voimakkaimpina. On myös mahdollista, että heitä suojeli jokin yhteiskunnallisesta vähemmistöasemasta johtuva painetesti, kuten minun ja Juha Varton tapauksessa. Tähän ajattelutapaan sisältyy käsitys, että ”vähemmistökansalainen kyllä kestää kaiken” ja että ”homoahan saa lyödä aina”. Varmaan myös muista syistä vähemmistöasemassa olevia filosofeja ajateltiin voitavan huitoa kirveellä – mutta tämän asian oikeutukseen ei kuitenkaan pitäisi luottaa liikaa.

Jyväskylässä suoritetun puhdistuksen tulos oli, että fenomenologisen filosofian ”toisena vaiheena” tunnettu Jyväskylän piiri pakotettiin hajoamaan, jolloin osa sen edustajista päätyi Tampereelle. Esimerkkeinä heistä ovat Risto Maula, joka toimi Tampereella tuntiopettajana, sekä Lauri Mehtonen, joka sai Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta lehtorin viran vuonna 1984. Viran perustaminen oli seuraus

uudesta tutkintojärjestelmästä, johon liittyen yliopistoissa oli määrä aloittaa filosofian laaja yleisopetus. Kun virka perustettiin yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan, filosofian ainelaitos ja helsinkiläiset filosofit eivät päässeet vaikuttamaan nimityspäätökseen. Myös Sven Krohn vietti eläkepäivänsä eli lähes kolmekymmentä viimeistä elinvuottaan Tampereella. Hän oli taistellut ansiokkaasti analyyttisen filosofian valtaa vastaan jo väitöskirjallaan[64] vuonna 1949 mutta onnistui julkaisemaan merkittävän osan tuotannostaan vasta myöhemmällä iällä ollessaan eläkkeellä. Kun 85-vuotias Sven Krohn vuonna 1988 julkaisi teoksensa *Ydinihminen*, muuan toimittaja kirjoitti erääseen lehteen, että kyseessä on hieno päätös filosofin uralle. Päätelmä osoittautui kuitenkin nolostuttavan ennenaikaiseksi, sillä Krohn julkaisi sen jälkeen vielä kaksi filosofista teosta ja yhden runokokoelman sekä kuoli vasta toistakymmentä vuotta myöhemmin 98 vuoden iässä sovittuaan riitansa analyyttista filosofiaa edustaneiden päävastustajiensa kanssa. Hän edustikin filosofian viimeisiä herrasmiehiä, jonka tapaisia ei koirain syödessä koiraa voida enää tästä maailmasta löytää.

Fenomenologinen ajattelu on ollut suomalaisessa tiede-elämässä jatkuvasti pakolaisen asemassa, ja myös Tampereen yliopistossa virinnyt fenomenologisen filosofian ”kolmas aalto” oli onnistuttu lannistamaan Juha Vartoon kohdistetun kampanjan tuloksena. Tällä painostuksella oli tuhoisa vaikutus toimintamme jatkamiseen yliopistoissa, eikä hautajaisten olisi tarvinnut olla vain vertauskuvalliset. Ne olisivat aivan hyvin voineet olla todelliset. Meihin suunnattu henkinen väkivalta ei kuitenkaan osoittautunut kovin vaikuttavaksi keinoksi vastustaa filosofiaamme. Se ei masentanut eikä lamauttanut ketään mutta pilasi toimintamahdollisuutemme yliopiston seinien sisällä. Meidän kannaltamme yliopistosta jäi jäljelle pelkkä rakennus.

Loppuarviona vallankäytöstä voidaan sanoa, että siitä henki tsaarinaikaisen pietismin ja virkavaltaisuuden ilmapiiri. Filosofiaa on kohdannut heikkoudentila aina silloin, kun se on sidottu julkiseen kontrolliin ja valtiolliseen valtaan, kun taas vapaus ja riippumattomuus ovat merkinneet filosofialle sisäisen uudistumisen aikaa. Suomessa filosofia on kahlittu valtiovaltaan ja tiedepolitiikkaan muun muassa yliopistojen ja Suomen Akatemian kautta. Sen sijaan elämä yliopistojen ulkopuolella on ollut filosofialle itselleen aina hyväksi, vaikka julkisten toimintaresurssien kiistäminen onkin saattanut filosofien oman elämän mahdottomien yhtälöitten eteen. Ongelmana eivät ole olleet vain yliopistojen taloudellinen paine tai ulkoa ohjautuvuus vaan filosofian sisäiset erimielisyydet. Jollain muulla alalla, kuten lääketieteessä tai oikeustieteessä, jonka pääasialliset toimintamuodot keskittyvät yliopistojen ulkopuolelle, yliopisto voidaan kokea jonkinlaisena puolueettomana maana. Mutta filosofian piirissä, jossa toimintamahdollisuudet ja ainoat virat paikantuvat yliopistojen laitoksille, myös vallankäyttö keskittyy yliopiston seinien sisäpuolelle.

Juuri tämä tekee filosofian laitoksista vankiloita.

Tämän jakson lopuksi asiaa valaiskoot tulkinta Platonin kuuluisasta luolavertauksesta: Platonin kertomuksen mukaan hämärässä ja kosteassa luolassa istui vankeja kasvot kahlehdittuina kohti luolan peräseinää, ja joku asiantuntija selitti heille todellisuuden olemusta. Luolan päinvastaisella puolella loimuavat tulet puolestaan heittivät heidän ja heidän takanaan liikkuvien vartijoiden varjot vankien edessä näkyvälle seinälle. Vangeilla oli tapana antaa toisilleen palkintoja siitä, kuka parhaiten arvasi varjojen liikkeet. Ratkaisuna tarinan alkuperää koskevaan pohdintaan esitän, että vertauksen vangit eivät olleet suinkaan missään luolassa, vaan he seurasivat tavanomaista piirtoheitinesitelmää jollakin filosofian laitoksella Suomessa.

Filosofian umpinaisuus ei ole tietenkään ollut pelkkää ”suomalaisuutta”, vaan analyyttisen systeemifilosofian olemusta voisi sanoa myös huomattavan *heteroseksistiseksi* filosofiaksi, jota hallitsevat perusjamppojen ihanteet ja keskiverto jullit.

Nahkurin orsilla tavataan.

Tuntemattoman Lahtinen[65]

ELÄMÄ JATKUI FENOMENOLOGISESSA INSTITUUTISSA

Filosofian laitoksella ”vieraina viroissaan” istuva vakituinen professorikunta oli onnistunut pilaamaan laitoksen ihmissuhteet niin perusteellisesti, että jäljellä olivat vain savuavat rauniot, ja savu alkoi käydä kaikkien silmiin. Kiista ei ollut kuitenkaan vain ”persoonallinen”, vaan se oli myös selvää ”bisnestä”. Kyse oli huomattavista taloudellisista eduista, toisin sanoen siitä, kenelle Jaakko Hintikan oppilaalle annettaisiin kuukausipalkka, elinkeino ja eläkevirka. Lisäksi riita koski sitä, minkälainen filosofia saisi olla edustettuna yliopistossa. Rantalan penäämien tieteenihanteiden mukaan filosofian piti olla ”tutkimuksellista”, kun taas Varton mielestä filosofian piti olla osallistuvaa ja elettyä. Kyseessä oli erimielisyys siitä, tutkiako filosofiaa vai tehdäkö sitä. Viimeksi mainitun mukaisesti filosofit voisivat toimia myös linjanvetäjinä. Ja mitäpä tuo ”tutkimuksellisuus” muuta olisi ollut kuin ulkokohtaista ja systeemikeskeistä objektivointia, jonka motiivit olivat yksilöiden ulkopuolelta annettuja, jossa tekijä ei ollut sydämellään mukana ja josta oli poistettu kaikki persoonallinen sisältö.

”Analyyttinen systeemifilosofia” ei ole oikeastaan muuta kuin nimi ritualisoituneelle vallankäytölle sekä epäluovalle, pakkoneuroottiselle ja epäkirjalliselle toiminnalle. Sen harjoittajat asennoituvat itseensä ja toisiinsa niin naiivisti, että he jakavat jopa palkintoja toistensa luovuuden

tukahduttamisesta vertaisarvioiden kautta, patistelevat kiittämään kritiikistä ja pitävät omaa rajoittuneisuuttaan ja henkistä tunnevammaisuuttaan yleisen keikaroinnin aiheena. Nämä ovat muka merkkejä ”tieteellisyydestä”, joka tosiasiassa ei ole muuta kuin housuihinsa tehneen latenssilapsen kiinnittymistä naturalistisen maailmankatsomuksensa tärkeimpään taustatekijään eli malminetsintä- ja nallipyssyiässä olevan pikkupojan infantiiliin seksuaalisuuteen. Sen sijaan eksistenssifilosofialla ja fenomenologialla viitataan luovaan ja kirjalliseen filosofiaan, jonka motiiviksi ei ole asetettu objektivistisen eikä kollektivistisen tieteenihanteen pakonomaisia normeja vaan jonka piirissä tunnustetaan tiedonmuodostuksen subjektiivisuus. Samalla hyväksytään myös se, että tieteen saavutuksilla on arvoa vasta, kun ne liittyvät ihmisten henkilökohtaiseen maailmankuvaan ja persoonaan, jossa niiden merkitys punnitaan. Esimerkiksi avaruuden ääriä luotailevan tähtitieteenkin tuloksilla voi olla merkitystä vasta ihmisen subjektiivisen tajunnan osana, jolloin (muutoin irralliseksi jäävän) faktatiedon merkitys saattaa avautua ja tieto voi valaista ihmisen omaa paikkaa kaikkeudessa. Fenomenologit korostavat, että tieteen motiivit ovat usein persoonallisia ja subjektiivisia. Niinpä myös tieteen sosiaalinen olemus paljastuu fenomenologisen ajattelun valossa pelkäksi politiikaksi ja aikuisten ihmisten hiekkalaatikkoleikiksi. Fenomenologien omaa ajattelutapaa leimaavat suhteellisuudentaju ja ironia, jotka fenomenologeille ominaisesta ulkopuolisen roolista katsoen johdattavat näkemään tieteen tyypillisimmät piirteet usein surkuhupaisassa valossa.

Filosofian ja tieteen syvin olemus

Entä mitä tuo tässä teoksessa useasti mainittu fenomenologia oikein on? Fenomenologinen filosofiaperinne syntyi Keski-Euroopan yliopistoissa 1800-luvun ja 1900-luvun taitteessa. Sen varhaisvaiheen kärkinimiä olivat muiden muassa Oscar Becker (1889–1964), Moritz Geiger (1880–1937), Nicolai Hartmann (1882–1950), Edmund Husserl (1859–1938), Roman Ingarden (1893–1970), Alexander Pfänder (1870–1941), Adolph Reinach (1883–1917), Max Scheler (1874–1928) ja Carl Stumpf (1848–1936). Fenomenologista ajattelua luonnehtii ensinnäkin (1) kartesiolaisen ”varman tiedon” tavoittelun ja sielu–ruumis-dualismin aatehistoriallinen ja tietoteoreettinen kritisoiminen. Siihen on liittynyt subjektin tietoisuuteen sisältyvien havaintojen (*res cogitas*) ja todellisuudessa *an sich* olevien objektien (*res extensa*) välisen maailma–minä-dualismin purkutyötä, jota on toteutettu sekä sisältöargumentein että historiallis-kriittisen tulkintatyön kautta.

Toiseksi (2), fenomenologeja on yhdistänyt halu tulkita uudelleen perinteiselle transsendentaalifilosofialle ominaista eli tietoisuuden ja todellisuuden välistä ontologista ongelmaa. Tämä on tapahtunut muun muassa

intentionaalisuuden käsitteen kautta. Siihen on tosin sisältynyt myös niin sanotun psykologismin kritiikkiä. Fenomenologit ovat arvostelleet psykologien halua palauttaa havaintotodellisuuden ilmiöt ja valtasuhteet pelkiksi ”mielen” tai tajunnan ilmiöiksi. Intentionaalisuutta eli suuntautuneisuutta ei pidetä tällöin vain mielen tai tajunnan sisäisenä asiana. Realismin ongelmaa on fenomenologisessa filosofiassa puolestaan pidetty marginaalisena siksi, että jos lähtökohdaksi valitaan objektien *intentionaalisen* olemassaolon tutkiminen, niin ”todellisuuden” reaalinen olemassaolo tai olemattomuus menettävät merkitystään. Fenomenologisen ajattelun valossa realismin eri muodot ovatkin alkaneet näyttää vain metafyysisen kannanoton sisältäviltä puolueilta.

Kolmanneksi (3), fenomenologiset filosofit ovat tarjonneet kritisoimiensa oppijärjestelmien tilalle joko eksistenssifilosofisen tai interaktionistisen ratkaisun sisältävää ihmiskäsitystä. Sen mukaan ihminen nähdään historialliseen situaatioonsa kietoutuvana osana omaa elämismaailmaansa (*der Lebenswelt*), jossa hän suuntautuu toiminnallisesti, eikä mieliä nähdä pelkiksi kielifilosofisiksi merkityksiksi. Fenomenologian piirissä ihmisyyttä onkin voitu tarkastella luontevasti osana kaikille ihmisille yhteisiä sosiaalisia vuorovaikutussuhteita. Neljänneksi (4), fenomenologisten ajattelijoiden yhteiskuntafilosofiaa ja etiikkaa on edellä mainituista lähtökohdista luonnehtinut kriittinen asennoituminen pelkkään systeemiteoreettisesti motivoituneeseen filosofiaan ja tieteeseen sekä niiden sisältämään vallankäyttöön.

Tieteen kritisoiminen oli osa jo Edmund Husserlin filosofiaa. Teoksessaan *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologische Philosophie* (1913) hän muotoili fenomenologisen reduktion, konstruktion ja destruktion menetelmälliset askeleet. Sen sijaan Jaakko Hintikka ja hänen oppilaansa ovat poimineet fenomenologien ajattelusta lähinnä intentionaalisuuden (eli suuntautuneisuuden) käsitteen ja tulkinneet ihmisen suuntautuneisuutta pelkäksi *kielifilosofiseksi* merkityssuhteeksi. Tältä pohjalta he ovat tehneet fenomenologiasta (joka syntyi alun perin tiedekriittisistä motiiveista) pelkkää kielifilosofiaa. Melko samantekevää onkin se, onko ”logiikkaa tutkittu fenomenologian kautta” vai ”fenomenologiaa logiikan kautta”, kuten Leila Haaparanta tähdensi. Molemmissa tapauksissa fenomenologisen ajattelun omat lähtökohdat on yritetty hukuttaa pelkään kielifilosofiaan. Ja miksi tutkimusta pitäisi ylipäänsäkään tehdä jonkin muun asian ”kautta”? Tällainen tutkimus ei totisesti nähnyt eikä tunnustanut omia motiivejaan, joita Husserl suositti toistuvasti pohtimaan.

Mutta myös fenomenologisessa ajattelussa oli luonnollisesti paljon puutteita ja vikoja. Olen yrittänyt niitä omalta osaltani korjata, ja lisäksi olen vienyt tiedekäsityksiin liittyvän tulkitsemisen paljon ketään muuta filosofia pitemmälle. Sekä varhaisen fenomenologian että sen systeemifilosofiseen tutkimiseen keskittyneen korkeakirkollisen perinteen taustat

olivat pohjimmiltaan kartesiolaisia. Kyse oli pyrkimisestä varmaan ja kokemuksesta riippumattomaan tietoon. Tämä tavoite kirkastui analyyttisten kielifilosofien tulkinnoissa ajautuen tosin sivuraiteelle. Itse räjäytin pankin ja väitin, että kartesiolaisessa filosofiaperinteessä ei ole ollut kyse juuri muusta kuin heteromiesten oidipaalisen kompleksin seurausilmiöstä, jossa todellisuus jaettiin tietoa ja totuutta koskevaan jumalallisen tasoon sekä todellisuutta ja aistikokemusta koskevaan maailmalliseen tasoon. Tässä mielessä oli selvää, että nämä teoksissani *Dialoginen filosofia* (2003), *Enkelirakkaus* (2008) ja *Filosofiset viuhahdukset* (2007) esittämäni väitteet saivat kaikki kynnelle kykenevät raivoihinsa. Kartesiolaisesta skitsofreniasta kärsivä heterotiede on käsitykseni mukaan syntynyt filosofian homoseksuaalisen olemuksen sublimoimisesta tai kieltämisestä.

Oma vastavetoni homoseksuaalisen filosofian puolesta olikin seuraava. Peruslähtökohta on, että merkitykset opitaan kokemuksellisesti. Jos ihmisten kokemusmaailma on samanlainen niin kuin samaa sukupuolta olevilla, voivat merkityksetkin tulla opituiksi paremmin yhtäläisiksi kuin eri sukupuolta olevien välillä. Tällä tavoin ajateltuna ymmärtäminen toteutuu parhaiten samaa sukupuolta olevien kesken. Tiede ja filosofia puolestaan ovat merkitysten projekteja, ja ihmisten toimintaa motivoi vahvasti seksuaalisuus. Niinpä tiede ja filosofia – aivan kuten monet muutkin henkisen arvotuotannon toimintamuodot (taiteet mukaan lukien) – ovat perimmältään ihmisen homoseksuaalisuuden ilmauksia. Tällöin homoseksuaalisuus on ajateltu laajasti myös homososiaalisuudeksi eli samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteisen merkityskonstituution toteuttamiseksi. Pyrkiessään kohti varmaa ja yleispätevää tietoa, ideaalista kommunikaatiota, objektiivista ymmärtämistä tai universaalia merkityksenteoriaa tiede ja filosofia haaveilevat homoseksuaaliselle rakkaudelle ominaisesta jumalallisuudesta, johon samaa sukupuolta olevat ihmiset voivat myös päästä kokemusmaailmansa yhtäläisyyden vuoksi. Näin voidaan selittää kaikkeen aitoon filosofiaan, taiteeseen, tieteeseen ja uskontoihin liittyvää homoerotiikkaa: ne hyödyntävät samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteistä kehollista merkitysten muodostumista ja luovat siten selityksen näiden korkeimmanasteisten ja inhimillisesti merkityksellisimpien projektien homososiaalisuudelle. Myöskään siihen liittyvä sukupuolten välinen eroavuus ei ole pohjimmiltaan kielteinen asia, kuten kriitikkoni ovat joskus väittäneet, vaan se näyttää olevan pysyvä ja väistämätön osa ihmisen olemusta, sillä sen alkuehdot on kiinnitetty ihmisen lihaan. Miehet muodostavat merkityksiä eri tavoin kuin naiset, ja parhaiten tästä todistaa sukupuolten välillä leimuava kiistely, jonka vallitessa varsinkin heteroseksuaaliset osapuolet läimäyttelevät toisiaan niin yliopiston, politiikan, kirkon kuin mediankin piirissä.

Onnetonta on, että sekä tiede että filosofia ovat pyrkineet kaikin voimin kiistämään merkitysten syntyä koskevista teorioistaan *kokemuksen* aseman. Niinpä ne ovat varman ja ideaalisen tiedon sekä kieliopin haa-

veissaan kieltäneet oman olemassaolonsa tärkeimmän edellytyksen: samaa sukupuolta olevien ihmisten rakkauden. Tämän ne ovat tehneet pragmatistisista ja lajinsäilytyksellisistä syistä sekä kristillisestä ajatteluperinteestä juurensa juontavan homokammonsa vuoksi. Sen taustalla puolestaan on vaikuttanut juutalais-kristillinen jumalakuva, joka on korostanut kahtiajakoa kokemuksellisen ja ideaalisen maailman välillä. Siksi se on ollut myös homoihin kohdistuvan sorron yksi keskeinen syy. *Kieltämällä aistikokemukseen perustuvan merkitysten yhtäpitävyyden on haluttu kieltää jumalallisen rakkauden toteuttaminen elävässä elämässä ja siirtää asiaan liittyvät toiveet näennäisjumalalliselle tasolle. Näin sekä tiede että ontologiseen jumalaoletukseen perustuvat uskonnot ovat perimmältään sublimoituja homoerotiikan muotoja.* Tieteeseen, filosofiaan ja uskontoon liittyy voimakas teoreettinen ja käsitteellinen intressi, mutta ideologisista ja lajinsäilytysstrategisista syistä nämä inhimillisen toiminnan muodot ovat muuttuneet kompleksisiksi siten, että niiden piirissä nykyään vastustetaan aktiivisesti *myös niiden omia seksuaalisia alkuehtoja*. Asialla ovat olleet kokemuksellisen ja yksilöllisen merkityskonstituution sekä tiedonhankinnan kiistävät paradigmat, joita meidän aikanamme tukee muun muassa kartesiolainen ja merkitysten kokemuksellisuuden kiistävä systeemifilosofia.

Filosofiaa ja sen kysymyksenasetteluja leimaava ahdistus (*die Angst*) puolestaan on heteroseksualisoidun tieteen seuraus. Se johtuu viisauden pyrkimysten alistamisesta lisääntymiselle, jälkeläisyydelle ja lajinsäilytyksellisille motiiveille. Edellä esitetyssä valossa myös fenomenologinen ajattelu sinänsä joutuu tietenkin relatiiviseen valoon, ja siihen olen ollut sitä itsekin saattamassa. Korostaessani, ettei filosofiassa ole ollut kyse paljosta muusta kuin ritualisoidusta vallankäytöstä, mielessäni on ollut juuri se, että heteroseksuaaliset tieteenharjoittajat ovat koettaneet aktiivisesti peittää tieteellisen toiminnan homoeroottisen luonteen. Niinpä esittämiäni tulkintoja voidaan hyvällä syyllä pitää vallankumouksellisina. En siis ole sitoutunut mihinkään koulukuntaan vaan olen pyrkinyt näkemään typerien oppiriitojen yli, ja juuri tämä on johdattanut monet kollegani kohtuuttoman ymmärtämishaasteen eteen: he eivät ole alun alkaenkaan hyväksyneet ajatuksiani filosofian ja homoseksuaalisuuden yhteenkuuluvuudesta, tai he ovat joutuneet ymmälleen pelkän perinteisiin sitoutumattomuuteni vuoksi.

Vaikka omien tulkintojeni valossa mikä tahansa rituaalisen filosofian harjoittaminen joutuukin naurunalaiseksi, voitaisiin fenomenologista ajatteluperinnettä pitää adekvaatimpana filosofian harjoittamisen muotona kuin analyyttista systeemifilosofiaa, naturalismia, marxismia tai pragmatismia, joiden kautta toteutuvat vain nuo heteroseksuaalisen lajinsäilytysstrategian ja perheideologian muodot. Kannatin mieluummin fenomenologista ajattelua myös sen yhteiskunta- ja kulttuurikriittisyyden vuoksi. Se on ollut analyyttista kielifilosofiaa vähemmän heteroseksualisoitua ja

komparatiivisesti ilmaistuna ”homoseksuaalisempaa”. Tämä liittyy myös siihen edellä esittämääni ajatukseen, että vihaamalla ”fenomenologeja” itse asiassa vihattiin homoja. Minulle taas filosofian tiedepoliittinen jako fenomenologeihin ja analyyttisiin systeemifilosofeihin oli päivänselvä. Se ilmensi jakoa homofilosofeihin ja hetero”filosofeihin” ja viittasi näiden ryhmien välisiin eroihin. Näin ollen myös kaikki meihin kohdistettu syrjintä on ollut epäsuoraa ja symbolista, erilaisten arvomaailmojen ja symboliuniversumien kautta vaikuttavaa homovastaisuutta, aivan kuten jo edellä kuvasin.

Vaikka koetut tapahtumat olivat tietenkin vakavia, ne saivat hampaat kiiltämään eräiden ulkopuolisten tarkastelijoiden suupielissä. Fenomenologien ja analyyttisten systeemifilosofien (sekä marxistien) välillä käyty kiistely oli ollut perimmältään homoseksuaalisen ja heteroseksuaalisen filosofian välistä sotaa. Nähdessäni akateemiset oppiriidat ulkoa päin olen karttanut sitoutumista kumpaankaan leiriin. Mutta fenomenologien rinnalle asetuin siksi, että heidän keskuudessaan oli kanssani samalla tavoin ajattelevia ihmisiä.

Juha Varton yliopistosta pois potkimisen jälkeen elämä jatkui Suomen fenomenologisessa instituutissa. Sitä saattoi pitää samanlaisena pelastusveneenä, jollaisen esperantokerhot muodostivat aikoinaan pinnan alla eläneelle homoliikkeelle. Siinä, missä fenomenologien toiminnasta tuli eräänlainen underground-henkiseksi painostettu homoseksuaalien salaseura, siinä analyyttisten systeemiteknokraattien harjoittama filosofia oli heteroiden avointa käyskentelyä lastenvaunuineen ja päivänvarjoineen sunnuntaisella puistokävelyllä.

Edellä selitetyssä valossa tieteen kurjuus ja valittelu johtuvatkin vain heteroiden epäadekvaatista elämäntavasta. Akateemisen filosofian ikävyys johtuu paitsi siitä, että se edustaa heteronomista toiseudenvaraisuutta ja suosion kerjuuta omilta vihollisilta, myös siitä, että filosofian alkuperäiset pyrkimykset ovat pahasti ristiriidassa heteroseksuaalisen elämäntavan kanssa. Vapauden tavoittelu harvoin sopii lajinsäilytysstrategiseen perheen ideologiaan, ja tieteen kurjuus syntyy siitä, kun heterot *yrittävät* olla homoja, eli kun perheenisät ja -äidit koettavat ikään kuin näytellä filosofeja. Se harvoin onnistuu, sillä filosofian motiivit eivät tule tällöin ihmisen sisältä, eikä yhteisymmärrystä perusteta samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteiseen merkityskonstituutioon. Filosofinen harmonia ja eheys on rikottu heteroseksuaalisessa elämänkäytännössä, jossa vallitsee riitaisuus ja hajanaisuus. Myös feministien pyrkimykset ovat eräänlaisia oireita heteroseksuaalisen tieteen kurjuudesta – aivan niin kuin Suomen Akatemian julistukset perheen ja akateemisen uran yhteensovittamisesta todistavat näiden asioiden perimmäisestä yhteensopimattomuudesta. Miksi sovittaa yhteen sellaista, mikä ei alun perin sovi yhteen?

Tieteen ja filosofian kurjuuden valittaminen on ollut osa niiden omaa

historiaa. Sen pahimpia ilmauksia ovat tieteenharjoittajien ja filosofien oma turhautuminen ja *acedia* eli masennus. Perimmältään nekin johtuvat vain filosofialle tyypillisen homoseksuaalisuuden ja tieteen iloisen luonteen, *la gaya scienzan*, kieltämisestä. Systemaattinen pyrkimys objektiiviseen tietoon ja yleiseen merkityksenteoriaan on ollut analyyttisten filosofien toiminnassa eräs homoseksuaalisen käyttäytymisen neuroottisrituaalinen korvikemuoto. Filosofian kurjuus sikiää siitä, että filosofina yrittää toimia hetero"filosofi". Huonot seuraukset paljastavat, että filosofia ei olekaan heteroiden heiniä ja että nainen ja mies eivät yhteen sovi.

Vaikka niin fenomenologien kuin analyyttisten systeemifilosofienkin perimmäiset motiivit ovat olleet minulle itselleni läpinäkyvän selviä, antaudun seuraavassa tilittämään myös näiden ryhmittymien välisiä kiistoja konkreettisella tasolla. Suomalaisen filosofian epätoivo ja ahdistus olivat nimittäin niin käsin kosketeltavia, ettei niiden takana vallitsevaa valitusta voida pitää piilossa – eikä myöskään tehdä entistä näkyvämmäksi. Nyt, kun tiedämme, mihin tieteen ja filosofian kurjuus perustuvat, onkin hyvä käydä jälleen itse asioiden kimppuun.

Kurjuuden gourmet-ruokaa

Suomessa filosofian kurjuuden vaalimisella ja valittamisella on pitkät perinteet – ehkä ymmärrettävistä syistä. Kulttuuripessimistisen elämänasenteen linja kulkee Aleksis Kivestä G. H. von Wrightiin. Se, miten vastustetaan, on sen leimaamaa, mitä vastaan on tarkoitus käydä. Niinpä myös kulttuuripessimistisen linjan vastatendenssi eli rakentavan rationalistinen yltiöoptimismi, jota niin sanotut edistykselliset piirit ovat edustaneet, on puolestaan kärsinyt tunnontuskia, joiden aiheuttaja on heidän oma oidipaalinen halunsa surmata isähahmonsa ja edeltäjänsä.

Eräs näyttö yrityksestä irrottautua tämän kompleksisen kulttuurin kuormasta saatiin vuonna 1987, kun Jyrki Lehtola ja Markku Eskelinen julkaisivat teoksensa *Jälkisanat – Sianhoito-opas*. Kirjassa pyrittiin asettumaan molempien traditioiden ulkopuolelle oloissamme tuolloin niin harvinaista dekonstruktiivista otetta soveltaen. Kyseessä oli psykoanalyyttisia nykyteorioita hyödyntävä pamfletti, jossa tehtiin selvää jälkeä paitsi edistyksellisistä "Ilkoista ja Perteistä", myös maailman pahuutta siunailevasta hyvä-Henrikistä (jota hänen kivuliaaseen pessimismiinsä viitaten nimitettiin "non-Wrightiksi").[66] Kirjoittajien mukaan filosofit olisivat voineet olla huolissaan pikemminkin eturauhasensa toiminnasta kuin maailman tilasta. Koska kirjoittajista toinen oli kriitikko Erkka Lehtolan poika, teoksen julkaisi WSOY, ja se sai huomattavaa julkisuutta tekijöiden päätyessä television ajankohtaisohjelmaan vastaamaan näkemyksistään Ilkka Niiniluodolle ja G. H. von Wrightille. Lauri Mehtonen puolestaan piti julkaisua niin hyvänä, että se olisi voitu katsoa erinomaiseksi *pro gradu*

-tutkielmaksi, ja hän esitti ajatuksensa minulle vielä vuonna 1994, jolloin julkaisin oman teokseni *Minän rakentuminen ihmistieteissä*. Tosiasiassa *Sianhoito-opas* oli tutkielmatason vakavasti ylittävä kirja, ja niinpä sen tekijätkin olivat omilla teillään, eli pysyvästi yliopiston jättäneitä. Teoksen eräässä kohdassa kirjoittajat lausuivat muun muassa näin:

> *Analytic training* -filosofien omasta mielestään vakavin syytös ns. uusia filosofeja vastaan – ”nämä kehittelevät vain sisäisesti ristiriitaisia järjestelmiä” – on ollutkin: olet hylännyt kahleesi, mutta katso: minä, joka olen edelleenkin – *after all these years* – kahleissa, voin syyttää sinua omien kahleittesi repimisestä.[67]

Tämä oli vapauden filosofiaa. Kielteisistä lehtiarvioista huolimatta kirjoittajat onnistuivat yrityksissään soveltaa ranskalaista dekonstruktiota maassamme, johon mikään ei saapunut liian myöhään. Postmodernistien ja dekonstruktionistien pyrkimyksissä oli viehättävää juuri heidän huumorintajunsa, kykynsä nauraa nietzscheläisen ironian sävyttämää hohotusta akateemisen jähmeyden jäykistämälle tieteelle ja sen elämänvieraudelle. Tosiasiassa itkun tai naurun kirvoittamiseen ei olisi tarvittu asioiden oman surkean tilan vuoksi suurtakaan neroutta.

Kenties kyseiset dekonstruktiivista filosofiaa hyödyntäneet kirjoittajat kokivat myös sen verran yhteenkuuluvuutta meidän fenomenologista ajattelua edustaneiden kanssa, että he eivät voineet olla puuttumatta räikeimpiin epäoikeudenmukaisuuksiin. Tampereen yliopistossa 1980-luvun puolivälissä opiskellut Jyrki Lehtola katsoikin tarpeelliseksi palata aiheeseen sen verran, että hän vaivautui kritisoimaan Aamulehdessä sitä tekopyhyyttä, joka leimasi helsinkiläisten filosofien esittämiä vallan arvosteluja:

> Helsingin yliopiston filosofian laitoksen ajattelijoiden valtaa kritisoivat puheet eivät tee minuun mitään vaikutusta sen jälkeen, kun olen nähnyt kuinka samat ajattelijat kähmivät, pelaavat ja ylikäyttävät valtaansa saadakseen Tampereen yliopiston filosofian opetusohjelmasta poistetuksi ne ajatussuunnat, joita Helsingissä ei sulateta.[68]

Paljastavaa aiempaan verrattuna oli tekstin vakavoitunut sävy. Vallankäyttö oli ollut räikeää ja vahingollista, ja niinpä tieteen ja filosofian olemustakaan ei voinut enää käsitellä leikkisästi, pelkkänä pelinä, jossa suhteellisuudentajulle ja ironiallekin suotiin tilaa. Tietyt henkilöt olivat ylittäneet kaikki hyvän maun ja tyylikkyyden rajat. Niinpä ”murhasta oli tullut totta” ja siihen oli vastattava samalla mitalla. Valtapolitiikkaa kritisoivalle dekonstruktionistille tyypilliseen tapaansa Lehtola jatkoi ylistämällä verbaalisen (ja muun) terroristisen toiminnan oikeutusta ja toteamalla, että ”[k]unnon juorut ovat ajatusten gourmet-ruokaa. Niitä ei pidä

väheksyä. Niistä pitäisi järjestää seminaareja. Niitä pitäisi levittää ja kertoa, koska sellainen on moraalista toimintaa.”[69]

Tätä moraalin todeksi elämistä ja avointa totuuden sanomista filosofian professorikunta ei oppinut koskaan ymmärtämään. Ehkä se johtui heidän kyvyttömyydestään käsittää ihmisen psykodynamiikkaa, jossa kiellot synnyttävät vastalauseita ja kiistäminen merkitsee myöntämistä. Heiltä puuttuivat siis kohtaamisen ja dialogin edellytykset. Se, että filosofia lopetettiin yliopistoista, ei suinkaan merkinnyt filosofian loppumista muualla. Yliopiston ulkopuolelle paikantuneen aktiivisen toiminnan lisäksi tamperelainen fenomenologiapiiri organisoitui jatkossa *Niin & Näin* -lehden ympärille, josta tulikin eräänlainen filosofista kehitystä eteenpäin vievä filosofian laitos.

Tulevaisuus ulkopuolella

Miellyttävänä poikkeuksena opiskeluajoiltani jäi mieleeni antiikin kielten ja kulttuurin dosentti Teivas Oksala, jonka luennoilla laulettiin Juice Leskisen lauluja latinaksi ja jonka olemuksessa sivistys ja humanismi kukoistivat vastaansanomattomasti. Lehtorin virka oli tosin hänelle aivan liian pieni, niin kuin hänen paikoin kiiltäväksi kulunut liituraitapukunsakin, ja asiat olivat samoin melkein jokaisen pätevimmän opettajan kohdalla Tampereen yliopistossa – esimerkkinä voi mainita vaikka kirjallisuudentutkija Panu Rajalan, jolle ei dosentuuristaan ja vahvoista näytöistään huolimatta koskaan avautunut vakinaista virkaa Tampereen yliopistosta. Näiden kulttuuripersoonien ainoa vika näyttää olleen heidän ei-vasemmistolaisuutensa ja se, että heistä jokainen osasi liikaa, teki liikaa ja sanoi liikaa. Tosin Teivas Oksalakin hoiti virkaansa Espoosta. Lisäksi *Kanava*-lehden värikästä kirjoittajaa leimasi tietty ulkopuolisuus, joka oli tosin erilaista kuin professorien ulkopuolisuus. Teivas oli viettänyt lapsuutensa ja nuoruutensa Tampereella, kunnes hänen isänsä Päivö Oksala sai professorinviran Helsingin yliopistosta. Yliopistonlehtorin virassa toimiva Teivas oli yliopiston suosituimpia luennoitsijoita, ja mieleeni on jäänyt hänen ciceromainen viisautensa, jossa tietty yleisinhimillinen totuus yhdistyi pedagogiseen näkemykseen täysin luontevalla ja teeskentelemättömällä tavalla: ”Nuorissa ihmisissä on kansakunnan tulevaisuus, ja siksi heidän tekojaan voidaan pitää aina vertauskuvallisina.”[70]

Filosofien toimintaedellytysten lopettamisella yliopiston piirissä olikin virkistävä vaikutus kaikkeen muuhun toimeliaisuuteen. Suuri osa maailman merkittävimmästä filosofiasta on luotu valtavirtojen ulkopuolella tai kiistelevässä suhteessa akateemiseen tieteeseen, ajateltakoonpa vaikka Sokrateen keskusteluja, Spinozan, Kierkegaardin tai Sartren filosofiaa, Heideggerin ajattelua tai Einsteinin suhteellisuusteorioita. Fenomenologiselle ajattelullekaan ei ollut haitaksi, että sen edustajat organisoituivat

filosofiseksi ryhmittymäksi yliopiston seinien ulkopuolelle, sillä liikkumatilaa oli siellä paljon enemmän.

Juha Varton likvidointi oli ollut eräänlainen armomurha, joka päätti pitkän kidutuksen. Historian ja maailmansisäisen tuomion armahtavuutta korostaa edelleen se, että Juha saattoi luottaa omiin ansioihinsa. Tavatessani hänet viimeisiä kertoja apulaisprofessorin virkahuoneessa hänen silmänsä olivat itkuiset, ja hän sanoi vain ”tehneensä parhaansa”. En kuitenkaan uskonut hänen vaipuneen itsesääliin vaan enemmänkin liikuttuneen useista myötätunnon osoituksista. Kaikki kyllä tiesivät, mistä oli kyse: vallankäytöstä ja pyykinpesusta. Opiskelijat olivat ottaneet kantaa oman tulevaisuutensa kustannuksella. Kenties juuri tämä seikka huolestutti myös Vartoa. Oli pelättävä, joutuiko hän tahattomasti sellaiseen asemaan, jossa hän tulisi vetäneeksi opiskelijat vaikeaan tilanteeseen.

Juhan puolustaminen tulkittiin laitoksella yksipuolisesti pelkän aggressiivisuuden ilmaukseksi, eivätkä Rantala, Sintonen ja Haaparanta halunneet kuulla Vartosta enää mitään. Varmin tapa saada oma seminaariesitelmänsä hylätyksi oli kertoa professoreille, että sen aihe oli Juhan inspiroima. Jopa Lauri Mehtosella tuntui olevan jotain Vartoa vastaan, sillä hänkin tiedusteli usein, keneltä aihe oli lähtöisin. Mikäli se oli lähtöisin Vartolta, hän joko pidättäytyi kommentoimasta sitä tai alkoi ohjata opiskelijaa ”oikeaan” tarjoamalla tilalle jotain muuta. Postmarxilaisena ja niin sanotun kriittisen teorian edustajana tunnetun Lauri Mehtosen turhautunutta vihamielisyyttä puolestaan osoittaa se, että ollessani eräässä hänen seminaarissaan, jossa opiskelija Hanna Yrjänä oli viitannut kirjallisessa työssään teksteihini, Mehtonen piirsi oman kappaleensa marginaaliin minusta pilakuvan. Siinä minut kuvattiin suoraselkäiseksi ja asiakirjapino kainalossani astelevaksi ryhtipojaksi, jollaisina hän nähtävästi piti kaikkia ”kokoomusnuoriksi” arvelemiaan henkilöitä. Tämä ”ylpeäksi” tai ”kopeaksi” lavastetun homoseksuaalin perikuvaa esittävä piirros oli kuin juutalaisia karrikoiva pilakuva *Völkischer Beobachterissa*, ja vaikka en antanutkaan sen loukata itseäni, se antoi kuitenkin kuvan siitä, miten meihin asennoiduttiin. Mehtosen käännettyä hetkeksi selkänsä otinkin hänen kappaleestaan valokopion, ja vaikka sen tekijänoikeus kuuluu tietysti piirtäjälle, otan vapaudekseni lainata sitä opetustarkoituksiin tässä. Kuva havainnollistaa, kuinka ilkeää laitokselle jääneen henkilökunnan asennoituminen oli.

Hankamäki puhuu Simone Weilin yhteydessä persoonan sijaan "minästä", ja rinnastaa sen, Peter Winchiin viitaten, aktiviteettiin. Minä on siis jotakin, joka on aktiivista. (Hankamäki 1992, 90–92.) Weilille kaikki se, mikä meissä sanoo "minä" on persoonaa. "Olento, jonka me uskomme olevan itse, on lyhytaikainen ja automaattinen ulkoisten olosuhteiden tuote, niin kuin meren aallon muoto." (Reader, 458). Persoona l. minä on luonnon, yhteiskunnan ja kausaalisuhteiden armoilla. Weil käyttääkin minä-sanaa kahdessa eri merkityksessä, joista toinen tar-

Kuva:
Lauri Mehtosen piirtämä pilakuva Jukka Hankamäestä
Hanna Yrjänän seminaariesitelmän marginaalissa.

Jatkuva kiusanteko sai ilmaisunsa myös muissa tavanomaisissa arkikäytännöissä. Sintonen ja Mehtonen katsoivat asiakseen poistua muun muassa yhdessä järjestämästämme sosiaalialan valtakunnallisesta jatkokoulutusseminaarista heti minun tultuani esitelmävuoroon, jolloin he jättivät penkkinsä tyhjäksi ja kävelivät ovesta ulos yleisön katseiden kiinnittyessä minuun ja mielenkiinnon siirtyessä Marx-kriittisten ja tieteen kollektivismia arvostelevien näkemysteni puoleen…

Opinnäytteiden tarkastajia valittaessa Juhaa puolestaan oli koetettu työntää syrjään jo aiemmin. Tämä näkyi myös oman *pro gradu* -tutkielmani käsittelyssä. Jätettyäni noin kaksisataasivuisen tutkielmani laitokselle tarkastettavaksi keväällä 1992 Veikko Rantala nimesi työn päätarkastajaksi tietysti itsensä. Hän suorastaan innostui asiasta todeten, että opintoni ”olivatkin loppusuoralla”. Hänen halunsa potkaista myös minut pois talosta ei olisi jäänyt epäselväksi, vaikka hän olisi ilmaissut ajatuksensa hieman peitellymmin. Rantala joutuikin pettymään pahasti todettuani hänelle piruuttani, että harkitsen myös jatko-opiskeluoikeuden anomista. Tällöin Rantalan innostuneisuus kirjaimellisesti lysähti kasaan, ja hän alkoi jälleen katsella kenkiensä kärkiä.

Koska Juha oli toiminut työni muodollisena ohjaajana ja antanut lainaksi myös lähdeteoksia, ehdotin että hän toimisi graduni toisena tarkastajana. Tavallista onkin, että ohjaaja laatii työstä oman lausuntonsa ja osallistuu arvosanan määräämiseen, ja näin lopulta sovimme Rantalan kanssa huhtikuisena aamupäivänä vuonna 1992. Palatessani laitokselle iltapäivällä kysyin Rantalalta, miten työni tarkastus edistyy, jolloin Rantala totesi yllätykseksени, että ”Matti otti sen.” Tiedustelin häneltä luonnollisesti, kuka Matti oli kyseessä, ja oletin, että ehkä Matti Vilkka luki sitä jossain. ”Sintonen”, vastasi Rantala käsiään levitellen. Työni oli siis lähtenyt seilaamaan Helsinkiin. Naturalistinen systeemifilosofi ei ymmärtäisi ranskalaista eksistentialismia ja mystiikkaa käsittelevästä

työstäni mitään. Pyysin Rantalaa oikaisemaan ongelman, sillä tämäkään asia ei näyttänyt etenevän vaikeuksitta. Tyypilliseen tapaansa Rantala alkoi kiemurrella ja valittaa, että ”meillehän tämä oikeastaan kuuluu” viitaten virassa oleviin professoreihin ja että laitokselle koituisi kauheasti laskua, jos tarkastajana toimisi ”ulkopuolinen” ja ”kallis” dosentti!

Kaikki oli selvää. Rantalalla oli ollut jälleen taka-ajatuksia. Tuolloin elettiin sattumoisin kiirastorstaita, ja sitä seuranneet pääsiäisen pyhät vietin kauhuissani pohtien, minne graduni oli päätynyt – kenties jonnekin Englantiin. Soitin välittömästi Juhalle ja kerroin hänelle, kuinka oli käynyt: asia oli mutkistunut, ja työni uhattiin vesittää. Myös Juha hermostui asiasta. Pidäteltyä raivoa äänessään hän lohdutti minua viittaamalla oman oopperadramaturgiaa käsittelevän gradunsa tarkastamiseen yliopistohallinnossa. Hugo von Hoffmanstahlia käsittelevän työn tarkastajiksi oli vuonna 1973 nimetty henkilöitä, jotka Juhan mielestä eivät ymmärtäisi koko työstä mitään. Hänen ohjaajansa puolestaan oli rohkaissut häntä muistuttamalla, että ”tarkastajat kiinnittävät huomionsa ainoastaan siihen, mitä tieteellisiä tosiasioita tutkielmaan sisältyy”. – Mikä lohdutus! Simone Weilin filosofiaa käsittelevässä työssäni sen enempää kuin oopperadramaturgiassakaan keskeisiä eivät olleet ”tieteelliset tosiasiat” vaan esteettiset ja eettiset arvot sekä niiden tulkinnat.

Olin jo etukäteen arvannut, että Rantalan kanssa toimittaessa asiat eivät voisi kuin kariutua ja mennä päin mäntyä. Olin myös sen verran hermostunut, että pakkasin kotiin tultuani telttailuvarusteeni ja menin yöksi nukkumaan läheiseen Pyynikin maastoon. Pystytin metsään teltan sekä vietin koko pääsiäisen ajan Pyynikin honkien keskellä, kaupungin ulkopuolella hermojani jäähdytellen. Seuraavalla viikolla sain asian oikaistua, ja toiseksi tarkastajaksi valittiin Varto. Tarkastajat laativat tietenkin erilliset lausunnot, sillä he eivät olleet enää puheväleissä. Rantala yhtyi Varton arvosanaehdotukseen, mutta hänen lausuntonsa oli ”aivan kauhea”, ainakin kaikkien niiden ystävieni mielestä, joille rohkenin lausuntoa näyttää. Siinä, missä Varto mainitsi kirjoittajan kuuluvan filosofiseen ”avantgardeen”, Rantala puolestaan oli haukkunut kieltäni ja lauseitani, joiden muotoiluun olin käyttänyt runsaasti aikaa kirjoittaen tekstin parikymmentä kertaa uudestaan ennen kuin olin näyttänyt sitä sen enempää hulluille kuin herroillekaan. Rantalan mielestä tekstistäni löytyi myös muutama ”käännösvirhe”. Ravintolaranskaa tai Raamattua opiskelleen Rantalan mukaan olin esimerkiksi kääntänyt sanan *vigne* sanaksi ”viini”, kun parempi käännös olisi ollut ”viinipuu”![71] *Eximia* kuitenkin tuli, ja teksti elää yhä. Tutkimukseni ilmestyttyä kirjana toimittaja Juha Drufva arvosteli sen *Yliopistouutisiin* sivun kokoisessa jutussa verraten tekijää tunnettuun suomalaiseen teatteriohjaajaan ja todeten, että ”Jouko Turkan mielestä ihmisellä on kaksi peruspyrkimystä: naida itseään parempaa tai viedä toiselta rahat. Kun tämän lisäksi länsimainen kulttuuri perustuu yhä enemmän sosiaalisesti hyödyttömien

tavaroiden valmistamiseen ja keinotekoisten tarpeiden tyydyttämiseen, on alettu huhuilla yhä enemmän etiikan, moraalin ja arvojen perään. Tässä arvojen etsinnässä Jukka Hankamäen kirja *Tasapainon geometria* on oivallinen apuväline. […] Hankamäen tutkimus valottaa Weilin ajattelua niin sujuvasti, että lukija jää kaipaamaan seuraavaa Weil-teosta."[72] Ja tulihan toki sellainenkin.

Vuoden 1992 syksyn ja kevään 1993 jälkeen asiat vyöryivät paitsi Varton, myös opiskelijoiden kannalta yhä pahempaan suuntaan. Maininta, että Juha Varto oli toiminut opinnäytteiden ohjaajana, tuotti Rantalan taholta yleensä vain toteamuksen: "Olisi hyvä, jos joku *täältä laitokselta* lukisi töitänne." Juha Varto asetettiin dosentuuristaan huolimatta käytännölliseen toimintakieltoon, eikä hän saanut enää ohjata saati tarkastaa opinnäytteitä. Veikko Rantalan harjoittama juonittelu osoitti hänen epäpätevyytensä pedagogina. Miten ihmeessä hän saattoi olettaa, että kukaan sellainen opiskelija, jota oli ensin julmasti lyöty, veisi vaivalla laatimaansa tutkielmaa tai muutakaan opinnäytetyötä hänelle luettavaksi? Myös omien oppilaidensa ohjaajana Rantalan karisma oli verrattavissa vanhaan villasukkaan, ja näin sanoessani minusta tuntuu, että olen edelleenkin hänen suurin ihailijansa. Sen sijaan vallankäyttäjänä hän paljastui ehdottomaksi. Välinpitämättömyys ja ehdottomuus tukivat tavallaan toisiaan: ihminen, joka ei pysty kohtaamaan toisia ihmisiä kypsästi, ratkaisee ihmissuhdeongelmansa usein pelkällä raa'alla vallankäytöllä, joka ei jätä mitään epäselväksi. Rantalalla oli myös tapana "unohdella" asioita, mutta on vaikea sanoa, unohtiko hän aktiivisesti vai passiivisesti. Jos hän unohti aktiivisesti, se on ymmärrettävää, sillä hän halusi eroon meistä. Jos taas hän unohti passiivisesti, sekin on ymmärrettävää, koska hänen ajatuksensa olivat muualla kuin meille tärkeissä asioissa.

Tämän toiminnan tuloksena Juha Varto oli saatu viskatuksi yliopiston ulkopuolelle, eikä pelkkä dosentuuri antaisi hänelle toimintamahdollisuuksia, kun luennoiminenkin oli tehty luvanvaraiseksi. Opetuksen järjestämisestä päätti tiedekunta, ja tiedekunta teki päätöksensä professorin esityksestä. Professorin vallasta riippui myös kaikkien muiden tutkijoiden rahoitus: ei virkaa – ei avaimia laitokselle. Tässä näemme, miten uhattuna tieteen vapaus yleensäkin on, mikäli se ei ole professorien osalta rajoitettua ja dosenttien ja muun vähävaltaisen henkilökunnan osalta ehdotonta.

Juha Varto oli toiminut asiassa sokraattisesti eikä kirjoittanut asiasta mitään, mutta *Aviisi*-lehden toimittaja Juha Aaltonen onnistui pääsemään hänen puheilleen syksyllä 1993. Lehdessä ilmestynyt kirjoitus oli otsikoitu tulevaisuudenuskoisin ja miksipä ei myös filosofin nauttimaa arvostusta kuvaavin sanoin: "Juha Varto – unelma toisenlaisesta maasta." Vaikka haastattelu olikin tehty kunnioittavassa hengessä, repliikit oli kirjattu juttuun puhekielisessä muodossa. Kysymykseen savustuksensa syistä Varto vastasi seuraavasti:

> Siitäkin voi esittää vain teorioita, sillä syitä ei mainittu, paitsi hallinnollisia, ja ne ei koskaan ole oikeita syitä. Sisäisiä syitä on kyllä löydettävissä. Tietyssä iässä sitä alkaa epäillä nuorempia kollegoita, yli 30-vuotiaat ihmiset, jotka on esimiesasemassa, ei yleensä siedä alaisiaan, jotka tulee toimeen nuorten kanssa.[73]

Taustalla vaikuttikin useita epäsuoria ja mainitsematta jääneitä syitä, jotka liittyivät Rantalan ja Varton toisistaan poikkeavaan persoonaan. Kyse ei luullakseni ollut vain iästä eikä vainoharhaisuudesta vaan myös edellä viittaamastani seksuaalisesta erilaisuudesta. Olen itse täysin vakuuttunut siitä, että päätös lopettaa Juha Varton toimintaedellytykset sisälsi homoihin kohdistuvaa syrjintää. Jutussa mainittu ”nuoruus” oli kai pelkkä kiertoilmaus sille. Kukaan ei kuitenkaan uskaltanut puhua asiasta suoraan, sillä useat pelkäsivät leimautumista ja sitä, että konservatiiviset tahot nostaisivat aiheesta solvaussyytteen, jonka he tietenkin voittaisivat tamperelaisessa tuomioistuimessa.

Juha Varton toiminta jatkui Suomen fenomenologisen instituutin eli SUFI:n toiminnanjohtajana ja sen julkaiseman *Niin & Näin* -lehden piirissä. Suomen fenomenologinen instituutti oli perustettu vuonna 1992, ja *Niin & Näin* -lehden ensimmäinen numero näki päivänvalon heti vuoden 1993 tapahtumien jälkeen keväällä 1994. Näiden jo instituutioiksi muodostuneiden tahojen perustaminen kertoo, kuinka vireää toiminta tuolloin oli. Juha Varto näki instituutin voiman nimenomaan siinä vastakohdassa, jonka se tarjosi yliopistobyrokratialle. Hän arvioi yhdistyksen asemaa näin:

> SUFI:n voima on siinä, että se esiintyy hyvin erilaisille yleisöille ja joutuu koko ajan vastaamaan eri tarpeisiin. Tämä estää sitä jähmettymästä. Totta kai silti on mahdollisuus *rigor mortikseen*, mutta toistaiseksi se pystyy toimimaan hyvin, siinä on sellaista miellyttävää dynaamisuutta ja sekasortoisuutta, mikä johtuu ehkä siitä, että SUFI on nuorten ihmisten käsissä. SUFI kyllä perustettiinkin ihan tätä varten, kun alkoi näyttää siltä, että tämä yliopistossa tapahtuva filosofian harrastus vähenee tai muuttuu tieteen kaltaiseksi. Piti saada henkireikä. Mutta ei sitä silloin olisi kuvitellut, että se jää ainoaksi filosofiseksi elämäksi Tampereella.[74]

Sitaattiin voisi jatkaa: ”eikä vain Tampereella vaan myös koko Suomessa.” SUFI:n tarkoitus ei ollut toimia pelkkänä räppänänäkään, vaan sen pyrkimyksenä oli aidosti muuttaa yliopistofilosofien käsityksiä siitä, mitä filosofia on. Filosofian virassa istuva professorikunta oli luullut voivansa kiusata fenomenologeja niin kuin rukkasia jakeleva naapurintyttö pojankoltiaisia vetoamalla siihen, että ”kun kerran teille ei tämä akateeminen filosofia kelpaa, niin olkaa sitten siellä ulkopuolella.” Tällainen filosofia-

käsitys näyttää olevan monille yliopistofilosofeille edelleenkin tyypillinen. He ymmärtävät filosofian joksikin ylhäältä johdetuksi ja hierarkkiseksi toiminnaksi, ja omaa asemaansa he pitävät ”johtavana”. Sitten he katsovat, että kaikkien muiden pitää ehdoitta alistua heidän omaan filosofiakäsitykseensä, ja jos nuo toiset eivät niin tee, he ovat siis ”epäonnistuneet”. Asiat olivat aivan niin kuin Juha päätyi toteamaan yliopistofilosofien tilasta: ”Nyt näyttää siltä, että filosofian laitos ei pysty kuin jonkinlaiseen hermonykimiseen, niin, se on ainoa elämänmuoto siellä.”[75] Ja tuo neuroottisluonteinen pakkomielteisyys heijastelee aina jonkin verran myös todellisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvää torjuntaa.

Tiedekriittisyydestään huolimatta SUFI:a ei ollut tarkoitettu epäakateemiseksi järjestöksi, vaan sen alkuperäinen tarkoitus oli edustaa fenomenologista ajattelua nimenomaan yliopiston sisäpuolella. Siksi Vartokin piti jäsenkunnan akateemista pätevöitymistä tärkeänä ja oli valmis ottamaan vastuuta asioiden kulusta. SUFI:n perustamiskokouksesta lähtien sen pöytäkirjat[76] kertovat, että yhdistyksen piirissä toimi useita erityistieteilijöitä, joista tuli sittemmin professoreja, ja kaikkien kiinnostukset tähtäsivät myös yliopiston edun edistämiseen. Huomiota herättävää oli taaskin Juhan luottamus tulevaisuuteen:

> […] että SUFI:lla olisi jotain tieteellistä painoarvoa, se edellyttää, että toiminnassa on mukana myös akateemisesti pätevöitynyttä väkeä. Jälkikasvu on kuitenkin siinä määrin viriiliä ja dynaamista, että siellä varmaan kyllä tulee näyttöä riittämään.[77]

Ja näyttöä on riittänyt. Toteamus meni pieleen vain siinä suhteessa, että suomen kielessä ei ole futuuria, esimerkiksi muodossa ”tulee riittämään” tai ”tulee tapahtumaan”. Tämä onkin ainoa asia, jonka olen Veikko Rantalalta oppinut, vaikka hän ei itse tullut juuri mihinkään tapahtumaan, ei edes Tampereella järjestettävään filosofiatapahtumaan. Niinpä tämä toteamus olikin syvästi symbolinen ja analyyttisen filosofian oman hengettömyyden mukainen. Maineikkaita SUFI:n toiminnasta ponnistaneita tieteenharjoittajia ovat filosofien, kuten Aki Huhtisen, Timo Klemolan, Juha Kostiaisen, Reijo Kupiaisen, Jaana Parviaisen, Jyri Puhakaisen, Tuukka Tomperin, Tere Vadénin ja Tommi Walleniuksen lisäksi monet sivuaineopiskelijat, kuten Ari-Veikko Antti-Roiko, Mikko Lahtinen, Maija Lehtovaara, Juha Suoranta ja Yrjö Uurtimo.

Mutta kyseisessä Juha Aaltosen laatimassa jutussa, joka jäi Juha Varton eräänlaiseksi joutsenlauluksi Tampereella, Aaltonen oli provosoivasti antautunut ihmettelemään Juhan saavuttamaa luennoitsijanmainetta ja tiedustellut häneltä, mihin hänen suosionsa mahdollisesti perustuu. Tyypillisellä tavallaan Varto ei tunnustanut itsellään olevan mitään erityisiä ansioita, mutta ei hän liioin kehunut myöskään muun opetushenkilökunnan panosta:

> Mitä asiaan muuten tulee, olen sitä mieltä, että yliopistossa hyvät luennoitsijat on niin helvetin harvinaisia, ettei tarvi olla kovinkaan kaksinen saadakseen hyvän luennoitsijan maineen. Se tarvitsee vain sen, että oot kiinnostunut kuulijoista ja toisaalta aiheestas. Mä en siis ole niin kovin innostunut, kun *Aviisi* tekee luennoitsijoista paras–paskin-kyselyn.[78]

Tässäkin ajatuksessa Juha Varto näytti seuraavan reettori Cato vanhemman ohjetta: ”*Rem tene, verba sequentur.*” (”Hallitse asiasi, sanat kyllä seuraavat.”) Varton toteamuksessa saivat kyytiä yliopistoissa yleistyneet palkitsemiset, jotka koettiin usein toisia tutkijoita laakeroiviksi ja toisia lannistaviksi; saattoivatpa ne jopa loukata jotakuta ja kylvää katkeruutta ihmisten mieleen. Palkitseminen ja ulkokohtainen tulosten arviointi sotivatkin pahasti meidän filosofiakäsitystämme vastaan. Palkitsemisen ongelma on se, että palkinnot kohottavat lähinnä opettajia ja luennoitsijoita eivätkä tunnusta oppimistapahtuman toisen osapuolen eli opiskelijoiden ja ohjattavien roolia. Tulosjohtamisen taustalla vaikutti käsitys, että opettamisen pitää olla jonkinlaista julistamista tai saarnaamista, ja mitä parempi saarnamies, sitä parempi palkinto. Helsingin yliopistossa jaetut hyvän opettajan Eino Kaila -palkinnot ja muut tunnustukset toivat helposti mieleen tämän.

Sen sijaan fenomenologiset filosofit ovat omaan filosofiakäsitykseensä nojautuen lähteneet siitä, että luento- ja opetustapahtuma on vuorovaikutussuhde, jossa toinen motivoi toista ja oppii toinen toiseltaan. Pelkkä palkitseminen saattaa olla myös psykologisesti ajattelematonta. Sen kautta tuotetaan epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia, jotka voivat vahingoittaa yliopistoyhteisöä enemmän kuin palkitseminen rohkaisee. Parasta olisikin luopua palkitsemiseen ja tulosajatteluun liittyvästä ehdollistamisesta, kannustaa ihmisiä uskomaan omaan itseensä ja toimimaan omien oppiensa mukaan sekä antaa jokaisen edustaa juuri sitä omintakeista ajattelua, jota aina viriää nuorissa ihmisissä. Varto itse totesi asioista näin:

> Mä uskon edelleen siihen 60-luvun hokemaan, että älä luota kehenkään yli kolmekymppiseen. Tietyssä vaiheessa elämää nimittäin alkaa tulla tärkeäksi tehdä kompromisseja, pysäyttää elämä ja alkaa turvata sitä. Se siis perustuu perheen ja karriäärin perustamiseen ja moniin tällaisiin seikkoihin, jotka yhtäkkiä menee ihmisen sieluun. Juuri sen takia ihmiseen ei enää kannata luottaa. [...] Miksi mä itse saatan olla jollain tavalla nuori, johtuu siitä, etten koskaan ole suunnitellut itselleni mitään karriääriä ja perhettä mulla ei ole. Mulle on siis filosofia ollut kaikkein tärkein asia, se tosin kattaa tän kaiken muunkin.[79]

Mitä Varto tässä tekstilainauksessa oikeastaan sanoi? Nähdäkseni hän lausui perheettömyyteen viitatessaan vihjeen siitä, että häntä oli vieroksuttu hänen homoseksuaalisuutensa perusteella. Samalla siihen sisältyi ajatus, että elämään, johon kuuluu potentiaalisena tai todellisena lapsiperhe, liittyvät myös ahneus, itsekkyys ja oman edun tavoittelu, jotka ovat filosofian vastaisia asenteita. Erilainen ihminen puolestaan saatetaan ”ulkopuoliseksi”, ja sitten hänet leimataan paradoksaalisesti myös ”elitistiseksi”. Toimittajan maininta mahdollisesta elitismistä taisikin olla puhetta Juha Varton seksuaalisesta diversiteetistä. Kysymykseen ”Oletko elitisti?” Varto lausui näin:

> Intellektuellin tehtävä on sanoa hyvää hyväksi ja pahaa pahaksi ja sanoa se ääneen. Ja jos hän osaa vielä perustella sen, niin hyvä on, mutta kaikissa tapauksissa ei edes tarvi tehdä niin, vaan voi intuitiivisesti vain sanoa. Jos se tulkitaan relativistisessa kulttuurissa elitismiksi, niin okei.[80]

Rohkeus oli siis ”elitismiä”, ja onhan omien mielipiteiden lausuminen tietenkin melkoisen uskaliasta sellaisessa kulttuurissa, joka tuomitsee eriävät mielipiteet ja pitää alistettuja ”etuoikeutettuina”. Poliittisen korrektiuden ja ”loukkaantumisella” uhittelun vuoksi sanankäyttö ei olekaan koskaan ollut yhtä uhattuna kuin se on nyky-Suomessa, jossa jokainen ääneen ajatteleva tulee tehneeksi ”ajatusrikoksen”. Sananvapaus paljastuu tässä valossa merkittävän suureksi oikeudeksi varsinkin, jos sen käyttäminen johtaa tuomituksi tulemiseen. Tämä lienee lopulta yksi syy siihen, miksi Juha Varton elämää ei seurattu naistenlehdissä, kuten Esa Saarisen elämää. Myös Saarinen tuli julkisuuteen eräänlaisena totuudenpuhujana, mutta sittemmin hän alkoi pyöristellä sanomisiaan. Sen sijaan tinkimätön filosofi joutuu helposti konfliktiin tiedotusvälineitten valtavirran kanssa. Niille merkitsee ainoastaan se, että ne voivat työstää filosofista itse haluamansa ja lähinnä omaa yleisöään miellyttävän kuvan. Tämäntyyppinen toiminta puolestaan perustuu asennemuokkaukseen ja mielipiteiden manipulaatioon, ja tuloksena on vain kriittisyyden kuolemaa, valtaapitävien pönkittämistä ja kansan paimennusta. Kyse on siis massakulttuurin muodoista.

Juha Varto puolestaan oli aina vastustanut massakulttuuria, joka on myös omasta mielestäni filosofian vihollinen numero yksi. Ei ole tietenkään ihme, että filosofia ei pidetä salonkikelpoisena, mikäli häneltä saa vastaukseksi esimerkiksi seuraavankaltaisen toteamuksen kulttuurimme tilasta: ”Meillä niellään mitä tahansa, kuten presidentinvaaleistakin nähtiin.”[81] Varton toteamuksen kohteena olivat vuoden 1994 presidentinvaalit ja niiden yllätyksellinen ehdokasasettelu, jossa valtio-oppineet näkivät jopa politiikanvastaisia ja epäintellektuaalisia piirteitä, kun presidenttiä jouduttiin etsimään epäpoliittisiksi miellettyjen ehdok-

kaiden joukosta. Presidentinvaalien ehdokasasettelu muistuttikin pitkälti filosofian professorin valintaa: sen enempää Martti Ahtisaarella kuin Elisabeth Rehnilläkään ei ollut poliittista ohjelmaa, visiota eikä agendaa, eikä kumpikaan heistä ollut julkaissut mitään saati ollut poliittinen linjanvetäjä.

Kun siis laukoo kyseistä yhdentekevyyttä kritisoivia totuuksia, ei pääse mediakylpyyn eikä megajulkisuuteen. Tiedotusvälineet varjelevat ja "suodattavat" suuria salaisuuksia, joista yksi on amerikkalaista mediatodellisuutta leimaava piirre: kun ehdokas on tarpeeksi tyhmä, niin hänen lähes yhtä tyhmä vastaehdokkaansa alkaa näyttää viisaalta! Tässä mielessä massakulttuurille perustuvat suuret joukkotiedotusvälineet ovat oman valtansa vankeja. Totuuksia ei voida lausua miljoonayleisöille, sillä aina on vaara, että suuret massat ymmärtävät ne *kirjaimellisesti*, menettävät uskonsa hallitsijoihin, lakeihin ja järjestykseen, ja lopulta koko yhteiskunta romahtaa. Tämä puolestaan aiheuttaa sen, että suuret mediat hakeutuvat sovinnaisille linjoille, ja älyllinen ajattelu marginalisoituu, ajautuu vähemmistöön, alkaa näyttää "elitistiseltä" tai artikuloituu vain massamedian ulkopuolisen sanankäytön kautta. Nykyisenä poliittisen korrektiuden aikana ei saisi esittää arvostelua, joka kohdistuu esimerkiksi feminismiin, monikulttuurisuuden ideologiaan tai jatkuvaan maahanmuuton lisäämiseen. Näitä ilmiöitä kritisoivat tahot ovatkin nykyajan intellektuelleja: 1970-lukulaisten pyrkimykset ovat toteutuneet kerrassaan niin perusteellisesti, että entiset konservatiivit ovat tätä nykyä edistyksellisiä, kun taas entiset "edistykselliset" näyttävät meidän aikanamme konservatiiveilta.

Julkaisusarjan lopettaminen

Fenomenologiset filosofit onnistuivat luomaan Tampereen yliopistoon myös oman mediansa. Vuonna 1989 toimintansa aloitti suureen suosioon noussut filosofinen julkaisusarja, jota olisi ollut vähättelevää kutsua sen muodollisen statuksen mukaisesti vain laitossarjaksi, sillä sen piirissä julkaistiin useita ansiokkaita tutkimuksia. "Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta" -sarjan niteitä myytiin kuin siimaa. Juha Varto toimi sarjan päätoimittajana, ja jossain vaiheessa julkaisuja ilmestyi niin tiheään, ettei niitä ehtinyt edes ostaa. Ne toivat laitokselle myös selvää rahaa. Julkaisujen alkulehdille kirjattiin Jaakko Hintikan sijasta Suomen fenomenologisen instituutin nimi, mikä ärsytti helsinkiläisiä systeemifilosofeja. Se, mitä filosofiassa sai sanoa, ei ollutkaan enää heidän kontrollissaan. Vaikka sarjan ulkoinen olemus oli vaatimaton, kirjat valloittivat myyntipöydän myös Helsingin Akateemisessa Kirjakaupassa. Niteet kertoivat uuden ja erilaisen filosofian olemassaolosta ja viestittivät, että

filosofisen sanankäytön ei tarvinnut olla sellaisissa kahleissa kuin loogis-analyyttista härvelifilosofiaa edustaneet olivat vaatineet.

Sarjaa ja sen suosiota voidaan pitää edelleenkin ainutlaatuisena, ja sen niteet ovat kallisarvoisinta omaisuuttani. Viiden vuoden kuluessa sarjassa oli julkaistu yhteensä noin kuusikymmentä kirjaa, minkä jälkeen sarja ajettiin professorien toimesta alas. Sarjan alkuperäiset julkaisut voi erottaa siitä, että niissä on valkoiset kannet, kun taas suuren puhdistuksen jälkeen sarjan ulkoasu muokattiin Helsingin yliopiston laitossarjasta tuttuun ja "tieteellissävyiseen" khakinruskeaan ja lopulta myrkynvihreään kuosiin. Nide numero 44 oli viimeinen Varton toimittama julkaisu. Siitä eteenpäin onnistuimme julkaisemaan vielä muutaman teoksen; muiden muassa Mika Saranpää pystyi sisällyttämään sarjaan gradunsa,[82] samoin Jaana Parviainen,[83] kun taas oma teokseni *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994) ja Aki Huhtisen *Dasein-analyysi* (1995) olivat sarjan ehdottomasti päättävät teokset. Sarjassa oli julkaistu *Pohdin*-aikakauskirjan lisäksi myös SUFI:n vuosikirja 1992, ja siinä ilmestyi edellä mainittujen monografioiden lisäksi Reijo Kupiaisen loistava *Ajattelemisen anarkia – Transmetafyysinen asenne Martin Heideggerilla* (1992), Timo Klemolan uraa uurtava *Liikunta tienä kohti itseä* (1990), Vesa Jaaksin *Kriisi luontosuhteessa* (1992) ja Markku Satulehdon *Elämismaailma tieteiden perustana* (1992).

Ensimmäinen asia, joka katoaa totalitarismissa, on sananvapaus, ja mitäpä sananvapauden kuohiminen muuta onkaan kuin vaikuttavaa ideologista vallankäyttöä. Toisaalta sarjan lopettaminen ja saattaminen professorivallan valvontaan ohjasi meitä sensuroituja filosofeja tekemään julkaisuistamme jatkossa entistäkin näyttävämpiä. Pahaa mieltä sananvapauden vartiointi joka tapauksessa tuotti, ja muiden muassa Matti Vilkka kirjoitti jälleen Rantalalle – toisin sanoen lehteen – sillä korvansa Rantala oli ummistanut jo aiemmin. Lueteltuaan, mitä hyvää fenomenologinen tutkimus oli tuottanut koko yliopistolle – tutkintoja, tutkimuksia ja julkaisuja – Vilkka jatkoi näin:

> Suuri osa mainitsemistani opinnäytteistä on julkaistu filosofian laitoksen laitossarjassa, jossa on myös käsitelty varsin monipuolisesti maailmalla käytyä fenomenologista keskustelua. Sarjassa on alkanut ilmestyä suomennoksia fenomenologisen filosofian klassikoiden teksteistä. Julkaisusarjan vastaanotto on ollut erinomainen, lähes kaikki julkaisut on myyty loppuun. [...]
>
> Fenomenologinen tutkimusasenne on otettu vastaan myönteisesti myös erityistieteissä, minkä seurauksena on syntynyt kolme väitöskirjaa sekä lukuisa joukko muita tutkimuksia. Filosofian ainelaitos on näin pystynyt innoittamaan ja kehittämään erityistieteellistä tutkimusta. Siis tukemaan yliopistossa tehtävää muuta tutkimusta.[84]

Omakehu olisi saattanut altistaa kirjoittajaa tieteenharjoittajien yleiselle helmasynnille eli narsismille, mutta tämän johtopäätöksen estää se, että argumentaatio oli esitetty yksinomaan puolustautumismielessä. Myöhemmin ilmestyneessä *Yliopistouutisten* numerossa Matti Vilkka paheksui tapaa, jolla Varto työnnettiin syrjään julkaisusarjan toimittajan tehtävästä. Niinpä hän "yllättää" lukijansa havainnoilla, jotka antavat kuvan myös siitä, minkälaisia professori Rantalan omaksumat toimintatavat olivat:

> Tämän positiivisen kehityksen ja profiloitumisen takana on ollut yliopistossa pitkään vaikuttanut dos. Juha Varto. Hän on pystynyt apulaisprofessuurin viranhoitojen kautta kehittämään filosofista tutkimusta, keskustelua ja innostamaan opiskelijoita että erityistieteilijöitä.
>
> Nyt professori Rantala on kuitenkin tekemällään hallinnollisella päätöksellä lopettamassa tämän kehityksen. […] Sain kuulla ohimennen, että filosofian ainelaitoksen julkaisusarjan toimittaja on vaihtunut. Sarjan pitkäaikainen toimittaja dosentti Juha Varto on siirretty syrjään ja hänen työtään jatkaa toimituskunta, jonka johdossa on ainelaitoksen assistentti. [...] Ainelaitoksen viranhoitoasioiden ympärillä pyörinyt kohu on saattanut johtaa siihen, että ainelaitoksen henkilökunta on siinä luulossa, ettei dos. Varto halua jatkaa sarjan toimittamista. [...] Toinen mahdollisuus siihen, miksi dos. Varto on hyllytetty on, että hänen ei haluta syystä tai toisesta jatkavan sarjan toimittamista. Tämä ajatus on outo, kun otetaan huomioon sarjan maine. Dos. Varto on toimitustyöllään tehnyt siitä Tampereen yliopiston ostetuimman ja luetuimman julkaisusarjan. [...] Se on ollut dos. Varton toimittamana keskustelua herättävä myös tiedeyhteisömme ulkopuolella, jolloin se on toiminut kipeästi kaivattuna siltana yliopiston ja ei-tiedemaailman välillä. [...] Olisin kernaasti nähnyt ainelaitoksen tukevan jatkossa dos. Varton toimitustyötä, jonka hän on tehnyt suureksi osaksi omalla ajallaan, tai jollain tavoin ainakin kiittävän siitä.[85]

Mikä sitten teki Suomen fenomenologisen instituutin julkaisemasta sarjasta niin ainutlaatuisen kuin tässä hieman lyhennellyssä tekstilainauksessa väitettiin? Olihan Tutkijaliitolla, monilla yliopistoilla ja Suomen Filosofisella Yhdistykselläkin omat sarjansa, joiden tuottamisessa käytettiin sitä paitsi parempaa painotekniikkaa. Vastaus on luultavasti se, että meidän sarjamme oli ainoa, jossa saattoi julkaista eksistenssifilosofista ja fenomenologista tutkimusta. Suuren ja mahtavan Tutkijaliiton sarjassa julkaistiin vain marxilaista ja postmodernistista kirjallisuutta, aivan niin kuin Arto Noron päätoimittamassa *Tiede & Edistys* -lehdessäkin. Jan Rydmanin *Tieteessä tapahtuu* puolestaan tunnettiin naturalis-

min pää-äänenkannattajana, ja yliopistojen sarjat olivat analyyttisten filosofien itselleen pyhittämiä foorumeita, aivan niin kuin Suomen Filosofisen Yhdistyksen *Ajatus*-vuosikirjakin. Niihin kirjoittaminen oli meiltä käytännössä kielletty, sillä julkaiseminen oli analyyttisten systeemifilosofien käsissä. Kustantamot, kuten Gaudeamus ja Vastapaino, puolestaan julkaisivat ja julkaisevat edelleenkin vain feminististä ja poliittisilta väreiltään punavihreää kirjallisuutta. Ne eivät olisi ikimaailmassa hyväksyneet julkaisuohjelmiinsa minun tai Lauri Rauhalan teoksia, kuten myöhemmin kävi ilmi. Arvostetuimpia sarjassamme päivänvalon nähneitä teoksia olikin Juha Varton kirjoittamien Heidegger- ja Platon-teosten ohella vuonna 1993 ilmestynyt Lauri Rauhalan *Eksistentiaalinen fenomenologia*, josta Yliopistopaino julkaisi vuonna 2005 uuden painoksen. Sarjastamme teki kysytyn ja luetun varmaankin se, että siinä voitiin julkaista kirjoituksia, joissa yksilön arvoa ja subjektiivisen tiedonmuodostuksen merkitystä ei ollut uhrattu tieteellisen kollektivismin tai näennäisen objektivismin sen enempää kuin poliittisen kommunisminkaan alttarille.

Eroon yliopistosta, hallinnosta ja muusta väkivallasta

Tämän kirjan lukijaa saattaa hämmentää se, voiko Varton puolesta antamani näyttö olla yksiselitteisen kiittävää. Maalaanko asioista yksipuolisen kuvan? – En. Asia johtuu vain siitä, että muuta näyttöä ei ole juuri tarjolla. Kysyä voidaan, eikö kukaan sitten tukenut Rantalaa tai Haaparantaa heidän vyörytyksessään. Asia todellakin on niin, että Rantalaa ja Haaparantaa puolustivat vain he itse. Sen sijaan Vartoa asettui tukemaan joka ikinen opiskelijoiden ja tutkijoiden taholta esitetty puheenvuoro. Sitä, mitä kanslioissa, käytävillä ja yliopiston keskushallinnossa juoruttiin, minä en tiedä. Luultavasti yliopiston ja tiedekunnan hallinto asettui Rantalan puolelle, vaikka rehtori Tarmo Pukkila totesikin opiskelijoiden lähetystölle *expressis verbis*, että ”kyllä olisi parempi, jos ne filosofian professorit olisivat täältä Tampereelta.” Hallintovirasto pysyi kuitenkin uskollisena Rantalalle. Se toteutti herrainsa käskyjä, eikä heidän tahollaan ymmärretty filosofiasta mitään.

Varton paikalle kammetun Haaparannan maininnat ”puhelimitse ja kirjeitse” tapahtuvasta yhteydenpidosta kertoivat minulle, että kyseisellä asenteella varustettu ihminen ei kuulunut samaan työpaikkaan eikä yhteisen toiminnan piiriin. Käydessään laitoksella yhtenä tai kahtena päivänä viikossa Haaparanta, Rantala ja Sintonen kokivat tekevänsä *uhrauksia*, kun taas me olimme siellä, koska *rakastimme filosofiaa*. Tietysti heidän työnsä muodostui raskaaksi, mutta myös luontaisedut olivat sen mukaiset, ja käytännössä nämä piirisatraapit kävivät laitoksella vain kuittaamassa korkeat palkkansa. Koskaan he eivät osallistuneet

mihinkään toimintaamme eivätkä käyneet tapaamisissamme, mikä johtui heidän välinpitämättömyydestään tai ylpeydestään. Niin tehdessään he olisivat joutuneet pudottautumaan filosofin tai ystävän tasolle omasta virkailijan asemastaan. Siksi mekään emme pystyneet omasta puolestamme jatkamaan näiden muualta lähetettyjen professorien kanssa, sillä se olisi ollut sama, kuin bändin vokalistia olisi vaihdettu tuottajan toimesta. Vaikka kyseiset viranhaltijat pyrkivätkin kääntämään ongelmaksi sen, että me emme ”kunnioittaneet heitä”, tosiasiassa he itse pilasivat omat mahdollisuutensa omalla käytöksellään. He olisivat voineet olla tervetulleita, jos he eivät olisi ryhtyneet kilpailemaan kanssamme ja savustamaan meille tärkeää opettajaa pois virasta. Kun kerran he katsoivat, että he eivät tarvitse meitä, miksi mekään olisimme tarvinneet heitä?

Olimme itse harjoittaneet filosofiaa sydämellämme ja pitäneet filosofiaa ja siihen liittyvää ystävyyttä taloudellista korvausta tärkeämpänä. Filosofian harjoittamiseen sisältyy muutakin kuin pelkkää palkan nostamista ja ansioluettelon pidentämistä: siihen liittyy velvollisuuksia toisia ihmisiä kohtaan. Oma käsitykseni filosofiasta on sellainen, että en myöskään päästä siitä irti vain yhden ihmisen tai troikan takia, ainakaan sellaisen, joka haluaa keskittää filosofian pelkäksi kontrolliksi ja jonka toiminta muistuttaa poliisin tai vartijan työtä.

Vanha sanonta, että ”korppi ei noki korpin silmää”, johtunee siitä, että hallintoviranomaiset välttävät aina keskinäisiä konflikteja, sillä he tietävät joutuvansa elämään toistensa kanssa vuosia. Siksi huonossa virka-asemassa olevat pelataan ulos, ja kankea byrokraattinen virkakoneisto jatkaa ikiaikaisella tiellään. Tämä muuttaa julkisen hallinnon toiminnan usein pelkäksi mielivallaksi, kun viranomaiset itse eivät koskaan puutu toistensa tekemisiin, vaan ”väärässä” olevaksi määritellään kansalainen tai yksilö. Milloin olettekaan viimeksi nähneet valtion viranomaisen myöntävän tehneensä virheitä tai jonkun viranomaisen tulleen tuomituksi valtion tuomioistuimessa? Luultavasti ette koskaan, sillä tunnustaessaan omat virheensä valtion instituutiot tulisivat osoittaneiksi, että ne kannattaisi lopettaa. Käytännössä tieteen ja julkisen hallinnon tuottaman pahoinvoinnin ja kaltoin kohtelun syynä on niiden omaksuma kollektivismi.

Vaikuttavinta vastarintaa onkin kansalaistottelemattomuus, joka *ei vain suostu* johonkin, sillä sitä ei voida tukahduttaa niin kuin kapinoita ja mellakoita. Me filosofit olimme olleet erittäin tottelemattomia. Sen vuoksi kukaan ei mahtanut meille mitään, kun varsinainen fyysinen väkivalta oli yliopistossa ja yhteiskunnassa kiellettyä. Sen sijaan henkistä väkivaltaa yhteiskunta ei ole koskaan tunnustanut varsinaiseksi väkivallaksi, mikäli se on ollut julkisen vallan itsensä aiheuttamaa. Edellä kuvatut 1990-luvun alun tapahtumat muodostivatkin lopulta erään syyn siihen, miksi kiinnostuin myöhemmin myös anarkistisesta filosofiasta – tai tarkemmin sanottuna filosofian omasta anarkistisuudesta – ja antauduin kirjoittamaan

aiheesta kirjan. Kun julkinen valta toimii epäoikeudenmukaisesti, se menettää oman legitimiteettinsä. Niinpä valtansa epäreilusti anastanut professorikunta ei nauttinut enää luottamusta yliopistossa laajemminkaan.

Filosofian piirissä koettujen taistelujen tuoksinaan ajoittuu lisäksi oma aseistakieltäytymiseni. En suinkaan kieltäytynyt minulle vuonna 1990 lähetetystä kertausharjoituskutsusta sen vuoksi, että minusta olisi tullut kansandemokraatti tai kommunisti. Kirjoittaessani *pro gradu* -tutkielmaa opintoviikkosaldoni oli vaakalaudalla, ja harjoituskutsun noudattaminen olisi johtanut opintotuen menetykseen ja käytännössä tuhonnut talouteni. Lisäksi kukaan ei ollut tukenut opintojani punaisella puupennilläkään, vaikka monet muut opiskelijat olivat kyllä nauttineet runsaita apurahoja ja stipendejä. Eräs heistä oli vasemmistolaisuudestaan tunnettu Mikko Lahtinen, joka kuittasi opintotukensa lisäksi 50 000 markan vuotuista apurahaa Kansan Sivistysrahaston Väinö Tannerin Säätiöltä eräänlaisen puoluetuen muodossa. Kieltäydyin aseista yksinkertaisesti siksi, että en halunnut enää puolustaa tätä jengiä enkä myöskään sellaista yhteiskuntaa, joka oli pettänyt kaikki lupauksensa oikeudenmukaisuudesta sekä palkinnut aseistakieltäytyjiä.

Suostuisinko kuolemaan Suomen kenties tunnetuimman totaalikieltäytyjän Pertti Haaparannan puolesta sodassa, tai puolustaisinko heidän kaltaistensa mahdollisuuksia kellotella viroissaan? – En varmasti. Suomen ainoana virallisena uhkana pidetty Yhdysvallat saisi siis vallata maamme vapaasti. Vein passini esikuntaan, ja sain sen takaisin ”siv. palv. mies” -leimalla varustettuna. Matkalla esikuntaan minulla oli kiire, ja olin asiastani niin varma, että marssin Hämeenkatua poikkeuksellisen suoraselkäisenä ja määrätietoisin askelin. Asematunnelissa vastaani käveli joku minulle tuntematon maavoimien eversti. Merkillinen sattuma on, että hän huomasi ryhdikkään etenemiseni, ja harvinaisen tilanneironiseen tapaan kohotti kätensä lippaan tehden minulle kunniaa. Hän ilmeisesti luuli, että olen lomilla oleva sotilas, joka repäisee hänelle ryhtiä – tai sitten hän oli juuri lyönyt leiman passiini. Se oli kieltämättä hauska päivä ja eräänlainen voittoni niin armeijasta kuin muistakin julkisen hallinnon väkivaltakoneistoista. Sotilasarvo meni, mutta ei sotilailla muutenkaan mitään arvoa ole, ainakaan vihollisen kiikaritähtäimessä. Sama näyttää pätevän nykyajan aatelisarvoja korvaaviin oppiarvoihin. Mitä korkeampi herra, sitä nopeammin hän ansaitsee napin otsaan. Sitä paitsi minun paperieni arvon yliopisto on itse kieltänyt nimittämällä alemmin koulutettuja virkoihin ohitseni, jolloin myös yliopisto on kiistänyt itse itsensä. Palvelustoverini puolestaan olivat kyselleet jo varusmiesaikanani, mitä minä oikeastaan armeijassakaan tein. Aseistakieltäytymiseni oli varmasti hyväksi kaikille, sillä muutoin kertausharjoituskaverini olisivat hekotelleet minulle yhtä makeasti kuin minä nauroin heidän ja kaikkien muidenkin ihmisten muodollisille arvoasemille, jotka yleensä kääntyvät täysin päälaelleen. Aseista kieltäytymällä manifestoin irtisanoutumiseni

viranomaisvallasta – ja myös viranomaistoiminnaksi muuttuneesta filosofiasta.

Kansalaistottelemattomuuden lisäksi filosofiassa tarvitaan tietenkin myös omaehtoista työtä, jotta virkavalta ei pääse hallitsemaan meitä. Juuri tässä on syy filosofian siirtymiseen yliopiston ulkopuolelle. Viranomaislaitoksissa ja instituutiossa, kuten yliopistoissa, mille tahansa luovalle toiminnalle käy ennen pitkää niin kuin armeijoiden prikaateissa ja joukko-osastoissa: ajattelu näivettyy ja kuihtuu tai se kukistetaan. Siksi on hyväkin, että oma filosofiamme ei ehtinyt institutionalisoitua, vaan sitä leimaa edelleen vapaus ja liikkuvuus.

Etupiirijako ja tutkijoiden kohtalot

Entä minkälaiseen tulokseen filosofiassa koettu taistelu johti? Varmimman vastauksen saamiseksi virkanimitysasioiden kannatussuhteista olisi pitänyt tehdä empiirinen tilastotutkimus. Se olisi ollut täysin mahdollista, sillä kiista oli laajentunut niin, että otoksen laajuudeksi olisi hyvinkin tullut tarvittavat tuhat henkilöä. Professorit ovat sellaisia tiedepoliittisia vallankäyttäjiä, että heidät pitäisi ehkä myös valita *survey*-selvitysten kaltaisilla, koko yliopistoyhteisön mielipidettä mittavilla yleisillä vaaleilla ja silloinkin vain määräajaksi. Silti tätä nimenomaista tapausta voitaneen kuvailla myös historiallisen muistelumetodin turvin.

Suurvallat eivät koskaan julista toisilleen sotaa täydellisen tuhon välttämiseksi, vaan ne jakavat lähialueensa etupiireihin – niin myös filosofit. Myös tässä sodassa ihmisiä kaatui kuin kauraa. Kenen riveistä kukin filosofi sitten itsensä löysi? Vastakkain eivät olleetkaan Varto ja Rantala. Tosiasiassa Vartoa vastaan oli Jaakko Hintikka ja hänen tiedekäsityksensä. Rantala, Sintonen ja Haaparanta eivät olleet muuta kuin heidän eminenssinsä Jaakko Hintikan oppilaita, eräänlaisia patalapun tavoin kintaaksi vedettyjä sorminukkeja, eikä heillä ollut omaa filosofiaa. Sen sijaan minulla on. Hintikan hiljaisten oppilaiden vaietessa ”syvinä virtaavien vesien” sameaan hämärään voidaan paavin parrasta käyty kädenvääntö ryhmitellä seuraavasti. Merkitsen oheiseen taulukkoon H-kirjaimella Hintikan puoluetta kannattaneet ja V-kirjaimella Vartoa puolustaneet. Neutraalit merkitsen N-kirjaimella. Heidät voisi nimetä myös O-kirjaimella osoittamaan tietynlaista opportunismia. Viimeksi mainituistakin suurin osa kannatti Vartoa, mutta omien etujensa varjelemiseksi he välttelivät konfliktia vallankäyttäjien kanssa. Osa katsoi olevansa virkansa vuoksi sidottuja noudattamaan laitoksen käskyjä, ja eräs heistä oli kaikki vaikutteensa Juha Vartolta saanut Timo Klemola, joka Rantalan assistenttina ei voinut palvella kahta herraa. Tällaiset henkilöt nimeän kirjainyhdistelmällä ”NO”.

H	NO	V
Leila Haaparanta	Timo Klemola	Ari-Veikko Anttiroiko
Veikko Rantala	Lauri Mehtonen	Jukka Hankamäki
	Erna Oesch	Aki Huhtinen
	Jaana Parviainen	Kimmo Jylhämö
	Matti Sintonen	Samuli Kaarre
	Marika Tuohimaa	Juha Kostiainen
	Tere Vadén	Reijo Kupiainen
		Mikko Lahtinen
		Maija Lehtovaara
		Jyri Puhakainen
		Mika Saranpää
		Markku Satulehto
		Juha Suoranta
		Sami Syrjämäki
		Pekka Toikka
		Tuukka Tomperi
		Matti Vilkka
		Veli-Matti Värri
		Tommi Wallenius
		Lisäksi yli 100 muuta yliopistoyhteisön jäsentä

Mainituista ”NO”-henkilöistä Klemola, Parviainen, Tuohimaa ja Vadén onnistuivat väittelemään tohtoreiksi. Vadén sai asiansa toimitetuksi Veikko Rantalan suojeluksessa jo vuonna 1996,[86] sillä hänet oli valittu mukaan Rantalan projektiin. Muiden hankkeet jumiutettiin. Varto kieltäytyi kunniasta, kun häntä tiedusteltiin tarkastamaan laitosta mielistelemään ajautuneen Erna Oeschin lisensiaattityötä. Leila Haaparanta puolestaan hylkäytti professorina ollessaan Jaana Parviaisen lisensiaattityön. Se oli tosin koostunut Mikko Lahtisen antaman mallin mukaisesti pelkistä artikkeleista. Parviainen oli jättänyt työnsä tarkastettavaksi luottaen siihen, että kun kerran Lahtinen oli saanut filosofian artikkelilisurinsa läpi *eximia*-arvosanalla aatetoveriensa Jukka Paastelan ja Lauri Mehtosen turvin vuonna 1994, niin kyllä hänenkin pitäisi. Työ kuitenkin hylättiin. Parviainen sai myöhemmin hyväksytetyksi väitöskirjansa,[87] ja häntä hyvitettiin myöntämällä hänelle dosentuuri pelkän gradun ja väitöskirjan perusteella vuonna 2002. Myös Marika Tuohimaan opinnot hidastuivat olennaisesti, ja hän väitteli Enwald-nimisenä vuonna 2004 Jacques Derridan filosofiasta;[88] tosin hänenkin asemaansa vaikeutettiin valitsemalla hänen lisensiaattityönsä[89] tarkastajiksi ”en-tiedä-mistään-mitään” Veikko Rantala ja ”tiedän-kaikesta-kaiken” Sami Pihlström, jotka hyväksyivät työn vaivautuneilla vastaväitteillään ja joiden ymmärrys ”ranskalaisista muotivirtauksista” (Pihlströmin oma ilmaus)[90] oli täyttä nollaa. Hetkistä myöhemmin tämä suomalaisen filosofian renessanssinero kiitti itseään *Niin &*

Näin -lehdessä tarkastustehtävistä, joissa hänellä ”oli ilo toimia”, vaikka samalla hän omaan ilkeämieliseen tapaansa haukkuikin tarkastettavakseen osuneen työn riviensä väleissä.[91] Pihlströmin päätelmistä puuttui vain premissi: ”Kaikki mikä pidentää ansioluetteloani, on filosofialle välttämättä hyväksi.” Samittamisen seuraukset saatoimme sittemmin lukea filosofi Oskari Kuuselan vastineesta, jonka mukaan tarkastaja oli ymmärtänyt dekonstruktion lisäksi myös Wittgensteinin ajatukset – ei mitenkään muutoin kuin – *väärin*.[92]

Timo Klemolan opinnot vasta pahoin menivät huurteeseen. Lupaavasti aloittanut nuori tutkija sai väitöskirjansa[93] valmiiksi 44-vuotiaana pitkän jarrutusprosessin jälkeen, sillä hänen piti nöyristellä ja kyyristellä laitosta. Uuden omakotitalon Kangasalalle rakennuttaneen asuntovelallisen oli laitos ”pelastanut” eli ostanut kannattajakseen suostumalla pitämään häntä assistentuurikausien jälkeen ”tutkimusassistentin” osa-aikaisessa virassa. Tällaiset anonyymeiksi, liittoutumattomiksi, sitoutumattomiksi tai puolueettomiksi tunnustautuneet tutkijat olivatkin kannatusta kaipaaville professoreille kullan arvoisia. Heitä ei sopinut potkia pois, sillä he olivat tarpeeksi epäitsenäisiä saadakseen mitään aikaan, mutta samalla he olivat myös tarpeeksi harmittomia, jotta heitä voisi pitää laitoksella kohteliaisuuden osoitukseksi. Lisäksi kaikki mainitut henkilöt olivat heteroita. Jos siis heitäkin olisi ryhdytty häätämään, se olisi vähentänyt laitoksen uskottavuutta, kun olisi voitu päätellä, että professorikunta sortaa homojen lisäksi myös kaikkia muita!

Jos ”NO”-asenteen omaksuneiden elämä olikin ohdakkeista, vaikeaksi se muodostui niille, jotka olivat avoimesti kannattaneet Juha Vartoa. Tutkijoita, joiden tie vei iäksi pois yliopistosta, olivat asioihin kärkkäimmin kantaa ottaneet Reijo Kupiainen ja Matti Vilkka sekä Kimmo Jylhämö, Samuli Kaarre, Markku Satulehto ja Mika Saranpää. Yliopisto sulki oven heidän perässään maisterintutkinnon jälkeen ja oli tehdä saman myös Sami Syrjämäelle ja Tommi Walleniukselle, jotka eivät olleet ehtineet valmistua. Saranpää tosin täydensi gradunsa lisensiaattityöksi, mutta hänelle ilmoitettiin tarkastustilaisuudessa, ettei siitä tulisi koskaan väitöskirjaa. Mikko Lahtisella oli toinen mandaatti valtio-opin piirissä, sillä hän oli valmistunut valtio-opista vuonna 1989 ja suorittanut ensimmäisen lisensiaatintutkintonsa jo vuonna 1991. Hän väitteli vain vähän minun jälkeeni tohtoriksi syksyllä 1997 aiheenaan Niccoló Machiavellin ajattelu ja pääaineenaan valtio-oppi.[94] Mutta filosofian jatko-opintonsa Tampereella Lahtinenkin joutui lopettamaan, ja sen sijasta hän väitteli aate- ja oppihistoriasta Oulun yliopistossa J. V. Snellmania käsittelevällä kirjallaan vasta vuonna 2006.[95]

Tommi Wallenius ja Tuukka Tomperi lähtivät laitokselta pitkäksi ajaksi, mutta he palasivat hetkeksi takaisin suorittamaan tutkintonsa loppuun. Helsinkiin muuttanut Wallenius suoritti maisterintutkintonsa vasta lähes kymmenen vuoden kuluttua eli vuonna 2003, jolloin tarkastettiin

Emmanuel Levinasin filosofiaa käsittelevä tutkielma.[96] Kurjaa oli, että Levinasin edustama *tiedekritiikki* oli Leila Haaparannan toimesta ”ohjattu” tästä työstä lähes kokonaan pois, ja Tommia oli painostettu keskittymään Levinasin ”juutalaisuuteen” yrityksenä tyhjentää ranskalaisfilosofin ajattelu pelkkään uskonnollisuuteen. Kyllä toiseutta olisi ollut varaa tarkastella myös eettisenä ja tieteenfilosofisena kysymyksenä. Yliopisto oli menettänyt monta lahjakasta tutkijaa ja polkenut heidän oikeuksiaan niin, etteivät he saaneet asioitaan ajetuiksi – saati että he olisivat pystyneet luomaan sellaista menestyksellistä tieteellistä uraa, jota heidän kykynsä ja taipumuksensa edustivat, jota tutkimuksen rahoittajat edellyttivät ja joka helsinkiläisille tutkijoille suotiin kuin Manulle illallinen.

Muodollisesti menestyneimmiksi Varton oppilaiksi osoittautuivat erityistieteilijät, sillä heillä ei ollut mielivaltaista professorikuntaa jarrunaan. Kasvatustieteilijä Maija Lehtovaara väitteli tohtoriksi vuonna 1992 teoksellaan *Subjektiivinen maailmankuva tieteellisen tutkimuksen kohteena* ja Juha Suoranta vuonna 1995 tutkimuksellaan, joka teki hänestä kasvatustieteiden professorin Lapin yliopistoon. Ari-Veikko Antti-Roiko väitteli kunnallispolitiikasta vuonna 1996, ja Tampereen kaupungin elinkeinoasiamiehenä, kunnanvaltuutettuna ja kansanedustajaehdokkaana toiminut diplomi-insinööri ja filosofian maisteri Juha Kostiainen puolestaan aluetieteestä vuonna 2002. Kaikista heistä tehtiin myös asianmukaisesti Tampereen yliopiston dosentteja.

Eniten onnea oli Jyri Puhakaisella ja Aki Huhtisella, sillä he pystyivät järjestelemään asiansa niin, että väitteleminen Tampereen yliopistossa oli Veikko Rantalan rimpuilusta huolimatta mahdollista. Rantala oli loukannut muun muassa minua ja Juha Vartoa niin pahoin, että hänen piti maksaa julkisia velkojaan tiedekunnalle ja yliopiston hallinnolle tekemällä eräitä valikoituja myönnytyksiä. Jyri Puhakainen onnistui väittelemään tohtoriksi liikunnan filosofiaa edustavalla teoksellaan *Kohti ihmisen valmentamista* vuonna 1995, kun taas Aki Huhtinen väitteli teoksellaan *Sielun parantamisesta sielun hoitamiseen* vuonna 1996. Kuten jäljempänä näemme, heidän onnensa oli seurausta siitä, mitä minun lisensiaattityölleni tapahtui tai tehtiin vuoden 1995 keväällä. Veikko Rantala oli sössinyt lisensiaattityöni tarkastuksen niin, että asiasta koitunut kalabalaakki toi pelimerkit muiden opinnäytteidensä tarkastusta odottavien käsiin. Kun työni käytännössä hylättiin mutta hyväksyttiin myöhemmin julkaistavaksi Helsingin yliopiston Yliopistopainossa, tämä saattoi Rantalan epäilemään omaa oikeudenmukaisuuttaan. Siksi hän lievensi linjaansa ja osoitti suopeutta Puhakaiselle ja Huhtiselle, jotka ottivat tilanteesta kaiken irti. Myös Veli-Matti Värri onnistui kasvatuksen filosofiaa käsittelevän väitöskirjansa[97] kanssa jotenkuten käyttäen hyväkseen oman lisensiaattityöni epäoikeudenmukaisesta kohtelusta noussutta kantoaaltoa ja perien siten takaisin Rantalalle kertyneitä velkoja.

Minä en lähde mihinkään. Minä seison kovennettua.

Tuntemattoman Lehto[98]

ONNEA JA EPÄONNEA

Kaikki opiskelijat ja tutkijat eivät suinkaan marssineet laitokselta ulos Vartoon kohdistuneen savustuksen myötä, vaan osa jäi taistelemaan oikeuksistaan; olihan myös Juha pyrkinyt pitämään niistä kaikin voimin kiinni. Onnistuin itsekin pysyttelemään laitoksen piirissä jonkin aikaa saaden aikaan teoksellisen tekstiä. Mutta jatko-opintoni eivät edenneet tuumaakaan. Lopullisen vahvistuksen oman urani katkaiseminen Tampereen yliopistossa sai lisensiaattityöksi tarkoittamani tutkimuksen tarkastusprosessissa.

Kevään 1993 jälkeen Juha Vartoa ei nähty yliopistossa. Kukaan ei nähnyt häntä myöskään kaduilla eikä yliopiston lähimailla. Itse tapasin hänet muutamia kertoja kahviloissa vuosien 1992–1995 aikana. Keskustelimme minulle itselleni mieleen jääneellä tavalla myös Pyynikillä, hotelli Rosendahlin lähellä olleella hiekkarannalla sekä ympäröivillä kallioilla. Olin ottamassa aurinkoa eräänä heinäkuisena päivänä, kun huomasin, että Juha Varto tuli paikalle. Aloimme puhua tietenkin filosofian tulevaisuudesta. Jonkin ajan kuluttua näköpiiriimme ilmaantui vaalea nuorehko mies, joka oli pukeutunut farkkushortseihin ja näytti erittäin hehkeältä. Minun ja tuon nuorukaisen välille syntyi jonkinlainen kontakti, ja hän jäi seuraamaan minua ja Juhaa etäämmältä. Sen, että olimme kaksi homomiestä paistattelemassa päivää kallion päällä, saattoi nähdä varmasti kilometrien päähän, mutta tuo paikalle tullut kundi oli meistä vain muutaman metrin etäisyydellä – tosin hänen sijaintinsa vaihteli jatkuvasti, sillä hän oli ottanut tehtäväkseen piirittää meitä joka suunnalta; olipa levoton nuori mies. Lopulta minulta menivät hermot, ja kyseisen kaverin kulkiessa ohitsemme ensin yhteen suuntaan ja sitten toiseen suuntaan aloin pukea paitaa päälleni, ja Juha kysyi minulta, aioinko lähteä hänen peräänsä. Vastasin, että olisin varmasti jo lähtenyt, kun vain tietäisin, mihin suuntaan pitäisi mennä. Lopulta tuo poika päätti kävellä kaupunkiin päin, ja Juha puolestaan lähti kiipeämään ylös hotellille tapaamaan puolisoaan Jukka Orestoa, joka toimi hotelli Rosendahlin johtajana.

Jukka ja Juha olivat hankkiutuneet myös monien muiden opiskelijoiden ja tutkijoiden perhetutuiksi, tosin minun suhteeni heihin jäi melko etäiseksi. Sen sijaan suhteeni useisiin muihin homokundeihin muodostui mahdollisimman läheiseksi. Eräs heistä oli tuo ympärillämme pörrännyt poika. Juhan kadottua hotellille kävelinkin jonkin matkaa kyseisen vaalean kundin perässä, kunnes hän istui puistonpenkille. Jäin itse pienen

matkan päähän, kunnes sain shortseissa pullistelevan työvälineeni asettumaan. Hetkisen kuluttua rohkaisin mieleni ja menin hänen viereensä. Meidän ei tarvinnut vaihtaa kovin monta sanaa, kun päädyimme halailemaan ja suutelemaan toisiamme. En tiedä vakoiliko Juha Varto kateellisena meitä jossain, mutta kyseisen kesäpäivän päätteeksi tällainen mukava löytö Pyynikin maastosta oli tervetullut. Hän kertoi nimensä ja ikänsä, joka oli kaksikymmentäneljä. Juttelimme niitä näitä ja kävelimme käsi kädessä keskustaan päätyen asuntooni. En kerro tässä yhteydessä tapahtumia yksityiskohtaisemmin, sillä teokseni on tieteellinen, mutta myös taiteellisista syistä on perusteltua jättää lukijalle tilaisuus täydentää teos omalla mielikuvituksellaan. Sen voin tosin sanoa, ettei tuo kerta ollut ensimmäinen eikä viimeinen, kun onnistuin iskemään jonkun nuoren miehen – kuten tavallista, usein vain suoraan kadulta tai kauppakeskuksesta, yliopistolta tai kirjastosta. Tämä oli elämäntapani, se oli osa minua.

Tuo helteinen heinäkuun päivä oli tosin viimeisiä kertoja, kun kutsuin jonkun Hallituskadun asuntooni käymään. Kotini oli kaunis ja valoisa, ja olin asunut siinä viisi vuotta. Olin muuttamassa kesän kuluessa Hämeenpuiston pohjoispäässä sijaitsevaan niin sanottuun Laivayhtiön taloon, joka edellisen tavoin oli kaupungin arvostetuimpia taloyhtiöitä. Tosin sillä ei ollut mitään tekemistä laivojen kanssa, paitsi että talon oli aikoinaan rakennuttanut Suomen Höyrylaivaosakeyhtiö. Vuonna 1906 valmistuneen jugend-talon oli suunnitellut arkkitehti Birger Federley, ja sen rakennuttaja oli sama firma, joka toimi Titanicille matkalippuja myyneen White Star Line -varustamon agenttina Suomessa. Kyseinen laivayhtiö varusti matkaan myös huono-onnisen Kuru-aluksen, joka upposi lähellä Siilinkaria vuonna 1927 aiheuttaen Pohjoismaiden siihen asti suurimman vesiliikenneonnettomuuden. Tapauksen muistomerkki sijaitsi vain kivenheiton päässä kyseisestä talosta.

Suuret katastrofit ovat useasti koskettaneet minua, mutta milloinkaan ne eivät ole kohdanneet minua henkilökohtaisesti. Olen joskus jopa hieman huolestunut tietystä ennaltanäkemisen kyvystäni. Monet asiat, joihin osallistun tai joista lausun jonkin ennusteen, toteutuvat sellaisina kuin olen enteillyt. Esimerkiksi kesällä 1994 olin matkustamassa ystäväni kanssa Silja Scandinavialla Turusta Tukholmaan, kun Tukholman kapeikoissa vastaan tuli suurehko vitivalkoinen laiva, jonka kylkeen oli kirjoitettu varustamon nimi: Estline. Ystäväni selitti, että kyseessä oli jokin entinen ruotsinlaiva, joka oli myyty Viroon ja joka liikennöi nyt Tukholman ja Tallinnan välillä. Hän myös nappasi kamerallaan kuvan aluksesta. Minusta kyseinen laiva näytti ruumisarkulta, ja totesin hajamielisesti, että jonain päivänä tuo laiva on meren pohjassa. Sitten tuli syyskuun 28. päivä, ja ulkona satoi pahanpäiväisesti. Avasin sattumalta television, ja yllätyksekseni kuvaruudulle välittyi suora lähetys merellä seilaavista laivoista sekä helikoptereista, jotka etsivät pinnalle jääneitä uhreja. Nähty-

äni uponneen aluksen televisiossa tajusin soittaa ystävälleni kysyäkseni, oliko valokuva, jonka hän oli ottanut, tallella. Jonkin ajan kuluttua hän soitti minulle takaisin ja kertoi, että kyseessä oli todellakin Estonia. Samantapaisia asioita on sattunut minulle useasti myöhemminkin, ja olen alkanut uskoa, että enteisiini liittyy jotain kohtalomaista. Muutamiin niistä palaan tuonnempana. Joka tapauksessa kuivalla maalla sattuneita haaksirikkoja on myös omaan ja läheisteni elämääni mahtunut.

He kävivät kimppuuni kaduilla

Juha ja minä olimme homokundeja, jotka tykkäsimme itseämme nuoremmista miehistä, eikä välillemme muodostunut sen kummempaa yhteyttä. Olimme hyviä kavereita, kuten filosofien tulee olla. Myös Juhan puoliso Jukka Oresto oli mainio mies. Hän oli koulutukseltaan ravintolakokki, ja Tampereelle muutettuaan hän oli suorittanut myös filosofian kandidaatin tutkinnon. Sivutoimenaan hän juonsi televisiossa Bon Appetit -ohjelmasarjaa, jota kuvattiin Helsingissä ja jota MTV3 esitti. Jukan elämäntyyli oli hieman toisenlainen kuin Juhan. Hän oli esimerkiksi kiinnostunut autoista, ja hän omistikin keltaisen Mazda MX-3-urheiluauton, jolla kurvaileminen olisi varmasti riittänyt tekemään kenet tahansa kateelliseksi, ei ainoastaan filosofian professorin. Oreston ansioihin kuului se, että 1990-luvun alussa hän pelasti Arctian omistaman hotelli Rosendahlin konkurssilta ja onnistui palauttamaan toiminnan voitolliseksi laman aiheuttaman syöksykierteen partaalta. Hän saneerasi hotellin toimintoja rajusti, mikä herätti työntekijöissä pahennusta, eikä kulunut kauaa, kun myös hänet painostettiin eroamaan toimestaan. Alkon pääjohtaja ja tunnettu sosiaalidemokraatti Heikki Koski oli nuhdellut häntä puhelimessa, ja lopulta Jukka painostettiin jättämään tehtävänsä ay-poliittisista syistä. Tilanne oli taaskin täysin epäoikeudenmukainen ja antoi kuvaa siitä, miten homoseksuaaleihin suhtaudutaan työelämässä. Sosiaalidemokraattina Koski itse oli yliopiston lemmikki, ja hän oli nauttinut uransa varrella kaikista mahdollisista suojatyöpaikoista. Hän oli toiminut sellaisen yrityksen pääjohtajana, jolla ei ole menekkivaikeuksia ja jolla on alallaan valtionmonopoli. Lisäksi hän oli kellistellyt maaherrana, ja myöhemmin hänellä oli tilaisuus allekirjoitella papereita myös Tampereen yliopiston kanslerina. Sen sijaan meillä tieteestä kiinnostuneilla, ei-vasemmistolaisilla ja itse itsestämme huolehtimaan joutuneilla oli paljon vaikeampaa.

Olin muuttanut Hämeenpuisto 6:ssa sijaitsevaan osoitteeseeni vuoden 1992 syyskuun alussa asuttuani Hallituskatu 17:ssä tasan viisi vuotta. Uudessa asunnossani oli kauniit kullanväriset tapetit, kaari-ikkuna, jälkeenpäin rakenettu sauna sekä tammiparketti ja paneloitu keittiö. Myös naapurit olivat mukavia toisin kuin Hallituskadulla. Uusissa tiloissa oli parempi elellä, ja ainoastaan yliopistossa koetut epäoikeudenmukaisuudet

pilasivat elämääni. Vielä asuessani Hallituskadulla oli eräs kerrosta alempana asuva kuusikymmentävuotias naishenkilö hermostunut olemassaoloni vuoksi saatuaan tietää ihmissuhteideni luonteen. Koska en viettänyt Tampereella asuessani mitään nunnanelämää enkä myöskään asunut kuin hiiri pumpulissa, kyseinen alakerran akka vihasi minua niin paljon, että hän pohti tuttavansa kanssa rappukäytävässä, millä tavoin minut saisi kammettua taloyhtiöstä pois. Lopulta noiden virkkuumummujen keskustelu kuului kääntyvän juridiikkaan, ja heidän aiettaan karkottaa minut talosta varjosti vain pelko siitä, mitä tapahtuu ”jos se epäonnistuu”.

Eivätkä he minua pois saaneetkaan pitkään aikaan. Hänen miesystävänsä, joka kävi tapailemassa häntä, oli yliopistolla toimiva taloustieteilijä, ja jotain kyseisen yliopiston asenneilmapiiristä kertoi se, että vielä myöhemmässäkin paikassa asuessani kyseinen ukko näytti minulle kadulla kulkiessaan keskisormea. Muutaman kerran hän käyttäytyi myös avoimen aggressiivisesti ja vaihtoi liikennesäännöistä piittaamatta kadun toiselta puolelta omalle puolelleni muistuttamaan minua siitä, että ”ei saa ajaa polkupyörällä jalkakäytävällä, senkin Saatana!” Minua ja ”meitä” vihattiin yleisesti, ja paikoin ihmiset alkoivat käydä kimppuuni. Elin siis kaiken kaikkiaan samanlaisessa tilanteessa kuin kunnianarvoisa Søren Kierkegaard, jonka päälle syljettiin Kööpenhaminan kaduilla, tai tohtori Arthur Schopenhauer, joka tönäistyään taloudenhoitajattarensa alas portaita tuomittiin maksamaan korvauksia tuolle typerälle akalle tämän koko loppuelämän ajan. – *Obit anus, abit onus!*

Tampere oli kaunis ja elämänrohkeutta toteuttamaan suosittava kaupunki, vaikka yliopistossa asiat menivätkin päin helvettiä. Graduni oli hyväksytty jo toukokuussa 1992, mutta halusin tutkintooni myös sosiaalipsykologian sivulaudaturin. Olin kirjoittanut aiheesta tutkielman, joka oli tarkastamista vaille valmis. Pragmatisti George H. Meadin symbolista interaktionismia käsittelevä sivuainetutkielmani hyväksyttiin marraskuussa 1992, tosin syventäviin opintoihin sisältyvien kirjatenttien suorittaminen kesti tietyistä syistä yllättävän kauan, ja sain maisterinpaperit kansallisena veteraanipäivänä 1993. Koska maassa oli lama, saatoin viettää seuraavan vuoden työttömänä, mikä olikin suuri helpotus, sillä yliopistossa olin joutunut kokemaan kovia. Vietin lukuvuoden 1993–1994 urheillen ja ulkosalla liikuskellen sekä kirjoittaen teostani *Minän rakentuminen ihmistieteissä*. Minulla ei tosin ollut aavistustakaan, kuka uuden kirjani julkaisisi. Keväällä 1994 työviranomainen alkoi painostaa minua ja pakotti minut työhön työllistämismäärärahalla. Lähestyin tuolloin filosofian ainelaitosta, sillä kahden viranomaisen loukkuun jouduttuani muutakaan mahdollisuutta ei ollut. Laitoksella oli vastassa Matti Sintonen, joka hoiti professorinvirkaa Veikko Rantalan ollessa edelleen virasta vapaa ja Leila Haaparannan matkustellessa taivaan tuulissa.

Minut palkattiin laitokselle puoleksi vuodeksi – tosin pitkin hampain. Minun istuttamistani tehtävään puolsi vain se, ettei viranomainen voinut

kieltäytyä toisen viranomaisen osoittamasta ilmaisesta määrärahasta. Aloin välittömästi organisoida kirjaani painettavaksi. Väriltään vaihtuneen julkaisusarjan toimittajaksi oli nostettu Timo Klemola. Jätin samalla työni tarkastettavaksi myös käytännöllisen filosofian sivuainetutkielmana, jollaisena Sintonen suostui hyväksymään sen.[99] Timo puolestaan oli sen verran asioista perillä, että hän vei työni painoon vasta, kun työsuhteeni yliopistossa päättyi lokakuussa 1994. Olisihan ollut kauheaa, jos olisin saanut jotain valmiiksi, kun toista kauttaan istuva assistentti ei ollut pystynyt saamaan valmiiksi väitöskirjaansa edes koko viisivuotisen virkakautensa loppuun mennessä. Kirjani tuli painosta joulukuussa 1994, ja se myi kuin häkä. Järjestin asiasta myös pienen mainoskampanjan yliopiston ilmoitustauluilla. Tuohon aikaan tempaustani saattoi pitää 1970-luvulle ominaisena lentolehtiskampanjana, tosin sisällöltään käänteisessä merkityksessä. Juuri sen tapaisiin esiintymisiin me olimme fenomenologien keskuudessa tottuneet. Opiskelijaradikalismia yliopistojen käytävillä on myöhempinä vuosina luullakseni ehkäissyt se, että suurin osa kaikesta demonstroimisesta ja protestoimisesta on siirtynyt Internetiin. Mutta tuolloin nettiä ei ollut olemassa alkeellista sähköpostiverkkoa lukuun ottamatta.

Raaka-Rantalan sandaali potkaisi taas

Palattuani yliopistolle syyslukukaudeksi 1994 sattui harvinainen tapaus. Juuri, kun kanslistit olivat vaatimassa minulta laitoksen avaimia kahden henkilön lähetystön turvin pois, tuli tieto, että Tampereen yliopiston tukisäätiö oli myöntänyt minulle kuuden kuukauden apurahan alkuvuodeksi 1995. Näiden kuukausipalkattujen sihteerien ja tiedehallinnon kanslistien naamalta saattoi lukea heidän ajatuksensa: oliko oikein, että homoa oli päästetty noinkaan pitkälle elämässä ja että kyllä on ihan perusteltua, että moinen sodomiitti ja pyhien perhearvojen rikkoja, nuorison viettelijä ja tuhattaituri karkotetaan yliopistosta. Laitoksen henkilökunta olisi luultavasti maksanut mitä vain päästäkseen minusta eroon, mutta myönnettyyn apurahaan liittyy yliopistoissa valitettavasti jääminen. Olinkin tehnyt sen verran työtä, että en välttämättä halunnut lähteä ennen kuin olin saanut pyrkimyksilleni edes pikkirikkisen myötätuntoa.

Kyseinen apuraha perustui tietenkin vain näennäiseen sitoutumiseeni laitoksen tiedepoliittiseen linjaan. Olin kirjoittanut käytännöllisen filosofian sivuainetutkielmaani pohjautuvan englanninkielisen tutkimussuunnitelman koskien pragmatismia ja George H. Meadin symbolista interaktionismia. Pragmatismista, naturalismista ja sosiaalidemokraattisesta kollektivismista kirjoittaminen näytti olevan yliopistossa selvää rahaa, ja stipendi mahdollisti työskentelyni tammikuusta 1995 kesäkuun loppuun 1995. Aloin heti täydentää teostani lisensiaattityöksi. Apurahaa

suosittaneet eivät olleet ilmeisesti arvanneet, *mitä* aion kyseisistä aiheista sanoa. Olin todennäköisesti saanut Tampereen yliopiston myöntämän apurahan vain, koska hakemukseni ja tutkimussuunnitelmani olivat niin vedenpitäviä, ettei minulle voitu enää millään ilveellä olla *myöntämättä* tutkimustukea. Tosiasiassa kyseessä ei ollut sen enempää lohdutus kuin suosionosoituskaan saati mikään oikeudenmukainen leiviskä vaan minimi, jota vähempää ei olisi voitu missään oloissa myöntää. Esimerkiksi Vesa Jaaksille suotiin kokovuotinen apuraha eli 72 000 markkaa vuoden 1994 jaossa, vaikka hän oli saanut gradustaan heikomman arvosanan, eikä hän ei ole onnistunut tähänkään päivään mennessä väittelemään tohtoriksi. Sama pätee Mika Kiikeriin, jolla tukittiin assistentinvirka: hänkään ei ole pystynyt saamaan valmiiksi edes väitöskirjaansa.

Olin vuoden 1994 keväällä pyytänyt Juha Vartoa laatimaan minulle lausunnon teokseni *Minän rakentuminen ihmistieteissä* julkaisemista varten, ja Juha ystävällisesti kirjoittikin minulle suosituksen Yliopistopainoa, Atenaa, Gaudeamusta ja Vastapainoa varten. Lähetin työni kaikkiin muihin paitsi Vastapainoon. Äärivasemmistolaisena kustantamona se ei olisi varmasti julkaissut teostani, jossa tehtiin selvää jälkeä niin kommunismin kuin marxilaisen tiedekäsityksenkin tuottamasta kurjuudesta. Ensimmäisenä yhteyttä otettiin jyväskyläläisestä Atenasta, jonka kustannuspäällikkö ilmoitti olevansa kiinnostunut kirjan julkaisemisesta. Koska yhteydenotto tuli kustantajien tavan mukaan myöhässä, olin tietenkin jo ehtinyt saattaa työni julkaistavaksi yliopiston laitossarjassa. Pidin kuitenkin signaalista, joka Atenan taholta annettiin. Kustannuspäällikkö kertoi, että Kari E. Turunen oli lukenut käsikirjoitusta ja pitänyt sitä "harkitsemisen arvoisena". Kun *Minän rakentuminen ihmistieteissä* vihdoin tuli painosta, minulle soitti myös Yliopistopainon kustannuspäällikkö Sirkka Stolt, joka oli kiinnostunut julkaisemaan teokseni ohjelmassaan. Helsingissä sitä oli lukenut muuan anonyymi referee, joka Varton lausuntoon yhtyen oli suosittanut työtä painettavaksi. Vaikka työ olikin jo ehditty julkaista laitossarjassa, Stolt vakuutti Yliopistopainon olevan edelleen kiinnostunut sen julkaisemisesta. Niinpä päädyimme siihen, että työ julkaistaan, ja sain myös kutsun tulla Helsinkiin keskustelemaan asiasta tarkemmin.

Myönteinen suhtautuminen kirjaani loi pohjan sille, että aloin työstää sitä lisensiaatintutkimukseksi. Täydennyksillä ja täsmennyksillä varustettuna toimitinkin sen alkukeväästä 1995 taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan tarkastettavaksi saatuani Rantalalta asianmukaisen suostumuksen. Merkkinä suostumuksesta oli se, että samalla hän kirjoitti minulle loppumerkinnät jatko-opintojeni kirjallisuuskuulusteluista ja seminaareista, jotka olin istunut kuluneiden lukukausien aikana. Hänen mielestään tekstini "täytyi olla hyvää", koska gradunikin oli kuulemma ollut kelpo työtä ja kynästäni lähti vain erinomaisia tekstejä. Timo Klemola oli paikalla Rantalan jaellessa kyseisiä suosittavia lauseita, ja niinpä

laitoksen assistentti saattoi tuntea asemansa ja virkansa jälleen hieman uhatuksi. Kumpikaan heistä ei tosin arvannut, että Rantala joutuisi myös lunastamaan sanansa.

Tuttuun tapaansa Rantala määräsi lisensiaattityöni tarkastajaksi itsensä, ja kysymys kuului vain, kuka toimisi toisena tarkastajana. Juha Varto olisi hänen puolestaan auttamattomasti pois luettu. Koska Kari E. Turunen oli väläyttänyt myönteistä kantaa Atenalle, arvelin, että hän voisi suostua tehtävään. Niinpä Veikko Rantala antoi omaan oudoksuttavaan tapaansa *minulle* tehtäväksi tiedustella tarkastajaksi häntä. Soitinkin hänelle, ja puhelimitse hän lupautui tehtävään kuultuaan, että asialle oli Rantalan suostumus. Tiedekunnasta työ matkasi kohti Jyväskylää.

Eräänä toukokuisena päivänä, jolloin osallistuin filosofian ainelaitoksella järjestettyyn seminaariin, Veikko Rantala oli poikkeuksellisen ahdistuneen ja vaivautuneen näköinen, ikään kuin hänellä olisi ollut tunnollaan jotain. Hän ei kuitenkaan sanonut, mikä häntä vaivasi. Parin päivän päästä ollessani kotona puhelimeni soi. Siellä oli ”Veikko Rantala Helsingistä päivää”. ”Tämä teksti on ongelmallinen”, alkoi hänen asiansa. Pian ilmeni, mitä hän tarkoitti. Hänen asiansa oli se, että ”Turunen on ilmoittanut, ettei hän puolla työtä”. Käytännössä asia oli niin, että Rantala *itse* ei työhöni tutustuttuaan puoltanut sen hyväksymistä. Professori ilmoitti, että mikäli työ jää tiedekuntaan, hän ei tue sitä. Tämä tarkoitti, että hän painosti minua hakemaan tutkimukseni pois tiedekunnasta. Paradoksaalista oli, miksi tarkastustilaisuus seuraavana päivänä kuitenkin järjestettäisiin: ”Turunen on nimittäin tulossa Tampereelle.”

Saapuessani yliopistolle seuraavana päivänä 22.5.1995 liput oli laskettu jostain syystä puolitankoon päärakennuksen edessä. Kävellessäni kohti yliopistoa näin Veikko Rantalan tähyilevän länteen päin avautuvasta ikkunasta, olisinko lähestymässä taloa määräaikaan mennessä, vai olinko tehnyt itsemurhan. Syytä suruliputukseen en vieläkään tiedä; kenties se oli vain sattuman satoa, kohtalon oikku tai ”huonoa onnea”. Hengissä olostani ilahtuneena Rantala neuvoi minua noutamaan työni pois tiedekunnan kansliasta ja kertomaan syyksi sen, että sitä ”muutettaisiin”. Tosiasiassa lausuin tiedekuntasihteeri Eira Parikalle jotain aivan muuta – muistaakseni totuuden professori Rantalan vallankäytöstä. Oli tietenkin naiivia taipua Rantalan painostukseen, mutta käytännössä muuta ei ollut tehtävissä, sillä hän oli tiedekunnan nimeämä toinen tarkastaja. Hänen menettelynsä oli halveksuttava ja epäoikeudenmukainen. Keppihevosena käytettiin ”Turusen kantaa”, joka – kuten pian kävi ilmi – oli ollut vielä avoin ja varautunut ottamaan huomioon myös tarkastusmenettelyssä esille tulevan informaation.

Käytännössä tapahtui niin, että Rantala pakotti minut noutamaan työni pois tarkastusprosessista ennen tarkastustilaisuutta *estäen työn julkisen ja avoimen tarkastamisen sekä käsittelyn tiedekuntaelimissä*. Tavanomaisen tarkastuksen sijasta tutkimustani käsiteltiin Rantalan virkahuo-

neessa suljettujen ovien takana työn ennalta sovittuna tarkastuspäivänä. Paikalle saapunut Turunen oli hämmästynyt tavatessaan minut (me emme tunteneet ennestään toisiamme). Hänen hölmistyneisyytensä saattoi johtua siitä, ettei hän ollutkaan kohdannut minussa sellaista Pirua, jollaiseksi Rantalan oli täytynyt minua hänelle mainostaa. Keskustellessamme aiheesta puolustin työtäni hyvin, ja käänsin kumoon sekä hänen että Rantalan tekemät huomautukset, jotka olivat pelkästään irrallisia eivätkä liittyneet mitenkään tutkimuksen pääkysymyksiin. Lopulta Turunen alkoi osoittaa myötämielisyyden merkkejä tutkimustani kohtaan ja mainitsi sen hyödyntävän ranskalaisen postmodernismin tyylikeinoja mutta olevan kannanotoissaan konservatiivisempi. Näytti siis siltä, että hän olisi ollut suostuvainen puoltamaan työtä, mikäli en olisi Rantalan pakottamana taipunut noutamaan sitä pois tarkastusprosessista. Mutta juuri tähän Rantala oli pyrkinyt: työ oli haettava pois tiedekunnasta, jottei kävisi niin, että se hänen tahtonsa vastaisesti hyväksytään. Näin toimi siis vilppi-Veikko. Paheksuttavaa asiassa on, ettei työni saanut koskaan asianmukaista käsittelyä tarkastusprosessissa, vaan prosessi katkaistiin henkistä väkivaltaa edustavalla tavalla.

Se, että Rantala asettui vastustamaan minua, ei ollut tietenkään sisällöllisenä eikä ideologisena valintana mikään ihme. Simone Weilin filosofiaa käsittelevän graduni hän oli voinut vielä hyväksyä; olihan kyseessä melko harmiton ajattelija ja vieläpä nainen. Mutta uudessa vastailmestyneessä kirjassani olin tehnyt filosofian tilasta yleisanalyysia, jota kutsuin metafilosofiaksi: filosofiaksi filosofiasta itsestään. Olin kirjoittanut muun muassa niin, että filosofista ihmistutkimusta ovat hallinneet analyyttinen filosofia, marxismi ja postmodernismi. Siinä, missä analyyttinen kielifilosofia on laiminlyönyt filosofista ihmistutkimusta keskittymällä kielen analyysiin ja yleiseen tieteenfilosofiaan, ovat viimeksi mainitut korostaneet rakenteiden ylivertaisuutta suhteessa inhimilliseen minuuteen. Ne ovat mainostaneet subjektin katoamista ja minuuden näkemistä erilaisissa rooleissa. Tieteellisen objektivismin vaatimukseen tukeutuen nämä näkökannat ovat voineet suostutella tiedon ja merkitysten subjektiivisuuden tunnustavat filosofiat puolustelukannalle. Tuloksena tällaisesta yltiöobjektivistisesta ajattelusta on ollut, että niin tiede kuin filosofiakin ovat olleet vaarassa muuttua pelkäksi normatiiviseksi kysymykseksi siitä, mitä ne saavat olla tai minkälaista niiden pitäisi olla. Negatiivisella ja pelkkään purkutyöhön keskittyvällä perusasennoitumisella tuhotaan kuitenkin kaiken viisauden perusta: tiedon vuorovaikutuksellinen alkuperä, kulttuurimerkitysten moniarvoinen tulkitseminen ja ”väärinymmärtämisen” kautta syntyvä uusien asioiden oivaltaminen. Etiikan kannalta vaikeus koskee sitä, kuinka sovittaa yhteen tieteiden ja elämismaailman välille repeytynyt kuilu. Jos eettisiä kysymyksiä käsitellään aina vain yhteisölliseltä, yhteiskunnalliselta tai elämää objektivoivalta kannalta, katoaa peruste, miksi yhteisiä asioita on olemassa.

Kuitenkin eettiset *ratkaisut* voivat perustua vain tietoisten yksilöiden valinnoille, ja tässä mielessä jokainen ihminen on oman elämänsä filosofi.[100] Nämä toteamukset saivat Rantalan raivoihinsa, ja käytännössä hän osoitti omalla asennoitumisellaan sen, kuinka oikeassa olin ollut.

Oli selvää, että edellä sanotun vuoksi Rantalan virkahuoneeseen olisi pitänyt kantaa laatikoittain närästyslääkettä. Olinhan arvostellut analyyttisen filosofian, marxismin ja eksistenssifilosofian kolmikannasta nimenomaan analyyttista filosofiaa ja marxismia. Turusen mielestä kyseinen asiantila ei ollut lainkaan paha, sillä hän oli Wileniuksen oppilaana ja Rudolf Steinerin kasvatusfilosofiasta väitelleenä edustanut myös eksistenssifilosofista ajattelua. Koska eksistenssifilosofisen ihmiskäsityksen puolesta esittämäni argumentit olivat sinänsä vastaansanomattomia, Rantala koetti puuttua myös siihen arvosteluun, jota olin suunnannut analyyttisen filosofian taustalla olevaa empirismiä ja positivismia vastaan. Esimerkkinä Rantalan panettelevasta suhtautumisesta on seuraava yksityiskohta: hän esitti tutkimustani kohtaan muun muassa sen vakavan mutta tylsämielisen syytöksen, että työni sivulla 151 siteeraamaani Rudolf Carnapin tekstiä *ei lainkaan esiintyisi* viittamassani Carnapin teoksessa. Väitteessään Rantala tukeutui erääseen Carnapin teoksesta valokopioimaansa sivuun, josta tuota kohtaa ei todellakaan löytynyt. Jälkeenpäin huomasin, että Rantalan ”todistusaineistona” käyttämä kohta olikin kokonaan *eri teoksesta* kuin tutkimuksessani siteeraama tekstikatkelma, joka on täysin oikea ja löytyy Carnapin teoksen *Logische Syntax der Sprache* (1934) sivulta 45. Sen sijaan Rantalan esittämä vastaväite perustui hänen omaan huolimattomuuteensa, jonka mukaisesti hän oli sekoittanut Carnapin edellä mainitun teoksen erääseen hänen toiseen teokseensa, *Der logische Aufbau der Weltiin* (1928)! Suuri osa muustakin Rantalan esittämästä ”kritiikistä” noudatteli yhtä omituista ja sekavaa linjaa.

Aivan siitä riippumatta, mitä on ajateltava edellä mainitsemastani todistelusta sinänsä, joka tapauksessa paheksuntaa Rantalan käytöksessä herättää se, että logiikan professorin asemassa oleva henkilö *ei tunnistanut* viittaamaani Carnapin toleranssiprinsiippiä, joka on sentään logiikan historian ydinaineksia, vaan väitti, ettei sitä Carnapin teoksessa ollenkaan olisi. Tuonkaltaiset töppäilyt olivat Rantalan oman kompetenssin kannalta paljastavia, ja sikäli kuin ne olivat tulleet viime vuosien aikana tapahtuneiden muiden virhearviointien jatkeiksi, ne saattoivat Rantalan toiminnan äärimmäisen kyseenalaiseen valoon. Tämä tarkoittaa, ettei Rantala nauttinut opiskelijoiden, tutkijoiden eikä kollegojensa suuren enemmistön keskuudessa sellaista luottamusta, jota opintojen ja tutkimusten asianmukaisen käsittelyn vaatimus olisi edellyttänyt. Lisäksi hänellä ei olisi ollut oikeutta käyttää virka-asemaansa vääristelyyn, tapahtuipa se sitten tahattomasti tai tahallisesti.

Rantalan esittämissä kommenteissa hämmästystä herätti myös se, että hän arvotti osan tekemistäni tulkinnoista ”tendenssimäiseksi ja perustele-

mattomaksi argumentaatioksi”. Tähän asiaan liittyvä näkemysero kuvastaa vain filosofiakäsitystemme erilaisuutta: Rantalan mielipiteiden kautta paljastuu hänen *oman* tiedekäsityksensä tendenssimäisyys ja kapea-alaisuus. Sanat ”tendenssimäinen” ja ”perustelematon” näyttävätkin olevan nykyajan analyyttisten filosofien nimityksiä sille, mitä ennen kutsuttiin metafysiikaksi. Analyyttisten kielifilosofien mukaan filosofit eivät saisi puhua maailmasta mitään. Tällaisesta rajoittamisesta seuraa, että filosofia on vaarassa muuttua normatiiviseksi kysymykseksi, mitä saa, pitää tai ei saa tutkia. Se taas ei voi olla kenenkään filosofin tai tieteenharjoittajan toive.

Painotettakoon, että olin tiedepolitiikkaa arvostellessani ollut mahdollisimman sveitsiläinen. Mutta samalla tavoin ”puolueettomana” esiintymään pyrkineen professorin omat poliittiset värit alkoivat tulla esiin. Rantala, jota hänen vaikeasti seurattavan ilmaisunsa johdosta pidettiin eräänlaisena ”filosofian Mauno Koivistona”, paheksui muun muassa sitä, että esitin tekstissäni kritiikkiä akateemista vasemmistoa kohtaan, vaikka olin ”arvostellut myös oikeistolaisia ajattelutapoja”. Tätä näennäistä ristiriitaa enemmän hän valitteli kuitenkin sitä, että vastasin arvostelevani nimenomaan *elämäntapa*porvarillisuutta, joka on tyypillistä sovittelevalle ja itseä toiseuden näkökulmasta havainnoimaan pyrkivälle demarifilosofialle, mutta en suinkaan *poliittista* oikeistolaisuutta tai liberalismia. ”Mitä eroa niillä muka on?”, vastasi Rantala punaisessa villapaidassaan. Päädyttyään pitämään minua jonkinlaisena ”yksilöllisyyden puolustajana” hän onnistui sokaisemaan itsensä siltä keskeiseltä väitteeltäni, että *yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ovat toistensa käsitteellisiä tuotoksia*. Koko asetelman yli voitaisiin päästä, jos ymmärrettäisiin hylätä objektivistinen, omaa minuutta ”ulkoa päin” havainnoiva asenne. Mikäli yhteiskuntaakaan ei oleteta ontologisesti olemassaolevaksi, eivät ihmisenä oleminen ja siihen liittyvät subjektiiviset merkitykset erotu ”yksilöllisiksi”. Ne ovat kerta kaikkiaan pysyvä osa elämäämme. Subjektivismi muodostaa siis objektiivisen lähtökohdan ihmiselle itselleen, ja tämä ratkaisee myös niin sanotun perustan ongelman osoittaen sen pelkäksi näennäisongelmaksi. Tämän ajatukseni Rantala olisi varmasti onnistunut hautaamaan työni vieläkin huterammalla lukemisella, mutta myös kaiken vaivannäkönsä jälkeen hän oli tieteenfilosofian keskeisistä puheenaiheista pihalla kuin keväisen auringonvalon sulattama lumiukko, josta jäi muistoksi vain hattu, hammashiilet ja porkkana.

Entä sitten tutkimukseni kieli, suomi? Rantalan peräänkuuluttama ”kansainvälisyyden” ihanne oli analyyttisten filosofien ase, johon he turvautuivat aina silloin, kun heidän oli tarpeen perustella omaa aikaansaamattomuuttaan kotimaassa. Mutta kun oli tarpeen tukea *heidän omien oppilaidensa* tieteellistä uraa yliopistossa, kansainvälisistä arvosteluperiaatteista oltiin valmiita tinkimään. Myös tapa, jolla Rantala ja hänen hengenheimolaisensa arvottivat edustamani tutkimusaiheet omia mate-

maattisia aiheitaan ”vähemmän vaativiksi”, kertoi omaa kieltään asenteiden ja henkilökohtaisten mieltymysten osuudesta. Pois haluttiin ajaa suomalaisen nykyfilosofian lupaavimmat tähdet, kuten Juha Varto ja hieman myöhemmin Esa Saarinen, Pekka Himanen ja Heidi Liehu.

Valittaminen oli tietenkin turhaa, paitsi varoitukseksi muille ihmisille. Työtäni ei käsitelty prosessissa. Sitä ei ollut myöskään hylätty. Ainoastaan oli pahoinpidelty minua. Kesä oli kuitenkin koittanut, ja asiaan oli mahdotonta saada korjausta. Minulle tapaus oli lopullinen lähtölaukaus Tampereen yliopistosta. Henkinen väkivalta, joka aiemmin kohdistui Vartoon, oli nyt kohdistettu minuun. Toisinajattelijalle kävi taaskin ovi. Kun olin vuotta aiemmin ilmoittanut Rantalalle, että aion valmistaa lisensiaattityöni G. H. Meadin pragmatismista, hän oli iloinnut siitä käyttäen ilmaisua, ”vai olet pystynyt vaihtamaan”, ikään kuin vaihtaminen eksistenssifilosofioiden piiristä analyyttisen filosofian leiriin olisi ollut jotenkin suotavaa – tai siirtyminen filosofisten puolueiden välillä vaatisi ylipäänsä sellaista ponnistusta, jota Rantalan käyttämä termi ”pystynyt” kuvastaa. Ilmaisun takaa oli mahdollista lukea analyyttisten systeemifilosofien toive siitä, että minustakin olisi tullut tavallinen lätkää pelaava hetero, joka kannattaa valtakulttuurien elämäntapaan ja arvomaailmaan identifioituvaa naturalistista ja pragmatistista filosofiaa. Sen sijaan Rantala ei näköjään pystynyt ymmärtämään, mitä oikeastaan sanoin pragmatismia arvostellessani. Hän ei osannut lukea sen enempää riveiltä kuin rivien väleistäkään.

Esimerkin Rantalan tulkintataidoista tarjoaa paheksunta, jota hän osoitti erästä muotoiluani kohtaan. Olin käyttänyt tekstissäni parafraasia ”minä, joka murhasin äitini, poltin kamaa ja kurvasin Mersulla” luonnehtiessani vieraantuneen tietoisuuden toimintaa modernissa yhteiskunnassa.[101] Ja nyt tämä hyväkäs kysyi valittavaa sävyä äänessään ”kuka niin tekee?” Sen, että Rantala ei ollut tehtäviensä tasalla, paljastaa tosiasia, ettei hän tunnistanut lauseeni viittaavan Michel Foucault'n kuuluisaan kirjoitukseen ”Minä Pierre Rivière, murhattuani äitini, siskoni ja veljeni” (alkut. *Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mere, ma sœur et mon frère*).[102] Rantala oli siis filosofi, joka ei todellakaan ”tiennyt mitään”, mutta tähän asiaan liittyvä tahattomuus kertoo, ettei se riitä tekemään hänestä uutta Sokratesta. Myös kirjoitukseni Platonista – tuosta filosofien kruunaamattomasta homokuninkaasta – edusti Rantalan mielestä ”väärin ymmärrettyä Platonia”.

Kari E. Turunen hyvästeli minut kohteliaasti ja lähti astelemaan kohti Jyväskylän-junaa. Viimeisiksi sanoikseen hän ilmaisi huolestuneisuutensa siitä, että työ oli pitänyt hakea pois kansliasta. Totesin menettelyn olevan aivan tuttua ja että ”on sitä pahempiakin päiviä nähty”, niin kuin oli. Rantalan pehmitettyä Turusen ja saatettua hänet ulos laitokselta hän alkoi kiusata minua toteamalla, että ”mitä sinulle oikein on tapahtunut”. Näköjään Rantala oli totaalisen pihalla siitä, mitä hänen *oma* toimintansa

oli saanut aikaan! Sitten hän suositti minua jatkamaan tutkimuksiani Simone Weilistä, joka hänen mukaansa oli myös ”hyvin kaunis nainen”. Olin tutkinut aihetta lähinnä platonisen mystiikan eräänä edustajana, ja Weilin omat ajattelutavat eivät ehkä loppujen lopuksi sopineet minulle kovin hyvin. Asialla olivat jälleen heterot, jotka koettivat ”ohjata” minua. Entä mitä mieltä olin Kari E. Turusesta? Minusta hänen kasvatusfilosofiansa oli melko sovinnaista ja perheen ideologialla silattua, häneltä puuttui kantaa ottava terävyys, ja tiedepoliittisen vallan kritisointia vältellessään hän oli vähän nössö.

Oli toukokuun loppu, ja apurahani oli enää kuukauden voimassa. Poistuin yliopiston päätalon viereen rakennetusta hienosta kiinteistöstä, joka oli avannut ovensa vain vuotta aiemmin ja jossa filosofian laitos sijaitsi. Juha Vartolla tähän uuteen lukaaliin ei ollut asiaa, ja nyt ovi kolahti myös minulle. Kävin saman päivän iltana laitoksella viimeisen kerran. Talon tyhjennyttyä ihmisistä kannoin huoneeni henkilökohtaisen sisustuksen roskiin, tyhjensin pöytälaatikot omista tavaroistani ja poistuin laitokselta lopullisesti. Takaisin en ole sen jälkeen mennyt, koskaan.

Rehabilitointi

Hyvien pukeutumissääntöjen mukaan sandaalien kanssa ei käytetä sukkaa, mutta Veikko Rantala käytti. Hänen sandaalinsa potki usein ja aiheutti myös skandaaleita. Kun virkoihin valitaan henkilöitä, joilla ei ole tyylitajua, he täyttävät laitoksen muutkin virat samanlaisilla tyypeillä kuin he itse. Näin kelvottoman kirjoittamisen kierre pääsee alkuun, ja alkuun päästyään se jatkuu. Niinpä laitokselle pesiytyi ennen pitkää heppuja, joiden habitus oli kokonaisuudessaan retuperällä. Sen sijaan mannereurooppalaisessa filosofiaperinteessä pukeutumisen, käytöksen ja ihmissuhdetaitojen merkitystä ei pidetä pinnallisuuden tunnusmerkkeinä, vaan filosofia koetaan velvoittavaksi ulkoasua myöten. Jos sivistys jossain näkyy, niin käyttäytymisessä. Esimerkiksi Ranskan yliopistoissa professorinvirkaan valikoituu luonnostaan ihmisiä, joilla on hyvää makua, eikä siellä jouduta kantamaan huolta esimerkiksi sellaisesta Suomessa tärkeänä pidetystä kysymyksestä, kuten mikä on filosofiaa ja mikä vähäarvoisempana pidettyä ”esseistiikkaa”. Ranskassa filosofia ja esseistiikka katsotaan yhteenkuuluviksi niin, että koko jaottelua pidettäisiin paukapäiden keksintönä.

Rantalan laitettua päätepisteen uralleni asuin Tampereella vielä lähes vuoden nauttien kesästä ja kaupungista, jonka vain yliopisto pilasi. Olin tutustunut useisiin mukaviin homokundeihin ja tapailin heitä paikallisessa homoravintolassa Mixeissä, joka oli avannut ovensa vuonna 1993 ja joka edelleenkin on Suomen vanhin toiminnassa oleva homobaari. Tuona kesänä sain myös paljon lisää ystäviä. Cooleinta oli tuohon aikaan sie-

maista lasillinen jäillä viilennettyä maitoa homobaarin terassilla.

Elämä diskriminoituna homoseksuaalina on opettanut minulle sen, että vääryydet harvoin jäävät salaisuuksiksi. Totuudella on taipumus paljastua, ja oikeudella on pyrkimys toteutua. Vaikka professorit olivat onnistuneet kamppailemaan meitä vastaan, aikaa myöten heillä ei olisi muuta mahdollisuutta kuin hävitä. Selvää oli, että Rantalan jakaman vihamielisen informaation perusteella Atena-kustantamosta ei otettu enää yhteyttä. Yliopistopaino oli kuitenkin tehnyt kirjastani jo myönteisen julkaisupäätöksen. Teoksen tulo painosta syksyllä 1995 oli iloinen tapaus ja merkitsi minulle voittoa Rantalasta. En tavannut häntä henkilökohtaisesti enää koskaan, mutta valmistin teoksestani A4-kokoisia mainoksia, joihin kiinnitin kirjani kansikuvan ja tekstin: ”Raaka-Rantalan sandaali potkaisi taas: minkä vilppi-Veikko hylkää, sen Helsingin yliopisto painaa!” Näitä julisteita levitin yliopiston ilmoitustauluille, ja tiedon asian perillemenosta saatoin lukea esimerkiksi dekaanina toimineen Seppo Laakson kasvoilta nähdessäni hänet Hämeenkadulla. Kyseessä oli alkuperäisen pääaineeni eli julkisoikeuden professori, ja ehkä juuri tässä kulminoitui kiinnostukseni oikeudenmukaisuuteen yleensä.

En jäänyt myöskään muissa suhteissa hiljaiseksi. Syksyllä 1995 lähetin tiedekunnalle nootin, jossa selostin asioiden kulkua ja kerroin olevani valmis milloin tahansa keskustelemaan avoimesti kirjastani ja tieteellisten töiden tarkastusperiaatteista. Samalla esitin toiveen, että yliopisto ratkaisisi filosofian oppiaineeseen liittyvän ongelman siirtämällä koko laitoksen humanistiseen tai yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan ja vapauttamalla professori Rantalan virkatehtävistään niin pian kuin mahdollista. Esitin myös, että yliopisto kutsuisi uudeksi professoriksi Esa Saarisen tai Juha Varton, koska muutoin se joutuisi kestämään hullua menoa seuraavat kolmekymmentä vuotta. Lisäsin, että tiedän kyseenalaistavani paljon, mutta niinpä oli Rantalakin lähtenyt tielle, jolta ei ollut paluuta. Filosofian laitoksella vallitsivat Hullut Päivät joka päivä.

Puolustusreaktiostani kimmastuneena Rantala päätti hakea jatkoaikaa ja istui oppituolillaan 65-vuotiaaksi eli vuoteen 1998, jonka jälkeen virkasuksessiota jatkoi Leila Haaparanta Rantalan juonitteleman kutsumismenettelyn tuloksena. Virka ei siis tullut hetkeksikään avoimeksi. Teokseni ilmestyminen Yliopistopainon julkaisuohjelmassa oli kuitenkin johtanut Rantalan epäilemään omia motiivejaan, ja hyödyn tapauksesta korjasivat edellä mainitulla tavoin Jyri Puhakainen, Aki Huhtinen ja Veli-Matti Värri, jotka Rantalan epävarmuutta hyväkseen käyttäen saivat hyväksytyiksi omat väitöskirjansa. Rantalalle ainoa keino pitää asioita hanskassaan oli pidättää ne itselleen. Johtaa hän ei osannut, ja luottamista ei olisi ollut enää muihin kuin hänen pahimpaan vihollisensa eli Vartoon, jolla oli ennustettava ja järkähtämätön kanta kaikkeen. Hän oli siis ainoa *ihminen*, joka oli jäljellä.

Lisensiaattityöni käsittelemättä jättämistä seuranneena liennytyksen

kautena Varton sallittiin toimia Aki Huhtisen vastaväittäjänä, mihin tehtävään hän suostui. Lisäksi Varto toimi Veli-Matti Värrin väitöskirjan tarkastajana. Tämä osoittaa, minkälainen vaikutus Rantalan käsiin räjähtäneellä pommilla oli. Hän oli ollut väärässä. Toisaalta Rantalan myönnytykset muita kohtaan olivat ”ymmärrettäviä”; olihan Puhakainen reipas heteroseksuaalinen urheilija, joka oli pelannut ammatikseen jalkapalloa Ilveksessä. Häntä siis sopi tukea. Huhtinen puolestaan oli toiselta koulutukseltaan kadettiupseeri ja sotilasarvoltaan yliluutnantti, ja hän oli pelannut jääkiekkoa nuorten suomenmestaruustasolla. Värri taas oli sovinnainen ja mukautuvansävyinen kasvatustieteilijä, joka toimi opettajana ja oli varmimmaksi vakuudeksi naimisissa hänkin. He olivat siis kihlasormuksella rengastettuja heteroita, joten heidät ja heidän työnsä hyväksyttiin.

Kevään 1995 jälkeen en toiminut enää Tampereen yliopiston piirissä, eivätkä Puhakaisen, Huhtisen ja Värrin tapaukset liioin ilahduttaneet minua. Ei ollut kavereiksi heistäkään. Valmistauduin jättämään Tampereen taakseni pysyvästi, mutta sitä ennen vietin kaupungissa vielä talven 1995–1996. Tein maastopyörälläni retkiä lähiympäristöön tutustuen paikkoihin, joissa en ollut koskaan käynyt. Joka kesä olin nähnyt maantiellä vähintään yhden elävän kyykäärmeen, vähän niin kuin Jim Morrison intiaanin, mutta prosessin päätyttyä Tampereen yliopistossa oli asfaltilla näkemäni käärmekin kuollut.

Annus horribilis oli ohi, ja ehkä myös painajaiset päättyisivät joskus. Olin käyttänyt mahdollisuuteni Tampereella loppuun. Jo alun perin olin vältellyt sitoutumasta kaupunkiin liiaksi, koska arvelin sen pysäyttävän ja lannistavan minut. Ainoa tie veisi Helsinkiin, ja Tampereen olin valmistautunut jättämään kaipausta tuntematta. Talven aikana kirjoitin valmiiksi Simone Weilin filosofiaa käsittelevän tutkimukseni. Paiskin kovasti töitä syksyn 1995 aikana ja tein aineistonkeruumatkoja muun muassa Helsingin, Turun ja eräiden lähiulkomaiden kirjastoihin.

Esittelin käsikirjoitukseni helmikuussa 1996 Juha Vartolle, joka oli saanut tutkimusjohtajan viran Helsingin ja Vantaan ammattikorkeakoulun yhteydessä toimivasta Mercuria Business Schoolista. Juhan perehdyttyä työhöni tapasimme Tampereen pääkirjasto Metson kafeteriassa. Hän piti käsikirjoitustani väitöskirjan tasoisena tutkimuksena, ja ongelma koski vain sitä, minne sen kanssa pitäisi mennä. Minulle oli jo vuonna 1988 myönnetty Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan opintokirja ja opiskeluoikeus teoreettiseen filosofiaan. Olin vieläpä pitänyt opiskeluoikeuteni koko ajan voimassa vieraillessani Helsingissä säännöllisesti. Niinpä Juha päätti laatia minua varten suosituksen ja saatekirjeen Ilkka Niiniluodolle. Siirtymiseni Helsinkiin oli sinetöity, ja sitä vauhditti samana keväänä taloyhtiössämme alkanut julkisivuremontti. Se merkitsi, että aamuni alkoivat porakoneen soitolla, ja kesää myöten ne olisivat päättyneet rapaan ja sementtiin. Kiitos, mutta ei kiitos.

Jo on vanhoja syntejä tarpeeksi räknätty,
vaikka uusissakin on katumista.

Herrojen kanssa pellon laidalla

PÄÄTELMIÄ TAMPEREEN-VUOSISTA

Filosofian lopettaminen Tampereen yliopistosta ei haitannut juuri lainkaan filosofien elämää, joka jatkui Suomen fenomenologisen instituutin piirissä vilkkaana. SUFI järjesti useita unohtumattomia seminaareja entiseen tapaansa. Järjestettiinpä pääkirjasto Metson loistavassa luentosalissa myös omaa tutkimusaihettani käsittelevä Simone Weil -seminaari. Vastaavanlaisia tapahtumia pidettiin eri puolilla kaupunkia runsain mitoin niin, että melkein kaikki maailmalla tunnetut eksistenssifilosofit ja fenomenologisen filosofian edustajat saivat oman nimikkoseminaarinsa, tapahtumansa tai luentosarjansa. Helsinkiläiset kysyivät kateellisina, miten näitä eurooppalaisia ajattelijoita voitiin nyt nimenomaan Tampereella ymmärtää, mutta miksipä ei? Samoihin aikoihin pidetty *Kalevala*-seminaari, joka nojautui suomalaiskansallisen filosofisen ajattelun pohtimiseen ja jossa fenomenologia muuttui monien mielestä ”fennomaniaksi”, oli yliopistojen demaritroikalle liikaa, ja sitä päädyttiin arvostelemaan nationalistiseksi. Totta onkin, että instituutin henki oli logoa ja julkaisujen graafista ilmettä myöten kansallismielinen, ja se hehkui filosofian ja suomalaisen kulttuurielämän puolesta. Myös helsinkiläiset filosofit olivat huolissaan kyseisestä ”väärän isänmaallisuuden” muodosta, toisin sanoen siitä, että Tampereelle oli syntynyt nuorten filosofien ryhmä, jolla oli tieteellisestä kommunismista poikkeavia ihanteita. Sen sijaan 1960-luvun yliopistopolitiikassa tilanne oli ollut sellainen, että professorit olivat olleet oikeistolaisia ja opiskelijat vasemmistolaisia. Mutta nyt asetelma oli kääntynyt päälaelleen, ja professorit olivat vasemmistolaisia mutta suurin osa opiskelijoista oikeistolaisia. Ollaanpa asiasta puoluepoliittisesti mitä mieltä tahansa, omasta mielestäni filosofian sisällöillä on aina juurensa kansallisessa maaperässä, ajattelussa ja kielessä, eikä näitä yhteyksiä voi vakaumuksellisinkaan vasemmistolainen kääntää kumoon, vaikka jotkut Pauli Pylkön tapaiset postmodernistit ovat sitäkin yrittäneet.[103]

Tamperelaisten filosofien keskuudessa vallinnutta ilmapiiriä voidaan luonnehtia erittäin innostuneeksi ja jopa kuumeisen kiihkeäksi, mutta en ole varma, oliko se juuri *näiden piirteidensä* puolesta kovin älyllinen. Sen suurin arvo oli *yksilöiden* stimuloimisessa, mutta järjestyessään *joukkoliikkeeksi* toiminnan sosiaalinen laajentuminen alkoi kahlita filosofeja aivan kuten kommunismi aikoinaan. Heikkoutena voi mainita myös sen, että monet ihmiset ymmärsivät Husserlinsa ja Heideggerinsa melko reflektoimattomasti. Heidän merkitystään ei tulkittu eikä kyseenalaistettu, vaan heidän ajatuksensa opiskeltiin suoraan. On tosin vaikea kuvi-

tella, miten asia olisi voinut muutoin ollakaan, sillä yliopistoyhteisöt ovat kouluja, joissa nuoriso lukee perustiedot ja muut trivialiteetit uusina ja ihmeellisiltä tuntuvina asioina ja on tyytyväinen, jos pystyy omaksumaan ne. Luulen, että Varto puhui asiat tahallisen julistusmaisesti tietoisena siitä, että liiallinen reflektio kuolettaa sisällön ja mielenkiinnon. Lisäksi on hienoa sitoutua johonkin ja katsoa asioita filosofien tavoin sisältäpäin – erotuksena siitä ulkokohtaisesta märehtimisestä, johon akateeminen ajattelu usein ohjaa. Draama-alaa opiskelleena Juha tiesi, miten sytyttää koko bändin.

Erään ongelman muodosti se, ettei Varto pystynyt suosionsa keskellä näkemään aina itseään. Hän ei kenties kyennyt oivaltamaan, mikä hänen filosofiassaan olisi ollut se keskeisin ja tärkein asia. Tuskin se oli fenomenologia tai Heidegger. Omasta mielestäni se olisi voinut olla filosofian ja homoseksuaalisuuden luontainen yhteenkuuluvuus, jota olen itse käsitellyt kirjoissani. Tämä herättääkin epäilyksen, missä määrin niin sanottu eksistenssifilosofia oli Teräväiselle ja Vartolle pelkkä naamio, jonka takaa hän vain ilmaisi oman filosofiansa poikkeavuutta filosofian valtavirrasta. Analyyttinen filosofiahan identifioituu nimenomaan heteroseksuaalisen valtakulttuurin symboliarvoihin. Näin ollen yksilöllisyyttä korostava eksistenssifilosofia ja fenomenologia muodostivat Teräväiselle ja Vartolle jonkinlaisen suojavärin tai piilopaikan, sellaisen, jota homot tarvitsivat ennen kriminalisoinnin poistamista vuonna 1971. Aikana, jona filosofia kukoisti Tampereella, elettiin kuitenkin jo 1980- ja 1990-lukua, joten myös Varton kapinamieli olisi voinut olla tietoisempaa.

Kuten edellä viitatuista tiedeyhteisön kommenteista on voitu lukea, Juha Vartossa oli suuri määrä hyvää, mutta hänessä oli myös kielteisiä puolia. En voi täysin torjua epäilystäni, pyrkikö hän käyttämään joitakin oppilaitaan myös oman vaikutusvaltansa tehosteena, toisin sanoen sitomaan muutamia vähiten itsenäisiä henkilöitä omaan kohtaloonsa. Sitä kautta hän oli vähällä upottaa doktorandiensa uran oman laivansa mukana. Kun samalla hukkuisi myös sivullisia, katastrofi näyttäisi drastisemmalta. Tässä mielessä hänen toimensa eivät ehkä olleet sen parempia kuin torpedoita ampuneiden professorien ja heidän vasalliensa juonittelut. Joskus, tosin hyvin harvoin, Juha Varton hyvyys oli samanlaista kuin Ahmed Ahneen, jolle kalifi Harun El Pullah toteaa sarjakuvassa: ”Sinä se aina ajattelet lähimmäistesi parasta, rakas Ahmed.”[104]

Joka tapauksessa Juhan potkaiseminen tyhjän päälle oli pahan kerran liioiteltua. Hänen vastustajansa pitivät huolta – jos eivät tuosta kaipaamastaan reflektiosta – niin ainakin siitä, että edustamamme ajattelu pantiin esityskieltoon yliopistossa. Vaaka näyttää kuitenkin Juhalle myönteistä tulosta, sillä filosofin opiskelijaparvi hajaantui laajalle vieden oppinsa myös erityistieteiden puolelle. Heidän kauttaan asiassa toteutui myös puolueeton arviointi, kun taas Juhan kriitikot olivat hävinneet oman uskottavuutensa verran.

Suunta, joka erityisesti veti puoleensa eksistenssifilosofeja ja fenomenologeja, oli kasvatustiede. Tämä johtui ensinnäkin siitä, että kasvatustiede oli ihmistieteiden piirissä ainoa ei-sosialistinen vaihtoehto, kun yhteiskunta- ja valtiotieteelliset tiedekunnat olivat marxilaisten ja humanistiset tiedekunnat joko postmodernistien, semiootikkojen tai sosiaalidemokraattista tiedekäsitystä edustavien analyyttisten systeemifilosofien hallussa. Nämä tieteenharjoittajat olivat yhtä kaikki niin vasemmistolaisia, että myös äänestäessään kokoomusta (tai viettäessään muutoin poroporvarillista elämää) he olivat hengeltään ja mieleltään täysiä kommunisteja. Sen mukainen asennoituminen oli heidän tiedekäsityksensä nimi. Valitettavasti myös kasvatustiede on voimakkaasti ideologinen tieteenala. Sen tehtävä on niin pedantti, että naamaa nykii jo kyseistä sanaa lausuttaessa: tehtävänä kun on ”kasvattaa”. Onneksi kasvatustieteilijät olivat havainneet, että yksilöllisyyden vaaliminen on tärkeää, ja siksi he halusivat kasvattaa lapsia ja nuoria pikemminkin yksilöllisyyteen kuin kollektivismiin. Niinpä monista filosofian piirissä väitelleistä, kuten Erik Ahlmanista, Urpo Harvasta, Lauri Routilasta ja Juha Vartosta tulikin lopulta kasvatustieteen professoreja. Valitettavasti he joutuivat edustamaan vieraan tieteenalan etuja, kun eivät muuta työpaikkaa saaneet.

Filosofi puolestaan kelpasi helposti kasvatustieteisiin, sillä kasvatustieteilijät luulivat saavansa filosofista vitsan ja sauvan omiin pedagogisiin tarpeisiinsa: he halusivat tehdä moraalin asiantuntijasta moralistin. Ikävää on, että samalla tavoin kuin homoseksuaalit pakotettiin aikoinaan naamioimaan toimintansa, myös filosofit pakotettiin lavastamaan pyrkimyksensä aina joksikin muuksi. Erityistieteilijät puolestaan tiesivät, että filosofien argumentaatioresurssit ylittivät heidän omansa, ja siksi he toivoivat saavansa filosofeista *warrantin* eli näennäisoikeutuksen ja puolestapuhujan omien ajatustensa edistämiseen. Erityistieteet ovat ja ovat aina olleet vain filosofisen ajattelun varjoja.

Omasta mielestäni filosofien pitäisi kieltäytyä harjoittamasta mitään muuta kuin filosofiaa, sillä ryhdymmepä mihin tahansa muuhun, seurauksena on astuminen alaspäin kriittisyyden ja järjen porrasaskelmilla. Filosofi tuottaa itselleen ja tieteenalalleen haittaa pilaamalla ajattelunsa puolivillaisilla erityistieteillä. Opiskelemmeko muka 15–20 vuotta kuningastiede filosofiaa vain päätyäksemme kerjäämään oikeutusta itseämme oppimattomammilta? Fenomenologit ovat tosin olleet muita filosofeja avokätisempiä, eikä heitä voida syyttää oman hybriksensä paisuttamisesta sellaisiin mittoihin kuin analyyttisia filosofeja.

Jos filosofian piirissä jatkossa jotain tutkitaan, otaksun, että kotimaiseen filosofiaan kohdistuessaan tutkimustyö suuntautuu nimenomaan fenomenologisten filosofien töihin, heidän vaiettuun asemaansa ja siivoamiseensa pois yliopistofilosofian piiristä. Juuri tämä on suomalaisen filosofian tutkimaton ja toistaiseksi hämäriin jätetty toinen puoli. Fenomenologinen liike ei ole perustunut Suomessa vain fenomenologeina nimen-

omaisesti pidettyjen filosofien töihin, vaan sen juuret ovat ulottuneet myös snellmanilaiseen, hegeliläiseen ja humboldtilaiseen perinteeseen; tosin pragmatistinen ajattelu on ollut valtakulttuurin asemassa jo H. G. Porthanin päivistä asti, ja viitteitä siitä antaa vaikkapa J. E. Salomaan esipuhe Kantin teoksessa *Siveysopilliset pääteokset*. Fenomenologinen perinne on pyrkinyt poimimaan suomalaisesta filosofiasta lähinnä ei-pragmaattiset, ei-formaaliset ja ei-pinnallisen aineksen, ja uskon, että siihen liittyvän tiedepoliittisen jännitteen tutkimisessa riittää aineistoa moneksi kymmeneksi vuodeksi. Olenkin omalta osaltani koettanut valottaa tätä kenttää vain sen verran, kuin se yhden ihmisen voimin on mahdollista, ja loppu jäänee minua ahkerampien tutkijoiden tehtäväksi.

Lehden perustaminen

Fenomenologinen liike teki innostuksensa huipulla myös kaksi lasta. Niistä ensimmäinen oli liikunnan filosofian tutkimusyksikkö Talfit, joka perustettiin vuonna 1989 Tampereen yliopistoon. Se tavallaan masensi minua, sillä olin jo lukion jälkeisinä vuosina iloinnut päätymisestäni sellaiseen oppilaitokseen, jota ei pilaisi muille kouluille ominainen liikunnan ja urheilun harrastus. Urheiluun liittyvä kilpailuideologia oli heteroseksuaalisen arvo- ja symbolimaailman seuraus, eikä urheiluväki kuulunut muutoinkaan älymystön terävimpään kärkeen. Myönteistä oli, että yksikön toiminta koostui lähes kokonaan liikuntaan liittyvän välineellisyyden *kritisoimisesta*, mutta yhtä kaikki, mekanistis-materialistisen ihmiskuvan arvostelu oli edelleenkin vastustettaviksi koettujen asioiden leimaamaa.

Mikäli urheilua oli, siihen piti liittyä kilpailua, eikä ihmiskunta näköjään halunnut tulla toimeen ilman urheilua. Niinpä julkinen sana kyllästyi nopeasti yksikön puuhamiehinä toimineiden Timo Klemolan, Tapio Kosken ja Jyri Puhakaisen esittämään kritiikkiin, joka ulottui perinteisestä dopingista tieteen, talouden ja ihmiskäsitysten kysymyksiin. Tilalle he olivat tarjonneet zen-buddhalaisuutta, meditaatiota sekä itämaisia sormiliikeharjoituksia eli mudraa.

Se, että kamppailulajeista innostuneet henkilöt alkoivat reuhata yliopistossa, vaikutti pakkoneurootikkojen ja ritualistiseen ajatteluun sortuneiden haksahdukselta, ja tätä mieltä olen edelleen: niin sanottu liikunnan filosofia taistelulajeineen edustaa eräänlaista villin ajattelun muotoa, jota etnologien ja psykoanalyytikoiden teoriat voisivat valaista paremmin. Vulgaarin ajattelun muodoista innostuneilla ei vaikuttanut olevan hajuakaan siitä, minkälaisen totaalisen sosiaalisen faktan sisällä he elivät. Yksikön toiminta henkilöityi pian, ja sen aktiivisuus on jäänyt muutamien ihmisten oman harrastuneisuuden varaan. – No, hyödynsihän liikunnan filosofia myös niin sanottua fenomenologista kehollisuuden filosofiaa, kuten Max Schelerin klassisia näkemyksiä ”objektikehosta” (*der Körper*) ja

”eletystä kehosta” (*der Leib*), vaikka aiheen käsittely jäikin melko reflektoimattomaksi.

Mutta fenomenologisen instituutin piirissä onnistuttiin luomaan pysyvämpiäkin tuloksia. Eräät aktivistit perustivat talvella 1993–1994 *Niin & Näin* -aikakauslehden, jonka ensimmäisen vuosikerran he painattivat omilla varoillaan. Tieteellistä tukea lehden perustamiseen ei myönnetty, joten hanke oli uhkarohkea, ja suhtauduin siihen epäillen – rohkaisten kuitenkin remmiin asettuneita julkaisemaan koenumeron. Ehdotin toimitussihteeriksi valitulle Tuukka Tomperille, että lehden nimeksi laitettaisiin teräväprofiilisempi ”Avantgarde – Filosofinen aikakauslehti”. Juha Varto puolestaan ehdotti pisteliästä ”Kyy povella” -muotoilua luvaten maksaa ensimmäisen numeron painatuskulut, jos hänen ehdotukseensa suostuttaisiin. Toimituskunta sen sijaan piti kiinni omasta ideastaan. Liityin lehden tilaajiin, mutta minulla oli etuoikeus kirjoittaa jo lehden ensimmäiseen numeroon. Koska Varton kohteliaaseen ehdotukseen ei puolestaan suostuttu, Juha lähetti pojille kirjeen, jossa hän sanoutui irti lehden toimituskunnasta todeten, että se voisi nyt kehittää lehteä ”tieteellisen realismin, Putnamin sun muun suuntaan”, kuten Mikko Lahtinen myöhemmin muisteli omassa karvaassa kirjoituksessaan.[105] Kolmen ensimmäisen numeron kannet teki Juha Varton ystävänä tunnettu taiteilija Markku Piri, mutta myöhemmin hänkin vetäytyi hankkeesta samoista syistä kuin Juha.[106]

Filosofisten aikakauslehtien huonosta historiasta kertoo se, että aiemmin Tampereella oli tapettu Matti Luoman päätoimittama *Luotain*, ja Jyväskylässä puolestaan sammui *Soihtu*. Molemmat kuihtuivat julkisen rahoituksen puuttumiseen ja siihen, ettei tilaajakanta riittänyt pitämään yllä näitä vaatimattomia kulttuuri- ja mielipidelehtiä. Mikään tieteen rahoitusorganisaatio, kuten Suomen Akatemia tai Suomen Kulttuurirahasto, ei suostunut laittamaan lanttiakaan likoon *Niin & Näin* -lehden puolesta. Ne olisivat lisäksi vaatineet edustajansa lehden ja yhdistyksen hallintoelimiin tai jäsenyyttä Ilkka Niiniluodon johtamassa Tieteellisten seurain valtuuskunnassa. Se taas olisi merkinnyt vapauden menetystä, ja rahat olivat tietysti Helsingissä. Tosin laajalevikkisen filosofisen lehden aika ei ollut vielä 1960-luvulla, vaan vapaa tieteellinen julkaisutoiminta pääsi ponnahtamaan esiin vasta 1980-luvulla, jolloin perustettiin useita pienkustantamoita tietokonepohjaisen *desktop publishing* -toiminnan yleistyttyä. Filosofiabuumin eräänä seurauksena *Niin & Näin* -lehti on voimissaan yhä. Kymmenen vuotta perustamisensa jälkeen se saatiin lopultakin kuosiin, johon olin sen itse halunnut: sisältö oli monipuolinen, referee-menettely ei ollut tukahduttava, sananvapaus vallitsi, ja graafinen ulkoasu oli sivutaittoa, liimaselkää ja kiiltäväpintaisia kansia myöten *Cosmopolitanin* tasolla. Eipä tainnut maailmassa olla toista yhtä loistavaa filosofista ja tieteellistä lehteä!

Myöhemmin lehden linjassa tapahtui kuitenkin käänteitä, jotka eivät

olleet toivottuja. Ne heijastelivat kamppailua, jota Suomen fenomenologisen instituutin hallinnasta käytiin. Kyse oli tiedepolitiikasta. Itsepintaisena vasemmistolaisena tunnettu Mikko Lahtinen, joka asettui *Niin & Näin* -lehden päätoimittajaksi, tavoitteli valtaa myös instituutissa Juha Varton ohi. Niinpä hän pyrki hankkiutumaan instituutin johtotehtäviin taivuttelemalla hallitusta hyväksymään toiminnanjohtajan rinnalle erityisen ”pääsihteerin” tehtävän. Tuohon tehtävään hän sitten kampesi itsensä tietynlaista idänpolitiikkaa muistuttavalla tavalla. Vasemmistolaisperäisellä ajattelulla oli kannatusta myös fenomenologisen instituutin piirissä, kuten opiskelijoiden keskuudessa yleensä, vaikka fenomenologisen ajattelun edustajat olivatkin enimmäkseen joko puolueettomuuttaan varjelevia henkilöitä tai eksistenssifilosofista individualismia tai liberalismia edustavia oikeistolaisia. Lehden päätoimittajana Lahtinen onnistui pitämään minut ja Aki-Mauri Huhtisen poissa lehden toimituskunnasta ja -neuvostosta, mutta muutoin Lahtisen poliittisuus oli suhteellisen harmitonta ja hilpeyttä herättävää. Seminaareissa hänen puheenvuoronsa olivat niin arvattavia, että Juha Varto tiedotti erään tilaisuuden esitteessä Lahtisen luennoivan ”poliittisesta sanankäytöstä”. Lahtinen oli tästä silmin nähden pahastunut, ja erään hänen esitelmänsä aikana muuan kuulijoista ratkesi hohottamaan.[107]

Jos Mikolle olisi pitänyt keksiä intiaaninimi, sopiva ehdotus olisi voinut olla ”Hän, Joka Selittää Niitä Yhteiskunnallisia Rakenteita, Jotka Tuottavat Niitä Ehtoja, Jotka Määräävät Mahdollisuutemme Toimia”. Havaitessani erään kerran yliopiston ravintolassa, että Mikko oli lähestymässä salia, totesin seuralaisilleni, että asiamme taitaa saada poliittisen käänteen. Löimme tuolloin vetoa, montako sekuntia ensimmäisen poliittisen termin lausumiseen kuluisi. Hetken kuluttua pöytäämme istui hyväntuulinen Mikko Lahtinen tarjotin täynnä keittiön antimia, ja puheenaiheemme muuttuivat todellakin viipymättä poliittisiksi. Mikko on myöhemmin porvarillistunut tai ainakin ”vasemmistohegeliläistynyt” antauduttuaan kirjoittamaan niinkin isänmaalliseksi koetusta aiheesta kuin J. V. Snellmanista. Tosin jo 1970-luvun ”edistykselliset” halusivat tunnetusti osansa myös kansallisfilosofista.

Juha Varton vetäydyttyä muihin tehtäviin instituutti jäi marxilaisten, postmodernistien ja systeemifilosofien vallattavaksi kuin ajelehtiva laiva, mutta eipä siinä ollut sen enempää valloitettavaa kuin ylioppilailla oli ollut oman talonsa valtaamisessa. Samalla myös lehden linja muuttui kollektiivista toimituspolitiikkaa suosivaksi ja sitä kautta eksistenssifenomenologisen asenteen vastaiseksi. Toimituskunnan tapa julkaista juttuja oli viivyttämistä eli *ei-julkaisemista* ainakin niin kauan, kunnes teksti itsestään vanheni tai kirjoittaja tarjosi tilalle uutta, mikä ”entisestäänkin vaikeutti” julkaisemista. Näihin ongelmiin palaan myöhemmin luvussa ”Kielletyt kirjoitukset”.

Muutettuaan nimensä vuonna 1999 Eurooppalaisen filosofian seuraksi

Niin & Näin -lehteä julkaiseva instituutti alkoi toimittaa myös julkaisusarjaa, jonka nimeksi tuli ”23°45”. Tuo nimi viittasi kulttuurimme tuleviin kohtalonhetkiin, ja yhdistyksen nimenvaihdoksen taustalla vaikutti halu välttää fenomenologisen filosofian leimautumista ryhmäkuntaiseksi sekä ottaa askel eurooppalaisemman Suomen suuntaan – ja onhan Eurooppa toki isompi kuin Suomi. Tätä voidaan pitää myös eräänlaisena kansainvälistymisen avauksena. Toisaalla julkaisutoiminta jatkui Tampereen yliopiston kirjaston julkaisemassa Taju-sarjassa, joka otti uusintapainoksia filosofian laitossarjassa ilmestyneistä Varton teoksista. *Niin & Näin* -lehden päätoimittajana alusta asti toiminut Mikko Lahtinen sai nimityksen valtio-opin dosentiksi vuonna 2000, ja vaikka hän toimittikin lehteä suhteellisen hyvin, hänen tekemänsä valinnat eivät olleet aina moitteettomia. Muutamien juttujen julkaiseminen saattoi esimerkiksi viipyä suhteettomasti, ja hän kelpuutti lehteen myös sellaisten filosofien kirjoituksia, jotka olisivat saaneet juttunsa julki joissain analyyttisten systeemifilosofien itselleen pyhittämissä yhteyksissä. Kun he puolestaan eivät julkaisseet meidän kirjoituksiamme, miksi meidän olisi pitänyt julkaista heidän tekstejään? Monipuolisuus oli ilmeisesti valttia, ja siksi *Niin & Näin* -lehteä luetaan enemmän kuin muita tieteellisiä aikakauslehtiä, ja se on syönyt tilaajakannan muun muassa *Tiede & Edistys* -lehdeltä niin, ettei viimeksi mainittu saa enää edes mielipidelehtitukea, kun taas *Niin & Näin* -lehdelle sitäkin on alettu viime vuosina myöntää.

Pala muuria

Suomen fenomenologisen instituutin keskeiset vaikuttajat hakeutuivat filosofian ainelaitoksella toteutetun puhdistuksen jälkeen kukin eri teille. Lehden toimitussihteeriksi valittu Tuukka Tomperi toimi kasvatustieteen lehtorina Tampereen yliopistossa. Samuli Kaarre puolestaan suoritti toisen tutkinnon Lapin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa ja muutti vuosituhannen vaihteessa Helsinkiin, jossa hän toimii juristina. Kimmo Jylhämö muutti hänkin tutkinnon suoritettuaan Helsinkiin, jossa hän toimi aluksi Kulttuuri- ja mielipidelehtien liiton Kultti ry:n toiminnanjohtajana ja sittemmin *Voima*-lehden päätoimittajana. Tommi Wallenius puolestaan oli matkustellut jo 1990-alussa Sveitsissä Emmanuel Levinasin oppilaana. Helsinkiin muutettuaan hän onnistui mankeloimaan paperit Tampereen yliopistosta vasta vuonna 2003, minkä jälkeen hän vietti aikaa Etelä-Ranskassa luonnostellen väitöskirjaansa. Monien Helsinkiin päätymisestä huolimatta ei voida sanoa, että fenomenologisen instituutin porukka olisi ”helsinkiläistynyt”. Filosofian piirissä tuolla termillä viitataan tapaan filosofoida lähellä valtaa. Sen sijaan meidät oli irroitettu akateemisesta filosofiasta lopullisesti, eikä myöskään filosofian topologinen eli fyysiseen paikkaan liittyvä sijainti merkinnyt meille kaivautumista niihin

aluepoliittisiin poteroihin, jotka määräsivät virkojen ja rahoituksen jaon yliopistojen kesken. Eräänlaisena lopputilinpäätöksenä tieteellisen vallankäytön aluepolitiikasta voidaan pitää filosofian opiskelijoiden syksyllä 1993 *Yliopistouutisiin* kirjoittamaa juttua, joka alkoi otsikolla ”Onko filosofian ainelaitos olemassa?” Nimimerkillä ”Aatos – filosofian opiskelijat” julkaistun tekstin päälaatijana oli, kuten myöhemmin kävi ilmi, tiettävästi Tuukka Tomperi. Tekstissä sanottiin muun muassa näin:

> Eräänä keskeisimmistä ongelmista ovat opetushenkilökunnan ns. matkalaukkuvirat. Ainelaitoksemme profiloitumista Tampereen yliopiston filosofian laitokseksi ei ainakaan edistä se, että sekä vakinaiset virat että sijaisuudet pyritään täyttämään Helsingistä. [...] Tähän liittyy myös kysymys siitä, kykeneekö Tampereen yliopisto pitämään puoliaan esimerkiksi Suomen Akatemian jakaessa apurahojaan. Jos käy vaikka niin, kuten nyt on ainelaitoksellamme käymässä, että Akatemian antaman apurahan saa Tampereella helsinkiläinen professori, joka palaa tekemään tutkimusta Helsinkiin ja jonka viran tulee hoitamaan toinen helsinkiläinen, voi hyvällä syyllä kysyä, mitä yliopisto apurahasta todellisuudessa hyötyy.[108]

Kyseessä oli totuus, joka oli kuultu ennenkin, ja luonnollisesti se koski myös opiskelijoita itseään. Kun myös 1990-luvulla perustettujen tutkijakoulujen kaikki neljä jatko-opiskelijan palkattua virkaa jaettiin Turun ja Helsingin kesken, ei ollut ihme, että se vahingoitti muissa yliopistoissa opiskelevien identiteettiä. Asiaan puuttuivat muiden muassa ne professorit, jotka olivat tottuneet pitämään Tampereen yliopiston puolta. Esimerkiksi Olavi Borg oli kommentoinut Mikko Lahtiselle, että hän oudoksuu sellaista menettelyä, jonka tuloksena yliopistoon suunnattu ylimääräinen resurssi tuleekin käytetyksi toisesta yliopistosta kutsutun henkilön hyväksi.

Yliopistouutisten kirjoittajat puolestaan jatkoivat, että professorien toimiminen Helsingistä on tuottanut lukuisia ongelmia, ”joista vähäisin ei ole luonnollisten kommunikaatioyhteyksien puuttuminen professorin ja opiskelijoiden väliltä”.[109] Jutussa arvosteltiin professorivallan toimintaa suorin sanoin, mutta samalla hyvin perustellusti. Teksti etenee selviin ja rohkeisiin johtopäätöksiin, jotka kertovat omaa kieltään siitä, kuinka pahaksi Rantalan tuottama konflikti oli mennyt:

> Huhut ja väärinkäsitykset saavat vallan ja professori näkee valta-asemansa säilyttämiseksi olevan välttämätöntä katkaista asialliset keskusteluyhteydet opiskelijoihin. Oman näkemyksen nimeäminen oikeaksi ja objektiiviseksi ja opiskelijoiden syyttäminen putkiajattelusta ja lahkolaisuudesta on juuri tällaista keskusteluyhteyksien katkaisemista.[110]

Se, että opiskelijat joutuivat käyttämään noinkin säästelemätöntä kieltä, osoittaa professorin toiminnan olleen pahasti vialla. Siinäkin tapauksessa, että yllä mainittu katkelma todettaisiin vain arrogantiksi hyökkäykseksi, on selvää, etteivät itseään vanhempina ja viisaampina pitävät saisi antaa asioiden luisua niin hallitsemattomaan tilanteeseen, joka luo heikommalle osapuolelle syyn ryhtyä pitkälle meneviin puolustustoimiin.

Vaikka myös nämä minun omat kannanottoni ja muistikuvani voidaan helposti tuomita fenomenologisen ja eksistenssihermeneuttisen tiedekäsityksen ihannoimiseksi, on muistettava, että tässä historiateoksessani en ole suinkaan keskittynyt esittämään vain omia näkemyksiäni, vaan olen antanut paikan nimenomaan kollegojeni tekemille tulkinnoille. Kun myös omien tulkintojeni puolesta esitetty näyttö on ollut harvinaisen yksimielistä, lienee selvää, etteivät kaikki ystäväni ole voineet olla yhtä aikaa väärässä. Näin avointa konfliktia Suomen tiedemaailmassa ei ollut pitkään aikaan koettu – ei mitään yhtä kärkevää, ei yhtä mielipiteitä jakavaa eikä myöskään vaikutuksiltaan yhtä kauaskantoista.

Tahdostaan ja pyrkimyksistään tietoiset opiskelijat olivat tehneet käytännössä saman, minkä homoseksuaalit tekivät Stonewallin mellakassa vuonna 1968. New Yorkin homoliikkeen aktivistit ryhtyivät tuolloin ensimmäistä kertaa avoimeen kapinaan heitä pidättämään tullutta virkavaltaa vastaan homoseksuaalien suosiman ravintola Stonewallin edustalla. Opiskelijoiden kapinointi on verrattavissa myös Berliinin muurin kaatamiseen, joka oli tapahtunut vain vähää aiemmin. Koko kumouksen takana oli nähdäkseni ainoastaan yksi syy: Tampereelle oli lähetetty retkikunnallinen täysin *vääriä henkilöitä*, jotka huomasivat pian seisovansa tervassa ja höyhenissä rautatieasemalla.

Kyse ei ollut kuitenkaan mistään yksilöiden tai pienten ryhmien mielipiteistä vaan koko opiskelijakunnan yhteisestä mielipiteestä. Professori Rantala oli koettanut leimata opiskelijoiden mielipiteet ”lahkolaisuudeksi” ja luottanut siinä, kuten kirjoittajat sanoivat, ”omaan objektiivisuuteensa”. Siihen liittyen esitettiin luonnollisesti myös demokraattisuuden vaatimuksia, mutta tällä demokratialla ei totisesti tarkoitettu sosiaalidemokratiaa eikä myöskään kansandemokratiaa vaan yksinkertaisesti avointa päätöksentekoa yliopiston hallinnossa. Demokratiaa ei yliopistoissa saisikaan nähdä jonkinlaisena ylellisyytenä, vaan se on tieteen omaa olemusta ja kehittymisen tapaa vastaava periaate. Myös kitkat kuuluvat olennaisena osana yliopistodemokratiaan, eikä niitä pitäisi lakaista maton alle tai kieltää. Opiskelijat kirjoittivat:

> Tietenkään emme halua esittää vaatimuksia ”yksi mies, yksi ääni” perustalta, mutta jos edes 150 opiskelijan äänet yhteensä eivät vastaa yhden professorin ääntä niin, että edelliset edes lähtökohtatasolla huomioitaisiin keskustelun yhdeksi osapuoleksi, on professorin asenteessa jotain hyvin vääristynyttä. [...] Ilmeistä on, että opiskelijoiden

> kiinnostusta ei voi enää ohjailla hallinnollisilla ratkaisuilla. Näinkin nähtynä ainelaitoksemme 60-luvulta periytyvä nykyinen linjaus, jossa filosofia liitetään matemaattisiin tieteisiin, on aikansa elänyt.[111]

Ja olihan se. Tämän byrokraatit noteerasivat kuitenkin useita vuosia liian myöhään, jolloin matemaattisten tieteiden laitoksen nimi suostuttiin muuttamaan muotoon ”Filosofian, matematiikan ja tilastotieteen laitos”. Vasta vuonna 2001 laitos irrotettiin taloudellis-hallinnollisesta tiedekunnasta, mutta tällöinkään filosofian oppiaine ei matkannut kohti humanistista eikä yhteiskuntatieteellistä tiedekuntaa, vaan yhdessä matematiikan, tilastotieteen ja tietojenkäsittelyopin kanssa siitä muodostettiin uusi informaatiotieteiden tiedekunta. Vuonna 1964 perustettavaksi aiottu ja Oiva Ketosen kumoama filosofian ja matemaattisten tieteiden tiedekuntahanke oli siis toteutunut – vain noin neljä vuosikymmentä myöhässä. Sen taas romutti yliopiston myöhempi päätös lopettaa tiedekunnat kokonaan.

Latistuksen mankeli pyörii Tampereella

Ulkopuolisen näkökulman luomiseksi on hyvä pohtia, miltä tapahtumat näyttivät niiden henkilöiden kannalta, jotka eivät olleet riidoissa osallisina. Kukapa olisikaan sopivampi henkilö sanomaan asiasta jotain kuin Esa Saarinen, joka oli pitkään toiminut paitsi filosofina, myös työyhteisökonsulttina. Sattumalta hän vieraili noihin aikoihin Tampereen yliopistossa. Arvioitaessa hänen mielipiteitään on hyvä muistaa, että Saariseen myöhemmin kohdistettu savustus Helsingin yliopiston Filosofian laitoksella ei ollut ehtinyt vielä alkaa. Saarinen oli juuri nimitetty Helsinkiin virkaa toimittavaksi yliassistentiksi ja, kuten näimme, Haaparantaa puolestaan lepyteltiin tarjoamalla hänelle lohdutusta Tampereen yliopistosta avautuneella viransijaisuudella. Von Plato oli menettänyt mielenkiintonsa Tamperetta kohtaan jo apulaisprofessorin virkaa täytettäessä, mikä oli avannut tilaisuuden kakkossijalla olleelle Matti Sintoselle. Myös Saarisen asiat olivat toistaiseksi hyvin, mutta koston miekka oli jo viritetty, ja aseet alkaisivat laulaa pian Helsingissäkin.

Toimittaja Juha Drufva laati Saarisen vierailun pohjalta *Yliopistouutisiin* jutun, jossa pitkätukkainen filosofi totesi asioista näin:

> Kateellisuutta ja vahingoniloa potevassa Suomessa onnistuminen ei ole sosiaalinen voima. Hierarkismin huomaamaton lumo yhdessä luokkarakenteiden kanssa ylläpitävät epätasavertaisuutta. Töissä kiitosten sijaan työntekijöitä nöyryytetään.[112]

Ja kuinka mainiosti nämä sanat sopivatkaan siihen, mitä juuri äsken oli tapahtunut:

> Henkinen energia on Suomessa superlatiivisessa vajaakäytössä eli psykologia on päin helvettiä. [...] Voiko kutsua asiantuntijaksi henkilöä, joka ei pysty mongertamaan omasta alastaan yhtään yleisesti käsitettävää lausetta?[113]

Sanoman maali oli selvä. Se liittyi Saarisen itsensäkin kohtaamaan konfliktiin. Hänen kritiikkinsä kohteena oli analyyttisten systeemifilosofien kyvyttömyys ottaa kantaa mihinkään arkipäivän kysymyksiin tai lausua tutkimistaan asioista mitään merkityksellistä. Mutta Saarinen näki ansioita tietenkin myös helsinkiläisessä filosofiassa, tosin vain sikäli kuin ne olivat olleet hänen oman eksistenssifilosofisen ja fenomenologisen ajattelunsa tulosta: ”Olen kymmenen vuotta saarnannut, ettei filosofia ole tiedettä, ja korkeakouluneuvosto palkitsi Filosofian laitoksemme tieteen huippuyksikkönä.”[114] Saarisen kannanotto puhui selkeästi fenomenologiselle ajattelulle ominaisen vuorovaikutuksellisen filosofiakäsityksen puolesta. Hän jatkoi viitaten englannin kielen tiettyyn ideologisuuteen, jonka mukaisesti samat sanat voivat eri yhteyksissä merkitä mitä tahansa, kuten ”[k]äsite *understanding* tarkoittaa opillisen järjen alla olemista. Sen tilalle olisi luotava *interstanding*, subjektiivisen ymmärryksen tuotanto.”[115] Tällaisella ajattelulla olisi perustansa ihmisten välisessä interaktiossa eli vuorovaikutuksessa, mutta se luova sydän, jonka kautta arvot tuotetaan, on myönnettävä yksilösuoritukseksi.

Tämä oli osa Saarisen harjoittamaa arkielämän filosofiaa, jota hän oli kehitellyt oman akateemisen uransa rinnalla ja jossa hän sovelsi ajatteluaan elämän eri yhteyksiin. Sen sijaan yliopistolaitos muodosti edelleenkin oman pikku-Neuvostoliittonsa, jossa energiat toimivat toisiaan vastaan ja pyrkivät jopa vahingoittamaan toisiaan. Tämä on myös omasta mielestäni kaiken tieteellisen toiminnan tuho. Tieteen kurjuus tarkoittaakin usein vain täydellistä toiseudenvaraisuutta ja riippuvuutta: ihmisen ehdollistamista ja tekemistä epävapaaksi. Mikäli osapuolten välillä vallitsee epäluottamus tai ideologinen konflikti, kuten yliopistossa, ei toiminnasta voi yleensä seurata muuta kuin pahoinvointia ja lahjakkaiden ihmisten luovuusresurssien tukahduttamista. Tieteen kurjuus on käsitykseni mukaan juuri sitä, että ihmiset pakotetaan kerjäämään suosiota ja hyväksyntää omilta vastustajiltaan, ja selvää on, ettei sellainen asetelma voi missään tapauksessa toimia.

Saarinen näki suomalaisten ihmisten tieteenpalvontaan ja auktoriteettikeskeisyyteen omat syynsä, jotka ovat levittäytyneet myös yhteiskuntaan: ”Olemme ilmeisesti ainoa porukka maailmassa, joka hyötyi kommunismista ja kävi pitämässä Leningradissa hauskaa. Totuimme siihen, että pakkasimme palttoita junanvaunut täyteen ja lähetimme ne kohti Moskovaa.”[116] Jonkun ranskalaisen tai italialaisen mielestä olisi ollut varmaan ratkiriemukasta kuulla, että suomalaiset matkustivat Leningradiin pitääkseen siellä hauskaa! Olimmeko siis joitain kaatopaikka-

rottia, jotka viihtyivät jopa marraskuisessa Moskovassa, paikassa jota kuvaamaan sopii Andrei Tarkovskin elokuva *Stalker?* Myös maamme filosofista ilmastoa luonnehtii samanlainen koleus, ja siksi niin sanotun tieteellisen tiedonihanteen ei tulisi tyydyttää filosofia. Saarinen totesikin analyyttisten filosofien puhtaanapitotoiminnasta paavohaavikkomaisesti niin, että ”[v]asta kun kaikki Suomen metsät ovat kuolleet, voivat metsäntutkijat analysoida mitä oikein tapahtui.” Ja: ”Jos haluat munata itsesi, innostu jostain. Mitättömyyksien ihannointi on johtanut siihen, että se mikä on jotain, ei itse asiassa ole mitään.”[117]

Ajatus vastasi pääpiirteissään myös Juha Varton näkemystä siitä, kuinka kaiken merkityksellisen sivuuttaminen kansainvälisyyden hokemisella ja keskivertoihanteisiin nojautumalla tappaa luovan ajattelun ja johtaa siihen, ettei itsenäisiä ja elinvoimaisia kehitystrendejä enää edes tunnisteta, vaan ne paketoidaan samaan massakulttuurin läskiin, mihin ovat ajautuneet niin politiikka, talouselämä kuin kulttuurikin. Tässä oli tamperelaisen tieteen syvästi vertauskuvallinen arkkiveisu, tässä oli kuolinisku koko akateemiselle filosofialle ja päätelause meidän muiden lähtemiselle paremmille teille.

Sos-psykologiaa

Saippuakuplien ja mätäpaiseiden puhkomisen ei olisi tarvinnut olla vain filosofiaa opiskelevien hommaa. Myös muilla laitoksilla vallitsi samanlainen meininki kuin filosofian ainelaitoksella, mutta niiden piirissä opiskelijoiden identiteetti oli niin huono, että he eivät kyenneet pitämään puoliaan. Esimerkin tarjoaa Antti Eskolan luotsaama sosiaalipsykologian ainelaitos, jonka kautta Tampereen yliopisto edelleen ansaitsi nimensä Pohjois-Hämeen punaisena napana. Sosiaalipsykologian laitos oli Antti Eskolan poliittinen salonki, samanlainen, jota Hella Wuolijoki piti kotonaan neuvostodiplomaateille. Antti Eskola on sama mies, joka hylkäsi sekä minun että kokoomuslaisen Juha Kostiaisen ensimmäisen luentotentin vain siksi, että emme hyväksyneet hänen saarnaamiaan yliyksilöllisiä ja kommunistisia teesejään emmekä neuvostopsykologian materialistista ihmiskuvaa. Silloin aavistin, että tässä olisi jälleen heppu, jonka kanssa tulisi ongelmia. Käytyämme tervehtimässä Eskolaa hänen vastaanotollaan veistimme hänen toiminnastaan vitsin: sosiaalipsykologian laitoksella tentit hyväksytään, kunhan kirjoittaa konseptipaperin ensimmäiselle sivulle suuren M-kirjaimen, toiselle A:n ja jatkaa niin, että paperi täyttyy sanasta Marx!

Poliittinen kiista oli johtanut minut konfliktiin myös Klaus Weckrothin kanssa. Professorin poikana tieteelliselle uralle ajautunut Weckroth oli lahjakas tutkija, mutta hänen marxilaisuutensa ja sitoutumisensa dialektisen materialismin puolueideologiaan antoivat hänen esseemäisyyttä

tavoitteleville kirjoilleen poliittisen värin, mikä vaikeutti niiden vastaanottoa. Sama pätee myös Antti Eskolan teoksiin, joiden ansiona voidaan pitää sitä, että ne ovat hyvää suomea. Lisäksi Eskolan tuotanto on poikkeuksellisen laaja, ja ajatustensa rohkeudessa ja syvällisyydessä hän ohitti monet virassa istuvat filosofian professorit. Vaikka perusnäkemyksissämme vallitsikin tietty poliittinen ero, minulla oli alun perin myönteinen kuva Eskolasta, ja sen vuoksi on surullista, että hän asennoitui tieteellisiin pyrkimyksiini täysin välinpitämättömästi.

Antti Eskolasta oli vaikea saada mitään irti. Huomattuaan, että olen eri linjoilla kuin hän itse, hän alkoi polkea oikeuksiani, tosin eri syistä kuin Rantala. Osallistuessani Klaus Weckrothin seminaariin olin kirjoittanut erään esitelmäni monikymmensivuiseksi pamfletiksi, jossa arvostelin purevasti dialektisen materialismin ihmiskuvaa. Laitoin sille nimeksi ”Toinen tutkimus – Löytöretki ihmistutkimuksen peruskysymyksiin lähtökohtana G. H. Meadin minäkonseptio”. Puolustin kirjoituksessani transsendentaalisen egon asemaa ja asetuin vastustamaan dialektisen materialismin heijastusteoriaa, jonka mukaan kokemuksia ja havaintoja edeltävää minuutta ei ole olemassa vaan jossa ajatellaan, että ihmisen olemassaolo on vain heijastus yksilön ulkopuolisesta sosiaalisesta todellisuudesta.

Tutkielmaani pidettiin eräänlaisena Anti-Eskolana, ja juorut sen olemassaolosta alkoivat levitä laitoksen käytävillä. Pidän kuitenkin Neitsyt-Marian patsaasta tirahtaneen kyynelpisaran kaltaisena ihmeenä sitä, että kirjoitukseni hyväksyttiin lopulta sivuainetutkielmana. Asiaa vauhditti kenties se, että graduni oli jo hyväksytty korkealla arvosanalla. Eskola ja Weckroth kirjoittivat yhteisessä lausunnossaan, että ”[e]i ole mahdollista, että tutkielma hylätään ja siitä annetaan arvolause erinomainen. Niinpä ehdotamme, että työ hyväksyttäisiin arvolauseella hyvä.”[118] Näin myös tapahtui. Toisaalta tarkastajat näkivät teoksessa suoranaista kiittämisen aihetta ja kirjoittivat siitä seuraavasti: ”Meadin minäkonseptiota tekijä käykin läpi ilmeisen asiantuntevasti, moniulotteisesti ja olennaiseen keskittyen. Teksti pursuaa (varsinkin filosofiaan liittyvää) lukeneisuutta ja sananselitystä. Paitsi että lukija voi nautiskella lauseiden muotoilusta, teksti on sosiaalipsykologisestikin kiintoisaa muun muassa osoittaessaan, mikä on jonkin käsitteen tehtävä jossakin teoriassa eli kuinka käsite tulee tuotetuksi.”[119]

Vaikka lausunnossa myönnetäänkin tutkielman ansiot, Antti Eskola ei koskaan suhtautunut pyrkimyksiini myönteisesti saati tukenut toimintaani, vaikka panostin sosiaalipsykologian sivuaineopintoihini enemmän kuin monet sitä pääaineenaan opiskelleet ja kirjoitin useita esitelmiä myös tuohon aikaan kiistelyn kohteena olleesta homoseksuaalisuudesta. Eskolan mielestä tutkimustyön ja sen ”teoreettisen mielenkiinnon” tuli tukea ensisijaisesti tieteenalan oikeuttamista eikä puhua kenenkään ihmisen tai yksittäistapauksen piirteistä. Tämä oli kollektivismin ilosanomaa, eikä laitoksella saanut olla oma itsensä. Kielteisyyden todelliset syyt paljasti

ehkä se, mitä Eskola oli kirjoittanut homoseksuaalisuudesta teoksissaan. Kirjassaan *Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan* hän vihjasi homoseksuaalisuuden voivan olla seurausta jostakin ”mustaksi pedagogiikaksi” nimeämästään ilmiöstä – vaivautumatta tosin selittämään, mitä tuo arvoituksellinen termi tarkoitti tai oliko hänellä siitä lähempääkin tietoa.[120] *Työpäiväkirjassaan* hän puolestaan reuhasi, että ”heitä voltti, homo!”[121]

Myöskään lopputenttieni hyväksymisessä Eskola ei pitänyt kiirettä, vaikka tutkielmani oli jo hyväksytty. Hylättyään minulta muutaman kirjatentin poliittisista syistä hän kieltäytyi ottamasta vastaan niin sanottuja esseesuorituksia eli kirjoitelmia. Jouduinkin anomaan todistukset keväällä 1993 ilman sosiaalipsykologian syventävien opintojen suoritusmerkintää, vaikka sivuaineen tutkielmani oli jo hyväksytty, kuosissa ja kansissa. Juuri tämä oli Eskolan harjoittamaa kiusantekoa, minkä johdosta hänet tunnettiin kusipäänä muutenkin: asiantila, jonka hän mielellään myönsi myös itse. Suoritin siis puuttuvat tentit myöhemmin, ja anoin Eskolalta sosiaalipsykologian sivulaudaturin suorittamisesta erillistodistuksen, jonka hän lähetti minulle vastahakoisesti kotiin kaksin kerroin taitettuna. Yliopistossa ei saa olla eri mieltä, paitsi professori itse.

Merkittävin saavutukseni sosiaalipsykologian piirissä oli neuvostopsykologiaa edustaneiden A. N. Leontjevin ja P. J. Galperinin kirjojen kampeaminen pois tutkintovaatimuksista. TV-visailujen ja laatikkoleikkien orastavana kulta-aikana laadin erään seminaariesitelmäni tietokilpailun muotoon, jonka yhteydessä lupasin palkintoja seuraavasti: voittajalle nippu puhdasta valkoista paperia ja lyijykynä, toiseksi tulleelle yksi Leontjevin kirja, kolmanneksi tulleelle viisi Leontjevin kirjaa ja neljänneksi tulleelle kokonaista kymmenen kappaletta Leontjevin kirjoja! Tämä noudatteli Neuvostoliitosta tuttua käytäntöä, jonka mukaan tavaran arvoa mitattiin sen määrän tai painon mukaan, ja lopulta myös kattokruunuista tehtiin kyseisessä maassa niin vankkoja, että pudotessaan ne repivät alas kattojen välilaipioita. Ihmeekseni näiden Moskovassa painettujen kommunistikirjojen poistaminen onnistui, ja asiassa saattoi auttaa se, että tuolloin elettiin sosialismin kukistumisen jälkeistä aikaa Euroopassa.

Antivasemmistolainen vastavallankumoukseni sosiaalipsykologian ainelaitoksella kulutti kuitenkin tarpeettomasti aikaani ja energiaani, ja kokemusteni opettamana voin sanoa, ettei kenenkään pitäisi antautua tutkimaan sellaisten filosofien ajattelua, joiden perusnäkemyksiä ei itse kannata, sillä se altistaa epäsuoralle asenteiden muokkaukselle. Usein myös vastustamaan ryhtyminen johtaa eräänlaiseen sitoutumiseen. Argumentointiin pakottaminen onkin vain professorien katala juoni. Paljon paremmin olisin voinut sanoa suoraan, että koko sosialistisen yhteiskuntateorian olisi voinut paiskata paperinkeräykseen, niin ei olisi mennyt mitään hukkaan. Sen verran lohdutonta jälkeä nuo opit olivat saaneet aikaan kaikkialla. Joudunkin toivomaan, etteivät uudet opiskelijat menisi ollenkaan sellaisille laitoksille, joissa annetaan omien poliittisten näke-

mysten vastaista opetusta.

Paha kyllä, professoreita koskee käytännöllinen irtisanomattomuus, vaikka heidätkin nimitetään virkoihinsa vain ”toistaiseksi”. Yleensä tuota mainintaa tulkitaan ”lopullisesti” tai ”ikuisesti”. Sosiaalipsykologian ainelaitos oli kriisissä myös ihmissuhteidensa osalta. Oppiaineesta väitteli 1990-luvun alussa tohtoriksi kaksi tutkijaa, Vappu Lepistö ja Klaus Weckroth, jotka kävivät taistelua avoinna olleesta yliassistentin virasta. Virkaan nimitettiin sittemmin Weckroth, ja kriisi laukesi Vappu Lepistön 23.9.1992 tapahtuneeseen itsemurhaan. Virkakamppaillun hävinnyt herkkä kuvataiteilija oli hirttänyt itsensä. Tapaus herätti vakavaa keskustelua tieteellisen vallan julmuudesta, mutta filosofian laitoksella käynnissä olleeseen keskusteluun nuo laineet eivät loiskuneet. Muutamat empaattiset ja kollegiaaliseen huolenpitoon kykenevät sosiologit, kuten Taina Rajanti[122] ja Pertti Alasuutari kirjoittivat *Yliopistouutisiin* ja pahoittelivat tapahtunutta. Alasuutari päätyi lisäksi valistamaan, että parhaiten kritiikistä selviytyy se, joka taitavimmin ottaa kritiikin vastaan.[123] Omasta puolestani olen sitä mieltä, että myös *kritiikin esittäjillä* pitäisi olla vastuu siitä, mitä he sanovat, ja ettei pitäisi mennä alkuunkaan sanomaan sellaista, millä on veriset seuraukset.

Vappu Lepistön itsemurha ei todennäköisesti johtunut pelkästään virkanimityksessä koetusta tappiosta. Sen taustalla oli yleistä vähättelyä, jonka mukaisesti häntä ei pidetty yhtä kvalifioituneena sosiaalipsykologina kuin Weckrothia. Tässä näemme, millaista jälkeä epäsuora painostus ja hiillostus sekä ihmisen lavastaminen ”marginaaliseksi henkilöksi” saavat aikaan, varsinkin kun noiden marginaalisiksi arvotettujen tutkimusaiheiden ei tunnusteta olevan tieteen keskeisimpiä ja usein myös kiinnostavimpia aiheita. Klaus Weckrothin uskon päätyneen virkaan vain siksi, että hänen etunimensä assosioi Eskolan mieleen sanan ”kulaus”.

Maaliskuussa 1996 yliopistoa kohtasi jälleen surusanoma. Sosiaalipsykologian apulaisprofessori Mirja Tolkki-Nikkonen oli kuollut kesken työpäivän. Hänen kuolinsyykseen paljastui aivoverenvuoto. Mirja Tolkki-Nikkosen löysi virkahuoneestaan Weckroth. Se puolestaan oli hänelle liikaa.

Antti Eskola jäi eläkkeelle vuonna 1997, minkä jälkeen hän hakeutui uskonnolliseen etsintään. Kaiken koetun jälkeen se oli tavallaan ymmärrettävää, ja osoituksena siitä on hänen uskontrilogiansa. Antti Eskola on sama mies, joka vanhoilla päivillään tuli uskoon, vai onko? Omien vakuuttelujensa mukaan uskonto oli ollut hänelle tärkeää aina. Luultavasti Eskolaa painoi hänelle tyypillisen raskasmielisyyden lisäksi myös syyllisyys. Ja olihan kristinuskon taakse kirjoittautuminen myös taitava veto ikäihmiseltä, joka jo 1980-luvulla epäili Ronald Reaganin vastuuntuntoa ydinaseiden vartijana – tai ylipäänsä kenenkään sellaisen, joka itse ”lähestyy joka tapauksessa krematorion luukkua”, kuten Eskola kirjoitti teoksessaan.[124] Kuinka liikuttavia Eskolan mielestä ovatkaan voineet olla

sanat, jotka kuulin eräänä aamuna radiouutisista vuonna 1991: ”Neuvostoliittoa ei enää ole.”

Eskolassa ja minussa oli yhteistä se, että kumpikaan meistä ei ollut erityisen sosiaalinen, ja oikeaan osuikin se toimittaja, joka laati Eskolasta lehteen jutun otsikolla ”Sosiaalinen erakko”. Monet tieteenharjoittajat alkavat kirjoittaa vanhemmalla iällä uskonnollisista aiheista sanoakseen jotain syvällistä sekä kirjoittaakseen itsensä sitä kautta historiaan. Usein se on kuitenkin jälkijättöistä. Mikäli hanke ei ole perusteltu kirjoittajan huolella omasta pelastuksestaan (jolloin se on vielä uskottava), juoni on yleensä niin läpinäkyvä, että se harvoin onnistuu. Eskolakin tuli vain yhdestä uskosta toiseen. Uskonnollisissa kirjoissaan hän oli aivan yhtä materialistisilla linjoilla kuin aiemmissa ”uusvasemmistolaisiksi” luonnehtimissaan kirjoissakin. Tämä käy ilmi jo teosten otsikoista, kuten ”Mitä Jumalasta pitäisi ajatella?”, joka ei näytä tunnustavan uskonnollista *kokemusta*. Myös teoksessa *Tiedän ja uskon* asioita tarkastellaan analyyttisille teologeille tyypilliseen tapaan: tietoteoreettisten ehtojen valossa.

Katsonkin Eskolan jääneen tieteen vangiksi. Samalla hän jäi myös uskonnon vangiksi. Eskola vieläpä kehaisi vastustajakseni tietämäänsä Sami Pihlströmiä todeten hänen olevan niitä harvoja filosofeja, jotka ”ovat pitäneet uskonnollista uskoa pohtimisen arvoisena”,[125] ja molemmat nykyteologit olen arvostellut eräässä myöhemmässä kirjoituksessani.[126] Kuinka väärin Eskolan suitsutus saattoikaan olla kaikkia sellaisia filosofeja kohtaan, jotka olivat tarkastelleet uskonnollisia kysymyksiä paljon syvällisemmin kuin tämä Sami, esimerkiksi näkemällä koko kristinuskon yhtenä torjutun homoseksuaalisuuden muotona? Sen enempää Eskolasta kuin Pihlströmistäkään tuskin olisi ollut päästelemään kynästään mitään tällaista.

Pragmatistisen ajattelun heikkouksia on, että pragmaattisesti ajateltaessa Jumalasta tehdään eräänlainen työhypoteesi, kun pohditaan, onko maailma parempi ilman Jumalaa kuin olettamalla Jumalan olemassaolo. Tällöin ei enää pohdita jumaluuden metafyysistä alkuperää, joka saattaa perustua ihmisen oidipaaliseen kompleksiin tai valta- ja luontosuhteeseen. Nämä olivat aiemmin olleet Eskolalle rakkaita aiheita.

Käytännössä Jumalasta tehdään pragmatismin rattaissa onnellisuuden takuumies. Jos Jumalan olemassaoloa arvioidaan suhteessa maailman tilaan, voidaan päätyä mihin tahansa. Kyseistä ajattelutapaa on käytetty oikeuttamaan jopa niin sanottua menestyksen teologiaa. Sen mukaan taloudellinen hyvinvointi tulkitaan seuraukseksi Jumalan suopeudesta tai uskosta Jumalaan, kun taas kurjuutta pidetään Jumalan rangaistuksena. Samalla tavoin pragmatismissa perustellaan liikemiesmoraalia, ja tiedettä pyritään tulkitsemaan niin, että siihen voidaan sovittaa myös uskonto. Kun uskonnon katsotaan takaavan edistyksen ja kasvun, tuloksena on pinnallista oppia. Huvin vuoksi voisi spekuloida uskolla Eskolaan tai Kekkoseen: kannattaako kumpaankaan uskoa? Olisiko maailma parempi

tai huonompi ilman heitä vai heidän kera?

Minä uskon, että aiempia teoksiaan kumoavalla uskontrilogiallaan Antti Eskola saa Pyhältä Pietarilta vähintään *cum laude approbaturin* ja pääsee sillä Taivaaseen. En tosin tiedä, mitä Eskola ajattelisi Taivaasta, tai kuinka me tulisimme toimeen ylipäänsä missään, jos yhtä aikaa päätyisimme samaan kerrokseen. Mutta minusta jo yliopistossa saamani kohtelu muistutti enemmänkin pientä Helvettiä. Voi olla, että menen tämän vuoksi vapaaehtoisesti suoraan alakertaan, sillä olisi noloa päätyä gospeljengin kanssa samoihin bileisiin, varsinkin kun niihin ovat viime aikoina pyrkineet yhä useammat filosofit aina piispallista sukua olevaa Tuomas Nevanlinnaa myöten.[127] Taidankin jäädä kiertämään maailmaa, ellen sitten raukea nirvanaan. Minun Jumalanihan on platoninen hyvän idea, joka kuvastuu kauniiden nuorten miesten vartaloista, joten eipä taitaisi meistä olla samoille näköalapaikoille Taivaassakaan.

Mutta entä itse maailma, joka varmasti on olemassa, aivan niin kuin Australiakin, jonka olemassaoloa Eskola erehtyi pitämään uskonvaraisena sekoittaen siten tietoteoreettisen uskomisen ja uskonnollisen uskomisen? Millaista on elämä täällä? Pyynikin varapiispana tunnettu Antti Eskola tilitti taannoin tuntojaan myös erään naistenlehden kannessa toteamalla, että ”olen nähnyt pahan”. Piispa Yrjö Alajan vastaavanlaisista kokemuksista ammentanut Eskola kirjoitti teoksessaan *Tiedän ja uskon*, kuinka Paha astui kerran hänen huoneeseensa.[128] Ehkä se oli kuitenkin liioittelua siinäkin tapauksessa, että hän olisi omistanut ajatuksensa minulle. Eikö ”paha” ollutkaan enää vain taistelua materiaalisista resursseista, kuten Eskola oli tottunut ajattelemaan ja opettamaan? Joskus virassa toimiessaan Eskolalla oli kylläkin taipumus maistella alkoholiliikkeen tuotteita, joille hän myöntää olleensa perso myös kirjoissaan. On siis vaikea sanoa, mitä pikku-ukkoja vastaan hän oli taistellut, mutta joka tapauksessa hänen huoneessaan lemahti vielä minunkin opiskeluaikoinani tuore viina.

Sen sijaan Mirja Tolkki-Nikkonen oli mukava ihminen. Hän ei koskaan sanonut jutuistani mitään kielteistä, paitsi kerran katsoessaan minuun ja todetessaan leikillisesti, että ”hulluus ei näy päälle”. Vastasin hänelle, että ei näy järkevyyskään, joten ulkonäön tai virka-aseman perusteella ei pidä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. En halua jälkikäteen loukata myöskään Eskolaa, sillä me olemme varmasti loukanneet jo tasapuolisesti toisiamme – ja samalla myös kaikkia muita, sillä ääneen ajattelevat ihmiset eivät voi pettää kovin pitkään sen enempää itseään, toisiaan kuin sivullisiakaan.

Eskola oli ennen pitkää eläkkeellä ja Lepistö ja Tolkki-Nikkonen suureksi surukseni haudassa. Vuonna 2000, asuttuani jo pitkään Helsingissä, luulin että Tampereen yliopiston sosiaalipsykologian laitos olisi jäänyt Klaus Weckrothin käsiin, kunnes käteeni osui saman vuoden *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden numero 5. Kyseisessä lehdessä oli Klaus Weck-

rothin kirjoitus ”Miten minusta tuli hullu?” Se puolestaan perustui sosiaalipsykologiseen asiantuntemukseen ja oli siten varmasti luotettava. Weckroth kertoi jutussaan omien veljiensä kuolemaan liittyvän historian ja sen, miksi hän oli viettänyt viimeksi kuluneiden vuosien aikana 471 vuorokautta mielisairaalassa.[129] Hän kertoi syyllisyydentunteistaan ja niistä traumaattisiksi kokemistaan tilanteista, joihin hän oli yliopistourallaan joutunut. Pitikö hänelle viranhaussa hävinneen ihmisen päätyä tekemään itsemurha, ja täytyikö juuri hänen olla se henkilö, joka ensinnä osui Tolkki-Nikkosen huoneeseen löytäen hänet menehtyneenä? Kun asiaan liittyi myös Weckrothille ominaista pohdintaa determinismistä ja kohtalosta (se juonsi juurensa venäläisen kirjallisuuden klassikoista), siinä olikin kestämistä. Omasta mielestäni ihmisen vapauden kiistäminen ja kohtaloajatuksiin sitoutuminen ovat lähes aina merkkejä jonkinlaisesta tajunnan hämärtymisestä. Sen sijaan oman vapauden eksistenssifilosofiseen oivaltamiseen sisältyy näkemys, että jokainen aktiivinen teko on todistus ihmisen vapaudesta. Näin ollen kysymys siitä, onko ihminen vapaa vai ei, on täysin marginaalinen, ja olennaista on, miten ihminen todellisuudessa toimii ja miten hänen tulkintansa omasta vapaudestaan joko tukevat tai vastustavat tuota vapautta.[130] Ehkä tässä näkemyserossa kuvastuu myös heteroseksuaalisen ja homoseksuaalisen filosofiakäsityksen yksi ero.

Mutta Weckrothin epätoivoon ja patologiseksi muuttuneeseen masennukseen liittyi todennäköisesti muitakin kuin liiallisesta ajattelusta johtuneita syitä. Entisenä marxilaisena Weckroth oli menettänyt uskonsa vallankumoukseen ja ajautunut ideologiseen kriisiin paratiisivaltionsa romahdettua. Hän tunnusti muuttuneensa aggressiiviseksi ja alkaneensa juopotella, minkä seurauksena hän oli päätynyt mielisairaalan suljetulle osastolle. Lahjakkaasta tutkijasta oli tullut hullujenhuoneen asukki.

Sosiaalipsykologian laitoksen henkilökunnasta oli Lepistön, Tolkki-Nikkosen, Eskolan ja Weckrothin poismenon jälkeen jäljellä enää Vilma Hänninen, joka oli tutkijoista ehkä nimettömin ja vähiten ansioitunein mutta josta tuli myöhemmin jonkinlainen professorinviran hoitaja. Tätä laitosta ei ollut kuitenkaan tuhottu, vaan se tuhosi itse itsensä – tai se tuhoutui omaan mahdottomuuteensa, kuten itäisen naapurimme poliittinen järjestelmä. Ironista on, että Eskolan viran peri lopulta kuoleman sosiodynamiikkaa tutkinut parrakas sosiologi Anssi Peräkylä, joka oli laitoksen oma kasvatti ja omaksunut Eskolalta hänen (n)ostalgisen mörököllimäisyytensä.

Entä miltä asiat näyttävät aikana, jolloin Berliinin muuri on myyty loppuun ja jäljellä olevista osista on tullut eräänlaisia suojelukohteita? Tampereen yliopiston sosiaalipsykologian laitoksella kohdatut tapahtumat kirkastivat minulle ilmiötä, jota olen pyrkinyt tarkastelemaan teoksissani myöhempinä vuosina: miksi tiedepoliittinen valta on haltijoilleen vaarallista? Kuten tämän teoksen lopussa perustellaan, tieteellisen vallan

olemukseen näyttää liittyvän jotain sellaista, mikä tekee ihmisestä despoottimaisen ja pahimmassa tapauksessa hullun. Tieteellisen vallan ja ”objektiivisen totuuden” tavoitteluun sisältyy jotain, mikä ei alkuunkaan sovi ihmiselle. Sen eräs tunnuspiirre on oman subjektiivisuuden kiistäminen – tai sen käyttäminen näennäisobjektiiviseen valtaan verhottuna, minkä tuloksena tiedeyhteisössä valehdellaan, panetellaan ja annetaan toisista ihmisistä enemmän vääriä todistuksia kuin missään muualla. Tässä mielessä tieteenharjoittajien syntilistat ovat yhtä pitkiä kuin heidän ansioluettelonsa, ja niihin sisältyy toden totta moni veriruskea synti. Paikkansa pitää siis sanonta, että valta turmelee aina ja absoluuttinen valta turmelee absoluuttisesti, mutta vain harvoin se tekee haltijastaan absolutistin.

Demari on yliopistossa oikeistolainen

Vahvimmin puoluetoimistoa muistuttava puoti Tampereen yliopistossa on Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, jossa vasemmistopuolueilla oli ja on edelleen värisuora lähes jokaisella virkaistuimella. Sen johtajana toimi tunnettu sosiaalidemokraatti Aulis Aarnio, joka osoitti tietysti ”lämpimän tukensa” Juha Vartolle tämän tultua hävitetyksi Jyväskylän yliopiston filosofian professorinviran täytössä vuonna 1994. Varto oli hakenut Reijo Wileniukselta vapautunutta virkaa, mutta asiantuntijat eivät asettaneet häntä yhdellekään ehdokassijalle kiistäen häneltä siten professorinpätevyyden kokonaan. Varton sivuuttaminen Jyväskylän virkanimityksestä oli väärin myös loppusuoralle valittuja kohtaan. He taistelivat ikään kuin toisesta palkinnosta, kun jokainen tiesi, kenelle ensimmäinen olisi kuulunut.

Prosessin suomalaisena asiantuntijana oli toiminut Åbo Akademissa vaikuttava Aulis Aarnion kaveri Lars Hertzberg, jolle tarjoutui tilaisuus junailla virkaan oma turkulainen oppilaansa Eerik Lagerspetz. Lagerspetz oli Jyväskylän virassa aiemmin toimineen Erik Ahlmanin tyttärenpoika, minkä vuoksi monet kutsuivat häntä ”Erik Toiseksi”. Tosiasiassa Erik II oli Vartoa huomattavasti vähemmän ansioitunut ja nuorempi tutkija, jonka ainoa huomionarvoinen julkaisu oli ”instituutioiden teoriaa” käsittelevä väitöskirja.[131] Tällaista tiede siis on: instituutioiden kukoistusta ja sukudynastioiden loistoa.

Analyyttisilla filosofeilla oli Jyväskylän yliopiston virantäytön jälkeen samanlainen värisuora kaikilla filosofian laitoksilla kuin Suomen Sosialidemokraattisella Puolueella oli tärkeimmissä valtioelimissä. Analyyttinen filosofia onkin sekä sisällöiltään että muodoiltaan selkeästi demarifilosofiaa, johon liittyy junailu, vyöryttäminen, painostus ja tukahduttaminen: valtapeli kokonaisuudessaan. Aarnio vieläpä vaivautui perustelemaan Jyväskylässä tapahtunutta virantäyttöä vastaamalla *Niin & Näin*

-lehden palstoilla heränneisiin moitteisiin, että hänen mielestään Eerik Lagerspetz on ”mies paikallaan” ja että hän arvostaa myös sitä ”kertakaikkisen hienoa työtä, jota Juha Varto tekee”.[132] Näiden maireiden ja tahallisen imartelevien sanojen jälkeen on hyvä muistuttaa, että paikallaan heistä toinen on pysynytkin: Lagerspetz ei saanut Jyväskylässä toimiessaan aikaan mitään, paitsi oman virkansa lakkauttamisen, ennen paluutaan Turkuun vuonna 2004. Tällä tavoin systeemifilosofi tuli ikään kuin eläytyneeksi vanhaan vertauskuvaan koneesta, jonka ainoa tehtävä on kytkeä itsensä pois päältä.

Nimityksen jälkeisessä sosiaalidemokraattisessa pöperössä oli tietysti kehuttu Lagerspetzin sinänsä vaatimattomat ansiot ”oikeusfilosofina” eli vonwrightiläisen poliisifilosofian edustajana. Arvostelin asiaa muun muassa *Niin & Näin* -lehden numerossa 3/2000, jossa kirjoitin, että virantäytöt ovat pulahduksia ankkalampeen.[133] Kuten jäljempänä näemme, Eerik Lagerspetzin veli Olli Lagerspetz puolestaan katsoi asiakseen ryhtyä kostotoimiin ja kiisti nimettynä asiantuntijana minulta dosentuurin Tampereen yliopistossa vuonna 2005. Näin he siis osoittivat oman filosofisen Disneylandinsa ”oikeudenmukaisuuden” ja totaalisen tuhovoiman, löivät lammen pinnalle uiskentelemaan erehtynyttä ankanpoikasta melalla päähän ja painoivat nokkaa pinnan alle. Mutta mitä se kannatti?

Siinä, missä suomalaisen tieteen sisäsiittolana tunnettiin vielä 1960-luvulla Helsingin yliopisto ja erityisesti sen ruotsinkieliset osastot, oli sukulaisten suosiminen siirtynyt myöhempinä vuosikymmeninä maaseutuyliopistoihin. Helsingin yliopistossa nepotismi ei ollut enää yhtä räikeää, mutta maaseutukaupungeissa kehdattiin. Esimerkiksi Antti Eskola toimitti poikansa Jari Eskolan turvallisesti tieteelliselle uralle apurahojen ja virkojen piiriin, vaikka tämä oli saanut gradustaan arvolauseen *lubenter*. Myöhemmin hänestä tehtiin professori Kuopion yliopistoon. Tapio Nummenmaan pojasta Jyrki Nummenmaasta puolestaan leivottiin tilastotieteilijä (tilastonikkarina nakutteluhan ei ole kovin kaukana myöskään hänen isänsä edustaman nykypsykologian tilasta). Olavi Borgin virkahuoneen oikealla puolella istui jo 1990-luvulla hänen poikansa Sami, joka peri isänsä paikan myös Yleisradion vaaliohjelmien kommentoijana. Politiikan pitäisi kai olla muutakin kuin pelkkää vaaleihin osallistumista, ja politiikan tutkimuksen pitäisi olla esimerkiksi aatteiden ja ideologoiden arviointia eikä pelkkää tilastonäpertelyä. Empiirisiin menetelmiin luottaville ja perusasenteiltaan sovinnaisille Borgeille ne eivät kuitenkaan olleet juuri muuta. Kovin korkeaa kuvaa suomalaisesta demokratiasta ei mielestäni anna sekään, että vaalien kommentaattorit perivät virkoja isiltään.

Samista tehtiin nopeasti myös vastaperustetun Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston johtaja Tampereen yliopistoon ja sittemmin professori. Sen sijaan Erkki Pystysen pojat joutuivat etsimään leipänsä yliopiston ulkopuolelta. Heidät miellettiin kenties jo liian oikeistolaisiksi, ja heistä tulikin sotilaskoneissa lentäviä haukkoja. Jouni Pystynen toimi myöhemmin

jopa Ilmavoimien komentajana, joten taivaalliset taistelut osattiin.

Yliopistoissa tapahtuva virkoihin rekrytoiminen on ollut sellaista kaupankäyntiä, puliveivausta ja sukulaisten suosimista, ettei sillä ole ollut tekemistä kenenkään ihmisen lahjakkuuden eikä todellisten ansioiden kanssa. Mainitut piirteet ovat myös syynä siihen, miksi sovinnaiselle kielifilosofialle tyypilliset maininnat, kuten ”nämä käsitteet ovat sukulaisia” tai ”nämä puolestaan ovat perheyhtäläisiä” alkoivat näyttää mielestäni sietämättömiltä. Tässä symboliikassa heijastui ja heijastuu edelleen eräs ajattelutapa. Biologinen sukulaisuus tosin menetti merkitystään niin sanottuina edistyksen vuosina, ja sen tilalle asettui poliittinen sukulaisuus. Mikäli geenivirtaan perustuva kortti ei vetänyt, saattoi luokaton ja säädytön turvautua puolueen jäsenkirjaan tai ideologiseen maailmankatsomukseen. Sen sijaan ihmisille, joilla oli moraalista selkärankaa, oman henkisen vapauden vaihtaminen sen enempää suvun kuin poliittisen ideologiankaan kahleisiin ei käynyt. Olin itse irtautunut molemmista, ja siksi minulle ei sopinut myöskään puoluepeli, jonka vangeiksi jäivät vain perheestään ja suvustaan heikosti emansipoituneet.

Aulis Aarnion ohella Yhteiskuntatieteellisen tutkimuslaitoksen keskeisiä syntymädemareita oli ”prognoosiprofessorina” tunnettu Risto Sänkiaho, kun taas yhteiskuntakybernetiikastaan tunnettua Yrjö Ahmavaaraa pidettiin tavanomaista sosialistia huomattavasti marxilaisempana. Laitoksen muut virat puolestaan oli täytetty enemmän tai vähemmän vasemmistolaisia äänenpainoja suosivilla marxilaisilla tai postmodernistisilla tutkijoilla. Heitä olivat muiden muassa Kaukosen veljekset ja Seppo Raiski[134] sekä filosofiankin piirissä esiintyneet Heikki Mäki-Kulmala, Pertti Töttö ja Juhani Vähämäki. Hain myös itse erästä tutkijanvirkaa Yhteiskuntatieteellisestä tutkimuslaitoksesta vuonna 1994, mutta jäsenkirjattomana henkilönä minua ei tietenkään hyväksytty. Tässä olivat vaihtoehdot: ole sukua tai ota jäsenkirja! Muuten päähäsi putoaa tiili.

Oikeistovaara Tampereen yliopistossa?

Kommunistien ja sosialistien yliopistouran kanssa oli vähän niin kuin Kari Suomalainen aikoinaan kuvasi: jos hollitupalaisen päästää salonkiin, hän ei siellä muutu salonkikelpoiseksi vaan muuttaa myös salongin hollituvaksi. Juuri näin syntyi Tampereen yliopisto. Se yritti hyödyntää eräänlaista Tukholma-syndroomaa, jonka mukaisesti terroristien kaappaamat ihmiset samastuvat alistajiinsa pelastaakseen oman nahkansa. Juuri siitä syystä – tai taloudellista etua saadakseen – järkevien perheiden kasvatit tulivat Tampereen yliopistossa usein kommunisteiksi. Kyseinen kehityskulku oli suora seuraus akateemiselle maailmalle ominaisesta opportunismista. Jos ei ole sopivaa sukua, on syytä vetäytyä ay-retorisiin riveihin tai puoluepoliittiseen reviiriin. Silti ihmettelen edelleenkin monien *civis*

academicusten halua samastua poliittiseen vasemmistoon, sillä työväenliikkeellä ja akateemisilla ei ole eikä ole ollut mitään yhteistä: ei yhteisiä etuja eikä sivistystä. Jos heidän osansa vaihtuisivat ja puliukko olisi yhtä hyvässä asemassa kuin häntä palveleva sosiaalityöntekijä, tuo pultsari ryhtyisi heti porvariksi ja sortaisi etuuksia kerjäävää sosiaalityöntekijää. Ay-liike taas ei ole koskaan tehnyt mitään akateemisten hyväksi, vaan se on ahnehtinut paperityöläisille sellaiset palkat, joilla he joko pilaavat maamme kansainvälisen kilpailukyvyn tai putoavat itse palkkakilpailusta, kun yritykset siirtävät tuotantonsa ulkomaille. Vasemmisto ei ole piitannut myöskään solidaarisuudesta omassa piirissään, kun kaupan kassoilla työskennellään puolella paperiteollisuuden palkoista.

Aivan niin kuin jokainen duunari haluaa olla ”paperityöläinen” (kuulumatta kuitenkaan valkokaulusköyhälistöön), myös jokainen maailman sosialisti haluaa olla kapitalisti. Koska vain harvoilla on siihen varaa, jokainen tahtoo olla vähintään pienporvari ja käyttääkin tilaisuuttaan hyväkseen heti, jos voi. Niinpä aate ei todellisuudessa paina mitään, vaan raha ratkaisee. Siksi minä ihmettelen, mikä noita akateemisia ihmisiä on houkutellut taipumaan vasemmistolaisiksi. Luultavasti kyse on siitä, että suuri osa heistä on työväenluokasta nousseita, ja he ovat omaksuneet poliittiset asenteet jo nuoruudessaan. Heille on jäänyt hampaankoloihinsa krooninen katkeruus, joka estää heitä myöntämästä, mitä kaikkea hyvää ja kaunista todellisuuteen liittyy. Tai sitten he ovat manipuloituja ja indoktrinoituja: heteroseksuaalisen valtakulttuurin, riippuvaiseksi tekemisen ja yleisen toiseudenvaraisuuden kautta alistettuja.

Tampereen yliopistossa opetettin alun perin sosiaalitieteitä eli aineita, joiden opiskelussa ei tarvita älykkyyttä eikä luovuutta vaan pelkkää asennetta ja joita niin muodoin opiskelevat tantat. Erityisesti siellä on koulutettu hallintovirkamiehiä, jotka ovat kollektiivisesta taloudesta riippuvaisia, ja heidän oman etunsa mukaista on pitää valtiojohtoisuudesta ja sosialismista kiinni. Tämä valtiosta riippuvainen ja komenteleva virkamiesluokka on kuitenkin supistumaan päin, ja valtio halutaan palauttaa takaisin ihmisten palvelijaksi. Siihen Tampereen yliopistossa ei ole osattu antaa sivistyksellisiä eväitä.

Marxismi rehotti yliopistossa vielä minunkin aikanani. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitokselle veti punaisuudessaan vertoja vain Tiedotusopin laitos, joka oli vanhojen sotaratsujen, Pertti Hemánuksen ja Kaarle Nordenstrengin, hallussa. Heidän alaisuudessaan kasvoi kaikenlaisia pieniä ”juhakoivistoja”, joiden oli määrä jatkaa oppi-isiensä linjoilla. Yksikään näistä teoreetikoista tuskin olisi saanut aikaan yhtään kunnollista lehtijuttua. Samanaikaisesti lehtien toimituksissa pantiin kesätyöhakemukset kahteen pinoon. Toiseen laitettiin ne, jotka voidaan ottaa huomioon, ja toiseen ne, joiden tekijät olivat Tampereen yliopistosta, pitivät lehteä ”porvarillisena” ja pyrkivät tuhoamaan kyseisen julkaisun. Helsingin yliopistossa tähän vastattiin perustamalla yliopistoon viestin-

nän professorin virka ja junailemalla sen haltijaksi oikeistoliberaalina tunnettu Osmo A. Wiio. Kaikeksi onnettomuudeksi hän edusti kuitenkin tuon ajan tunnetuinta marxilaisuuden vastatendenssiä eli paikoilleen jämähtänyttä empirismiä ja naturalismia, joiden avulla taisteltiin kaikkein kumouksellisimpia marxilaisia vastaan. Ratkaisu oli siis selvästi puolustuksellinen samoin kuin Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian professorin, Kullervo Rainion, ajautuminen ensin kokoomuksen ja sittemmin Perustuslaillisen oikeistopuolueen listoille. Myös Esko Salminen onnistui taistelemaan tiensä apulaisprofessoriksi Tampereen yliopiston läpikotaisin purppuraisella tiedotusopin laitoksella, mutta taistolaisten harjoittama vyörytys saattoi hänetkin puolustusasemiin, jossa hänen oma suhteensa mediaan muodostui turhan perinteiseksi. Ongelma ei ollut niinkään teoreettisten ideoiden puute kuin yksinäisyys, johon laitos hylkäsi kaikki Toimittajaliiton tovereihin kuulumattomat ja joka pakotti heidät tietynlaiseen konservatiiviseen varovaisuuteen.

Julkisesti oikeistolaisia professoreita Tampereen yliopistossa toimi vain muutamia. He olivat kansanedustajanakin toiminut Olavi Borg, niin ikään liberalistisista teorioistaan tunnettu Risto Harisalo, kokoomuslainen kunnallispolitiikan professori ja eduskunnan puhemiehenä vaikuttanut Erkki Pystynen sekä Aamulehden päätoimittajana toiminut valtio-opin professori Pertti Pesonen. Pystynen oli pystynyt toimittamaan virkatehtäviensä jatkajaksi kokoomuslaisen Paavo Hoikan, ja hänen lisäkseen ei-vasemmistolaisena pidettyjä professoreja edusti pellervolaisten sitoumustensa perusteella keskustalaisena pidetty Tarmo Pukkila, jota hänen rehtoriaikanaan sanottiin Tampereen yliopiston ”Jeltsiniksi”.

Kun demareilla ja kommunisteilla ei ollut tarjottavanaan muuta kuin kahleiden ripustelua, ja kun suuri osa viimeisistä ei-vasemmistolaisista alkoi olla kipsipäitä, voitte arvata, kuinka pahasti Tampere alkoi ahdistaa. Kokemusta kuvaamaan sopii sosiologi Pertti Tötön luennollaan kertoma tarina, jonka sisältö oli muodostunut hänelle traumaattiseksi. Hänen ollessaan nuorena Tampereella opiskelemassa olivat kotikylään jääneet sukulaiset selitelleet pojan lukevan ”sosiologiaa Tampereen yliopistossa”. Kylänväki puolestaan oli todennut hänen lukevan ”sosialismia Sirola-opistossa”. – Häijyä ja pahanilkistä, mutta oli siinä totta toinen puoli. Minä taas en ollut huolissani niinkään yliopiston maineesta, kuten tarinan uhri itse, vaan omasta asemastani. Parempi kuitenkin maisterinlehvät kuin hautaseppele, ja niin siinä lopulta kävi, etten menestynyt Tampereen yliopistossa edes perestroikan aikakaudella, vaikka lapsena nikkasin silmää osuuskaupan sedälle. Ainoan henkireiän eli filosofisen ajattelun tultua tukituksi yliopistossa minua ei olisi haitannut, vaikka olisi laitettu lautoihin koko laitos.

Vain kuolleet kalat uivat myötävirtaan.

Vastavirran lohi vastarannan kiiskille

3. *Mitä tapahtui Helsingissä?*

Tampereella ei koskaan tuullut kunnolla, ja jos tuuli kävi, viima piiskasi hyisenä puhurina suoraan pohjoisesta, kun taas Helsingissä meren läheisyys tasasi lämpötilaeroja niin, ettei talvi tullut vielä joulukuussakaan. Lehdet viipyivät puissa marraskuuhun asti, ja ruoho pysyi vihreänä vuodenvaihteeseen saakka, jos ei satanut lunta. Seikkaillessani pääkaupungissa varhaisina opiskeluvuosinani 1980-luvun puolivälin jälkeen ihastuin paikan kauniisiin rakennuksiin ja arkkitehtuuriin, joka koostui empireä edustavista uusrenessanssitaloista, kansallishenkisestä jugendista ja modernistisista, lähinnä funktionalismin tai uudemman humanismin hengessä suunnitelluista taloista. Helsinki oli timantti, joka loisti meren äärellä ja oli siinä suhteessa kokonaan erilainen kaupunki kuin Tampere. Siinä, missä Tampere oli kadotus ja metafyysisen ahdistuksen tyyssija, Helsinki puolestaan oli yhden metrolinjan metropoli: köyhien ja ylpeiden ihmisten suurkaupunki, jossa kaikki oli vähän vanhanaikaista, mutta ulkona liikkuessaan sai katsella iltaruskon hämärässä loistavaa Oxygenol-mainosvaloa Hakaniementorin kupeessa.

Helsingissä asui myös eräitä tuttaviani, ja heidän luonaan oleskellen olin nauttinut kaupungin vehreistä kesistä ottaessani aurinkoa Lauttasaaren kuumilla kallioilla. Ollessani nuori opiskelijapoika kävelin usein Kruununhaan, Punavuoren, Ullanlinnan ja Eiran kortteleissa ihastelemassa upeita sata vuotta vanhoja jugend-linnoja, jotka edelleen kertovat, miten taloja pitää suunnitella ja minkälaista on korkea asumisen taso. Rakennustekniikka on noista ajoista taantunut, eikä ole toivoakaan, että asumuksia suunniteltaisiin enää sellaisiksi taideteoksiksi, joita koristaisivat kalevalaiset aiheet ja ornamentit, erkkerit sekä koristeelliset ovet ja paksuihin seiniin muuratut ikkunoiden kaaret. Ihmisten kauneustaju oli rappeutunut, mikä näkyi myös filosofian rappiona ja ajautumisena realismin, naturalismin ja pragmatismin kahleisiin. Materialistinen välinpitämättömyys saa tätä nykyä ilmaisunsa myös siinä tavassa, jonka mukaisesti ihminen hahmottaa suhteitaan tilaan ja paikkaan. Kun filosofia on väestönkasvun ja massakulttuurin muotoilemaa, ei ole ihme, että sen seurauksena on rakennettu betonisia lähiöitä, joissa ei tapahdu muuta kuin katuryöstöjä ja mellakoita. Rakennukset mielletään pelkiksi varastoiksi, joissa ihmisiä säilytetään silloin, kun he eivät tee työtä. Todellisuu-

dessa niiden pitäisi olla koteja ja läsnäolon paikkoja, joilla on myös sielu tai persoona.

Eräät yhteiskunnallisten seikkojen määräävyyttä korostavat sosiaalipsykologit ovat opettaneet, että ”kun olot ovat yksinkertaiset, niin ajattelukin on yksinkertaista”. Mutta ovatko syynä kurjiin oloihin aina vain olosuhteet? Tietenkin ne voivat vahvistaa kurjuuden kokemuksia, mutta kyllä ihminen luo itse myös olosuhteensa – aivan niin kuin minä.

Kävellessäni vastikään kävelykaduksi avattua Isoa Roobertinkatua pitkin vuonna 1986 tulin pysähtyneeksi lähellä Fredrikinkadun risteystä olevan rakennuksen eteen. Talo oli aivan erikoisen kaunis. Se edusti oloissamme harvinaista rokokoohenkistä jugendia ja oli eräänlainen toisinto Amsterdamin kanavien varrelle rakennetuista pienkerrostaloista. ”Tässäpä samanlainen talo kuin Eirassa, mutta kävelykadun varrella ja lähempänä keskustaa”, ajattelin: ”Olisipa hienoa asua joskus tuossa talossa.”

Jatkaessani matkaa Ison Roobertinkadun ja Yrjönkadun kulmaan kuljin myös Suomen ensimmäisen homoravintolan, Gambriinin, ohi. Kun homosyöpänä tunnettu hiv oli vuonna 1983 saapunut Suomeen, kukaan ei vielä tiennyt, mikä se oikein on ja kuinka se leviää. Taudin huhuttiin tarttuvan kaikkiin homomiehiin. Itse en ollut tuolloin huolissani niinkään kuolemasta kuin siitä, että mahdollisen tartunnan kautta tulisi julki, että myös minä olen homo! Maailma oli tuohon aikaan melko erilainen kuin nyt. Niinpä en uskaltanut koskea edes Gambriinin ovenkahvaan, sillä ajattelin hiv:n tarttuvan siitä. Tämä kuului urbaaniksi koetun kaupunkilaiselämän varjopuoliin. Kävelin paikan ohi määrätietoisin askelin enkä olisi uskonut milloinkaan asuvani tämän kadun varrella.

Pakolaiseksi pääkaupunkiin

Tapasin professori Ilkka Niiniluodon maaliskuussa 1996, ja valot työni tarkastettavaksi jättämiselle olivat vihreät. Estettä tohtoriksi väittelemiselle ei ollut, mutta Niiniluodon toivomusta toteuttaen jätin Simone Weilin filosofiaa käsittelevän työni tiedekuntaan aluksi lisensiaatintutkimuksena. Helsingin yliopiston Filosofian laitos ei olisi todennäköisesti Tampereen laitosta parempi, sillä myös täällä minua vastassa olisi naturalistinen heterotiede. Lisäksi suurin osa ongelmista oli lähtöisin nimenomaan analyyttisen filosofian päämajasta Helsingistä, mutta tällä laitoksella voisin saada sentään asiani ajetuksi.

Matkustaessani Helsinkiin tekemään sopimusta uudesta asunnostani samaan aamujunaan osui eräs minulle rakas ystäväni, johon olin tutustunut vain paria vuotta aiemmin ja joka oli työmatkalla samaan suuntaan. Vaikka olinkin valmis kiroamaan Tampereen yliopiston eräänlaiseksi Saatanan synagogaksi ja Belsebuubin pesäpuuksi, minun tulisi joka tapauksessa ikävä Tampereelle jääviä homokundeja, jotka olin kokenut

läheisiksi ja joiden kanssa olimme tottuneet jakamaan tunteitamme. Minun tulisi varmasti ikävä myös tätä söpöä ja ystävällistä nuorta miestä, ja harkitsin vielä kerran siirtymistäni Helsinkiin. Kaikesta huolimatta pysyin päätöksessäni, ja olin valmis jättämään taakseni yhden luvun elämästäni.

Suuren muuton päivä oli 28.4.1996. Viimeisen illan Tampereella vietin kotioloissa, sillä herätys oli aikainen. Olin tilannut paikalle muuttoauton, johon lastasimme irtaimen omaisuuteni. Sen jälkeen leveäharteinen Manse sai jäädä historiaan, ja edessä oli uusi elämä.

Muuttoauto pysähtyi osoitteessa Iso Roobertinkatu 26 sijaitsevan talon eteen kyydissään pakolaiseksi ajettu filosofi. Kyseessä oli sama arkkitehti Jalmari Wesurin vuonna 1912 suunnittelema talo, jota olin ihaillut ulkoapäin jo toistakymmentä vuotta sitten ja joka oli nyt peruskorjattu alusta loppuun asti. Kaikki oli talossa uutta. Tähän oli hyvä perustaa koti ennalta määräämättömäksi ajaksi. Uudesta Helsingin-kodistani löytyi monenlaisia mukavuuksia, tosin ei kohtuuttomuuksiin asti. Asunnossa oli kaunis erkkeri, tammilautaparketti, kolme metriä korkeat huoneet ja marmorilla pinnoitettu kylpyhuone sekä pieni parveke, jolta avautui näköala kävelykadulle. Sisustettuna asunto näytti entistäkin kauniimmalta, ja kaltaiselleni horoskooppiravulle kodin sisustaminen oli mielipuuhaa. Ensimmäiset yöt asunnossa tuntuivat levottomilta, sillä seuraava päivä oli vapun aatto ja ympärillä oleva Rööperi osoittautui melkoiseksi juhlimisen ja remuamisen keskukseksi. Asuntoni tosin sijaitsi neljännessä kerroksessa, joten rymyjengin melske jäi toistakymmentä metriä alapuolelleni, eikä minun tehnyt mieli hetkeen juhlia. Koin eräänlaista sanatonta kiitollisuutta siitä, että olin selvinnyt elävänä pois Tampereen taisteluista ja löytänyt itselleni kodin. Tunsin eläväni onnen sydämessä.

Vanhana viisaaksi

Lisensiaatintutkimukselleni piti luonnollisesti nimetä tarkastajat, jolloin Ilkka Niiniluoto totesi professorille tyypilliseen tapaan, että työn jatkamiseksi sille pitäisi osoittaa ohjaaja ”täältä laitokselta”. Koska Juha Varto ei ollut ”täältäkään laitokselta”, häntä ei voinut ajatella ohjaajaksi, vaikka aihe ja suuri osa kirjallisuudesta olivatkin lähtöisin häneltä. Niiniluoto ehdotti, että ohjaajaksi määrättäisiin Esa Saarinen, mihin suostuin; olimmehan filosofisesti samoilla linjoilla. Koska ohjaaja toimii yleensä lisensiaattitöiden toisena tarkastajana, tiedekunta määräsi tehtävään Saarisen. Toisen tarkastajan löytämiseksi Niiniluoto päätti ottaa yhteyttä Heidi Liehuun ”kunhan hänet saisi kiinni”.

Heidi Liehu oli Saarisen oppilas, joka oli onnistunut väittelemään tohtoriksi sensaatiomaisessa kahdenkymmenenkahden vuoden iässä vuonna 1990. Hänen tutkimuksensa käsitteli Søren Kierkegaardin teoriaa eksis-

tenssitasoista ja sen suhdetta Hegelin filosofiaan.[135] Liehun varhainen väitös tuntui monista omat opintonsa pilanneista niin uskomattomalta, että Tampereen yliopistossa eräät kielikeskuksen filologit, joille olin suorittanut viimeisiä pakollisia kielikursseja, olivat pitäneet keväistä väitösuutista aprillipäivän juttuna. Sitä suurempi oli näiden tahojen hämmästys, kun uutisen takaa paljastuikin totuus. Liehun vastaväittäjänä toimi kanadalainen professori Charles Taylor. Hän hyväksyi työn *laudatur*-arvosanalla, missä oli epäilemättä myös niin sanottua Amerikanapua. Heidi oli joka tapauksessa lahjakas ja luova filosofi ja oli ansainnut tutkintonsa kovalla työllä. Hänet oli nimitetty myös dosentiksi vuonna 1992 kirjoitettuaan runollisen teoksen *Kirsikankukkia*, joka ilmestyi 1993. Minulla oli etuoikeus saada hänet työni tarkastajaksi.

Heidi Liehun väitös oli tietenkin tehnyt monet Saarisen kollegat erittäin kateellisiksi jo sen vuoksi, että hänellä oli tuollainen nuori oppilas, joka loisti etevämmyydellään. Ja kateellisia he olivat myös siksi, että he itse eivät olleet saaneet aikaan yhtä vaikuttavia tuloksia sen enempää omin toimin kuin opettaviensakaan kanssa. Varsinaisen yllätyksen järjesti kuitenkin Pekka Himanen, joka väitteli Saarisen ohjauksessa tohtoriksi Bertrand Russellin uskontokritiikistä vain kahdenkymmenen vuoden iässä vuonna 1994.[136] Heidi Liehu oli tuohon ikään mennessä saanut aikaiseksi vasta gradunsa. Esa Saarisen mediajulkisuudesta voimiaan ammentava vaikutus oli tuottanut mehevimmät hedelmänsä. Mikä olisikaan motivoinut nuoria ihmisiä voimakkaammin kuin mediaan liittyvä lupaus omien ajatusten välittymisestä laajalle yleisölle ja siihen liittyvä toive ikuisesta elämästä julkisuudessa. Kyse ei nähdäkseni ollut vain jostain Saarisen persoonaan liittyvästä karismasta tai hänen ohjaustaidoistaan – ei hän minuakaan *ohjannut* sen enempää kuin Vartokaan. Kyse oli heidän vapaamielisyytensä mahdollistamasta oikeudesta itse sanoa ja edustaa luovasti jotain, sekä siitä henkisestä palkinnosta, jonka onnistuminen tuottaisi. Tuloksena olisi omaehtoista ja merkityksellistä filosofiaa, jonka voisi toivoa välittyvän laajalle lukija- ja kuulijakunnalle.

Saarisen vaikutus suomalaiseen filosofiaan ja kulttuurielämään oli ollut 1970-luvulta lähtien niin suurenmoista, että Ilkka Niiniluoto päätyi eräässä yhteydessä kiittämään koko suomalaisen kulttuurin filosofiaboomista nimenomaan Saarista.[137] Tässä oli tosin hieman puolustelun makua, sillä Saarinen itse oli Filosofian laitoksen aikaansaannos. Kyseinen kommentti olikin vastausta Filosofian laitoksella vuonna 1995 koettuun konfliktiin, jonka myötä Saarista koetettiin savustaa pois filosofinviroista, ja kiista jatkui myös minun läsnäoloni aikana. Omien opinnäytteideni käsittelystä ei jostain syystä tehty lyömäasetta kyseiseen konfliktiin, mutta Saarisen karkotus oli yhtä verinen kuin Juha Vartoon kohdistettu teurastus.

Toukokuun 28. päivänä vuonna 1996 istuimme filosofian laitoksen seminaarihuoneessa, ja käynnissä oli lisensiaattityöni tarkastus. Puhetta

johti Ilkka Niiniluoto ja tarkastajana toimivat Esa Saarinen ja Heidi Liehu. He soveltuivat tarkastajiksi myös siksi, ettei työni ollut kummallekaan ennestään tuttu, eikä välillämme vallinnut jääviyksiä. Tapahtuma ei ollut mikään kiistelytilaisuus, jossa olisi esitetty panettelevia argumentteja tai tahallista väärinymmärtämistä analyyttisten systeemifilosofien tapaan, vaan keskustelimme aiheesta ja tutkimuksesta päästen aitoon dialogiin. Molemmat tarkastajat kannustivat minua kehittämään työtä ja esittivät ehdotuksia siitä, kuinka sitä kannattaisi täydentää. Otin nämä kommentit tyytyväisenä vastaan, ja osan niistä Liehu ja Saarinen kirjasivat myös lausuntoihinsa.[138] Valitettuani heille seminaaritilaisuuden loppupuolella vanhuuttani Saarinen antautui lohduttamaan minua vakuuttelemalla, että ”kyllä sinulle vielä hyvä aika tulee”. Weilin filosofiaa käsittelevä lisensiaattityöni hyväksyttiin kiitettävällä arvosanalla.

Kolmekymmentä

Täytettyäni 30 vuotta kesäkuun viimeisenä päivänä vuonna 1996 olin vaipua epätoivoon. En tiedä mistä se johtui. Kenties koin nuoruuteni olevan mennyttä, minkä sureminen oli tietysti aivan liian myöhäistä ja typerää jo tuossakin iässä. Lisäksi se oli täysin turhaa, jos ajatellaan niitä myöhempiä vuosia, jotka ovat tuoneet paljon iloa. Kun olin hieman yli kahdenkymmenen, minua huolestutti, saisinko koskaan rakastajakseni ketään itseäni nuorempaa, noin parikymppistä söpöä kundia, joista kovasti pidin. Nykyään en ole asiasta enää lainkaan huolissani. Olen huomannut, että monet noin kaksikymmentävuotiaat nuoret miehet eivät halua mitään muuta niin paljon kuin itseään vanhempien miesten seuraa. Heitä on riittänyt myös minulle lähes loppumattomasti vielä neljäkymmentä täytettyäni. Huoli oli siis turhaa, ja Helsingillä on ollut minulle paljon annettavaa.

Mutta minua masensi syksyllä 1996 myös äidinäitini, rakkaan mummuni, isovanhemmistani viimeisen, 86-vuoden ikään ehtineen Selman kuolema. Hän olisi täyttänyt samana syksynä 87 vuotta, ja syntymäpäivien sijasta kävin hänen hautajaisissaan syyskuussa 1996. Selmalla oli ollut luontainen taipumus yhdistää monia ihmisiä, ja saatellessamme hänet viimeiselle matkalleen Brunon viereen häntä seurasi kahdensadan tuttavan, ystävän ja sukulaisen joukko. Kansankoulunopettajana toimineen Bruno-papan rinnalla hän oli yksi Kiikan kirkonkylän keskeisimmistä ihmisistä. Talan koululla toimiessaan ja asuessaan hän oli huolehtinut useiden satojen lasten ja perheiden asioista niin sotavuosina kuin niiden jälkeenkin, ja myös minulla oli etuoikeus nauttia hänen suojelustaan ja rakkaudestaan. Yksi puskuri kuolemaa vastaan oli hänen myötään poistunut.

Lähtökohtana minulla olikin ollut hyvä ja turvallinen koti, johon ver-

rattuna niin sanotun sivistyneistön ylläpitämä yliopisto oli osoittautunut raadolliseksi ja karkeaksi. Toisaalta tuota seikkaa ei voida pitää minään ihmeenä, sillä suuri osa yliopistoväestä on kotoisin kurjista ja väkivaltaisista perheoloista, joissa on koettu rakkaudettomuutta, avioeroja, väkivaltaa ja juoppoutta. Jonkinlaisen luokkataistelun keinoin nuo onnettomat olivat vihdoin selviytyneet myös akateemisiin virkoihin, joissa toimiessaan he katsoivat oikeudekseen sortaa muita. Sen sijaan minun ja kanssani samalla tavoin ajattelevien perhetaustassa ja arvomaailmassa oli hyvin paljon yhteistä. Se heijastui asenteissamme, puheissamme ja tavoissamme sekä samankaltaisessa huumorintajussamme ja kyvyssämme ymmärtää toisiamme. Sitä ei valitettavasti kaikilla ollut, mikä on tulkittava köyhyyden lajeista kaikkein ankeimmaksi: henkiseksi köyhyydeksi.

”Anna mulle virka”, sanoi Kirka.

Liftarin laiffia autostradalla

FILOSOFIAA ULKOILMAMUSEOSSA

Loppukesästä ja alkusyksystä 1996 olin jälleen yhteydessä Juha Vartoon. Pohdimme, mihin suuntaan väitöstyötäni pitäisi kehittää. Koko seuraavan syksyn kirjoitin tutkimustani täydellisemmäksi, ja siihen tuli nelisenkymmentä sivua lisää. Niiniluoto oli suostunut ottamaan minut toimeen Filosofian laitokselle puoleksi vuodeksi työllistämistuella, mikä olikin ainoa taloudellinen avustus, jonka väitöskirjaani varten sain. Sen lisäksi tuli vain Helsingin yliopiston myöntämä väitöskirja-avustus, jonka saaminen perustui automaattiin, mutta mitään oikeaa tutkimusmäärärahaa minulle ei väitöskirja-aihettani varten koskaan myönnetty. Juha Varto oli jo aiemmin kertonut minulle, että hänen ja Ilkka Niiniluodon kokoontuessa asiantuntijoina pohtimaan, kenelle Kansan Sivistysrahaston Väinö Tannerin Säätiön apurahat pitäisi myöntää, Niiniluoto oli todennut, että tuolloinen tutkimussuunnitelmani ”ei vakuuttanut” häntä. Signaali oli selvä. Saarinen puolestaan ehdotti eräässä toisessa yhteydessä vuoden mittaista apurahaa tutkimustani varten todeten, että ”eihän se mitään, vaikka valmistuisit kyseisenä aikana; sehän vain osoittaisi, että olet tehnyt töitä”. Mutta Niiniluotoa asia ei kiinnostanut lainkaan, ja sekä Saarisen että minun sukset olivat menossa ristiin analyyttista systeemifilosofiaa ja naturalismia edustavan Niiniluodon kanssa. Tosiasiassa Saariselle oli alkanut lähtölaskenta jo aiemmin Himasen ja Liehun tohtoriksi väittelystä johtuvan kateuden vuoksi, ja pian oivalsin, että fenomenologit ja eksistenssifilosofit viettivät viimeisiä vuosiaan myös Helsingin yliopistossa. Niiniluoto oli kylläkin osoittanut minua kohtaan suopeutta kirjoittamalla minulle asianmukaiset opintojen siirtomerkinnät Tampereen yliopistosta, ja vaikka hän ei olekaan analyyttisista filosofeista

jyrkimpiä, hänen perusasenteensa on kuitenkin samanlainen, aste vain vaihtelee. Olen tietenkin kiitollinen siitä, että hän sieti minua niinkin kauan kuin sieti.

Toimiessani filosofian laitoksella syksyn 1996 ja kevään 1997 aikana saatoin todeta, että vaikka kaupunki oli kaunis, filosofian harjoittaminen oli Helsingin yliopistossa kuollut. Filosofiassa ei ollut jälkeäkään siitä aktiivisuudesta, jonka vallitessa Esa Saarinen ja intellektuelleina pidetyt Jan Blomstedt, Tuomas Nevanlinna ja Thomas Wallgren loistivat kateederilla 1980-luvun alkuvuosina (pian he loistaisivat katetrilla.) Filosofian jämähtäminen kipsiin oli seuraus analyyttisten systeemifilosofien aloittamasta painostuksesta mutta myös Saarisen vetäytymisestä oman toimintansa piiriin. Yhteistä laitokselle jääneille tutkijoille näytti olevan heidän ”tutkijamaisuutensa”, toisin sanoen nuoria miehiä leimaava kumara asento, kalvakat kasvot, kapeat hartiat ja pälyilevä katse. Heidän lihassurkastumansa kertoivat, etteivät nämä hintelät tyypit olleet koskaan tehneet ainakaan mitään fyysistä työtä. Minulle näky toi mieleen Tampereen tuomiokirkkoon maalatun Hugo Simbergin freskon nimeltä ”Kuoleman puutarha”, jossa mustiin kaapuihin pukeutuneet pääkallomiehet kastelevat kukkia kuoleman taimitarhassa ja jota pelkäsin, kun olin pieni.

Elossa olevien tyyppien katoaminen filosofian piiristä oli toisaalta ymmärrettävää, sillä eihän kukaan jaksa yliopistoa koko ikäänsä. Yliopisto on koulua ja opiskelijat eräänlaisia levottomia lapsia. Monet yliopiston opettajat tulevat ja jäävätkin henkiseltä tasoltaan opetettaviensa kaltaisiksi töpselinokiksi, ja tämä koskee erityisesti professoreja. Mutta filosofian laitokset eivät olleet kyenneet myöskään uusiutumaan vanhojen gurujen kadottua paikan päältä. Saarisen oppilaat eivät pystyneet vakiinnuttamaan asemaansa filosofian opettajina, sillä systeemifilosofit aloittivat heitä kohtaan vyörytyksen, jonka tuloksena sekä Liehu että Himanen päätyivät pakolaisiksi, aivan kuten Juha Varton oppilaat Tampereella. Tämä pätee myös Nietzscheä tutkineeseen Jarkko S. Tuusvuoreen[139] ja Husserlista väitöskirjaansa leiponeeseen Juha Himankaan,[140] jotka edustivat ”erilaista” filosofiaa. Analyyttisten systeemifilosofien lisäksi laitokselle ei jäänyt muita kuin feministejä ja postmodernisteja, joita voidaan pitää marxismin aatteellisina perillisinä – ja tietysti Timo Airaksinen, joka oli niin isokokoinen, ettei kukaan uskaltanut hangoitella hänelle mistään.

Helsingin yliopiston filosofian laitoksella ei ollut enää 1990-luvun puolivälissä tamperelaiseen fenomenologiseen liikkeeseen ja sen innostuneisuuteen verrattavaa toimintaa. Esa Saarinen tosin jatkoi kukoistusluentojaan päärakennuksen suuressa juhlasalissa, jossa hän jututti julkisuuden henkilöitä kattokruunujen loisteessa, mutta opetukselta puuttui filosofinen ja metodologinen sisältö, toisin sanoen juuri ne ainekset, jotka olivat tehneet Varton luennoista vaikutusvaltaisia. Ollessani erään kerran käymässä Filosofian laitoksella ja ihmetellessäni Saariselle, missä laitoksen kaikki opiskelijat mahtavat olla, Saarinen ja muuan laitoksen opettaja

katsoivat toisiaan merkittävästi silmiin, ja aavistin osuneeni naulan kantaan: helsinkiläiset olivat hävinneet taistelun.

Tietysti myös Saarisen luentotilaisuudet olivat monin tavoin stimuloivia ja ajatuksia herättäviä, ja kävinkin niillä lukuvuoden 1996–1997 aikana. Vielä asuessani Tampereella olin osallistunut myös Esa Saarisen tiistailuennoille, jotka hän piti yhdessä Thomas Wallgrenin kanssa Porthaniassa syksyllä 1991. Nuo tapahtumat olivat samanlaisia kutsuvieraiden kanssa käytyjä keskusteluja kuin hänen myöhemmätkin luentonsa, mutta niiltä tunsin saavani vielä paljon irti. Noin 35-vuotiaiden luennoitsijoiden lähtökohtana oli usein jokin aito ongelma tai yhteiskunnallinen kiistakysymys, ja tuntui, että tilaisuuksissa päästiin filosofiseen dialogiin.

Tärkeimpiä syitä nykykulttuurin epäintellektualisoitumiseen ja siihen, miksi filosofian laitoksilla ei ole elämää, on nyt feminismi. Kun rohkeat ja reippaat miehet on ajettu tiehensä poliittista korrektiutta tavoittelevan tasa-arvopolitiikan edetessä, on falliselta kielenkäytöltä katkaistu terä, asioissa ei ole munaa, ja kaikki on muuttunut pelkäksi vauvanhoidoksi. Yliopiston ilmapiiri epäintellektualisoitui 1990-luvulta lähtien pahoin, ja koko laitoksesta tuli eräänlainen loistavan menneisyytensä varassa eteenpäin hökeltävä ulkoilmamuseo. Sen symbolisena ilmentymänä Snellmaninkadulla toimii vastikään ovensa avannut Helsingin yliopistomuseo. Elävästä elämästä jäljelle jäi vain filosofian laitosten sijaintipaikan eli Metsätalon käytäviltä tuttu ateistinen ja siunauskappelimainen tunnelma sekä ontto ja kolkko peltiovien kolina. Toisena syynä kriittisen ajattelun rappioon oli byrokraattinen ja liikkeenjohdollinen ajattelutapa, jonka seurauksena vapaan intellektuellin elämä tehtiin mahdottomaksi, kun siitä piti muotoilla ”ura”, ”virka” tai ”työtä”. Eikä tulosten tavoittelussakaan mitään vikaa olisi ollut, mutta virkoihin olisi pitänyt nimittää sellaisia filosofeja, jotka olisivat kyenneet älyllisesti haastavaan toisinajatteluun ja kirjalliseen toimintaan.

Filosofian kuihtuminen Helsingin yliopistosta oli seuraus siitä, mitä eräille henkilöille oli tapahtunut, eikä yliopisto sinänsä kärsinyt aivovuodosta. Esimerkiksi Haaparannan, Rantalan ja Sintosen tapaisten filosofien siirtyessä Helsingistä Tampereelle keskimääräinen älykkyys luullakseni nousi molemmissa kaupungeissa. Saarinen taas oli parhaassa terässään 1970-luvun lopulta 1980-luvun loppuun. Vielä 1990-luvulle tultaessa hän oli kohtalaisen hyvässä vedossa, mutta pian sen jälkeen tapahtui jotain, mikä johti hänen karkottamiseensa yliopistosta. Syy ei ollut suinkaan Saarisen itsensä, vaan häntä vastaan aloitetun ajojahdin, jonka käynnistivät meille ennestään tutut tahot. Tällä tapauksella on ollut keskeinen vaikutus paitsi suomalaiseen filosofiaan yleensä, myös minun elämääni, joten selostan tapahtumien kulkua seuraavaksi yksityiskohtaisemmin. Monet keski-ikäiset ihmiset tuntevat nykyään Esa Saarisen erinomaisen hyvin, mutta kun mainitsen nuorille filosofian opiskelijoille Esa Saarisen nimen, he kysyvät hämmentyneinä erään kysymyksen.

”Kuka Esa Saarinen?”

Tekstini soljuu eteenpäin kuin elokuva. Siinä on takautumia ja kohtia, joissa kerrotaan, mitä tapahtui ”samaan aikaan muualla”. Turussa ja Jyväskylässä ei filosofian alalla tapahtunut 1980- ja 1990-luvun kuluessa juuri mitään (eikä näissä kaupungeissa tapahtunut muutoinkaan kovin paljon). Sen sijaan Helsingissä sattui eräs huomattava puhdistus, joka sai julkisuutta valtakunnanmediassa. Tämän skandaalin aiheena oli Esa Saarinen. Hän on filosofi, ”jonka kaikki tuntevat ja joka tuntee kaikki”. Hänellä onkin paljon ystäviä ja tuttavia – mutta myös vihollisia. Häntä vastustamaan asettuneet tahot olivat hänen omia filosofikollegojaan, jotka filosofeina olivat tosin osoittautuneet melko värittömiksi ja sanankäyttäjinä enintään keskinkertaisiksi, siis huonoiksi.

Saarinen oli noussut julkisuuden valokeilaan väiteltyään filosofian tohtoriksi Helsingin yliopistossa vain 24-vuotiaana. Hän oli toiminut Jaakko Hintikan junaileman tutkimustuen turvin (koska muuta rahoitusta ei ollut saatavilla) ja kirjoittanut väitöstyönsä analyyttisen kielifilosofian alalta (koska muita aiheita ei saanut tutkia). Mutta opettajansa suureksi pettymykseksi Saarinen toimi aivan niin kuin Reijo Wilenius aikoinaan. Heti väiteltyään tohtoriksi vuonna 1977 Saarinen käänsi kelkkansa ja lähti sujuttelemaan toiseen suuntaan. Tämä suunta oli analyyttiseen kielifilosofiaan nähden kriittinen. Ei Saarinen kielifilosofisia lähtökohtiaankaan koskaan hylännyt, mutta hän halusi antaa filosofiassa oppimilleen asioille elämänfilosofisen tulkinnan. Ja mikä olikaan mahdollisten maailmojen spekulaatioista viehättyneelle filosofille luontevampi tapa löytää henkinen kotipaikka elämänkäytäntöjen piiristä kuin oli asettautua tietynlaisen kulttuurirelativismin ja sartrelaisen vapausfilosofian taakse. Se saattoi olla analyyttisen filosofian piirissä omaksutun arvorelativismin ja elämän peruskysymyksiä sormien läpi katselevan pinnallisuuden jatkoa.

Jaakko Hintikan harjoittama looginen mallinnus on ollut klassisten filosofisten teemojen sovittamista viululle ja pianolle. Tietty pingottuneisuus ja siihen liittyvä subliimi murrosikäisyys on leimannut myös Saarisen toimintaa ja hänen tekstejään, joissa vitsit olivat paikoin teekkarimaisen narskuvia ja hyödynsivät seksuaalisuuteen liittyviä ahdistuksia. Ne ilmaisivat, että hänen kunnianhimonsa ja ajatussolmunsa olivat kireällä kuin kitarankielet, vaikka toisaalta hän pystyi naamioimaan oman julkisuusnarkomaniansa näennäiseksi huolettomuudeksi. Pohjimmiltaan Saarinen on terävä, sähköinen ja äärimmäisen herkkähipiäinen ihminen jopa niin, että hänen julkisuudenkipeytensä tai -rakkautensa voidaan epäillä heijastelevan hänen omaa epävarmuuttaan, itsetunnon jatkuvaa kyseenalaistamista ja sellaisena myös *hyvää* itsetuntoa.

Jo väitöstapahtumaansa seuranneen julkisuuskohun tuiverruksessa

Saarinen oli ilmoittanut olevansa kiinnostunut enemmänkin rock'n'rollin tarjoamista haasteista kuin kapea-alaisen fakki-idiotismin kysymyksenasetteluista.[141] Luultavasti hän sanoi niin, koska hän oletti, että nuoren ihmisen odotetaan vastaavan niin: toisin sanoen puhuvan idoliensa kautta. Vaikka rooliin hukuttautuminen veikin alusta asti ihmistä, aivan niin kuin teksti alkaa usein viedä kirjoittajaa, tässä hulvattomuudessa ja hallitsemattomuudessa oli myös paljon kehityskelpoista ja rohkaisevaa. Saarinen tunnettiin pian "punktohtorina" yhdessä Jan Blomstedtin kanssa julkaisemansa *Punk-akatemia*-teoksen (1980) johdosta. Hän kirjoitti lisäksi M. A. Nummisen kanssa teoksen *Terässinfonia* (1981), joka kauhistutti monia tieteisuskovaisia. Molemmat julkaisut olivat kärkeviä pamfletteja. Kirjoittajiensa mukaan ne edustivat gonzo-journalismia, jonka tehtävänä oli aiheuttaa hämmennystä yliopistolla. Ja Saarisesta pidettiin. Hän itse piti selvänä, ettei hänelle olisi suotu alun perinkään mahdollisuutta jatkaa yliopistossa, jos julkisuus ei olisi suojellut häntä.

Huoli oli aiheellinen, ja vielä aiheellisempi se on nykyisen rahasta käytävän kamppailun keskellä, kun "poliittista korrektiutta" vaatien laastaroidaan umpeen kriittisimpiä suita. Myös teatterimiehet Jussi Parviainen ja Jouko Turkka karkotettiin samoihin aikoihin Teatterikoulun professorin ja rehtorin tehtävistä vedoten siihen hallinnosta saneltuun ratkaisuun, että jos eduskuntakyselyitä ja piispain tuomioita kirvoittanut paskanviskominen jatkuu, he eivät voi puolustaa koulun määrärahahakemuksia opetusministeriössä ja Suomen Akatemiassa. Tämä juristinnuijien ja tilintarkastajakamreerien avulla tapahtunut taiteellisen ja tieteellisen vapauden rajoittaminen ajoi luonnollisesti koko tuon ajan älymystön keskenään samoille linjoille, ja siinä olikin voimaa.

Teoreettisen filosofian dosentuurinimityksen vuonna 1978 saaneesta Saarisesta tuli pian yliopiston suosituin luennoitsija. Hänen kynästään irtosivat yli 300-sivuinen *Sartre*-kirja ja elävästi kirjoitettu *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin* (1985), mutta myös eräitä populaarimpia tekstejä, kuten teos Jörn Donnerista (1987), ja Ihmisen ääni -sarjaa parodioiva *Epäihmisen ääni* (1984). Hän kirjoitti 1980-luvun kulttuuri-ilmiöön *Suomi*-lehteen yhtä luontevasti kuin laati artikkeleita *Syntheseen* tai *Mindiin*. *Suomen Kuvalehti* tosin lopetti Saarisen laatimien Etelä-Amerikan-matkaraporttien julkaisemisen Saarisen omien sanojen mukaan "toimituksellisista syistä".[142] Median melskeistä virtaa saaneita teoksia olivat Ensio Miettisen kanssa kirjoitettu *Muutostekijä* (1990), jääkiekkovalmentaja Curt Lindströmistä kertova *Poppamies* (1995) sekä Charles Taylorin kanssa kirjoitettu *Imagologies* (1994), joka raportoi mannertenvälisen satelliittiseminaarin toteutuksesta.

Saarinen organisoi koulutus- ja valmennustoimintansa yritysmuotoiseksi ja laittoi firmalleen nimeksi "Muutostehdas". Yhtiönsä kautta Saarinen on julkaissut ajatuksiaan viime vuosina myös äänitteinä. Eräs huomiota herättävimmistä julkaisuista oli vuonna 1984 ilmestynyt *Filosofia-*

levy, jolta löytyi raita ”Poikarakkaus”. Tuosta ajankohdasta lähtien Saarinen on tunnettu poikarakastajana, mistä maineestaan hän on myöhemmin pyrkinyt eroon. Merkillistä muuten, että poikarakkaudesta puhuvilla on taipumus joutua karkotetuiksi yliopiston ulkopuolelle, onpa tuo rakkaus sitten aitoa tai ei. Saarisen opettajantaidot palkittiin Eino Kaila -palkinnolla vuonna 1990; tosin Saarinen oli jo 1980-luvulla saanut aikaan niin paljon, että palkitseminen hyvän opettajan tittelillä oli vain Saarisen ansioiden jyrkkää aliarvioimista. ”Hyvä opettaja”? – Nytkö vasta, kun juhlakalu oli kansallisfilosofien tavoin melkein kipsissä?

Saarinen oli jo kymmenisen vuotta aiemmin vakiinnuttanut asemansa ”Suomen johtavana eksistenssifilosofina”, mitä luonnehdintaa Heidi Liehu käyttää hänestä väitöskirjansa esipuheessa. Hän veti yliopiston avarimmatkin luentosalit yhtä tiiviisti täyteen kuin Juha Varto Tampereella. Hän inspiroi opiskelijoita, jotka löivät valmistumisen aikaennätyksiä ja tutkimusten sivumääräennätyksiä. Mutta kysyä voidaan, mistä tämä ennätysjahti oikein johtui? Olivatko Saarinen ja hänen oppilaansa harrastamassa jotain alaikäisten kokeilua, kuten pyrkimässä ravintolaan väärillä papereilla? Vai oliko kyse jostain samantapaisesta kilpailusta kuin teini-ikäisten keskuudessa: kuka on jo löytänyt luonnon salaisuuden ja päässyt harjoittamaan lapsilta kiellettyä leikkiä? Luultavasti tässä ikäennätystehtailussa oli havaittavissa jotain tuonkaltaista. Se edusti romanttiselle filosofiakäsitykselle ominaista halua näyttää, että filosofiaan liittyy uudistavaa ja kukkeaa luomisvoimaa: että filosofia on kulttuurin ja kehityksen kehto. Nuorissahan on kansakunnan tulevaisuus, ja samasta syystä nuoriso on aina myös ”oikeassa”.

Saarinen itse ei ollut pätevä filosofi siksi, että hän oli nuori tohtori, vaan *koska* hän oli nuori tohtori, hän oli vapaa sellaisista akateemisista rajoitteista ja velvoitteista, jotka ahdistavat tutkintoaan suorittavia. Siksi hän oli vapaa sanomaan mitä haluaa. Nämä arvaukset menestyksen sosiodynaamisista motiiveista eivät tietenkään tee tyhjäksi Saarisen suorituksia. Ne ovat edelleen vakuuttavia. Mainiota oli sekin, että Saarinen epäitsekkäästi kannusti rikkomaan omat ennätyksensä. Analyyttisten filosofien kannalta huolestuttavaa olikin lähinnä se, että Saarisen toiminnan tuloksena tähän maahan syntyisi voittamattomien filosofien ryhmä, jonka kiinnostus ei kohdistukaan säntillisyyden, tieteellisten normien ja kurinpidon ihanteita hyödyntävään analyyttiseen systeemifilosofiaan vaan eksistenssifilosofiaan, fenomenologiaan ja erilaisiin elämänfilosofioihin. Ja mikä uhkaavinta: nämä *homo novukset* pystyivät vieläpä ilmaisemaan asiansa niin, että rahvaan edustajakin ymmärtäisi heitä. Tämä oli vaaraksi ”tieteen tulevaisuudelle” eli hämähäkinseittien verkottamalle menneisyydelle, ja siksi tälle kehitykselle oli pantava mitä pikimmin piste.

On muistettava, etteivät Liehu ja Himanen olleet suinkaan ainoat filosofit, jotka Saarinen saatteli valmiiksi tuotantolinjaltaan. Pari vuotta minun jälkeeni filosofiasta väitteli myös Mauri Ylä-Kotola,[143] joka on

pystynyt luomaan tieteellisen uran, tosin hänkin filosofian laitosten ulkopuolelle paimennettuna: ensin mediatutkimuksen professorina ”kotonaan ylhäällä” Rovaniemellä ja sittemmin Kuvataideakatemian ja Lapin yliopiston rehtorina. Nuorimpana väitelleitä Saarisen oppilaita on 23-vuotiaana tohtorin paperit kuitannut Sevi Siljola, jonka työ tarkastettiin vuosituhannen vaiheessa. Saarisella on ollut myös useita sellaisia opiskelijoita, jotka ovat valmistuneet lähempänä viidenkymmenen tai jopa kuudenkymmenen vuoden ikää. Voimassa olevat ikäennätykset eivät liene enää lyötävissä paitsi muutamilla päivillä tai viikoilla, ja siksi myös julkisuutta kiehtonut ennätysten rikkominen on tätä nykyä tyrehtymässä. Filosofia voisikin alkaa vedota jälleen sisällöillään ja elämänkokemusta vaativilla ulottuvuuksillaan. Filosofia ei keskity enää vain yksien ja tiettyjen henkilöiden ympärille, kuten vielä 1980- ja 1990-luvuilla, sillä filosofinen aktiivisuus on levinnyt osaksi koko yhteiskuntaa.

Erään piirteen Saarisen toiminnassa muodostaa hänen julkisuutensa, jonka filosofisia merkityksiä hän on pohtinut ahkerasti niin kirjoissaan kuin luennoillaankin. Julkisuus lienee syy siihen, miksi monet sellaisetkin nuoret, jotka eivät olleet kiinnostuneita filosofiasta sinänsä, kokivat häneen vetovoimaa. Erään kysymyksen muodostaa, mitä houkutusta ylipäänsä on tuntea ihmisiä, jotka kaikki muutkin ihmiset tuntevat. Kyse lienee jonkinlaisesta intersubjektiivisuuden illuusiosta eli ihmisten välisen kanssakäymisen ja yhteisymmärryksen harhakuvasta, joka vaikuttaa humaanilta ja saattaa lievittää myös ihmisten omaa yksinäisyyttä. Julkkiksen kanssa kaveeraamisen ja häneen samastumisen ajatellaan tuovan omalle persoonalle lisäarvoa.

Mutta kyseessä on myös luokkastrateginen ilmiö. Käsitykseni mukaan asiat eivät ole vain niin kuin sosiologit väittävät: että oppiarvot ovat korvanneet aatelisarvot nyky-yhteiskunnassa. Jos kysymme, keihin ihmisiin *nykyään* suhtaudutaan kuten aatelisiin ennen, vastaus on: julkkiksiin. Kun julkkis menee kauppaan tai postiin, häneen suhtaudutaan eri tavoin kuin muihin, sillä hänen ajatellaan olevan vaikutusvaltainen jo sosiaalisen pääomansa vuoksi, ja kuolematon hänen ajatellaan olevan, koska hän on esiintynyt televisiossa. Tutkintoaateluus on sen vuoksi vain alempaa aateluutta, sillä siihen voi yltää kuka tahansa, mutta julkisuus on ylempää aateluutta. Saarinen onnistui hyödyntämään tätä yhtälöä melko hyvin, sillä hän on sekä julkkis että tutkinnolla aateloitu henkilö.

Julkkiksen mielletäänkin olevan kaiken arvostelun ulkopuolella, jos hän on suojassa tiedostusvälineiden kyvyltä paitsi luoda julkkiksia, myös tuhota heitä. Tällöin ihminen tarvitsee vahvat yksityisyyden turvamuurit, ja juuri ne Saarinen oli saavuttanut muilta julkkiksilta puuttuvalla lisäbonuksellaan: hän on yliopistovirkamies ja tohtori, eikä mikä tahansa tohtori vaan filosofian tohtori. Tällöin hänen julkisuutensakaan ei ollut pelkkää kuivaa asiantuntijajulkisuutta vaan persoonalliseksi miellettyä julkisuutta, jonka takana on ajatusta.

Julkisuus on luonnollisesti filosofian keskeinen toimintaehto, sillä filosofeille on tärkeää välittää ajatuksensa toisille ihmisille. Niinpä voidaan sanoa, että filosofi, joka ei ole julkkis, on kuin julkkis, jolla ei ole filosofiaa, ja viimeksi mainituista oli mediatodellisuus antanut jo huolestuttavan paljon esimerkkejä. Eräänlainen oire julkisuushakuisuuden ylilyönnistä saatiin kuitenkin silloin, kun Helsingissä vastikään perustettu yleissivistyksellinen ”Kansanyliopisto” päätti järjestää ”kriittistä journalismia” käsittelevän seminaarin ja mainosti sitä Eeropekka Rislakin ja Esa Saarisen kuvalla, vaikka kumpaakaan ei ollut kutsuttu paikalle. Valokuvan alla oli teksti ”käyttääkö julkisuus Saarista vai Saarinen julkisuutta”. Yleisön joukkoon oli saapumassa muiden muassa iskelmälaulaja Riki Sorsa, joka huomattuaan, ettei Saarinen ollutkaan seminaarilaisten joukossa, lausui kuolemattomat sanansa ”Eiks' Esa ookan täällä?”, kääntyi koroillaan ja asteli pois. Sosiologi Keijo Rahkonen pohti hetkistä myöhemmin *Sosiologia*-lehdessä, mitä merkitsee, että julkkis juoksee julkkiksen perässä – ja kriittisen journalismin seminaariin.[144]

Edellä mainitusta syystä en harmittele julkisuuden puuttumista itseltäni. Elämä julkisuuden valokeilojen ulkopuolella on voinut olla minulle hyväksikin, sillä pyrin suuntaamaan filosofiani vain filosofiasta todella kiinnostuneille, enkä pidä minkään arvoisena sellaista ajattelua, joka vastaa näyttäytymistä trendibaareissa. Julkisuudessa asiat ymmärretään sitä paitsi usein päin seiniä: vain median omilla ehdoilla, toimitusten suodattamina ja niiden omien intressien mukaisesti.

Sudet tulivat luolistaan

Filosofiaboomin vuosina Saarisen toimet olivat alkaneet ärsyttää monia analyyttisia filosofeja samoista syistä kuin Juha Vartonkin. Opiskelijat katosivat professorien luennoilta pitkätukkaisen filosofin tilaisuuksiin, joiden jälkeen he saapuivat Saarisen huoneen eteen parveilemaan ja laitoksen virkatoimintaa häiritsemään. Saarinen palveli yliopistoa tuolloin vielä assistentin virassa. Kyseisen viran palkka oli niin pieni, että suostumista työskentelemään kurjasti palkatussa tehtävässä saattoi pitää hyväntekeväisyytenä. Saarisella oli tietenkin yrityskonsulttina saavuttamansa miljoonan markan vuositulot, jotka julkaistiin näyttävästi iltapäivälehtien verotiedoissa ja juorukalentereissa. Hän oli käynyt puhumassa filosofiasta kaikelle kansalle kadunmiehistä ministereihin, ja hänen kollegansa kyselivät toisiltaan yliopistolla: ”Voiko filosofia olla tällaista?” Kyse oli kai sen taivastelemisesta, ”saako olla?” Heidän siunailussaan oli sekä peiteltyä ihailua että tunnustuksen myöntämistä, mutta ennen kaikkea kateutta.

Monille akateemisille riidoille ominaisesti tämäkin konflikti aktualisoitui virantäytön kiemuroissa. Saarinen oli tullut viettäneeksi toistakym-

mentä vuotta teoreettisen filosofian assistenttina vuoden 1993 lopulla. Hänen kiinnityksensä yliopistoon oli päätepisteessä, vaikka hänet oli todettu päteväksi myös teoreettisen filosofian professorin virkaan jo vuonna 1979, jolloin hänet asetettiin kolmannelle ehdokassijalle. Virkaan oli nimitetty Ilkka Niiniluoto, joka hoiti tehtävää tunnollisesti mutta ahneesti ja omia oppilaitaan suosien. Palkintoja saivat pragmatismille ja naturalismille myötämieliset opiskelijat ja kyytiä puolestaan ne, jotka eivät olleet hänen kanssaan samaa mieltä. Niiniluoto oli professorina myös varsin herkkänahkainen ja alaisistaan epävarma, mutta hän oli kohtalaisissa väleissä Saarisen kanssa, joka oli ylemmälleen lojaali. Saarisen asema tuli siis järjestää jollakin tavalla. Niinpä laitoksen assistentinviroista toinen muutettiin nyt yliassistentuuriksi, joka on tähdätty ”jo väitelleelle tohtorille”. Sitähän Saarinen oli tietysti ollut ”jatkokoulutusvirkana” pidetyssä assistentinvirassa istuessaankin.

Helsingin yliopistossa assistentin tehtävistä on jäänyt eläkkeelle jopa useita professorin pätevyyden saavuttaneita henkilöitä, mutta heistä en puhu tässä yhteydessä enempää, vaan kunnioitan kuolleiden oikeutta levätä. Sen sijaan Esa Saariselle avautuisi uusi elämä vastaperustetun yliapulaisen viran kautta. Kevään 1995 kuluessa kävi ilmi, että useiden kelpoisien hakijoiden joukosta pääehdokkaiksi erottuivat dosentit Esa Saarinen ja Jan von Plato. Saarisen ansiot tunnettiin, mutta tuntemattomammasta von Platosta juuri kukaan ei ollut kuullut mitään. Von Plato oli julkaissut etupäässä englannin kielellä, ja hänen tutkimuksensa käsittelivät suhteellisen kapea-alaisesti logiikan ja luonnontieteiden kysymyksiä. Kyse oli kahden ”profiililtaan erilaisen” tieteenharjoittajan vertailusta, kuten Ilkka Niiniluoto perusteluissaan sanoi. Humanistinen tiedekunta nimitti Niiniluodon esityksen mukaisesti virkaan Esa Saarisen 23.5.1995. Päätös oli yksimielinen, ja sitten alkoi vyörytys.

Elettiin syksyä 1995. Esa Saarisen ne virkaveljet, jotka edustivat analyyttista systeemifilosofiaa, löivät päänsä yhteen. He kokoontuivat kuin suuren ja laupiaan isän jälkeläiset pöydän ääreen miettimään, miten tämä ilkeä ja paha isähahmo, joka kietoi valtaansa kaikki opiskelijat, saataisiin nujerrettua ja raivattua pois oikean ja puhtaan filosofian tieltä. Siksipä he liittoutuivat yhteen. Nämä pikku pörriäiset eivät olleet vain hieman raivoissaan, vaan he olivat myös ilmeisen tietämättömiä omien tekojensa mitä symbolisimmista motiiveista. Niinpä he tekivät jotain ennennäkemättömän radikaalia: he kirjoittivat lehteen. Filosofit, joista kukaan ei ollut koskaan kuullut mitään heidän ilmeisen ja tosiasiallisenkin mitäänsanomattomuutensa vuoksi, olivat nyt kynänvarressa vivutakseen pois filosofin, jonka kaikki tunnustivat ja tunsivat. He siis aloittivat itse tuon myöhemmin moitiskelemansa ”lehtikirjoittelun” ja ”mielipidevaikuttamisen” laatimalla vuodatuksen Helsingin Sanomien yleisönosastoon. Seuraavassa puhdasoppisuutta vaalivassa lainauksessa kiteytyy heidän ajattelunsa sisältö:

> Voimme ainoastaan todeta, että filosofian laitoksen teoreettisen filosofian yliassistentin tuore nimitys perustuu muihin kuin puhtaasti tieteellisen pätevyyden kriteereihin, puolustetaan sitä sitten miten hyvänsä.[145]

Ahaa – siis miten hyvänsä. Asialla olivat vanhat viholliset: dosentit Lilli Alanen, Leila Haaparanta, S. Albert Kivinen, Petri Mäenpää, Aarne Ranta, Veikko Rantala ja Gabriel Sandu, eli laitoksen pahimmat riitelijät ja tieteisuskovaiset. Haaparannan ja Rantalan mukanaolo tuskin hämmästyttää. Hämmästyttävää on vain se, ettei Leila Haaparanta muistanut Esa Saarisen toimineen hänen kunnianarvoisana vastaväittäjänään vuonna 1985, vaikka Haaparanta jaksoikin muistuttaa itse toimineensa esimerkiksi Juha Varton dosentuurin asiantuntijana ja ripitti tällä detaljilla myös minua vielä vuonna 2005. Gabriel Sandu puolestaan on naturalistinen ”fysiikan filosofi”, joka ei osaa romanialaisen alkuperänsä vuoksi kunnolla suomea, ja tuskin hän ymmärtää maassamme harjoitetusta filosofiasta muutenkaan mitään. Tätä ilmensi myös tapa, jolla hän asettui myöhemmin puolustamaan erästä G. H. von Wrightin 1960-luvun teoksen suomennosta Jan Blomstedtin esittämää kritiikkiä vastaan.[146]

Ehkä kyse oli siitä, että kun koettaa identifioitua edes johonkin, voi yrittää ulkomaalaisenakin saavuttaa hieman maata jalkojensa alle. Aarne Ranta puolestaan oli Hintikan ja Rantalan oppilas, ja S. Albert Kivinen tunnetaan ufojutuistaan, Skepsis-yhdistyksen aktiviteeteistään sekä siitä, ettei hän koske sähkölaitteisiin. Sitä, mitä nuorella Petri Mäenpäällä oli Saarista vastaan, minä en tiedä. Kun siis ryömii jonkun riittävän esimerkillisenä pidetyn analyyttisen filosofin selän taakse, sieltä voi huudella raihnaisia vastalauseita kaikkea sellaista filosofiaa kohtaan, joka pystyy ottamaan asioihin kantaa. Kirjoittajat jatkoivat näin:

> [...] akateemikko G. H. von Wright on jo kauan julkaissut merkittäviä kirjoituksia kansalaisvaikuttajana. Hän ei tietääksemme ole koskaan väittänyt niiden olevan filosofian soveltavaa tutkimusta, vaan kansallispuheenvuoroja, joita hän esittää antamatta niille tieteellistä statusta.[147]

Dynamiittityhmää kyseisessä tekstikohdassa oli tapa, jolla tieteellinen ja tulkitseva filosofia erotettiin taaskin toisistaan, ja se, että viimeksi mainittu arvotettiin pelkäksi puheenvuorojen käyttämiseksi. Eivätkä G. H. von Wrightin kirjoitukset olleet mitään ”kansallispuheenvuoroja”, kuten kirjoittajat väittivät sananvalinnassaan, vaan he tavoittelivat selvästikin ilmaisua ”kansalaispuheenvuoroja”. Entä eivätkö Saarisen julkaisemat kansalaispuheenvuorot olleet myös tieteellisiä ja, mikä tärkeintä, filosofisia? Miksi nämä kannanotot eivät olisi mitä erinomaisinta filosofiaa,

vaikka niiden kirjoittaja oli myös itse vältellyt niiden leimaamista tieteeksi omassa vaatimattomuudessaan?

Syynä fenomenologien ja eksistenssifilosofien haluttomuuteen esiintyä tieteenharjoittajina on ollut lähinnä se, että ”tieteellisyyttäkin” voidaan usein pitää pelkkänä omia lähtökohtiaan kyseenalaistamattomana ideologisuutena, ja siksi se on asetettava tärkeysjärjestyksessä filosofian alapuolelle. Käsittämätöntä on, miksi filosofian pitäisi olla tiedettä tai toteuttaa niin sanotun tieteellisen filosofian ihannetta? Jo G. H. von Wrightin jako tieteelliseen filosofiaan ja kulttuuriesseistiikkaan oli saanut kritiikkiä omasta kahtiajakautuneisuudestaan, ja sitä olivat esittäneet muiden muassa Markku Eskelinen ja Jyrki Lehtola. Analyyttinen filosofi oli todellakin kuin laitostunut potilas, joka ei halunnut lähteä sairaalasta, vaikka lääkäri oli todennut hänen olevan ”terve”.

Ainahan rehti skitsofrenia yksin oleskelun voittaa, mutta mitä nämä lasaretteihin sullotut kroonikkopotilaat, joita Eskelisen ja Lehtolan mielestä olisi pitänyt hoitaa lobotomialeikkauksilla, lopultakin sanoivat? Heidän seuraava toteamuksensa herättänee lukijoiden taholla ainoastaan raikuvat naurut:

> Akateeminen tutkimus ja opetus on vaikuttanut ratkaisevasti kulttuurimme kehitykseen nimenomaan muilla tavoilla kuin tutkijoiden julkiseen kulttuuridebattiin osallistumiseen kautta.[148]

Jaahas. Ehkä molekyylibiologian tai atomifysiikan alalla on saatu aikaan merkittäviä tuloksia osallistumatta kulttuurikeskusteluihin, mutta kyllä kokemus on osoittanut, että luonnontieteellisenkin tiedon asema punnitaan juuri noissa kirjoittajien vihaamissa kulttuuridebateissa, joissa paljastuu, mitä *merkitystä* esimerkiksi fysiikan tuloksilla loppujen lopuksi on. Myös luonnontieteet ovat ihmisen luomia kulttuurimuodosteita, eikä niiden tuottama tieto ole objektiivista, vaan niidenkin perustoja pitää tarkastella filosofisesti. Aivan niin kuin ihminen löysi kuuhun matkustettuaan maan, samoin myös suhteellisuusteorian kiemurat valaisevat lähinnä sitä, että avaruuden keskipiste voi sijaita missä tahansa: vaikkapa ihmisen omassa minuudessa. Tällä puolestaan on merkitystä ihmisten pohtiessa omaa paikkaansa kaikkeudessa.

Ja tekstissä oli taaskin useita muotovirheitä. Olisi pitänyt kirjoittaa monikossa: ”Akateeminen tutkimus ja opetus *ovat vaikuttaneet.*” Lisäksi ilmaus ”tutkijoiden julkiseen kulttuuridebattiin osallistumisen kautta” on hämärä. Se voitiin tulkita niin, että sana ”tutkijoiden” on genetiivimuodossa, ja sen viittauskohde on sana ”kulttuuridebattiin”, siis ”tutkijoiden kulttuuridebattiin”. Tai lause voidaan ymmärtää niin, että sana ”tutkijoiden” viittaakin sanaan ”osallistumisen” eli puhe on ”tutkijoiden osallistumisesta”, kuten kirjoittajat tarkoittanevat. Mihin näistä ”kielifilosofeista” saattoi olla tieteellisinä kirjoittajina, kun he eivät saaneet

aikaiseksi edes yhtään kunnon sanomalehtikirjoitusta?

Mainitut henkilöt olivat tavan takaa arvostelleet osallistuvaa filosofiaa, soveltavaa filosofiaa, kantaa ottavaa filosofiaa, filosofiaa, jolla on jokin toteutumisyhteys ja ylipäänsä kaikkea sellaista filosofiaa, jolla on jotain sanottavaa. Kenties heidän raivonsa kohdistuikin viime kädessä siihen, että he eivät *itse* saaneet sanotuksi omien kahleidensa vuoksi mitään. Heidän huolensa sananvapaudesta ilmensi heidän omaa tärinäänsä ja haluaan lausua tämän maailman menosta jotain.

Toisaalta on myönnettävä, että kaiken vaikuttavuuden keskellä myös niin sanottu keskusteleva ja kantaa ottava filosofia oli jonkin verran taantunut ja muuttunut epäkypsäksi. Tässä mielessä kirjoittajien huoli oli tietenkin ymmärrettävää. Saarisen kriitikot eivät enää itse sopineet ikänsä puolesta kenenkään oppilaiksi. Heistä useimmat olivat olleet Jaakko Hintikan kellokkaita, mutta kenelläkään heistä ei ollut omaperäistä filosofiaa. He eivät olleet kyenneet irrottautumaan entisestä opettajastaan, luomaan omaa filosofiaansa ja artikuloimaan sitä persoonansa kautta, kuten Saarinen oli.

Niinpä syntynyttä riitaa on valaistava asianmukaisella aikalaiskritiikillä ja tulkinnalla. Mistä perimmältään oli kyse? Jos vuosienkaan ponnistelut eivät johda filosofin itsenäistymiseen, huomatuksi tulemiseen ja omaperäiseen ajatteluun, tämä herättää analyyttisen filosofin mielessä juuri sen tuntemuksen, jota hän pahiten pelkää ja joka on vaarassa suistaa hänet eksistenssifilosofisten ongelmien pyörteisiin: se herättää hänessä ahdistusta. Tätä ahdistusta voi sitten paeta tuohon kollektivistiseen vaatimukseen, että filosofian pitää olla ”tieteellistä”. Toisella tavoin ongelman voi ratkaista ryhtymällä persoonaksi (mikäli ihmisellä on terve itsetunto) ja artikuloimalla filosofiaansa oman minuutensa kautta, toisin sanoen elämällä filosofiaa todeksi elämänkatsomuksenaan, kuten Saarinen tai Varto. Tältä kannalta katsoen hyökkäys Saarista ja Filosofian laitosta vastaan kertoi kriitikoiden huolesta, jonka aiheena oli heidän oma pärjäämisensä filosofeina. Heidän pääasiallisena jarrunaan oli siis heidän oma asenteensa. Sen vuoksi kyseiset arvostelijat eivät koskaan pystyneet vapautumaan niistä lapsenkengistä, jotka heidän opettajansa olivat solmineet heidän jalkaansa.

Entä mitä oli ajateltava soveltavan filosofian käsitteestä? Soveltavan filosofian ihanne perustui analyyttisten systeemifilosofien tapaan pilkkoa keskeiset ihmiselämää koskevat pulmat osiin ja asettaa ne sen jälkeen tuomarinvaakaan, jotta voitaisiin nähdä, mille puolelle vaa’an kieli värähtää. Tuloksena oli nelikenttiä, tasoristeyksiä ja poliisipuntarointeja, joiden kautta inhimillisiä merkityksiä koskevat kysymykset tehtiin näennäisesti vertailukelpoisiksi ja yksiaineksisiksi laskemalla niiden ominaispainoja ja päätymällä matemaattisen tarkkoihin kalkyyleihin esimerkiksi abortin tai armomurhan oikeutuksesta. Puolustuksekseen tämän ajattelumallin kannattajat sanoivat, ettei heillä ollut muitakaan vaihtoehtoja, paitsi mieli-

piteiden laukominen. Tosiasiassa etiikkaa sen enempää kuin filosofian elettyä luonnettakaan ei voida tyhjentää pelkkään laskento-oppiin, vaan kysymyksiä pitäisi tarkastella esimerkiksi Heideggerin kuvaileman ajattelemisen (*das Denken*) kautta tai valitsemalla lähtökohdaksi Levinasin edustama kohtaamisen filosofia, joka ei ole redusoitavissa yksinkertaisiin asiaintiloihin saati kuvattavissa kielessä. Tällaista ajattelutapaa olen perustellut tarkemmin muun muassa teoksessani *Dialoginen filosofia*.

Myös soveltavan filosofian tendenssi oli kannatettava sikäli kuin se loi filosofialle toteutumisyhteyksiä elämänkäytäntöjen piirissä. Se saattoi olla osallistuvaa ja kantaa ottavaa filosofiaa sekä julkista järjen käyttöä. Filosofian piiristä onkin myöhemmin rekrytoitunut julkisen järjen käyttäjiksi useita ammattimaisia sanankäyttäjiä, eli toimittajia. Tässä valossa merkillistä oli, että Saarisen ympärillä käydyn kampanjan käynnisti eräs sanomalehti, eli Helsingin Sanomat.

”Boston, we have a problem!”

Helsingin Sanomien ja Esa Saarisen välit tiedettiin 1990-luvulla huonoiksi. Tämä johtui osittain siitä, että Saarinen oli arvostellut kaiken muun ohella myös Helsingin Sanomia.[149] Ai, ai – ei pitäisi koskaan moittia mediaa, sillä omassa loogisuudessaan se kostaa tyyliin: ”Me loimme sinut – niinpä voimme myös tuhota sinut.” En tiedä, mitä Helsingin Sanomissa pelättiin, kun lehden täytyi vastustella eksistenssifilosofeja. Mutta naturalistisille linjoille sen oli luultavasti ajanut seuraava seikka.

Jos lehti antautui kirjoittamaan asioista, jotka eivät ole niin sanotusti todistuvia (eli havainnollisesti todistettavissa), alkoivat kaikenlaiset biologit, lääkärit ja tekniikan professorit soitella toimitukseen ja väittää lehden tietojen olevan jossain empiirisessä mielessä ”vääriä”. Näin oli siinäkin tapauksessa, että kyse olisi ollut vain filosofisista tulkinnoista. Kenties myös toimittajien yleinen kiireisyys ja halu todistella asioita ”oikeiksi” vain aineellisiin tai konkreettisiin seikkoihin vedoten ohjaa heitä pinnallisuuteen ja eräänlaiseen naiiviin naturalismiin. Ehkä Helsingin Sanomissa haluttiin välttää sitä sinänsä perusteetonta käsitystä, että lehti aletaan mieltää ”hengelliseksi”, jos sen palstoilla kirjoitetaan muistakin asioista kuin massakulttuuria kiehtovista autoista, geeniteknologiasta tai puutarhanhoidosta.

Koska suurta lehteä lukevat suuret enemmistöt, sillä on asema mielipiteiden muokkaajana ja yhteiskuntarauhan säilyttäjänä, ja siksi lehti oli oman valtansa vanki: sen piti virittää käytyjen keskustelujen taso aina vain alimman ymmärtämiskynnyksen ja enemmistöjä kaitsemaan pyrkivän ajattelutavan mukaan. Tämä puolestaan edellytti argumentaatiolta konkreettisuutta ja immanenttia yksiselitteisyyttä, joka pyhitti ”tieteellisyyttä” ja rajasi pois moniselitteisen ja vaativamman filosofian.

Kesälomien päätyttyä syksyllä 30.8.1995 Helsingin Sanomien etusivulle ilmestyi juttu, jossa väitettiin, että ”julkisuus syrjäytti tutkimuksen filosofiassa”. Kirjoitus jatkui kuukausiliitteen sivuilla, ja tekstin oli tuottanut muuan Eeva-Kaarina Aronen -niminen toimittaja, joka paljasti olevansa opintonsa laiminlyönyt filosofian opiskelija. Kaiken menestyksen keskellä filosofian laitokselta oli ryöminyt ulos myös katkeroituneita ja itsensä epäonnistuneeksi tunteneita opiskelijoita. Jyrkkä epäsuhta itsen ja toisten ihmisten menestyksen välillä tuotti muutamille huonommuuden kokemuksia, joka olivat varmasti aitoja eivätkä vain ”koettuja”, ja sellaisina ne ilmensivät myös todellisia epäoikeudenmukaisuuksia. Eeva-Kaarina Arosen juttu oli kuitenkin laadittu tarkoituksellisen destruktiiviseen sävyyn. Sen ingressissä todettiin, että ”[...] filosofian tutkimus ja opetus Suomessa ovat kuin hivuttavan taudin kourissa”.[150]

Jutussaan Aronen asettui puolustamaan filosofian ”tieteellisyyttä” ymmärtämättä ilmeisesti itsekään, mitä hän teki ja mihin hän oikeastaan sitoutui. Jos hän olisi ottanut näkemyksensä vakavasti, hänen itsensä olisi pitänyt heti lopettaa lehtikirjoittelunsa ja palata koulunpenkille suorittamaan tieteelliset opintonsa loppuun voidakseen parinkymmenen vuoden kuluttua sanoa jotain ”tieteellisesti perusteltua”. Joka tapauksessa hän oli harjoittanut tutkivaa journalismia sen verran, että hän oli kaivellut humanistisen tiedekunnan arkistoja ja haastatellut muiden muassa tohtori Pekka Himasta sekä ”hänen ilmeistä vastakohtaansa”, dosentti Tuomo K. Ahoa. Kun omat voimat eivät riitä, sanomisen tuskaa helpottaa auktoriteetin taakse meneminen: juttu päättyi ennustettavasti suomalaisen filosofian paavin, Bostonista tavoitetun Jaakko Hintikan, puhelinhaastatteluun, josta Aronen arveli löytävänsä jotain totuutta. Aluksi kirjoittaja antoi kuitenkin puheenvuoron Pekka Himaselle, joka lausui hämmästyttävän kypsästi näin:

> Kyllä yksi ymmärryksen kriteeri on syvyyden lisäksi se, että se kytkeytyy johonkin. [...] Jos filosofia ei luo kenellekään sellaista kokemusta, että tämä on henkilökohtaisesti merkityksellistä tai anna virikkeitä omalle elämälle, silloin se on filosofiaa, joka on etääntynyt aika kauas filosofian sokraattisesta lupauksesta hyvästä elämästä.[151]

Vaikutelma ajatuksen kypsyydestä perustuu siihen, että kyseessä on toteamus, jonka kuka tahansa voisi sanoa. Aronen esittikin sitä kohtaan vastaväitteitä, joissa perusteltua oli kriittinen asenne mutta ei sisältö. Hän moitti Himasta muun muassa seurakuntaslangista ja helluntailaisuudesta – aivan niin kuin Veikko Rantala oli arvostellut Juha Vartoa lahkolaisuudesta. Kritisoituaan myös Himasen väitöskirjaa, joka lehtijutun mukaan oli hyväksytty arvolauseella *magna cum laude approbatur*, Aronen puuttui filosofian laitoksella noudateltuun opinnäytteiden arvos-

telulinjaan. Siinä olikin kyllä ihmettelemistä. Tätä varten hän lähestyi laitoksella hiljattain väitellyttä Ahoa, josta hän lausui seuraavasti:

> Myönsin auliisti, ettei Tuomo K. Aho minun tietääkseni ollut kuuluisa filosofi; siis niitä, joiden mieli säkenöi pallosalamana ja jotka puhuvat kuin ystävä kadunkulmassa tai rakastettu lakanoiden alla.[152]

Arosen lennokas formulaatio oli tietenkin muunnelma Esa Saarisen tutuksi tekemästä fraasista, jota hän oli käyttänyt filosofian historiansa esipuheessa.[153] Mutta varauksellisuudestaan huolimatta hän haastatteli Ahoa silti. Aronen totesi, että Ahon väitöskirja oli tulla hyväksytyksi sinänsä kiittävällä arvolauseella *magna cum laude approbatur*, kunnes yllä mainittu troikka – Alanen, Haaparanta, Kivinen, Rantala ja Sandu – lähettivät humanistiselle tiedekunnalle vetoomuksen, jossa he ehdottivat arvosanan korottamista vielä yhtä pykälää ylemmäksi, arvosteluasteikon toiseksi parhaaseen eli *eximiaan*. Vain Mäenpää oli joukosta poissa, ja hänen paikallaan oli dosentti Heikki Kannisto. *Kenen syytä* oli siis ”arvostelulinjan karkaaminen käsistä” niin, että joka toisesta väitöskirjasta on filosofian laitoksella myönnetty arvolauseeksi kirkkaasti kiittävä *eximia cum laude approbatur?* Ei kai vain analyyttisten filosofien itsensä ja heidän kokoon panemansa hyväveliverkoston? – Kyllä vain! Jutussa kerrotaan, kuinka Ahon väitöskirjan kansainvälinen vastaväittäjä professori Wolfgang Lenzen sivuutettiin arvolauseen muodostamisesta, ja Aronen toteaakin, että

> [t]eoreettisessa filosofiassa on Helsingissä annettu 20 viime vuoden aikana 21:stä väitöskirjasta 11 *eximiaa* ja yksi *laudatur*. Sen sai Heidi Liehu Kierkegaard-tutkielmastaan.[154]

Myös Thomas Wallgrenin väitöskirjalle tehtiin täsmälleen sama kuin Ahon opinnäytteelle, eli arvosanaa korotettiin lausunnoista poiketen kesken tiedekuntakäsittelyn. Kukaan ole lisäksi pystynyt kertomaan, miksi Sara Heinämaan suomenkielinen väitöskirja *Ele, tyyli ja sukupuoli* (1996) oli muka *eximian* arvoinen, kun teoksessa ei tehty oikeastaan muuta kuin kiistettiin kaksiarvoinen sukupuoliero ja sekoitettiin keskenään lihallinen ja sosiaalinen sukupuoli sosiaalisen *genderin* eduksi.[155] Ilmeisesti Heinämaa oli pystynyt luomaan itsestään mielikuvan jonkinlaisena pikkujulkkiksena onnistuttuaan kirjoittamaan Esa Saarisen kanssa 1980-luvulla yhteisjulkaisun, minkä vuoksi hänet valittiin ”tieteelliselle uralle”. Eniten tuosta löysähköstä arvostelulinjasta olivat kuitenkin nauttineet analyyttiset systeemifilosofit ja loogikot.

Mikään ei olisi kuitenkaan oikeuttanut seuraavaa puolustelevaa ja oudoksuttavaa ajatuskulkua: ”Viiden dosentin mielestä Ahon arvosana *magna* oli epäoikeudenmukainen, koska aikaisemmin yhtä hyvät tai

huonommat väittelijät olivat saaneet *eximian*."[156] Kyse täytyikin olla tiedepolitiikasta. Hinaamalla arvosanoja ylöspäin analyyttiset filosofit todistivat lähinnä kilpailevansa siitä, kumpi filosofinen traditio, analyyttinen vai eksistenssifenomenologinen, voittaisi tämän ulkopuolisia huvittavan kilpailun. Analyyttisen filosofian *femme fatale*, dosentti Lilli Alanen, oli lehtijutun mukaan kirjoittanut tiedekunnalle seuraavasti:

> Ei voi olla tarkoituksenmukaista eikä oikeudenmukaista soveltaa lievempää skaalaa "kulttuurifilosofisiin" tai suomen kielellä kirjoitettuihin väitöskirjoihin kuin tiukasti tieteellisiin ja metodiikaltaan ankaraan johdonmukaisuuteen pyrkiviin väitöskirjoihin, joissa puutteet, vaikka helposti havaittavat, todistavat enemmän problematiikan vaikeusasteesta kuin kirjoittajan vajavaisesta kyvystä tai kompetenssista.[157]

Mitä olivat nuo helposti havaittavat puutteet? Onko kulttuurifilosofisia ja suomenkielisiä väitöskirjoja muka suosittu? Mitä tarkoitetaan kirjoittajan "vajavaisella kyvyllä" analyyttisiin filosofeihin viitattaessa? Tekstin kirjoittaja koetti kääntää *analyyttisen filosofian tiedehallinnollisen suosimisen* väitteeksi siitä, että tarkastusmenettelyissä olisi muka suosittu eksistenssifilosofeja, fenomenologeja tai muita filosofeja, joiden aiheet ovat olleet kulttuurifilosofisia. Niin asia ei totisesti ollut. Entä miten oli analyyttisten filosofien omissa töissä "havaittujen puutteiden" laita? Tunnustiko Alanen kenties jotakin? Se, että vastaväittäjät olivat kajonneet "problematiikan vaikeusasteesta" johtuviin ongelmiin, tarkoittaneekin sitä, että vastaväittäjien mielestä analyyttiset systeemifilosofit olivat rajanneet kysymyksiä liian ahtaasti ja keinotekoisesti, eivätkä väittelijät olleet pystyneet tulkitsemaan aiheitaan niin, että asiasta olisi kirjoitettu selvästi ja ymmärrettävästi. Viitattaessa "kirjoittajan vajavaiseen kykyyn tai kompetenssiin" ongelmana onkin saattanut olla se, että nämä "tiukan tieteelliset" ja "ankaraan johdonmukaisuuteen pyrkivät työt" ovat perimmältään olleet neuroottisen ahtaan tiedekäsityksen leimaamia, eikä niillä ole ollut annettavaa edes kansainväliselle tiedeyhteisölle, jolle yleensä kelpaa mikä tahansa, kunhan se on kirjoitettu englannin kielellä.

Analyyttisten filosofien on ollut myös huomattavasti helpompi julkaista työnsä kansainvälisissä yhteyksissä, sillä formaalinen logiikka on eräänlainen yleiskieli, jonka kylkeen englanninkielisiä selostuksia tarvitsee liittää vain höysteeksi. Analyyttisten systeemifilosofien teknisluonteiselta tutkimusotteelta ei ole vaadittu kerrassaan mitään kirjallisia ansioita, kun taas muille filosofeille vieraalla kielellä julkaisemisen haaste on osoittautunut yhtä suureksi kuin kotimaisille kirjailijoillekin. Myös he kirjoittaisivat varmasti jonkin laajemman kielialueen kielellä jo pelkästään saadakseen suuremman yleisön, mutta tekstin ilmaisuvoimaisuus näyttää olevan sidoksissa kirjoittajien kotikieleen. Sitä paitsi vieraalla

kielellä julkaisemisen vaatimus kuolettaisi pois suomen kielen ja kotimaisen kulttuurikritiikin.

Erikoista kiistassa oli, miksi sellaisenkin vapaata sanaa edustavan suuren median kuin Helsingin Sanomien oli tarpeen peräänkuuluttaa filosofialta ahdasta ”tieteellisyyttä”. Pelkäsikö se oman asemansa puolesta? Olisiko ollut parempi, että filosofit olisi vaiennettu ja että mekin olisimme mitäänsanomattomia tuppisuita? Lopuksi Aronen puuttui myös Filosofian laitoksella käytyyn yliassistentin virantäyttöä koskevaan kiistaan. Siinä hän asettui arvattavasti Jan von Platon puolelle. Aronen lainasi muun muassa von Platon tiedekunnalle toimittamaa kirjettä, jonka mukaan ”Saarinen on [...] aktiivisella päätöksellä lopettanut filosofian tutkimisen yliopistollisena oppiaineena”[158] ja ”[a]kateemisessa filosofiassamme ei ole vuosikymmeniin pidetty mainitsemisen arvoisena ansiona ulkomailta opittujen asioiden selostamista Suomessa luentojen ja kirjojen muodossa”.[159]

Ensin mainittu toteamus pitääkin sanatarkasti paikkansa: Saarinen oli lopettanut filosofian *tutkimisen* ja *tehnyt* sitä. Toinen toteamus puolestaan kertoo lausujansa hybriksestä ja todistaa oikeaksi väitteen analyyttisten systeemifilosofien *oman* filosofiakäsityksen kapea-alaisuudesta. Kyllä mainitsemisen arvoisena ansiona on pidetty ja pidetään edelleenkin sitä, että filosofi toteuttaa kansainvälisyyttä nimenomaan maahantuontitoiminnan muodossa. Esimerkiksi Eino Kaila oli kuuluisa siksi, että hän *toi* Suomeen erään ajattelutavan, jota tuohon aikaan pidettiin sensaatiomaisena ja uudistavana. Hänelle kuuluu siis myös ansio kansainvälisyyden tuontiveturina toimimisesta eikä vain julkaisujen maasta viejänä. En halua kuitenkaan vedota menneiden aikojen legendoihin. Jan von Plato itse haikaili takaisin G. H. von Wrightin, Jaakko Hintikan ja Erik Steniuksen vuosia, joista lähtien filosofian taso oli hänen mukaansa ”taantunut”. Tällainen nostalgian viljeleminen oli mielestäni setämäistä, ja sellaisen harjoittaja oli eräänlainen *laudator temporis acti:* menneen ajan ihailija. Ne, jotka pyrkivät perustelemaan filosofiaansa maineikkaalla historialla, kuten Jan von Plato, toteuttivat *acediaa:* surumielisyyttä, johon sekoittui myös heteromiehille tyypillisiä paternalistisia ja oidipaalisia tunteita.

Vastaavanlaiseen lamentaatioon syyllistyi myös Eeva-Kaarina Aronen, joka vetosi Alasen peräänkuuluttaman feminismin puolesta. Setien tilalle olikin kai nyt pyrkimässä tätejä. Sen verran Arosessa oli vielä kuuliaisuutta patriarkaalisen vallankäytön auktoriteeteille, että hän halusi ”kuulla Olympon huipulta, miltä siellä näyttää”.[160] Kohteena oli Jaakko Hintikka. Hänen mukaansa ”[...] Suomessa puuttuu suunnitelmallisuutta ja riittävää *sormituntumaa* todelliseen tutkimukseen”.[161] Tarvittaisiin ”tutkimuksen *koordinoimista”* ja ”viittoja siihen, mitä *kannattaisi* tutkia”.[162] ”Globaalisessa filosofiassa ei tällä hetkellä ole *selviä säveliä* [...]”, ja, voitteko kuvitella: ”Siinä *pilataan* asianomaisten nuorten ajattelu.”[163]

Hintikan tavoittelemassa näppituntumassa taisi tapahtua jonkinlainen freudilainen lipsahdus. Yrittikö hän jonkinlaista etusormen ennätystä?

Pitikö hänen todella työntää kouransa joka paikkaan? Mikäli ”selviä säveliä” ei filosofiassa enää ole, se on vain hyvä asia. Ehkä niitä ei ole koskaan ollutkaan, eikä niitä tarvita. Ja klassiselle väitteelle nuorison ajattelun ”pilaamisesta” voimme nauraa hervotonta hohotusta.

Kuten jo aiemmin selitin, 1980-luvun puolivälissä pelättiin yleisesti hiv-tartuntaa, ja nyt tuo tauti kävi kimppuuni filosofian taholta! Arosen hiv-jutusta lähti leviämään varsinainen epidemia, joka kulkeutui lento-viruksen tavoin suusta suuhun, ja sen mukaan Filosofian laitos poti pahanlaatuista aids-flunssaa. Professori Ilkka Niiniluoto katsoikin olevansa velvoitettu vastaamaan pamflettiin samalla foorumilla.

Hänen vastineensa, jossa puolustettiin laitoksen lisäksi muun muassa Saarista ja filosofian laaja-alaisuutta, ilmestyi Helsingin Sanomissa 5.10. 1995. Se oli otsikoitu kyseistä teemaa jatkavasti sanoin ”Tauti ei hivuta filosofian laitosta”. Ajatuksen Hintikan toiveiden mukaisesta tutkimus-aiheiden valikoimisesta Niiniluoto torjui toteamalla, että ”[...] entisenlainen väitöskirjan aiheiden ’koordinaatio’ ei enää ole ollut mahdollista [...]”,[164] mikä viittasi siihen tosiasiaan, ettei suurten johtajien vaikutus- ja määräysvalta ollut tarpeellista eikä filosofian hengen mukaista. Hän totesi myös sen, että Filosofian laitoksen tutkimussuunnat, joissa on korostettu filosofian ja elämän yhteyttä, ovat olleet merkittävässä asemassa laitoksen profiloitumisessa yhdeksi yliopiston parhaista laitoksista. Niiniluoto muistutti, että ”opetusministeriö nimesi 1993 korkeakouluneuvoston esityksestä Helsingin yliopiston Filosofian laitoksen valtakunnalliseksi tutkimuksen huippuyksiköksi”.[165] Pekka Himanen sai vuonna 1995 ansioistaan tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon, ja samana vuonna opetusministeriö nimitti Filosofian laitoksen yhdeksi valtakunnan seitsemästä opetuksen huippuyksiköstä. Tässä olikin varmaan paljon hyvää, ja yllä mainitut argumentit kelpasivat vastineeksi Helsingin Sanomissa aloitetulle vyörytykselle. Mutta hivuttavan taudin tunnusmerkkinä voi olla myös tietynlainen paisuttelu. Lopullinen totuus lienee tässäkin tapauksessa jossain esitetyn kritiikin ja henkisen kuumailmapalloilun välillä.

Terävimmin kiistaan iski kirveensä emeritusprofessori Lauri Rauhala, joka ei vedonnut muodollisiin asemiin, palkintoihin eikä hallinnollisiin päätöksiin. Hän oli myös luopunut akateemisista titteleistään ja kutsui itseään ”yhdeksi viisauden rakastajaksi”. Hän totesi jo otsikossaan, että vaatimus laadukkaasta filosofiasta on oikeutettu, mutta samalla hän halusi kiinnittää huomionsa filosofian sisältöihin. Kirjoituksessa, jonka Helsingin Sanomat julkaisi 22.10.1995, hän suomi hintikkalaisen tieteen tuottamia tuhoja näin:

> Toivottavasti dosenttien vetoomuksella ei haikailla muutamien vuosikymmenien takaista filosofista puhdasoppisuutta. Silloin ”korkeatasoisuudella” oli selvä normatiivinen merkitys. Ruodusta ei saanut poiketa. Harvardista haetun arvovallan turvin teilattiin muu suoma-

lainen filosofia arvottomaksi harrasteluksi, koska se ei ollut vallitsevan koulukunnan kannalta arvioiden oikeaoppista. [...] Tällaisen filosofian paluun uhkasta kannattaisi olla huolestunut. [...] Eikö yksi tasokkaan filosofoinnin kriteeri voisi olla juuri siinä, miten se stimuloi ja säätelee elämänilmiöistä viriävää niin reaalitieteissä kuin tavallisten kansalaisten keskuudessakin käytävää keskustelua? Sellainen ”korkeatasoinen” filosofia, joka alkaa abstraktiotasolta ja päättyy formalismin koukeroihin, on elämän kannalta jokseenkin steriiliä. Sen korkeatasoisuutta luonnehtii lähinnä elämänvieraus. Sillä on arvoa ensisijaisesti näistä analyyseista kiinnostuneiden filosofien keskinäisen kinastelun kannalta.[166]

Ja toden totta: kinasteluksi tämäkin kiista oli mennyt. Mutta se ei ollut yhtä hedelmätön kuin analyyttisten filosofien kehittämät kiistat yleensä. Se vain todisti suomalaisen filosofian kahtiajakautuneesta luonteesta. Lukijan omaksi tehtäväksi jää arvioida, kumpi osapuoli kiistassa oli terveemmällä pohjalla. Oman tulkintani siitä, mistä yliopistofilosofiaa leimaava skitsofrenia kertoi, olen esittänyt eräässä toisessa yhteydessä. Kyse on ihmisten tunne-elämään liittyvästä asiasta, ja kenties kyseessä on heteroseksistisen naturalismin ja homoseksuaalisen filosofian välinen elämäntapa- ja arvokonflikti. Mutta muutoin olen pitkälti samaa mieltä Lauri Rauhalan kanssa.

Helsingin Sanomissa vellovaan keskusteluun ehti vielä ottaa kantaa tieteentutkimuksen assistentti Jaana Venkula, joka siten mainosti omaa vastikään julkaisemaansa kirjaa.[167] Hänelle puolestaan vastasi humanistisen tiedekunnan sihteeri Leena Barros paheksuen menettelyä, jolla lisensiaatti Venkula pyrki jonkinlaiseen ”ratkaisijan rooliin”.[168] Vapaata keskustelua kaihtava Barros ilmeisesti luotti omaan byrokraatinvaistoonsa ja valtaansa viranhaltijana.

Ruumisarkun naulojen teroitusta

Kun Helsingin Sanomissa käydyn keskustelun ruumisarkku saatiin vihdoin naulatuksi kiinni, keskustelu siirtyi pienempään mediaan. *Yliopisto*-lehden mielipide- ja kolumnipalstat tunnetaan perinteisesti foorumina, jossa kärpästä ammutaan tykillä, niin nytkin. Lehden toimitussihteeri Arja Tuusvuori oli haastatellut kiistassa hävinnyttä von Platoa juttua varten. Se ilmestyi numerossa 16/1995, ja palsta oli otsikoitu von Platon äkillistä esille putkahtamista ilmentäen: ”Mitä nyt! – Filosofi nimeltä Plato”. Jutussa von Platolla oli tilaisuus kehua itseään Tuusvuoren kysymysten lomassa. Hän oli kuulemma jo aiemmin saanut London School of Economicsista viran nimeltä ”lecturer of philosophy”. Jos asia oli niin, miksi hän ei pysynyt siellä? Hänhän sanoi olevansa ”kansainvälisesti

ansioitunut filosofi”. Miksi hän vaivautui kamppailemaan yliassistentin virasta syrjäisessä Helsingissä, varsinkin kun von Platon mielestä Helsingin laitoksella tehtiin ”provinsiaalista tutkimusta, välittämättä *suuremmista suuntaviivoista*”.[169] Samaan hengenvetoon hän torui humanisteja kuin mikäkin latenssilapsi ja korosti tähtitieteen, geologian ja sen sellaisen suuriarvoisuutta todeten, että ”[k]aikki humanistit eivät välttämättä *ymmärrä* eksaktin tieteenharjoittamisen luonnetta”.[170] – Emmekö? Mielestäni ymmärrämme sitä aivan hyvin. Ulkopuolelta kun näkee selvemmin, mitä mikäkin touhu on. Sen sijaan von Platon mielestä ”[...] ihmisiä pitää *opettaa* ajattelemaan paremmin”.[171] Ja: ”Jollei *resursseja* ole, ei opetustakaan pidä antaa.”[172] Kun taas vähäpätöisemmällä ”[*k*]*irjoittelulla* ei ole mitään tieteellistä arvoa”, koska se ei ”osoita kuin *luku- ja kirjoitustaitoa”*.[173]

Tässäkö meille puhui suomalaisen huipputieteen huippuosaava huipputuote? Myös sillä, kuinka naurettavaksi itsensä ja oppiaineensa saa tehdä, pitäisi olla rajat. Mitä kummaa von Plato ja hänen kollegansa halusivat ihmisten päähän paukuttaa, meitä kun olisi pitänyt opettaa ”ajattelemaan paremmin”? Tämä on niin kaukana Martin Heideggerin edustamasta *Denken*-ihanteesta kuin taivas on maasta. Ajatteleminenkin pitäisi muka ymmärtää joksikin päättelyopiksi, ja siitä koetetaan tehdä tieteellinen metodi. Kun ajatteleminen määritellään normatiivisesti ja pakonomaisesti ”sääntöjen seuraamiseksi”, minkälaista voikaan olla siitä seuraava akateeminen filosofia? Jollekin noviisille voi olla hyödyllistä tuntea argumentaation alkeita ja päättelyn sääntöjä, joilla pärjää kiistellessään äidin kanssa, mutta pitäisikö kaiken filosofian heijastella heteropoikien emansipaatio-ongelmia? Jos ajattelu kytketään pelkkiin formaaleihin normeihin ja rajattuihin kalkyyleihin, ei päästä ideologiakritiikin juurille. Nähdäkseni seurauksena on lähinnä teknisluonteista puuhastelua, joka ei valaise sen enempää omia aiheitaan kuin filosofian omaa luonnettakaan. Von Platon argumentaatio kertoikin paisahtaneesta egosta, joka mainosti ansioitaan ja suursaavutuksiaan mutta teki sen omakustannusperiaatteella. Artisti sai itse maksaa, ja yleisöt käänsivät hänelle selkänsä.

Yliopisto-lehti julkaisi kyseisen lehden numerossa myös Jan von Platon laatiman vastineen tiedekunnalle,[174] mistä dekaani Göte Nyman päätteli lehden asettuneen von Platon puolelle.[175] Nimitysasia oli tuolloin kanslerin käsissä. Nymanin huoli oli ilmeisesti aiheeton, mutta *Yliopisto*-lehti julkaisi varmimmaksi vakuudeksi myös Esa Saarisen haastattelun lehden seuraavassa numerossa 17/1995. Se oli otsikoitu Saariselta itseltään poimitulla lauseella ”Tieteellisyys on savuverhoa kelvottomalle opetukselle”.[176] Arja Tuusvuoren haastattelussa Saarinen katsoi, että häntä kohtaan esitetty kritiikki oli kääntänyt ansiot dismeriiteiksi ja positiiviset tosiasiat negatiivisiksi: kun filosofian luennoille on tungeksinut ihmisiä, sitä ei ole pidetty osoituksena hyvästä opetuksesta vaan tuijottamisesta ”määrällisiin mittareihin”, ja nuorena väitteleminen on tulkittu tähti-

kultin lietsomiseksi. Saarinen itse piti moninaisuutta voimavarana, kun vähäisillä resursseilla oli päästy häikäiseviin suorituksiin. Lisäksi oli outoa väittää, ettei laitoksilla olisi ollut tilaa eksaktisti painottuneille tieteille; juuri muuta siellä ei ollut ennen Saarista tehtykään. Niinpä hän jatkoi, että

> [j]os filosofian historiasta jäisi vain eksaktisti ilmaistu jäljelle, suurin osa merkittävästä filosofiasta menisi suoraan roskikseen: eivät ainoastaan Platon ja Nietzsche vaan omalta ajaltamme Sartre, Derrida, Habermas, Foucault...[177]

Näinkö siis olisi pitänyt menetellä Suomessa, kun mainittuja filosofeja rakastettiin kansainvälisen filosofian kentillä paljon? Saarinen myös selvin sanoin kiisti kieltäytyneensä kansainvälisestä tutkimuksesta ja viittasi esimerkiksi Routledgen julkaisemaan teokseensa *Imagologies*, joka kuului kustantajansa myydyimpiin filosofisiin kirjoihin. Myöskään von Platon viittaamat G. H. von Wrightin ja Eino Kailan kulttuurifilosofiset tuotannot eivät olleet pelkkiä ”kansalaispuheenvuoroja” vaan elävää filosofiaa, mihin liittyen Saarinen totesi seuraavasti:

> Kaikessa esitetyssä kritiikissä on taustalla virheellinen vastakkainasettelu täsmällisiä menetelmiä käyttävän tieteenharjoittamisen ja laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivän järjenharjoituksen välillä.
>
> Oikea dikotomia erottaa sellaiset järjenharjoituksen muodot, jotka metodeista riippumatta luovasti edistävät järjellä tapahtuvaa maailman haltuunottoa. Tämä täytyy erottaa itsetarkoituksellisesta millimetritutkimuksesta, joka ylläpitää vanhoja toimintatapoja eikä luo uutta.[178]

Mitättömän ja merkityksellisen filosofian erottaminenkin oli siis tärkeää, mutta analyyttiset systeemi-intoilijat olivat halunneet piirtää rajan väärään paikkaan. Vaikka Saarista olivatkin vastustaneet nuo hänen Internet-kotisivuillaan kuvaamansa ”akateemiset keppitökkijät ja räkijätyypit”,[179] suvereenisti Saarinen asettui jopa puolustamaan von Platoa. Hän totesi optimistisesti ja kohteliaasti, että ”[m]ielestäni Jan von Platon työt edustavat ensimmäistä tutkimustyyppiä, kuten toivottavasti myös omani.”[180]

Balanssoimisen vuoksi *Yliopisto*-lehti varusti Saarisen kantoja esittelevän numeronsa myös lausunnolla, jonka Ilkka Niiniluoto oli kirjoittanut humanistiselle tiedekunnalle vastineeksi von Platon valitukseen. Niiniluodon lausunto oli varsin tyypillinen akateemisia paremmuuksia vertaileva erittely hakijoista Saarinen ja von Plato. Se päättyi koleahkoon toteamukseen, että ”von Platon muistutus palautuu riiteleviin näkemyk-

siin itse filosofian luonteesta. Siten en voi pitää sitä perusteltuna ja aiheellisena."[181] Tosiasiassa viroista käyty kamppailu olikin vain näennäistä, ja laitosta vaivasi *filosofipula:* puutetta oli yhteistyö- ja toimintakykyisistä henkilöistä, jotka olisivat kyenneet antamaan opetusta ja tutkimuksenohjausta eivätkä vain ajattelemaan omia etujaan.

Vaikka pitemmän korren vetikin sekä retorisesti että asiallisesti Niiniluodon ja Saarisen joukkue, haluan tietenkin puolustaa von Platon tapaa kamppailla oikeuksiensa puolesta. Filosofiahan on kautta historian ollut asioiden avointa riitauttamista, joten myös kiistelyyn perustuva näkemys filosofian luonteesta on hyvin rehellinen. Avoimuus tuo esille tärkeää informaatiota ihmisten ominaisuuksista. Mutta asiakysymyksessä asetuin luonnollisesti Niiniluodon ja Saarisen puolelle. Saarisen ansiot olivat merkittävämmät kuin von Platon, ja ne painoivat huomattavasti enemmän kuin ne muutamat kritiikinaiheet, joista Saarista voitiin arvostella.

Vielä vuoden 1995 syksyllä Niiniluoto oli mennyt Saarisen taakse nimityskiistassa. Minulle ei ollut tosin selvää, tekikö hän niin enemmänkin Saarista ja hänen eksistenssifilosofista asennettaan puolustaakseen vai ainoastaan sen vuoksi, että vaakalaudalla oli hänen oma arvovaltansa Saarista virkaan suosittaneena professorina. Hänen ei sopinut perääntyä ehdotuksestaan eikä hävitä kiistaa. Eikä hän hävinnytkään. Mielenkiintoista on, että kukaan näistä viranomaisfilosofeista ei todellakaan hävinnyt. Niiniluoto nuiji asian tahtonsa mukaisesti loppuun. Saarinen sai yliassistentinvirkansa, jota hän oli ehtinyt hoitaa jo pari vuotta ennen nimitystä. Jan von Platolla puolestaan riitti tekemistä muualla, ja Rantala, Haaparanta ja monet muut jyräsivät Tampereella. Raivokkaasta kiistelystä ja repimisestä huolimatta mikään ei tosiasiallisesti muuttunut. Häviäjiä olimme vain me oppilaiksi mielletyt henkilöt, joille kostettiin.

Pöydän pyyhkimistä vai kuluttajansuojaa?

Ihmisten tunnetiloissa ja asenteissa oli tapahtunut 1990-luvun puolivälissä merkittäviä muutoksia. Niiniluodon luottamus Saariseen oli rakoillut ja kadonnut lopulta kokonaan. Tapasin noihin aikoihin Saarisen usein hänen virkahuoneessaan, sillä minulle oli järjestetty työskentelytila kyseisen huoneen sivukomerosta. Se oli sikäli hauska paikka, että kyseisestä keittiökomeroksi rakennetusta huoneesta avautui ovi Metsätalon sokkeloiseen palokäytävään, ja poistumistie oli siten varmistettu. Keskustelin Saarisen kanssa monesti vastaanottojen välillä, ja tuohon ajankohtaan osui myös se hänen minulle huokaamansa tunnustuksellinen toteamus, että kaikkein mieluiten hän toimisi "vapaana filosofina ja kirjailijana". Tämä ajatus tuntui tulevan sisältä, ja uskon, että hän oli saanut tar-

peekseen laitoksen vihamielisestä ilmapiiristä. Hän oli valmis lähtemään lopullisesti muualle.

Yliassistentin virka, jossa Saarinen toimi vuoteen 1999 asti, ei ollut suinkaan ainoa, jonka täyttäminen johti konfliktiin Filosofian laitoksella. Kun yliopistossa tuli vuonna 1996 avoimeksi teoreettisen filosofian apulaisprofessorin uusi virka, sen hallinnasta käytiin aivan vastaavanlainen kamppailu kuin yliassistentin virasta. Saarisen ja von Platon lisäksi sitä hakivat monet muutkin filosofit. Myös tämän virantäytön ympärillä liikkui julkisuuskohu. Kun asiantuntijoiden lausuntokuoret vihdoin avattiin tiedekunnassa, puhelinlangat olivat laulaneet. Asiantuntijoiksi oli valittu henkilöitä, jotka olivat Saarisen kannalta mahdollisimman kielteisiä. Hämmästyttävää on, että tieto Saarisen asemasta suomalaisessa mediamaailmassa oli kiirinyt maailman toiselle puolelle asti. Kyseinen asiantuntija oli analyyttisten filosofien sielunveli ja systeemiteoreettisen filosofiakäsityksen kannattaja; hän kirjoitti, että Saarisen toimintaprofiili olisi sopinut ehkä mainostoimistoon mutta ei yliopistoon. Muidenkaan asiantuntijoiden mielestä Saarinen ei voinut tulla kyseeseen. Lausuntojen linja oli samanlainen kuin von Platon Saarista vastaan esittämien argumenttien. Tähän tilaisuuteen tarttuen eräs toinen Sanoma-lehti eli Ilta-Sanomat otsikoi lööppinsä vahingoniloisesti: ”Esa Saarinen ei kelpaa professoriksi.” Tosiasiassa hänet oli todettu päteväksi teoreettisen filosofian professorin virkaan jo 1970-luvulla, jolloin hän hävisi kilpahaun Niiniluodolle, eikä hänen pätevyytensä, etevyytensä, sopivuutensa eikä kelpoisuutensa ollut siitä vuosien kuluessa huonontunut. Ainakin omien havaintojeni mukaan Saarisen virkapöydälle ja lokeroon kannettiin edelleen postia, joka oli osoitettu kuin vahingossa ”professori Esa Saariselle”.

Mutta tehty mikä tehty, sanottu mikä sanottu. Apulaisprofessorin virkaan nimitettiin analyyttinen systeemifilosofi Gabriel Sandu. Jan von Plato puolestaan valittiin Helsingin yliopiston ruotsinkielisen filosofian professorin virkaan. Katapulttinappi tuli tiedekunnan ulottuville, ja kaari jolla Saarinen lennätettiin yliopistosta, oli kieltämättä kaunis. Analyyttisilla filosofeilla oli nyt värisuora filosofian professorin valtaistuimilla niin Helsingissä, Tampereella kuin Turussakin. Jyväskylän yliopiston käytännöllisen filosofian professorin virkaan oli aiemmin kuvatulla tavalla nimitetty systeemiteoreetikko Eerik Lagerspetz. Kuopion yliopiston apulaisprofessorin virka oli auki, mutta sitä pantiin hoitamaan Niiniluodon oppilaana ja analyyttisen filosofian ”nousevana tähtenä” tunnettu Sami Pihlström, kunnes virka täytettiin Matti Häyryllä. Joensuun yliopistossa olevaan filosofian apulaisprofessorin virkaan nimitettiin fenomenologian piiristä analyyttiseksi filosofiksi kääntynyt Seppo Sajama. Hän oli alun perin Sven Krohnin oppilas mutta viehättyi husserlilaisen eksegetiikan diskursiivisista syheröistä niin, ettei hänen ajattelustaan löytynyt lopulta tilaa minkäänlaiselle paradigman ylitse näkemiselle saati heideggerilaiselle ajattelulle. Käytännöllisen filosofian virkaistuimille jäi muutama

filosofi, jotka ovat pitäneet myös kulttuurikeskusteluihin osallistumista suotavana. He olivat Timo Airaksinen ja Juhani Pietarinen; tosin Airaksinen on todennut minulle henkilökohtaisesti, että huippututkijat ovat tässä maassa analyyttisia filosofeja, ja Pietarisen Platon-tulkinnoista minulla ei ole korkeaa kuvaa.[182]

Lopputuloksena yliopiston ovensaranat soivat Saariselle aivan niin kuin Vartollekin. Paidat oli siis pesty ja kuivattu linkousperiaatteella, mutta monien "hävinneiden" tavoin Saarinen ja Varto ovat osoittautuneet lopulta voittajiksi. Nämäkään filosofit eivät välttyneet professorinviroilta. Juha Varto nimitettiin vuonna 1999 Taideteollisessa korkeakoulussa olevaan kuvataiteiden tutkimuksen ja opetuksen professorin virkaan ja Esa Saarinen vuonna 2002 Teknillisessä korkeakoulussa olevaan systeemitieteiden professorin virkaan. Molemmat olivat tehneet yhteistyötä kyseisten korkeakoulujen kanssa jo usean vuoden ajan, eikä kenelläkään köyhemmällä kuin Saarisella olisikaan ollut varaa hoitaa tehtäviä alun alkaen noin kahdentuhannen markan muodollisella palkalla, jota osapäiväisestä virasta maksettiin. Onnetonta heidän asemassaan on, että näissä korkeakouluissa niin Saarisen kuin Vartonkin mahdollisuudet vaikuttaa *filosofian* opinnäytteiden ohjaukseen ja sitä kautta akateemisen filosofian kehityslinjoihin pilattiin, sillä kummassakaan korkeakoulussa ei ole filosofian pääaineopiskelijoita eikä jatkotutkinto-opetusta. Heidät siis eristettiin omalle saarelleen. Akateemisen yhteisön elämälle vieraasta absurdiudesta kertoi myös se, että analyyttiset systeemiteoreetikot saivat nimityksiä filosofian professoreiksi humanistiseen tiedekuntaan, kun taas humanistifilosofi piti lähettää Teknillisen korkeakoulun systeemi-analyysin laboratorioon. Ei ihme, että viran *opetusalaksi* vahvistettiin "soveltava filosofia ja luova ajattelu", ja filosofi ilmoittaa *Kuka kukin on?* -kirjassa harrastuksekseen systeemikritiikin.

On jälleen välitilinpäätöksen aika. Mitä eksistenssifilosofian ja fenomenologian karkotuksesta seurasi, ja mistä konfliktit kertoivat? Helsingin virkakiistojen velloessa Juha Varto tarttui kynään ja kirjoitti aiheesta *Image*-lehteen otsikolla "Viimeinen sana – Sokrateen hullut päivät". Hän puuttui helsinkiläisen filosofian pinnallisuuteen, jossa sen enempää saarislaisuus kuin tieteellisyyttä painottava analyyttisyyskään eivät olleet osoittautuneet toinen toistaan paremmiksi vaihtoehdoiksi. Kyse oli pöhötaudista, jossa vaihtelivat millimetritutkimus ja heksametritutkimus. Lopulta niin itseensä käpertyminen kuin julkisuushakuisuuskin leimasivat toisiaan. Filosofit purkivat ahdistuksiaan joko kansainväliseen disipliinitutkimukseen tai hakeutumalla julkisuuden valokeilaan. Näiden epäilemättä varsin älykkäiden henkilöiden pyrkimykset eivät olleet myöskään vailla symboliikkaa. Tuskin voidaan peittää näkyvistä sitä monille heterotieteenharjoittajille tyypillistä oidipuskompleksia, jota varsinkin useat naturalistiseen ajattelutapaan identifioituneet filosofit tahattomasti ilmaisivat ja jonka esillepano oli varsin näyttävää.

Myös analyyttisten filosofien huomionkipeys oli käsin kosketeltavaa. Se perustui haluun löytää edes jokin paikka tai merkitysyhteys omalle filosofialle; pelkkä virka-asema kun ei näyttänyt tuovan kenellekään tuota kaivattua arvostusta. Juha Varto kirjoitti asiasta melko suorapuheiseen tapaan näin:

> Suomessa on perinteisesti ollut kovin vähän kypsiä ihmisiä millään elämänalueella. Kun joku pystyy mihinkään (minkään ikäisenä) se on jo saavutus. Filosofiassa Heidi Liehu oli taannoin Suuri Varhaiskypsä, jonka toimittajat tunnistivat Aiheeksi ja nostivat kaikkien taiteiden taitajaksi. Kun Pikku-Heidi katosi kypsymään, nostettiin Pekka Himanen esille. Himas-ilmiötä tarvitsi Helsingin yliopiston filosofian laitos, jotta se kävisi Ihme-Laitoksesta ja koska Esa Saarinen on liian vanha ihmeeksi.[183]

Merkit olivat näkyvissä jo tuolloin: myös Himasesta tuli ajan myötä varsin sovinnainen virkamies, joka pulskistuttuaan ja guruparran kasvatettuaan päätyi laatimaan sääntöjä ja ohjeita Internetissä seilaamista varten. Vertauskuvallisen merkin filosofian pinnallistumisesta ja muuttumisesta kulutustavaraksi antoi minulle se, kun havaitsin huonekaluliikkeiden käyttävän erästä kustantajan käsistään päästämää Himasen kirjan virhepainosta hyllyjen somisteena. Tämä ei tarkoita, että minulla olisi ollut Himasesta alun perin kielteinen kuva. Päinvastoin: kommentoin Himasen yliopistolla pitämiä luentoja jo Saariselle toteamalla, että ”tekevä poika on Taivaan lahja” – niin kuin oli, vaikka melkein kaikki filosofit professori Simo Knuuttilaa myöten olivat antautuneet haukkumaan parikymppistä luennoitsijaa säälimättömästi,[184] ja puheeseen puuttui noihin aikoihin myös Jyri Puhakainen, joka paheksui ”todellista vallan kritiikkiä karttavia mediafilosofeja”.[185]

Nettietiikan petettyä filosofian syvällisyydelle asetetut odotukset Himasesta tulikin 2000-luvulla eräänlainen epävirallinen selvitysmies, joka touhusi Teknillisen korkeakoulun, Kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun yhdistämiseksi ensin ”huippuyliopistoksi” ja sitten ”innovaatiokorkeakouluksi” käyttäen porkkanana elinkenoelämän lupaamaa kahdensadan miljoonan euron myötäjäistä. Kun Himanen sai vielä Suomen Akatemialta suuren rahamäärän omaan projektiinsa ja nuoren menestyjän palkinnon vuonna 2007, oli filosofian ja viranomaisvallan suhteesta tullut niin nymfopossumaista, että Himanen sai päälleen kaikkien niiden ihmisten vihat, jotka vastustivat taiteiden alistamista sen enempää talouden kuin tekniikankaan palkkapiiaksi.[186] Manuel Castellsilta lainattu ”luovan talouden” käsite ei pystynyt hämäämään ketään, vaan taiteilijat arvostivat enemmän *luovaa vapautta*. ’Luova talous’ olikin simasuista retoriikkaa, aivan niin kuin korkeakoulukoalition nimittäminen ”huippuyliopistoksi”. Se oli pelkkä hallintotermi ja loukkasi niitä

ihmisiä, jotka tekivät huipputyötä jo nykyisissäkin yliopistoissa. Nettinörtti Himanen oli varmaan älykäs, mutta häneltä puuttui ihmisten kohtaamisen ja myötäelämisen taitoa sekä oivallus siitä, kuinka eri maailmoissa ja kulttuureissa ihmiset elivät. Himasen ongelma on, että hän ehti olla yliopistossa opiskelijana vain kaksi vuotta, eikä hän oppinut siinä ajassa mitään.

Jo vuonna 1996 Varto totesi ajan merkkejä ja nuoruuden palvontaa kyseenalaistavasti näin:

> Kun yleisö kuulee kaupunkilaispojalta käsityksiä asioista, joista hänellä ei selvästikään ole omia kokemuksia, se on vaivaantunut.
>
> Tätäkö on filosofia? Ongelma on sama kuin aiemmin, kun toinen filosofi kertoi vaimostaan ja lapsistaan, tai, kun naisfilosofi kertoo naiseudestaan, ja naiskuulija ihmettelee, mikä on viisautta, kun puhe kulkee käsitteissä, joille ei voi edes kuvitella sisältöä.[187]

Yllä mainituilla ”hämärillä käsitteillä” Varto viittasi muun muassa englannin kielen käsitteisiin *sex* ja *gender* ja eräisiin muihin postmodernistisen ajattelun piirteisiin, joiden kautta oli koetettu kiistää ihmisten lihallinen, kehollinen ja ruumiillinen sukupuoli ja sekoittaa sukupuolesta puhuminen vaatteisiin, eleisiin ja tyyleihin. Varton mielipiteisiin olikin helppo yhtyä. Lopulta hän päätyi peräänkuuluttamaan filosofian laitosten asiakkaille ja filosofiatapahtumien yleisöille ”kuluttajansuojaa”:

> Hyvän filosofin tunnistaa siitä, kuinka lähellä omaa kokemustaan hän puhuu, kuinka selvästi maailma on läsnä hänen puheessaan ja kuinka riippuvainen suhteesta muihin eläviin ihmisiin hänen puheensa on. Käsitteiden sisältö syntyy tästä, jos on syntyäkseen.[188]

Tässä ajatuksessaan kirjoittajan voi nähdä lähestyneen vaikkapa Emmanuel Levinasin näkemystä, että puheen ja kielen merkitys ei ole vain siinä, *mitä* lausuja semanttisesti sanoo, vaan siinä, *kuinka* hän sanoo ja miten hän kohtaa ne ihmiset, joille hän puhuu. Olen myös itse havainnut, ettei juuri kukaan ole kiinnostunut siitä, mitä filosofit *tietävät*. Jos sen sijaan kerron, mitä olen *kokenut* ja kuinka mahdolliset tietoni liittyvät omiin subjektiivisiin elämyksiini, mielenkiinto herää heti. Tätä en pidä merkkinä niinkään tirkistelynhalusta tai uteliaisuudesta kuin siitä, että subjektiivinen tieto mielletään merkitykselliseksi ja merkitykset subjektiivisiksi. Jokainen yksilö voi tätä kautta edustaa ihmisyyttä myös laajemmin ja havainnollistaa samalla koko ihmisenä olemiseen liittyviä puolia.

Myönnän avoimesti myös sen, että en ole enää vuosikausiin kuunnellut seminaareissa sitä, mitä ihmiset puhuvat, vaan enemmänkin sitä, millä äänen sävyillä ja minkälaisin elein he asiansa esittävät. Se on paljon

paljastavampaa, ja filosofeilta vaaditaan henkisiä ja persoonallisia resursseja. Olen lopettanut myös filosofisten tekstien lukemisen A4-kokoisilta paperiarkeilta kokonaan, enkä lue kirjojakaan enää riveiltä vaan aina vain rivien väleistä, jotka ovat monissa tapauksissa varsin laveat. Tämä puolestaan vaatii hiljentymistä, joka näyttää olevan nykyfilosofeille täysin vierasta. Julkisuuden pakeneminen ja syrjässä eläminen saattaisivat olla kaikille hyväksi.

Pamputusta ja loveen lankeamisia

Harmillista on, että itsenäisistä ja rohkeista filosofeista pyrittiin tekemään filosofian laitosten renkejä ja piikoja, joskus jopa lainsuojattoman rikollisen asemaan lavastettuja henkilöitä. Myös minulle filosofian laitokset toivat mieleen pienen poliisiaseman, ja tätä seuraten laitosten ovenkulmaan olisi voinut kiinnittää sinisen mainosvalon, jossa lukee sana ”Poliisi”, sillä niin normatiiviseksi viranomaisfilosofien tiedekäsitys oli mennyt. Sen sijaan minä en ole poliisi; pikemminkin olen Matulan kaltainen yksityisetsivä ja ”Niiniluodon vanha tuttu”, joka löysi sikatieteiden laitoksen muurista filosofinmentävän aukon. Vaikka karsastankin filosofian muuttumista Poliisi-TV:ksi ja pidän normittavaa eetosta pelkkänä dekadenssin merkkinä, jouduin myöhemmin myös itse turvautumaan lakimiehiin saadakseni eräitä asioitani ajetuksi yliopistolaitoksessa. Muutaman kerran harkitsin jopa rikosilmoituksen tekemistä diskriminaatiosta.

Fenomenologeja ja eksistenssifilosofeja suostuttiin toki rekrytoimaan jatkossakin yliopistovirkoihin, mutta heidän asemansa järjestettiin aina analyyttisille filosofeille alisteiseksi. Esimerkiksi Juha Himanka sai edistää uraansa viransijaisena yliopistonlehtorina, ja hänen luentonsa olivat kuulemma suosittuja. Sen sijaan professoreina saivat toimia vain analyyttiset filosofit. Myös Saarinen eteni enintään yliassistentiksi mutta ei filosofian professoriksi, jossa asemassa hän olisi voinut vaikuttaa filosofian sisältöihin ja tehdä filosofian kannalta tärkeitä ratkaisuja opintojen ohjaajana.

Lähestyttäessä 2000-luvun taitetta Saarinen oli ollut pitkään poissa julkisuudesta. Häntä ei tavattu enää naistenlehtien sivuilla tai päivälehdissä, eikä televisiokaan haastatellut häntä. Vielä 1970-luvulla Saarista saattoi pitää epäakateemisena ja radikaalina, mutta 1980-luvun lopulla hänen radikalisminsa himmeni, ja Saarisesta tuli kaksospoikiensa syntymän myötä tavallinen perheenisä, joka hakeutui entistä enemmän liike-elämän palvelukseen. Toisaalta myös oppikirjojen sorvaaminen oli tekijälleen kannattavaa puuhaa. Hän julkaisi muun muassa lukion oppikirjaksi tarkoitetun teoksen *Filosofia*,[189] jonka pohjana oli hänen filosofian historiansa. Monipuolinen toiminta yhteiskunnassa oli verottanut kirjoittajan aikaa niin, ettei kirjallisille töille jäänyt tilaa. Siitä kertoi omalla

tavallaan myös Esa Saarisen nimellä julkaistu kirja, joka oli täynnä tyhjiä sivuja. Kyseessä oli eräänlainen päivyri tai muistikirja, jonka omistaja voisi itse täyttää. Näinkö sisällöttömäksi kaikki oli mennyt, vai oliko kyseessä vain jokin posketon vitsi? Ei ole ihme, että muutamat analyyttiset systeemifilosofit tulivat katkeriksi. He olivat saattaneet kirjoittaa kolmekymmentä vuotta pelkästään omaa väitöskirjaansa, jota painettiin lopulta parisataa kappaletta ja myytiin korkeintaan viisikymmentä. Ja samaan aikaan hänen kolleganssa myi tuhansia vitivalkoisilla sivuilla varustettuja kalentereita pelkällä omalla nimellään kuitaten tekijänpalkkion taskuunsa.

Vielä 1990-luvun alkuvuosina toimittajat pyysivät Saariselta haastatteluja, mutta pian sen jälkeen tuli loppu. Julkisuus, joka kohtasi Saarista 1990-luvun puolivälin jälkeen, oli yksipuolisen kielteistä. Pian yliopistouransa kariuttamisen jälkeen Saarinen julkaisi teoksen *Symposium*, mutta kirja ei sytyttänyt lukijoita, ja arviot olivat kielteisiä. Se olikin rakenteeltaan ja sisällöltään melko hajanainen.

Saarista ei ollut 1990-luvun lopulla olemassa julkisuudessa, mutta hänellä meni hyvin omien projektiensa piirissä. Myöskään siirtymistä laajemman yleisön pariin yliopistojen ulkopuolelle ei voida pitää välttämättä epä-älyllisenä ratkaisuna. Kaikki maailman viisaus ei asu suinkaan filosofian laitoksilla. Tuon ajan intellektuelleina pidetyt Jussi Parviainen ja Jouko Turkka jatkoivat toimintaansa Saarisen tavoin yritysluennoilla, jotka eivät suinkaan jääneet kapealla kauppiaanjärjellä tai hunajaisella kosiskelulla silatuiksi egoismin saarnaustilaisuuksiksi (ja sitä kautta oman moraalisen minän mitä ilmeisimmiksi surkastuttamistapahtumiksi). Eräs mieleen jäävimpiä kohtauksia oli televisioonkin päätynyt tapaus, jossa Jouko Turkka laukoi markkinointimessujen solmiosedille ja tärkeille tädeille, että ”kukaan teistä ei ajattele täällä mitään!” Ja tämähän koskee myös yliopiston hallintoviranomaisten toimintaa: hekin ovat paikalla vain oman palkkansa vuoksi, pohtivat päivätöikseen, kuinka kokouksista ja tarpeettomista ihmisistä pääsisi *eroon*, ja mitä tekisi sen jälkeen. Älymystö pantiin paitsioon.

Ainoa kerta, jolloin näin Saarisen televisiossa vuosien 1997–2003 välillä, osui vuoden 2000 presidentinvaaleihin, kun Saarinen oli asettunut tukemaan Esko Ahon kampanjaa. Tuolloin hän paheksui tulosta vaalin jälkeisessä suorassa lähetyksessä, ja monet katsojat ihmettelivät feministinä tunnetun Saarisen menoa porvarillisen Ahon taakse. Saarinen nähtiin pitkästä aikaa Helsingin Sanomissa syksyllä 2002. Hänestä kertova juttu oli varustettu värikuvalla, jossa hän opetti filosofiaa valtiovarainministeri Sauli Niinistön koolle kutsumalle ryhmälle ja jossa hänen kostyymiaan kehuttiin.[190] Saarinen oli siirtynyt Jari Sarasvuon tavoin kiinteästä luentopalkkiosta osallistujakohtaiseen eli pääsylippujen myyntiin. Saarisen liikkeellelähtöpalkkio oli pitkään ollut kahdentuhannen euron luokkaa, ja viime vuosina hän on laskuttanut peräti kolme tuhatta euroa

luennosta. Se ylitti Helsingissä asuvien keskimääräisen kuukausipalkan monella sadalla eurolla. Mutta pääsylippuja myymällä rahaa alkoi tulla huomattavasti enemmän. Helsingin Sanomien jutussa kerrottiin myös pääsymaksun suuruus. Kävijämäärän eli 260 henkilön perusteella jokainen saattoi laskea, että 50 euron kynnysrahaa kynimällä tilaisuus toi luennoitsijalleen 13 000 euron kertatulon. Saarisesta oli siis tullut Björn Wahlroosin, Erkki Tuomiojan ja muutamien muiden porvarinpoikain tapainen rahakas ”nykyradikaali”.

Hieman ennen joulupukin tuloa 20.12.2003 tapahtui ihme. Katsellessani televisiosta MTV3:n Idols-show'ta tulin vaihtaneeksi kakkoselle, ja siellä esiintyi Esa Saarinen. *Persona non grata* -lähetykseen kutsuttu filosofi rikkoi jälleen hiljaisuuden. Hän sopikin ohjelman teemaan loistavasti. ”Ei-toivotuksi henkilöksi” julistettu filosofi oli pitkästä aikaa vastaajana television lähetyksessä, ja melko taitavasti hän tilanteesta suoriutuikin. Saarinen onnistui tukahduttamaan haastattelijan virittelemät vanhat virkakiistat, varoi provosoitumista ja kiitteli kaikkia. Lopuksi hän vain hymyili. Vähän sen jälkeen Saarinen sai oman ohjelman TV1:lle, ja hänen julkisuuskuvassaan alkoi tapahtua elpymistä. Saarinen luennoi ja haastatteli tuttuun tapaan ystäviään, joiden joukossa olivat muiden muassa Nokian pääjohtaja Jorma Ollila ja suomalaisten geenikartan piirtänyt professori Leena Palotie. Kunnioitettavaa Saarisen toiminnassa onkin se, että hän oli humanistipohjalta pystynyt kietomaan valtaansa Helsingin raharuhtinaita ja käytännössä Suomen koko taloudellisen eliitin niin, että nämä nyt palvoivat häntä ja konttasivat hänen edessään kengän kärjet maata viistäen.

Jos toisaalta muistaa sen, että suurin osa tärkeissä talouselämän tehtävissä toimivista ihmisistä on koulutukseltaan insinöörejä, ekonomeja tai juristeja, ei tarvitse ihmetellä filosofian suosiota. Filosofian kautta välittyvät ”pelastus ahdistuksesta” ja sen mukainen ”ikuinen elämä”, jota voi päästä maistamaan julkkisfilosofin konsultaatioissa. Hän siis myy aneita. Saarinen ikään kuin antaa rikkaille vapautuksen ja oikeutuksen *rikastua* vakuuttamalla, että optiomiljonääreillä ja muilla kiskureilla on moraalinen oikeus menestyä. Tätä sanomaa julistamalla hän myös itse takoi rahaa, mikä olikin helppoa, sillä keskiverto-osallistujan yleissivistys oli johtajiston teknis-taloudellisen koulutuksen vuoksi enintään lukiolaisen tasolla. Tätä nykyä Saarinen pitää kukoistusluentojaan rikkaille, joilla on varaa matkustaa Pafoksen saarelle ja kokea hurmiota Platon-saliksi nimetyssä luentotilassa, kun Saarinen ”lankeaa loveen”. Soljuvasti joriseva ja pettämättömällä tyylillään pöpöttävä filosofi suorastaan ”itkee”, kun hän kertoo tarinan isänsä sotakokemuksista. (Minulla olisi tosin monta muutakin syytä purskahtaa itkuun jo filosofian piirissä koettujen selkkausten vuoksi.)

Toiminta yritysmaailman piirissä muutti olennaisesti Saarisen ajattelutottumuksia. Vielä alkuaikoinaan Saarinen pystyi ajattelemaan avoimesti

ja kriittisesti monenlaisia asioita, ja hän kävi elävää julkista keskustelua tuon ajan intellektuellien, kuten Jörn Donnerin, Dan Steinbockin ja Ben Furmanin kanssa. He laittoivat tasaiseksi toisiaan ja yhteiskuntaa. Nykyään tällaista älymystöä ei ole. Vielä 1980-luvulla Saarinen janosi sähköä ja sähköistävyyttä, mutta kuka nyt antaisi hänelle sähköshokin, jotta hänen silmänsä saataisiin auki?

Saarinen oli aikoinaan nuori tohtori sattumalta, ja sellaisia kasvaa yliopistoissa tätä nykyä pilvin pimein. Saarisen onnistui tosin hyödyntää asemaansa omaperäisellä tavalla, mutta yhtä satunnaista kuin hänen looginen lahjakkuutensa oli myös se, mitä hänestä lopulta tuli. Nykyajan yliopistofilosofeilta puuttuu hyökkäävyyttä ja kriittisyyttä. He ovat edammiehiä, jotka voitaisiin suoraan nimittää kulttuuriministereiksi, Yleisradion pääjohtajiksi tai Suojelupoliisin johtoon. Kun julkinen sana valitettavasti tuntee ja tunnustaa vain Saarisen ja Himasen, se luulee, että sanottavan loppuminen heiltä on merkinnyt sanottavan loppumista myös kaikilta muilta filosofeilta.

Mediassa näkyvät filosofit opettavat nyt muita ihmisiä ajattelemaan positiivisesti. He kirjoittavat käytöksen kultaisia kirjoja nettisurffailua varten ja vastaanottavat tiedonjulkistamispalkintoja mutta eivät arvostele systeemiä, sillä he ovat osa sitä. *Positive thinking* vaikuttaa filosofiassa niin kuin tuholaismyrkky puutarhassa. Saarinen kuuluu epäilemättä suomalaisen filosofikunnan parhaimmistoon, mutta sitäkin hälyttävämpää on, ettei hänelläkään ole omaperäistä filosofiaa, vaan hänet tunnetaan ennen pitkää vain siitä, että hän ”esitti kulttuurikritiikkiä” ja ”viihdytti yleisöä” sekä toimi samastumiskohteena nuorille. Mutta missä ovat hänen vastauksensa ihmistä, olemista, elämää ja filosofian omaa luonnetta koskeviin kysymyksiin?

Vuoden 2005 *Kuka kukin on* -teoksessa Saarinen luonnehti itseään jo ”toimitusjohtajaksi”[191] – ilmeisesti korostaakseen yrittäjyyttään tai kilpaillakseen Jari Sarasvuon kanssa, joka on siirtynyt oman firmansa ”hallituksen puheenjohtajaksi”. Saarista ja Sarasvuota erottaa se, että Saarinen on akateemisesti sivistynyt, mitä kaupalliset opintonsa kesken jättänyt Sarasvuo ei ole. Lisäksi Saarinen keskittyy lähinnä työhyvinvointiin, kun taas Sarasvuon päämääränä on pelkkä liikevoittojen saalistaminen. Se, että Saarisen täytyi markkinoida itseään ja olla mieliksi yleisöilleen, merkitsi kuitenkin aikaa myöten sitä, ettei hän voinut sanoa enää *totuutta* mistään. Vuosi vuodelta Saarinen tyhjentyi ideoista, ja hänelle kehittyi rajoitteita ja estoja, joiden johdosta hän ei pystynyt päästämään mieleensä sellaisia asioita kuin ennen. Tämä estoisuus näkyi hänen kokonaisilmaisussaan, jossa torjunnat saivat yhä enemmän tilaa: ”Eee.. et sä noin voi ajatella, ei toi oo se juttu, vaan...” Kahdeksankymmentäluvun *l'enfant horrible* oli muuttunut turva-aitoja vaativaksi yhteiskuntajärjestyksen valvojaksi. Loppujen lopuksi Esa Saarinen Pipsoineen ei poikennut paljoakaan kenestä tahansa tavallisesta ihmisestä, sen enempää hyvässä kuin

pahassa.

Sen lisäksi, että Saarisen toistelemat onnistumisen ja kukoistuksen ihanteet olivat perin juurin ideologisia ja edellyttivät absoluutin eli ihanteen, johon *nähden* niitä täytyi pitää suotavina, niissä piili vastakohtansa siemen: tie rappioon. Siksi minä säälin noita jakkupukuisia uranaisia, jotka leikkivät Saarisen seminaareissa sormileikkejä hokien hänen mantrojaan, kuten ”yksi plus yksi on yksi”, ja hihittelevät sekavasti päälle. Ja mikäli esitys herätti jonkun mielessä kritiikkiä, filosofin mukaan asiat olivat aivan niin kuin Sarasvuonkin konsultaatioissa. Syy oli kuulijan: hän ei *halunnut* kukoistaa – hän ei halunnut oppia.

Ihminen ei elä pelkästä hengestä.

Kylmä totuus

PINGVIINIPÄIVÄT JA JÄÄTELÖKESÄ

Elämä filosofisten konfliktien tapahtumakentässä on tarjonnut minulle erinomaisen näköalan siihen, mitä filosofia on. Filosofian piirissä koettuja riitoja voidaan kenties pitää pelkkinä tiedepoliittisina kiistoina, joita pitäisi lähestyä psykologisesti tai sosiologisesti, mutta uskon, että myös tämän filosofisen pienoishistorian kautta lukijalle välittyy rakennusaineita omakohtaisen kuvan luomiseen akateemisen filosofian syvimmästä olemuksesta. Tässä maastossa liikkuminen on ollut minulle itselleni erittäin vaarallista ja kallista. Virkaistuimia hallitsevat filosofit ovat aina voineet pelastautua oppituoliensa ja ansiolähteidensä taakse, eikä yhteiskunta ole jättänyt julkkisfilosofeja koskaan tuuliajolle. Mutta paljon huonommassa asemassa ovat olleet heidän oppilaansa tai oppilaiksi mielletyt henkilöt, joille isien syntejä on voitu kostaa.

Vielä tohtoriksi väittelemisen vuosinani tiedeyhteisö ei hyökännyt kimppuuni kovin voimakkaasti. Kenties analyyttisten filosofien haluttomuus ahdistella minua 1990-luvulla johtui siitä, että Saarisen ja Varton kanssa oli jo koettu voimia vaatinut kalabalaakki, ja uskottavuussyistä systeemifilosofit eivät voineet haukkua *kaikkia*. Lisäksi heitä saattoi vaivata väsymys. Saarisen ja Varton kohtalo eli julkinen lynkkaus tuli osakseni vasta myöhemmin. Saarinen saattoi pitää itseään pelastavana enkelinä minulle, mutta tosiasiassa minä olen hänelle Jeesus ja vapahtaja, sillä jouduin kärsimään hänen syntinsä akateemisen ajattelun pääkallonpaikalla Filosofian laitoksen Golgatalla, jossa minut naulittiin ”ristille rinnalle ryövärin” yhdessä muutaman muun kanssa. Aluksi kaikki sujui kuitenkin hyvin.

Suuri päivä

Vihollisen vihollinen on ystävä, niin kuin hevosen ja aasin risteytys on muuli. Niinpä minut otettiin triumfisaatossa vastaan saapuessani Helsinkiin vuonna 1996, ja jo keväällä 1997 väitöskirjani oli tarkastettavana. Esitarkastajina toimivat Heidi Liehu ja Juha Varto, jonka valitsemista toimeen Niiniluoto oli tosin empinyt. Niiniluodon ja Varton välit olivat jäässä, ja sen vuoksi tielleni kasattiin alusta asti kiviä, jotka olivat samaa kokoluokkaa kuin Tampereella kohdatut. Väittelylupa joka tapauksessa myönnettiin – ja miten se olisi voitu evätäkään asianmukaiselta työltä? Silti vain harva halusi tohtoriksi väittelemistäni. Aikaa väittelyluvan myöntämisestä väitöspäivään oli vain puolitoista kuukautta, ja työtä piti roikottaa viimeiset kymmenen päivää myös tiedekunnan ilmoitustaululla. Niinpä painatuksella oli kiire. Kirjan otti tehdäkseen Like, jonka toimitusjohtajan Hannu Paloviidan kanssa pääsin nopeasti sopimukseen teoksen valmistuksesta ja jakelusta. Väitöskirjani painettiin Liken legendaarisessa kirjapainossa Kruununhaassa, ja se ehti mainiosti jakoon tiedekunnan oppineille.[192]

Yliopisto on siitä ikävä paikka, että siellä samoin kuin hallinnossa yleensäkin asiat etenevät kituliaasti ja käytännössä aina vain sen verran, mitä hitaammin mikään ei voi edetä. Yliopistoissa jos missä asiat ovat kytköksissä toisiinsa ja vieraan tahdon alaisuuteen, ja ne edistyvät vain vyöryttämällä. Toiminta on kuin kivirekeä vetäisi. Jo tämän vuoksi kevät 1997 merkitsi minulle tuskallista ja kiduttavaa aikaa. Väitöstilaisuus lähestyi piinallisen hitaasti, ja koko ajan olin taistellut akateemisiin kahleisiin ajautumista vastaan: pelännyt joutumista Filosofian laitoksen orjaksi. Juuri niin oli käynyt monelle sellaiselle väitöskirjan tekijälle, joka oli päästänyt jonkun täysin ulkopuolisen ja asioita ennestään tuntemattoman henkilön ohjaamaan työtään, jakelemaan neuvojaan ja sitä kautta kaappaamaan työn haltuunsa sekä pysäyttämään sen vuosikymmeniksi omaan kontrolliinsa, enkä nyt tarkoita Saarista tai Vartoa. Tässä mielessä vuoden viipymistä saattoi pitää vielä vauhdikkaana asioiden sujumisena.

D-day osui 1966 syntyneelle filosofille tietysti kuudenneksi kuudetta. Kesäkuinen perjantai valkeni aurinkoisena ja kirkkaana, aivan niin kuin oman syntymäni päivä äitini kertomuksen mukaan. Niin sanottu ”Führerwetter” vallitsi kaikkialla. Minulla ei ole autoa, enkä tuhlaa rahojani taksiin, joten päätin kävellä frakki päällä ja väitöskirja kainalossani yliopistolle. Ison Roobertinkadun terasseilla istuvat ihmiset huutelivat minulle ”congratulations”-tervehdyksiään luullen minun olevan menossa naimisiin. Tätini Rauni ja hänen puolisonsa Bengt olivat ainoat sukulaiseni, jotka olivat saapuneet paikalle ja hekin ilman kutsua ja etukäteen ilmoittamatta. He olivat siis ainoat vilpittömät ja rehelliset sukulaiseni. Esa Saarinen ilmoitti jo viikkoja ennen väitöstilaisuutta olevansa väitös-

päivänäni Budabestissa tehtävässä, jonka merkityksestä minulla ei ole tänäkään päivänä tietoa. Hän ei todennäköisesti halunnut tulla paikalle peläten vihaisten kollegojensa hyökkäyksiä. Niinpä olin toivottanut hänelle jo aiemmin hyvää matkaa haluten sen tuovan iloa filosofeille ja filosofialle. Tapasin vastaväittäjäkseni nimetyn Jaana Hallamaan ja kustoksena toimivan Ilkka Niiniluodon yliopistolla, ja puolen päivän maissa marssimme päärakennuksen väittelysaliin numero XIV.

Filosofian laitoksen henkilökunta ilmeisesti boikotoi väitöstä, sillä paikalla ei ollut filosofien joukosta ristin sieluakaan paria opiskelijaa, amanuenssia, Juha Vartoa ja arvosanatoimikunnan kolmanneksi jäseneksi nimettyä Heidi Liehua lukuun ottamatta. Salissa oli Ilkka Niiniluodon terävän laskupään mukaan kaksikymmentäneljä henkeä, minkä hän kirjasi myös lausuntoonsa väitöstilaisuudesta. Toivon, että kaikki uteliaisuutensa hillinneet ja siten myös poissaolleet nauttivat päivästä, sillä ulkona oli erittäin kuuma ilma, ja vastaväittäjäkin oli kiitollinen, että sali sijaitsi varjon puoleisessa osassa taloa.

Jaana Hallamaa oli mainio tarkastaja. Hänen kanssaan saattoi päästä aitoon dialogiin, ja hän oli sikäli epätyypillinen teologi, ettei hänellä ollut sellaisia papillisia rajoitteita, jotka tekivät monista miesteologeista omasta mielestään erehtymättömiä. Hallamaan mielestä olin tutkinut aihettani hermeneuttisesti ja fenomenologisesti, mikä hänen mukaansa oli ”legitiimi tapa tehdä tutkimusta”. Väitöstilaisuus kesti kaiken kaikkiaan noin kolme tuntia, ja vaikka vastaväittäjäni yrittikin muotoilla ajatuksiaan pariin otteeseen myös argumenteiksi, ei keskustelu koskaan lipsahtanut sen tapaiseksi kinasteluksi, joka usein on leimannut kahden toisiaan ymmärtämättömän keskustelijan mielipiteidenvaihtoa. Olin tyytyväinen väittelyn tulokseen, ja myös Niiniluoto lausui väitöstilaisuuden jälkeen sen olleen ”oikein hyvä väitöstilaisuus”.

Oli tullut iltapäivä, ja kello näytti puoli neljää. En järjestänyt karonkkaa, vaan ilmoitin arvoisille tarkastajille, että aion lähteä ottamaan Lauttasaareen aurinkoa, mikä saattoi olla heitä kohtaan hieman tylyä mutta ehkä helpottavaa, sillä ulkona oli lähes kolmenkymmenen asteen helle ja salissakin riitti lämpöä kuin ruotsalaisessa saunassa. Päästin siis heidät vähällä, nousipa tai laskipa väitöskirjani arvosana suoraviivaisuuteni vuoksi tai ei. Tohtoriksi väitteleminen oli yksi elämäni pienistä suursaavutuksista, mutta enemmän hyötyä minulle on ollut ripille pääsystä. Myöhemmän toimintani kannalta se oli vähän niin kuin ylioppilaaksi kirjoittaminen tai ajokortin saanti. Kesä oli tullut, ja kuuma kesä siitä tulikin, vuosisadan kuumin.

Vapaaksi yliopistosta ja takaisin

Helsinki oli loistava kaupunki. Olin pitkästä aikaa vapaa, vapaampi kuin koskaan, ja ensimmäistä kertaa vapaa myös koulusta. Voisin alkaa tehdä sitä mitä halusin, eli luomaan omaperäistä filosofiaa ja kirjoittamaan kirjoja! Juuri noihin aikoihin aloitinkin 2000-luvun puolivälissä valmistuneiden teosteni kirjoittamisen. Mutta kesän 1997 lepäsin. Pyöräilin Helsingin loisteliailla pyöräteillä, eikä kaupunkiin tainnut jäädä yhtään kadunpätkää, jota en olisi ottanut haltuuni lihasvoimalla. Olen intohimoinen urheilija, jolle muutaman tuhannen kilometrin polkeminen pyörän digitaalimittariin on muodostunut jokakesäiseksi käytännöksi. Otin myös ahkerasti aurinkoa Uimastadionilla ja Pihlajasaaressa antaen auringon hyväillä vartaloani. Välttelin työtä ja kokeilin, miten hyvin yhteiskuntaan voi piiloutua. Pidin huolta vain ehtimisestäni ajoissa Dtm:ään, josta pojat eivät päässeet iltaisin loppumaan. Siellä kohtasin myös A:n, josta tuli rakas ystäväni pariksi seuraavaksi vuodeksi. Suuri osa näistä kaupunkilaispojista oli kuitenkin tavattoman pinnallisia, ja muilta ominaisuuksiltaan he olivat eräänlaisia jääkaappeja: päältä kuumia mutta sisältä kylmiä.

Ainoa ikävä asia oli se, että todistusten saanti yliopistolta viipyi maksimaalisen kauan, sillä keväällä ei ollut publiikkia, ja paperit kävin kuittaamassa vasta syyskuun puolivälissä. Todistuksessa luki *cum laude approbatur*, mikä ei ollut huono arvosana vaan kirkkaasti kiittävä, mutta se kertoi minulle, että väitöskirjani oli täytynyt arvostella huonommaksi kuin analyyttisten systeemifilosofien omat väitöskirjat – ihan vain siksi, että näin voitaisiin osoittaa systeemiteknokraattien ylivertaisuutta suhteessa omaan filosofiaani. Käsittämätöntä on, miksi esimerkiksi Sara Heinämaan väitöskirja sukupuolen olemattomuudesta olisi muka ollut *eximian* tai Pekka Himasen väitöskirja *magnan* arvoinen, jos omani ei ollut näiden samanlaajuisten ja -tasoisten suomenkielisten teosten veroinen. Koska saamani arvosana tuli systeemifilosofien kädestä, sitä saattoi kuitenkin pitää erinomaisena.

Väitöskirjani aihe oli kieltämättä hieman uskalias ja originelli, sillä se käsitteli mystikkona ja eksistenssifilosofina tunnettua Simone Weiliä, josta oli tullut eräänlainen toisen maailmansodan marttyyri. Aiheen valinta oli tapahtunut kuin vahingossa Juha Varton ehdotettua sitä seminaariesitelmäni aiheeksi vuonna 1988. Olin kuitenkin löytänyt Weililtä ajatuksia, jotka olivat aforistisen teräviä ja kauniita ja jotka pätisivät kaikkina ajankohtina muodostaen filosofisen klassikon. Siitä todistaa omalla tavallaan myös kustantajani päätös reprodusoida väitöskirjani vielä vuonna 2006 ja julkaista se pokkarina, josta tuli niin muodoin Suomen ensimmäinen taskukirjana julkaistu väitöskirja. Vaikka yhden henkilön ympärille keskittyvää tutkimusta ei voida pitää useinkaan

teoreettisesti kovin antoisana, tämä oli joka tapauksessa haastava tapa tehdä filosofiaa, sillä se edellytti samanaikaista eläytymistä ja kriittisyyttä, ja työni motiiviksi muodostuikin katkelmallisiksi jääneiden tekstien jäsentäminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Sitä paitsi tiesin, että mitä "pienempänä" pidetyn ajattelijan valitsisin tutkittavakseni, sitä itsenäisempää, tärkeämpää ja luovempaa työni olisi. Weil ei näytä paikantuvan filosofina mihinkään ajankohtaan eikä paradigmaan, mutta hän olisi varmaankin saanut ajatuksilleen paljon kannatusta, mikäli hän olisi elänyt 1960- ja 1970-luvuilla. Hänelle ja Jeesus Naseretilaiselle yhteistä oli se, että jos he olisivat eläneet yli viisikymppisiksi, olisi kumpaisenkin ajatuksia päädytty pitämään pelkkinä nuoruudensynteinä.

Myös suomalaisen filosofian keulakuvana ja ruorimiehenä tunnettu G. H. von Wright piti aiheestani ja käsittelytyylistäni, ja hän antautui onnittelemaan minua "saavutukseni johdosta". Tämä toi mieleeni Friedrich Nietzschen lausahduksen, että liian usein tavanomaiset suoritukset tulkitaan *saavutuksiksi* – ikään kuin ihmisen katsottaisiin saaneen valmiiksi jotain äärimmäistä tai olevansa huipulla, josta matka ei enää jatku. Mikäli von Wrightin toivotuksesta olisi halunnut lukea ulos tämän jälkimmäisen mahdollisuuden, se ei hänen taholtaan esitettynä olisi ollut mikään yllätys. Onkin sanottava, ettei von Wrightin oma ajattelu tehnyt minuun kovin suurta vaikutusta, ja katson sen koostuneen lähinnä normilogiikasta ja tuosta "säännön seuraamisen" tärkeyttä tähdentävästä opetuksesta, jonka merkitystä olen arvioinut sittemmin anarkismikirjassani.[193] En kokenut sitä itselleni sen tärkeämmäksi kuin niiden henkilöiden ajattelua, jotka maalasivat "Taistelevat metsot" tai keksivät lentokoneen. Näkemykseni voisi ehkä kiteyttää Jan Blomstedtin arvioon, jonka hän kirjoitti Helsingin Sanomiin von Wrightin *Varieties of Goodness* -teoksen suomennoksesta ja jonka mukaan kyseinen teos koostui "ja meille kerrotaan" -tyylisestä pakinoinnista.[194] Totta onkin, että samaan tapaan kuin von Wrightin praktinen syllogismi tuli sulkeneeksi pois käytännölliseen päättelytiehen sisältyvät ei-aiotut sivuseuraukset, hänen peliteoreettinen asenteensa väisti melkein kaikki systeemeihin *sisältymättömät* kysymykset, jotka koskivat maailmaa ja ihmisyyttä.[195] En silti arvostele von Wrightiä juuri tuosta ominaispiirteestä, sillä se kuului erääseen menneen aikakauden asenteeseen.

Ollessani palauttamassa säkillistä kirjoja yliopiston kirjastoon tapasi kotimatkalla oleva G. H. von Wright minut kesäisellä Korkeavuorenkadulla ja hymyili toimeliaisuudelleni hyväntahtoisesti, kuten aina. Hän lukeutui samaan viimeisten herrasmiesten joukkoon, johon kuuluivat myös Sven Krohn ja Lauri Rauhala, enkä kohdannut hänen taholtaan koskaan sellaista ylenkatseellisuutta kuin professorivallan kahvassa olevien henkilöiden taholta. Ja kyllähän von Wright kuningas oli, mutta hän erosi kuninkaista siinä, ettei hän ollut koko kansan kuningas. Akateemikoista, kuten Ketosesta ja von Wrightistä, jäivät elämään

lähinnä heidän nimensä ja hallintokautensa niin, että isäntämiehetkin voivat nyt paukauttaa polviaan, kohottaa katsettaan ja muistella: ”Se oli sitä Ketosen aikaa, tai sitä, kun von Wright normilogiikan keksi.” Mutta mitään *persoonallista* ei kummankaan herran filosofiassa ollut.

Akateemikoiden arvosteleminen oli tietenkin majesteettirikos, mutta syntejäni kenties sovittaa se, ettei se ollut vahingoksi filosofiaa itseään kohtaan. Kävin syksyn tullen tapaamassa myös Ilkka Niiniluotoa, joka sanoi minulle virkahuoneestaan kynnyksen yli, että ”niin, meillehän tulee näitä tohtoreita, jotka menevät sitten minne menevät”. – Kaikki oli selvää. ”Rehellisyyden nimissä” voi tietenkin jaella mitä tuomioita tahansa, mutta totuus lienee tässä: jos olisin ollut keskivertoheteromies ja analyyttinen systeemifilosofi, joka alistuu kannattamaan naturalistisia ideologioita, minulla olisi jo ollut Suomen Akatemian tutkijanvirka, assistentuuri tai jokin muu kiinnitys yliopistoon. Ehkä minusta olisi tehty Ilpo Halosen tai Risto Vilkon tapainen hyrräorava, filosofisen yhdistyksen sihteeri tai jokin muu vastaava. Koska minun ja Niiniluodon ajatukset olivat kaukana toisistaan, professorilla oli edessään työtön tohtori. Kukaan ei halua ottaa niskoilleen syyllisyyttä kurjuuteni tuottamisesta, joten myös Niiniluodon oli projisoitava minut pois päiväjärjestyksestään. Totesinkin hänen kommenttiinsa sarkastisesti, että ”todella: ainahan sitä omaksi vahingokseen opiskella saa!”

Jeesus muistutti aikoinaan, että valtaapitäville kaikkein vaarallisin on sellainen, joka ihmisten joukossa on heikoin. Ajatelkaapa, miten suuren riskin jollekin hoviherralle tai neuvosmiehelle muodostaisi se, että hänen täytyisi mennä kurjan tai kerjäläisen *viereen* kadulle. Kuinka se vaikuttaisi hänen minuuteensa? Tosiasiassa hän ei köyhtyisi siitä yhtään, mutta asetelma kyseenalaistaisi hänen itsevarmuutensa ja itsetuntonsa. Hän pelkäisi, että hän *tulee samanlaiseksi* kuin tuo halveksumansa henkilö, kun köyhyyden ja kurjuuden kokemukset alkaisivat ryömiä hänen ihonsa alle. Juuri siksi tuolla pelottavalla lurjuksella on hallitusherroihin suuri *valta*. Minä en ole kaikeksi onneksi rutiköyhä enkä kurja. Mutta edustan kenties joissakin muissa suhteissa sellaisia asioita, joita kukaan niin sanottu kunnon kansalainen, virkamies tai professori, ei voisi sietää itsessään. Ihmiset siis vihasivat minussa omia pelkojaan tai piirteitä, joiden mukaisiksi he eivät halunneet tulla. Siksi minulla ei ole eikä ole ollut kavereita. En tiedä, moniko filosofi meni pesemään käsiään minua kätelttyään, mutta tilannetta helpottaa se, että minun ja Niiniluodon välillä tuo syksyinen kohtaaminen taisi jäädä viimeiseksi: vihattu mikä vihattu.

Ohituksia virantäytöissä: yliopisto kieltää itsensä

Lukuvuoden 1997–1998 olin työttömänä, ja aluksi työttömyys itse asiassa maistui minulle hyvin. Miksi ryhtyä rakentamaan sellaista yhteiskuntaa,

joka koko ajan kiisti kovalla työllä ansaitsemani oikeudet ja repi toisella kädellään pois kaiken sen, minkä se toisella antoi? Vuoden 1998 keväällä työviranomaiset alkoivat jälleen ahdistella minua. He olivat tavallaan oikeassa ihmetellessään, miksi minulla ei ollut koulutustani vastaavaa virkaa. Syy oli väkivaltaisen tiedepolitiikan, jonka kautta minulle tuotettiin taloudellista vahinkoa menetetyn palkan ja kertymättä jäävän eläke-edun verran joka ikinen päivä. Filosofian laitoksella sen sijaan riitti käytävän mitalta kuukausipalkattuja maistereita, jotka eivät olleet saaneet väitöskirjaansa valmiiksi edes keski-ikään mennessä mutta jotka pysyivät leivissä olemalla sosiaalisia ja mukavia.

Olin kirjoittanut kuluneen lukuvuoden aikana myös eräänlaista fiktiivistä romaania ”filosofian hulluista päivistä”. Viranomaispainostuksen vuoksi minun täytyi kuitenkin hetkeksi luopua luovasta työstäni ja hakeutua toteuttamaan filosofiaa vieraan tahdon alaisuuteen. Koska yliopistoilla on valtionmonopoli filosofisten virkaistuimien suhteen, jouduin kääntymään filosofian laitosten suuntaan, mitä en olisi tehnyt muutoin kuin pakon edessä: ajettuna puun ja kuoren väliin. Kluuvin työvoimatoimisto pakotti minut etsimään itselleni työpaikan myöntäen palkkaukseen 7 200 markan eli noin 1 200 euron kuukausimäärärahan. Siinä oli siivoojan palkkaa tohtorille! Jouduin lähestymään Käytännöllisen filosofian laitosta, jonka henkilökunnalle tarjoutui tilaisuus nolata, häpäistä ja halventaa minua.

Ei-läsnäolevana eksistenttinä vastassa oli jälleen Sintonen, joka ei tapansa mukaisesti ollut Suomessa lainkaan vaan Englannissa. Kanslistit ja sihteerit naureskelivat huonolle palkalleni ja täyttivät Sintosen suostumuksella työllistämispaperit. Mielestäni oli ja on edelleen väärin, että tutkijakuntaa pidetään yliopistoissa heittopusseina mutta hallintohenkilökunnalla on vakituiset virat, vaikka byrokraateilla ei ole mitään tekemistä yliopiston päätehtävien eli tutkimuksen ja opetuksen kanssa. Tämän tuuliajolla olon merkiksi myös minut sidottiin jälleen kuudeksi kuukaudeksi tekemään jotain sellaista, mikä ei ollenkaan vastannut pyrkimyksiäni: avustamaan Sintosta biologian filosofiaa käsittelevän kirjoituskokoelman toimittamisessa. Puolen vuoden vankeustuomiota saattoi kuitenkin pitää lievänä, paitsi että siihenkin liittyi ”koetusaika”, jonka kautta minut yritettiin sitoa paradigmaan.

Tampereen yliopiston assistentinvirka täytettiin aikoinaan siirtolaisilla. Jos Rantala ja Haaparanta olisivat tunteneet opetushallintoa, he olisivat voineet käyttää puhdistustyönsä tekosyynä sitä, että opetusministeriö suorastaan *suositti* tutkijoiden liikkumista korkeakoulujen välillä. Vuoden 1998 kuluessa Helsingin yliopiston Käytännöllisen filosofian laitoksella avautui peräti kaksi assistentin virkaa. Niistä toinen liittyi yhteiskuntatieteiden metodologian alaan, ja sen täyttäminen kuului virastaan vapaana olevan naturalistin, Raimo Tuomelan, reviiriin. Toinen puolestaan oli Jaana Venkulalta vapautunut ja sosiaalipsykologian laitok-

selta käytännöllisen filosofian yhteyteen siirretty tieteentutkimuksen assistentin virka. Ensin mainitun täyttämisestä päätti Tuomelan sijaisena Sintonen ja jälkimmäisen täytöstä Timo Airaksinen. Nyt minulle avautuisi loistava tilaisuus koetella myös ministeriön normeja, ja päätin hakea molempia virkoja.

Nimityspäätösten valmistuminen oli kevään 1998 ainoa mielenkiintoinen tapaus. Timo Airaksinen osoitti mukavuutensa jättämällä hakemukseni käsittelemättä. Nimeäni ei mainittu hänen laatimassaan lausunnossa lainkaan.[196] Toinen käsittelemättä jätetty hakija oli lisensiaatti Jyrki Konkka, joka tosin oli jo toiminut viransijaisena assistenttina mutta jonka kanssa Airaksisen sukset olivat menneet ristiin. Virkaan nimitettiin seuraaviksi viideksi vuodeksi Airaksisen pitkäaikainen kaveri, amatöörinyrkkeilijänäkin tunnettu Martti Kuokkanen, jonka pätevyys oli hakijoiden joukossa mukamas vailla vertaa (ei verta).

Entä miten sujui tieteentutkimuksen assistentuurin täyttö? Virka olisi ollut minulle optimaalinen, sillä olin kirjoittanut nimenomaan tieteenfilosofisista kysymyksistä mutta myös käytännöllisen filosofian alaan kuuluvista eettisistä asioista. Lisäksi olin ainoa tohtoriksi väitellyt hakija Kristina Rolinin ohella, mutta hän ei ollut julkaissut väitöskirjansa lisäksi mitään. Kuinka sivuuttamiseni nyt onnistuisi? Lausunnon laatijana oli Matti Sintonen. Hän totesi paperissaan, että ”Hankamäki on tuottelias kiroittaja, joka on julkaissut useita monografioita”, mutta hänellä ei ole menestymisen mahdollisuuksia ”tässä seurassa”.[197] Käyttämällä sanaa ”kiroittaja” Sintonen oli selvästikin asioiden jäljillä, mutta keskeiseksi nousee, mitä hän tarkoitti vertailevalla maininnallaan ”tässä seurassa”. Mikä teki alemmin koulutetuista ja vähemmän kokeneista hakijoista muka niin päteviä, että tohtorihakija täytyi syrjäyttää lisensiaatilla?

Sintonen päätyi ylistämään lausunnossaan lisensiaatti Petri Ylikoskea, joka oli hänen kuuliainen oppilaansa. Ylikoski myös nimitettiin virkaan, ikään kuin hän ei olisi jo syönyt tarpeeksi. Päätös oli diskriminoiva ja vei pohjaa yliopiston omilta toimintaperiaatteilta: jos yliopisto kiistää itse myöntämiensä tutkintojen arvon virantäytöissä, se kiistää samalla itsensä. Petri-poika siis valittiin virkauralle ja samoille raiteille edeltäjiensä kiskoja kolistelemaan, ja sillä tiellään hän on vieläkin. Tohtoriksi väitteleminen onnistui häneltä vasta myöhemmin, ja hänet palkittiin heti dosentuurilla. Näin oli todistettu, että toimintaresurssieni kiistäminen oli ollut muka ”oikeutettua”, vaikka tosiasiassa kyseinen hakija oli saatu hinattua vasta sille lähtötasolle, jolla itse olin jo virkaa hakiessani. Tilapäinen toimeni Käytännöllisen filosofian laitoksella päättyi marraskuun lopussa 1998. Tuon jälkeen en ole enää koskaan kävellyt Metsätalon ovista sisään.

Väkivalta aineellistuu: pelkoa ja inhoa yliopistolla

Haluttomuuttani mennä kahta korttelia lähemmäksi yliopistoa lisäsi konflikti, jonka koin keväällä 1998 yliopiston tietokonekeskuksen kanssa. Koska minulle ei myönnetty virkahuonetta eikä työskentelypaikkaa laitokselta (tietokoneesta puhumattakaan), olin Internetiin päästäkseni pakotettu käyttämään opiskelijoille tarkoitettuja tietokoneluokkia. Niinpä jouduin jonottamaan yleisökoneille ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kanssa, mikä olikin sosiaalisesti palkitsevaa. Samalla yritin teeskennellä opiskelijan näköistä, jotta olisin ollut oikeutettu istumaan atk-luokassa, ja tämä ankeanluonteinen ja epäilyttävännäköinen asetelma johti tietysti ennen pitkää kiistaan luokkia isännöivien päivystäjien kanssa.

Kävin useasti kirjoittamassa luokissa iltaisin ja öisin, sillä niissä oli silloin rauhallista. Erään kerran sattui niin, että luokassa lymyillyt pakkoneuroottinen feministi oli omalla nenän niiskutuksellaan hermostuttanut minut ja muut paikalla olijat, ja kieltäydyin turhautuneena esittämästä paikalle tulleelle teollisuusvartijalle henkilöllisyystodistustani. Oikeus henkilöllisyystodistusten tarkastamiseen on nimittäin ainoastaan poliisilla. Muistutin, että kun yliopisto oli vaatinut käyttöluvan myöntämisen ehtona henkilöllisyystodistuksen esittämistä, se oli syyllistynyt lain rikkomukseen ja sen vuoksi yliopiston esittämä vaatimus oli tehoton. Saapuessani seuraavana iltana kyseiseen luokkaan oli magneettiavaimeni laitettu pois toiminnasta. Samaan aikaan paikalle sattui samainen vartija, joka suoritti partiointiaan toisella gorillalla vahvistettuna, ikään kuin heillä olisi ollut edessään yhteiskunnan vihollinen. Niinpä heille avautui tilaisuus vahingoniloisesti nautiskella minulle tuottamastaan haitanteosta, kun tietokonekeskus oli heidän ilmiantonsa vuoksi katkaisut voimassaolevan käyttölupani ja estänyt sisäänpääsyn tietokoneluokkiin, joissa olin vielä voinut työskennellä. Samaan aikaan kollegoilleni oli tietenkin järjestetty loisteliaat virkahuoneet ja tietokoneet filosofian laitoksilla, ja mainitsipa Timo Airaksinen, että laitoksen saamilla tuloksellisuusrahoilla oli ostettu assistentti Arto Siitoselle oikein kotiinkin uusi tietokone.

Sen sijaan minun edessäni tupakoi vartiointiliike Falckin vartija, joka puhalsi savua silmilleni. Koska tupakointi on vaarallista terveydelle eikä kuulu hyviin tapoihin, päätin opettaa hänelle asiallista käytöstä ja tempaisin häneltä hänen huulipielessään savuavan sätkän pois. Tupakointi ei sovi vartijoille myöskään paloturvallisuuteen liittyvistä syistä. Asiasta hermostuneena kyseinen vartija, joka selvästi toivoi konfliktia, katsoi olevansa oikeutettu käymään kimppuuni, minkä hän tekikin. Lopulta olimme toistemme kurkussa kiinni, ja kyseiset vartijat yhdessä pahoinpitelivät minut ja rikkoivat silmälasini Porthania-rakennuksen edessä. Korostan, että minulla ei ollut hyökkäyksen uhriksi joutumiseen mitään todellista syytä, ei osaa eikä arpaa. Tietoisina toimintansa vihamieli-

syydestä ja epärehellisyydestä vartijat eivät kutsuneet paikalle edes poliisia, mikä olisi ollut vartiointiliikkeiden tavanomaisen käytännön mukaista, vaan he käyttivät tilaisuuttaan hyväkseen kolhiakseen akateemisen tohtorin verille yliopiston pihalla. Uhattuani soittaa poliisit vartijat luikkivat paikalta, ja minä kävelin kotiin.

Menin seuraavana päivänä tietokonekeskukseen asiaa selvittämään, eikä kulkulupaani yliopiston oveen palautettu, vaikka käyttäjätunnukseni tietoverkkoon pysyikin voimassa. Esa Kohtamäki -niminen tutkintojaan suorittamaton köntsäle pakotti minut kuulusteltavaksi yliopiston turvallisuuspäällikön, Matti Hoikkalan, virkahuoneeseen, joka sijaitsi yliopiston hallintovirastossa. Minua kohdeltiin kuin rikollista, ja he itse pitivät itseään siviilipidätykseen oikeutettuina. ”Ai pitääkö minun ruveta teille lakia lukemaan” oli ainoa viestini heille, ja sen lisäksi korostin tämän paikan olevan yliopisto, jossa asioista pitäisi keskustella, eikä mikään varavankila. Matti Hoikkala oli palkittu sinänsä turhalla turvallisuuspäällikön viralla – aivan niin kuin Moskovassa kouluttautunut Tommi Hoikkalakin oli kruunattu äärivasemmistolaisista ansioistaan sosiologian dosentuurilla sekä Nuorisotutkimusverkoston johtajan viralla: siinä oli meille isänmaanystäviä ja kaalimaan vartijoita.

Pahojen riitojen ja epäoikeudenmukaisuuksien keskellä käy usein niin, että kiistat tiivistyvät käsirysyiksi. Suoraa väkivaltaa ei ennen pitkää voida välttää, mikäli jonkun ihmisen, kuten minun, oikeuksia tarpeeksi poljetaan. Samanlainen henkisen väkivallan kärjistyminen fyysiseksi väkivallaksi oli tapahtunut jo Tampereen yliopiston lyödessä ovet kiinni Juha Varton edestä. Painostus oli siis kovaa. Kenties minun asemaani kärjisti vielä eräs väärinkäsitys. Juuri Flooran päivää seuranneena yönä, jolloin vartija tivasi minulta henkilöllisyystodistusta, yliopiston keskustietokoneisiin oli tehty merkittävä tietomurto, ja kaikkialla etsittiin rikollista. Kun asia ilmestyi seuraavana päivänä iltapäivälehtiin, yhtälö oli selvä. Minulla ei ollut tietenkään mitään tekemistä kyseisen tietomurron kanssa, mikä ilmeni myös myöhemmissä rikostutkimuksissa, ja kyseinen hakkeri oli toiminut yksin. Mutta ilmeisesti olin epäiltyjen listalla. Asiaan mahdollisesti liittyvä ironia ei tietenkään poista sitä henkilökohtaista loukkausta, jonka uhriksi olin joutunut. Kireäksi siis menivät työmarkkinat, ja yliopiston lähistölle en vastaisuudessa mene vapaaehtoisesti enkä pakottamalla, paitsi jos raudoissa viedään. Ihmiset siellä ovat hulluja.

Diskriminaation takautumia Tampereella

Kaikkien rakastama filosofi Benedictus de Spinoza karkotettiin kirousten saattelemana juutalaisesta seurakunnasta 1600-luvun Amsterdamissa, ja hän päätyi elättämään itsensä optikkona. Monet avoimet homoseksuaalit puolestaan tuomittiin vankeuteen, kuten Oscar Wilde 1800-luvun Englan-

nissa. Hän oli joutunut haastamaan miesystävänsä isän oikeuteen häntä itseään vastaan suunnatusta haitanteosta, mutta oikeudessa asia kääntyi niin, että tuomituksi joutuikin Wilde, mikä tuhosi hänen kirjailijanuransa. Vielä parisataa vuotta sitten homoja tuomittiin kuolemaan ja meitä poltettiin rovioilla, kun taas nykyaikana meiltä viedään ainoastaan virat ja varat, joten kyllä yhteiskunta kehittynyt on!

Homoja kohtaan osoitettavaa diskriminaatiota pidetään yliopistoissa nykyään vain epäsuorana, eikä se kohdistu mihinkään syrjintäominaisuuteen sinänsä vaan vaikuttaa arvorakenteiden kautta. Tällöin päädytään vähättelemään tutkimusten merkitystä ja todetaan, että filosofin julkaisut ovat vailla mielenkiintoa. Epäilemättä meidän homoseksuaalisten filosofien tutkimukset ovatkin yhtä mielenkiinnottomia *heterotieteenharjoittajien näkökulmasta* kuin heidän omat perhehuolensa ovat *meidän oikeiden filosofien näkökulmasta*.

Vuosina 1999–2000 sattui eräs mielenkiintoinen tapaus, joka kuvaa homojen asemaa nykytieteessä. Olin tohtoriksi väiteltyäni alkanut kirjoittaa myös aikakauslehtiartikkeleita, ja vuonna 1998 laadin Olli Stålströmin väitöskirjasta *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu* kirja-arvion *Sosiologia*-lehteen.[198] Kehuin vuonna 1997 Kuopion yliopistossa tarkastettua väitöskirjaa selkeydestä ja kaikenkattavuudesta mutta arvostelin sitä, että teoksessa oli sitouduttu käsitykseen sukupuolesta ”sosiaalisena konstruktiona”. Kyllä sukupuoli on kaikesta kyseenalaistamisesta huolimatta edelleenkin kaksiarvoinen kehollinen ominaisuus, kun taas sukupuolista käyttäytymistä voidaan pitää normatiivisena toimintayhteytenä. Se, että ihmiset jakautuvat naisiin ja miehiin on kiistämätön tosiasia, mikä tekee mahdolliseksi muun muassa sen, että ihmisillä voi olla seksiäkin. Sekä homo- että heteroseksuaalisuus edellyttävät sukupuolen, johon intentiomme voivat viitata. Siksi eräiden feministien yrityksiä kiistää sukupuoliero ei voida pitää perusteltuina. Mutta Stålströmin teos oli konstruktionistisilta painotuksiltaan maltillinen, ja sitä saattoi pitää jopa erinomaisena.

Ei kulunut kauaa, kun tiedeyhteisöä kohtasi tyrmistyttävä uutinen. Kansalaisaktivistina jo 1960-luvulla toiminut setaveteraani Olli Stålström haastettiin väitöskirjastaan oikeuteen tamperelaisessa käräjäsalissa edistyksen vuonna 1999. Stålströmin teoksessaan arvostelema turkulainen psykiatri Kaija Eerola oli tehnyt väitöskirjasta ilmoituksen poliisille sillä perusteella, että siinä loukattiin kyseisen naispsykiatrin kunniaa, ja käräjille haastaminen tapahtui Tampereella, sillä epäilty rikos, eli sopimattomien ajatusten painaminen, oli tapahtunut tuossa kaupungissa. Psykiatri valitti Stålströmin käyneen kampanjaa erästä hänen laatimaansa tietosanakirja-artikkelia vastaan, jossa Stålströmin mukaan oli annettu virheellinen kuva homoseksuaalisuudesta. Weilin+Göösin *Suomalaisessa lääkärikeskuksessa* ilmestynyt artikkeli olikin tieteellisesti katsoen harhaanjohtava ja virheellinen. Herneen kyseinen psykiatri oli

vetänyt nenäänsä siitä, että Stålström oli kyseenalaistanut psykiatrin asiantuntemuksen luonnehtimalla kyseistä henkilöä ”asiantuntijaksi” lainausmerkeissä. Niinpä hän valitti oman maineensa pilaantuneen ja että potilaat olivat kaikonneet hänen vastaanotoltaan aiheuttaen hänelle ansionmenetystä.

Vuoden 1889 rikoslain (tuolloin voimassa olleiden) pykälien mukaan Stålströmiä vastaan nostettiin syyte ”solvauksesta”, ja asiaa pahensi kyseisen psykiatrin kaikessa terapeuttisuudessaan esittämä yli kolmensadantuhannen markan (eli yhden omaisuuden) suuruinen vahingonkorvausvaatimus. Selvemmin tuskin voisi ilmaista vihaa homoseksuaaleja kohtaan. Koska kunniaa koskevat asiat kuuluvat asianomistajarikosten eivätkä virallisen syytteen alaisten rikkomusten piiriin, virheen asiassa teki mielestäni myös tamperelainen syyttäjä Leena Koivuniemi, joka taipui asianomistajan tahtoon ja teki kiistasta käräjäjutun.

Tapauksen lopputuloksen voisi tietenkin koettaa nähdä jonkinlaisena voittona Stålströmille, sillä asiaa märehdittyään oikeus hylkäsi syytteen 19.12.1999, ja se sai lainvoiman uuden vuosituhannen vaihtuessa 31.12.1999. Tällöin syytteen nostaminen ikään kuin kääntyi homojen voitoksi. Mutta käytännössä pelkän esitutkinnan olisi pitänyt riittää siihen, ettei syytettä olisi nostettu. Nyt syyttämiskynnyksen ylittyminen merkitsi homovainoja lietsovien soihtujen syttymistä. Suomen Kustannusyhdistyksen Stålströmille ja hänen kustantajalleen Gaudeamukselle palkkaama puolustusasianajaja Matti Wuori totesikin oikeudessa, että hän suorastaan häpeää olla sellaisen maan kansalainen, jossa nostetaan perusteettomia syytteitä vähemmistöjä vastaan. Syyttäjän kysymykseen, miksi väitöskirja ei ollut käynyt läpi *juridista* ennakkotarkastusta, ihmisoikeusjuristina ja sananvapauden puolustajana tunnettu Wuori jyrähti, että kyseisenlainen ennakkokontrolli johtaisi perustuslainvastaiseen sananvapauden kieltämiseen.[199] Selvää onkin, että tieteellisessä yhteydessä sananvapauden pitää olla mahdollisimman laaja, ja foorumi asian käsittelylle oli väärä, kuten syyttäjän todistajanaan käyttämä toinen vastaväittäjä Tuija Pulkkinen puolestaan totesi oikeudenkäynnin aikana.

Mehevimmät naurut salissa herätti kuitenkin vastaväittäjistä toisen eli professori Elina Haavio-Mannilan toteamus, kun syyttäjä kysyi häneltä, miten professori itse suhtautuisi siihen, että hänen omaa asiantuntijuuttaan epäiltäisiin. Haavio-Mannila lausahti tuolloin, ettei hän osannut vastata kysymykseen, ”koska sitä oli epäilty niin monta kertaa”.[200] Oudoksuttavaa asiassa oli se, että syyttäjän todistajana ja Stålströmin eräänä ohjaajana toiminut Haavio-Mannila oli antanut Aslan-nimisen kristillisen eheytysliikkeen painostaa itseään esittämään Stålströmin työstä varauksia jo väitöskirjalausunnossaan, jota yritettiin sitten käyttää Stålströmia vastaan. Kristillisessä ristikuulustelussa Haavio-Mannila tosin lipsahti takaisin syytetyn puolelle. Tällaista veneen keikuttamista, empimistä ja ystävien pettämistä akateemisten henkilöiden oma toiminta usein on.

Juristeille ja tuomioistuimille puolestaan näyttää olevan täysin epäselvää, mikä on akateemisen keskustelun, mielipiteenmuodostuksen ja tutkimuksen luonne. Usein asiantuntijavalta onkin pelkkää mielipidevaltaa, ja siksi tieteessä pitää sallia erilaisia mielipiteitä. Käräjille vetäminen on aina väärä ratkaisu, sillä se ohjaa tieteenharjoittajia itsesensuuriin eli pidättäytymään kriittisistä kannanotoista. Tutkijat ryhtyvät tällöin kuohimaan käsityksiään koettaessaan välttää käräjäsalin tai pelätessään *mahdollisuutta* joutua sinne. Tätä kautta oikeudenkäynneillä on kielteinen vaikutus sananvapauden toteutumiseen siinäkin tapauksessa, että oikeuden päätös on syytetyn kannalta vapauttava.

Onneton oli myös tapa, jolla eri osapuolet pakotettiin menemään *asiantuntijuuden* taakse piiloon. Koko kiistahan oli keitetty kokoon kysymyksestä, onko joku kirjoittajataho *asiantuntija* vai ei. Sitten tätä kysymystä lähestyttiin asiantuntijavallan näkökulmasta, ikään kuin homoseksuaalisuudella olisi taaskin olemassaolon oikeus vain jonkin asiantuntemuksen kautta eikä omana itsenään. Ja juuri kun olimme kuvitelleet pääsevämme eroon tuosta tiedolla oikeuttamisen liekanarusta. Kyse oli siis homojen taivuttelemisesta erityistoimenpiteiden kohteiksi ja sitä kautta puolustukselliseen ja alisteiseen asemaan. Eikä ollut pitkäkään aika, kun olin kirjoittanut *Sosiologia*-lehdessä, että homoihin kohdistettava rasismi toteutuu nykyään juuri tällä tavoin epäsuorasti.

On harvinaista, että lakimiehen koulutuksella varustetut ihmiset suostuvat ymmärtämään asiantuntijavallan omaa olemusta ja sen onttoutta. Ilmeisesti juuri siksi oikeus tilasi lausunnot myös filologiselta sananselittäjältä, tohtori Tapani Salmiselta, ja absoluutin asemassa olevalta filosofian professori Ilkka Niiniluodolta arvioidakseen, saako asiantuntijuutta koskevaa epäilyä esittää käyttämällä lainausmerkkejä. Molempien kanta oli tietenkin se, että lainausmerkkien käyttäminen on tavanomainen tapa tieteessä. Tässä tapauksessa se viittasi siihen, että kyseinen henkilö ei tunne asiaa. Oikeuden päätös kysyä tätä kirjanoppineilta ei ole kuitenkaan valaiseva siksi, että se ilmentäisi ”oikeuden suurta vastuuta”, mutta se on opettavainen siksi, että se osoittaa, kuinka vaarallista on, jos ihmisen pitää olla professori tai jokin muu virkavallan edustaja todetakseen tällaisen *itsestäänselvyyden*. Asia oli juuri niin kuin kirjoitin sittemmin *Niin & Näin* -lehteen: ennen vanhaan piispat, papit, psykiatrit ja muut homovastaisiksi organisoituneet tahot pitivät epäasiallisiin keinoihin turvautumista omana yksinoikeutenaan. Nyt alakynteen joutunut heteroseksuaalinen valtakulttuuri on alkanut vaatia, että seksistä pitää keskustella asiallisesti. Asiallisen keskustelun ja asiantuntemuksen vaatiminen ovat siis johtaneet siihen, että meiltä homoilta on koetettu kiistää mahdollisuutemme lausua käsityksiämme heteroista yhtä suoraan kuin heterot ovat kautta aikojen lausuneet mielipiteitään meistä.[201]

Sittemmin edesmennyt varatuomari Matti Wuori oli varmaankin viimeinen ajattelukykyinen juristi, jonka käsitteelliset resurssit riittivät

myös filosofeille tavanomaisen älyllisen keskustelun käymiseen. Koska näin oli siitä huolimatta, että hän oli juristi, häntä alettiin pitää poikkeuksellisen valveutuneena, ja hän sai myös intellektuellin maineen. Tapaus osoittaa, miten ala-arvoista älyllinen keskustelu on ylipäänsä ollut ja miten myös intellektuellin aseman hankkiminen on siitä johtuen poikkeuksellisen helppoa. Laki ylipäänsä on juuri sellainen toimintaympäristö, johon verrattuna *mikä tahansa* filosofia alkaa näyttää nerokkaalta.

Vaikka oikeussalista käveli päätöksen julistamispäivänä ulos huojentunut mies, hänet oli kuitenkin henkisesti lyöty. Olin tavannut Stålströmin Seta ry:n toimistolla hänen luennoidessaan väitöskirjastaan hieman väittelynsä jälkeen, jolloin tarjouduin omasta aloitteestani laatimaan kirjasta arvion. Tavatessani Stålströmin oikeudenkäynnin jälkeen hän oli murtunut ja valitti prosessin rasittaneen häntä kovasti. Pahinta oli, ettei hänelle ollut myönnetty tuon tapahtuman jälkeen työpaikkaa sen enempää yliopistoista kuin muualtakaan. Helsingin Sanomien jakajaksi hänen oli sanottu olevan ”ylikoulutettu” mutta satamavartijaksi hän oli omien sanojensa mukaan kelvannut. Tässä oli siis tulos tasa-arvoisuuden ja suvaitsevuuden hienoista periaatteista, joista yliopistoyhteisö on niin ylpeä. Näin se käytännössä murskaa jäsenensä ja tekee heistä kerjäläisiä.

Tapasin Stålströmin vielä myöhemminkin, mutta tuolloin hänen alhonsa oli vain syventynyt, eikä välillämme ole ollut vuosien kuluessa yhteyttä. Stålströmistä on tullut eräänlainen legenda. 50-vuotispäiväkseen laaditun lehtiartikkelin mukaan hän oli ehtinyt olla mukana niin Kennedyjen karnevaaleissa kuin Stonewallin mellakoissakin, ja synnin, sairauden ja rikollisuuden silmukoista hän oli luotsaamassa homoseksuaaleja ja muita vähemmistöjä aikoinaan pois.[202] Traagista on, että hänen akateeminen uransa piti sinetöidä tavalla, joka tuotti lehden myöhempään numeroon otsikon ”Ollin väitöskirja tarkastettu yliopistossa ja käräjäoikeudessa!” Tapaus jää symbolisesti merkittäväksi, sillä sen kautta näkyy, kuinka rasistista homoihin suhtautuminen edelleenkin on keskellä sofistikoitunutta ja nykytärkeää yhteiskuntaa.

Työttömyys – Ei minun juttuni

Kunnianarvoisasta Spinozasta on sanottu, että hän oli filosofeista jaloin ja rakastettavin, sillä hän onnistui elättämään itsensä akateemisten laitosten ulkopuolella, mikä takasi hänen puolueettomuutensa. Omasta mielestäni Spinoza oli kuitenkin hieman epäpuhdas, koska hän sentään työskenteli. Parhaiten filosofi palvelisi toisia ihmisiä ja itseään omistautumalla kokonaan filosofialle, mikä ei tosin näytä käyvän päinsä edes filosofin virassa eikä ammatissa vaan lähinnä sosiaalisten turvaverkkojen varassa elämällä. Niitä tosin ei liioin tunnettu vielä 1600-luvulla.

Itse en ole koskaan ajatellut filosofin työtäni työnä enkä ammattiani

ammattina mutta kylläkin filosofiaa filosofiana. Tultuani ajetuksi yliopistosta puille paljaille vuoden 1998 lopussa jatkoin elämää työttömänä. Kevään 1999 aikana työvoimatoimisto alkoi jälleen ahdistella minua ja määräsi tohtorin työvoimakoulutukseen. Painostuskeinonaan toimisto käytti uhkausta, että ellei uudelleenkoulutukseen suostu, seurauksena on työttömyysetuuden menetys. Tuolloin panin alulle teokseni *Työttömän kuolema – Johdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan*, jossa tein selvää jälkeä työviranomaisten ja koko työyhteiskunnan valheellisuudesta. Analyyttisille filosofeille oli kenties suurikin nautinto kyykyttää, nöyryyttää ja häpäistä meitä itsenäisiä filosofeja ja tieteenharjoittajia laittamalla meidät istumaan takaisin pulpettiin, jonka edessä jokin tutkintojaan suorittamaton tyttö luennoi meille itsen tuotteistamisen tarpeellisuudesta. Olen vastannut tähän vittuiluun jo kirjassani, joten en toista argumenttejani tässä.

Jouduin lopulta osallistumaan Bruno Lange Oy -nimisen firman järjestämälle kurssille, jonka aikana sain kuulla, että kyseisen luennoitsijan eräällä oppilaalla oli tätä nykyä AMG-Mercedes mutta luennoitsijalla itsellään ”vain tavallinen kaksisatanen”. Tätä siis oli tuo työvoimakoulutus: julkisten rahojen imurointia Mersu-miesten taskuihin. Bruno Lange oli DDR:stä avioliiton kautta emigroitunut insinööri, joka osasi edelleen varsin huonosti suomea mutta pystyi tekemään yritys- ja työyhteisökonsultaatioista menestyvän bisneksen. Häneltä sain tietää myös sen, ”miten ydinsodasta voi selviytyä hengissä panssarivaunussa”. Jopa muutamat yliopistot, kuten Joensuun yliopisto, ostivat työyhteisökonsultaatioita häneltä. Itä-Suomessa näyttää kelpaavan mikä vain, tai sitten kyse oli savolaisesta huumorintajusta, joka sietää tikkaa ikenessä ja jolla on aina appelsiininsiemen peukalonkynnen alla. Joka tapauksessa kyseisen hämäräfirman toimisto sijaitsi Sörnäisten teollisuusalueella, ja sen eräästä ikkunasta avautui näkymä lastausalueelle, jonka seinässä luki suurin kirjaimin sana ”Lihapiha”. Sama paikka muuten esiintyy myös Esa Sariolan mainiossa romaanissa *Luota minuun*.[203] Se kertoo hullunkurisesta akateemisesta tutkimusprojektista, johon kukaan ei suostunut puuttumaan, ennen kuin voitiin osoittaa joitakin objektiivisia rikoksen aineksia ja ihmisiä alkoi kuolla. Olisiko minunkin asioideni oikeudenmukainen käsittely edellyttänyt sitä, että joku syypää olisi löydetty virkapöytänsä äärestä kirves kallossaan?

Käytyäni kyseisen kurssin lähdin viikonlopuksi Tukholmaan rentoutumaan ja hakemaan etäisyyttä Helsingistä. Tukholmaan kevät tulee aina aavistuksen verran aikaisemmin kuin Helsinkiin, ja lupaus kesästä oli jo huhtikuun puolivälissä saatu. Kaupungissa oli viisitoista astetta lämmintä, eikä ulkona tarvittu takkia, vaikka lähtiessäni Helsingistä laivan keula puskikin jäälauttoja halki sekä kolisi kammottavasti lohkareita vasten. Ei ihme, että Descartes kuoli keuhkokuumeeseen tässä pohjoisessa maassa.

Vaikeinta mahdollista elämää on filosofin elämä,
mutta se on ainoaa elämää, jota kannattaa elää.

Totuudellisen tyytyväisyyttä

4. *"Tohtorina on hauska elää"*

Kesä 1999 oli lähes yhtä kuuma ja aurinkoinen kuin sitä edeltäneetkin kesät. Vaikka taloudellinen tilanteeni oli huono, vapaus oli suurta. Yliopistosta oli tullut monille ihmisille eräänlainen rotanloukku, jossa juustonpala oli jäänyt syömättä mutta saalis oli jäänyt satimeen. Syksyn aikana viimeistelin pamflettidekkarini *Kuka halusi murhata filosofin? Romaani filosofian hulluista päivistä ja myös rikoksesta*. Se on tietysti fiktiivinen teos mutta samalla myös vakavasti otettavaksi tarkoitettu reportaasi siitä, mitä olin filosofian laitoksilla nähnyt. Ongelmana oli vain se, kuka teoksen julkaisisi. Mikään tieteellinen kustantamo kirjaa tuskin painaisi, sillä kukaan ei uskaltaisi sitoutua esittämääni arvosteluun myöntämällä olleensa edes tekemisissä kanssani. Jokuhan voisi vielä erehtyä uskomaan, että he tuntevat minut.

"Tohtorina on hauska elää" oli Olavi Borg aikoinaan lausunut luennolla esitettyyn kysymykseen, mitä järkeä on valmistua tai suorittaa opintojaan loppuun, kun meille ei kuitenkaan ole virkoja eikä muitakaan toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Klassisen sivistyksen idea onkin kai se, että voi sitten nauraa apollonista naurua muiden ihmisten toilailuille hieman sivummalta. Myös minulla on ollut tähän kaikkeen tilaisuus. Mutta sivusta katsominen on tullut yhä vaikeammaksi, kun tuota turvallisen etäisyyden mahdollistavaa luokkajakoa ei ole valitettavasti enää pitkään aikaan vallinnut yhteiskunnassa. Tässä pääluvussa koetankin valottaa lukijoilleni, minkälaisen henkisen väkivallan kohteeksi nuori tohtori ajettiin byrokratian rattaissa. Jos teksti on mielestänne "hauskaa", en ota vastuuta nauruhermojenne repimisestä.

EI TAIDETTA ILMAN TUSKAA

Joulukuussa vastaani tuli jälleen työvoimatoimiston ovi. Minne menisin, kun mahdollisuudet yliopistossa oli käytetty loppuun? Paikkaa ei kerta kaikkiaan ollut. Onneksi Kaitselmus oli nimittänyt Juha Varton professoriksi Taideteolliseen korkeakouluun, ja niinpä päätin lähestyä häntä. Filosofi oli täyttänyt viisikymmentä vuotta kesällä 1999 ja saanut lahjaksi professorinviran. Varton tuttavat ja Suomen fenomenologisen instituutin jäsenet laativat hänelle myös juhlakirjan nimeltä *Rakkaudesta filosofiaan*,

jonka toimittaminen oli uskottu Mikko Lahtiselle. Kirjoitin teokseen Sokrateen ja Alkibiadeen suhdetta käsittelevän artikkelin, jonka toivon edelleen tuovan iloa lukijoille.[204]

Koska työvoimatoimisto uhkasi minua työttömyyspäivärahan menetyksellä ja tarjosi vaihtoehdoksi työllistämistyötä, jouduin etsiytymään jonnekin. Päätin lähestyä Taideteollisessa toimivaa Vartoa, vaikka katsoinkin olevani hänelle kiitollisuudenvelassa eräiden aiempien ystävällisyydenosoitusten vuoksi. Tosin mitään tutkimustukea hän ei ollut minulle koskaan suosittanut, ja osittain juuri siksi olin nytkin vailla virkaa. Asiat näyttivätkin olevan hyvin vain, kun markiisilla itsellään oli virka. Poru sen sijaan oli valtavaa, mikäli häneltä itseltään oli viety jotain, niin kuin lapselta lelu.

Kävelin Juha Varton huoneeseen, jossa viranhaltija oli paikalla, ja kerrottuani, kuinka asiat olivat, eli että herra Hitler työvoimapoliittisesta systeemistä pakotti minua työllistämistyöhön siivoojan palkalla, Varto päätti edistää asiaa. Hän ei tosin itse tehnyt tapansa mukaisesti mitään vaan antoi asian tutkimusinstituutissa toimivalle apulaisprofessori Inkeri Savalle: ”Ehkä siellä tarvitaan.” Inkeristä kiertyikin rinkeli, mikä osoitti, että parempi olisi filosofien toimia filosofian laitoksilla (kunhan meillä vain olisi oikeus olla siellä), eikä myöskään erityistieteilijöiden kannattaisi ryhtyä paimentamaan meitä.

”Tulisitko, Jukka, syrjäytymisprojektiin?”

Aluksi kaikki meni hyvin. Tutustuin taidekasvatuksen osaston henkilökuntaan, ja minut majoitettiin Mari Krappala -nimisen kasvatustieteilijän huoneeseen. Hän oli juuri väitellyt taiteen tohtoriksi ja nautti osastolla sen vuoksi ”suurta arvostusta”. Itse väitös oli keskustelumuotoinen teos, jonka sivuilla kirjoittaja haastatteli valokuvaaja Jyrki Parantaista. Erinomaista teoksessa olivatkin kyseisen taidevalokuvaajan loisteliaat kuvat, jotka esittivät tuleen tuikattuja virolaisia autiotaloja ja joissa pyrotekniikka ja valotuksen käsittely oli viety häikäisevälle tasolle. Poliittista korrektiutta olisi voinut korventaa pois myös Taideteollisessa, jonka huoneista olisi pitänyt jakaa meille miehillekin, sillä viereinen huone oli suurimman osan ajasta tyhjä haltijansa viihtyessä toisella paikkakunnalla, Oulussa. Yliopistollisissa nöyryytyskäytännöissä meidät miehet onkin nykyään tapana laittaa nuoleskelemaan nurkkapieliä aina siihen asti, kunnes joku laitoksen naisista jää äitiyslomalle. Onneksi niin tapahtui pian, ja Krappala ilmoitti iloisesta perhetapahtumasta. Saatoin siivota huoneen ja kenties saisin jotain myös aikaan.

Tietokoneeni ei kaatunut millennium-efektiin, ja vuosituhat avautui valoisissa merkeissä, vaikka muuta merkitystä mittarin pyörähtämisellä ei ollutkaan. Myös Jeesuksesta näyttää tulleen Taivaassa virkamies, sillä

hänen paluunsa viipyy. Sen sijaan maan päällä asiat jatkuivat entisissä uomissaan. Inkeri Sava ehdotti minulle, että osallistuisin hänen kaavailemaansa projektiin, joka oli tarkoitus sisällyttää Suomen Akatemian ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa” -ohjelmaan. Akatemia oli perustamassa kolmivuotista tutkimusohjelmaa syrjäytymisen kiertokulkujen selvittämiseksi, ja Sava aikoi anoa määrärahaa monikulttuurista koulua koskevaan lapsiprojektiin. Saatuani tietää projektin perustamisaikeesta ehdotin hänelle, että sen alaa täydennettäisiin ottamalla mukaan myös *homoseksuaalisten* nuorten syrjäytymistä ja koulunkäyntiä koskevat asiat. Mutta mitä tapahtui? Tämä iloinen Inkeri, joka juuri äsken oli ajatellut voivansa käyttää minua, ”tavallista kiltin näköistä heteromiestä”, lavasteena sen todistelemiseen, että projektiin kuuluu myös ”muutamia miehiä”, pyrkikin homoseksuaalisuudestani kuultuaan vaikenemaan koko asiasta ja painamaan osallistumiseni villaisella.

Niinpä hän ei puhunut asiasta pitkään aikaan mitään. Toisaalta hän oli itse ehdottanut osallistumistani, joten hän ei kehdannut täysin luopua ajatuksestaan. Jossain vaiheessa hän tiedustelikin minulta, haluaisinko vielä olla mukana hänen projektissaan. – Ja miten niin hänen? Tutkimusresurssit tulevat kai yleiseen jakoon, ja olisi tutkimuseettisesti epärehellistä, jos akatemia koettaisi rajata projektinsa vain solkikenkäisiä tätejä kiinnostaviin aiheisiin, joista puuttuvat sekä teoreettinen mielenkiinto että akatemian penäämä ”yhteiskunnallinen vaikuttavuus”. Yhtä kaikki, Savan suunnitelmissa kajasteli mitäänsanomaton lapsiprojekti, jonka kysymyksenasettelut olivat kasvatustieteille tyypilliseen tapaan heteroseksistisiä. Sitä paitsi syrjäytymisaihe oli tarkoitus rajata koskemaan vain *etnistä* syrjäytyneisyyttä, ikään kuin heteroita, perheitä, siirtolaisia ja muita ulkomaalaisia ei olisi suosittu jo tarpeeksi.

Olin ehtinyt olla Taideteollisessa korkeakoulussa puolitoista kuukautta, kun pöytä erimielisyydelle oli katettu. Juuri tässä näkyy heteroseksuaalisen valtakulttuurin piilorasismi. Homo voidaan valita mihin tahansa projektiin, jos hän on feministi ja tottelee sukupuolieron kiistävää postmodernistista tiedepolitiikkaa. Kulttuuripoliittista mielipidevaltaa käyttävän tahon muodostivat taaskin ”naiset, papit ja englantilaiset”, kuten Friedrich Nietzsche asiaa kuvaili, eivätkä suinkaan ”patriarkaalisuudesta” moititut miehet. Filosofien kuuliaisuus alikvalifioituneille erityistieteilijöille merkitsisi vain sitä, että ohitsemme voitaisiin ajaa räsy- ja ruohokauppiaitten vankkureilla, jotka oli lastattu täyteen postmodernistien ja muiden irrationalistien suunnitelmia. Juuri sillä tavoin myös Inkeri Sava aikoi kiskaista rahat Suomen Akatemialta ja jakaa ne projektiinsa valitsemien naisten kesken. Minua puolestaan yritettiin käyttää hyväksi pyrittäessä osoittamaan, että projekti ”ei olekaan täysin naisvaltainen”. Vielä toukokuussa ennen työllistämistoimeni päättymistä Inkeri Sava soitti minulle ja sanoi, ettei hän ”aio ottaa homoteemaa tähän”. – Selvä juttu, perille meni: kiitos ja kuulemiin.

Kartesiolainen tieteenihanne

Vuosituhannen vaihteessa elettiin aikaa, jolloin opetusviranomaisten virittämä tohtoripommi laukesi. Suuren laman aikaan 1990-luvun alussa työministeriö ja opetusministeriö olivat houkutelleet työttömäksi jääneitä maistereita jatkokoulutukseen perustamalla näyttäviä mutta heiveröisesti rahoitettuja ohjelmia, joilla yhteiskunnan pettämät maisterit voitiin ohjata jatko-opintojen tielle. Samaan aikaan ministeriöt alkoivat kiusata yliopistoja ja korkeakouluja tulostavoitteilla. Siinä, että tutkinnot suoritetaan valmiiksi, ei olekaan mitään vikaa. Mutta nyt viranomaistahot patistelivat yliopistoja tehtailemaan runsain mitoin tutkintoja, jopa niin, että perustutkintoja suoritettiin lopulta kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1985 ja tohtorintutkintoja peräti neljä kertaa enemmän!

Oletus määrän muuttumisesta laaduksi johti kuitenkin pian laadun muuttumiseen pelkäksi määräksi. Kun oppilaitosten rahoitus tehtiin riippuvaiseksi tutkintojen määrästä, myös taidekorkeakouluissa haluttiin ennen pitkää myöntää jatkotutkintoja. Ongelmaksi tuli vain se, miten yhdistää taiteelliset opinnot tieteisiin niin, että tulokseksi saataisiin tohtorintutkintoja. Taideteollisessa korkeakoulussa asia ratkaistiin, kuten erityistieteissä yleensäkin, tekemällä kysymyksestä tiedehallinnollinen.

Erityistieteet syntyvät tavallisesti niin, että erityistieteilijä keksii uuden sanan, joka voi olla vaikkapa ”hyvinvointi”, ”sosiaalinen pääoma” tai ”elämäntapa”, ja perustaa sen ympärille tieteenalan. Samaan tapaan myös Taideteollisessa korkeakoulussa oli ratkaistu taiteellisten ja tieteellisten opintojen suhde puhumalla ”taideproduktiopainotteisesta tutkimuksesta”, ”taiteellisesta tutkimuksesta”, ”tieteellispainotteisesta taiteellisesta työstä” tai ”tutkimisesta taiteen keinoin”. Minulle oli samantekevää, mitä käsitteitä he käyttivät tai mitä he tekivät. Minua kiinnostivat tieteiden ja taiteiden filosofiset perusteet, joiden katsoin liittyvän olennaisesti myös seksuaalisuuteen.

Juha Varto oli palkattu Taideteolliseen siksi, että hänen ajateltiin tuovan kouluun sellaista asiantuntemusta, jonka kautta taiteellista tutkimusta olisi voitu ”kehittää”. Koko jako tieteelliseen tutkimukseen ja aistikokemuksen alueella tapahtuvaan tiedonmuodostukseen on nähdäkseni syvästi ideologinen, eli filosofian ammattitermiä käyttääkseni ”kartesiolainen”. Jako varmaan tietoon ja aistien tuottamaan esteettiseen kokemukseen jäljittelee uskonnollisperäistä jakoa jumalten ja ihmisten elämään. Kun jumalat syntyvät heteroseksuaalisten miesten oidipaalisesta kompleksista ja koko länsimaisen dualistisen ajattelun voidaan katsoa johtuvan heteroseksuaalisen miehen isäkapinasta, on selvää, että myös tiede ja uskonnot heijastelevat nimenomaan heteroseksuaalista arvo- ja symbolimaailmaa aina kun ne toistavat kahtiajakoa tietoon ja aistikokemukseen. Tämä sama kartesiolainen dualismi saa ilmaisunsa myös

nykyisessä tiedepolitiikassa, jossa tieteisuskovaiset penäävät tiedonmuodostukselta puhtautta, kirkkautta ja jumalallista todistettavuutta. Vähemmän arvostetut relativistit puolestaan kehtaavat osoittaa asennetta, jonka mukaan maailmasta voidaan sanoa jotain myös kokemuksellisin perustein. Oman tulkintani mukaan Taideteollisessakin käytiin perimmältään tuota vanhaa ideologista sotaa yhtäältä esipredikatiivisen ja kokemuksellisesti sukupuolisidonnaisen (sekä siten myös homoseksuaalisen) tiedonmuodostuksen ja toisaalta heteroseksuaalisen ja kartesiolais-kristillisesti sublimoidun tiedonihanteen kesken.

Olen selvittänyt tieteen, filosofian ja uskonnon homoseksuaalisia ja heteroseksuaalisia merkityksiä pääteoksessani *Enkelirakkaus*, joten en selosta asiaa tarkemmin tässä. Totean vain, että kartesiolaista kahtiajakoa hyödyntävä ongelmakenttä on aina jossain määrin sukua heteroseksuaaliselle ideologialle, arvomaailmalle ja symboliuniversumille. Ne tieteenharjoittajat, jotka toimivat tässä jännitekentässä, eivät yleensä tunnista lähtökohtiensa ideologisuutta lainkaan, vaan niiden paljastamiseen tarvitaan syvyyspsykologiseen tulkitsemiseen yltävä filosofi, juuri sellainen kuin minä. Sen sijaan pelkkänä tutkimusmetodien kehittelijänä elämäni kuluisi hukkaan. Niinpä tyydyin analysoimaan koulussa syntyneitä konflikteja hieman etäämmältä, ja luonkin seuraavassa valoa siihen, miten meitä homoja ahdisteltiin kristillistä alkuperää olevan kartesiolaisen tiedonihanteen keinoin.

Olin tunnetusti edustanut juuri sitä homoseksuaaliselle tietokonseptiolle ja homojen yhteiselle symboli- ja arvomaailmalle keskeistä ajatusta, että merkitykset syntyvät kokemuksellisesti. Mikäli kokemusmaailma on yhteinen, kuten samaa sukupuolta olevilla, voi ymmärtäminenkin toteutua paremmin samaa sukupuolta olevien välillä. Niinpä merkitysten projekteja, kuten tieteitä ja taiteita, leimaa homososiaalisuus, joka saa ilmaisunsa muun muassa tieteiden ja taiteiden sukupuolisidonnaisena, joko patriarkaalisena tai matriarkaalisena, perinteenä. Keskeisessä asemassa on tällöin ollut nimenomaan kokemuksellisesti tapahtuva merkitysten muodostuminen, jota kartesiolais-kristillinen tiedonihanne pitää päävihollisenaan. Voidaan siis sanoa, että kokemuksellisista variaatioista riippumatonta ideaalista tietoa tavoitteleva tiede on eräs heteroseksismin muoto. Se pyrkii sulkemaan niin tieteistä kuin taiteistakin pois subjektiivisuuden ilmaisut.

Tätä kartesiolais-kristillistä ja yleispätevää tiedonihannetta vartioimaan oli Helsingin yliopistosta lähetetty muutamia estetiikan tai taidehistorian dosentteja, jotka toimivat erilaisissa professorin tehtävissä. Heitä olivat muiden muassa Pekka Korvenmaa ja Yrjänä Levanto sekä tutkimuspäällikkö Ossi Naukkarinen, joka oli valittu Helsingin yliopistoon dosentiksi yhdellä kirjalla. Heidän lisäkseen oikeaoppisuutta vartioi vielä Inkeri Sava, mutta häntä pidettiin avarakatseisena. Taiteellisten väitösten edistäminen puolestaan oli uskottu Juha Varton tehtäväksi.

Minä en erityisemmin haluaisi olla kenenkään tohtoriksi aikovan housuissa onnistuttuani oman väitökseni kanssa kelvollisesti ja vieläpä kohtuullisessa ajassa. En myöskään rohkaise ketään väittelemään, sillä väitöksiä tulee liikaa muutenkin, eivätkä ne ole edes kovin hyviä vaan useimmiten pelkkiä tutkielmamaisia esityksiä, joissa harvoin väitetään mitään. Mutta Riitta Nelimarkka oli taiteilija, joka tohtorin tittelin houkuttelemana ryhtyi koettelemaan onneaan. Hylkäämällä Nelimarkan tohtorinväitös Taideteollisessa korkeakoulussa syksyllä vuonna 2000 haluttiin osoittaa, ettei suomalaisessa tiede- ja taideyhteisössä olisi sijaa ainakaan sille esteettisistä lähtökohdista tapahtuvalle tiedonmuodostukselle, jota minä ja Juha Varto edustimme. Asia ei sinänsä liity Nelimarkan tapaukseen, mutta subjektiivisuutta vieroksuvassa ajattelutavassa artikuloituvat nähdäkseni myös keskivertoheterojulleille tyypilliset asenteet.

Verivanojen lähteillä viisaus

Olin paikalla, kun Nelimarkka esitteli tekeillä olevaa väitöstyötään koulun viisaille keväällä vuonna 2000. Inkeri Sava oli antanut minulle tehtäväksi hankkia käyttööni videokameran ja tallentaa kokouksen nauhalle myöhempää käyttöä varten. Ilmeisesti tarkoituksena oli kerätä todistusaineistoa mahdolliseen oikeudenkäyntiin, jos väitöstyön kanssa jouduttaisiin ongelmiin. Palaneen käry kävi silmiin vahvasti jo väitösprosessin tuossa vaiheessa. Tarvittavat näyttelyt oli pidetty, ja kirjallinen työ oli menossa painoon. Nelimarkka käsittelikin teoksiaan seminaarissa, tosin suhteellisen hajanaisesti, ja kamera kävi. Koulun oppineet eivät ottaneet asiaan juuri mitään kantaa, ja esimerkiksi Yrjänä Levanto esitti toiveenaan, että tilaisuudessa olisi keskusteltu enemmän sisällöistä kuin muodoista. Kysyttäessä kuka minä olen ja mitä tehtävää toimitan kokousluokassa, sanoin olevani ”filosofi ja elokuvatuottaja”, kun taas muut olivat ”tähtiä tässä suuressa show’ssa”.

Useimmat tämän kirjan lukijat tietävät, miten Nelimarkan väitöstyölle kävi, tai tehtiin, kuten väittelijä kuvaa myöhemmin julkaisemassaan revanssikirjassa *Väitösfarssi – Taistelu hatusta* (2003). Siinä hän todistelee, että tohtoriksi väittelevillä ei ole minkäänlaista oikeusturvaa. Riitta Nelimarkan väitös hylättiin. Hänen taiteellinen väitöksensä koostui taidenäyttelyistä ja kirjallisesta teoksesta *Self Portrait – Elisen väitöskirja* (2000), joka on implisiittisen minän kautta kirjoitettu tutkimus taiteilijan työstä. Ja katso: näkemyksissään tieteen- ja taiteenharjoittajien oikeusturvasta Nelimarkka oli oikeassa. Asiantuntijoiden valinta voi olla mielivaltaista, oikeussuoja on rajattu huomautusten esittämiseen, päätökset eivät ole muutoksenhakukelpoisia, ja lopputuloksesta ei voi valittaa, vaikka valitustien olemassaolo olisi oikeusvaltion tunnusmerkki. Dramaattista on, että Nelimarkan työ oli hylätyksi tullessaan läpäissyt esi-

tarkastuksen. Vastaväittäjät dosentti Olli Alho ja tohtori Taneli Eskola puolsivat sitä väitöstilaisuudessa ja lausunnoissaan, kunnes alkoi vyörytys, ja karonkkaa säestänyt epikurolainen ilo vaihtui stoalaiseen tyyneyteen. Hyväksymisestä tai hylkäämisestä päättävä Taideteollisen korkeakoulun tutkimusneuvosto kokoontui ja äänesti väitöksen kumoon vastoin esittelijänä toimineen kustoksen kantaa äänin 6–2. Kaikkein typerimmän tempun asiassa teki juuri Eskola, joka oman kirjallisen lausuntonsa vastaisesti asettui lopulta tutkimusneuvoston jäsenten propagoimalle kielteiselle kannalle, toisin sanoen vastustamaan hyväksymistä.

Eniten kritiikkiä Nelimarkan myöhemmässä teoksessa sai juuri Eskola, joka pyörsi puoltavan kantansa duuman kokouksessa tyyliin ”ei kukaan tee itsestään kuningasta asettumalla pyöveliksi yksin”.[205] Toiseksi eniten kritiikkiä keräsi koulun ”DDR:ssä lisensiaattityötään tehnyt rehtori”.[206] Kaikkialla oli vallinnut ilmapiiri ”hylätään kun voidaan” ja ”kyllä 4-markka lyönnit kestää”. Väittelijän sukuhan on tavattoman rikasta, eikä siksi ole ihme, että koulun stalinistiset kommunistitaiteilijat vihasivat häntä. Juha Vartokin piti Nelimarkan varakkuutta ”ihan ymmärrettävänä syynä” – ja olihan se.

Riita Nelimarkan työstä oli matkalla viimeiseen strasbourgilaiseen tuomioistuimeen, kunnes Taideteollisessa kasaan kyhätty ”tutkintolautakunta” hyväksyi väitöksen 2–1. Tukensa Nelimarkalle olivat ehtineet antaa muiden muassa rehtori Mika Hannula, toimituspäällikkö Heikki Hellman, maisteri Eeva Ahtisaari, professorit Raimo Hämäläinen, Lauri Törhönen, Hannu Tapani Klami, Lauri Routila ja niin edelleen. Vastustajiaan Nelimarkka piti taiteen puoliammattilaisina tai kapeakatseisina teoreetikkoina, joille ”narratiivinen” ja ”introspektiivinen” olivat kirosanoja. Protestikirjassaan hän keskittyi myöhemmin muotokysymyksiin, ”sillä tämän porukan kanssa ei ole mitään mahdollisuutta keskustella substanssiin liittyvistä näkemyksistä”.[207] Kiinnostava mutta vähälle jäävä kysymys olisi ollut, mitä totuudelle tapahtuu, kun se on vain tuota ”tiedeyhteisön hyväksymistä”. Kokoamalla tuntemuksensa kirjaksi Nelimarkka ”hengitti myös ulospäin” ja teki sen vailla kostontarvetta. Itse vaivauduin kysymään *Väitösfarssista* laatimassani kirja-arviossa myös sitä helposti piiloon jäävää kysymystä, montako heikompaa sielua tieteen telapyörästö on jauhanut palasiksi *kaikessa hiljaisuudessa?*[208] Kyseinen farssi olisi voinut edistää yleistä etua, jos ongelmia olisi päästy korjaamaan, mutta kurjaa on, että tieteen kokonaisetua maksatettiin taaskin yksilön kustannuksella.

Tapaus ei tietenkään johtunut vain taiteellisten väitösten uutuudesta, vaan sen takaa erottuu myös periaatteellinen ongelmavyyhti. Muodollisen oikeusturvan puuttuminen heijastuu tieteiden sisältöihin. Väittelijöistä tulee helposti ohjaajiensa uhrilampaita, mikä johtaa pelkkään mielistelyyn. Opiskelija voi esittää vielä *pro gradunsa* arvostelusta *scrutiniumin* tiedekunnalle. Sen sijaan väitöskirjojen puolustaminen on tehty paljon

vaikeammaksi, kun tiedekuntia ja tutkimusneuvostoja jumalallisempia tahoja yliopistojen sisällä ei ole. Vapaan argumentaation tukeminen olisi kuitenkin akateemisen yhteisön tehtävä. Nykyisin väitöstyöt käsitellään käytävillä ja kanslioissa niin, ettei argumentaatiolle väitöstilaisuudessa jää tilaa. Tämä vesittää väitösinstituution idean. Oikeusturvaa pitäisi parantaa niin, että prosessin ennustettavuus säilyisi mutta väittelijän argumentaatioresurssit kasvaisivat ja väittelyprosessille voitaisiin palauttaa sen alkuperäinen rooli tekijän itsenäisyyttä vahvistavana tapahtumana. Tämä toteutui lopulta Nelimarkan tapauksessa, mutta konfliktin kautta.

Väitösfarssin avaamasta langanpäästä purkautui akateemisten ongelmien sikermä. Kuten myöhemmin näimme, dosentuurinimityksiä leimaa vielä pahempi kirjavuus kuin opinnäytteiden tarkastuksia. Se, joka ei kelpaa dosentiksi yhtäällä, nimitetään kaksinkertaisesti dosentiksi toisaalla. Laitosten johtajat käännyttävät dosentiksi hakijoita ovelta, vaikka toisten mielestä pätevyysvaatimukset ylittyisivät. Vihan ilmaisuista tuleekin vallankäyttäjien ovelia verukkeita, joiden taakse he suojautuvat pyrkiessään kiusaamaan muita. Kun omaa dosentuurihakemustani hylättiin Tampereen yliopistossa syksyllä 2005, kyse oli samantyyppisestä ilkeyden ja kateuden osoittamisesta kuin Nelimarkankin tapauksessa, eikä oikeuksiamme ole vieläkään saatu euroaikaan. Koko akateeminen asiantuntijavalta näyttääkin olevan pelkkää seurapiiriasioiden koreografiaa, ja yliopistoon on yhtä vaikea saada nimitystä kuin Suomen taiteilijaseuraan, mikäli on vallitsevan ajattelun kanssa eri mieltä.

Nelimarkka pystyi puolustamaan väitöstään myös jälkikäteen osoittamalla, että hänen kohtaamansa ongelmat johtuivat bysanttilais-kryptisestä byrokratiasta. Väitösfarssin tieteellinen lisäarvo oli siis ongelmien osoittamisessa, ja sen opetukset voidaan listata yksinkertaisesti. Esimerkiksi jos jokin professori suhtautuu asioihin idiosynkraattisesti, on epäiltävä puolueettomuuden vaarantumista ja hallintolaissa tarkoitettujen esteellisyysperusteiden täyttymistä. Virkamiehelle lankeaa tällöin velvollisuus jäävätä itsensä. Yliopistoissa en ole koskaan huomannut kenenkään professorin pidättäytyneen asioiden käsittelystä sillä perusteella, että hän on asianosaisen ystävä, vihollinen, sukulainen, palvelussuhteen osapuoli tai asian intressantti. Tieteen moraali ei voi tällöin olla korkea. Sihteerit ja puolisot käyttävät enemmän mielipide- ja valmisteluvaltaa kuin (sinänsä puolueelliset) asiantuntijat. Myös tiedekunnat asettavat omia sääntöjään, jotka eivät perustu lakeihin ja jotka johtavat vaihteleviin käytäntöihin yliopistojen kesken. Sen sijaan esimerkiksi dosentuurien kohdalla laki sinänsä on selkeä. Dosentiksi voitiin yhdessä vaiheessa nimittää jopa ilman tohtorintutkintoa, ja suuri osa dosenteista onkin jo valitettavasti pelkkiä yhden kirjan artikkelidosentteja.

Jos tiedekuntien päätösten ja lakien välillä esiintyy normiristiriitoja, ne pitäisi ratkaista periaatteella *lex superior derogat legi inferiori*. Tämä

ohjaa riitauttamaan asioita valitustuomioistuimissa, jotta asioihin saataisiin soveltamista ohjaavia ennakkotapauksia. Juuri tämän asian äärelle jouduin myös itse oman dosentuurihakemukseni kanssa. Sen sijaan Nelimarkan kirja kuvasi Galilein aikaisia hulluja päiviä. Vaikka myös Timo Airaksinen otti Nelimarkan väitökseen myönteisen kannan, hänen suhtautumisensa minuun ei ole ollut läheskään yhtä suopeaa, ja siinä vaiheessa hän näyttikin unohtaneen suuren osan itse sorvaamistaan ”Professorikunnan eettisistä ohjeista”, jotka velvoittaisivat tukemaan myös toisinajattelijoita.[209]

Oireellista on, että esimerkiksi Helsingin yliopisto on nyt painattanut laitosten seinälle tarkoitetun nuolikaavion, jossa neuvotaan, miten toimia ”henkisen väkivallan” tapauksessa: ”1. Ota yhteys esimieheen. – 2. Tekeekö hän asialle mitään? – 3. Ei. – 4. Siis ota yhteys esimiehen esimieheen. – 5. Onko hän kiistan osapuoli? – 6. Kyllä. – 7. Ota yhteys henkilöstöosastoon ja niin edelleen.” Haluaisin lisätä rakennepuuhun yhden aloitusoksan: ”Ota heti yhteys julkiseen sanaan ja hanki itsellesi juristi!” Ongelmana tällaisessa oikeustaistelussa on vain epäsuosioon joutuminen: jääminen vaille akateemisia toimintaresursseja. Toisaalta on kysyttävä, miksi kukaan järkevä ihminen haluaisi omasta puolestaan luovuttaa asiantuntemustaan sellaisten organisaatioiden palvelukseen, jotka tuottavat itselleen ja jäsenilleen pelkkää vahinkoa. Hävitessään hallinnollisesti rohkea ihminen voittaa filosofisesti. Kiitos siis myös sinulle, Riitta Nelimarkka-Seeck, kun maksat vielä verojakin, jotta saadaan korkeasti palkatuille virkamiehille liksaa!

Filosofian hullut päivät

Edellä esitettyjen tapahtumakulkujen taustamusiikiksi suosittelisin Pelle Miljoona Oy:n levytystä ”Varjo seuraa onneain”.[210] Nelimarkan kohtaama konflikti oli osoittanut, että akateemiset vihapurkaukset seuraavat minua kuin hai laivaa, ja ne tarttuvat takiaisina takkiini, vaikka en sitä halua. Ilmeisesti me ”erilaista” filosofia- ja tiedekäsitystä edustavat ihmiset joudumme henkipatoiksi kaikkialla. Nelimarkkaa teurastettaessa Taideteollisen ovi oli avautunut myös minulle, ja olin kesän 2000 ja sitä seuraavan syksyn jälleen vapaalla jalalla. Taideteollisuuden hullujen päivien pyöriessä täysillä kierroksilla olin saanut valmiiksi oman raporttini *filosofian* hulluista päivistä, ja odotankin, milloin tempauksen lanseerannut tavaratalo keksii järjestää hullujen huoneella niin sanotut ”Stockmann-päivät”.

Dekkari on vakavasti otettava yhteiskuntakritiikin laji. Kustantajat, joille lähetin käsikirjoitukseni syksyn 1999 ja kevään 2000 aikana, oivalsivat asian ja ottivat sen ilmeisesti todesta. Tarjosin käsikirjoitustani muun muassa Pertti Hemánuksen ”Kuka halusi murhata” -teoksia julkaisseelle Pohjoiselle sekä helsinkiläisille Lokille ja Nemolle sekä räväkkyy-

destään tunnetulle Likelle, joka oli painanut ja jaellut myös väitöskirjani. Ikäväkseni yksikään kyseisistä kustantamoista ei ottanut julkaistakseen tätä erinomaista teosta, josta dekkariseuran kriitikko kirjoitti myöhemmin *Ruumiin Kulttuuri* -lehdessä, että se sisältää ”kulttikirjan aineksia”.[211]

Mutta syytkin olivat selviä. Nemosta, joka oli myös Sara Heinämaan erään artikkelikokoelman julkaissut kustantamo, puhelimeen vastasi ilkeä feministi, joka taustatahojensa valaisemana piti minua jonkinlaisena terroristina ja tiuskaisi puhelimeen alatyylisesti, että ”hei voisit sä olla soittelematta tänne?” Entä sitten Like? Toimitusjohtaja Hannu Paloviita ihmetteli, eikö asia tullut jo selväksi, kun käsikirjoitukseni oli kadonnut ja lähtenyt takaovien kautta lentoon. Loki-kustantamosta puolestaan vastattiin, ettei teos sovi heidän julkaisuohjelmaansa, ja Pohjoinen oli päättänyt lopettaa kaunokirjallisuuden julkaisemisen kokonaan. Ihme, että asia tuli heille mieleen vasta nyt. Käsitykseni mukaan kyseinen kielteisyys oli vain osa sitä kustannus- ja tiedepoliittista sensuuria, jonka kohteeksi olin joutunut jo aiemmin ja jouduin useasti myöhemminkin. Nähdäkseni ainoa tapa saada asiansa sanottua on julkaista tekstit itse.

Kirjapainoalalla vallitsi onneksi kova kilpailu. Lähetin tarjouspyynnöt pariinkymmeneen firmaan, eikä kulunut montakaan tuntia, kun eräs painotalo lähetti kuriirinsa painotarjousta tuomaan. Päätin painattaa työn Gummeruksen kirjapainossa, ja kannet teetin eräällä tuntemallani graafikolla. Kirja ilmestyi syyskesällä 2000 ja lähti kirjakauppoihin kuin palava bensavana. Ihanaa: sain vetää romaanillani turpaan jokaista sellaista akateemista kollegaani, joka oli vetänyt turpaan minua. He olivat osoittautuneet todellakin juuri niin mädiksi ja leväperäisiksi kuin kirjassani kuvasin. Teoksen päähenkilöt fysiikan filosofi Simo Sönkkö, pankkifilosofi Marjaleena Rintala ja mediafilosofi Make Leveelahti eivät tietenkään edustaneet keitään todellisia henkilöitä, mutta heidän persoonassaan kuvastuivat tietynlaiset *filosofiakäsitykset:* jokaisen heistä saattoi löytää yliopistojen laitoksilta, ja uskon esimerkiksi Simo Sönkön olevan monille tuttu hahmo.

Jos olisin kirjallisuustieteilijä, olisin tietysti voinut tehostaa sanottavaani esiintymällä suurieleisesti joissakin kirjallisuuslehdissä ja laatimalla hiuksenhienoja käsitteellisiä analyyseja teoksestani. Olisin voinut esimerkiksi tilittää operoivani ”todellisuuden ja epätodellisuuden” rajalla tai väittää kirjani olevan kannanotto ”realismia” koskevaan keskusteluun. Olisin voinut viisastella, että kuvitteellinen ja todellinen maailma yhdistyvät jo päähenkilöiden persoonassa niin, että juuri tämä tekee sekä realismin käsitteen että todellisen ja epätodellisen erottamisen mahdottomaksi… – Ja niin edelleen. Juuri näinhän kirjailijat selittävät luomuksiaan kulttuurilehdissä. Mutta luulen, että filosofinmaineeni puolesta olisin tullut vain syyllistyneeksi tahattomaan komiikkaan, ja minua itseäni olisi alettu pitää epätodellisena henkilönä. Pidän joka tapauksessa kaunokirjallisuutta melko turhana kirjallisuudenlajina sikäli kuin se keskittyy

kertomaan jostakin *todellisuudesta*, onpa tuo todellisuus sitten fiktiivisen aineksen välittämää tai ei. Kenties tästä sikisi myös oma välinpitämätön suhtautuminen teokseni ”tyyliin”. Tietyllä kirjallisuuden sääntöjä uhmaavalla suuripiirteisyydelläni halusin hyödyntää sitä havaintoani, kuinka teennäistä kirjallisuustieteen ja kulttuurielämän piirissä esiintyvien snobistien toiminta on.

Mielestäni todellisuuden ilmiöitä on parasta lähestyä tietokirjallisuuden välinein, sillä ”realistinen” (mutta kaunokirjallinen) kuvaaminen on aina vähän tylsä tapa puhua mistään. Puhuttakoon siis todellisuudesta suoraan, ja hyödyntäköön kaunokirjallisuus puolestaan keinoja, joiden valossa mikään ei ole uskottavaa – tai tavallaan on kyllä. Mitä epätodellisemmiksi asiat menevät, sitä uskottavammiksi ne paradoksaalisesti tulevat, ja juuri siksi paketoin myös omat sanomiseni absurdin komiikan kuosiin. Koska itse olen tosikko ja minulla on filosofeille tyypillinen köyhä mielikuvitus, en voi esiintyä luotettavasti kaunokirjailijana. Sen vuoksi ainoaksi keinokseni jäi surrealismi, samanlainen, jonka tunnemme Speden sketseistä: niistä, joissa Uuno Turhapuro toimii esimerkiksi kaloriatarkastajana ja joissa inhorealismi kohoaa ansiokkaiden näyttelijäsuoritusten kautta aivan uudelle tasolle tehden tyhjiksi useimpien ammattisosiologien analyysit suomalaisesta mieskuvasta. Juuri tämä sopii valaisemaan myös tiedeyhteisön tilaa, eikä varmaan ole sattuma sekään, että sosiologiaa opiskelleen Speden eräs ensimmäisistä Turhapuro-komedioista sai nimekseen ”Professori Uuno D. G. Turhapuro”.

Damnatio memoriae

Tehostaakseni kirjani vastaanottoa ja juhlistaakseni vuosituhannen vaihtumista laadin vuoden 2000 keväällä *Niin & Näin* -lehteä varten jutun, jossa arvostelin ruotsalaisen filosofianprofessorin, Svante Nordinin, filosofian historian. Kyseisessä teoksessa oli myös Ilkka Niiniluodon kirjoittama suomalaisen filosofian kronikka, joka jäljitteli G. H. von Wrightin muotoilemia kotimaisen filosofian aateliskalentereita. Niiniluoto oli asettunut samoille linjoille sikäli, että hänenkin jutussaan filosofia nähtiin Snellmanista Kailan ja von Wrightin kautta Hintikkaan etenevänä jatkumona, jossa Sven Krohnille ja Lauri Rauhalalle oli kirjoitettu mahdollisimman vähäpätöinen sivurooli. Juha Varton asema ja merkitys supistettiin lähinnä yhteen lauseeseen, jossa kerrottiin, että hän on tutkinut Pierre Abélardin, tuon maailman kuuluisimman kastraattifilosofin, logiikkaa.[212] Mitään muuta tuolla *also starring* -osastolla ei siis muka ollut saatu aikaan, vaikka tosiasiassa Varto oli ohittanut filosofisessa merkittävyydessä jo Niiniluodon itsensä. Minun ja Niiniluodon välirikkoa ilmensi se, ettei omaa nimeäni mainittu kyseisessä teoksessa lainkaan, vaikka tiedot lähes kaikista muista filosofiassa väitelleistä tohtoreista oli sisälly-

tetty mukaan. Niiniluoto oli siis julistanut minut disponibiliteettiin eräänä seurauksena siitä, etten suostunut hänen leveän kenkälestinsä alle.

Vastasin itseeni kohdistettuun *damnatio memoriae* -yritykseen jutulla, jonka otsikoksi panin heterohistorioitsijoiden oidipaalisutta pilkaten: ”He söivät isien ruumiin – Mihin filosofian historioita tarvitaan?” Teksti ilmestyi *Niin & Näin* -lehden numerossa 3/2000, ja se herätti runsaasti keskustelua kulissien takana. Analyyttiset filosofit ottivat yhteyttä lehden toimitukseen ja pyrkivät ripittämään *Niin & Näin* -lehteä siitä, että se oli julkaissut tekstini. Päätoimittaja Mikko Lahtinen, joka oli koulukaverini jo peruskouluvuosilta, ilmoitti minulle, että toimitus oli saanut Tampereen yliopiston filosofian laitokselta Timo Klemolan perille toimittaman nootin. Siinä lohduteltiin, ettei niin korkeassa asemassa oleva filosofi kuin Ilkka Niiniluoto varmastikaan loukkaantuisi sellaisen maan matosen kuin Jukka Hankamäen kirjoittelusta. – Ahaa, siis kyse oli taaskin tuosta paljon parjatusta ”kirjoittelusta”. Haukuttaessa ja vahingoitettaessa meidän erilaisten filosofien toimintaedellytyksiä kukaan tuskin kysyi, kuinka paljon *kyseiset henkilöt olivat itse loukanneet* esimerkiksi minua ja tuottaneet minulle *taloudellista vahinkoa* kielteisillä virka- ja apurahapäätöksillään!

Jos siis vastaan samalla mitalla, olisi viisastelijoilla syytä katsoa paavia itseään eikä syyttää peiliä. Sitä paitsi minä sen enempää kuin Niiniluotokaan emme tarvinneet puolusteluja; kyllä me toisillemme pärjäsimme. Ja itsehän filosofian laitosten tutkijatroikka oli rikkonut välinsä Niiniluotoon omalla lehtikirjoittelullaan jo aiemmin. Joka tapauksessa sekä päätoimittaja Lahtinen että toimitussihteeri Tommi Wallenius kiittivät kirjoitustani ja toivoivat lisää samantapaisia tekstejä. Juttuni ilmestyminen oli käännekohta filosofinkuvani kannalta, ja tie artikkelisarjan laatimiselle *Niin & Näin* -lehdessä oli auki.

Jotta myös uusi dekkarini *Kuka halusi murhata filosofin? Romaani filosofian hulluista päivistä ja myös rikoksesta* olisi herättänyt ansaitsemaansa huomiota, järjestin julistekampanjan Helsingin yliopiston ilmoitustauluilla. Vein teoksestani mainokset Porthanian ja päärakennuksen keskeisille paikoille juuri vähää ennen Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja Edistyksellisen tiedeliiton järjestämiä Edistyksen Päiviä. Siitä tulikin hauskaa. Viestini meni näköjään perille, sillä pelkistä mainoksista tuli sellaisia keräilyharvinaisuuksia, että ensimmäisen kokouspäivän jälkeen kaikki ilmoitukset oli käyty hakemassa tauluilta pois! Kun aioin muutamia vuosia myöhemmin myydä eräitä julkaisujani yliopiston aulassa, vahtimestarit kertoivat minulle, että kirjojen myynti ja markkinointi yliopistolla oli muuttunut ”luvanvaraiseksi”. Niin tärkeää akateemisten totuuksien varjeleminen siis oli.

Teokseni myi joka tapauksessa kohtalaisesti. Sekä Akateeminen että Suomalainen kirjakauppa ottivat sen myyntiohjelmaansa, mutta kysynnästä huolimatta ne eivät täydentäneet tilauksiaan näytevaraston loppu-

misen jälkeen. Ilmeisesti jokin taho oli ripittänyt sisäänostajia ja kertonut, mikä on ”poliittisesti korrektia filosofiaa”. Kirjan vaikutusvalta oli niin suuri, että se vaiettiin myös lehdissä ja muissa tiedotusvälineissä. Tähän lopputulokseen olen erityisen tyytyväinen, sillä niin kauan kuin asia pysyy sensuroituna, se vaikuttaa piikkinä jonkun lihassa, ja kirjan sisältöä on lopulta pakko käsitellä. Tapa, jolla olin arvioinut Metsätalossa toimivaa filosofian laitosta, oli niin kyyninen, ettei laitos voinut jatkaa toimintaansa entisissä tiloissa, vaan se muutti ennen pitkää toiseen paikkaan, Siltavuorenpenkereelle.

Miksi sitten valitsin kirjalleni dekkarin muodon? Rikoskirjallisuudesta on tullut keskeinen kirjallisuuden laji siksi, että rikokseen liittyy usein *arvoarvostelma*, jonka mukaan jokin asia on oikein tai väärin. Rikos sopii siis yhteiskunnallisten, tieteellisten ja tiedepoliittisten konfliktien näyttämöksi, ja sen varaan voidaan rakentaa juonellinen tarina. Mielipide, jonka halusin kirjassani välittää, oli se, että kaikista maailman työyhteisöistä tiedeyhteisö on ylivoimaisesti sairain. Tämä johtuu siitä, että vapaassa maailmassa ihmisten toiminnan *myönnetään perustuvan joko yhteisymmärrykseen tai vallan käyttöön*, mutta yliopistoissa ja korkeakouluissa kurjuuden generaattorina toimii tosiasia, että *sinua pakotetaan koko ajan anomaan oikeutusta omilta kriitikoiltasi*. Sellaisesta toiminnasta ei voi seurata mitään hyvää, vaan täydellistä hulluutta. Vallan heteronomisuus eli toiseudenvaraisuus onkin tieteen ongelma numero yksi. Tilanne on aivan samanlainen kuin se, että juutalainen anoisi oikeutta Hitleriltä vakuutellen olevansa mahdollisimman hyvä juutalainen. Ei siis ole ihme, että niin tarkastajat kuin doktoranditkin itkevät vuoroin itsensä uneen – vain herätäkseen omaan huutoonsa.

Koska yliopistot eivät ole antaneet minulle koskaan mitään, en minäkään anna yliopistoille mitään. Kieltäydyin jopa luovuttamasta teoksestani kuutta vaadittua vapaakappaletta yliopiston kirjastolle, vaikka sillä on laillinen vapaakappaleoikeus. Niiden asemasta luovutin tingityn määrän eli kaksi nidettä vain välttääkseni sakkorangaistuksen.

Ikäväkseni kirjallisuuspiirien mielenkiinto suhtautui kirjaani tympeästi, ja teoksestani poimittiin esiin ainoastaan ne kohdat, jotka miellyttivät sitä itseään, eli epäolennaisuudet. Kirjaani pidettiin osana dekkarikirjallisuutta, vaikka sen sisältö oli tiedepoliittinen. Suhtautuminen oli samanlaista kuin asennoituminen myöhempään teokseeni *Työttömän kuolema*, jota julkinen sana luki pelkkänä työpoliittisena ohjelmana pitäen minua jonkinlaisena työttömyyden puolustelijana. Todellisuudessa kyse oli henkisen arvotuotannon ja vapaan filosofian manifestista. Todettakoon, että en ole kirjoittanut tätäkään kirjaa siksi, että jokin yliopisto tai tiedeyhteisö hyötyisi panoksestani, vaan yksinomaan sanoakseni totuuden siitä, millaisia tiede ja maailma mielestäni ovat.

Ennen kokemusta: ”*Se, mikä ei häntä tapa, tekee hänet vahvemmaksi.*”[213]
Kokemuksen jälkeen: ”*Mikä ei tapa, sattuu vain paljon.*”

HEITTOPUSSINA TAIDETEOLLISESSA KORKEAKOULUSSA

Vuoden 2000 lopulla olin ollut jälleen puoli vuotta työttömänä, kun Suomen Akatemia teki päätöksen, jolla se myönsi Inkeri Savan kolmivuotiselle projektille numero 51104 yhden kolmasosan anotusta rahoituksesta. Kyseessä oli vaivainen kolmannes, mutta jokaiselle tutkijalle olisi kuitenkin varattuna edes yhden vuoden palkat. Siihen olisi syytä olla tyytyväinen, ja otin yhteyttä Taideteolliseen korkeakouluun, jossa Riitta Nelimarkan väitöstyöhön liittyvä myrsky oli saatu laantumaan. Lopullisen ratkaisunsa kiista sai tosin vasta keväällä 2001. Niinpä koko koulu oli vielä tulehtuneessa tilassa, ja kiistan osapuolia välttääkseni totuin käyttämään rakennukseen kulkiessani sen Hämeentien puoleista sivuovea, josta vei turvallinen reitti taidekasvatuksen osastolla olevaan huoneeseeni.

Toimeni koulussa sai siis jatkoa, mutta kuolinkellot olivat soineet taiteellista tutkimusta puolustaneille filosofeille. Pettymyksekseni myös Inkeri Sava oli päättänyt jakaa akatemian määrärahat toisin kuin oli suunniteltu ja akatemian päätös olisi edellyttänyt. Tasajaon sijasta hän määritteli minulle vain 6 kuukauden määräosuuden ja äitiyslomalla olevalle Mari Krappalalle peräti 19 kuukauden osuuden. Tämä torpedoi pahasti koko hankkeeni, sillä tutkimussuunnitelmani mukaisesti olin aloittanut laajan filosofisen teoksen kirjoittamisen vuoden 2000 aikana. Minut siis käytännössä pakotettaisiin suorittamaan tämäkin työni valmiiksi ilman tutkimustukea, mahdollisesti jopa työttömyyskorvauksella, mikä ei voinut olla oikein. Teokseni *Dialoginen filosofia* oli kuitenkin jo pitkällä, ja pidin tärkeänä kirjoittaa sen valmiiksi, sillä opuksesta tulisi tieteenfilosofinen ja metodologinen pääteokseni.

Tuohon aikaan suomalaisessa filosofiassa näytti tapahtuvan myös eräitä myönteisiä asioita. Juha Varto riemuitsi, että Tere Vadén oli nimitetty Tampereen yliopistoon viransijaiseksi filosofian professoriksi, mikä antoi hänelle aiheen mesota ”Tampereen valtaamisesta takaisin”. Juha sanoi lohduttavansa minua myös toisella ilouutisella, joka hänen mielestään sisältyi siihen, että Jaana Parviaisen lisensiaattityö oli hylätty. Varsin pian Tampereelta kantautui muitakin kyseenalaisia ilonaiheita, jotka kääntäisivät kenen tahansa suupielet vinoon. Ei kulunut montakaan päivää, kun Varto luki minulle Aki Huhtisen *send forward* -komennolla eteenpäin lähettämän sähköpostiviestin, joka oli lähtöisin Leila Haaparannan kynästä. Alun perin Huhtiselle itselleen osoitetussa viestissä sanottiin, että Tampereen yliopistossa tohtoriksi väitelleellä Huhtisella ei olisi dosentin pätevyyttä. Jo aiemmista yhteyksistä tuttuun sävyynsä

Haaparanta kirjoitti seuraavasti: ”Olen keskustellut kysymyksestä etukäteen asiantuntijoiden kanssa. Ei ole estettä muunkinlaiselle kirjoittelulle, mutta hakemuksessa huomioitavan kirjallisuuden pitää olla tieteellistä.” Ikään kuin itseäänkin epäillen hän lisäsi: ”Tästä pidän ehdottomasti kiinni.”[214] Haaparanta näytti ajatelleen ikään kuin Aki Huhtisen tieteelliset työt *Dasein*-filosofiasta ja psykoterapian filosofisista perusteista eivät olisikaan tieteellisiä! Ja nyt tämä satraappi toimi pirttihirmuna Tampereen ainelaitoksella, hyllytti töitä ja torjui dosentuurihakemuksia ”ennakolta”, vaikka mikään laki ei oikeuta tekemään niin.

”Perustaisit, Jukka, oman projektin”

Minun kävi sääliksi Tere Vadénia, joka joutui työskentelemään kurjan professorin alaisena. Vadén kuului kuitenkin joukkueeseemme, tai ainakin hän oli pystynyt uskottelemaan, että hän on kaikkien kaveri. Myöhemmin hän julkaisi yhdessä Mika Hannulan ja Juha Suorannan kanssa kirjan taiteellisen tutkimuksen mahdollisuuksista,[215] joten aivan tyhjä hänen panoksensa ei ollut myöskään minun ja Juhan tuolloista toimintaa ajatellen. Mielenkiintomme asiaa kohtaan oli joka tapauksessa filosofista, ja se, että meidät pakotettiin toimimaan taidekorkeakouluissa, johtui filosofian professorinvirkojen jakamisesta Jaakko Hintikan oppilaille.

Pahiten minua harmitti kuhmu, jonka Inkeri Sava oli lyönyt omaan projektiinsa pilaamalla toimintaedellytykseni ja supistamalla ne kuuteen kuukauteen. Savustaakseen minut projektistaan hän yritti taivutella minua anomaan akatemialta *omaa* projektia seksuaalivähemmistötutkimusta varten. Tosiasiassa kaikki tiesivät, että projekteja myönnetään vain professoreille, analyyttisille systeemifilosofeille ja feministisille *queer*-teoreetikoille. Vaikka mahdollisuuteni olivat minimaaliset, päätin laatia oman projektihakemuksen toukokuussa 2001.

Samana keväänä eduskunnassa käsiteltiin myös homoparisuhteiden virallistamiseen tähtäävää lakiluonnosta. Kerta oli jo toinen, sillä Esko Ahon hallituksen oikeusministerinä toiminut Kari Häkämies oli tyrmännyt koko hankkeen toteamalla tylysti, että ”näin se vain on!”[216] Lakiesityksen tultua uudestaan käsittelyyn kävin eduskunnassa kuuntelemassa keskusteluja, jotka etenivät entisiä latuja. Puheissa, jotka käsittelivät ”elämää sian kanssa” sekä ”Ilmaria ja Jalmaria perintöraanun päällä”, ei ollut mitään uutta. Ihmeellistä on, kuinka häikäilemättömästi homoja sai lyödä lakia säätävän toimielimen täysistunnossa, vaikka laki kieltää kiihottamisen kansanryhmää vastaan. Samaan aikaan minua kaiveli myös se, että professori Savan mielestä homoihin kohdistuva diskriminaatio ei ollut syrjäytymistä koskevaan projektiin sopiva aihe. Siksi olisi ollut hyvä, että laki olisi kieltänyt kiihottamisen yksilöitäkin vastaan.

Lipposen toisen sateenkaarihallituksen aloitetta kannatti tällä kertaa

eduskunnan enemmistö, ja istuva oikeusministeri Johannes Koskinen lupautui edistämään asiaa. Poliittisen puhekattilan yleisölehtereillä istui tuolloin myös Olli Stålström, joka oli juuri selviytynyt omasta oikeudenkäynnistään. Hän totesikin käräjöinnin rasittaneen itseään kovasti ja työskentelevänsä satamavartijana. Seksuaalivähemmistöjen diskriminaatio näkyi siinä, että satamajätkäksi yhteiskuntatieteiden tohtori, diplomi-insinööri ja reservin upseeri siis kelpasi, ja hän lohduttikin itseään mainitsemalla, että satamassa työskennelleistä sosiologeista oli joskus tullut jopa presidenttejä…

Minun tuli sääliksi häntä tai paremminkin hänen asemaansa. Niinpä päätin ehdottaa hänelle osallistumista projektiini, sillä Stålströmilla kuului olevan suunnitteilla seksuaalivähemmistöliikkeen historiaa käsittelevä teos. Sovimme siis hänen mukanaolostaan ja siitä, että hän laatisi hanketta varten oman osasuunnitelmansa. Toisena mahdollisena hakijana Stålström piti turkulaista Lasse Kekkiä, joka edusti kylläkin sukupuolieron kiistävää *queer*-teoriaa, mutta akatemian tiedepoliittista linjaa edustavana hän voisi ehkä vahvistaa hakemusta. Niinpä otin yhteyttä myös Kekkiin. Hänen annettuaan suostumuksensa pyysin häneltä osasuunnitelman hakemuksen yhteyteen. Molemmilla hakijoilla oli minun puolestani vapaat kädet tehdä, mitä tahtoivat, kunhan he saisivat aikaan haluamiaan tuloksia, enkä pyrkinyt neuvomaan, paimentamaan enkä ripittämään heitä, vaikka olin projektin päähakijan asemassa. Samaa vapaamielisyyttä odotin myös kaikilta muilta.

Stålströmin ja Kekin valitseminen projektiin osoittautui myöhemmin virheeksi, ja molemmat pettivät luottamukseni pahasti. Stålström osoittautui psyykenlääkkeitä käyttäväksi pillerivilleksi ja Kekki puolestaan oli sitoutunut sukupuolieron kiistävään postmodernistiseen haihatteluun sekä feminismiin, jota minulla oli kaikki syy kritisoida. Kekki oli myös virkauralleen valittu professorien kellokas, jolle assistentinvirkoja ja muita tutkimustukia riitti muutenkin. Vein joka tapauksessa hakemukseni toiveikkaasti Suomen Akatemiaan toukokuussa 2001, ja yhtä toiveikkaasti Inkeri Sava oli vetänyt papereihin Taideteollisen korkeakoulun puoltonsa. Hän aavisti kuitenkin, ettei hakemukselle myönnettäisi lanttiakaan rahaa, joten puoltaminen kävi käden käänteessä, eikä hän joutuisi tutkimuspaikan nimissä antamastaan suostumuksesta eli toimivallan ylityksestään kiinni. Toisaalta olin kertonut hankkeesta myös koulun tutkimusjohtajana työskentelevälle Päivi Hovi-Wasastjernalle, joka hänkään ei *vastustanut* sitä.

Ryhtyminen yhteistyöhön Suomen Akatemian kanssa ei käy päinsä sitoutumatta tiettyihin tiedepoliittisiin linjauksiin, joiden puitteissa seksuaalisen tasa-arvoon asennoidutaan täysin ideologisesti: pohtimatta tasa-arvon olemusta filosofisesti. Minulla ei ollut paljoakaan yhteistä virallisten näkemysten kanssa, vaan pidin niitä pelkästään epä-älyllisinä ja tendenssimäisinä. Sen sijaan halusin tehdä *filosofisia tulkintoja*, joiden

kautta voitaisiin nähdä yleisen ajattelemattomuuden taakse: siihen suohon, jossa eri intressiryhmät kamppailivat, jossa tykitettiin tasa-arvolla ja jossa erilaisten tinkimisten kautta päädyttiin tyhjänpäiväisiin kompromisseihin.

Poikkeavien mielipiteideni manifestaationa laadin homoparilaista jutun valtioneuvoston julkaisemaan *Tasa-arvo*-lehteen, jossa paheksuin koko avioliittoinstituutiota katsoen sen juontavan juurensa orjanomistusoloista.[217] Lisäksi pidin virallistettua parisuhdetta erillisinstituutiona, joka määritteli homoparisuhteet sekundaksi. Tosiasiassa mitään oikeuksia ei voida edistää kerjuun kautta, vaan anominen ainoastaan legitimoi luovuttajien valtaa. Lopuksi lainasin *Kummisetä*-elokuvista tuttua Marlon Brandoa, joka totesi eräässä elokuvarepliikissään, että ”avioliitossa se huoraaminen vasta mahdollista on”. Vaivauduin siteeraamaan myös Arnold Schwarzeneggeria, jonka mukaan ”gay marriage should be between man and woman only”. Oli siis typerää anoa mitään valtakulttuureilta tai alentua syömään vihollistensa kädestä vain sen järjettömän käsityskannan vuoksi, että ”oikeuksia luodaan julkisen vallan kautta”. Mutta mitä on oikeus? Sosialistista toiseudenvaraisuutta eli riippuvuuttako? Tosiasiassa kaikki maailman oikeudet on otettu itse.

Ironiaani ei tietenkään ymmärretty, ajatuksistani puhumattakaan. Esimerkiksi mainintani siitä, että virallistetun parisuhteen myötä maahamme tulee paljon uusia virkanaisia ja virkamiehiä, johti vain siihen, että valiokunta päätyi tekemään semantiikkaansa yhden korjauksen. Lain valmisteluelin totesi, että koska ruotsin kielessä ei ole sujuvaa vastinetta sanalle ”virallistettu parisuhde”, se vaihtaa termin muotoon ”rekisteröity parisuhde”! Näin rekat pantiin rekkariin. Kuten huomaatte, kansalaiset saavat aikaan muutoksia, jos näkevät vaivaa, vaikka asia sinänsä kääntyikin marginaaliseksi jupinaksi, ja homoseksuaalisen vähemmistön asemaa koskeva argumentaatio päätyi *kielivähemmistöä* koskevaksi ongelmaksi. Juuri tämä lillukanvarsissa kompastelu on tyypillistä hallintodiskurssin leimaamalle epä-älyllisyydelle.

Jos homoille jotain myönnettiin, avio-oikeus olisi pitänyt myöntää samassa muodossa kuin heteroillekin. Itse pidin parhaana vaihtoehtona sitä, että avioliittoinstituutio olisi lopetettu kokonaan ja avioliiton rasite olisi poistettu myös heteroilta. Hallinto on kuitenkin typerää, ja samanlaisista pässinpäistä on pantu kokoon Suomen Akatemian toimikunnat, kokoukset ja muut komiteat. Parilaki hyväksyttiin, sillä onhan naimisiin päästävä, jos halu on suuri. Mutta aivan yhtä hyvin ei ollut oman akateemisen avoliittoni laita. Kuka olisi virallistanut minun – tieteeseen vihkiytyneen filosofin – suhteen yliopistomaailman? Hakemuspaperini makasivat akatemian pöydällä marraskuuhun 2001 asti.

Kuka tarvitsee vihollisia, kun on tällaisia ystäviä?

Taideteollisessa korkeakoulussa eivät olleet solmussa vain taiteellista tutkimusta koskevat asiat vaan myös sukupuolisuutta ja henkilösuhteita koskevat asiat. Juha Varto oli joutunut tulilinjalle jo Nelimarkka-jutussa, mutta hänen ympärilleen jaksettiin edelleen rakentaa draamaa. Taidekasvatuksen osaston johtajana toimiva professori, lisensiaatti Liisa Piironen, oli aloittanut häntä vastaan omalaatuisen ja ilkeän kiusaamisprosessin: hän alkoi levittää Juhasta perättömiä väitteitä, joiden mukaan Juha Varto pyörittää pedofiilirinkiä kesämökkipaikkakunnallaan Karkussa.

Minä en tänäkään päivänä tiedä, miten Piironen saattoi perustella tuon pahanilkisen huhun, paitsi että kyseinen juoru oli lähtöisin joltain opiskelijalta, jolla oli tiettävästi mielenterveydellisiä ongelmia. Miksi Juha Varto oli hänen mielestään pedofiili? Miksi hän muka ”pyöritti pedofiilirinkiä Karkussa”? Siksikö, että minä, 35-vuotias pikkupoika, olin kotoisin Karkun naapuripitäjästä ja olin toiminut Juhan läheisenä työtoverina? Tosiasiassahan minulla ei ole koskaan ollut Juhaan nähden mitään muuta suhdetta kuin akateeminen yhteistyösuhde, enkä kai voinut keski-ikäisenä filosofian tohtorina täyttää myöskään deluusiomaista käsitystä pedofilian uhrina olemisesta. Entä millaisia saattoivat olla muut mieleen tulevat vaihtoehdot? Hämärimmälläkään väitteellä siitä, että ”Juha Varto pyöritti pedofiilirinkiä”, ei ollut mitään katetta. Koko asia on edelleen niin arkaluontoinen, että sen kertominen tässä yhteydessä saattaa vahingoittaa sekä omaa mainettaani että Juha Varton mainetta. Väitteisiin liittyvä painostus on kuitenkin totuuden vuoksi tuotava julki. Juha Varto on käsitykseni mukaan kaikissa suhteissa täysin nuhteeton mies samoin kuin olen itsekin. Osaston johtajan ilmaan heittämät väitteet puolestaan olivat niin myrkyllisiä, että Juha katsoi parhaaksi kertoa henkisen väkivallan kohteeksi joutumisestaan Taideteollisen korkeakoulun lakimiehelle, Jari Söderströmille. Mikäli herjan heittäminen ei loppuisi, Piiroselle olisi leivätön pöytä katettu. Ongelmana oli se, ettei juorujen kylvämisestä jää yleensä dokumentteja, vaikka ne lausuttuina vaikuttavatkin kuin totuus. Lakimiehen avustuksella asiaan liittyvä ilkeily saatiin loppumaan, mutta tapaus osoittaa edelleenkin sen, kuinka homoja vastaan suunnataan aggressioita ja meitä yritetään ahdistella perättömillä huhuilla, joiden tehtävänä on tuhota asemamme ja maineemme työpaikoillamme.

Eräänä motiivina osastolla levitettyyn pedofiilijahtiin oli kenties se, että olin julkaissut Juhan juhlakirjassa oman ylistykseni poikarakkaudelle ja katsoin, että filosofian opetuksen poistaminen lukioiden opetussuunnitelmista johtui homofobiasta. Samalla painotin, että Sokrateen ja Platonin ajan yhteiskunnissa pederastia eli poikarakkaus oli suorastaan arvostettua ja että kyseinen seikka osoittaa, kuinka *normeista riippuvaista* koko seksuaalisen käyttäytymisen perusta on. Se, mikä yhdessä yhteiskunnassa

on kiellettyä, on toisessa sallittua, jopa suotavaa, ja tämän kaiken sanoin pelkästään älyllisesti motivoituneista lähtökohdista. Ja Piirosen oma aggressio osoitti väitteeni seksuaalimoraalin kulttuurisidonnaisuudesta täysin oikeaksi: homofoobikko mikä homofoobikko.

Kun pedofiiliksi lavastamiselta oli leikattu siivet, Piironen päätti jatkaa kampanjaansa toisin asein. Professorinvirasta eläkkeelle jäämistä odottava lisensiaatti aloitti katkeransävyisen kampanjan, jonka mukaan Juha Varton toiminta ”ei nauti osastolla luottamusta”. Piironen onnistui käynnistämään lumipalloefektin, jonka tuloksena vainoharhaisuus työyhteisössä kasvoi, ja jossain vaiheessa Inkeri Sava katsoi, että osastolla tarvitaan ulkopuolista konsulttia. Koko laitoksen ihmissuhteet olivat Nelimarkka-riidan ja pedofiilijahdin vuoksi ajautuneet niin huonoon tilaan, että osaston työntekijät alkoivat hakeutua koulusta pois. Heidän mukanaan lähti pitkäaikainen yliassistentti Marjo Räsänen ja Piironen itse, joka oli istunut professorin virassaan vasta vuoden mutta ei hakenut lähestyvästä eläkeiästään tietoisena jatkoaikaa. Hän aikoi kai jättää jälkeensä pelkkää tuhoa, jonka kylvämiseen aika riitti. Sen sijaan minut hän esitteli eräässä taidenäyttelyssä kollegalleen todeten erittäin imartelevaan sävyyn, että ”tässä on koulumme tuleva rehtori”. Kuinka ilkeää ja tehokasta: ennustus ehkä kumoaisi itsensä. Sitä odotellessa Inkeri Savan paikalle tilaama ulkopuolinen konsulttiapu saapui. Sattumalta kyseessä oli sama firma, jonka puliveivauksesta olin saanut nauttia jo työvoimakoulutuksessa. Bruno Lange lähetti paikalle jonkun oppipoikansa, joka kävi konsultoimassa sairasta työyhteisöämme – lukuun ottamatta minua, joka olin terve ja pysyin sen vuoksi kyseisestä koulutuksesta poissa. Juuri tämä oli konsulttifirmojen neroutta: he keksivät, miten tehdä rahaa hulluudesta kärsivissä työyhteisöissä, kuten yliopistoissa ja korkeakouluissa. Siellä nämä kotitekoiset psykologit sitten ottivat käyttöön ”kovat aseet” ja puhuttelivat oppineita etunimellä kuin joitakin seurakunnan nuorteniltaan tai AA-kerhoon haksahtaneita.

Tilanne ei tietenkään helpottunut konsultoinnilla vaan vasta henkilövaihdosten kautta. Mutta sitä ennen ovi kävi myös minulle. Inkeri Sava oli katkaissut tutkimusrahoitukseni puoleen vuoteen, ja olin jälleen pakotettu menemään omana syntymäpäivänäni, kesäkuun viimeisenä, työvoimatoimistoon ilmoittautumaan ”työttömäksi työnhakijaksi”.

Susirajalla

En nostanut tutkimusmäärärahojen epäoikeudenmukaisesta jakamisesta meteliä vielä kevätlukukaudella 2001, sillä olin päättänyt odottaa, kuinka projektihakemukselleni kävisi. Akatemia olisi ollut velvoitettu tukemaan myös seksuaalivähemmistötutkimukseen liittyvää hanketta, sillä aihetta ei ollut sisällytetty ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suo-

messa” -ohjelmaan lainkaan, mitä paheksuin ohjelmajohtaja Vesa Puuroselle ja koko toimikunnalle.

Syreeni-ohjelman järjestäytymiskokous pidettiin syrjäseuduista syrjäisimmässä eli Joensuun yliopistoon kuuluvalla Mekrijärven tutkimusasemalla, jossa luonnontieteilijät tekivät omia susitutkimuksiaan ja kylmyyskokeitaan. Paikka oli vanha Ilomantsin suunnalla sijaitseva maalaistalo ja ajankohta pakkasia paukkuva helmikuu 2001. Myös minä jouduin tuolle kovan onnen retkelle mukaan. Seminaari oli ajautua täydelliseen konfliktiin, kun esitin muutamien pragmaattisesti motivoituneitten tutkijoiden aikeista filosofisia huomautuksia. Eräskin joensuulainen kansatieteilijä hermostui puheistani, joissa olin arvostellut hänen kokeellisen tutkimuksensa lähtökohtia todeten, että empiirinen tutkimus väittää aina puhuvansa kokemuksesta, mutta tilastolliseen yleistämiseen perustuvana se ei pysty vastaamaan siihen, *kenen yksilön* kokemuksesta se puhuu. Kun syrjäytymisen subjektiivisia kokemuksia ei voida tavoittaa tilastollisesti ja mikäli syrjäytymisen terminologiaakaan ei mitenkään määritellä (kuten asia näytti olevan useimmissa ohjelman hankkeissa), saattoivat kyseiset tutkimukset päätyä vain jorpakkoon. Lisäksi paheksuin sitä, että ohjelman keskiöön sijoittuva monikulttuurisuuden ilmiö oli jätetty analysoimatta eikä monikulttuurisuutta itseään voida pitää sellaisena kyseenalaistamattomana itseisarvona, jota ilman muuta pitää edistää, niin kuin rahoittajana toimiva Suomen Akatemia edellytti.

Kyllä heitä harmitti. Mitäpä esittämääni kritiikkiin olisi kukaan eifilosofi osannutkaan vastata? Lopulta tämä ampiaistyyppinen sitruunaihminen suivaantui puheistani niin, että hän kieltäytyi keskusteluista kanssani. Koska hän pahaksi onneksi kuului myös Suomen Akatemian toimikuntaan, hän katsoi oikeudekseen alkaa valvoa toimintaani vaatien tutkimussuunnitelmani nähdäkseen. Lopulta kyseinen professorinvirassa istuva nainen tiivisti oman epäilyksensä projektini toteuttamiskelpoisuudesta mainintaan, että ”ole hiljaa, ei puhuta nyt, vaan katsotaan, mitä seuraa.” – Apua! Minut oli jälleen ajettu akkamafian ahdisteltavaksi!

Objektiivinen tosiasia on, että kyseinen kansatieteilijä ei pystynyt tuottamaan omasta projektistaan yhtään monografiatutkimusta, kun taas itse julkaisin 372-sivuisen itsenäisen teoksen nimeltä *Dialoginen filosofia*, vaikka minulta poltettiin rahat! Vahinko, jonka nämä hyypiöt minulle tuottivat, oli mittavaa. Esitin seminaarissa arvostelua myös erään toisen tunnetun empiristin, sosiaalipsykologi Karmela Liebkindin, tutkimusta kohtaan. Sekin perustui pitkälti empiirisiin tilastotutkimuksiin, eikä missään pohdittu, mitä tai minkälaisia ilmiöitä tutkimuksen kohteena olevat asiat eli syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etnisyys oikeastaan *ovat*. Liebkind ei ollut itse saapunut edes paikalle vaan oli lähettänyt seminaariin erään oppilaansa Inga Jasinskaja-Lahden, joka oli Venäjältä emigroitunut tutkija ja ilmoitti luottavansa empiiriseen metodologiaan ”ehdottomasti”. Se kuulosti vaaralliselta. Harmi, että näitä semanttisesti

erottelukykyiseen ja vivahteita tunnistaviin laadullisiin analyyseihin kykenemättömiä henkilöitä oli nykyään kaikkialla yliopistossa ja hänestäkin tehtiin myöhemmin Helsingin yliopiston professori. Arvostelin heidän lopulta valmiiksi saamansa tutkimuksen *Sosiologia*-lehdessä 3/2002, jossa kritisoin myös sitä tosiasiaa, että homoseksuaaliset ihmiset oli ”unohdettu” kokonaan sekä kyseisen tutkimuksen että ohjelman ulkopuolelle.[218]

Tässä olemattomaksi tuomitsemisessa kiteytyi diskriminaation olemus. Ainoa heikkous omassa teoksessani *Dialoginen filosofia* olivatkin lopulta sen afrikkalaistyyliset kannet, joista saattoi välittyä kustantajan ja graafikon käsitys, että etniset vähemmistöt ja seksuaalivähemmistöt haluttiin muka kytkeä yhteen. Tosiasiassa painotin jo kirjani ensimmäisiltä sivuilta lähtien sitä, että etniset vähemmistöt ja seksuaalivähemmistöt ovat eri asioita. Kun niitä ei suostuttu näkemään yhdessä edes kyseisessä projektissa, miksi uhraisin yhtään ajatusta maassamme oleskelevalle vierasperäiselle väestölle? Sen enempää Suomen valtio kuin akatemiakaan ei piitannut tuon taivaallista homojen asemasta ja asetti meidät jopa ulkomaalaisia vähempiarvoisiksi omassa hierarkkisessa tasa-arvokäsityksessään.

Ohjelmaan osallistui myös sosiologi Tommi Hoikkala, joka toimi hyvin palkatussa virassa Nuorisotutkimusverkoston johtajana ja huolehti siten nuorisomme ohjaamisesta ”oikealle tielle”. Hän ja hänen kaltaisensa tekivät jo 1970-luvulla kaikkensa auttaakseen Moskovaa suomalaisten ihmisten aivopesemisessä. Ei ollut pitkäkään aika siitä, kun suomalaiset olivat verellä lunastaneet vapautensa, ja pian sen jälkeen nämä ”uudistusmieliset” lähtivät Neuvostoliittoon kouluttautumaan tuhotakseen isänmaatamme sisältäpäin. Koko ohjelmasta tulikin eräänlainen farssi. Sitoutuminen stalinistiseen propagandaan oli jo antanut kielteisen näytön kyseisten henkilöiden arvostelukyvystä. Ja tätä näkyä nämä hyvinvointi-Suomen edunsaajat parjasivat suojatyöpaikoissaan eriarvoistumisen kauheutta mutta pyrkivät silti lisäämään maahanmuuttoa ja etnistä monikulttuurisuutta. Kun he kerran itse olivat noiden ilmaisten virka- ja lentomatkojensa sivistämiä ”monikulttuurisia” ja ”kansainvälisiä” kansalaisia aivan niin kuin laulunsakin, miksi he eivät muuttaneet tutkimaan sosialististen maiden yhteiskunnallisia ongelmia? Kyllä Siperia opettaisi.

Torstai vapautti minut lopettaen kolmipäiväisen susiseminaarin ja pääsin takaisin Helsinkiin. Koska minä olen seksipakolainen omassa maassani, en mielelläni lähde nykyisinkään Helsingistä pois, paitsi jos suuntana on etelä. En ole tuon ajankohdan jälkeen käynyt juuri Keravaa pohjoisempana. Eläkööt siis heterot heteroalueella. Tämän rakkaan Helsinkimme voisi omistaa kokonaan homoille, kun missään muuallakaan meillä ei ole omaa yhtenäiskulttuuria. Heterot tekevät tässä kaupungissa asumisesta kallista ja tukalaa. Asuisivat siis siellä, missä heidän lähtökohtansakin ovat – heterot kun pystyvät kyllä elämään humppalavojen ja pajupuskien keskellä siellä, missä katuvalot loppuvat. Ja itsehän he ovat

kulttuurinsa sellaiseksi luoneet, joten pitäisivät hyvänään ja pysyisivät Toijalassa, Humppilassa tai Kajaanissa. Tämä on minun käsitykseni aluepolitiikasta.

Kun giljotiinin terä lonksahtaa

Giljotiinin terä putosi marraskuussa 2001 Suomen Akatemian tehtyä kielteisen rahoituspäätöksen, jolla homoseksuaalisuutta käsittelevältä projektiltani kiistettiin rahat.[219] Valittaminen on yleensä turhaa teloituskoneen lonksahdettua ja pään pudottua, mutta mielipiteen sanomista puoltaa se, että teloitettu voi lausua yleisölle viimeisen totuuden. Tutkimusten mukaan ihmisen aivoissa on kaulan katkaisemisen jälkeen niin paljon happea, että hän kykenee lausahtamaan vielä jotain verisen pään roikkuessa teloittajansa kädestä.

Hyvinvoiva eliitti oli laajalti edustettuna ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa” -ohjelmassa. Suomen ainoana ”kahden purjeveneen loukkuun joutuneena eiralaisena kommunistina” tunnetun elokuvaohjaaja Aleksi Bardyn äiti Marjatta Bardy oli eräs Inkeri Savan projektin osapuoli. Ollessamme koolla dosentti Bardyn työpaikalla Stakesissa ja ohjelmajohtaja Vesa Puurosen seuratessa kokousta, Bardy ihmetteli, miksi Inkerin piti jakaa määrärahat epäoikeudenmukaisesti. Professori Savan annettua kysymykseen oman brezhneviläisen vastauksensa totesin vain viileästi, että ”selväksi tuli”. Elimme tuolloin kesäkuun alkua 2001. Kun puhelimeni syksyllä 2001 alkoi jälleen soida vaatien palkatonta osallistumista projektiin, katsoin parhaaksi pitää puhelintorven kiinni. Ja kun oma hakemukseni marraskuussa hylättiin, meni osallistumisinnokkuuteni Suomen Akatemian toimintaan lopullisesti pakkasen puolelle.

Tutkimussuunnitelmaani *Representations of homosexuality in present-day Finland* oli luettu kuin piru raamattua. Kansainvälisessä arvioinnissa muuan unkarilainen heteromies moitti hakemustani siitä, että tekstissäni ”merkitys on uhrattu eleganssille [*meaning is sacrificed to elegancy*]”.[220] Tästä maininnasta olen edelleen ylpeä. Tosiasiassa tutkimussuunnitelmani oli erittäin selkeä ja toteuttamiskelpoinen toisin kuin niiden postmodernien retorikkojen suunnitelmat, joissa sorruttiin tahattomaan tai tahalliseen kukkaiskieleen ja tarpeettomaan asioiden verhoiluun. Varoittavan esimerkin siitä antavat kaksiarvoisen sukupuolieron kiistävien *queer*-teoreetikkojen puheet, että sukupuolia voi olla ”useita” ja että sukupuoli on sosiaalinen konstruktio, performanssi tai representaatio.

Tosiasiassa sukupuoli ei *ole* mitään näistä. ”Hyvän” seksuaalisuutta käsittelevän tutkimussuunnitelman tunnistaakin akatemiassa vallitsevan käytännön mukaan nyt siitä, ettei siinä ei mainita kertaakaan sanoja ”homo”, ”hetero” eikä ”seksi”. Itse olin asioista toista mieltä. Olin jopa

ehdottanut miestutkimukseen keskittyvän Tom of Finland -instituutin perustamista Helsingin yliopistoon Kristiina-instituutin kilpailijaksi. Myöhemmin eräät postmodernistiset *queer*-tutkijat kaappasivat aiheen itselleen ja perustivat yliopistoon ”Pornoakatemiaksi” nimeämänsä hankkeen.[221] Sen johtajan, Harri Kalhan, tutkimussuunnitelmassa homoseksuaalisuuden käsitettä ei tosin juuri mainittu. Akatemian jaossa vuonna 2001 Leena-Maija Rossi -nimiselle tutkijanaiselle puolestaan myönnettiin rahoitus kahdeksi vuodeksi lähes omaa hankettani vastaavalla tutkimussuunnitelmalla. Lisäksi Lasse Kekkiä hyvitettiin myöhemmin myöntämällä hänelle tutkijatohtorirahoitus kolmeksi vuodeksi *queer*-teoreettista toimintaansa varten.[222] Sen sijaan minulle ei akatemiasta myönnetty koskaan mitään – ei tätä ennen eikä tämän jälkeen.

Pidättäydyin ottamasta asioihin kantaa ennen helmikuuta 2002, jolloin sain *Dialogista filosofiaa* koskevan kirjoitustyöni valmiiksi. Tuloksena oli yli kolmesataasivuinen käsikirjoitus, jossa tarkasteltiin vähemmistötutkimuksen metodologiaa ja etiikkaa sekä ihmistieteiden menetelmällisiä kysymyksiä. Koska työ oli tehty, päätin ottaa yhteyttä Taideteolliseen korkeakouluun.[223] Inkeri Sava ei aluksi vastannut sähköpostiviesteihini, mutta kysyttyäni ohjelmajohtaja Vesa Puuroselta, missä professori Sava mahtaa olla, hänkin alkoi kiinnostua asiasta. Lopulta Inkeri Sava ilmoitti, että työni pitäisi saada julkaistuksi.[224] Asia oli luonnollisesti tärkeä, kun tutkimus oli saatu palkatta valmiiksi, ja tulokset olivat käsillä. Kyllä yliopistoille ja korkeakouluille tulokset kelpaavat, mutta oma teokseni ei ollutkaan enää helposti tarjolla. Esitin Savalle, että hän korjaisi määrärahojen epäoikeudenmukaisen jakosuhteen ja myöntäisi minulle puolen vuoden osuuden palkoistani, jolloin osuuteni täydentyisi kokonaiseen vuoteen.[225] Siihen Inkeri ei suostunut,[226] ja niinpä kieltäydyin luovuttamasta tutkimustani projektille.

Ongelmien alkusyy oli luonnollisesti akatemian omassa toiminnassa eli siinä, että projekti sai vain osarahoitusta. Toisen ongelman muodosti se, että akatemia jätti määrärahojen jakamisen projektin ”vastuullisena” pidetyn johtajan tehtäväksi. Koska minun ja projektin johtajan välille oli päässyt syntymään erimielisyyttä jo projektia suunniteltaessa, oli selvää, että johtaja käytti valtaansa minun ajamisekseni pitkospuille. Näin voidaan päätellä, että akatemian harjoittama osarahoittaminen suorastaan suosittaa kriittisten tutkijoiden sivuuttamista sellaisista projekteista, joiden johtajien moraali on kehittymätön. Kun kävi ilmi, etten olekaan tavallinen heteroseksuaali vaan homoseksuaalinen tutkija, joka haluaa pitää kiinni seksuaalivähemmistönäkökulman sisällyttämisestä projektiin, päähakija typisti määrärahaosuuteni minimiinsä. Minun tultuani savustetuksi ulos projektiin ei kuulunut enää *yhtään* miespuolista tutkijaa, vaan kaikki projektin kymmenkunta jäsentä johtaja mukaan lukien olivat naisia. Näin siis toimii Suomen Akatemian ja korkeakoulumaailman tasa-arvopolitiikka, josta ne ovat hyvin ylpeitä.

En antanut kuitenkaan periksi, vaan päätin kokeilla tasa-arvoperiaatteiden toimivuutta. Laadin asiasta kantelun sekä tutkimuspaikalle Taideteolliselle korkeakoululle että rahoittajalle Suomen Akatemialle.[227] Kirjoitin asiasta kriittiset kirjoitukset *Z*-lehteen (3/2002),[228] *Acatiimi*-lehteen (3/2002)[229] ja *Sosiologia*-lehteen (3/2002).[230] Pariin otteeseen kirjoitin myös *Yliopisto*-lehteen (5/2002 ja 8/2002).[231] Kulttuurien ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan puheenjohtaja Arto Mustajoki ja sihteeri Liisa Savunen vaivautuivatkin vastaamaan minulle *Yliopisto*-lehdessä (7/2002).[232] Heidän mielestään asiat olivat hyvin, eikä akatemian toiminnassa esiintynyt mitään ongelmia. Myös akatemialle osoittamani kantelu pyrittiin painamaan villaisella. Asia tutkittiin sisäisenä, syyllistä ei rangaistu eikä määrärahojen jakosuhteita oikaistu. Akatemian lakimies (joka on nainen) vetosi siihen, että rahojen jakaminen oli delegoitu projektin johtajalle, eikä akatemia muka voi puuttua projektin toimintaan edes selvässä väärinkäytöstapauksessa. Myös asian ratkaisu akatemian hallintoelimissä viipyi. Kahta päivää ennen asian rikosilmoituskelpoisuuden vanhenemista sain akatemialta kirjeen, joka ei ollut päätös. Se ei ollut myöskään mikään muu virallinen asiakirja. Ahdistuneensävyisen kirjeen kirjoittaja oli kulttuurien ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan pääsihteeri Liisa Savunen. Hän kertasi 26.6.2002 päivätyssä paperissaan tasa-arvokäytäntöjä koskevien säädösten tilan ja totesi, että vain *sukupuolen* perusteella tapahtuvan syrjinnän eliminoiminen on akatemian kannalta relevanttia.[233] Muilla perusteilla saa siis syrjiä.

Kaiken tämän tapahtuessa 4 300 000 euron rahoitusta nauttivan diskriminaatio-ohjelman johtaja, sosiologi ja Vasemmistoliiton vaaliedustaja Vesa Puuronen, katseli asioita piittaamattomasti sivusta. *Monikulttuuri-ideologiaa näyttävätkin kannattavan vain sellaiset tahot, joille on siihen sitoutumisesta taloudellista hyötyä oman toimeentulon tai ansionhankinnan muodossa*, kuten hyvin palkatulle professori Puuroselle.

Taideteollisessa korkeakoulussa kanteluasiat käsittelee rehtori, joka päätöksellään 12.4.2002 kiisti kaiken.[234] Se, että puolustin omia oikeuksiani, yritettiin kääntää osaksi Nelimarkka-skandaalia, ja toimintani haluttiin nähdä selityksenä myös siihen, miksi hän oli epäonnistunut väitösprosessissaan. Minusta koetettiin siis lavastaa syntipukki, joka tarjoaisi selityksen siihen, miksi Nelimarkan väitöskin oli mennyt niin huonosti. Tädit puolestaan huokailivat käsi poskellaan, että ”nythän me se keksittiin: Jukka Hankamäki on kaikkeen syyllinen!” Retorinen syyllistämistemppu olikin tehokas. Vierittämällä syitä minun päälleni Taideteollisen korkeakoulun ilmapiiri puhdistui, ja viholliseni alkoivat poimia verelläni kasvatettuja hedelmiä. Ketään ei rangaistu, vaan syyllisten virkaura eteni kuten ennenkin, ja osa heistä jopa yleni tehtävästä toiseen, kuten projektissa elätetty äitiyslomalainen, Mari Krappala.

Mutta miten oli minun asemani laita? Inkeri Sava ryhtyi raivokkaaseen feministiseen vastahyökkäykseen. Rehtorin pyytämässä kirjallisessa seli-

tyksessään Taideteolliselle korkeakoululle 8.4.2002 projektin johtaja vaati minulle jo maksettuja palkkoja takaisinperittäviksi![235] Prosessin aikana jouduin turvautumaan jopa Seta ry:n lakimieheen saadakseni minuun kohdistetut perintävaatimukset torjuttua. Tosiasiassa Inkeri Sava oli itse minulle puolen vuoden palkat velkaa. Olin kuluneiden kahden vuoden aikana tehnyt omalla kustannuksellani tutkimustyöni loppuun. Kieltäydyin tekijänoikeudellisista syistä luovuttamasta sitä koululle, mikäli palkkoja ei maksettaisi. Perusteenani oli muun muassa se, että olin pakotettu vastaamaan tutkimukseni rahoittamisesta 80-prosenttisesti itse. Kirjani kokonaisuudesta ei myöskään ollut erotettavissa yhtään erillistä osaa tutkimusprojektia varten.

Teos julkaistiin vuonna 2003, ja sen kirjoittamisesta koitui minulle yhteensä 60 000 euron ansionmenetykset menetettyinä palkkoina. Ja sen aikana minulta yritettiin periä jopa maksettuja palkkoja takaisin! Tämä merkitsee, että projektin johtajan suhtautuminen ei ollut enää ainoastaan rasistista vaan suorastaan fasistista. Yrittäessään painostaa minua palkkojen takaisinperintävaatimuksella hän tuntui ajattelevan, että ”hyökkäys on paras puolustus”. Tosiasiassa hänen tapansa toimia oli täysin perusteeton, mutta sen enempää akatemia kuin Taideteollinen korkeakoulukaan ei ryhtynyt minuun kohdistettujen takaisinperintävaatimusten osalta toimenpiteisiin. Miten helvetissä mikään organisaatio olisi voinutkaan periä minulta mitään ”takaisin”, kun se ei ollut myöntänyt minulle edes sitä, mikä minulle kuuluu? Kenties ”takaisinperinnöissä” onkin kyse samasta naisten symbolimaailmaan liittyvästä oletuksesta kuin heteroseksuaalisesta valtakulttuurista tuntemassamme ikävässä tosiasiassa: heterojulkkisten riidellessä avioerodraamojensa keskellä naisen sallitaan solvata vaikka kuinka pahasti miestä, mutta jos mies sanoo jotain kriittistä, nainen kiljuu, että ”nyt mennään oikeuteen!”

Minua vastaan suunnatusta vyörytyksestä oli suunnatonta vahinkoa toimintaedellytyksilleni. Olenkin ilmoittanut etukäteen akatemialle, Taideteolliselle korkeakoululle ja lisäksi Helsingin yliopiston rehtorille, että epäoikeudenmukaisuuksien esiintyessä jatkossa en tyydy enää ”sisäisiin selvityksiin”, vaan teen tutkintapyynnön tai rikosilmoituksen suoraan poliisille rikostutkintaa ja syytteeseenpanoa varten.

Seksuaalista solidaarisuutta

Koska asialla oli seksuaalivähemmistötutkimusta koskevaa yleistäkin merkitystä, tiedotin diskriminaatiosta *queer*-tutkijoiden sähköpostilistalla. Kerroin ilmestymässä olevasta kirjastani ja siitä, minkälaista painostusta minuun oli kohdistettu palkkojen takaisinperintävaatimusten muodossa.[236] Listan kautta asia lähti lentoon. Kyseiselle sähköpostilistalle kuuluivat useimpien feministien lisäksi myös Olli Stålström ja Lasse

Kekki. Konflikti paljasti, kuinka haluttomia nämä tieteellisen kommunismin toimivuuteen luottavat henkilöt olivat jakamaan kokemuksia kollegiaalisesti. Myöskään heiltä ei ollut odotettavissa tukea heteroiden mielivaltaa vastaan, vaan molemmat halusivat vetäytyä hankkeesta ja osoittaa, ettei heillä ole mitään tekemistä kanssani.

Olli Stålström lähetti minulle sähköpostitse vihakirjeen, jossa hän kertoi, että hänen tuttavansa ovat tiedustelleet häneltä, "missä oikein olen mukana". Jotkut feministit olivat siis yrittäneet pilata mainettani ja saattaa sen perin juurin kyseenalaiseksi levittelemällä minusta perättömiä arvioita, joiden mukaan toiminta kanssani olisi sillä tavoin epäilyttävää, että kuvatunlaiseen toteamukseen oli muka aihetta. Stålström jatkoi haukkumistani mainitsemalla, että toiminnastani on seksuaalivähemmistöille "pelkkää vahinkoa", kielteli kirjoittamasta seksuaalivähemmistöjä koskevista kysymyksistä ja vaati oman nimensä poistamista projektipapereista sillä uhkauksella, että muuten hänen täytyisi "julkisesti ilmoittaa eroavansa projektista".[237] Stålströmin kollegojen mukaan minut tunnettiin kuulemma "pahana rettelöitsijänä", joten oli selvää, että toteamuksen jäljet johtivat Helsingin yliopiston Filosofian laitokselle ja tarkemmin sanoen eräiden feministien tahoille.

Tämä oli siis kiitos siitä, että olin kehunut Stålströmin väitöskirjaa *Sosiologia*-lehdessä ja anonut hänelle projektimäärärahaa. Tavatessani Setan entisen sosiaalisihteerin Ari Saukkosen Herculeksessa, kysyin häneltä, mitä mieltä hän on Olli Stålströmista, jolloin Ari päätyi pitämään tohtori Stålströmiä yhteistyökyvyttömänä. Kysyin Saukkoselta, mitä hän toteamuksellaan tarkoitti, toisin sanoen, oliko asiasta jotakin näyttöä, teologi Saukkonen kertoi, että jo hänen omien Seta-vuosiensa aikana Stålström tunnettiin psyykenlääkkeitä käyttävänä henkilönä, joka oli ollut pitkäaikaisessa psykiatrisessa hoidossa, ja sen hän oli sanonut myös itse.[238] Ei siis ole ihme, että turkulainen psykiatri oli menettänyt hermonsa Stålströmin kanssa, ja kiistan päätymiselle oikeuteen oli kenties perusteita. Asian taustoja selvitettyäni vastasin Stålströmille, että haukkuessaan minun toiminnastani olevan "vahinkoa seksuaalivähemmistöille" hän ei ollut itse vaivautunut kysymään, miten paljon vahinkoa hän saattoi tuottaa minulle levittelemällä minusta perättömiä arvioita.

Kenties Stålströmistäkin olisi saatu vielä toimintakykyinen, jos joku olisi ajanut häneltä karvat, laihduttanut häntä 60 kiloa ja laittanut hänet pesukoneeseen niin, että hänestä olisi saatu asiakaspalveluystävällinen. Jos olisin tiennyt hänen olevan psykiatriapotilas ja psyykenlääkkeiden käyttäjä, en olisi ehdottanut häntä mihinkään projektiin. Lisäsin Stålströmille lähettämääni vastaukseen, että luonnollisesti jatkan seksuaalivähemmistöistä ja myös hänestä itsestään kirjoittamista kaiken tosiasiaaineiston valossa, kuten siihenkin asti, ja että hänen itsensä kannattaisi miettiä, miksi hänellä ei ole käytössään akateemisia toimintaresursseja. Olisiko vikaa myös tutkimustuen jakoperiaatteissa?

Turkulainen Lasse Kekki puolestaan kirjelmöi minulle joidenkin feministituttaviensa valistamana, että ”kaikkihan on selvää” ja että oli ”ikävää, että sinun täytyi toimia tuolla tavalla”.[239] – Siis millä tavalla? Minuahan oli lyöty. Toimintaresurssini oli epäoikeudenmukaisesti kiistetty. Ja nyt nämä kyyhkyläiseni kääntyivät minua vastaan suojellakseen ahneesti itseään ja rahalähteitään. Tässä näkyy, kuinka epäaltista homoyhteisö on laittamaan itseään likoon koko vähemmistön puolesta. He eivät olleetkaan ”yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta” taistelevia musketöörejä vaan pelkkiä omaa etuaan varjelevia sutenöörejä! Myös Setan lakimies ja pääsihteeri Rainer Hiltunen pidättäytyi ottamasta asiaan kantaa, eikä tapauksesta tehty raporttia Euroopan unionin tasa-arvoviranomaisille, kuten toivoin, sillä Hiltusella oli virkaura aluillaan ja oma lehmä ojassa. Hän oli hakeutumassa vähemmistövaltuutetun toimistoon virkamieheksi, johon tehtävään hänet myöhemmin myös valittiin. Näin yhteiskunta palkitsi omia keskinkertaisuuksiaan. Seta-lehden päätoimittaja Sari Virtanen puolestaan vastasi hänelle osoittamiini kiitoksiin, että ”ilo” oli kuulemma kokonaan hänen puolellaan. Sananvalinnoista saattoi päätellä, minkälaista mustamaalailua nuo henkilöt harjoittivat selkäni takana. Myös Lasse Kekkiä hyvitettiin vuonna 2004 Suomen Akatemian tutkijatohtorin viralla, jotta voitiin osoittaa, ”ettei akatemia suinkaan syrji homoja”, kun ainakin yksi homo sai akatemiasta rahaa. Keskeistä oli, että rahaa ei myönnetty *minulle*, vaikka myös minulla oli tutkijatohtorihakemus samaan aikaan saman toimikunnan samassa kokouksessa.[240]

Lasse Kekille myönnettiin rahaa, koska hän oli Suomen Akatemian tiedepoliittisille linjauksille kuuliainen sukupuolieron kiistävä *queer*-teoreetikko, postmodernisti ja feministi, joka tyydytti poliittisen oikeaoppisuuden ihanteita. Onneksi *Z*-lehti meni naistoimittajien käsissä käytännöllisesti konkurssiin, ja jo vuonna 2006 Seta yritti kaupata lehteään muille julkaisijoille siinä onnistumatta. Kun suurin osa miehistä karkotettiin lehden tekemisestä eikä lehdessä saanut enää julkaista kovia asiajuttuja, se lakkasi kiinnostamasta seksuaalivähemmistöjä. Imeläksi populaarijulkaisuksi muututtuaan *Z*-lehden kohtaloksi tuli kuihtuminen, ja ennen lopettamistaan se ilmestyi jonkin aikaa nimellä *Voltti*.

Setaveteraanien viha minua kohtaan johtui kenties siitä, että olin asettunut alttiiksi ja laittanut itseni likoon seksuaalivähemmistöjen ja erityisesti homomiesten puolesta. Setasta taas ei ole ollut minulle itselleni koskaan mitään hyötyä. Yhdistyksen aktivistit ja feministit menivät toinen toistensa taakse puolustelemaan omaa ”poliittisesti korrektia” tapaansa puhua asioista. Kenties he tulivat minulle kateellisiksi, koska filosofiset argumentaatiotaitoni ylittivät heidän omat resurssinsa. Ja heteroita ei saanut suinkaan suututtaa, ettei yhdistykseltä mene maine. Siinä pelossa eläminen oli tehnyt Setasta juuri niin mitäänsanomattoman ja naurettavan, kuin se on nykyisin. Homot ja lesbot anovat oikeuksia valtakulttuurilta ja antavat ideologisen vallan avaimet heterojen käsiin.

Kokemus on osoittanut, ettei naisten ja miesten yhteisessä yhdistyksessä ole järkeä; homojen ja lesbojen vispilänkaupalle nauravat jo hevosetkin.

Tuo ajankohta oli viimeinen, jolloin olin tekemisissä Setan kanssa. Tapaus osoittaa, ettei mikään järjestö voi eikä halua auttaa ketään yksilöä, vaikka yksilöiden rahat niille kyllä kelpaavat. Vain toinen yksilö voi niin halutessaan tukea toista ihmistä, mutta ei mikään kollektiivi, joka elättää vain itseään. En ole ollut vuosikausiin Setan jäsen, enkä kyseistä putiikkia kaipaa. Sen voisi vaikka lopettaa, kuten useimmat muutkin turhat yhdistykset. Suositan jokaiselle homolle eroamista Setasta, sillä sen toiminta muistuttaa minkä tahansa kollektiivisen laitoksen toimintaa, eivätkä yhdistyksen sisäpiiriläiset piittaa toisten ihmisten hyvinvoinnista vaan ainoastaan suojatyöpaikkojensa säilymisestä. Sen sijaan itse olen laatinut ohjelman *homoseksuaalien kansalliseksi järjestäytymiseksi* ja esittänyt sen teoksessani *Enkelirakkaus*.

Ikävä prosessi päättyi kesällä 2002 tuloksettomana. Minulle ei myönnetty penniäkään rahaa, eikä ketään rangaistu. TV-uutiset tosin raportoi, että tutkinnan yhteydessä Taideteollisessa korkeakoulussa oli paljastunut useita muitakin projekteihin liittyviä väärinkäytöksiä. Selvitys oli teetetty ulkopuolisella asiantuntijalla, ja tilille oli vaadittu koulun hallintojohtajaa, joka käsitykseni mukaan oli kuitenkin väärä henkilö vastaamaan tämän projektin johtajan kommelluksista. Uutisten mukaan väärinkäytökset olivat tulleet esiin ”kouluun saapuneen kantelun perusteella”.[241] Sen sijaan Inkeri Sava ja Suomen Akatemian virkamiehet kävelivät tilanteesta ulos huolettomasti, kuten kaikki muutkin byrokraatit.

Projektin päättyminen konfliktiin ei ollut sinänsä ihmeellistä, sillä aihe on altis jännitteille. Mutta asiantuntemusta ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa” -ohjelmassa vierailu minulle toi. Vastustankin Suomen ulkomaalaistamista ja monikulttuurisuuden ideologian varjolla tapahtuvaa maahanmuuttoa – onpa se sitten työperäiseksi lavastettua tai humanitaarista. Sen sijaan ohjelman suoranainen tarkoitus oli vain alentaa maahanmuuton kynnystä, vaikka sitä eivät halua juuri ketkään muut kuin Suomen Akatemian käsikassaroiksi palkatut virkamiehet ja eräät vihervasemmistolaiset poliitikot. Hankkeen toinen osapuoli Stakes on nyt antanut jopa ”ennusteen”, jonka mukaan Suomessa asuu sadan tuhannen venäläisen vähemmistö vuoteen 2012 mennessä.[242] Toivon todella, ettei kyseistä prognoosia ole laadittu itseään toteuttavaksi ennusteeksi.

Erään tarinan loppu

Latinalainen sananlasku sanoo, että ihminen, joka epäilee ystäviään turhaan, saa hävetä enemmän kuin se, joka joutuu ystäviensä pettämäksi. Toisaalta ihminen, joka ei epäile ystäviään ajoissa ja joutuu heidän pettämäkseen, myös kärsii enemmän. Tämän ajatuksen elämänviisaus kirkastui minulle hitaasti mutta varmasti Taideteollisessa korkeakoulussa.

Juha Varto oli osoittanut minun ja Taideteollisen välille syntyneessä kiistassa oman välinpitämättömyytensä. Professorinviran saatuaan hän oli osoittautunut itsekkääksi ja narsistiseksi oman edun tavoittelijaksi, todelliseksi mustaksi aukoksi, joka imi itseensä kaiken energian ja huomion, mutta ei luovuttanut mitään ulos. Ainoa elonmerkki hänen taholtaan oli vuoden 2001 tapahtumien jälkeen se, kun hän vuonna 2005 julkaisi Simone Weilin filosofiaa käsittelevän teoksen *Mitä Simone Weil on minulle opettanut?*, jossa hän ammensi tyhjiin vuonna 1997 ilmestyneen väitöskirjatutkimukseni. Teoksen lopussa mainitut Weil-tutkimukseni olivatkin kyseisen kirjan ainoat lähteet. Mutta koetan välttää ryhtymästä kiistelemään Varton kanssa hänen naisistaan.

Oli selvää, että Juha odotti minulta tukea kaikissa omaa etuaan koskevissa kysymyksissä mutta leipoi minusta syntipukin omiin epäonnistumisiinsa. Tässä tehtävässä palvelin häntä Taideteollisesta poistuttuani kesällä 2001. Tuo ajankohta oli myös viimeinen, jolloin tapasin Juha Varton. Keväällä 2002 pyysin, että hän olisi taidekasvatuksen osaston vastavalittuna johtajana puuttunut rahoitusta koskevaan ongelmaan, mutta hän ei tehnyt asialle mitään. Päädyin lopulta esittämään hänelle pahoitteluni sen johdosta, että hän oli mennyt kiistassa vihollisen puolelle, mistä oli hänelle itselleen haittaa.[243] Juha Varto kiisti omassa sähköpostiviestissään kaiken todeten, ettei hän näe asiassa mitään puolia ja että Suomen Akatemiakin tekee ”vain ratkaisuja”.[244] Mielestäni olisi ollut syytä tehdä ne ratkaisut oikein. Varton neuvottua minua pitämään ystävistäni kiinni[245] mainitsin viimeisessä viestissäni hänelle, että en kaipaa sellaisia ystäviä, jotka pettävät luottamukseni.[246] Tähän päättyi myös siihenastinen ystävyytemme. Tapaus todistaa, että monta filosofia samassa paikassa on huono asia; vain yksi filosofi taloa kohti riittää.

Sitten kun minusta ei ole enää mihinkään filosofina, ryhdyn varmasti itsekin professoriksi. Silti minua säälittää Juha Varton filosofinkohtalo. Erityistieteiden palvelukseen hakeutuminen pakotti hänet luopumaan filosofiasta ja filosofien omien tutkimuksellisten intressien edistämisestä. Syy oli tietenkin diskriminaatiossa, jota filosofian piirissä kohdistettiin häneen. Myöhemmin Juha Vartoa käytettiin kumileimasimena muutamien erityistieteilijöiden ja taiteilijoiden toimittamiseksi virkoihin. Esimerkin tarjoaa Esa Kirkkopellon kutsuminen taiteellisen tutkimuksen professoriksi Teatterikorkeakouluun. Lausunnon hänen pätevyydestään

antoi Juha Varto vuonna 2006. Toimiessani itse tuohon aikaan tuntiopettajana Teatterikorkeassa, mieleeni tuli, että ehkä minullakin olisi ollut pätevyys johonkin virkaan. Sen sijaan Varto joutui filosofiasta luopuneena puhumaan erityistieteilijöiden puolesta järjestellessään heitä eri tehtäviin, mutta hän ei tehnyt enää mitään meidän filosofien hyväksi, vaikka noille ei-filosofeille myönnetyt toimintaresurssit olisivat oikeastaan kuuluneet meille. Harmi vain, että olin tullut kehaisseeksi Kirkkopellon väitöskirjaa eräässä Jussi Parviaista käsittelevässä *Niin & Näin* -lehden jutussani.[247] Ei pitäisi koskaan kehua ketään vaan haukkua kaikki, niin ei tule vahingossa edistäneeksi kilpailijoidensa etua.

Luentotiedusteluja minulle on kyllä esitetty taidekorkeakouluista useinkin. Kun Teatterikorkeakoulun entisen vararehtorin, Juha-Pekka Hotisen, pyynnöstä pidin koulussa kolme luentosarjaa vuonna 2007, oli palaute hänen ilmoituksensa mukaan ”järjestään positiivista”. Työtodistuksen mukaan Hankamäki on ”syvällisesti asioihin perehtynyt, eloisa ja innostava luennoitsija”.[248] Sen sijaan hakiessani vuoden 2008 alussa avautunutta tutkimuskoordinaattorin virkaa Teatterikorkeakoulun tutkimuksen kehittämisyksiköstä, minua ei kutsuttu edes haastatteluihin.

Virkaan nimitettiin muuan Tiina Keisala,[249] joka oli Oulussa koulutuksensa saanut filologi ja yhden kirjan tohtori, siis henkilö, joka ei tiennyt sen enempää tieteenfilosofiasta kuin muistakaan tutkimuksen kehittämiseen liittyvistä asioista mitään. Syynä hakemukseni sivuuttamiseen oli varmaankin epäluuloisuus, jota läsnäoloni Teatterikorkeassa oli ehtinyt aiheuttaa. Opiskelijat olivat luentojeni johdosta kiitollisia, ja eräät arvelivat, että mikäli jatkaisin toimintaani, saataisiin koulun isoimmatkin salit täyteen. Muutamat tulivat erikseen kiittämään opetuksesta.

Syynä siihen, että opiskelijoilta saamani palaute oli yksiselitteisen myönteistä, saattoi tietysti olla se, että koulussa ei ollut juuri mitään teoreettista opetusta ennestään. Ainoa teoreetikko, joka koulussa tunnettiin, oli Konstantin Stanislavski, ja tietty slavofiilisyys ilmeni myös siinä, että molempien näyttelijäntyön professorien, eli Kati Outisen ja Vesa Vierikon nimet olivat Leninin patsasta Helsinkiin vaativan vetoomuksen listalla vielä vuoden 2007 syksyllä.[250] Muutenkin vaatijoiden joukossa oli kummallisen paljon draama-alan ihmisiä, ikään kuin teatteria voisi tehdä vain kommunismissa, joka kieltää ihmisen yksilöllisen minuuden.

Laulua, leikkiä ja laskentoa

Toimiessani Teatterikorkeassa panin merkille, että siellä jatkui sama kähminnän ja kätyröinnin ilmapiiri, jota kokoomuslainen elokuvaohjaaja Markku Jokipii oli arvostellut jo vuonna 1979 julkaisemassaan teoksessa *Teatterikoulutaisto*. Sen valossa puolueettomuuden vaatimukset voi tietysti ymmärtää, mutta on kuitenkin eri asia sulkea pois *puoluepolitiikka*

kuin kuihduttaa *tieteellinen ja taiteellinen näkemys* koulusta kokonaan. Tätä eroa ei aina osata tehdä, ja virkamiehiltä vaadittavan mitäänsanomattomuuden hyysäämisessä olikin menty jo liian pitkälle.

Niinpä koulussa pitkään palvellut opetuksen kehittämispäällikkö Sirpa Silvennoinen (joka on venäjän kielen maisteri), alkoi esittää paheksuntaa sen arvosteluni johdosta, jonka olin lausunut hallintovirkamiesten asiantuntemattomuudesta yliopistolla toimiessani. Vanha kiista tieteen, taiteen ja byrokratian suhteesta alkoi siis jälleen kalvaa, ja se nostettiin esiin minun savustamisekseni ulos tästäkin laitoksesta. Silvennoinen mainitsi muun muassa ”loukkaantuneensa” arvostelustani, jonka mukaan hallintovirkamiehiltä (tarkoitin myös naisia) pitäisi vaatia opetustaitoa ja sisällöllistä asiantuntemusta. Hänen mukaansa hallintovirkamiehillä ei *saisi* olla omia käsityksiä mistään heidän ”puolueettomuutensa” varmistamiseksi, kun taas omasta mielestäni hallintoviranomaisten *pitäisi* tietää, mitä he tekevät, ja tämän taas varmistaa vain sisällöllinen asiantuntemus.

Miten asia sitten on? Tosiasiassahan kaikilla ihmisillä on *jokin* käsitys myös sisältökysymyksistä, ja keskeistä on, *tiedostaako* virkamies oman puolueellisuutensa vai ei. Juuri tästä fenomenologisen tieteenfilosofian piirissä oli keskusteltu viimeisten sadan vuoden ajan. Siihen on tunnetusti liitetty erilaisia varmistimia, kuten omien ennakkokäsitysten ja esioletusten sulkeistaminen (*die Einklammerung*) ja yleinen itsereflektio. Juuri tällaisen itsekriittisyyden johdosta asiantuntija voi menetellä puolueettomasti, ja se takaa, että asiantuntija *on* asiantuntija. Vastaavanlainen menettely on kirjattu lisäksi professorikunnan eettisiin sääntöihin, eli tieteenfilosofisen perustelun ohella asialle oli pitänyt saada myös normatiivinen tae. Näiden normien pohjalta syntyy sitten se yhteiselämän alue, jota sanotaan tieteeksi ja joka koostuu tiettyjen metodisääntöjen noudattamisesta. Muutoinhan tiede ei olisi lainkaan mahdollista. Näin ollen oli mielestäni järjetöntä väittää, ettei tiedehallinnossa toimivien ihmisten pitäisi olla sisältöasiantuntijoita vaan pelkkiä byrokraatteja!

Mielestäni on parempi, että ihmisellä on asiantuntemusta ja näkemystä ja että hän tiedostaa sen, kuin että hänellä on näkemys, jota hän ei tiedosta eikä tunnista mutta joka vaikuttaa hänen valintoihinsa joka tapauksessa. Juuri jälkimmäisellä tavalla toimivat sellaiset virkanaiset, joilla ei ole substanssiosaamista. Virkanaiset siis käyttävät paljon valtaa, ja mikäli se ei ole perusteltua, muuttuu myös vallankäyttö mielivallaksi. Siksi olisi parempi, että hallintovirkoihin nimitettäisiin asiantuntijoita.

On esimerkiksi mahdotonta, että hallintolääkärinä toimisi henkilö, jolla ei ole lääketieteellistä pätevyyttä, sillä myös hallinnossa toimiessaan hän tekee tärkeitä sisältöpäätöksiä. Samasta syystä on tärkeää, että Teatterikorkeakoulun hallinnossa toimisi ihmisiä, joilla on *tieteellistä tai taiteellista asiaosaamista* eikä pelkää lakimiehen vainua tai hallintokokemusta. Poliittisen vallankäytön haluaisin minäkin katoavan tiede- ja taidelaitoksista, mutta epäily *asiantuntijoiden* puolueellisuudesta voidaan kumota

huomauttamalla, että jokaisen virkamiehen velvollisuuksiin sisältyy jo *lähtökohtaisesti* myös vaatimus jäävätä itsensä, mikäli puolueettomuus vaarantuisi. Ymmärrän kyllä, että hallintovirkamiehiltä (jotka tosin ovat yhä useammin naisia), ei pitäisi vaatia liikaa, mutta nyt he näköjään vaativat itse itseltään vain sitä, että he eivät osaisi tai tietäisi mitään.

Huvittavaa on, kenen puolesta Silvennoinen oikeastaan tuli puhuneeksi ”puolueettomuutta” vaaliessaan, sillä koulun ulkopuolelta tulleena ainakaan minua ei olisi ollut syytä pitää ”puolueellisena” – ei edes hänen omilla kriteereillään arvioituna. Ryssänkielen maisterina hän itse ei ollut varmasti sen enempää teatterin kuin hallinnonkaan asiantuntija. Vaikka opiskelijoiden vastaanotto minua kohtaan olikin syleilevää, oli riita hallinnon ja itseni välille katettu. Paitsi että hakemukseni virkaan hylättiin, yleistä kielteisyyttä saattoi ilmentää sekin, että koulun pitkäaikainen hallintojohtaja sanoutui virastaan irti siirtyen toisen työnantajan palvelukseen vain pari kuukautta kouluun tuloni jälkeen. Syytä irtisanoutumiseen en tiedä, sillä en koskaan tavannut kyseistä henkilöä, mutta oletettavaa on, että häntä harmitti se, kun koulun suvaitsevat ja avaramieliset tahot olivat avanneet toiminnalleni oven. Mikä onkaan tehokkaampaa kuin lähteä itse jättäen koko laivan, jos huomaa jonkun mielestään epäsopivan tahon livahtaneen messiin. Ja tietysti myös tuonaikainen tuttavuuteni Jussi Parviaisen kanssa saattoi vaikuttaa asiaan. Turkan ja Parviaisen jälkeen koulu oli vajonnut pahasti, ja vaikka Yrjö Kallisen veljenpoika Timo Kallinen laatikin kyseisistä vuosista sovittelevan historiikin,[251] koulun opettajakunta joka tapauksessa vanheni ja leipääntyi viroissaan, ja parhaimmillaan he olivat lausuessaan Helkavirsiä.

Olin myös hakenut Taideteollisen korkeakoulun ja Teatterikorkeakoulun yhteisestä kehittämis- ja koulutuskeskuksesta neljää eri virkaa vuonna 2005, mutta en tullut sillonkaan valituksi edes haastatteluihin, vaan virkoihin nimitettiin alikvalifioituneita tutkijoita ohitseni, eikä useimmilla heistä ollut edes tohtorintutkintoa. Yksikön johtajana toimi maisteri Teppo Turkki, ja päätökset teki Taideteollisen rehtori, jolla olivat aiemmat tapahtumat muistissaan: hänen mukaansa koulussa ei diskriminoida ketään.[252] Ehkä juuri sen varmistamiseksi myös esittävien taiteiden koulutuspäällikön virkaan valittiin *queer*-teoreetikko Kai Lehikoinen.[253] Näin voitiin varmistaa, että koulussa toimii ”myös seksuaalivähemmistötutkimuksen edustajia”, vaikka virkaan valittu edustikin omien näkemysteni vastaista sukupuolieron kiistävää postmodernismia. Samoin designin alan virka täytettiin muuan Eeva Mäkisellä, jolla ei ole mitään jatkotutkintoa.[254] Media-alan virka puolestaan jätettiin kokonaan täyttämättä, koska päteviä hakijoita ei muka ollut.[255] Näin haluttiin varmistaa, että minua, joka olisin ollut hakijoista pätevin, ei tarvitse nimittää virkaan. Kun virkaa hoitamaan laitettiin sijaisena määräaikainen henkilö, päätös ei ollut muutoksenhakukelpoinen, ja lisäksi paperit oli puskuroitu pykälillä, joissa sanottiin, ettei päätöksistä voi valittaa.

Totuus tällaisista ”koulutus- ja kehittämispäällikön”, ”koordinaattorin”, ”suunnittelijan” ja muiden byrokraattien viroista on tietenkin se, että ne ovat täysin turhia. Niiden haltijat tarkkailevat ja rankaisevat opiskelijoita ja ylläpitävät rekistereitä mutta eivät tee sitä, mitä heidän pitäisi: antaa opetusta ja tutkimuksenohjausta. Kun eräs professori pyysi minua myöhemmin tuntiopettamaan omia jatko-opiskelijoitaan ja ohjaamaan heidän väitöstöitään, sanoin suostuvani, mutta vain yhdellä ehdolla: sillä, että minulle myönnetään virka, viisi tuhatta euroa palkkaa ja sihteeri. Pyyntööni ei tietenkään suostuttu, vaikka asiassa ei olisi ollut mitään ihmettelemistä. Nuo eduthan olivat jo ohjattavilla itselläänkin. Toivon, että he löytävät nyt jonkun tytön tai pojan pitämään luennot.

Saranat sanoivat: ”Homo!”

Opetukseni saamasta myönteisestä palautteesta huolimatta kaikki hakemukseni myös lukioiden filosofian opettajaksi on hylätty tai jätetty käsittelemättä. Verukkeena on käytetty väitettä, etten ole ”suorittanut opettajan pedagogisia aineopintoja kasvatustieteessä”.[256] Tohtorintutkinto ja sosiaalipsykologian sivulaudatur, laaja julkaisutoiminta ja kokemus eivät merkitse byrokraattien silmissä mitään heidän halutessaan diskriminoida homoja, ja tavallaan olenkin ylpeä siitä, että minua sanotaan ”epäpäteväksi” ja ”ylikoulutetuksi”. Tosiasiassa koulujen heteroseksuaaliset rehtorit pelkäävät sitä, että oppilaiden vanhemmat alkavat soitella kouluihin ja tiedustella, miksi opettajaksi on valittu homoseksuaali, joka tekee heidän kullannupuistaan esimerkillään homoja. Tämän epäluuloisuuden vallitessa opettajakuntaan ei valita juuri ketään avoimia ja suorapuheisia homoja, ja koulu pysyy edelleenkin heterokouluna.

Keväällä 2005 antauduin hakemaan myös erästä Helsingin sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulussa avoimeksi julistettua koulutusjohtajan virkaa. Opistotasolle pudottautuminen merkitsee pahimmillaan omien resurssien täydellistä hukkaan heittämistä, mutta nerouden tunnistaa tuhlailevuudesta, ja minä haluan palvella ihmiskuntaa. Hakemalla virkaa selviäisi, mitä keinoja byrokraatit käyttäisivät pitääkseen homoseksuaalisen filosofin pois virasta, johon minulla oli selvästi pätevyys. Ei mennyt kauankaan, kun oppilaitos ilmoitti, että se laittaa virantäyttömenettelyn uusiksi julistamatta virkaa kuitenkaan uudestaan haettavaksi.[257] – Mitä ihmettä? Saatuaan tietää, ketkä henkilöt hakivat virkaa, koulu halusi määritellä *pätevyysehdot uudestaan*, jotta virkaan voitaisiin valita ”sopivana” pidetty henkilö. Kyse oli siis viranomaisen harjoittamasta petkutuksesta, jossa hakuehtoja yritettiin säädellä jälkikäteen minua epäsuosiviksi. Koska olin neljäntoista hakijan joukossa ainoa tohtori (erään hallintotieteiden tohtorin lisäksi), keihään kärki osoitti suoraan minuun.

Rajattuaan minut muodollisesti epäpäteväksi koulu ei edes haastatellut

minua sen selvittämiseksi, mitä edellytyksiä itselläni olisi ollut virkaan. Lopulta tehtävään nimitettiin minulle tuntematon maisteri Risto Koistinen, jolla ei ollut mitään näyttöä itsenäisestä tutkimustoiminnasta. Nimitys tehtiin molempien tohtorien ohitse, vaikka toiselta nuo sinänsä mitättömät ”opettajan pedagogiset opinnot” löytyivät.[258] Mitä ne sitten ovat ja miksi niiden suorittamista pidettiin niin tärkeänä? ”Opettajan pedagogiset opinnot” ovat aineopintotasoisia kasvatustieteellisiä opintosuorituksia, jotka tarkoittavat todistusta siitä, ettei hakija ole homo. Kyseisiä opintoja suorittamaan ei näet valita juuri ketään avoimia homoja, sillä opettajanpätevyyden akateemisessa arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, kuinka hakijat ”tulevat toimeen lasten kanssa”. Yrittäessään karistaa pedofiilit pois kasvatustieteellisten opintojen piiristä nuo pahanilkiset ämmät, jotka toimivat kasvatustieteellisten tiedekuntien professoreina ja lehtoreina, haluavat karsia samalla pois myös kaikki homot ja lesbot, jotka voisivat esittää purevaa heterokoulun ja kasvatustieteellisten ideologioiden kritiikkiä.

Entä mitä merkitystä opettajan pedagogisilla opintosuorituksilla lopulta oli aikuisoppilaitoksen hallintovirassa? Ei mitään. Opetusvirasto käyttikin sitä pelkkänä verukkeena, jotta sen ei tarvinnut nimittää virkaan minua. Totuus on, että tohtorintutkinnon suorittanut pitäisi nimittää virkaan kaikkien alemmin koulutettujen ohi. Päätöksentekoon osallistuneilta itseltään puuttui korkein akateeminen tutkinto ja pätevyys. Päätöspaperin mukana tuli siis paskaa käteen. Sitä oli yritetty puskuroida opetuslautakuntaan kuuluvien kylän akkojen nimikirjoituksilla, ja mukaan oli haalittu myös huoltajien edustaja, jotta voitaisiin uskotella, että homoseksuaalista hakijaa odottaa vielä vanhempienkin taholta tuleva uhkaus.

Olen jo useissa artikkeleissani ja kirjoissani haukkunut julkisesti sen tavan, jonka mukaisesti opetushallinto puolustaa omaa ammattikuntaansa vaatimalla kasvatustieteellisiä opintoja sellaisiltakin henkilöiltä, joiden muodollinen ja tosiasiallinen pätevyys *ylittää* pelkät aineopintotasoiset pedagogiset opinnot. Se, ettei joku hakija ole vaivautunut moisia suorittamaan, ei tarkoita, ettei hakijalla olisi pätevyyttä. Olinhan sentään väitellyt tohtoriksi filosofian alalta, jolle koko kasvatustiede on tieteenalana velkaa, ja osaan varmasti pitää myös ”Johdatus alkeiden perusteisiin” -luentosarjoja moitteettomasti. Nykyään, kun koulumaailma kärsii oppilaiden tekemistä koulu-uhkauksista, jotka ovat pahimmillaan ritualisoituneet niin sanotuiksi kouluampumisiksi, katson näiden väkivallan karnevaalien kertovan korutonta kieltään siitä, mikä opettajien ja opetushallinnossa toimivien ihmisten *todellinen pätevyys* on. Juuri nuo homofoobiset tädit ja sedät eivät osaa kohdata nuoria ihmisillä *millään* tunneelämään liittyvällä tasolla, ja he ovat täysin pihalla nuorten ihmisten todellisuudesta sekä siitä maailmasta, jossa nämä elävät. Siksi en ihmettele, vaikka niin sanottu Führerprinzip on otettu käyttöön myös

kouluissa: sen mukaan korkeampiarvoinen saa *ampua* niskoittelevan alempiarvoisen. Kun myös nuoret itse joutuvat kouluviranomaisten taholta täysin ymmärtämättömän asennoitumisen kohteiksi ja kun heitä painostaa vielä Kelakin omilla opintotuen takaisinperintävaatimuksillaan, en lainkaan ihmettele, että joillekin oppilaille saattaa tulla mieleen, kannattaisiko mennä poistamaan päiviltä muutama koulu- ja viranomaishallinnossa toimiva yhteiskunnallisen edun saaja ennen kuin he puolestaan ehtivät nylkeä nuoret itsensä.

Olen sittemmin huvin ja harrastuksen vuoksi hakenut myös muutamia turvallisuusalan ja julkisen sektorin virkoja, kuten eduskunnan henkilöstöpäällikön virkaa. Supon entisen johtajan Seppo Tiitisen toimesta tehtävään nimitettiin muuan majuri, ja näin kansanedustuslaitoskin päätyi pitämään ulkoisen turvallisuuden varjelua tärkeämpänä kuin ihmissuhdeasioita.[259] Tony Halmeen tapaisten poliitikkojen kommellukset huomioon ottaen kyseisessä toimessa olisi tarpeen suojella kansanedustajia heiltä itseltään.

Ensimmäinen, joka rikkoo jään, on usein hengenvaarassa.

Ääni pulasta

SOTA REFEREITÄ JA REMONTTIREISKOJA VASTAAN

Vuoden 2002 vastoinkäymisiin liittyi se, että hiljattain peruskorjatussa taloyhtiössämme aloitettiin täysin turha ikkunaremontti. Titanicin valmistumis- ja uppoamisvuonna rakennetussa talossa oli tehty peruskorjaus 1995, jolloin rakennuksen julkisivu, huoneistot, sähköt, vesijohdot, lämmitys, viemärit ja kaikki kuviteltavissa oleva oli saneerattu jokaista neliömillimetriä myöten kuntoon. Vain ikkunat oli jätetty remontoimatta. Lisäksi yhtiössä tehtiin ikävä kyllä piharemontti kesällä 2000. Se oli harmillista, ja maisemat olivat mullin mallin koko kesän. Nyt aiottiin repiä ikkunat, ja syynä tähän oli tietenkin byrokratian turhamaisuus: kun remontti tehtiin erillisenä, sitä varten oli mahdollista saada valtion korjausavustusta. Itse en olisi hyväksynyt ehjän talon jatkuvaa repimistä mistään hinnasta. Remonttireiskojen varusteet lojuivat olohuoneessani juhannuksen 2002 yli.

Työläiset ja insinöörit ovat sellaista väkeä, että he rikkovat kaiken, mikäli saavat siihen luvan tai aiheen. Muutamat ihmiset ovat valmiita jopa maksamaan tarpeettomasta purkamisesta. Juuri tähän perustuu käsitykseni, jonka kirjasin työyhteiskunnan ongelmia tarkastelevaan teokseeni *Työttömän kuolema:* suuri osa maailmassa tehtävästä työstä on turhaa – toimintaa, jota ilman tultaisiin hyvin toimeen.[260] Varsinainen ongelma on, että niin sanottujen tavallisten ihmisten ajattelu vaeltaa aina vain materiaalisessa maailmassa, jossa he näkevät puutteita ja korjaa-

misen aiheita, ja mietiskelevä filosofinen elämä on heille vierasta. Myös minun kotoani oli turha repiä rikki hyviä sata vuotta vanhoja ikkunoita, kun pesu olisi riittänyt. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen antiikkiset karmit päädyttiinkin minun ja Museoviraston vaatimuksesta säilyttämään ja korjaamaan, mikä tosin viivytti remontin valmistumista.

Tämä immanenteille arvoille rakennettu yhteiskunta näyttää olevan kaltaisilleni ihmisille liian reipas. Olen usein ihmetellyt, miksi en saa asuakaan rauhassa, vaan myös kotiini on koko ajan tunkemassa joitain kutsumattomia tyyppejä, kuten putkimiehiä, sähköasentajia, lattianikkareita, vesijohdon korjaajia ja viemärintarkastajia, yhtä kaikki henkilöitä, jotka uhkaavat rikkoa tai repiä kaiken. Mikään ei ollut turvassa tässä reippaitten heteroiden hallitsemassa yhteiskunnassa. Nyt nuo remonttireiskat olivat vähällä särkeä tietokoneeni, joka lopettikin toimintansa heti heidän mentyä tiehensä. Arvelin sen nielleen niin paljon pölyä, että omalla rautakourallaan kyseiset pienoisterroristit käytännössä saivat sen hajoamaan. Ehdin kaikeksi onneksi pelastaa *Dialogisen filosofian* käsikirjoituksen remonttimiesten hyökkäyksen alta.

Vaikka kaupunkiympäristö onkin meille homoseksuaaleille ainoa mahdollinen elinympäristö, koin rauhattomuuden haittana kirjoittamiselle. Harkitsin jatkuvasti mahdollisuutta muuttaa maaseudulle. Käytännön syistä se ei tulisi kuitenkaan toteutumaan. Haluni olla hiljaisuudessa ja rauhassa ei ilmentänyt ainoastaan massakulttuurin halveksuntaani, vaan siinä heijastui tosiasia, että luova työ on mahdollista ainoastaan erakoitumalla ja vetäytymällä vuorille. Niin kauan kuin me filosofiset ihmiset emme muodosta omaa yhteiskuntaluokkaamme, joka suojautuu duunareitten väkivallalta omien panssariaitojensa taakse, me olemme moukkien uhkailtavina. Tämä ohjaa toivomaan luokkaeroja takaisin, palkanalennuksia duunareille ja meille akateemisille nuo heidän kiskomansa tuhansien eurojen palkat ja palkkiot. Työväenluokan viihdyttämiseksi ylläpidetyn massakulttuurin vuoksi maailmassa ei saa formuloiden, väkivaltaelokuvien ja kaiken muun rymistelyn lisäksi olla enää mitään *arvokasta*, esimerkiksi jotain sellaista, jota ei saa suin päin hajottaa ja kantaa avolavalle. Me taiteilijat ja kirjailijat olemme erillisryhmä, ja meidän pitää erottautua väkivaltaisesta työväenluokasta sekä keskiluokasta, joka niin helposti ja välinpitämättömästi tuhoaa pyrkimyksemme. Tällöin ei ole tosin paljoakaan eroa sillä, tekeekö tuhotyön SAK:lainen duunari, juoppo kulkuri vai joku yliopiston professori, mikäli hänellä on asenne, jonka vuoksi hän jättää jälkeensä vain revittyjä tutkimuksia, rikki lyötyjä taideteoksia ja pilattuja ympäristöjä. Susi on sudelle aina jonkin verran ihminen, mutta noita reippaita ja ahkeria ihmisiä minä pelkään.

Takaovien kautta lentoon

Minun oli uudistettava tietokonelaitteistoni syksyllä 2002. Olin kuitenkin onnistunut toimittamaan teokseni *Dialoginen filosofia* käsikirjoituksen Yliopistopainoon jo keväällä, ja kustannustoimittaja Markku Pääskynen oli luvannut, että se ilmestyisi kustantamon julkaisuohjelmassa. Pääskysestä tuli sittemmin lahjakas kirjailija. Hän oli juuri julkaissut ensimmäisen romaaninsa, ja käydessäni tapaamassa häntä toukokuussa 2002 mainitsin olevani iloinen saadessani tavata ”oikean kirjailijan”. Tietokirjojen tekijöitähän ei perinteisesti pidetä oikeina kirjailijoina vaan enintään ”tietokirjailijoina”. Markku oli halukas edistämään kirjani julkaisemista, mutta kustannuspäällikkö Sirkka Stoltin ehdotuksesta hän aikoi vielä luettaa tekstiä jollain refereellä. Koska kiistelty maineeni oli laajalti tiedossa, Markku kysyi minulta, millä tahoilla tekstiä kannattaisi kierrättää. Tosiasiassa tästäkin menettelystä tulisi joko sensuurikäytäntö tai täysin puolueellinen prosessi, sillä minullahan ei ole muita kuin ystäviä tai vihollisia ja huvittavaa on vain se, että jokainen on itse paikkansa valinnut. Markku päätti luettaa tekstiä kahdella itse valitsemallaan taholla.

Vaikka kevätpääskynen livertelikin vielä iloisesti, oli pääskypienoisen ääni syksyyn mennessä muuttunut, ja Markku kutsui minut keskusteluun. Vihollliseni olivat iskeneet. Työni oli lähetetty Sami Pihlströmin, tuon Niiniluodon lempilapsen ja analyyttisen filosofian kummipojan, pöydälle. Samalla kun minut oli pakotettu tekemään työni loppuun ilman mitään rahoitusta, Sami oli nauttinut kuukausipalkkaa teoreettisen filosofian yliopistonlehtorin virassa, ja nyt hänelle tarjottiin vieläpä mahdollisuutta kiistää työltäni julkaisuoikeus. Lausunto oli odotettu: Pääskynen kertoi minulle, että ”koska lausunto oli kriittinen, työtä ei voisi julkaista tässä muodossa”. Toisen lausunnon Pääskynen oli tilannut Esa Saariselta, joka puolestaan oli suostunut toimeen sillä ehdolla, ettei hänen henkilöllisyyttään paljastettaisi minulle. Esa Saarinen kirjoitti kielteisessä lausunnossaan seuraavasti: ”Tekijä ei suhteuta tarkastelujaan esimerkiksi Bohmin, Sengen tai Isaacsin dialogisuutta koskeviin tarkasteluihin, varmastikin siksi, ettei kukaan heistä toimi ahtaan akateemisen filosofian viitekehyksessä. Sengehän on esimerkiksi organisaatiotutkija ja Bohm (lähinnä) fyysikko.”[261] – Mitä kummaa? Tulisiko Saarisen nyt ”ahtaaksi akateemiseksi tutkimukseksi” määrittelemä tekstini muka jollakin tavoin paremmaksi, jos höystäisin mukaan systeemifilosofeja, jotka ovat *pelkkiä* teoreetikoita?! Näin sanoessaan Saarinen todisti, että ihminen voi sanoa toisista ihmisistä vain jotain sellaista, minkä on *itse* kritiikkinä saanut.

Myös Saarinen oli lyönyt minua puukolla selkään. Hänen kommenttinsa olivat tuulesta temmattuja, ja niistä näki selvästi, ettei kirjoittaja ollut jyvällä koko dialogisuuden ajatuksesta. Miksi minun olisi pitänyt viitata jonkun fyysikon mielipiteisiin tai liikkeenjohdon konsultin näke-

myksiin selvittääkseni dialogin mahdollisuuksia filosofian menetelmänä? Koko ajatus kertoi vain Saarisen omasta vieraantuneisuudesta. Minulle riitti tärkeämpääkin lähdeaineistoa. Toteamalla suostuvansa lukemaan työn mahdollista ”seuraavaa versiota” Saarinen yritti kaapata kirjani omaan ohjaukseensa ja niittää sillä (kenties kyseenalaista) kunniaa. Näiden toteamusten jälkeen se ei tulisi onnistumaan. Provokaatiosta huolimatta pystyin hillitsemään itseni ja sain Pääskysen puhuttua puolelleni. Ammattimaisena sanankäyttäjänä hän totesi näkevänsä lausuntojen rivien väleistä, mistä oli kyse. Lopulta Pääskynen osoittikin lojaalisuutta *minulle* ja printtasi Saarisen salaiseksi tarkoittamasta lausunnosta kopion, jonka olen liittänyt arkistoihini. Tuo kirje sinetöi minun ja Saarisen välirikon. Myös hänen olisi kannattanut miettiä, kenen puolelle asettuu, tai sitten hänellä oli jo ystäviä tarpeeksi. Joka tapauksessa hän oli vahingoittanut mahdollisuuksiani saada teokseni julkaistua, ja käytännössä hän oli vähällä vaarantaa julkaisemisen kokonaan.

Saatuaan tietää, että minulta on ilmestymässä kirja Sami Pihlström puolestaan tuli kateelliseksi ja keräsi eräistä artikkeleistaan kokoelman, jota hän tarjosi Yliopistopainolle. Teos ilmestyikin jo samana vuonna nimellä *Kokemuksen ehdot – Kantilaisen filosofian uudelleenarviointia*.[262] Tylsä nimi, eikä teoskaan herättänyt paljoa huomiota, mutta hänen täytyi kompensoida alemmuudentuntoaan julkaisemalla hätäisesti jotakin. Myös Pihlströmin päätyminen oman kirjani arviointitehtävään oli sattuman satoa, kuten akateeminen päätöksenteko yleensäkin. Markku oli alun perin tiedustellut käsikirjoitustani koskevaan arviointitehtävään asiantuntijaa kaiken vallan ja viisauden lähteeltä, Ilkka Niiniluodolta. Hän puolestaan oli kehottanut kääntymään minulle tuntemattoman Johanna Oksalan ja Juha Himangan puoleen. Oksala pidättäytyi onneksi vastaamasta asiaa tiedustelleelle Pääskyselle; olinhan arvostellut hänen (aivan niin kuin monien muidenkin feministien) käsitteellisiä sekaannuksia teoksessani.[263] Kuultuaan, että työni käsitteli Emmanuel Levinasin filosofiaa Himanka puolestaan vastasi, että hän ”ei tunne juutalaista filosofiaa”.[264] Ymmärsimme Markun kanssa yskän.

Kiitän edelleenkin Markku Pääskystä hänen tarkkanäköisyydestään ja siitä, että hän lausuntojen varauksellisuudesta huolimatta teki myönteisen julkaisupäätöksen. Asiaan vaikutti myös professori Lauri Rauhalan suosittava kanta. Kirja otettiin Yliopistopainon julkaisuohjelmaan syksyllä 2002, mutta sen julkaiseminen viipyi seuraavan vuoden puolelle.

Dialogia dialogista

Dialogisen filosofian ilmestyminen oli kevään 2003 palkitsevimpia tapahtumia. Olen edelleen sitä mieltä, että kyseessä on yksi merkittävimmistä Suomessa tällä vuosituhannella julkaistuista tieteenfilosofisista

kirjoista. Vaikka teoksesta tuli myyntihinnaltaan kallis (se maksoi 33 euroa), jokainen ostaja sai rahoilleen 372 sivun verran vastinetta, ja tulevaisuudessa kirjan arvo vain nousee. Teos otettiin myös julkisessa sanassa vastaan tyydytyksellä. Eräs kaikkein yllätyksellisimpiä puheenvuoroja oli Juha Varton arvio, jonka hän kirjoitti *Niin & Näin* -lehden numeroon 2/2003. Siinä oli aistittavissa katumusta. Nähdäkseni Juha kirjoitti kiittävän arvostelun *Dialogisesta filosofiasta* koettaakseen pestä käsiään minun potkuistani. Hän päätti tekstinsä sanoihin, että Hankamäki on

> […] onnistunut kirjoittamaan ajankohtaisen ja oletettavasti ajattomasti radikaalin kirjan, jonka anti ihmistieteiden tutkijoille ja toimijoille on luullakseni kestävää tekoa.[265]

Vaikka Juhan arvio teoksestani oli myönteinen siinä suhteessa, että teosta suorastaan ylistettiin lehdessä, hänen käsityksensä minusta ja kärsivällisyydestäni oli virheellinen. Minua voi nolata vain kerran, ja oli väärin kuvitella, että vahinkoa, jonka tuottamiseen hän oli itse osallistunut, voisi ostaa takaisin. Julkinen kehuskelu antoi lisäksi olettaa, että hänellä oli muka ollut joitain ansioita kirjan kirjoittamisessa. Väliemme katkettua se ei pitänyt paikkaansa.

Koska olin arvostellut teoksessani helsinkiläisiä filosofianprofessoreita, myös kosto oli odotettavissa. Olin juuri tullut ulkomaanmatkalta elokuussa 2003, kun Markku Pääskynen lähetti minulle viestin, jonka mukaan *Yliopisto*-lehdessä oli ilmestynyt ikävänsävyinen arvio. Sen laatija oli minulle tuntematon Tapani Kilpeläinen, joka kirosi kirjani alimpaan kattilaan. Hänen arvionsa alkoi maininnalla ”Tie helvettiin on kivetty…”.[266] Jutussa teostani luonnehdittiin hajanaiseksi, ja minua verrattiin herjaavasti joihinkin pirtu-ukkoihin. Vedin ykköspukuni päälle ja lähdin tapaamaan lehden toimitussihteeriä. ”Ai sinä olet Jukka Hankamäki”, totesi Arja Tuusvuori. Vaadin vastineeni julkaisemista lehdessä, mihin suostuttiin pahoitellen, että siitä piti lyhentää pari sanaa, koska en ”ollut Matti Klinge”. Emeritusprofessori Klinge oli kuulemma ainoa henkilö, joka oli saanut tekstinsä julkaistua ilman lyhentämistä. Totesin kirjoituksessani, että maininta helvettiin johtavasta tiestä saattaa olla ennenaikainen, ja paremmin kuin olla huolissaan niinkin vähäpätöisestä asiasta kuin ”tyylistä” Kilpeläinen olisi voinut kolhia Opelini ja kivittää ikkunani. Toisaalta muistutin *nauttivani* konfliktista, sillä se tarjosi minulle mahdollisuuden heittää eettisen haasteen tieteen rakkikehään. Viittasin siihen, että Lauri Rauhala oli lähettänyt minulle kesän kuluessa kirjeen, jossa hän totesi olevansa kanssani ”täsmälleen samoilla linjoilla”. Ilmoitin aikoneeni laatia kriittisen vastineen myös Juha Vartolle, sillä niin vuolaasti hän oli kehunut kirjaani filosofisessa aikakauslehdessä. Lopuksi sanoin uskovani, että Kilpeläisen vihamielisyys

kertoi vain hänen omasta halustaan sanoa tämän maailman menosta itsekin jotain, ja kumarsin arvostelijalleni linkkuveitsimäisesti syvään.[267]

Tamperelainen kasvatustieteen dosentti Maija Lehtovaara puolestaan jatkoi alkanutta keskustelua. Hän yllätti minut laatimalla arvostelun *Aikuiskasvatus*-lehteen 4/2003, jossa hän kehui teostani katsoen, että

> [k]irjan teoreettinen osa on Buberin ja Levinasin filosofiaa tuntevallekin erinomaisen antoisa. Kummankin filosofia on kuvattu asiantuntevan syvällisesti, mutta samalla konstailematta ja harvinaisen selkeästi.[268]

Lisäksi hän vaivautui osallistumaan minun ja ylioppilas Kilpeläisen sananvaihtoon tuomitsemalla Kilpeläisen tyylin ”vihjailevaksi ja ylimieliseksi” ja todeten, että dialogisen käsityksen mukaan ihminen voi vaatia toiselta vain sellaista, mihin itsekin pystyy.[269] Samalla Lehtovaara mainitsi Kilpeläisen penänneen minulta juuri sellaista pohdintaa, joka näytti olevan hänelle itselleen täysin vierasta. On mahdollista, että kaikki arvioijat olivat tälläkin kerralla yhtä aikaa oikeassa, mutta näkemysten täydellinen ristiriitaisuus valotti minulle myös sen, että niin sanottu tiede ei ole pohjimmiltaan mitään muuta kuin pelkkää mieli(pide)vallan käyttöä.

Kirjani sai runsaasti huomiota tieteellisissä aikakauslehdissä – tosin päivälehdet ja sähköiset viestimet pysyivät teoksesta vaiti. Ilmeisesti niissä minua pidettiin kaiken julkisen mustamaalailun jälkeen jonkinlaisena terroristina, jonka ajatuksista oli syytä vaieta tiukasti. Eräs myönteisimpiä tuttavuuksia oli vapaana toimittajana työskentelevä Pekka Wahlstedt. Hän otti minuun yhteyttä kesällä 2003, ja tapasimme Café Engelissä, jolloin hän laati haastattelun henkilöjuttua varten.[270] Kirja-arvion hän julkaisi *Ydin*-lehdessä[271] ja olisi omien sanojensa mukaan kirjoittanut vielä lisääkin, mutta minä rupesin hillitsemään häntä. Lisäksi Pietari Almusa -niminen toimittaja kirjoitti teoksestani *Kulttuurivihkoihin*.[272] Vastaanottoon oli syytä olla tyytyväinen, ja nämä seikat rohkaisivat minua tekemään kirjasta uuden painoksen vielä viisi vuotta myöhemmin ensimmäisen painoksen tultua myydyksi loppuun.[273]

Professorit odottavat usein, että filosofisista kirjoista lähetetään ilmaiset näytekappaleet heille, vaikka korkeapalkkaisilla virkamiehillä olisi varaa ostaakin niitä; sitä paitsi he saavat vähentää hankintansa verotuksessa. Heidän pommittamisensa oli siis luotien tuhlausta, mutta päätin uhrata muutaman ammuksen ihan vain ilotulituksen vuoksi. Lähetin teokseni Timo Airaksiselle, Heta Gyllingille ja Ilkka Niiniluodolle keväällä 2003. Markku Pääskynen ilmoitti postittaneensa sen myös Esa Saariselle ”kiitosten kera”. Professorit eivät tietenkään vastanneet minulle mitään, sillä olin esittänyt heidän filosofiakäsityksistään kritiikkiä. Lisäksi esitin sen heitä kauhistuttavan toiveen, että teos sisällytettäisiin filosofian tutkintovaatimuksiin. Tosiasiassa he halusivat kaikin keinoin

estää näkemysteni leviämisen.

Huomattavaa onkin, että teokseni julistettiin karanteeniin filosofian laitosten kirjastoissa. Helsingin yliopiston filosofian laitosten *Philosophica*-kirjasto ei ole tähän päivään mennessä hankkinut kokoelmiinsa yhtään *Dialogisen filosofian* nidettä, vaikka se yleensä hankkii maassamme julkaistavat filosofiset teokset. *Philosophica*-kirjasto on kieltäytynyt sisällyttämästä kokoelmaansa myös teoksiani *Työttömän kuolema*, *Filosofia räjähti*, *Filosofiset viuhahdukset* ja *Enkelirakkaus*, vaikka niitä on kirjastolle tarjottu ja esitetty hankittaviksi. Sortotoimien kattavuutta osoittaa sekin, että kirjani ovat olleet käytännöllisessä siteeraamis- ja viittaamiskiellossa. Myöskään Tampereen yliopiston pääkirjasto sen enempää kuin kurssikirjasto eivät hankkineet edes yhtä *Dialogisen filosofian* kappaletta ennen vuotta 2005, vaikka kyseessä on yhteiskuntatieteellisen alan keskuskirjasto Suomessa. Ratkaisu on kenties ymmärrettävä, sillä kirjastojen hankinnoista päättävät filosofian professorit, jotka käsittelevät uutuusteosten hankintalistat.

Teosteni paneminen *indexiin* osoittaa, kuinka valtavaa minua kohtaan osoitettu aggressiivisuus on ollut. Jos ei ole voitu estää teosten julkaisemista, niin ainakin ne on yritetty piilottaa tai vaieta. Toisaalta kirjojeni panttaus on ollut niille vain hyväksi, sillä köyhdyn vähemmän, kun lukijat ostavat eivätkä vain lainaa niitä. Lisäksi se, joka vaivautuu hankkimaan kirjani, saa pitää teokseni palkkanaan koko ikänsä, mutta kirjaston kusinen kirja on kuin halpa huora, joka kierrätyksen jälkeen palautetaan käyttöön. Ja sekin, joka kirjani luettuaan ei ole tyytyväinen teoksen sisältöön, voi joka tapauksessa arvostaa hankintaansa paremmin, jos on maksanut siitä täyden hinnan.

Toisaalta kirjojeni paitsioon julistaminen on ollut kohtuutonta siihen nähden, että minulta on kiistetty kirjoittamiseen vaadittavat resurssit. Olen kuitenkin jäänyt henkiin, ja ehkä juuri sen vuoksi olen vaikea pala sananvapauden vartijoille: kuin Tuonen tuvilta takaisin tullut haamu, joka kostaa kärsityt vääryydet mutta jota ei saa enää kiinni.

Harmistunut professori: ”*Tehtyä ei saa tekemättömäksi.*”

Työtön tohtori: ”*Tekemätöntä ei saa tehdyksi.*”

PROFESSORIVALLAN KOSTO

Se, että olen saavuttanut mainetta Suomen tunnetuimpana virkaa vailla olevana filosofian tohtorina, ei missään tapauksessa johdu siitä, että haluaisin olla toimeton. Minähän sitä paitsi kirjoitan aktiivisesti. En halua myöskään puolustella työttömiä enkä samastua työttömien laumaan. Olen työtön, koska filosofian professorikunta on tehnyt minusta työttömän. Minun juttuni on filosofia, ja minulle kuuluisi virka.

Yksi syy työttömyyteeni saattaa saada selityksen *työn* ja *toiminnan* eron kautta: toimintaani filosofina ei näköjään voida organisoida sen enempää palkka- kuin yrittäjätyöksikään. Lisäksi en halua osallistua sellaiseen muuhun hyörinään, joka tekisi omasta toiminnastani ikään kuin vahingossa "työtä" pakottamalla minut tekemisiin sen tapaisten tyyppien ja sellaisen työyhteisön tai työkavereiden kanssa, joita en halua tavata.

Työelämän suurin ongelma on vieraan tahdon alaisuus: se, että ihminen pakotetaan kanssakäymiseen sellaisten tahojen kanssa, joista on hänelle itselleen haittaa, tai tekemään asioita, joita hän ei oikeasti edusta, kannata eikä halua. Kun pohditaan syitä työttömyyteeni, on syytä muistaa työyhteiskunnan normien heteroseksistisyys. Olenkin laajentanut työyhteiskuntaa koskevan arvosteluni koskemaan *koko heteroseksuaalista valtakulttuuria* ja sen arvoja kirjani *Enkelirakkaus* luvussa "Heterofasistit". Työyhteiskunnan kurjuus johtuu heteroseksuaalisista lajinsäilytysmotiiveista eli tavoista, joilla ihmisten suhteet on alistettu omaisuuden keräämiselle ja ahneudelle heteroperheissä. Heterot hankkivat omaisuutta jälkeläisten vuoksi, ja jälkeläisten tehtäväksi nähdään se, että näin saadaan omaisuudelle perillinen. Tämä ajattelutapa johtaa myös filosofiset elämänarvot karille, ja koko henkisen arvotuotannon syöpä onkin juuri tuo heteroperheeseen perustuva työyhteiskunta omine normeineen.

Kieltämällä meiltä virat, varat ja toimintaresurssit heterot haluavat sulkea meidät homot *yhteiskunnallisen vallanperimyksen* ulkopuolelle eli osattomiksi siitä kulttuuriomaisuudesta, joka on olemassa julkisina tehtävinä, työpaikkoina ja virkoina. Vaikka olenkin sitä mieltä, että heteroperhettä itsekkäämpää yhteiskunnan yksikköä ei ole, en kuitenkaan sitoudu ajattelussani perheen ideologiaa koskevaan marxilaiseen kritiikkiin. Kommunistisen luokkataistelun ajatus oli sekin vain heteroseksuaalisuudesta ja perheestä johtuvan kurjuuden sekä materialistisen kamppailun leimaamaa. Sentapaisessa ajattelussa myös ihmisistä tulee helposti esineitä. Sekä kapitalistiset että sosialistiset yhteiskuntateoriat olivat heteroseksuaalisen arvomaailman värittämiä. Niiden taustalta paljastuivat utilitarismi ja materialismi.

Kun filosofia on yhdistynyt heteroseksuaalisen valtakulttuurin arvoihin niitä symbolisesti edustavien pragmatismin ja naturalismin kautta, työyhteiskunnan kurjuus on alkanut leimata filosofiaa itseään. Ihmiset eivät enää omistaudu henkisen elämän tavoittelulle, vaan heidät on sidottu immanentin maailman kahleisiin. Heidän elämäänsä leimaa jatkuva hätätila, ja meidät filosofialle omistautuneet henkilöt koetetaan alistaa heteroiden elämäntapaongelmille, kun heidän viransaantinsakin maksatetaan meillä. Samasta asiasta kertovat Suomen Akatemian ohjelmalliset julistukset "työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta", "hoitovapaalta paluun helpottamisesta" ja siitä, ettei perheellisiä ihmisiä syrjittäisi.[274]

Perhearvoille perustuva tiedeyhteisö on tehnyt minusta työttömän jättämällä minut vaille toimintaresursseja yliopistolaitoksessa. Tällä

asiaintilalla puolestaan on ollut karvaat seuraukset. Asemani työttömänä filosofina ilmentää homoseksuaalisen ja heteroseksuaalisen arvomaailman yhteensopimattomuutta ja hetero”filosofien” minua kohtaan osoittamaa vihaa, joka tosin on ilmaistu akateemisen peitellysti ja hienostuneesti: pelkkänä näennäissivistyneenä heitteillejättönä. Jotta myös noille virkaurallaan oleville yhteiskunnan syöttöporsaille syntyisi käsitys siitä, minkälaisen häväistyksen kohteeksi työttömäksi pakotettu tohtori voi joutua työvoimahallinnon telapyörästössä, kuvaan professorikunnan minulle järjestämää Auschwitzia seuraavassa yksityiskohtaisemmin.

Tohtorina työvoimatoimistossa

Keväällä 2003 työviranomaiset alkoivat jälleen ottaa yhteyttä, ja pian selvisi, minne huippukoulutettu filosofi voi joutua. Työvoimaneuvoja Aira Sumiloff Kluuvin työvoimatoimistosta lähetti minulle 3.3.2003 kirjeen, joka oli ”osoitus työvoimakoulutukseen”. Paperissa kerrottiin riemullisesti, että ”oppilashaku työvoimakoulutukseen on alkanut”. Mikä onkaan kekseliäämpää kuin patistella tohtoria työvoimapoliittiseen lisäkoulutukseen? Minut määrättiin täyttämään hakemuslomake ja toimittamaan se pikavauhtia työvoimatoimistoon. Viranomainen oli siis määrännyt minut hakeutumaan koulutukseen, vaikka tosiasiassa kyse oli pakottamisesta, jonka tehosteena oli uhkaus työttömyysetuuden eli työmarkkinatuen menettämisestä määräajaksi tai toistaiseksi.

Hyvä on, suuntasin työvoimatoimistoon selvittämään, mistä mankelista tämä väkivallan paperi oli saanut alkunsa ja miksi se oli putkahtanut juuri minun postiluukustani; lähestyin paperin postittanutta työvoimaneuvoja Sumiloffia. Määräys herätti kysymyksen, mitä oli tuo puheena oleva ”koulutus”, jonka tarpeessa viranomainen oli katsonut minun – kuusi itsenäistä kirjaa ja 1 500 sivua tieteellistä tekstiä julkaisseen tieteenharjoittajan – olevan? Kurssikuvauksen mukaan koulutettavaa oli määrä neuvoa ”omien voimavarojen käyttöönotossa, ammatillisen osaamisen tunnistamisessa sekä tuotteistamisessa ja markkinoinnissa”. Viranomaisen minua varten tekaisemana tarkoituksena oli ”löytää työpaikka joko entiseltä alalta tai tarvittaessa kokonaan uudelta alalta”. Työviranomaisen sikamageena ideana oli helliä meitä akateemisia kansalaisia niin kuin suuri sosialistinen äiti omaa lapsilaumaansa opettamalla kurssilaisille ”ryhmätyö-, vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja” sekä ”tietotekniikka- ja mediataitoja, kuten Windows-järjestelmän ja Word-tekstinkäsittelyohjelman sekä sähköpostin ja Internetin käyttöä”! Lisäksi joukossa oli kauhua herättävä vihjaus, jolla uhattiin kiistää työttömän ihmisen järjen rahkeetkin. Kyseessä oli ”soveltuvuuden arvioiminen suunnitelmien mukaisiin työtehtäviin” ja siihen liittyvä ”psykologin arvio”.

Päättelin kirjeen perusteella seuraavaa: jos akateemisesti koulutettu

kansalainen ei 5–7 vuoden opiskelun jälkeen muka mitään osaa, hänen täytyy olla työkyvytön. Olemmeko siis todella sellaisia invalideja kuin työviranomaisen lähettämä teksti epäsuorasti väittää? Emme siis osaa käyttää sähköpostia? Meillä ei ole vuorovaikutustaitoja? Meitä pitää holhota ja kouluttaa? Akateemisten työnhakupalvelujen koordinaatiokeskuksena Helsingissä toimiva Kluuvin työvoimatoimisto oli ”osoittanut” eli määrännyt minut viiden kuukauden mittaiseen *spaniel-like-education*-koulutukseen, jossa päähämme oli tarkoitus paukuttaa tekstinkäsittelytaitoja! Viranomainen voi pitää tätä kirjaa merkkinä tekstinkäsittelytaidoistani. ”Osoitus” oli tullut kuin Kummisedältä, ja se oli ”tarjous, josta ei voi kieltäytyä”.

Toinen isku

En mennyt koulutukseen, koska katsoin, että en ole sen tarpeessa. Parin viikon kuluttua posti toi jälleen työvoimatoimiston kuoressa pahaenteisen kirjeen. Sieltä löytyi viranomaispäätös, jonka oli tehnyt työvoimaneuvoja Aira Sumiloff: ”Työvoimatoimisto on ilmoittanut Kansaneläkelaitokselle, että se katkaisee työmarkkinatuen maksamisen – Syy: selvitetään koulutustarjousta.” Eikö sitä selvitetty jo tarpeeksi? Seinähullu työviranomainen oli nyt kostanut minulle sen, että kieltäydyin työvoimatoimiston pakottamasta aikuisten apukoulusta. Kirjeen liitteenä oli selvityspyyntö, joka tuli toimittaa päätöksen tehneelle viranomaiselle. Siinä vaadittiin tarkkoja kirjallisia tietoja siitä, miksi asianomainen henkilö oli kieltäytynyt työvoimatoimiston järjestämästä kurssituksesta. Edessäni oli siis *gulag*, joka on saksalaisen *holocaustin* siperialainen vastine.

Niinpä minut pakotettiin menemään taas työvoimatoimistoon. Tämän täytyi olla aprillipäivän pila. Meninkin sinne heti seuraavana päivänä 2.4.2003. Aira Sumiloff toimii työnhakijoiden tukitiimissä. Näin työvoimatoimisto oli tukenut työtöntä ihmistä. Painoin kaksi kertaa viranhaltijan ovisummeria, kunnes liikennevaloihin syttyi punainen lamppu ja oven suuhun ilmestyi raivostunut viranomaishenkilö, joka lausui palvelevansa toista asiakasta. Sitten hän uhkasi kutsua paikalle vahtimestarin, joka poistaisi minut rakennuksesta, jos en muuten lähtisi, ja työnsi ovea käyttäen minut pois huoneesta.[275] Koska tiesin, että virkahuoneesta ei ollut muuta uloskäyntiä kuin tuo ovi, odotin oven takana niin kauan, kunnes se viimein avautui, ja sisällä olleen asiakkaan oli poistuttava huoneesta. Viivyteltyään huoneessaan puoli tuntia eli vastaanottoaikansa päättymiseen saakka viranomainen tuli itse ulos huoneesta.

Kuinka kansalainen voi saada asioitaan hoidetuksi, jos viranomaiset ajavat heidät ulos toimistoista? Tätä olin kysynyt useilta ohi kulkeneilta virkailijoilta, jotka säntäilivät käytävillä hätääntyneesti ja joilla oli ilmeisesti hyvin tärkeitä asioita hoidettavinaan. Ongelmani saattoi kuulemma

oikaista vain päätöksen tehnyt viranhaltija, eli juuri tämä sama raivotar, joka huoneesta tullessaan selitti vastaanottoaikansa juuri päättyneen ja asian olevan työvoimatoimikunnan käsissä. Sen jälkeen tämä ihmiskunnan vihollinen ja kaikkien työpaikkojen sitruunaihminen käveli käytävää myöten tiensä huutaen kulman taakse kadotessaan, että häneltä loppui työaika!

Työvoimatoimiston johtaja Tom Åhgren oli sen sijaan mukava mies. Hän selitti, että ”nykyisen lainsäädännön käytäntönä on, että viranomainen ottaa huomioon myös inhimillisiä näkökohtia”. Lisäksi hän korosti olevansa akateemisesti koulutettu henkilö olematta sentään juristi, mutta että ”lakimiehet olivat tämän hänelle kertoneet”. (Minua siis uhkailtiin juridisilla seuraamuksilla.) Se oli hauskaa kuultavaa. Viranomaistoiminnan humaanisuuden korostaminen ei ollut tyhmempi ajatus myöskään akateemisesti koulutetulta viranhaltijalta. Asiani eteni Helsingin työvoimatoimikuntaan, jossa sen käsittely kesti monta viikkoa. Työvoimatoimistot eivät voineet eivätkä halunneet tehdä asialle mitään, koska ”työvoimatoimikunta on heitä ylempi taho”. Kaiken yläpuolella on tietysti kansa, mutta sen viranomaiset näyttävät unohtaneet jo kauan sitten.

Olin nähnyt vaivaa, raatanut hiki hatussa ja huhkinut huhtikuussa saadakseni asiani ajetuksi. Mutta opintoni eivät olleet kesken enkä ollut tehnyt mitään väärää saati syyllistynyt mihinkään rikokseen. Olin vain tavallinen Suomen kansalainen, jota painostettiin kirjoittamaan viranomaispaperin riveille, miksi en suostu viranomaisten tuputtamaan pakkokoulutukseen. Miksi minun piti esittää perusteluja ”väitteideni tueksi”, kun en ollut mitään väittänyt, määrännyt tai ehdottanut? Viranomainen itse oli väittänyt. Siis esittäköön viranomainen perustelut sille, miksi minä olen muka englannin ja ruotsin kielen tasotestien tarpeessa. Olin jo suorittanut kaikki lakisääteiset kielikokeet, jotka sisältyivät akateemisiin tutkintoihini. Eivätkö ne olleetkaan enää voimassa? Pyrkikö viranomainen kävelemään yliopistojen luovuttamien tutkintojen ja sitä kautta myös viranomaisvallan itsensä yli? Juuri siitä käsitykseni mukaan oli kyse. Niinpä vastasin työvoimatoimikunnan selvityspyyntöön, että minulla on kyllä kaikki tarvittavat tiedot ja taidot ja että sen vuoksi kieltäydyn viranomaisen järjestämästä kurssituksesta, jota pidän yhteiskunnan voimavarojen haaskauksena.

Asia alkoi viipyä työvoimatoimikunnassa. Soitellessani sinne asianmukaisena puhelinaikana viikon välein anonyymi puhelinpäivystäjä kertoi, että paperit pyritään käsittelemään noin neljässä viikossa ja että ”kaikki kansalaiset ovat jonossa tasa-arvoisia”. Jos he kerran itsekin ovat meidän kanssamme tasa-arvoisia, niin miksi he eivät liity tuohon jonoon? Totuus on, että kaikki ihmiset ovat eriarvoisia. Olemme eri tavoin arvokkaita, eri suhteissa ja eri ihmisille. Vain ihmisarvo on luovuttamaton ja kaikille sama, mutta mitään tasa-arvoa ei ole olemassa, ei varsinkaan

samanlaisuuden oletukseen perustuvaa tasa-arvoa, sillä ihmiset ovat erilaisia. Tuohon sosialistiseen samanlaistamiseen ei pidä myöskään keinotekoisesti pyrkiä. Esimerkiksi minulle kuuluisi kunnon kuukausipalkka ja erikoiskohtelu. Olen sen ansainnut. Tässä mielessä koko valistusfilosofinen ajatus vapaudesta, veljeydestä ja tasa-arvosta on umpihullu, sillä se on johtanut yhteiskuntakäytäntöön, jossa arvoja tuottamaton virkavallan edustaja kiusaa huippukoulutettua tohtoria yrittäen piiloutua sosialismille tyypillisten totalitaaristen julistusten taakse. Erich Frommin ja Herbert Marcusen kritisoiman ”pikkuporvarin” sijasta syypää sadomasokistiseen byrokratiaan taitaakin olla tasapäistämistä vaativa sosiaalidemokraatti itse.

Oletin saavani asiani hoidetuksi työn juhlaan eli Vapun päivään mennessä. Toisin kuitenkin kävi. Yli kaksi kuukautta viivyteltyään työvoimatoimikunta teki päätöksen. Kesäkuun alussa 2003 päivätyssä kirjeessään ammattiyhdistysten ja työnantajien edustajista kokoonpantu työvoimatoimikunta vihdoin ilmoitti, että en ollut esittänyt ”mitään perusteluja” sille, että minulla olisi ollut oikeus kieltäytyä hakeutumasta työviranomaisen määräämään koulutukseen. Sitten se vahvisti työvoimatoimiston jo aiemmin määräämän työttömyyspäivärahan maksukiellon 60 päiväksi. Viranomainen ei itse perustellut päätöstään mitenkään, ja tieto siitä tuli minulle työttömyyspäivärahaa maksavan Kansaneläkelaitoksen kautta.

Soitin muitta mutkitta työvoimatoimikuntaan ja kysyin, kenen tomppelin esityksestä ja valmistelemana päätös oli syntynyt, minkälainen oli ollut päätösesitys, ketkä henkilöt päätöksen olivat tehneet ja minkälaisilla valheilla päätöstä oli perusteltu. Työvoimatoimikunta on siitä erikoinen organisaatio, että sen toimipaikkaa ja fyysistä postiosoitetta ei löydy mistään. Asiat ajetaan postilokeron tai työvoimatoimistojen kautta. Työvoimatoimiston johtajakaan ei suostunut kertomaan, keitä henkilöitä kollegioon kuuluu. Myöskään työvoimatoimikunnan esittelijöihin ei saa yhteyttä. Heidän sijastaan puhelimeen vastaa päivystäjä. Näin yhteiskunta suojelee työvoimatoimikunnan jäseniä kansalaisten taholta pursuavalta vihalta.

Työvoimatoimikunnan päivystäjä puolestaan pystyi vastaamaan vain yhteen kysymykseen. Työvoimatoimikunta ei ollut päätöstä tehdessään kiinnittänyt huomiota niinkään ”tähänastisen koulutukseni tasoon” vaan sen ”kestävyyteen”. Tällä tavoin työvoimatoimikunta hylkää akateemisia tutkintoja. Olisikin mielenkiintoista tietää, mihin sen *oma* toiminta perustuu. Työvoimatoimikunnalla ei ole mitään muodollista kompetenssia eikä tosiasiallista pätevyyttä arvioida ihmisten kykyjä, valmiuksia eikä muitakaan ominaisuuksia. Se on kokoonpantu rationaaliseen argumentaatioon kykenemättömistä turvenuijista, eikä se tuota kansalaisille mitään muuta kuin pelkkää haittaa.

Mutta kesä oli koittanut. Asia oli ratkennut, ja minulle oli tuotettu taloudellista vahinkoa työttömyyspäivärahan kahden kuukauden maksu-

kiellon verran, yhteensä noin tuhat euroa. Eikä aikaakaan, kun kielteisestä päätöksestä riemastuneena työvoimatoimiston viranomainen nimeltä Aira Sumiloff lähetti minulle *uudestaan* saman määräyksen, jonka hän oli postittanut minulle jo maaliskuussa. Siinä minut pakotettiin hakeutumaan samalle mutta myöhemmin alkavalle kurssille!

Kolmas isku ja torjuntavoitto

Uusi ukaasi oli päivätty 13.6.2003, ja koulutukseen hakeutumisen takarajaksi oli asetettu eräs tulevan elokuun päivä. Menin heinäkuun helteellä työvoimatoimistoon kysyäkseni työvoimatoimiston johtajalta, miksi hänen työntekijänsä vittuilevat minulle. Olin jo aiemmin viettänyt myös 35-vuotissyntymäpäiväjuhlaani työvoimatoimistossa ilmoittautumassa työttömäksi työnhakijaksi. Mutta käynnistiväthän Stalinin joukotkin Kannaksen suurhyökkäyksen nimenomaan marsalkka Mannerheimin syntymäpäivänä vuonna 1944. Jatkosodan torjuntavoitto rohkaisi minua ajattelemaan, että en ollut laskenut turhanpäiten hautaan myöskään viimeksi kuluneita kuukausia elämästäni. Elohopea kohosi lämpömittarissa 31 Celsius-asteeseen. Näin asioita ajetaan. Myös johtaja kiinnostui asiasta ja halusi kysyä ”Sumikilta”, miksi hän oli lähettänyt määräyksen minulle uudestaan – johan se tuli käsiteltyä.

Mutta Sumikki oli syömässä. Hänen ruokatuntinsa kuluessa juttelimme Tom Åhgrenin kanssa niitä näitä. Johtaja kertoi, että ”tullessaan yliopistosta ihmiset ovat yleensä niin huonossa kunnossa, että he tarvitsevat tätä lisäkoulutusta...” – Eipä kannattaisi ryhtyä meitä moittimaan. Vastasinkin, että monet opiskelijat tekeytyvät tahallaan osaamattomiksi ja tietämättömiksi vain välttääkseen teidän toimenpiteenne ja uhkauksenne! Kun siis tekeytyy jo alun perin raajarikoksi, retardiksi ja handicapiksi, ei petoeläinkään sellaisen surkion kimppuun käy. Tästä monien ihmisten kohdalla oli kyse.

Lyhyen keskustelun jälkeen työvoimatoimiston johtajan huoneessa oli kaksi yksimielistä miestä. Päädyimme samaan näkemykseen myös siitä, että työvoimakoulutus on suurimmaksi osaksi pelkää filmausta ja lumetoimintaa. Sen tuottamat trikkikuvat ovat niin läpinäkyviä, että työnantajatkin hohottavat niille raikuvat naurut. Eivät he ole kiinnostuneita työllistämiskursseilla opiskelluista taidoista vaan lähinnä siitä, mitä heidän hakijansa *todella osaavat ja tietävät*. Sen sijaan työvoimakoulutuksessa eletään Aleksis Kiven aikaa. Juuri hänen patsaalleen Rautatientorin kupeessa sijaitsevasta konttorista olikin loistava näköala, eikä johtajallakaan ollut lopulta mielipiteisiini mitään vastaansanomista. Kyllä nämä asiat kuulemma tiedetään.

Vain se kiinnosti, miksi en ollut *itse* mennyt koulutukseen. Käsittääkseni vastasin siihenkin jo, mutta totesin vielä, että jatkokoulutukseen

suostuessani joutuisin akateemisten kollegojeni silmissä *naurunalaiseksi*. Samalla epäilin, kuinka siellä kurssilla lopulta kävisi – ja kenelle. Ilmoitin myös tekeväni asiasta osallistuvaan havainnointiin perustuvaa tutkimusta, jonka julkaisisin kirjana. Tämän kuultuaan johtaja punehtui ja alkoi laittaa asioihin vauhtia. Sumikki oli saatava ruokatunnilta heti!

Uhka olikin edelleen olemassa, ja se oli kuin suuri synkeä ukkospilvi tai valtava venäläinen ydinase. Kädessäni oli määräys viiden kuukauden mittaiselle työllistämiskurssille, eikä sitä ollut mikään mahti kumonnut. ”Minä haluaisin tietää, miksi sinä panit tämän Hankomäen sille kurssille?”, sanoi johtaja, kun Sumikki lopulta tuli. Lausuin johtajalle, että ”sun palkkas kuuluu mulle” ja jätin heidät väittelemään keskenään poistuen itse paikalta.

Kotiin saavuttuani viskasin työviranomaisen määräykset kaakeliuuniin ja laitoin Finlandia-hymnin soimaan. Jos viranomainen pysyisi osoituksensa takana, edessä olisi uusi käsittely työvoimatoimikunnassa. Asian käsittelyä odottaessa syksy olisi saapunut ja lehdet olisivat varisseet puista. Koska työvoimatoimikunta ei ollut pitänyt aiempia perustelujani riittävinä, katsoin olevani velvoitettu pyytämään lausunnon oppiaineeni professorilta. Niinpä lähetin lausuntopyynnön Helsingin yliopiston vastavalitulle rehtorille, professori Ilkka Niiniluodolle. Tässä on kirjeeni kokonaisuudessaan:

Professori Ilkka Niiniluoto

LAUSUNTOPYYNTÖ

Asia: Lausuntopyyntö työviranomaista varten
Viite: Työviranomaisen päätös

1. *Taustaa*

Kluuvin työvoimatoimisto katkaisi työttömyyspäivärahani maksamisen 27.3.2003 sillä perusteella, että kieltäydyin työviranomaisen minulle osoittamasta *työvoimapoliittisesta koulutuksesta*. Koulutuksessa minulle oli määrä opettaa muun muassa tekstinkäsittelytaitoja. Vetosin kieltäytymiseni perusteluissa siihen, että olen suorittanut korkeimman akateemisen tutkinnon vuonna 1997 ja päätän itse mitä haluan osata ja tietää. Olen pitänyt huolta tiedoistani ja taidoistani tutkijoille kuuluvalla tavalla. Totesin myös, että tohtoreiden työmarkkinatilannetta voidaan korjata vain myöntämällä akateemisille tutkijoille lisää toimintaresursseja virkojen ja palkkauksen muodossa. Saatoin asian viranomaisen omasta kehotuksesta Helsingin työvoimatoimikunnan ratkaistavaksi 31.3.2003.

Työnantajien, ay-liikkeen ja työntekijäosapuolen edustajista kokoonpantu työvoimatoimikunta totesi päätöksessään 7.5.2003, että sen mielestä minulla ei ollut perustetta kieltäytyä työvoimatoimiston määräämästä työvoimapoliittisesta koulutuksesta, ja vahvisti työttömyyspäivärahani maksamisen katkaisemisen määräajaksi (2 kk). Työvoimatoimikunta totesi, ettei se ole koulutuksen tarpeellisuutta arvioidessaan perustellut ratkaisuaan aikaisempien tutkintojen riittävyydellä vaan koulutuksen "kestävyydellä".

Työvoimatoimikunnan päätöksen ollessa kannaltani kielteinen Kluuvin työvoimatoimisto määräsi minut *uudestaan* samalle kurssille 13.6. 2003. Kyseessä on työviranomaisen tekemä uhkaus, jonka tehosteeksi viranomainen on asettanut työttömyyspäivärahan menettämisen määräajaksi tai toistaiseksi (eli pysyvästi). Aion edelleenkin kieltäytyä suostumasta työviranomaisen määräämään koulutukseen.

2. *Asiantuntijalausunnon syy ja tarpeellisuus*

Työviranomainen on aiheuttanut minulle jo aiemmin merkittävää taloudellista vahinkoa. Joudunkin nyt pyytämään Teitä professori Ilkka Niiniluoto laatimaan virkanne puolesta asiantuntijalausunnon ja arvioimaan siinä koulutukseni "kestävyyttä" sekä työvoimapoliittisen lisäkoulutuksen tarpeellisuutta. Pyydän ottamaan kantaa siihen, pitääkö minun tosiaan mennä työviranomaisen määräämään koulutukseen. Eivätkö tutkintoni olekaan enää voimassa? Voiko työviranomainen kävellä akateemisten tutkintojen ja niiden legitimaation yli? Yhteiskunta, joka toisella kädellään kiistää toisaalla luovuttamansa statuksen, kiistää itsensä.

Asiaan on tärkeää ottaa kantaa sekä periaatteellisista syistä että yksilön oikeuksien kannalta. Työviranomaisen aiheuttama taloudellinen haitta tekee elämisen mahdottomaksi, koska mitään muuta tulonlähdettä kuin työttömyyspäiväraha minulla ei ole. Tarvittaessa joudun kantelemaan asiasta eduskunnan oikeusasiamiehelle ja laatimaan valituksen Vakuutusoikeuteen.

Oudoksuttavaa on, että työviranomainen pyrkii naamioimaan koulutusmääräyksensä asianosaisen velvollisuudeksi itse hakeutua viranomaisen päättämään koulutukseen. Siten viranomainen koettanee kääntää koulutukseen hakeutumisen vapaaehtoiseksi mutta toisaalta säätää kieltäytymisen rangaistavaksi. Ehdotan, että työviranomaisten ja Helsingin yliopiston välinen koulutusyhteistyösopimus sanottaisiin irti, koska koulutuksessa pyritään taivutteluun ja manipulaatioon, koulutukseen ohjaamisessa käytetään kiristystä ja uhkailua, eikä koulutuksella ole tekemistä yliopiston päätehtävien kanssa.

3. *Lopuksi*

Kaikki tietävät, että työviranomaisten turvenuijamaisesta toiminnasta on tieteen kokonaisedulle pelkkää haittaa. Työviranomaisten junailema ”koulutus” on aikuisten apukoulua, jossa häntä heiluttaa koiraa. Vaikeuksissa eivät ole tuttuun tapaansa vain opiskelijat ja jatko-opiskelijat. Nykyään myös tohtorit yritetään alistaa työviranomaisten mielivallalle, joka sinänsä ei perustu mihinkään. Aion laatia asiasta opetusmonisteen myös työministerinä toimivalle ylioppilas Tarja Filatoville.

Pahoittelen asiasta Teille aiheutuvaa vaivaa. Pyytämäni lausunnon voi lähettää osoitteeseeni. Joudun ottamaan asiaan kantaa jo elokuun alussa, joten odotan lausuntoa heinäkuun aikana. Toivon, että voisitte edistää myös asianmukaisten tutkimus- ja toimintaresurssien myöntämistä allekirjoittaneelle.

Jukka Hankamäki

LIITTEET

Työviranomaisen päätökset ja uhkaukset
Acatiimi-lehden ja *Yliopisto*-lehden keskustelupuheenvuorot
Jäljennös viimeisimmän työsuhteeni loppuraportista (SA)

Ilkka Niiniluoto on osoittanut todellisen suuruutensa olemalla vastaamatta sekä kirjeitse että sähköpostitse esittämiini kysymyksiin. Hän ei ole myöskään ottanut mitään vastuuta siitä, että minulle ei ole myönnetty asianmukaisia toimintaresursseja filosofian laitoksilla. Ilmeisesti hänen kätensä ovat täynnä työtä. Ja noihin käsiin päätyivät nyt myös tulokset hänen itsensä tuottamista ongelmista.

Erään heinäkuisen hellepäivän ehtoopuolella (lämmintä oli jo 33 astetta) sain puhelimitse kuulla, että asiani työvoimatoimistossa oli ratkennut viranomaisen päätökseen perua kurssimääräyksensä. Mainittakoon, että päätöksen takana ei ollut Niiniluoto, joka pysyi asiasta hipi hiljaa. Viranomainen tarjosi minulle työllistämismäärärahaa, jolla voisin toimia puolen vuoden ajan Käytännöllisen filosofian laitoksella ”kokonaistyöaikanani 85 % normaalityöajasta ja palkkaluokkana vastaava osuus valtion palkkataulukon kategoriaa A 17 vastaavasta palkasta kalleuslisillä ja ikälisillä korotettuna.” Se on 1497 euroa/kk brutto ja tonni käteen, eli lakaisijan palkkaa tohtorille. Ja uhkaus: jos toimenpiteeseen ei suostu, työvoimatoimisto *jatkaa* työllistämiskoulutukseen osoittamista. Myös kyseisen työsuhteen päätyttyä helmikuun lopussa 2004 Aira Sumiloff lähetti minulle 1.9.2004 uuden osoituksen työvoimapoliittiseen koulutukseen: tällä kertaa ”Markkinoi itsesi” -nimiselle kurssille. Sille kurssille suorastaan *pyysin* päästä mukaan tehdäkseni tutkimusta uutta kirjaani

varten. Tällä kerralla ”hakemukseni työvoimakoulutukseen” hyväksyttiin, mutta kuitenkin niin, että minut jätettiin suureksi pettymyksekseni kurssin viimeiselle varasijalle.

Entä mitä työviranomainen sai menettelyllään aikaan? Olin noihin aikoihin hakeutumassa myös dosentiksi, mutta omalla sössimisellään työviranomainen oli heikentänyt asemaani ja mainettani yliopiston silmissä. Professorit alkoivat käydä dosentuuristani kauppaa. He alkoivat esittää lisävaatimuksia, kun nyt olin ”töissä täällä”. (Heidän vähemmän julkaisseet kolleganssa toimivat jo professoreina siellä.) Työviranomaiset olivat siis katkaisseet asioideni etenemisen ja vahingoittaneet asemaani tärkeässä prosessissa. Mutta mitään uutta heidän toiminnassaan ei ollut. Työviranomaisten vaikutukset tunnetaan yliopistoissa ja muissa työyhteisöissä laajasti – juuri sellaisessa onnettomassa avioliitossa nämä yhteiskunnan organisaatiot ovat toistensa kanssa.

Luodolla

Se, että jouduin elämään lainsuojattomana puun ja kuoren välissä, johtui tietenkin filosofian professorien ja erityisesti Ilkka Niiniluodon toiminnasta. Hänellä olisi ollut mahdollisuus ja velvollisuuskin huolehtia siitä, että toimintaresursseja olisi jaettu myös minulle. Mutta hän piti huolen siitä, että kaikki virat ja varat myönnettiin vain hänen omille oppilailleen ja analyyttisille systeemiteoreetikoille eikä kenellekään muille. Varsinainen ”työviranomainen” asiassa oli siis Niiniluoto itse. Hän näki filosofian pelkkänä pragmatiikkana ja pelinä, ja vaikka häntä pidettiinkin avarakatseisena ja vapaamielisenä, tosiasiassa hän oli tavattoman vallanhaluinen ja valmis huolehtimaan siitä, että mikäli eri mieltä olevat henkilöt eivät alistuneet hänen johdettavikseen, katkaistiin akateeminen ura Filosofian laitoksella siihen.

Niiniluodon erityisessä suojelussa olivat Sami Pihlström ja Mikko Salmela, jotka olivat 1990-luvun Arto Haapala ja Markus Lammenranta. Heidän nimensä puolestaan olivat kaikkien apurahalistojen kärjessä jo 1980-luvulla, sillä he suostuivat noudattamaan Niiniluodon suosimaa sovinnaista tieteenihannetta, joka takaa virkauran mutta ei kritisoi mitään vaan toimii poliittisille päättäjille myötämielisesti. Mikäli olisin itse ollut Jumalan asemassa, olisin toivonut, että ihmiset esittäisivät myös luomistyötä koskevaa kritiikkiä eivätkä aina vain rukoilisi, palvelisi ja ylistäisi, sillä ikuisuuden näkökulmasta pelkkä kiitosten kerääminen on tylsää.

Henkilökemiallinen yhteensopimattomuutemme johtui ilmeisesti siitä, että Niiniluoto oli – aivan kuten Jyrki Lehtola ja Markku Eskelinen arvioivat – eräänlaisen filosofipoliisin maineessa.[276] Hän halusi tukeutua kaikessa viranomaisvaltaan. Jalkapalloilijana ja matemaatikkona uransa

aloittaneen filosofin luottamus rationalistisin periaattein toimivaan yhteiskuntaan ilmensi hänen omaa hyväosaisuuttaan. Kun monien muiden filosofien asiat menivät viranomaisten kanssa solmuun ja hänen oma näennäisrationalisminsa joutui kyseenalaistetuksi, hänellä ei ollut muuta keinoa kuin vetäytyä kuoreensa ja alkaa polkea niiden ihmisten asemaa, jotka muodostivat uhan hänen identiteetilleen. Luottamuksen muihin viranomaisiin täytyi siis pitää, ja siksi kriitikot oli viisainta siivota pois näkyvistä.

Herra on herra Helvetissäkin, mutta Niiniluoto oli rehtori vain yliopistossa. Ilkka Niiniluodon ura rehtoraatteineen, kanslerinvirkoineen ja sivutoimineen on vailla vertaa. Hänen ongelmanaan oli ainoastaan se, ettei kukaan tuntunut arvostavan hänen filosofiaansa. Niiniluoto oli kyllä ehtinyt sanomaan kaikesta jotain, mutta oletteko huomanneet hänen lausuneen koskaan mitään syvällistä? Havaittuaan, ettei minusta tulisi ainakaan pragmatistia eikä naturalistia Niiniluoto oletti voivansa kohdella minua kuin koiraa ja työntää minut paitsioon. Kun Filosofian laitos oli kiinni, koetin jatkaa akateemista uraani muun muassa hakemalla humanistisesta tiedekunnasta jatko-opintosuunnittelijan virkaa keväällä 2003, mutta tehtävään nimitettiin tohtorihakijan ohitse Niiniluodolle lojaali filosofian maisteri Henrik Ruso, joka ei ole suorittanut omia jatko-opintojaan.[277] Tiedekunta ei lopulta vastannut myöskään enää muita asioita koskeviin sähköpostikysymyksiini pyytäessäni myöhemmin esimerkiksi englanninkielisiä jäljennöksiä tutkintotodistuksistani.[278] Minut ilmeisesti määriteltiin yliopiston viholliseksi tai tahoksi, jota pitää karttaa, ja minua kohdeltiin kuin rikollista. Käytännössä tämä on esimerkki siitä, kuinka professorikunnan mielivalta voi johtaa kansalaisoikeuksien kiistämiseen yliopiston seinien sisällä.

Minulta kysytään usein, miksi kiinnostuin anarkistisista toimintamuodoista ja miksi minusta tulikin eräänlainen ”anarkisti”. Vastaus on, että Ilkka Niiniluoto *teki* minusta anarkistin aivan niin kuin George W. Bush teki Osama bin Ladenista terroristin. Jos en sopeutunut surisemaan naturalistien hyrräoravana ja suostunut keräämään kiviä heidän polkujensa pieliin, seurasi ajaminen täydelliseen paitsioon. Toisin sanoen: jos oli homo eikä ryhtynyt palvelemaan pragmatistisille arvoille rakentuvaa heterotiedettä, seurasi tilanne, jossa meidät homot haluttiin työntää oikein kunnolla takaisin siltojen alle. Se, että kirjoitin lopulta myös tieteellisestä anarkismista, oli vain seuraus siitä, miten jyrkästi oma ajatteluni poikkesi Niiniluodon sovinnaisuudesta; muutoinhan anarkistin rähjäinen rooli ei itselleni tietenkään sopinut.

Merkille pantavaa on, että samalla, kun minua kiusattiin ja kyykytettiin patistelemalla minua yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ja työvoimatoimiston järjestämään työvoimakoulutukseen, rehtori *lisäsi* täydennyskoulutuskeskuksen määrärahoja ilmentääkseen juuri tuon ulosohjausjärjestelmän tarpeellisuutta ja viedäkseen pohjaa esittämältäni

arvostelulta. Kyseinen tapa ilmensi professorikunnan toimintametodia laajemminkin. Aina havaittuaan minun joutuneen konfliktiin jonkin yliopistotahon kanssa professorit lisäsivät kyseisen laitoksen resursseja osoittaakseen, että laitos on oikeassa ja Hankamäki väärässä.

Esimerkiksi alettuani vastustaa yliopistollisten resurssien jakamista avokätisesti ulkomaalaisille opiskelijoille yliopiston konsistori linjasi strategiassaan vuosille 2007–2009 suunnitelman, josta Helsingin Sanomat kirjoitti, että ”Helsingin yliopisto värvää lisää ulkomaisia opiskelijoita”.[279] Niiniluodolla esikuntineen oli jälleen kiire tehdä oman kantani vastainen päätös ja pyrkiä nostamaan ulkomaalaisten perustutkinto-opiskelijoiden määrä kahdesta viiteen prosenttiin ja jatko-opiskelijoiden määrä yhdeksästä peräti viiteentoista prosenttiin. Mielestäni on väärin jakaa kalliita suomalaisten ihmisten verovaroilla kustannettuja opiskelupaikkoja lahjaksi ulkomaalaisille samalla, kun moni suomalaisnuori jää kokonaan vaille opiskelupaikkaa. Sen sijaan Suomessa tarvittaisiin *kansallista* yliopistostrategiaa, jonka kautta tuettaisiin *suomalaisten* tutkijoiden toimintaedellytyksiä *sekä* kotimaassa *että* ulkomailla. Ei asioita näin hoideta, Ilkka, ja sinä tiedät sen.

Kuinka yliopistoja tuhotaan?

Kun en edellä mainituista syistä suostunut palvelemaan Nipaa, seurasi karkotus ”anarkistin” asemaan, jossa virkamiesfilosofit halusivat mielellään kriitikkonsa nähdä. Tässä viholliseni tekivät luullakseni virhearvion. He erehtyivät luulemaan, että myös homomiehen elämä noudattelee diskriminoidun heteron tragediaa ja ihminen syrjittynä tuhoutuu kollegojen hiillostukseen: sairastuu, ajautuu rappiolle, alkoholisoituu, alkaa käyttäytyä tuhoisasti ja lopulta kuolee pois, kuten Matti Juntunen. Minun kohdallani he laskivat väärin. Olen homoseksuaalisella *pressure proofilla* varustettu mies, ja kuntoni, tahtoni ja terveyteni ovat täyttä terästä.

Sen sijaan Ilkka Niiniluoto on yksi kaikkein pikkusieluisimmista filosofeista, jonka olen tuntenut. Häntä kalvoi epätietoisuus siitä, minkälaista filosofian pitäisi olla. Hänen olemuksessaan oli paljon tiettyä hienostelevuutta ja sievistelevyyttä, joka on tyypillistä kaupunkilaisen virkamiesperheen kasvatille. Niistä kaupunkilaispojista, jotka olivat eläneet koko ikänsä nenä kiinni konditorialiikkeen ikkunassa, ei minun mielestäni koskaan voinut tulla henkisesti aikuisia. Ja jos vielä sattui olemaan pahnojen pohjimmainen, oli yhteiskunnan luottamus lunastettava loputtomalla paisuttelulla, joka näkyi vallanhaluna. Omanarvontarkkuus kutistaa ihmisen niin kuin pesukone pelipaidan. Joskus ihmettelen, miksi systeemifilosofi ei pysynyt jalkapalloilijana.

Minun ja Niiniluodon välinen erimielisyys selittyy kenties erilaisilla lähtökohdilla, mutta miten hänen rehtorikautensa otettiin vastaan muu-

alla yliopistossa? Ilkka Niiniluodon elämä oli matalalentoa, sillä hän oli haalinut käsiinsä ahneesti valtaa: professuuri, Suomen Filosofisen Yhdistyksen puheenjohtajuus, Tieteellisten seurain valtuuskunnan puheenjohtajuus, useita eri luottamus- ja asiantuntijatehtäviä, varadekaanin ja dekaanin tuoli sekä vararehtoraatti, joka vaihtui lopulta rehtorin- ja kanslerinviraksi. Hän ei ehtinyt enää mitään. Suurin osa hänen tehtävistään oli kissanristiäisiä, joihin hän olisi voinut lähettää jonkun itsensä näköisen stuntin. Pelkällä läsnäolollaan tämä ”Niiniluodon näköinen mies” olisi tuonut paikalle vallan ilmapiirin, jonka seurauksena ihmiset olisivat alkaneet kontrolloida itse itseään. Se puolestaan olisi muuttanut toimijat eräänlaisiksi ”samipihlströmeiksi” eli pieniksi Ilkka Niiniluodoiksi, mitä hän kai toivoi.

Niiniluodon vallanhalu näkyi siinä, että hän laittoi nimensä mihin tahansa opetusministeriön esittämään paperiin vain välttääkseen viranomaiskonfliktin ja edistääkseen omaa uraansa. Tämä näkyi jo 1980-luvulla, kun Filosofian laitos suostui järjestämään Suomen ja Neuvostoliiton välisiä logiikan symposiumeja osana maiden välistä kulttuurienvaihtoa. Kyse oli tietenkin vain puolueideologian levittämisestä, mutta laitos suostui siihen poliittisen korrektiuden nimissä. Samantyyppinen kuuliaisuus esivallalle näkyi Niiniluodon rehtorikaudella, kun tulospalkkaus ja tutkintojen liukuhihnamalli tuotiin yliopistoon.

Rehtorina ollessaan Niiniluodosta tuli opetushallinnon käsikassara, joka sopeutui kaikkeen vain turvatakseen oman asemansa. Niiniluodon ajamaa uutta tulospalkkausjärjestelmää vastaan esitetty hyökkäys antaa edelleen esimerkin yliopistoyhteisön reaktioista. Konfliktiin hänen kanssaan ajautuivat kansainvälisen oikeuden professori Martti Koskenniemi ja kansainvälisen politiikan professori Heikki Patomäki, jotka laativat rehtorille avoimen protestikirjeen Internetiin.[280] Patomäki julkaisi lisäksi omaa *Työttömän kuolemaani* muistuttavan pamfletin nimeltä *Yliopisto oyj* hieman oman teokseni jälkeen.[281] Kiista koski viime kädessä sitä, täytyikö rehtorin tehdä itsestään mies, joka ei osannut sanoa ”ei”.

Tosiasiassa Koskenniemen ja Patomäen olisi kannattanut esittää kritiikkinsä suoraan opetusministerille, opetusministeriön virkamiehille ja kansanedustajille. Tietäen, että virkakoneiston Helmi-tädit pyrkivät aina kaventamaan kaikki itse aiheuttamansa ongelmat pelkiksi informaationjako- ja ohjeistuskysymyksiksi, olin itse kytkenyt asian laajempaan poliittiseen yhteyteen teoksessani. Opetusministeriö, Niiniluoto ja yliopistojen keskushallinnot olivat tässä sodassa pelkkiä ukkosenjohdattimia, ja todellinen syyllinen oli valtiovarainministeriö, jonka korkea virkamies Raimo Sailas oli myös yliopistojen yhdistämishankkeiden takana. Vain jonkun täysin asioita tuntemattoman mielestä kolmesta keskinkertaisesta yliopistosta voi tulla yhdistämällä huippuyliopisto.

Asioista olisikin pitänyt puhua avoimesti. Sen sijaan Niiniluoto meni kuin hiiri koloonsa. Patomäelle hän vastasi *Yliopisto*-lehdessä hieman

panettelevaan sävyyn, että yliopistoyhteisön ”hiljaisuus” oli muka merkki uuden palkkausjärjestelmän hyväksymisestä, vaikka tosiasiassa Patomäen taakse asettui 233 yliopistoyhteisön jäsentä, jotka kommentoivat hänen verkkojulkaisuaan yksimielisinä. Lisäksi Niiniluoto yritti kääntää Patomäen huomautukset tulosarviointijärjestelmän sadistisesta pikkuvirkamiesmäisyydestä väitteiksi siitä, että tuo sadistinen pikkuvirkamies onkin muka sellainen professori itse, joka näkee alaistensa kanssa käymissään tulosneuvotteluissa painostuksen mahdollisuuden![282]

Tosiasia lienee se, että tulospalkkaus *joka tapauksessa* lisää välineellistä ja hiostavaa ajattelua. Niiniluoto ei ollut ilmeisesti koskaan kuullutkaan esimerkiksi Michel Foucault'n *Tarkkailla ja rangaista* -teoksessaan esittämästä yhteiskuntakritiikistä: siitä, kuinka normit menevät ihon alle ja sosiaalisen kontrollin pahimpana muotona ihmiset alkavat tarkkailla itse itseään. Kirjoittipa assyriologian henkilökohtainen ylimääräinen professori Simo Parpola *Yliopisto*-lehteen keväällä 2005, että ”jos rehtori ei pysäytä UPJ-prosessia siksi, kunnes puutteet on korjattu, hän menee historiaan miehenä, joka tuhosi tieteen vapauden Helsingin yliopistossa”.[283] Se oli jyrkästi sanottu.

Mutta mitäpä valitettavaa noilla patjoille ruokituilla tieteen pullasorsilla itsellään oli; heillähän oli sentään virka. Niiniluoto on pääasiallinen syyllinen siihen, miksi minulla ja kaltaisillani ei ole virkaa sen enempää filosofian laitoksilla kuin muuallakaan yliopistossa. Niiniluoto kumppaneineen kuuluu siihen edamjuusto- ja pullamössösukupolveen, jolle annettiin virkoja sitä mukaa, kun he valmistuivat yliopistoista. He ovat nostaneet koko ikänsä korkeaa palkkaa, keränneet suuren omaisuuden ja haalineet lihavat eläkkeet, joita meidät nuoremmat yritetään pakottaa nyt maksamaan. Tuolta sukupolvelta pitäisi ottaa pois kerrassaan kaikki: pois rahat, pois eläkkeet ja luontaisedut, pois kaikki, mikä lähtee: mainetta ja kunniaa myöten!

Sen sijaan nyt yhteiskunta menettelee käänteisesti ja purkaa meidän edellämme sitä yliopistoa, jonka edellinen sukupolvi on luonut. Valtionhallinnon keskeisestä roolista tässä työssä kertoo muun muassa Jyrki Kataisen toteamus, jonka hän lausui vuoden 2008 vaalikampanjan aikana. Jos ”yliopistouudistus on suurin sitten yliopistolaitoksen luomisen”, kuten valtiovarainministeri väitti, kyse täytyy olla vain sen hajottamisesta.

Painotettakoon, että en ole arvostellut tulospalkkausta omista itsekkäistä syistäni vaan järjestelmään liittyvien yleisten piirteiden vuoksi. Toisaalta tulospalkkaus ei ole huonompi väline, kun nykyisiä yliopistoja tuhotaan. Suuri osa yliopistollisesta tutkimustuesta on nytkin eräänlaista sosiaalitukea, jolla luodaan suojatyöpaikkoja. Monet laiskurit pelkäävät tulospalkkausjärjestelmää siksi, että myöntämällä palkkiota *todellisista ansioista* se toteuttaa meritokraattista oikeudenmukaisuutta. Itse olisin tuotantoni puolesta yliopiston parhaiten palkattuja filosofeja, mikäli minulle olisi myönnetty toimintalupa siellä. Valitettavasti myös UPJ

vesitettiin myöhemmin siirtämällä palkitsemisen painopiste julkaisuista sekä todellisesta tutkimus- ja opetustyöstä sosiaaliseen ”verkostoitumiseen” ja ”vuorovaikutustaitoihin”. Ilman tätä valheellisuutta viroissa kellottelevan jengin olisikin ollut vaikea osoittaa olevansa tuloksellisia.

Kunnes joku kuolee

Vaikka Niiniluoto ei ole ollut minuun nähden puheväleissä vuoden 1998 jälkeen, hän on vaivautunut vastaamaan näkemyksistään epäsuorasti. Painomuste tuskin oli ehtinyt kuivua *Yliopisto*-lehden jutussani nimeltä ”Naturalismi on heteroideologia”,[284] kun Ilkka Niiniluoto piti yliopiston Familia-salissa esitelmän aiheesta ”Naturalismikin on humanismia”.[285] Olin vastustellut jutussani Osmo Tammisalon väitteitä, että homoseksuaalisuus on biologinen ominaisuus, ja katsoin, että tuon tapaiset näkemykset olivat seuraus naturalistisen ihmiskuvan levittäytymisestä ihmisen toiminnan tarkastelun. Ei kulunut kauaa, kun naturalistina tunnettu Niiniluoto antoi esimerkin pragmatistisen filosofian lajinsäilytysstrategisesta heteroseksistisyydestä. Sartren kuuluisaan ”Eksistentialismikin on humanismia” -esitelmään viittaava otsikko edusti narskuvaa huumoria, joka perustui coverointiin ja kertoi siten eräänlaisesta turhautuneisuudesta, kuten imitaatiot aina. Vaikka Niiniluodon puheenvuoroa ei olisi ollut tarkoitettu viittaamaan minuun tai käsityksiini, se joka tapauksessa sai kyseisen merkityksen, sillä keihinpä muihinkaan tuo puolin ja toisin esitetty arvostelu olisi voinut osua kuin toisiimme.

Erään toisen huomiota herättäneen *fatwan* Niiniluoto antoi artikkelikokoelmassa *Filosofin kuolema*, joka sisältää muutamien, lähinnä analyyttisten filosofien, käsityksiä klassisten filosofien kuolemantapauksista. Niiniluoto oli valinnut aiheekseen Wienin yliopistossa rehtorina toimineen Moritz Schlickin murhan.[286] Schlickin kuoleman suhde esimerkiksi Sokrateen marttyyrinkuolemaan on kylläkin hutera, sillä Sokrateen tuomitsi julkinen valta, kun taas Schlickille kuolinkelloja soitteli eräs hänen sortamansa tohtori, joka oli lavastettu mielisairaaksi loogisten positivistien harjoittaman vallankäytön keskellä. Kirjoituksensa lopussa Niiniluoto antautui tietenkin kehumaan Schlickin lapsirakkautta ja valittamaan katkeroituneen tohtori Johann Nelböckin julmuutta.[287] Vaikka ystäväni valistivatkin minua kertomalla, keihin kirjoituksen henkilöt *tosiasiassa* viittasivat, mielipiteeni on, että Niiniluodon suhde kokoelmateoksen *aiheeseen* jäi ulkokohtaiseksi, eikä hän onnistunut tavoittamaan itse asiaan liittyvää yleistä merkitystä, vaan käsittely jäi pelkän mustan huumorin tasolle. Vakavasti ottaen olisin halunnut lukea siitä, mitä mieltä hän on kuolemasta sinänsä ilman, että historian karvaista asioista kertominen muotoillaan kehykseksi oman tai toisten ihmisten aseman ironisoimiselle.[288]

Deluusioiden kehitteleminen on monien johtavassa asemassa olevien ihmisten ammattitauti. Kun suuri johtaja tietää, että alaisten mielenkiinto kohdistuu lähinnä uravoittojen tavoitteluun, johtavassa asemassa oleva ei voi ennen pitkää luottaa heihin. Näin monet huomattavat johtajat tulevat luulotautisiksi. Lopulta he saattavat jopa *toivoa* joutumistaan vasalliensa uhreiksi todistaakseen ihmisten keskuudessa vallitsevasta oidipaalisesta kompleksista ja päästäkseen Schlickin tavoin historian lehdille. Niiniluodon kohdalla tämä kortti tuli kuitenkin jo käytetyksi hänen paljastettuaan motiivinsa kirjoituksessaan, ja ainoastaan Sokrates näyttää olevan tässä ikuisesti jatkuvassa kuolon kupletissa *himself*. – Onko vielä jotakin, mikä on jäänyt minulta huomaamatta?

Passiivista eutanasiaa

Mitä itse asiaan tulee, positivistien vallankäyttö oli ollut sellaista, että Mortiz Schlickin tappaminen ei ollut sen moraalittomampi teko kuin vuonna 1906 tapahtunut kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin murha, jota Suomessa iloittiin monta viikkoa. Johan Nelböckin ohella myös Eugen Schaumann on henkilö, jota mielelläni katson ylöspäin – tosin yliopistoissa symbolisia valtakiistoja ei voida ratkaista yhtä helposti kuin aineellisia. Luontevin tapa niiden ratkomiseen ei ole väkivalta. Tästä huolimatta todelliset herrasmiehet ottavat myös kunnianloukkaukset yhtä vakavasti kuin henkiinjäämistäkin koskevat kiistat. Siksi en lainkaan ihmettele, että ihmiset ajautuvat surmaamaan toisiaan, sillä onhan elämä paljon mukavampaa, kun ei ole vihollisia. Niinpä ihmisten eettisyys punnitaan kykynä pidättäytyä reaktiomaisesta käyttäytymisestä: helppoahan olisi tappaa kollegat, mutta paljon *vaikeampaa* on olla tappamatta.

Minuun kohdistettuna akateeminen vallankäyttö on ollut tappamiseen ja nujertamiseen tähtäävää. Siksi olisin tehnyt omasta puolestani viisaasti, jos olisin vastannut tuleen samalla mitalla. Niin en olisi tehnyt tietenkään siksi, että haluaisin kostaa, vaan ainoastaan hankkiakseni itselleni ”valtion leivän”, aivan kuten virkamiehillä itsellään kin on. Oloni olisivat todennäköisesti helpottuneet, mikäli yhteiskunta olisi tuominnut minut elinkautiseen, sillä siten olisin voinut kirjoittaa kirjaa tarvitsematta täyttää toimeentulotukihakemuksia ja huolehtia Kelan karhukirjeistä. Tilanne on ollut kuin maailman suistuminen kohti ydinsotaa Kuuban kriisin aikana.

Filosofian professorien harjoittaman epäoikeudenmukaisen kohtelun vuoksi työ- ja sosiaaliviranomaiset ahdistelevat minua jatkuvasti erilaisilla takaisinperintävaatimuksilla tehden elämästäni helvettiä. Tälläkin hetkellä Kela yrittää periä minulta näennäisesti ”väärin” myönnettyjä etuuksia takaisin. Myytyjen kirjojeni vähäiset tekijänpalkkiotkin on riistetty valtiolle verukkeena se, että ne vähentävät sosiaalietuuksia.

Tämän mukaan filosofeilla ei kai olisi oikeutta edes hengittää, koska sekin voidaan tulkita työksi, vaikka siitä ei maksetakaan palkkaa. Nykyisen sosiaalilainsäädännön luoneet kansanedustajat kuuluisivat nähdäkseni hirteen, aivan niin kuin Kelan työntekijätkin, ja kävisin henkilökohtaisesti työntämässä tohtorinmiekkani heidän keuhkoihinsa, mikäli siitä ei olisi luvassa rangaistusta.

Samanaikaisesti professorit suostuttelevat virkaa vailla olevia tohtoreita työskentelemään työttöminä. Näin valtio nolaa korkeimmin koulutettuja jäseniään laittamalla meidät kiemurtelemaan työttömyyskorvauksen ja toimeentulotukijärjestelmän varassa, ja uskon, että filosofian professorit saavat hävetä tätä asiaintilaa enemmän kuin minä häpeän heidän typeryyttään. Tohtorien asettaminen työttömiksi on väärin myös siksi, että se vie pohjan tutkintojen myöntämiseltä. Tilanne on huono, koska työviranomainen kieltää työttömänä työskentelyn ja koska tieteen apuraha- ja virkajärjestelmä puolestaan myöntää varoja vain viranomaisfilosofialle. Tällä tavoin kriittinen ajattelu kuoletetaan pois. Se on tietenkin Ilkka Niiniluodon ja hänen hengenheimolaistensa ihanne, sillä hän *luottaa* viranomaisvaltaan.

Ennen vanhaan julkinen virka miellettiin palkinnoksi ja luottamustoimeksi, jonka haltijan odotettiin palvelevan kansalaisia. Nykyään viranomaiset pakottavat elättämään itsensä verovaroilla, ja virassa toimiessaan he ryöstelevät kansalaisia niin kuin rosvoava tataarilauma. Siinä, missä valtio ja yliopisto rankaisevat loogisesti toimivaa ihmistä häikäilemättömillä takaisinperintävaatimuksillaan, siinä mikä tahansa yksityinen organisaatio tunnustaisi tosiasiat ja antaisi ihmiselle hänen ansaitsemansa työpaikan. Sen sijaan sosialistisille periaatteille perustuva valtionhallinto uhkailee minua koko ajan yrityksenään teljetä minut eräänlaiseen tyrmään. Olisikin mielenkiintoista tietää, kuinka monta sosiaaliämmää minut pakotettiin elättämään pelkästään noilla takaisinperittävillä varoilla, sillä niitä on aina yritetty periä enemmän, kuin niitä on edes myönnetty. Tämä on ehkä ymmärrettävää, koska muutoin valtion virastot eivät tuottaisi voittoa, jota tarvitaan siellä maleksivien viranhaltijoiden elättämiseen.

Mutta varattomilta ihmisiltä ei pitäisi aina vain periä, kiskoa, riistää eikä nyhtää. Suomalaista yhteiskuntaa vaivaa laajemminkin sellainen virheellinen käsitys, että rikasta motivoi se, kun hänelle annetaan aina vain lisää, ja köyhää se, kun häneltä otetaan kaikki pois. Kirveellä olisi siis töitä paitsi valtionhallinnossa ja yliopistossa, myös tuomioistuimissa, pankeissa, rakennusyhtiöissä, kiinteistönvälitystoimistoissa ja eduskunnassa.

Spinoza elätti itsensä linssejä viilaamalla – nykyfilosofi taas pakotetaan viilamaan sosiaalibyrokraatteja linssiin. Nykyinen sosiaalipolitiikka kohtelee kirjailijoita ja kulttuuriväkeä ikään kuin me olisimme jonkinlaisia rikollisia, eikä kukaan näytä ymmärtävän, että niin tieteilijä kuin taiteilijakin tarvitsee ja ansaitsee tulonsa jo voidakseen tuottaa produktionsa.

Minun ja viranomaisvallan välillä vallinnut konflikti ei ole tosin johtunut mistään muusta kuin *filosofian professorien* tekemistä erehdyksistä. Heidän olisi pitänyt lakata polkemasta minua ja antaa minulle virka.

Ongelmana kaikkialla oli se, että minua yritettiin sovittaa liian pieniin tehtäviin: en ole toteuttaja vaan itsenäinen filosofi ja linjanvetäjä. Todellisuudessa minulle olisi kuulunut professorin tai johtajatason virka tai jokin valtionhallinnon korkeimmista viroista ministeriöissä. Niihin puolestaan oli mahdotonta rekrytoitua ilman uraa ja jäsenkirjaa, pelkän tieteellisen tuotannon pohjalta. Hupaisimman näytön tästä antaa se, että työvoimatoimiston pakotettua minut hakemaan työ- ja elinkeinoministeriössä avoinna ollutta suunnittelijan virkaa syksyllä 2008,[289] ministeriöstä vastattiin, että tehtävä on pelkästään suorittava, mutta avoinna olisi myös muutama ylijohtajan ja toimistopäällikön virka, joita voisin hakea. Ei ole ihme, että kortit olivat menneet uuteen jakoon myös tässä sosiaalidemokratian linnakkeessa oikeistohallituksen yhdistettyä työministeriön kauppa- ja teollisuusministeriöön. Työvoimahallinnon lopettaminen puolestaan oli eräs *Työttömän kuolemassa* julkilausumani tavoite, joten siihen tutustuttuaan ministeriön virkamiehet eivät koskisi minuun edes kepillä.

Aavistin jo nuorena erään tärkeän tosiasian: filosofisuudestani ja homoseksuaalisuudestani johtuu se, ettei kukaan tulisi koskaan antamaan minulle lanttiakaan rahaa, vaan naiset ja viranomaisvalta pysyisivät vihollisinani elämäni loppuun asti. Sosiaaliviranomaiset ovat paheksuneet luonnollisesti sitä, että professorikunnalla on ollut varaa jättää maamme eturivin filosofi ilman mitään toimintaresursseja, mutta sekin on ollut vain professorikunnan henkilökohtaisen edun mukaista. Muutoin työ- ja sosiaaliviranomaiset ovat olleet tietenkin yhtä ilkeitä kuin yliopistojen viranhaltijatkin niin, että heidät luultavasti karkotettaisiin myös Helvetistä eikä heitä päästettäisi enää takaisin sinne, ja juuri siksi kai he nautiskelevatkin tuossa seitsemännessä taivaassaan.

Sadan vuoden kuluttua todennäköisesti kirjoitetaan, että nykyyhteiskunnassamme vallitsi eräänlainen byrokraattien luokka, jolla oli etuoikeus elättää itsensä toisten ihmisten siivellä erilaisina sosiaaliviranomaisina ja komennella oppineita. Pidänkin eräänlaisena ihmeenä sitä, etteivät viranomaiset ole keksineet liittää väkivaltaisten päätöstensä oheen *eutanasiapilleriä*, jonka kansalainen voisi nauttia halutessaan luopua elämästä. Ministeriö voisi perustella päätöstään sillä, ettei ketään suinkaan näin muodoin *pakoteta* nauttimaan myrkkykapselia, vaan entisiä tukiaisia pelkästään täydennetään selvittämällä ihmisille, että ”tällainenkin etuus on olemassa”. Kyse on siis palvelujen kehittämisestä.

Irvokasta on, että kaiken tämän tapahtuessa toisia tutkijoita palkittiin kymmenien tuhansien eurojen stipendeillä, jotka myönnettiin heidän palkkojensa jatkeiksi, vaikka he eivät tehneet eivätkä julkaisseet mitään. Suureksi osaksi se on ollut rahojen viskaamista tuleen. Erään esimerkin tarjoaa Juha Siltala, jolle Väinö Tannerin Säätiö myönsi aikoinaan 300 000 markan verottoman palkinnon professorinviran kuorrutteeksi, mutta markkoja ja euroja on riittänyt myös vähemmän tunnetuille ninninelleille ja millamalloille, kunhan he ovat edustaneet poliittisesti korrekteja tendenssejä, kuten feminismiä.

Entä mitä he ovat saaneet aikaan? Vaikka esimerkiksi Siltala pystyi laatimaan työelämän kurjistumisesta kokonaisen teoksen, kuinka hänen valituksensa auttaa yhtäkään ihmistä? Enintään hän voisi mennä Stockmannin edustalle, istua jakkaralle ja veisata kirjastaan jonkin luvun pohjalaisille itkuvirsille sovitettuna varusteenaan harmonikka ja jalkarumpu, johon on kiinnitetty pieni kulkunen. Sen sijaan todellinen filosofi esittää näkemiensä ongelmien lisäksi myös korjausohjelman ja vaihtoehdon, kuten tein omassa kirjassani.

Työviranomaisten ja yliopistohallinnon kanssa kokemistani konflikteista syntyi teos *Työttömän kuolema – Johdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan*. Siinä kerrotaan, kuinka parempaan työyhteiskuntaan päästään ja miksi sosiaalietuuksien tilkkutäkki pitäisi korvata takaisinperinnät lopettavalla perustulojärjestelmällä, joka sisältää vahvan kannusteen työn tekemiseen. Nykyinen omistus-, sivistys- ja yritteliäisyysvihamielinen sosiaaliturvajärjestelmä, joka on laadittu pultsareitten, duunareitten ja sosialistien ehdoilla, pitäisi siis lanata maan tasalle. Päivittämällä perusturvajärjestelmä uuteen käyttöjärjestelmään numero kaksi luotaisiin oikeutus myös sellaisille ihmisille, joiden ammattipätevyyttä ei voida organisoida sen enempää palkkatyöksi kuin yrittäjätyöksikään, mutta joiden toiminta on yhteiskunnallisesti välttämätöntä. Heitä ovat muun muassa taiteilijat ja tieteilijät.

Olin alkanut kirjoittaa teostani keväällä 2003 heti *Dialogisen filosofian* valmistuttua, mutta tämänkin kirjan valmiiksi saattaminen osoittautui juuri niin tukalaksi kuin viranomaisvalta voi sen tehdä. Viimeistelin käsikirjoituksen toimiessani Käytännöllisen filosofian laitoksella työllistettynä syyskuusta 2003 helmikuuhun 2004. Minulla oli samaan aikaan tekeillä myös anarkismia käsittelevä filosofinen tutkimus, jota olin kirjoittanut jo vuodesta 2000 ja jonka olin saamassa valmiiksi. Aioin anoa sitä varten tutkimustukea Suomen Akatemialta, ja tein akatemialle hakemuksen tutkijatohtorin virkaan marraskuussa 2003. Hakiessani laitoksen johtajana toimineelta Heta Gyllingiltä suostumusta hakemukselleni hänen sanansa minulle olivat, että ”eipä kirjan kirjoittamista

varten juuri mistään mitään hakea voi". – No mitä varten niitä rahoja sitten myönnetään, joitain mitättömiä kahvinjuontiprojektejako? Kumpaakaan hankettani varten ei tietenkään myönnetty tukea, ja asian tätä puolta selitän kuudennessa luvussa, jossa tilitän elämääni tiedepoliittisena pakolaisena. Osa kritiikistäni on luettavissa myös verkkokirjastani *Contra Academia – Tutkielma tiedepoliittisesta vallasta*.

Anarkismia käsittelevä teokseni tuli pääpiirteissään valmiiksi jo vuoden 2004 alussa. Keksin sille lennokkuutta tavoittelevan nimen *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa – Vähä katekismus filosofiselle anarkistille*, jolla viittasin protestanttisen ajattelun luterilaisiin lähtökohtiin. Lähetin käsikirjoituksen Liken toimitusjohtajalle Hannu Paloviidalle, ja sain häneltä parissa viikossa myönteisen julkaisupäätöksen. Kirja sopi Liken profiiliin loistavasti ja oli siinä mielessä täysosuma.

Työttömän kuolema valmistui muutamaa kuukautta myöhemmin. Lähestyin sillä toukokuussa 2004 kolmea kustantamoa: WSOY:tä, Gaudeamusta ja Yliopistopainoa. Teoksen julkaisemisella oli kiire, sillä kirja sisälsi aikaan sidottuja aiheita. Kustantajien suhtautuminen oli tyrmistyttävää. Kirja olisi erinomaisesti sopinut jonkin yleiskustantamon julkaistavaksi, sillä se puhuttelisi jokaista Suomen työtöntä ja työssä käyvää. Rikkaat yleiskustantamot olivat julkaisseet paljon täysin turhia kirjoja. Esimerkiksi WSOY:n kaltaiset suuret kustantamot eivät julkaise juuri muita kuin Paavo Väyrysen muistelmia, puutarhanhoito-oppaita, viinikirjoja, kuningatarten elämäkertoja, keittokirjoja, karttoja ja muita hyöty-, oppi- tai käyttökirjoja mutta eivät missään tapauksessa yhteiskuntakriittisiä kirjoja. Olin osoittanut käsikirjoitukseni WSOY:ssä kustannuspäällikkö Aleksi Siltalalle, joka vastasi minulle alle vuorokauden kuluessa todeten, ettei teos sovi heidän julkaisuohjelmaansa.[290] Omasta puolestani kiitin häntä nopeasta asiaan perehtymisestä ja mainitsin, että "ratkaisunne oli muistini mukaan kaikkien aikojen nopein".[291]

Gaudeamuksessa käsikirjoitukseni päätyi kustannuspäällikkö Tuomas Sepän käsiin. Kysyin häneltä kesän alussa 2004, tekisivätkö he käsikirjoituksesta kirjan, mihin Seppä vastasi puhelimitse, että teksti pitäisi lyhentää noin kolmasosaan ja että hän "ei haluasi joutua sen vuoksi oikeuteen". – Ahaa. Olli Stålströmin kohtalo oli vaikuttanut. Olinkin jo *Dialogisessa filosofiassani* viitannut siihen, että kirjojen vetäminen tuomioistuimiin johtaa ennakkosensuuriin myös siinä tapauksessa, että tuomiot ovat vapauttavia.[292] Kirjoittajat alkavat kuohia käsityksiään ja harjoittaa itsesensuuria pelätessään joutuvansa oikeuden pamputettaviksi. Lopulta myös kustantajat kieltäytyvät julkaisemasta teoksia, jotka ovat kriittisiä ja joissa tuodaan julki tärkeää mutta kiusallista tietoa.

Oli valitettavaa, että myös Tuomas Seppä ryömi omien pelkojensa taakse väistellessään kustannusvastuuta teoksestani. Kirjan tiedepoliittisissa osissa olin asettunut puolustamaan opiskelijoiden ja tutkijakunnan asemaa, mutta kirjoitukseni ei tuntunut kelpaavan ylioppilaskunnan

omistamalle Gaudeamukselle, vaikka käsitykseni olivat täsmälleen samat kuin ylioppilaskunnan omat. Ilmeisesti minut oli tuomittu niin ei-toivotuksi henkilöksi myös ylioppilaskunnan piirissä, että perinteisesti radikaalina pidetty ylioppilaskuntakaan ei halunnut olla kanssani tekemisissä. Ilmeisesti heidän radikalisminsa oli tuota kämäistä vihervasemmistolaisuutta, kun taas itse edustin liberalismia, joka oikeuttaa yksilönvapautta ja ihmistä.

Ylioppilaskunnan lapsukaiset olivat kasvaneet sikäli aikuisiksi, että he osasivat ajatella vain henkilökohtaisia etujaan. Jos kysytään, missä Linnan juhlien vieraat ovat oppineet jakamaan, saamaan ja käyttämään prenikoita, vastaus kuuluu: vekkuleiden vesseleiden ylioppilaskunnassa tietenkin. Tässä suhteessa ylioppilaskunta oli samanlainen järjestö kuin Seta: se ajoi vain järjestöaktivistien omaa etua ja heidän rekrytoitumistaan parempiin tehtäviin sekä mahdollisesti valtionpolitiikkaan. Niinpä myöskään Seppä ei vastannut kysymyksiini lopulta mitään.

Sen sijaan Yliopistopainon Markku Pääskynen osoitti tätäkin kirjaani kohtaan kiinnostusta ja piti sen julkaisemista tärkeänä. Lisäksi hän lausui olevansa kanssani samaa mieltä teoksen sisällöstä. Teos todennäköisesti julkaistaisiin, kunhan hän saisi aikaan kustannuspäätöksen. Tapasimme Yliopistopainossa kesäkuussa 2004. Taloon rekrytoitunut uusi kustannuspäällikkö oli Jyväskylästä siirtynyt Minna Laukkanen, joka sanoi lukeneensa käsikirjoitustani innostuneena. Ikävää vain, että hän ilmoitti näkevänsä minussa uuden Jari Sarasvuon, mikä kertoi siitä, ettei hän ollut lukenut teostani kovin tarkkaan. Esitin kirjassani purevaa kritiikkiä myös tuolloin käynnissä ollutta television *Diili*-show'ta kohtaan, ja olin arvostellut työelämän muuttumista pelkäksi esittämiseksi sekä huomion kalasteluksi.

Mutta Laukkaselta löytyi myös sarkasmia, ja 90-vuotiaan Lauri Rauhalan arvioihin viitaten hän päätyi pohtimaan ulkonäköni ja tekstini välillä näkemäänsä ristiriitaa. Hän muun muassa totesi, ”miten kukaan 25-vuotias voi kirjoittaa kuin 60-vuotias?” (Itse asiassa Jyrki Lehtola oli jo käyttänyt kyseisen argumentin kysymällä Pekka Himaselta, miten kukaan 20-vuotias voi olla niin uskottavasti 70-vuotias.) Minulla taas on ollut tapana lausua nuorten tohtorien boomiin viitaten, että jos minä olen 40-vuotiaana 25-vuotiaan näköinen, ei ole mikään temppu väitellä tohtoriksi ”kaksikymppisenä” – mutta ota pysy koko ikäsi sen näköisenä! Himanenhan on tätä nykyä keski-ikäinen, ja pulskistuttuaan hänestä on tullut partansa kanssa melkoinen rabbi. En siis tiedä, kuka kävelee ”Bulevardia pitkin seitsemänkymppisenä vaaleanpunaisessa smokissa”, mutta itse kävelen Iso-Robaa ”kaksikymppisenä” ihan tavallisissa kuteissa – ja olen niin perusteellisen onnellinen. Pääskynen ja Laukkanen päättivät tehdä käsikirjoituksestani kirjan, mutta se ei enää ehtinyt syksyn kirjojen joukkoon. Niinpä se ilmestyisi alkukeväästä 2005.

Kesällä 2004 tulin vastanneeksi tuntemattomasta numerosta saapuneeseen puheluun. Soittava henkilö esitteli itsensä Jussi Parviaiseksi. Hän oli lukenut teokseni *Dialoginen filosofia*, kehui työtäni puhelimessa ja ehdotti, että tapaisimme Ekbergin kahvilassa, mihin suostuin. Meistä tulikin hyvät ystävät. Huumorintajumme oli pitkälti samanlainen, kuten myös käsityksemme filosofiasta, yhteiskunnasta ja politiikasta, joille olemme naureskelleet useasti. Kiitänkin tässä yhteydessä Jussi Parviaista niistä useista Spede-yhtiöiden luottokortilla tarjotuista lohivoileivistä, joilla hän on pitänyt köyhää filosofia hengissä – aivan kuten muistelen kaihoten myös keskusteluja, joita kävimme hänen kotonaan Tehtaankadulla. Yhteistä minulle ja Jussille oli taivaan lahjana langennut valheenvastaisuus ja kyky salamannopeasti nähdä kunkin ihmisen todellinen luonne – ja tietysti se, etteivät älykkäät ihmiset voi koskaan pettää toisiaan kovin pitkään.

Kesä 2004 oli sateinen, ja helteistä saatiin nauttia vasta heinäkuun puolivälin jälkeen. Virkistystä syksyyn toi lähinnä työviranomaisen aiheuttama ahdistelu, jonka tuloksena minua ohjattiin jälleen työllisyyskoulutukseen. Joulukuussa Jussi Parviainen otti yhteyttä ja kertoi joutuneensa sairaalaan. Hän oli eronnut puolisostaan, mistä uutisoitiin myös juorulehtien palstoilla. Kertomansa mukaan Jussi ei ollut nukkunut moneen päivään ja oli siksi aivan kipeänä Eiran yksityissairaalassa. Hän oli saanut painosta teoksensa *Hybris – Dramaturgian filosofia*, jonka hän oli toimittanut Werner Söderströmille syksyllä. Tuolloin hän oli soittanut minulle kustannusjohtaja Marja-Leena Aarnion huoneesta kertoen, että oma käsikirjoitukseni puolestaan ”oli kadonnut” WSOY:ssä. Aarnio olisi halunnut lukea sitä ja mahdollisesti julkaista sen toisin kuin Aleksi Siltala, joka oli tyrmännyt ajatuksen tuoreeltaan. Laivan kääntäminen toiseen suuntaan oli kuitenkin siinä vaiheessa liian myöhäistä. Nyt Jussi halusi kirjoittaa ilmestyneestä teoksestaan omistuskappaleen minulle.

Draamamies oli tuona joulukuisena perjantaina vuoteen omana, ja hän kertoi minulle toistakymmentä vuotta sitten todetusta aivokasvaimestaan, joka tosin oli lopettanut laajenemisensa. Yhtä kaikki, valvominen ja stressi aiheuttivat sen, että terveyttä oli syytä hoitaa hyvin. Toisaalta minua vähän huvittivat noiden heteromiesten kriisit. Naapurihuoneessa omaa stressiään poti elokuvaohjaaja Pekka Lehto, jota oli niin ikään kohdannut avioero ja joka oman puolisonsa jättämänä oli aivan petipotilaana hänkin. Lääkäri päivysti heidän vieressään neljä tuntia vuorokaudessa ja puhui heille mukavia 320 euron vuorokausihintaan. Onnekseni en ole itse ollut koskaan missään sairaalassa hoidettavana, ellei lukuun oteta armeijan varuskuntasairaalaa, jossa makasin pari kertaa influenssan ja angiinan takia. Olen ollut terve kuin pukki, ja pukki tietysti muutenkin.

Jussin kirja oli mainio, ja hän suunnitteli noihin aikoihin myös väitöskirjaa. Ongelmana oli se, mihin hänen pitäisi opinnäytteensä kanssa mennä. Parviainenhan oli joutunut karkotetuksi Teatterikoulusta

toimittuaan siellä dramaturgian professorina 1980-luvulla. Väitöskirja-aikeissaan Parviainen oli sittemmin kääntynyt ystävänsä Esa Saarisen puoleen ajatellen voivansa väitellä filosofian tohtoriksi Teknillisessä korkeakoulussa. Saarinen olikin kannattanut ajatusta, vaikka itse esitin epäilyksiä väittelypaikan suhteen, mutta toivotin Jussille onnea. Mitäpä muuta olisin voinut tehdä? Jussin kerrottua Saariselle, että hän oli tapaillut viime aikoina minua, Saarinen oli kysynyt Parviaiselta, ”onko Hankamäki kehissä mukana” ja ehdottanut, että hän järjestäisi meille tapaamisen. Kieltäydyin kunniasta ja selostin Parviaiselle, miten hänen kehumalleen *Dialogiselle filosofialle* oli vähällä käydä Saarisen laatiman kielteisen arvion vuoksi. Jos Saarinen nyt ihmetteli haluttomuuttani tavata häntä, saatoin vain vastata, että hänen olisi kannattanut ajatella asiaa aikanaan. Omasta puolestani minulla ei olisi tietenkään ollut hänestä pahaa sanottavaa.

Näistä filosofian ja teatterin suomalaisista uudisraivaajista Parviainen vaikutti pohjimmiltaan hyvin järkevältä ja asioista perillä olevalta, ainakin verrattuna siihen kuvaan, joka hänestä välittyi myöhemmin julkisessa sanassa. Hänen persoonaansa liittyi jotain shamaanimaista. Teatterin tekijänä hän oli tietoinen ihmisten lumoamisen menetelmistä, ja hän myös hyödynsi taitojaan käytännössä. Itse hän oli aina lumoutunut kohtalosta. Suomen taiteilijayhteisö ja eräät muut tahot kohtelivat nerokasta taiteilijaa huonommin kuin hän olisi ansainnut, mikä sitten edisti myös eräänlaisen kohtalon toteutumista hänen omassa elämässään.

Suomen päivälehdistö ja televisio joka tapauksessa kunnioittivat omaa yksityisyydensuojaani kiitettävästi kieltäytymällä mainitsemasta teoksestani *Dialoginen filosofia* (2003) julkisuudessa mitään. Kirjan aiheet olisivat tosin voineet puhuttaa yleisöä paljonkin, aivan kuten *Työttömän kuolema*. Uusi kirjani oli valmistunut toukokuussa 2004, mutta se saapui markkinoille hieman myöhässä tultuaan painosta vasta maaliskuussa 2005. Keskustelu työelämän kurjistumisesta oli käynnistynyt jo edellisenä syksynä Juha Siltalan julkaistua teoksensa. Sillä, miten paljon virassa istuva professori sai lähetysaikaa Yleisradiossa, ei ollut tietenkään mitään rajaa, sillä Siltalan suhteet sosiaalidemokraatteihin olivat selkeät. Merkiksi uskollisuudestaan hän vieläpä kirjoitti puolueen nimen oikeaoppisesti väärin: he olivat ”sosialidemokraatteja”.[293]

Siltalan kirjan ilmestyminen tuli minulle yllätyksenä. Ehdin lukea teosta vain pääpiirteittäin syksyllä 2004, ja minulle jäi käsitys, että teos oli melko hajanainen ja kiireellä kokoon kyhätty. Siinä ei ollut samanlaista jäntevää ja ongelmakeskeistä rakennetta kuin omassa teoksessani. Myös näkökulmanasettelu oli toisenlainen. Teoksessa siteerattiin vuoroin jotain taloustieteilijää ja haastateltiin työttömäksi jäänyttä Perttiä tai Sirkkaa. Siinä, missä Siltalan teos oli haastatteluihin perustuva tutkimus, oma kirjani on systemaattinen analyysi työelämän vinoutuneista *arvorakenteista* ja siitä, *miten oloja pitäisi korjata*.

Siltalan kirjan ilmestyminen oli saattanut oman teokseni altavastaajan asemaan. Säilyttääkseni teokseni ajankohtaisuuden jouduin kommentoimaan sen ajatuskulkuja ja kannanottoja jonkin verran. Välttääkseni vaikutelmaa jäljittelystä jouduin karttamaan samantyyppisten näkemysten esittämistä tai karsimaan niitä. Tehtävä oli vaikea, koska julkisen keskustelun saavutettua eräänlaisen kyllästymispisteen vuoden lopulla melkein kaikki näkökulmat olivat tulleet ammennetuiksi tyhjiin. Tyydyin lukemaan Siltalan kirjaa Akateemisessa Kirjakaupassa, sillä minulla ei ollut varaa ostaa sitä, ja viittasinkin siihen vain pari kertaa ulkomuistista. Toisaalta minulla ei ollut mitään Siltalan käsityksiä vastaan. Vaikka Siltala paljastuikin pessimistiseksi suhteessa työelämän tilaan, hänen yleislinjansa oli kuitenkin oikea, eivätkä kaksi viisasta miestä voi olla samoista asioista kovin eri mieltä.

Työttömän kuolema käynnisti yliopiston sisällä melkoisen myrskyn. Esille nousseet ongelmat liittyivät siihen, kuinka paljon yliopiston johtoa sai arvostella. Koetin omalla teoksellani muuttaa suomalaisen työyhteiskunnan arvorakenteita, ja pidin kirjaani johdatuksena uuteen työn filosofiaan. Rehtori Niiniluoto oli kuitenkin toisilla linjoilla. Jo Svante Nordinin *Filosofian historia* -teoksen kronikassaan hän mainitsee juhlallisesti, että kansallisfilosofi J. V. Snellmanin patsas on Suomen Pankin edessä.[294] Hakiessani Suomen Pankissa vuonna 2001 avoimeksi tulleita johtajan virkoja kirjoitin hakemukseeni huvin ja harrastuksen vuoksi seuraavasti: ”Nykyisenä yhteisvaluuttaan perustuvan talouspolitiikan aikana tarvitaan vahvaa rahapoliittista visiota: Eurovisiota. Siksi olisi hyvä, jos myös patsaan takaa löytyisi asiantuntemukseen perustuvaa filosofiaa.”[295] Jos siis jollekin suomalaiselle nykyfilosofille pystytetään joskus patsas, en soisi sen tulevan Suomen Pankin pihaan. Sen sijaan haluaisin, että suomalaista nykyfilosofia esittävä muistomerkki pystytettäisiin jonkin tulevaisuudessa lakkautetun *työvoimatoimiston* eteen, jossa se muistuttaisi kieroutuneen työ- ja korkeakoulupolitiikan tilasta. Patsaan jalustaan haluaisin tekstin: ”Tämä filosofi vapautti ihmiset työyhteiskunnan kirouksista ja teki työvoimatoimistoista lopun. Kiittäen, Suomen Kansa.”

Kysyjä: ”*Mikä sinulle on tärkeintä tieteessä?*”

Yliopistoviran haltija: ”*No tietysti vaimoni ja neljä lasta.*”

FILOSOFIA JA POJAT

Vaikka akateeminen urani onkin ollut ohdakkeinen ja monien ystävieni mielestä jopa mahdoton, minulla on ollut vuosien varrella myös paljon ilon ja onnen aiheita. Ne ovat olleet sitä parempia, mitä kauemmaksi ne ovat paikantuneet yliopistoista. Tämä vahvistaa tunnetun totuuden, että parhaita identiteetin vahvistamisen strategioita on usean toisistaan riippumattoman ryhmän jäsenyys. Jos asiat menevät yhdessä yhteisössä solmuun, voi saada lämpimän vastaanoton muualla. Tärkeää on, että ryhmien välillä on etäisyyttä, sillä silloin ikävät asiat eivät kulkeudu piiristä toiseen. Vuosien varrella minulla on ollut ilo tuntea paljon sellaisia nuoria, jotka eivät ole olleet tekemisissä akateemisen filosofian kanssa mutta joiden kanssa olen harrastanut mitä syvällisintä filosofiaa. He ovat olleet yleensä noin parikymppisiä poikia, jotka ovat osoittaneet aitoa kiinnostusta filosofiaan. Tämä on sopusoinnussa sen käsitykseni kanssa, että filosofia toteutuu parhaiten samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteisessä merkityskonstituutiossa. Kun merkitykset opitaan samanlaisten kokemusten kautta, ihmiset voivat ymmärtää toisiaan paremmin, sillä heidän kielensä ja merkityksensä ovat syntyneet samanlaisen kehollisen kokemusmaailman välityksellä. Kun tiede ja filosofia ovat merkitysten projekteja, niitä leimaa tietynlainen homososiaalisuus, joka näkyy jaossa niin sanottuun patriarkaaliseen ja matriarkaaliseen perinteeseen – toisin sanoen tieteen ja filosofian sukupuolittumisessa.

Tätä tieteen ja filosofian homoseksuaalisuutta tai ”homososiaalisuutta” haluan toteuttaa platonisen perinteen mukaisesti. Siihen on ollut myös erinomaiset mahdollisuudet, sillä Helsingin homoyhteisössä nuoria filosofiasta kiinnostuneita kundeja riittää. Yleensä he ovat olleet noin yhdeksäntoistavuotiaita miehentaimia, jotka omalla kuvankauniilla nuorukaisen viehättävyydellään ovat valloittaneet sydämeni ja pääni. Nuoret miehet ovat testosteronia tihkuvassa vimmaisuudessaan ja älyllisessä, omasta tuoreudestaan ja pilaantumattomuudestaan viestivässä uteliaisuudessaan todellinen taivaan lahja filosofialle: he ovat arvokkainta, mitä maa päällään kantaa. Ja jos heidän pyyteisiinsä ja pyrkimyksiinsä, joita tietenkin on aina runsaasti, liittyy vielä filosofista kunnianhimoa, sitä houkuttelevammaksi heidän seuransa tulee tällaisen hieman varttuneemman viisauden rakastajan kannalta. Mikään ihmissuhde ei ole harmonisempi kuin nuoren miehen ja vanhemman miehen välinen ystävyys ja rakkaus. Kenties itse luonto on järjestänyt niin, että nuorten miesten hakeutuminen vanhempien miesten seuraan on antanut ihmisyhteisölle valintaetua. Nuoret miehet ovat saaneet vanhemmilta miehiltä viisautta,

joka on edistänyt heidän selviytymistään, ja vanhemmat miehet puolestaan ovat saaneet palkkioksi jotain muuta, kuten suojelua vihollista vastaan. Tätä kautta nuorten miesten ja vanhempien miesten ystävyys ja siihen liittyvä filosofian harjoittaminen ovat valikoituneet koko lajin selviytymistä edistäväksi ominaisuudeksi. Mutta näin ajatellessani en ole naturalisti enkä pidä homoseksuaalisuutta biologisena ominaisuutena. Selitysperusteenihan on yhteiskunnallinen, eli se ottaa huomioon ihmisten toiminnassa vallitsevat *merkitykset*, eikä ihmisen sukupuolista käyttäytymistä johdella mistään geeneihin, kromosomeihin tai hormoneihin liittyvästä ominaisuudesta. Tämä ajattelu tunnustaa, että ihmisen toiminta sisältää tietoisia merkityksiä – toisin kuin eläinten vaistonvarainen tai vietinvarainen toiminta, jota voidaan luonnehtia pelkästään käyttäytymiseksi.

Filosofian omat motiivit poikkeavatkin heteroseksuaalisen valtakulttuurin normeista sikäli, että filosofiaa ja miesten välistä rakkautta ohjaa seksuaalisuuden suuntaaminen teoreettisiin päämääriin, kun taas heteroseksuaalisessa valtakulttuurissa sukupuolisen kanssakäymisen päämäärä on käytännöllinen ja liittyy lajinsäilytykseen tai lisääntymiseen. Filosofian ja poikarakkauden yhteenkuuluvuudelle olen joka tapauksessa rakentanut sekä omat ihmissuhteeni että filosofiakäsitykseni. Aina kun kohtaan kauniin pojan, tulen hyvälle tuulelle, kynäni alkaa kulkea, ja mieleeni tulee erinomaisia ajatuksia.

Miksi kartan yliopistoa?

Joonas, joka opiskelee yliopistossa, kysyy minulta usein, miksi en anna opetusta siellä. Samaa ovat tiedustelleet useat muut. Syynä on se opetus- ja toimintakielto, johon minut on asetettu. Selostan sitä tarkemmin seitsemännessä luvussa, jossa kuvaan dosentuurihakemukseni hylkäystä. Mutta nyky-yliopiston koko olemuksessa ja toiminta-ajatuksessa on jotain sellaista, mikä johtaa aidon viisaudenrakastamisen dekadenssitilaan – aivan niin kuin miesten välisen rakkauden ja filosofiankin. Tieteen olemus näyttää perustuvan kiistelyyn ja vihamielisyyteen. Vaikka tieteen päämääränä on yhteisymmärrys, siihen tähdätään vastaväitteiden, riitelyn ja aggressiivisten kumoamispyrkimysten kautta. Ketään ihmistä ei suostuttaisi ymmärtämään *hänenä itsenään*, vaan ihanteena pidetään yleistettävyyttä ja riippumattomuutta yksilöiden kokemuksista.

Yksilöiden omat kokemukset ovat kuitenkin pohjana aina, kun ihmiset koettavat ymmärtää toisiaan. Juuri tälle perustalle voi rakentua saman sukupuolen yhteiseen merkityskonstituutioon perustuva homososiaalinen ja homoseksuaalinen filosofia. Kokemuksellinen samankaltaisuus yhdessä merkitysten sukupuolisidonnaisen oppimisen kanssa luo pohjan filosofiselle yhteisymmärrykselle. Sen sijaan heteronormien ja ihanteiden

mukaisessa yliopistossa toimitaan heteroseksuaalisten arvojen ja symbolimaailman ehdoilla. Heteromiehet vihaavat toisiaan ja tavoittelevat toiminnastaan käytännöllistä hyötyä, joka liittyy perheen elatukseen ja lajinsäilytykseen. He näkevät tieteen pelkkänä omanvoitonpyyntinä. Heidän filosofiset pyrkimyksensä eivät tavoita homomiehille ominaista spiritualiteettia eli hengenelämää, ja näin ollen heteroiden filosofia jää aina vajaaksi ja epäuskottavaksi. Lähtökohtana heillä ei ole merkityskonstituution *yhtäpitävyys* vaan pyrkimys yhteisymmärryksen *kieltämiseen*. Tämä tendenssi saa paradoksaalisesti ilmaisunsa kokemuksesta riippumattoman yleiskielen ja objektiivisen tiedon loputtomassa *tavoittelussa*. Tuloksena on viisauden pyrkimysten latistumista.

Heteroseksuaaliselle perustalle valetun tieteen kurjuus johtuukin paljolti siitä, että heterotieteen mukainen ja toiseudelle ehdollistettu ”filosofia” altistuu anomaan oikeutusta omilta vihollisiltaan. Sinun ajatuksesi alistetaan omien *periaatteellisten* vastustajiesi arvioitaviksi. Niin toimitaan esimerkiksi ”vertaisarviointiin” perustuvassa referee-menettelyssä. Tyypillinen esimerkki, josta sinulla itselläsikin varmasti on kokemusta, on sellainen, että kanssasi eri tavoin ajattelevat henkilöt haukkuvat esitelmääsi jossain seminaarissa todeten, että et ole ymmärtänyt marxismia ihan niin kuin he itse. Eikö olekin änkyrämäistä ja nuhjuista mutta valitettavan totta?

Kun väärät ihmiset tekevät keskenään vääriä asioita, mikään ei voi toimia. Yliopistossa sinun ajatuksiasi arvioivat usein ihmiset, joiden mielipide on täysin toisenlainen kuin omasi, jopa oman käsityksesi vastainen. Selvää on, ettei sen tyyppisessä ilmapiirissä voida tehdä oikeudenmukaisia ratkaisuja. Muualla maailmassa yhteistoimintaan hakeutuvat vain ne ihmiset, joiden käsitykset ja mielipiteet ovat keskenään samansuuntaisia, ja näin muodostuu ryhmiä ja yhteisöjä, joissa ihmiset voivat rakentaa hyvinvointia ja yhteistä todellisuutta.

Yliopistoissa harjoitettavan filosofoinnin kurjuus johtuukin suureksi osaksi tieteellisestä kommunismista eli siitä, että yliopisto muodostaa totalitarismin, jossa *kaikkien* oletetaan ymmärtävän toisiaan. Tämä käsitys ulotetaan vieläpä velvoittavaksi normiksi, jonka mukaan kaikkia arvioidaan ”samoin perustein” ja kuka tahansa arvioija on korvattavissa kenellä tahansa toisella. Mitäpä tämä on muuta kuin tyhmää peliä, juuri sellaista, jonka tunnemme heteroiden halusta pelata jalkapalloa tai jääkiekkoa, harrastaa nyrkkeilyä ja muita väkivaltalajeja sekä pisteyttää tuloksia näennäisobjektiivisin kriteerein ja säännöin? Tiede on samanlaista. Valitettavaa on, ettei tiede näytä *tunnustavan* omia mielivaltaisia ja yksilön kokemuksen sivuuttavia periaatteitaan ja niiden ongelmallisuutta lainkaan. Suurin osa siitä tiedekritiikistä, jonka olen esittänyt teoksissani *Dialoginen filosofia*, *Työttömän kuolema* ja *Filosofia räjähti* voidaankin esittää kritiikkinä tieteen heteroseksistisyyttä kohtaan. Ongelma on, että tieteen normit ja ihanteet perustuvat heteroseksuaaliseen

arvo- ja symboliuniversumiin.

Kun ihmiset ovat tanssiesityksiä, laulukilpailuja ja taideproduktioita arvioidessaan yleensä kiinnostuneita siitä, mitä sanottavaa ihmisellä tai esityksen tuottajalla *itsellään* on, miksi he eivät arvioisi samalla tavoin myös tieteellistä toimintaa? Keskeinen ongelma on, miksi ihminen ei saisi olla tieteiden piirissä sitä, mitä hän on omana itsenään. Viranomaisfilosofien suurimpia tragedioita on se, että he eivät tunnusta oman asiantuntijavaltansa subjektiivisuutta, ja asiantuntijuus muuttuukin heidän käsissään mielipidevallaksi ja mielipidevalta totalitarismiksi.

Edellä mainituista lähtökohdista voin vastata Joonaksen ja monien muiden esittämään kysymykseen, miksi en anna opetusta yliopistoissa ja miksi olen viime vuosina vältellyt tarttumasta yliopistollisten laitosten ovenkahvaan. Syyt eivät ole vain siinä yksitotisessa asiantilassa, että opettaminen on kielletty minulta, vaan siinä, mikä on syynä tuohon kieltoon: toisin sanoen tieteen heteroseksistisyydessä. Niinpä aidon filosofian harjoittaminen on yliopistoissa yhtä mahdotonta kuin vapaan markkinatalouden toteuttaminen sosialismissa. Kuitenkin filosofia voi perustua vain vapaaehtoisuuteen ja ihmisten haluun vapaasti muodostaa yhteisöjä. Sen sijaan yliopistoissa toiminnan lähtökohdat ovat sellaiset, että filosofia ajautuu väistämättä kurjuuteen ja kuraan.

Miksi en kansainvälisty?

Tiedeyhteisö pyrkii usein puolustamaan omaa mielivaltaansa kehottamalla hakemaan oikeutusta ”kansainväliseltä tiedeyhteisöltä”. Tämä on kuitenkin ristiriitaista. Kansainvälistymistä suositellessaan tieteilijät vaativat sekä itseltään että muilta ihmisiltä jotain sellaista, mitä he eivät itsekään halua. Tyypillistä on, että moni suomalainen tieteenharjoittaja panee päänsä silmukkaan ja tulee rajoittaneeksi ilmaisunvapauttaan vaatimalla masokistisesti tuota kansainvälisyyttä ja osoittaakseen olevansa vähintään yhtä hyvä kuin Simo Salminen, joka lauloi, että ulkomailta palattua ”ei tarvitse tulla nenille hyppimään”.[296] Tuon tapainen itsetehostus vaihtelee usein nöyristelyn ja pöhötaudin välillä, ja se kertoo huonosta kansallisesta identiteetistä. Naurettavaa on, että kansainvälisyyden kahleisiin ripustauduttuaan tieteenharjoittaja ei välttämättä saa edes virkaa, mutta riippuvuussuhteessa hän menettää henkisen itsenäisyytensä. Sen vuoksi on parasta pysyä lojaalina vain itselleen, tehdä vain sitä, mitä todella haluaa ja toivoa, että virkakin myönnetään internationalistien painostuksesta huolimatta. Eräs ongelma on kansainvälisten tutkijoiden yliedustus meille kuuluvissa viroissa. Kun muutamat suomalaisetkin tieteenharjoittajat alkavat ahdistella Suomessa suomeksi kirjoittavia filosofeja ja kun he nyt houkuttelevat omilla vero-

varoillamme perustettuihin virkoihin ulkomaalaisia, sellaiset suomalaiset pitäisi ajaa yksiselitteisesti tästä maasta pois.

Siihen, miksi en ole halunnut itse lähteä pakolaiseksi eli kansainvälistyä, on useita syitä. Ensinnäkään (1) en halua sen enempää vältellä konflikteja kuin sopeutuakaan niihin, sillä puolusteleminen ja oikeuttaminen antavat huonon pohjan oman filosofian luomiselle. Toiseksi (2), puolueellisuuden merkitys tuskin vähenisi kansainvälisessä tiedeyhteisössä, jossa kielten ja kulttuurien erot koetaan ongelmiksi ja jossa ajatuksia pyritään valamaan samaan muottiin. Kolmanneksi (3), en halua esiintyä ihmisille, jotka eivät kiinnosta minua ja jotka eivät olisi todennäköisesti kiinnostuneita näkemyksistäni. Se olisi itsepetosta, kuten koko kansainvälisyyden ihanne omassa teennäisyydessään. Ja neljänneksi (4), kansainvälisissä yhteyksissä ei koskaan sanota mitään *syvällistä*.

Minun mielestäni on tyhjän arvoista, vaikka jokin filosofia olisi kansainvälistä, mikäli sanotuissa asioissa itsessään ei ole järkeä. On paljon parempi ajatella suomen kielellä selkeästi kuin vieraalla kielellä sekavasti. Varoittavan näytön jälkimmäisestä antavat niin sanottujen *queer*-teoreetikoiden sepustukset. Englannin kielellä harjoitettava filosofia vaatii aina kyseiseen kieleen sisältyvän ideologian omaksumista. Kun tieteenharjoittajat yrittävät ilmaista ajatuksiaan englanniksi, kielitaidottomuus alkaa hallita informaatiosisällön esittämistä, ja filosofian sijasta syntyykin anteeksipyytelevää imartelua ja englantilais-naisellista kaakatusta, joka on omassa lipevyydessään aivan sietämätöntä. Mieluummin siis puhun vain niille, joille haluan, enkä niille, joille yliopisto pakottaa. Myös kielten opiskelu sinänsä on epä-älyllisyyden huippu. Vieraiden kielten opiskeleminen perustuu sanojen tankkaamiseen ja siten pelkkään tottelemiseen ja *normatiiviseen* oppimiskäsitykseen. Kun kansainvälistymiseen liittyy piilo-opetussuunnitelmana se, että kaikkien pitäisi kouluttautua kielenkääntäjiksi, valikoituu yliopistojen opiskelijoiksi pelkkiä tyttöjä tai sellaisia miehiä, jotka ovat henkisesti naisia.

Sellaiset tieteenharjoittajat asettuvat ynisten kontalleen kansainvälisyyden edessä vaikka tietävätkin, että siitä on vahinkoa heille ja kansalliselle yliopistolaitoksellemme. Me emme saa tällöin itse päättää, ketkä yliopistoissamme antavat opetusta ja ketkä viroissa toimivat. Tämä on halveksuttavaa ja merkitsee suomalaisen tieteen eräänlaista raiskausta. Monesta yhtä ansioituneesta tulee aina valituksi joku anglofiili, vihervasemmistolainen sosialisti tai feministi, kun muiden suuntien kannattajia ei niin sanotussa kansainvälisessä tiedeyhteisössä yleensä ole. Niinpä häviän mieluummin virkakiistoissa ja poistun yliopistosta kuin jään katselemaan, kuinka maamme, kielemme ja ajatteluperintömme häviää kartalta ja pilataan toisella. Mutta minulla on muutenkin erilainen käsitys niin yliopistosta, opiskelijoista kuin Suomen kansastakin, kuin noilla kansainvälisyyskiiman riivaamilla demariprofessoreilla.

Tavallaan minua säälittävät kansainväliset filosofit, joiden työ menee

hukkaan, sillä kansainvälisen tiedeyhteisön hulabaloossa heitä ei edes huomaa kukaan, ja kotimaassa heidän ajatuksensa eivät merkitse mitään. Miksi ihmeessä kukaan kirjoittaisi ”kansainväliseen aikakauslehteen”, jonka melkein kaikki jättävät lukematta? Mitä pahaa on siinä, jos myös tietokirjailijan suhde kieleen ja kirjoittamiseen on herkkä, eikä hän halua päästää käsistään sellaisia nahistuneita pannukakkuja kuin nuo reippaat kansainväliset reuhaajat, jotka kiljuvat kitapurjeet lepattaen, että englanniksi julkaisemalla ”pätevöityy” ja ”saa meriittiä”? Äärimmillään akateeminen vapaus on vapautta pysyä kokonaan poissa yliopistoista. Minulle yliopisto on nyt eräänlainen kansainvälinen vankileiri, ja mieluummin olen nykyiseen tapaani ”ehdonalaisessa” kuin monikulttuurisen etnohelvetin tutkintavankeudessa, jossa ei saa enää edes omia asioitaan hoidetuksi suomen kielellä, opetuksen antamisesta puhumattakaan.

Ovatko sitten maailmankaikkeuden merkittävimmät filosofiset teokset koskaan olleet kansainvälisyysvaatimusten mukaisesti ”tieteellisiä” tai ”tutkimuksellisia”? – Eivät. Entä ovatko ne täyttäneet akateemisen yhteisön hyväksymät tieteelliset mitat? Vastaus on taaskin: ”Eivät.” Sen sijaan ne ovat olleet omaperäisiä ja usein myös omavaltaisia teoksia, jotka on kirjoitettu tekijänsä kotikielellä. Omalla kielellä kirjoittaminen puolestaan on tärkeää, sillä kielen ilmaisuvoima on sidottu äidinkieleen. Kaunokirjailijat ja runoilijat, jotka suostuvat kirjoittamaan vain omalla kielellään, antavat tästä riittävän näytön, eikä asiaa tarvitse perustella sellaisilla kielifilosofisilla hiustenhalkomisilla, joissa lingvistisiä argumentteja sekoitetaan ”kansallismielisyyden” arvostelemiseen vain siksi, että kotimainen julkaisutoiminta voitaisiin osoittaa ”nationalistiseksi”. Jokainen voi tietenkin olla asioista mitä mieltä haluaa, mutta laitanpa tätäkin kysymystä koskien herätyskellon soimaan.

Niin kaunokirjailijat kuin filosofitkin varmasti vaihtaisivat kielekseen englannin tai jonkin muun maailmankielen, mikäli se olisi mahdollista, vain saadakseen laajemman lukijakunnan. Se ei kuitenkaan käy päinsä, sillä ilmaisuvoimaisesti kieltä pystyy käyttämään vain natiivi kielenpuhuja. Yliopistojen ja Suomen Akatemian kansainväliset julkaisuihanteet suosivat häikäilemättömästi teknistä tieteenihannetta, sillä tieteen ja logiikan kaavat muodostavat eräänlaisen universaalikielen, jonka höysteeksi luonnollisia kieliä tarvitaan vain vähän. Niinpä kyseisenlaisilta tutkimuksilta ei edellytetä kirjallisia arvoja, ja siksi myös huonolla englannilla kirjoitetut julkaisut kelpuutetaan ”korkea-arvoiseksi tieteeksi”.

Vieraskielisyyden vaatimukset tukahduttavat ilmaisuvoiman, joka liittyy kotikielisyyteen. Tämä puolestaan johtaa persoonan riistoon, kun ihmiset eivät voi ilmaista itseään alkukielisesti. Ajatukset eivät vaikuta tulevan sisältä eivätkä olevan henkilökohtaisesti punnittuja, kun kielenkäyttäjät on halvaannutettu ja invalidisoitu vieraskielisyydellä. Kieli on tällöin kavennettu pelkäksi kulkuneuvoksi, jolla on välineellistetty rooli ja jota vain ”käytetään” ajatusten mekanistisluonteiseen siirtämiseen mutta

joka ei sinänsä kanna merkityksiä. Tosiasiassa kieltä ei voi vaihtaa toiseksi niin kuin räiskälettä käännetään lettupannussa. Ajatukset seuraavat sanastoa, rakennetta ja rytmiä, jolla luonnollista kieltä puhutaan, eikä tämän ymmärtämiseen tarvita Sapirin-Whorfin hypoteesia.

Pahiten angloamerikkalaisen kieli-imperalismin vaikutukset kohdistuvat pienten kielten asemaan tieteen kielinä. Kansainvälisyyden vaatimukset saavat Suomen näyttämään siirtomaalta, jota voidaan kohdella kaltoin. Tällä on myös poliittista vaikutusta. Kansainvälisissä yhteyksissä ei julkaista mitään sellaista, mikä on tärkeää meillä täällä Suomessa. Yliopistojen ja Suomen Akatemian julkaisuihanteilla rajataan pois suomalainen kulttuuri- ja yhteiskuntakritiikki ja vedetään matto osallistuvan filosofian alta. Tällä tavoin kansainvälinen tiedeyhteisö vaikuttaa karsivasti filosofian kirjallisiin lajeihin, kuten etiikkaan, moraalifilosofiaan, yhteiskuntafilosofiaan ja yleiseen kulttuurifilosofiaan. Esitelmöitsijät pyritään kiltistämään seminaaritilaisuuksissa hiillostamalla heitä vieraskielisyydellä, ja näin toivotaan, ettei puhuja pystyisi ilmaisemaan itseään täysipainoisesti vaan häviäisi joutuessaan kamppailemaan anglofiilejä vastaan. Kansainvälisille ihanteille tyypillinen artikkeliraportointi on filosofialle myös tyylillisesti vaikea pakote, sillä filosofit haluavat usein ilmasta näkemyksiään itsenäisesti punnituissa ja yksilöllistä kokonaisnäkemystä edustavissa monografiateoksissa eivätkä silppumaisissa artikkeleissa, nippujulkaisuissa tai työryhmien julkaisemissa kokoelmissa. Kansainvälisyys pahentaa tieteen kollektiivisuutta tätäkin kautta.

Sangen väärin ja suorastaan tieteen etiikan vastaista on se, että suomen kielellä kirjoitettuja julkaisuja mitätöidään kansainvälisissä arvioinneissa vain siksi, että ne eivät ole englantia ja ulkomaalaisten kustantajien painamia. Järkevästi ajatellenhan vain sen, mitä sanotaan, pitäisi ratkaista, eikä suinkaan sen, millä kielellä julkaisu on tuotettu, saati sen muotoseikan, kenen kustantajan paperille tutkimus on painettu. Julkaisuyhteyksien palvominen on kuin arvioisi ihmisiä heidän vaatteidensa perusteella. Niin toimiessaan tiedeyhteisö tuskin aavistaa, minkälaisen kirveen se on tuonut sen puun juurelle, jossa kasvaa totuus.

En ole koskaan voinut ymmärtää myöskään sitä, miksi tieteellisyys yhdistetään matkustamiseen. Millä tavalla ulkomailla oleskelu tekee tieteestä tieteellisempää? Miksi filosofia olisi arvokkaampaa vain sen vuoksi, että filosofi on pyyhältänyt ulkomailla tai pärpättänyt kansainvälisessä seminaarissa? Tosiasiassa filosofien kannattaisi matkustaa itseensä. Esimerkiksi Mika Waltari kirjoitti *Sinuhe egyptiläisen* kolmessa ja puolessa kuukaudessa käymättä kertaakaan Egyptissä. Mutta hän tiesikin, ettei ihminen muutu ajasta aikaan ja että ihmisluonne on myös kaikkialla maailmassa samanlainen. Samoin Martin Heidegger kirjoitti satoja sivuja antiikin kreikkalaisesta filosofiasta ilman, että hän olisi vieraillut länsimaisen viisauden synnyinseuduilla kunnes vasta vanhemmalla iällä.

Entä miksi itse julkaisen tämän teokseni kansainvälisessä yhteydessä,

vaikka se on suomea? Julkaisen teokseni kansainvälisen jakelijan kautta välttääkseni suomalaisten kollegojeni vihat mutta joutumatta luopumaan minulle tärkeästä kielestä ja tiedepoliittisen vallan arvostelemisesta.

Tavanomaisten kansainvälisyysihanteiden noudattaminen on ollut minulle itselleni vaikeaa tietysti jo siitäkin syystä, ettei kukaan ole koskaan myöntänyt minulle matkarahaa, ja ilman sitä Tintti ei seikkaile. Samanaikaisesti Suomen Akatemian tutkijoille kaikki matkat on kustannettu ilmaiseksi. Hurrikaanivaroituksia peläten en ole voinut lähteä myöskään Floridan koripalloyliopistoihin pätevöitymään. Olisikin mielenkiintoista tietää, kuinka nopeasti tuo kansainvälistymisen into katoaisi, mikäli akateemisen maailman kultapossukerho pantaisiin maksamaan huvireissunsa, sirkusmatkansa ja maasta toiseen tapahtuva pellehyppelynsä omasta kukkarostaan.

Miksi en tavoittele oppilaita?

Nuorten kanssa toimiminen on herttaista ja hersyvää, sillä heiltä saan tietää, mitä asioista ”nykyään ajatellaan”. Mitä enemmän asioita uudistetaan, sitä enemmän ne alkavat kuitenkin muistuttaa entisiä, ja siksi nauramme yhdessä monille asioille – tosin eri syistä. Olen joka tapauksessa päättänyt pidättäytyä tavoittelemasta oppilaiden suosiota, sillä se on vähän niin kuin pyrkisi nikkaroimaan itselleen ruumisarkun pohjaa. Siksi kiitän mielenkiinnosta, josta olen saanut nauttia *eläessäni*, kun taas monien tieteenharjoittajien halu jatkaa itseään oppilaissa ja tulla kuuluisaksi kuoleman jälkeen kertoo vain heidän kompleksisuudestaan. Se on kuin uskontoa, joka tekee kauppaa tuonpuoleisuudella, ja tässä mielessä tiedeyhteisö on yhtä makaaberi kuin yhteiskunta, joka lähettää teinit leikkaamaan hautausmaiden viheriöitä kesälomien ajaksi. Minusta olisi tympeää ajatella, että *maius ab exequiis nomen in ora venit*, ja olla muistuttamassa itsestään kuolleena. Se on kuin asettuisi jonkun edesmenneen piispan asemaan, josta kertoo vain kirkon pihamaalla oleva hautakivi ja kirjaston kellarissa lahoava opus.

Entä miten on opettajankarriäärini laita? Siihen, että en ole pyrkinyt luomaan ympärilleni suurta oppilaslaumaa, on niin ikään tietyt syynsä. Ensinnäkin (1) yliopistojen opiskelijat eivät ole omaehtoisesti valikoituneita, vaan opettajien ja oppilaiden suhde on satunnainen. Se, kuka kenetkin kohtaa, on seuraus valintakoemenestyksestä, joka ei mittaa älyllisen elämän kannalta tärkeitä ominaisuuksia. Kohtaamisen edellytykset riippuvat siitä, kuka filosofian laitoksen assistenteista on mielistellyt parhaiten entistä professoria niin, että hän nyt istuu professorin virkapaikalla valmiina valikoimaan ja paimentamaan muita. Surkean filosofin voikin tunnistaa siitä, että hän tavoittelee vanhempien opettajien suosiota, kun taas todellisen filosofin tuntee siitä, että hän tahtomattaan päätyy nuo-

rempien mielenkiinnon kohteeksi.

Antaessani opetusta vain itse valitsemilleni henkilöille ja tehdessäni sen ilmaiseksi takaan parhaiten, että ymmärtämisen edellytykset ja motivaatio säilyvät. Opiskelijoiden ei tosin tarvitse anoa pääsyä opetukseni piiriin, vaan luen parhaat opiskelijat tiimiini automaattisesti. Eräs syy siihen, miksi en halua yliopistollisen seulan läpi valittuja oppilaita, on se, että pääsykokeiden kautta yliopisto valitsee opiskelijoiksi vääränlaisia henkilöitä. Ihmisten persoonallisiin ominaisuuksiin ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota, vaan valinta tapahtuu byrokraattisesti pelkkien asiakirjojen eli todistusten ja valintakokeen kautta. Sen sijaan opiskelupaikkaa hakevat pitäisi sulkea viideksi päiväksi samaan huoneeseen ja tarkkailla, mitä heille tapahtuu. Se mittaisi luonnetta eikä opettaisi toistamaan valheita, kuten "tietojen" analysoimiseen ja retorisiin taitoihin nojaava valintakoe, joka kertoo vain kokelaan kyvystä täyttää ruudullinen paperi. Analyyttisen filosofiakäsityksen vallitessa ihmiseltä ei edellytetä yliopistossa menestyäkseen persoonallisia ominaisuuksia, kuten eläytymisen ja ajattelun kykyä tai tyylitajua, vaan jokin sattumanvarainen ominaisuus, kuten matemaattinen lahjakkuus ja siihen liittyvä formalisointikyky riittävät. Nekin johtuvat viimeaikaisten tutkimusten mukaan hapen saannin vaikeutumisesta sikiöajan kehityksessä ja vaativat ennen pitkää myös muita ihmisiä kärsimään virkoihin valittujen henkisistä kehitysvammoista. Kun menestyksen ratkaisee jokin symbolien manipulointiin liittyvä erityiskyky, filosofinvirkoihin valitaan persoonallisilta ominaisuuksiltaan kehittymättömiä henkilöitä, jotka toteuttavat keskinkertaisuuden ihanteita ja ovat siten eräänlaisia Forrest Gumpeja.

Toinen (2) keskeinen yliopistofilosofian ongelma on, että yliopistoissa opiskelevilla on opettajiaan kohtaan pelkkiä vaatimuksia. Joskus tuntuu, ettei yliopistoissa muista syistä ollakaan kuin rahan ja uran takia. Kun itse annan opetusta ystävilleni ilmaiseksi, voin välttää sen, että he opiskelisivat filosofiaa vain hyötymisnäkökohtien vuoksi. Koska kenenkään ei ole pakko olla tekemisissä kanssani, kukaan ei voi esittää minulle myöskään uhkavaatimuksia apurahahakemusten tai suositusten metsästämisen muodossa. Olen tietenkin kiitollinen kuulijoilleni, mutta en kuitenkaan pidä itseäni velallisena niin, että katsoisin olevani velvollinen kirjoittamaan heille lausuntoja tai muita vekseleitä.

Kolmas (3) ongelma liittyy edelliseen. Jos opettajan suosio riippuu hänen kyvystään haalia oppilailleen tutkimustukea säätiöistä ja toimikunnista, pöytä on katettu myös vihollisille. Mikäli opettajan asema nähdään rahasta riippuvaisena, viholliset voivat hajottaa hänen ympärilleen kerääntyneen oppilasparven viemällä kaikilta rahat. Aito filosofinen ystävyys ja rakkaus ovat kuitenkin rahalla ostettuja lujempia, minkä ovat huomanneet ne vastustajikseni ilmoittautuneet tahot, jotka ovat saaneet omilta oppilailtaan tikarista selkään rahoituksen loputtua heiltä. Tuollaiset rahalla ostajat ovatkin eräänlaisia Anti-Midaksia, jotka

muuttavat kultaisen filosofian pelkäksi messingiksi ja tieteellisen hopean halvaksi tinaksi.

Neljäs (4) yliopistofilosofian ongelma piilee siinä, että akateeminen filosofia ei perustu henkilökohtaiseen eikä vapaaehtoiseen opettaja–oppilas-suhteeseen vaan muodolliseen ja yliopistobyrokratian säätelemään viranomaissuhteeseen. Viranomaissuhteen hierarkkisuus nostaa helposti esiin vastareaktioita, ja yliopistoissa oppilaat riitautuvatkin usein ylempiensä kanssa. Jos he ovat heteroseksuaalisia, sitä todennäköisemmin tuo oidipaalinen välirikko tapahtuu. Yliopistomaailmassa tämä on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Niinpä ohjattavista ei tule juuri koskaan opettajiensa kaltaisia vaan heidän vastakohtiaan, kun taas opettajat jäävät yleensä koko iäkseen oppilaidensa kaltaisiksi. Tämä todistaa, miten haitallinen vaikutus ”opettajaksi” alentumisella on.

Viides (5) ongelma liittyy akateemisen uran luomaan harhakuvaan. Jos opettajan asema riippuu hänen sijoittumisestaan yliopistohierarkiaan, on vaara, että häntä kunnioitetaan vain hänen virka-asemansa vuoksi. Kun virka-asema on mennyttä, ovat oppilaatkin mennyttä. Niin voi käydä siksi, että arvostus karisee pois virka-aseman myötä – mutta myös siksi, että suhde katkeaa opettajan tullessa savustetuksi yliopiston ulkopuolelle. Filosofian harjoittaminen yliopistoissa on vaikeaa, koska se ajaa opettajan itsensä kerjäläisen asemaan ja vähentää hänen luontaista karismaansa saatettuaan hänet pitkospuille ja nolaamalla häntä oppilaiden silmissä.

Kuudes (6) ongelma on, että yliopistofilosofian muodollinen järjestyminen tieteenalaksi on heteroseksististä ja tekee filosofista yhtä alttiin vallalle kuin heteroseksuaalit yleensäkin ovat. Jo opettamisen, tenttimisen ja tutkinnon käsitteet ilmentävät heteroseksuaalista arvomaailmaa. Oppilasparvi ymmärretään sen mukaan eräänlaiseksi lapsiperheeksi, ja jokaista yksilöä kohdellaan massakulttuurin osana. Tämä estää yksilöitä ajattelemasta omilla aivoillaan, ja siksi he jäävät pelkiksi marakateiksi.

Edellä mainituista seikoista johtuu, että yliopistofilosofia ei tarjoa ihmisille vapautta vaan kahleita. Yliopisto näyttää tuoreelta ja raikkaalta, koska siellä on paljon nuoria ihmisiä, mutta tosiasiassa he vanhenevat ja kalkkeutuvat siellä. Nykymuodossaan yliopisto riistää ihmisten nuoruuden ja tekee heistä vanhoja ukkoja ja akkoja. Rappion varmistaa se, että yliopistoissa pitää opettaa. Koska opetuksen pitää olla systemaattista, sillä pitää olla Lego-palikoista koottavan rakennelman muoto. Tämä puolestaan hylkii esseemäistä filosofiaa, eikä yliopisto voikaan olla todella oppineiden yhteisö.

Miksi en ole professori?

Joka kerta, kun minun havaitaan johtavan filosofista keskustelua, minulta kysytään, miksi en ole professori. Aina, kun kuljen tiedepolitiikan edellä-

kävijänä, minulta kysytään, miksi minulla ei ole rehtorinvirkaa. Se, että en ole tavoitellut asemaa nyky-yliopistossa, ei johdu haluttomuudestani olla siellä. Suostuisin mielelläni myös yhteistoimintaan, mutta yliopiston periaatteita pitäisi silloin muuttaa toisenlaisiksi. Mainitsen seuraavassa muutamia syitä siihen, miksi en haluaisi olla professori. Ensinnäkin (1) yliopistoissa opettajan toiminta perustuu opetusvelvollisuuteen. Tällöin hän joutuu opettamaan myös niitä oppilaita, joita hän ei pitäisi tarpeellisena opettaa. He voivat olla liian pitkälle edistyneitä, eikä osaavia ihmisiä tarvitse kouluttaa – tai sitten heidän opettamisensa on muista syistä toivotonta. Olen usein sanonut, että heteroa kun kouluttaa, se on kuin istuisi kökkötraktorin kyydissä sontakuorman päällä ja avittaisi naapurin isäntää talikoimaan pellon pientareelle lantaa.

Toinen (2) tärkeä syy siihen, miksi en halua professoriksi, on se, että en halua perustaa koulukuntaa. Yliopistoissa käy usein niin, että kun oppilaita on paljon, useimmat heistä eivät ole kovin lahjakkaita, ja siksi he ymmärtävät opetuksen normatiivisesti. Tosiasiassa opetus on kuin lautta, jolla ylitetään joki, mutta joka perille päästyä pitäisi hylätä. Sen sijaan yliopistoissa oppilaat takertuvat opettajiinsa ja suorastaan samastuvat heihin niin, ettei heistä pääse eroon vaikka haluaisi. Minulla ei ole tietenkään mitään nuorukaisia vastaan. Mutta koetan välttää *suosion* kohteeksi joutumista, koska riippuvuus ei ole *heille itselleen hyväksi* vaan estää heitä kasvamasta omaehtoisesti ajatteleviksi yksilöiksi.

Kolmanneksi (3), valta turmelee aina. Kantilaisen etiikan mukaan itseään tyydyttävä ihminen käyttää itseään välineenä, ja suuri osa virkauran varmistavasta toimeliaisuudesta onkin masturbatiivis-onanistista toimintaa. Niinpä itseensä tyytyväinen professori on kuin renki, joka makaa selkä kaarella voivuoren päällä. Ansioluettelojen laatiminen on taaksepäin katselemista ja omassa nuoruudessa roikkumista, eikä farkkutakkeihin pukeutuminen tuo kaljuuntuville takatukkaisille sen enempää nuoruutta kuin hyvää makuakaan takaisin.

Neljäs (4) syy haluttomuuteeni olla yliopiston professori liittyy rahaan. Virka tuo mukanaan riippuvuutta. Professorit joutuvat joka päivä niin sanottuun *sandwich*-tilanteeseen: sekä hallinnosta tulevien raportoimisvelvollisuuksien että oppilaittensa anomusten kohteeksi. Tämä merkitsee, että professorit pakotetaan kerjäämään. Lopulta professorien taloudellinen riippuvuus rajoittaa heidän sananvapauttaan ja toimintakykyään.

Viidenneksi (5) filosofian professuurien perusajatus on kiero, sillä yhteiskunta ei tarvitse virkamiehiä valvomaan sitä, mitä saa ajatella. Yhteiskunta ei tarvitse filosofien kouluttamista siksikään, että filosofeja on muutenkin liikaa. Viroissa nyt istuvat henkilöt ovat ymmärtäneet asemansa väärin kuvitellessaan, että filosofia kaipaisi vallan käyttöä, ja he ovatkin kuin lappuliisoja, jotka pitävät tehtävänään rangaistusten jakelua. Tällainen filosofiakäsitys on kaukana filosofian alkuperäisestä ihanteesta.

Mieluummin siis nautin virkojen ulkopuolella olemisen ylellisyydestä kuin suostun tapaamaan vihollisiani filosofian laitoksilla, istumaan tyhjänpäiväisissä kansainvälisissä seminaareissa tai pilaamaan henkistä toimintakykyäni suostumalla siihen, että ajatukseni alistetaan vastustajieni arvioitaviksi. Paras vaihtoehto olisi tietenkin se, että *vain me* olisimme siellä. Koska virat on kuitenkin täytetty analyyttisilla systeemifilosofeilla, sosialisteilla, feministeillä ja muilla heterotieteen harjoittajilla, ainoaksi mahdollisuudeksi jää pysyä poissa filosofian laitoksilta ja jatkaa toimintaa yliopistoista aliopistoiksi muuttuneiden laitosten ulkopuolella.

Vastauksia siihen, miksi en ole professori, on syytä täydentää vielä pohtimalla, mikä professori on. Olen havainnut, että yliopistolaitos on täynnä B-luokan professoreita. Heitä yhdistää piirre, että he eivät osaa *kirjoittaa*. Heidän teoksensa ovat täynnä alkeellisia kielioppivirheitä, jotka herättävät kysymyksen, kuinka he voivat alun alkaenkaan päästää niitä käsistään – ja miksi kyseiset henkilöt on päästetty professorinvirkoihin. Useimmiten he ovat virkamiehiä, joilta puuttuu sisäinen innostus filosofiaan. Paremmin kuin filosofian professorin virkaa, he voisivat hoitaa jotain valtionhallinnossa olevaa tehtävää. Ja niin he epäilemättä tekisivätkin, mutta sattuivat vain osumaan professoreiksi, kun olivat nuorena kiinnostuneita filosofiasta ja ajautuivat opiskelemaan sitä. Paljon mieluummin he toimisivat ylijohtajan tai valtiosihteerin virassa, jossa palkkakin on parempi, mutta nyt heidän täytyy tyytyä filosofin tehtäviin. Muutoin he ovat tietysti onnellisia ja tyydyttävät toiveitaan tasapainoisesti: heillä on omistusasunto, helibor-laina, perheauto ja puoliso, jonka kanssa he käyvät ulkoiluttamassa koiraa.

Minun mahdollisuuteni rekrytoitua yliopistovirkaan rajoittunevat siihen, että joku oppilaistani päätyy professoriksi ja kutsuu minut laitokselleen tuntiopettajaksi. Välini itseäni vanhempiin tieteenharjoittajiin ovat nimittäin niin pahasti poikki – toisin kuin moniin nuorempiin, joihin ne ovat kunnossa. Tavallaan olen tyytyväinen siihen, että asiat ovat juuri näin päin, sillä virkaan päätyminen jonkun edeltäjän oppilaaksi surkastettuna tuo enemmän kuin vie, kun taas omien opetettavien kiipeäminen itsen edelle todistaa jonkinlaisesta kehityksestä.

Se, mitä itse kaipaan yliopistoista, on suhde opiskelijoihin, mutta en haluaisi heistäkään tulevan sellaisia mielistelijöitä, joita professorivallan oppilaista aina tulee. Asian voi sanoa myös niin, että professorinvirka selvästi kuuluisi minulle, mutta virassa toimiminen on tehty niin vastenmieliseksi, että viisaampaa on karttaa näitäkin virkoja. Jos vielä tulevaisuudessa satun menemään yliopistolle, puhun kollegojeni kanssa ranskaa, sillä se on kansainvälinen tieteen kieli, ja luento-opetukseni annan saksaksi. Tenttivastaukset puolestaan arvostelen venäjäksi, ja selvitykseni hallintovirastolle laadin kreikan tai aramean kielellä.

Miksi filosofia on diskursiivista ja miksi sen ei pitäisi olla?

Yliopistoissa filosofian menetelmäksi on vakiintunut luento. Se puolestaan on eräänlainen monologi tai saarna, ja tätä kautta filosofiaa on alkanut leimata julistusmaisuus. Samalla filosofiasta on tullut disipliini eli oppiaine, ja sitä on alettu opiskella ”tietoina filosofiasta”. Tämä puolestaan on ollut haitallista filosofian omalle luonteelle. Parhaimmillaan filosofia olisi vapaata ajattelua ja dialogia, jolloin filosofeille tulisi myöntää mahdollisimman laaja oikeus mielipiteisiin, ja näkemyksistä keskusteltaisiin epämuodollisesti, ilman tiedepoliittisia rajoitteita. Dialogisen filosofian hienoimpia ominaisuuksia on, että se myöntää keskustelijoille yhdenvertaisen argumentaatioaseman, jossa paremmuus punnitaan oppiarvoista ja virka-asemista riippumatta. Nykyfilosofiassa tämä ihanne ei ole lähelläkään toteutumistaan. Varsinkin analyyttista systeemifilosofiaa leimaa autoritaarisuus ja kansainvälisyyden asettaminen absoluutin asemaan sekä hierarkioihin ja sinänsä naurettavaan ”arvostetun tieteenharjoittajan” statukseen vetoaminen.

Vaikka tieteen piirissä ajatellaan, että tiede on vertaisarviointeihin perustuva ja itseään korjaava instituutio, tämäkään ihanne ei toteudu, vaan se muuttuu toimituspoliittiseksi vallankäytöksi, jonka kautta kirjoittajien mielipiteitä sensuroidaan tai heitä ohjataan itsesensuuriin. Käytännössä tieteen itseään korjaavuuteen ei olekaan luottamista. Tosiasiassa tieteen instituutiot ohjaavat filosofeja järjestäytymään samanlaiseksi tieteenalaksi kuin erityistieteetkin: kontrollissa olevaksi ja toisten ihmisten vallankäytöstä riippuvaksi instituutioksi. Sen sijaan dialogisen filosofian idea on yksilöiden oikeudessa päättää itse lähtökohdistaan ja pitää näkemyksistään kiinni, vaikka ne altistettaisiinkin keskusteluille. Dialogisuus ei siis ole manipulaatiolle tai taivuttelulle alistamista vaan ihmisen omaehtoisuuden ja itsenäisyyden takaamista.

Filosofian dialoginen olemus ei toimi nyky-yliopistoissa. Tämä johtuu filosofian sitomisesta paradigmaattisiin lähtökohtiin. Todelliselle oppineisuudelle tieteessä ei ole tilaa, ja oppineisuudella tarkoitan tällöin itseoppineisuutta. Sikäli kuin oppineisuutta esiintyy, siitä on vastuussa yksilö itse. Filosofin tehtävä olisi siis saada oppilaissaan aikaan *reaktioita* niin, että filosofiaa ei voitaisi alun alkaenkaan *opettaa* sisällöllisinä tietoina tai oppiaineina, vaan *ihminen itse tuottaisi* sen tiedon, jonka hän saa.

Myös tämä on syy siihen, miksi en ”opeta” filosofiaa vaan aiheutan stimulaatioita. Sitä kautta ihmiset oppivat. Näkemykseni mukaan ihmiset eivät opi liioin lukemalla vaan tekemällä ja osallistumalla, ja opettaminen on parhaimmillaan henkilökohtaista. Monet saattavat lukea vuosikaupalla samoja kirjoja, mutta filosofian ydin ei siltikään avaudu, mikä on ohjannut ehkä toivomaan, että ajattelun kehittyminen olisi yhtä helppoa kuin tietokoneen alustaminen. Ihmisen ja koneen ero paljastaa kuitenkin, että

ihminen ei opi pänttäämisen eikä opettamisen kautta vaan vanhetessaan ja kypsyessään, jolloin tiedon järjestyneisyys sekä ihmisen oma toimintakyky ja elämänhallinta kasvavat. Hermeneutiikassa sitä sanotaan ymmärryksen kehittymiseksi. Myös tietojen saanti on välttämätöntä, mutta ilman persoonallista opettaja–oppilas-suhdetta on kouluttautuminen turhaa. Opettajan pitää siis tarjota oppilaille haaste, sillä tietäminen on osa subjektia, minkä yliopistollinen tiedekäsitys harvoin myöntää.

Edellä esittämistäni syistä en ole halunnut enkä halua ”opettaa” perinteisellä tavalla. Opettaminen on kaikkein vahingollisinta opettajalle itselleen, mikä näkyy professorien tavassa puhua. Esimerkiksi luokanopettajat puhuvat kaikille ihmisille samalla tavoin kuin lapsille. Myös professorit asennoituvat kaikkiin ihmisiin kuin untuvikkoihin, ja yliopistoissa onkin mahdotonta kehittyä itsenäiseksi filosofiksi. Yliopisto ei siis ole filosofialle eikä filosofeille hyväksi. Kehittyäkseen koulukuntaisen tason yläpuolelle ihmisten olisi tultava yliopistoista pois. Kannanottoni saatetaan helposti tulkita ylimieliseksi, mutta esitän sen intellektuaalisesti rehellisenä käsityksenäni siitä, mikä filosofiaa vaivaa. Akateemisen filosofian ongelmallisuus johtuu filosofian sitomisesta koulunkäyntiin. Todellisella filosofialla on tietysti monta muutakin paikkaa toteutua: se voi menestyä esimerkiksi kirjallisuutena ja runoutena sekä vapaana ajatteluna ja toimintana yhteiskunnassa. Tällöin filosofia ei ole sen enempää paradigmojen kuin koulukuntienkaan vanki, ja käytännössä tämä ihanne tulisi siirtää myös yliopistoihin sisään.

Viimeisin syy haluttomuuteeni toimia filosofian opettajana on se, että yliopistoista on vaikea löytää ketään kunnon oppilasta. Heikkolahjaiset ovat usein hyväluonteisia mutta yksinkertaisia, ja älykkäät puolestaan ovat pyrkyreitä. Korkeatasoisia ihmisiä on äärimmäisen vähän, ja useat heistä ovat homoseksuaaleja. Kun homojakin on vähän, on korkeatasoisten persoonallisuuksien löytäminen vaikeaa. Tästä syystä filosofia ei voi perustua massayliopistoon vaan sen vastakohtaan. Mielestäni yliopistofilosofia voitaisiin lopettaa ja keskittyä filosofian yksityiseen opettamiseen.

Miksi filosofian pitää olla yksityistä?

Ruotsin perustuslaki kieltää kuningasta sanomasta poliittisia mielipiteitään kiistakysymyksissä, eli se kieltää kuningasta ottamasta poliittisiin asioihin kantaa. Sen sijaan minulla on enemmän valtaa kuin Ruotsin kuninkaalla, sillä voin sentään sanoa mielipiteeni, vaikka siitä rangaistaankin. Niinpä myös filosofiakäsitykseni lähtökohtana on oikeus omaan ajatteluun. Filosofia on oikeutta itse määrätä filosofiansa lähtökohdista, luonteesta, metodeista ja lopputuloksista. Oppineet eivät käsitykseni mukaan tarvitse lapsenvahteja, ja mikäli ulkopuoliset päästetään ohjaamaan yksilöiden filosofiaa, tulee filosofiasta helposti pelkkää tiede-

hallintoa. Juuri tämä on akateemisen filosofian ongelma, ja se on syntynyt massakulttuurin ulottautumisesta yliopistoon. Samasta syystä filosofian piirissä ei ole enää poikkeuksellisia persoonia. Filosofiaa leimaa *korkeatasoisten* ihmisten puute. Täydellisen omaehtoinen, vapaa ja riippumaton henkilö on juuri tuollainen korkeatasoinen ihminen.

Koska yliopisto on osoittautunut perin epäsuotuisaksi paikaksi filosofialle, olen päätynyt harjoittamaan filosofiaa *yksityisenä filosofina*. Haaveenani on perustaa yksityinen yliopisto. Juuri siihen valtionyliopistoissa harjoitettu mielivalta ja viranomaisvallan yksipuolisuus ohjaavat. Mutta toistaiseksi minulle riittää toteuttaa filosofiaa toisten homomiesten seurassa, sillä tällä tavoin filosofia antaa eniten minulle itselleni ja muille homomiehille. Eräät heterokollegani ovat tosin moittineet filosofiakäsitystäni ja pyrkimyksiäni koettaen kiistää miesten yhteiseen merkityskonstituutioon perustuvan filosofian ja haukkuen sitä fundamentalismiksi. Lisäksi he ovat lähteneet sotaan merkityksenteoreettisin asein ja koettaneet kääntää merkitysten kokemuksellista ja samaan sukupuoleen perustuvaa oppimista koskevat näkemykseni kumoon omilla universalistisilla käsityksillään. Vielä vihdoin he ovat nähneet minun ja poikieni väliset suhteet ”pelkkinä kaveruussuhteina” ja kysyneet kateellisina, kuinka homomiesten ystävyys muka poikkeaa heidän omista jalkapallokerhoihin, jääkiekkoklubeihin ja nyrkkeilyseuroihin perustuvasta ”ystävyydestä”. Se onkin eräänlainen salaisuus.

Tosiasiassa homomiesten yhteenkuuluvuudesta ei voida puhua samana päivänäkään kuin heteromiesten niin sanotusta kaveruudesta. Homomiesten välillä kokemuksellinen yhteys ja merkitysten samuus luovat ihmisten välille syvemmän yhteenkuuluvuuden kuin missään muussa ihmissuhteessa. Aivan niin kuin viisas Herakleitoskin aikoinaan sanoi: ”Näkymätön liitos on näkyvää vahvempi.”[297] Ja ajattelihan jo Platonkin, ”ettei paha ihminen voi ystävystyä pahan ihmisen kanssa eikä hyvä ihminen voi olla ystävystymättä hyvän ihmisen kanssa.”[298] Siksi filosofia toteutuu parhaiten ystävien kesken, ja sitä opiskellaan vain filosofian itsensä vuoksi eikä opintosuoritusten tai tutkintojen takia. Vain näin voidaan päästä sellaiseen yhteiskuntaan, joka järjestyy aidon filosofian tavoin, jossa viisauden rakastajat kohotetaan hallitsijoiksi ja jota olen kuvaillut teoksessani *Enkelirakkaus*.

Filosofiset pyrkimykseni ovat tuoneet minulle aika ajoin myös pieniä summia rahaa muutamien tahojen tarjotessa vapaaehtoisia palkkioitaan minulle. Sen sijaan yliopistot eivät ole koskaan myöntäneet minulle mitään. Vahinko vain, että meitä yksityisiä ihmisiä pakotetaan maksamaan viranomaisfilosofien palkat ja yliopistojen ylläpito veroina. Siksi olisi hyvä, että valtionyliopistojen määrärahat leikattaisiin puoleen nykyisestä ja suurin osa suojatyöpaikoissaan kuhkivista virkamiehistä sanottaisiin irti. Sitten nähtäisiin, keiltä yksityisprofessoreilta ihmiset filosofiaa ostavat.

Kollegojeni minusta levittämät valheet ovat yhtä pöyristyttäviä kuin minun kertomani totuudet heistä.

Jukka Hankamäki

Vaikka viranomaista täytyykin pelätä, ei viranomaisen edessä tarvitse vaieta.

Omaiset

5. *Kielletyt kirjoitukset*

Pahempaa sananvapauden rikkomusta kuin akateeminen referee-järjestelmä ei ole. Referee-menettelyllä tarkoitetaan tekstien arvioittamista toimituksen valitsemilla henkilöillä, joilla on mahdollisuus kieltää tekstin julkaiseminen lehdessä, mikäli he ovat eri mieltä, tai suosittaa sen painamista, jos he ovat samaa mieltä. Käytännössä tämä johtaa perustuslain kahdennentoista pykälän vastaiseen ennakkosensuuriin. Refereinä toimivien henkilöllisyyttä ei yleensä kerrota kirjoittajille, ja siksi refereet käyttävät valtaansa yksipuolisesti ja mielivaltaisesti, aivan niin kuin akateemiset asiantuntijat yleensäkin. Kyse ei siis ole *vertais*arvioinnista, sillä arvioijat eivät ole vertaisasemassa vaan *valta*-asemassa.

Refereiden harjoittamat tutkimusetiikan loukkaukset suosittaisivat olemaan kirjoittamatta niin sanottuihin tieteellisiin lehtiin. Tosiasiassa sananvapauden pitäisi olla muutakin kuin lehtien ja kustantajien oikeutta valita, mitä ne palstoillaan painavat. Sananvapauden tärkeimpiä tehtäviä on varmistaa *kirjoittajien oikeus sanoa sanottavansa* ja *lukijoiden oikeus tietää*. Mahdollisimman laaja sananvapaus edistää totuuden julkituloa paremmin kuin kontrollin kahleet.

Eräs syy olla kirjoittamatta akateemisiin julkaisuihin on se, että tieteellisiin lehtiin kirjoittava tulee pyytäneeksi julkisuutensa minimointia. Mitä enemmän lehti kirjoittajiaan ahdistelee, sitä mitäänsanomattomampia jutut ovat ja sitä harvemmat ihmiset lehteä lukevat. Lisäksi tieteelliset lehdet eivät maksa jutuista mitään vaan vakuuttelevat olevan ”kunnia-asia” saada juttunsa kyseiseen lehteen. Toimituksissa ajatellaan, että jos jutuista ei makseta, julkaisunkin täytyy olla ”arvostettu”, kun ihmiset kirjoittavat siihen taloudellisista tekijöistä *huolimatta*. Näin koetetaan kääntää nurin se tosiasia, että kukaan ei muutenkaan maksaisi heidän jutuistaan mitään ja että lehden kirjoittaja- ja toimittajakunta ei saisi juttujaan julki missään muussa yhteydessä. Lehdet pyrkivät luomaan itselleen arvostusta ”niukkuudella”, mutta kiristely, kuristelu ja niihin liittyvä mielenkiinnon väheneminen eivät tuota arvoja vaan epä-arvoja.

Olin jo opiskeluvuosinani päättänyt, etten kirjoita lehtiin – en, koska lehdissä tekstit relativoidaan julkaisemalla ne toimituksen valitsemalla huonolla hetkellä tai sijoittamalla ne muiden tekstien joukkoon siten, että niiden sisältö joutuu outoon valoon. Lisäksi julkaisemista viivytetään niin kauan, että kyseisessä ajassa ehtii kirjoittaa kirjan. Mikäli lehdet eivät kehtaa olla julkaisematta jotain juttua tai joutuvat julkaisemaan vastineita välttääkseen rikkomasta hyviä lehtimiestapoja, ne leikkelevät ja lyhentelevät niitä mielensä mukaan. Käytännössä akateemisten lehtien ja kustantajien toiminta onkin täysin brezhneviläistä. Tämä puolestaan ei ole ihme, sillä ovathan toimituskuntien jäsenetkin yleensä samoja henkilöitä, joiden mielestä Pravda oli maailman esimerkillisin sanomalehti. Juuri sen vuoksi yliopistollinen julkaisukäytäntö on kuin suoraan Pohjois-Koreasta, jossa saa julkaista vain ”hallituksen tiedotteita”.

Jossain vaiheessa minulle tuli kuitenkin asiaa, ja päätin kirjoittaa lehteen. Ainoa lehti, joka on vastalauseitta julkaissut kirjoituksiani, on filosofinen aikakauslehti *Niin & Näin*. Lehden suopeus osoittaa, miten suuri merkitys akateemisissa yhteyksissä on henkilösuhteilla. Tunsin toimituskunnan jäsenet entuudestaan. Monet vihollliseni puolestaan ovat olleet minulle avoimen kateellisia jo siitäkin, että *Niin & Näin* suostui antamaan palstatilaa minulle. Lopulta he alkoivat ripittää toimitusta sähköpostiviestein ja faksein. Siksi myös *Niin & Näin* -lehden piirissä alkoi ilmetä ongelmia, ja toimitus rupesi vaatimaan keskeisten asiakohtien poistamista kirjoituksistani. *Sosiologia*-lehti on julkaissut pari juttuani, samoin *Nuori Voima* ja *Tiedepolitiikka*, jonka toimitusneuvoston jäsenenä toimiva Aki-Mauri Huhtinen kannatti niiden julkaisemista.

Olen yrittänyt kirjoittaa myös *Kanavaan*, *Parnassoon*, *Ajatus*-vuosikirjaan, *Tiede & Edistys* -lehteen, *Kulttuurintutkimukseen* sekä *Tieteessä tapahtuu* -lehteen. Tavallisesti tohtoritason kirjoittajien jutut painetaan tai ainakin pitäisi painaa sellaisinaan, mutta edellä mainittujen lehtien toimittajat kokivat salaista mielihyvää heille tarjoutuneesta mahdollisuudesta sensuroida tekstini. Menettely kertoo paitsi siitä, että kirjoitukseni ovat olleet omassa tiedekriittisyydessään poikkeuksellisen hyviä, myös siitä, että kielteisiä julkaisupäätöksiä ei ole tehty pelkästään näkemysteni salaamiseksi lukijoilta vaan myös asemani mustamaalaamiseksi.

Tässä pääluvussa raportoimani tapaukset osoittavat, minkälaisissa kahleissa sananvapaus on ja miksi mitään ei saa julkaistuksi, jos ei sitoudu johonkin kuppikuntaan, paradigmaan tai diskurssiin ja ole julkaisijan kaveri. Koko akateeminen julkaisupolitiikka onkin läpilahoa, ja totuus sanotaan Internetissä ja omakustanteissa. Niinpä tämä kannanottoni ei ole ”bisnestä”. Lyönnit minua kohtaan ovat olleet henkilökohtaisia, ja siksi myös vastaukseni on oleva ”persoonallinen”.

Ampui suuhun valopistoolilla, näin kun kallo loisti.
Kansanviisautta Alibi-lehdessä

PUTOAVIA LEHTIÄ KUSTANNUSALAN KENTILLÄ

Niin & Näin -lehteä perustettaessa en pannut paljon toivoa sen eloonjäämiseen. Epävarmuuteni ei johtunut siitä, että en olisi luottanut poikien kykyyn tehdä lehteä, vaan siitä, että kaikilla valtavirrasta poikkeavilla filosofisilla lehdillä oli lyhyt historia. Annoin silti julkaisulle tukeni kirjoittamalla jo lehden ensimmäiseen numeroon vuonna 1994. Arvioni Derek Jarmanin elokuvasta *Wittgenstein* on julkaistu myös kokoelmassa *Filosofiset viuhahdukset*.[299] Lehden ensimmäinen numero on tätä nykyä keräilyharvinaisuus. Vaikka kyseinen numero muistuttikin kansiensa puolesta eräänlaista ”veteraanin joulua”, sen sisältö painottui alusta asti vasemmistolaiseen jargoniin. Jatkossa toimituskunta alkoi antaa yhä enemmän sivutilaa poliittisen vasemmiston juhlimille ajattelijoille niin, että lehden julkaisijan eli Suomen fenomenologisen instituutin alaan liittyvät filosofiset sisällöt unohdettiin kokonaan. Lopetin kirjoittamisen pitkäksi ajaksi ja päätin jatkaa vasta, kun olin havainnut *Niin & Näin* -lehden foorumiksi, jolla esiintyminen saattaisi edistää tavoitteitani.

Vihervasemmistolaisten tiede- ja kulttuurilehtien lisäksi maassamme toimii muutamia patakonservatiivisia mielipidelehtiä, kuten *Kanava* ja kirjallisuuslehti *Parnasso*, joiden omistaja on Yhtyneiden Kuvalehtien hallinnoima Otava. Molemmat lehdet joutuivat kohottamaan profiiliaan *Niin & Näin* -lehden noustua tieteellisten aikakauslehtien ykköseksi. Tämä käy ilmi muun muassa siitä, että lehdet alkoivat satsata ulkoasuun ja painattivat sanottavansa nelivärikansiin. Sisältö jäi kuitenkin ennalleen. Ikävintä *Kanavassa* ja *Parnassossa* on niiden sitoutuminen tiettyihin opinaloihin. *Kanavan* päätoimittaja Seppo Zetterberg ja toimitussihteeri Pekka Suvanto ovat historian dosentteja, mikä näkyy lehden linjassa. Kyseinen lehti tuo lukijoilleen vanhaa märehdintää talvisodanaikaisista kysymyksistä, ja kirjoittajina on ollut 1950-lukulaisia kustaa vilkunoita, jaakko okkereita ja muita vilttihattuja. Lehti ei elä ajassa. Jarkko Laineen päätoimittamaan *Parnasso*-lehteen puolestaan sai kirjoittaa vain etabloitunut kirjailija tai runoilija, Suomen kirjailijaliiton jäsen tai kirjallisuuden tutkija.

Esimerkkejä lehtien linjanvedosta on kertynyt useita. Lähetin syksyllä 1998 *Kanava*-lehteen artikkelin ”Minne menet, yliopisto – Tutkimusrahoituksen kieroutuneet käytännöt”, jossa arvostelin Suomen Akatemian, säätiöiden ja yliopistojen harjoittamaa puolueellisuutta. Otin artikkelissani kantaa *Kanavan* edellisessä numerossa esitettyyn keskusteluun, jossa pohdittiin tuloksellisuusajattelun vaikutuksia tieteen moraaliin. Toimitussihteeri Suvanto kiitti minua ”mielenkiintoisesta artikkelista” todeten,

ettei lehdessä ”ole nyt tilaa”.[300] Homeen ja hämähäkinseittien rihmoittama antikvaarinen linja näkyi myös muissa kysymyksissä. Sama lehti antoi kyllä runsaasti sivutilaa esimerkiksi hovioikeudenneuvos Sakari Ojantakasen homofoobisille kirjoituksille, joissa vaadittiin tuohon aikaan vireillä ollutta homoseksuaalien parilain valmistelua uusiksi.[301] *Kanavan* numerossa 9/1998 Ojantakasen sallittiin epäillä esimerkiksi seuraavaa: jos homoja alkaisi esiintyä rekisteröinnin myötä avoimesti, ”julkisissa yhteyksissä tasavallan presidentin vastaanottoja myöten”, saattaisi osa nyt hiljaiseen enemmistöön kuuluvista revetä väkivaltaiseen vastarintaan, joka ei olisi poliisivoiminkaan torjuttavissa! Ojantakanen varoitti heteromellakoista ja neuvoi, että ”olisi viisaampaa olla asettamatta liiallisia, sitä valtaväestöä ärsyttäviä ja loukkaavia tavoitteita, jonka parissa homouteen tunnustautuvan vähemmistön on kuitenkin elettävä.”[302] – Sen sijaan *Kanava* ei julkaissut *Z*-lehden kolumnistina toimineen filosofian lisensiaatti Pekka Toikan vastausta, jossa homojen asemaa puolustettiin. *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden pitkäaikainen päätoimittaja Jorma Hentilä taas kertoi, että hänen päätoimittamansa lehti oli aikonut jättää vain yhden kirjoituksen julkaisematta, mutta sekin julkaistiin lopulta toimitettuna.

Tosiasiassa lukijoita kiinnostaisivat varmasti juuri ne tekstit, joita lehdet *eivät ole* aikojen saatossa julkaisseet, ja niinpä on ajateltavissa, että maahamme perustettaisiin Internet-pohjainen tekstipankki, jossa julkaistaisiin vain lehtien hyllyttämiä kirjoituksia ja mainittaisiin, mikä lehti juttua ei painanut ja millä verukkeella. Tällainen järjestelmä olisi valtapolitiikan kannalta paljastava ja hyödyllinen myös sananvapauden edistämiseksi.

Kirjoittajanimimerkki Camille Brumonti julkaisi kesällä 1998 omaelämäkerrallisen romaaninsa *Auto-ca-fé*. Se putosi pian myös minun postiluukustani. Tehtyäni asiasta johtopäätökset päätin laatia kirjasta arvion *Parnassoon*. Sovinkin asiasta soittamalla Jarkko Laineelle. Kysyin, oliko hän kuullut sellaisesta nykyfilosofista kuin Camille Brumontista mitään. Aamuinen herääjä vastasi, että kyllä hän oli kuullut ja tutustunut hänen tuotantoonsakin… On vaikea sanoa, kuka petti ketä, mutta Camille Brumonti oli pseudonyymi, jonka takana lymyili tamperelainen filosofi H. Arvotaju, ja tämä oli hänen ensimmäinen julkaisunsa. Syystä tai toisesta Laine päätti olla ryhtymättä leikkiin mukaan. Laatimani arvio ei päätynyt ainakaan lehteen.

H. Arvotaju puolestaan oli koettanut tekstiään julki myös Liken kautta, mutta siellä käsikirjoitus oli ”kadonnut”, ja Tammella käsikirjoitusta oli pidetty ”liian seksistisenä”. Niinpä hän oli julkaissut kirjan omakustanteena. Teosta lukiessa ehkä ymmärtää, miksi kirjoittaja julkaisi sen vasta oman filosofisen mentorinsa, Raili Kaupin, kuoleman jälkeen. Kirjoittajalle olisi kenties ollut eduksi, jos hän ei olisi antanut imaista itseään niin pahasti professorivallan alle kuin hän kuvasi teoksessaan. Koska teksti olikin burroughsilaisella tavalla seksistinen, kirjoitin siitä lyhyen jutun

Z-lehteen, joka julkaisi sen, vaikka kirjoitus ei ollutkaan päätoimittaja Jaakko Kangosjärven mukaan ”ihan pop”. (Missä onkaan sanottu, että seksuaalivähemmistöille tarkoitetun lehden pitää ”olla pop”?) Päätin kirjoittaa myös *Niin & Näin* -lehteen, joka hyväksyi juttuni, kunnes päätoimittaja ilmoitti, että he eivät julkaisekaan sitä, sillä olin ”kirjoittanut aiheesta jo *Z*-lehdessä.”[303] Niin tai näin, toimituskunta päätti kuitenkin pienen taivuttelun jälkeen painaa arvioni.[304] Jatkossa *Niin & Näin* julkaisi juttujani sillä logiikalla, että ne painettiin, mikäli toimituskunta saattoi otaksua niiden vahingoittavan sopivasti mainettani ja estävän virkojen ja muiden toimintaresurssien myöntämisen minulle. Niinpä he julkaisivat myös artikkelini ”He söivät isien ruumiin – Mihin filosofian historioita tarvitaan”,[305] sillä arvostelin siinä tapaa, jonka mukaisesti helsinkiläiset filosofit eivät erottaneet historian kirjoittamista oman navan kaivelustaan. *Niin & Näin* julkaisi hekumaa tuntien myös kirjoitukseni ”Oliko filosofien kuningas piilohetero? Mieskulttuurin kunnia ja pyhän perheen pilaama Platon”,[306] sillä toimitus ilmeisesti arveli myös sen heikentävän sopivasti asemaani. Oma ajattelutapani oli kuitenkin toisenlainen. En piitannut vähääkään siitä, miten tekstit vaikuttaisivat suosiooni, kunhan sain tilaisuuden laukoa totuuksia. Mahdollisuudet yliopistoissa oli jo käytetty, ja jatkossa seuraisi vain tilintekoa.

Viimeksi mainitussa artikkelissani arvostelin Juhani Pietarisen homofoobisia Platon-tulkintoja, joita hän oli esittänyt *Rakkauden filosofia* -kokoelman artikkelissaan ja eräässä Yliopistopainon julkaisemassa kirjassaan.[307] Aivan niin kuin Leningradista tuli aikoinaan Pietari, voisi pyhästä Pietarisesta tulla uusi Lenin, sillä niin vallankumouksellisia hänen Platon-tulkintansa olivat olleet. Ilkka Niiniluodolle puolestaan tuli hirveä kiire ”korjata” Pietarista kohtaan esittämäni arvostelun aiheuttamaa hämmennystä, ja niinpä Pietarisen Ahti-poika (jolle Platon-jutussa arvostelemani teoskin oli omistettu),[308] toimitettiin pikavauhtia tohtoriksi ja dosentiksi Niiniluodon laitoksella. Niiniluoto oli alun perin tiedustellut Juhani Pietarista jopa väitöskirjani tarkastajaksi, mutta tämä ei ollut suostunut – onneksi, sillä Pietarisen Platon-teoksessaan esittämät homokannat olivat räikeän ilkeämielisiä, ja hänen nimeämisensä minun vastaväittäjäkseni olisi saattanut vaarantaa väitökseni. Tärkeintä kuitenkin on, että Ahti Pietarinen sai myös Suomen Akatemian tutkijatohtorinviran ja myöhemmin professuurin, sillä onhan hän isänsä poika.

Niin kaunis on lehti

Kokemuksistani gestapomaisin sattui *Tieteessä tapahtuu* -lehden päätoimittajan, Jan Rydmanin, kanssa. *Tieteessä tapahtuu* tunnettiin suomalaisen naturalismin pää-äänenkannattajana ja tieteisuskovaisten äänitorvena, jonka palstoilla tähtitieteilijät ja biologit kiistelivät teologien ja

kreationistien kanssa olevaisen alkuperästä, maailman luomisesta ja muista ei-todistuvista kysymyksistä. Tämä vastasi toimituksen tieteenihannetta. Kyseistä lehteä kustantaa Tieteellisten seurain valtuuskunta, jonka puheenjohtajana toimi Ilkka Niiniluoto. Jan Rydman oli valtuuskunnalle samaa kuin Ilpo Halonen ja Risto Vilkko Suomen Filosofiselle Yhdistykselle: Ilkka Niiniluodon juoksupoika. Ollessaan paimenessa he hyötyivät professorin vallasta sen verran, että samastuessaan siihen he voivat välillä kirmaista laupiaan professorin selän taakse ja huudella asioitaan sieltä.

Tieteessä tapahtuu -lehden linjasta saatiin näyttöä jo Jyri Puhakaisen *Persoonan kieltäjät* -teoksen ilmestyttyä vuonna 1998. Liken kustantama kirja oli pamflettimainen teos, jossa puhkaistiin aivotutkimuksen ja geeniteknologian kuplia ja arvosteltiin tapaa, jolla biologit ja lääkärit johtelivat jo esteettisiäkin kokemuksia aivokemian ilmiöistä. Teos sai tukea muun muassa Lauri Rauhalalta, joka kirjoitti siihen loppuyhteenvedon. Hän puolusti tajunnan itsenäistä asemaa ihmisyyden kokonaisuudessa ja korosti, että ihmisen toimintaa tarkasteltaessa selitystasojen pitäisi vastata selitettävää ilmiötä. Jos ihmisen toimintaa lähestytään pelkästään biologisen tason ilmiöksi nähtynä, se merkitsee samaa kuin kansantaloustieteilijä selittäisi inflaation johtuvan kolikon kemiallisesta tai fysikaalisesta rakenteesta.

Maisteri Rydman näyttää olleen juuri tuollainen kansantaloustieteilijä. Missään muualla biologien ja lääkärien ei sallittu hyökätä niin voimakkaasti ja perusteettomasti Puhakaista vastaan kuin *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä. Merkkinä siitä oli muiden muassa Kai Kailan kirjoitus, jossa hän ensi töikseen tunnusti, ettei ollut lukenut Puhakaisen teosta, mutta hän arvosteli sitä silti![309] Kirjaan perehtymisen pitäisi kai olla vähimmäisvaatimus kritisoimiselle ja keskusteluun osallistumiselle; muutoin arvostelijalla ei voisi olla siitä mielipidettäkään. Jan Rydman kuitenkin julkaisi ja tilasi lehteen myös täysin perustelemattomia arvioita, kunhan ne olivat hänen oman naturalistisen maailmankuvansa mukaisia. Naturalistien vastineet myös ehtivät usein jo samaan lehteen, jossa arvosteltu kirjoitus julkaistiin.[310] Jyri Puhakainen paheksuikin toimituspolitiikan puolueellisuutta valittamalla, että Rydman löysi kirjoituksille runsaasti palstatilaa aina, jos niissä edustettiin luonnontieteellistä ihmiskuvaa.[311]

Pidättäydyin itse osallistumasta Puhakaisen teosta koskevaan keskusteluun, sillä Puhakainen puolusti itseään kiitettävästi, ja myös Lauri Rauhala ja Matti Luoma tukivat häntä Helsingin Sanomissa katsoen aivotutkimuksen ja geeniteknologian edustavan positivismin ja empirismin jälkikaikuja suomalaisessa filosofiassa. Toimiessani tuohon aikaan Helsingin yliopiston Filosofian laitoksella monet kusiaistutkijat silmin nähden ahdistuivat käydystä keskustelusta; pystyihän Puhakainen osoittamaan heidän koko ihmiskuvansa lepäävän savijaloilla.[312]

Päätin itse kirjoittaa *Tieteessä tapahtuu* -lehteen ollessani osa Suomen

Akatemian ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa” -ohjelmaa keväällä 2001, ja laadin sitä varten artikkelin ”Kun yhdet ovat tasa-arvoisempia kuin toiset – Syrjivätkö tasa-arvosuunnitelmat homoja, erilaisia ja vääränlaisia?” Samaan aikaan eduskunta käsitteli homojen niin sanottua parilakia. Myös Suomen Akatemian tapa tehdä tasa-arvopoliittisia linjauksiaan naisten suosimiseksi oli ylittänyt ärsytyskynnyksen ja johtanut hierarkkiseen tasa-arvokäsitykseen, jossa naisten oikeuksia puolustettiin polkemalla muiden ryhmien, kuten homomiesten asemaa. Jan Rydman kieltäytyi julkaisemasta juttuani viitaten käsitykseensä, että kirjoituksessa oli ”henkilökohtaisuuksia”, kuten maininta siitä, että eräs entinen filosofian professori oli jakanut määrärahoja mainiten antavansa ne eräälle ”Mikalle, kun hänellä on tuota perhettä…” Myöskään julkaisuyhteys kirjoitukselle ei ollut Rydmanin mielestä sopiva. – Mutta mitä pahaa oli totuuden sanomisessa? Sehän tulee julki aina.

Toukokuussa 2001 kävin Rydmanin kanssa puhelinkeskustelun, jonka tuloksena välimme rikkoutuivat. Ilmeisesti juttuni oli aivan liian painokas nähdäkseen päivänvalon, ja *Tieteessä tapahtuu* -lehden sijasta sen julkaisi *Tiedepolitiikka*-lehti vasta viiden vuoden kuluttua numerossa 1/2006.[313] Lehden toimitussihteeri Katriina Järvinen ilmoitti tuolloin lehden mielihyvin julkaisevan tekstini, sillä jo aiemmassa lehdessä ollut Heidegger-artikkelini[314] oli herättänyt keskustelua. Lisäksi hän mainitsi refereiden kiittäneen tekstiä hyvin kirjoitetuksi ja totesi, että esseeni oli hänen muistinsa mukaan myös kieliopillisesti virheettömin, jonka hän oli toimituksessa nähnyt.[315] Lehden tullessa painosta huomasin tosin, että kyseinen feminismiä kritisoiva kirjoitukseni oli haudattu ”Naiset, yliopisto ja sosiaalinen liikkuvuus” -teemanumeron viimeiseksi artikkeliksi, ja sen edelle oli asetettu kymmenkunta naistutkijoiden kirjoittamaa juttua, joissa ylistettiin feminismin tärkeyttä yliopistoissa!

Myönteisimmän arvion tuosta artikkelistani kirjoitti valtiotieteiden tohtori, historioitsija Markku Jokisipilä, joka mainitsi blogissaan, että ”naisten kokemuksia yliopistomaailmassa monelta eri näkökulmalta valaisevien artikkelien joukosta löytyi todellinen tiedepoliittisen keskustelun helmi, yliopistoissa harjoitettavaan nykyiseen tasa-arvopolitiikkaan hyvin kriittisesti suhtautuvan Jukka Hankamäen artikkeli ’Kun yhdet ovat tasa-arvoisempia kuin toiset’”.[316] Lisäksi Jokisipilä totesi minulle lähettämässään sähköpostiviestissä, että ”ulostulosi oikeiden asioiden puolesta on rohkeaa, ja ilmiselvästi olet siitä saanut maksaa myös kovan hinnan marginalisoitumalla akateemisten kultapossukerhojen ulkopuolelle. Suomen Akatemia ja feministinen teoria ovat suomalaisen tiedepolitiikan pyhiä lehmiä, joiden varpaille astuminen on pahin kuviteltavissa oleva synti.” Lisäksi hän jatkoi näin: ”Eikö establishment ole reagoinut mitenkään siihen, että täysin akateemisten rahavirtojen ulkopuolella sinnittelemällä olet pystynyt luomaan kirjallisen tuotannon, jonka rinnalla ikäistesi suosion piiriin suljettujen tutkijoiden julkaisuluettelot kalpenevat?”[317]

Todellakin: miksi tasa-arvolla politikoimisen tendenssimäisyyttä ei olisi saanut arvostella myöskään *Tieteessä tapahtuu* -lehden sivuilla? Lehden umpimielisyys oli sen päätoimittajan, Jan Rydmanin, uppiniskaisuutta. Olin lähettänyt asiasta Tieteellisten seurain valtuuskunnalle sähköpostitse huomautuksen, jossa arvostelin Rydmanin toimintaa homokielteisyydestä ja yksipuolisuudesta. *Tieteessä tapahtuu* -lehden olisi pitänyt olla kaikkien Tieteellisten valtuuksien seurakunnassa edustettuna olevien tieteilijöiden lehti, mutta Jan Rydmanin kaudella sen palstoilla saivat kirjoittaa lähinnä naturalistit, aivotutkijat, tähtitieteilijät, geeniteknologit, kognitiotieteilijät ja muut teknisluonteisen tiedekäsityksen edustajat. Milloin olette nähneet kirjailijoiden, taiteen tutkijoiden tai humanistien kirjoittavan *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä saati tulleen näkemyksineen ymmärretyiksi? Rydmanin kanssa koettu konflikti ei olisi ollut kommentoimisen arvoinen, ellei hänen oma suhtautumisensa olisi sitä sellaiseksi tehnyt. Itse en kannata toisen posken etiikkaa, vaan minulla on taipumus vastata ilkeilyyn. Sanasota varmasti syöpyi Jan Rydmanin mieleen, sillä hän alkoi levittää käsitystä, jonka mukaan Jukka Hankamäki on kauhea ihminen. Kun vein seuraavana vuonna *Dialogisen filosofian* käsikirjoituksen Yliopistopainoon, oli Rydmanin esittämä näkemys Jukka Hankamäestä ”kustannustoimittajan kauhuna” ehtinyt sinne. Onneksi myös Rydmanin maine tunnettiin kaikkialla. Kosto oli odotettu.

Jo *Dialoginen filosofia* herätti paljon keskustelua ilmestyessään, mutta varsinainen pommi räjähti paria vuotta myöhemmin. Teokseni *Työttömän kuolema* tultua maaliskuussa vuonna 2005 painosta, Jan Rydman lähetti teoksen julkaisseelle Yliopistopainolle faksin, jossa kirjaani moitittiin ankarasti. Teosta vaadittiin vedettäväksi myynnistä pois, ja Yliopistopainon uutta kustannuspäällikköä Minna Laukkasta ahdisteltiin vihjauksilla, kuinka ikävää on, että olen esittänyt tiedepoliittista kritiikkiä, jonka kohteena olivat yliopiston rehtorit, Suomen Akatemia ja tiedepoliittisen vallan kahvassa roikkuvat henkilöt.

Puhelimeni soi 31.3.2005 kello 15.10, ja siellä oli Yliopistopainon kustannustoimittaja Markku Pääskynen. Hän kertoi, että kirjastani oli alkanut metakka yliopiston hallinnossa, mutta kukaan ei tuntunut tarkalleen tietävän, missä. Kustantajaa oli uhattu ”ankarilla seurauksilla”, jos se jatkaisi kirjani jakelemista, ja niinpä Pääskynen kertoi kustantajan tehneen päätöksen, jolla kirjani vedettäisiin myynnistä pois. Asian takana olivat hänen kertomansa mukaan kustannuspäällikkö Laukkanen ja toimitusjohtaja Reino Lantto sekä Yliopistopainon hallituksessa toimiva maantieteen professori Markku Löytönen, joka oli Jan Rydmanin kaveri sekä *Tieteessä tapahtuu* -lehden aktiivinen kirjoittaja. Ilmoitin Pääskyselle, että en missään tapauksessa aio suostua kirjan vetämiseen markkinoilta ja että myynnistä poistaminen vain osoittaisi, kuinka oikeassa olen tiedekritiikissäni ollut. Parhaassa tapauksessa kirjan vetäminen myynnistä toisi sille paljon julkisuutta, ja kirjarovioiden sytyttäminen tekisi

kirjoittajasta marttyyrin. Kirjalleni yritettiin siis tehdä sama kuin Aleksis Kiven *Seitsemälle veljekselle*, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura veti myynnistä August Ahlqvistin kielteisen arvion jälkeen, – tai sama kuin Alexandr Solženitsynin *Vankileirien saaristolle*, jonka Tammi painostuksen edessä hyllytti ”yleisistä syistä”. Sama tehtiin tunnetusti myös Henry Millerin *Kravun kääntöpiirille*, jonka suomennos takavarikoitiin oikeuden päätöksellä vuonna 1962, vaikka Pentti Saarikoski oli laatinut tekstistä mainion käännöksen. Tapaus alkoi muistuttaa Charles Baudelairen ja Gustav Flaubertin parhaita päiviä, jolloin he saivat teoksilleen paljon julkisuutta tultuaan haastetuiksi käräjille.

Pääskynen myönsi minun olevan tietysti oikeassa ja Yliopistopainon henkilökunnan ajattelevan asiasta samoin, mutta hänen mielestään heidän ”piti vain noudattaa määräyksiä”. – Miksi? Vastaus tuli pian. Otin tuota pikaa yhteyttä kustannuspäällikkö Minna Laukkaseen, joka kertoi saaneensa myöhäiseen kellonaikaan nimettömän puhelinsoiton. Hänelle tuntematon miesääni kertoi soittaneensa Akateemisesta Kirjakaupasta ja lukeneensa teostani asiakkaana myyntipöydän ääressä. Kyseinen tuntemattomaksi jäänyt henkilö oli uhkaillut Laukkasta ”vakavilla seurauksilla”, jos Hankamäen esittämä tiedekritiikki pääsee leviämään ja ettei ole yliopiston edun mukaista julkaista tiedepolitiikkaa arvostelevia teoksia. Minna Laukkasen viesti minulle oli selvä: häneltä heiluu palli. Oli raukkamaista painostaa kustantajaa, joka oli tehnyt kulttuuriteon iskemällä markkinoille ajankohtaisen työvoima- ja tiedepoliittisen teoksen. Näin suuri merkitys oli siis ajatuksillani, joissa olin vaatinut muun muassa liukuhihnamaisen tutkintojen leipomisen lopettamista, kansainvälisiin yhteyksiin suunnatun rahankäytön kanavointia suomalaisille tutkijoille, opintotuen korvaamista perustulojärjestelmällä ja professorinvirkojen muuttamista viisivuotisiksi.

Huomiota herättävää on, ettei kukaan ollut ottanut yhteyttä *suoraan minuun* kertoakseen käsityksiään teoksestani. Hyökkääjien tarkoitus ei nähtävästi ollutkaan *arvostella tulkintojani* vaan *painostaa kustantajaa*. Kyseiset tahot koettivat siis tuhota foorumin käsitysteni esittämiseltä, ja taktiikka oli niin sanotun ”tieteellisen maailmankuvan” mukainen: jos persoonallisia mielipiteitä ja tulkintoja ei onnistuta nujertamaan, käytetään näennäisobjektiivista lekaa ja viedään pohja näkemysten julkaisemiselta. (Samaan tapaanhan myös Hannu Salaman *Juhannustansseja* sensuroitaessa arkkipiispa Martti Simojoki ei suinkaan myöntänyt *vaatineensa kirjaan poistoja* vaan ainoastaan *paheksuneensa asiaa moraalisesti* Otavan Yrjö Reenpäälle, *jonka pitäisi tietää, mitä kohtia olisi pitänyt poistaa* ja niin edelleen. – Eikö ollutkin ovelaa?) Sensuuri harvoin kuitenkaan toimii edes referee-menettelyjen ja muiden giljotiinien luvatussa maassa, tieteessä.

Kerrottuani Laukkaselle, mitä kirjani myynnistä vetämisestä seuraisi – eli paljon julkisuutta, vastakampanja ja vetoomuslista kirjan puolesta –

hän asettui puolelleni ja päätti pitää kirjan myynnissä.[318] Tämä ei luullakseni johtunut niinkään siitä, että hän olisi ollut kanssani samaa mieltä, kuin siitä, että hän punnitsi haittoja ja hyötyjä. Tiedotusvälineet kannattavat yleensä sananvapautta. Päätöksenteossa auttoi myös yhteydenotto Suomen Kustannusyhdistyksen silloiseen johtajaan, varatuomari Veikko Sonniseen, jonka mielestä myynnistä vetämiselle ei ollut perustetta. Olisikin merkinnyt melkoista sananvapauden rikkomusta, jos kustantaja olisi alistunut painostuksen edessä itsesensuuriin. Olihan kustantaja toki sitoutunut huolehtimaan teoksen jakelusta, myynnistä ja markkinoinnista myös kustannussopimuksessa. Tapaus olisi vastannut Olli Stålströmin osakseen saamaa kohtelua, kun hänen väitöskirjansa haastettiin oikeuteen ja saatettiin tuhoamisuhan alaiseksi. Laukkasta kenties helpotti lainluenta, jonka mukaan tieteellisessä tai poliittisessa yhteydessä esitettävä argumentaatio on rajattu "kunnianloukkausten" varjolla tapahtuvien sananvapauden rajoitusten ja siten myös syyttämiskelpoisuuden ulkopuolelle. Lisäksi on otettava huomioon perusoikeusmyönteinen laintulkinta, jonka mukaan viranomaisen tulee käyttää ensisijaisesti muita kuin rikosoikeudellisia keinoja kritiikkiin vastaamiseen.

Tapaus kuitenkin osoittaa, minkälaista vyörytystä minua kohtaan harjoitettiin, ja tehosteena käytettiin kustantajaani kohdistettua uhkausta. Rydman onnistui nootillaan ja ripityksellään rikkomaan Yliopistopainon ja minun välillä vallinneen luottamuksen ja kyseenalaistamaan asemani kirjoittajana. Yliopistopaino lopetti kirjani markkinoinnin mainoksissaan. Esimerkiksi *Yliopisto*-lehden mainoksissa teostani ei enää mainittu numeron 3/2005 jälkeen. Kun Yliopistopainon oma uutis- ja mainoslehti ilmestyi toukokuussa 2005, teostani ei esitelty edes kauden kirjauutuuksien joukossa.[319] Kirjaa ei löydy myöskään Suomen Kustannusyhdistyksen julkaisemasta *Vuoden Kirjat* -teoksesta, koska kustantaja ei ilmoittanut sitä julkaistujen teosten listalle.[320] Osa Laukkasen hätäisistä toimenpiteistä jäi siis voimaan. Esimerkiksi *Vihreä Lanka* -lehdessä oltiin kiinnostuneita esittämästäni perustulojärjestelmästä, ja lehdestä tiedusteltiin myös kirjani arvostelukappaletta, mutta Laukkasen kieltäydyttyä luovuttamasta teoksesta esittelytietoja lehti ei loppujen lopuksi tehnyt kirjasta juttua lainkaan. Tällaista jälkeä "vuoden tiedetoimittajana" 2001 palkitun Rydmanin faksi siis sai aikaan. Nähdäkseni Tieteellisten seurain valtuuskunta olisi tehnyt oikein potkaistessaan Rydmanin toimestaan irti. Ehkä minun olisi pitänyt tehdä asiasta rikosilmoitus poliisille uhkailusta ja kiristyksestä. Muutoin hänen paimenkirjeensä saattoi työntää sinne, minne valo ei paista.

Valitettavaa oli, että Yliopistopainon hätäinen reaktio oli ehtinyt levitä pitkälle. Mennessäni Akateemiseen Kirjakauppaan maanantaina 4.4.2005 huomasin, että teostani ei löytynyt myyntipöydiltä, vaan niteet oli joko myyty loppuun tai viety pois. Soittaessani seuraavana päivänä 5.4.2005 Markku Pääskyselle hän kertoi, että Yliopistopainon hallinnosta heitä oli

käynyt tervehtimässä kaksi tärkeää setää, toimitusjohtaja Lantto ja hallituksen puheenjohtaja Löytönen. Pääskynen kertoi vararehtori Marja Makarowin polttaneen päreensä eräästä käyttämästäni kielikuvasta, joka ei sinänsä ollut koulujen oppilashuumoria kärkevämpi.

Kun menin Akateemiseen Kirjakauppaan jälleen keskiviikkona 6.4. 2005 ja kysyin, olisiko liikkeestä saatavilla Jukka Hankamäen teosta *Työttömän kuolema*, ystävällinen neiti vastasi, että kirjat on palautettu kustantajalle. Saman vastauksen sain myös Suomalaisesta Kirjakaupasta. Kirjaa ei siis ollut vain ”aiottu” vetää myynnistä, vaan se oli vähin äänin poistettu kauppojen myyntipöydiltä. Asiaintila olisi jäänyt voimaan, mikäli en olisi pysynyt valppaana ja vaatinut kirjani palauttamista saataville. Yliopistopaino koetti siis selkäni takana estää kirjan jakelun mutta ei onnistunut, sillä julkisuus tai sen uhka pakottivat pitämään kirjan myynnissä. Soitettuani Yliopistopainoon kirja palautettiin kauppoihin huhtikuun lopussa, minkä jälkeen teokseni ovat vetäneet myynnistä vain sen ostajat. Rydmanin nootti oli joka tapauksessa tehnyt pahaa jälkeä.

Se, että Yliopistopaino julkaisi yliopistopolitiikkaa kritisoivan kirjani, ei ollut tosiasiassa sen ihmeempi asia kuin kristillisen piispan vieraissa käynti. Olin jo ehtinyt pitää itsestään selvänä, että tiedotusvälineet vaikenisivat myös tämän kirjani täysin, mutta yllätyksekseni *Työttömän kuolema* herätti runsaasti keskustelua valtakunnanmediassa; esimerkiksi kriitikko Pekka Wahlstedt laati teoksesta myönteisen arvion Helsingin Sanomien sunnuntainumeroon 5.6.2005.[321] Hän totesi muun muassa, että ”Hankamäki ei tarkastele työtä ja työttömyyttä vain taloustieteellisenä tosiasiana, vaan ennen kaikkea filosofisena kysymyksenä, jossa työ kytkeytyy laajempaan maailmankuvaan ja ihmiskäsitykseen”. Ja jatkoi:

> Erityisen huolissaan Hankamäki on talouden tunkeutumisesta yliopistoihin; tulosohjaus ja tehokkuusajattelu ovat tekemässä autonomisista sivistysyliopistoista talouden palkkapiikoja, yritysyliopistoja. Hän viittaa Humboldtin, Kantin ja Snellmanin ihanteisiin kriittisestä ja omaan ajatteluun kannustavasta sivistyksestä, joka toimisi yhteiskunnallisen muutoksen suunnannäyttäjänä ja soihdunkantajana laajemminkin.[322]

Lisäksi Wahlstedt päätyi suopeaan ja ymmärtäväiseen näkemykseen, jonka mukaan ”Työttömän kuolema on filosofiseksi opukseksi selkeästi, sujuvasti ja provosoivastikin kirjoitettu, ja sitä voi suositella niin työntekijöille kuin työnantajillekin”. En ymmärrä, mitä vaarallista kirjassani oli niin, että se olisi pitänyt vetää lukijoiden ulottuvilta.

Tämän jälkeen Helsingin Sanomat käsitteli aihetta lähes koko sivun laajuisessa henkilöjutussa 28.8.2005.[323] Jutun laatija Eeva Eronen oli saanut toimeksiannon taloustoimitukselta, ja aihe tuntui puhuttelevan melkein kaikkia ihmisiä, joilla on jokin suhde ilmiöön nimeltä työ. Hesarin

blogi täyttyi pian lukijakommenteista, joissa kiitettiin Helsingin Sanomia siitä, että se nosti teokseni esille. Minusta oli hersyvän hauskaa lukea kannanottoja, joiden mukaan mediankin katsottiin saavan mainetta kirjastani! Tietenkin minua syytettiin ”vastuuttomuudesta” lietsottuani perustulojärjestelmää mutta myös kiitettiin siitä, että kritisoin vallitsevaa kirjanpito- ja tilintarkastusyliopistoa sekä tiedonintressien välineellistämistä.

Elokuun puolivälissä vastasin teoksestani kahdelle radiokanavalle ja sain kutsun TV1:n ”Voimala”-ohjelmaan. Marketta Mattilan ja Raisa Rauhamaan juontamassa lähetyksessä esiteltiin myös Liken elokuussa julkaisema kirjani *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa – Vähä katekismus filosofiselle anarkistille*. Tieto uusista teoksistani oli kulkeutunut Ikoni ja indeksi -tuotantoyhtiöön nimenomaan Liken kautta, mikä osoitti, että Yliopistopainon omaksuma markkinointikielto oli jäänyt voimaan. Kirjat joka tapauksessa päätyivät televisioon, mikä takasi, että ne olivat olemassa. Mutta aivan ilman ongelmia tämäkään ei käynyt. Nauhoitetun lähetyksen piti tulla ulos jo 6.8.2005, jolloin televisio kuitenkin pimeni koko päiväksi Yleisradion teknisen henkilökunnan ulosmarsssin vuoksi, ja lähetys näki päivänvalon vasta kuun 13. päivä. Jotain kohtalomaista onkin siinä, että työpoliittinen manifestini oli jäädä pimentoon työpoliittisen toimenpiteen vuoksi. Ilmeisesti yleläiset olivat ottaneet anarkistiset ajatukseni todesta.

Mikään uusvasemmistolainen protesti kirjani ei kuitenkaan ollut, vaan puhuin koko ajan henkisen arvotuotannon ja liberalismin puolesta. Kävin puhumassa asiasta myös eduskunnassa 6.4.2005. Sinne minut kutsui luokkakaverini lukioajoilta, Arto Satonen, joka toimi ensimmäisen kauden kansanedustajana kokoomuksen ryhmässä. Myös *Niin & Näin* -lehden Mikko Lahtinen oli minulle tuttu jo peruskouluajoilta, tosin poliittisen kentän toiselta laidalta, mikä todistaa kontakteistani kaikkiin suuntiin. Hänen muistan käyneen jo yläasteikäisenä tuimaa poliittista kiistaa erään opettajamme kanssa ja todenneen keskustelun lopuksi: ”Aatteista pahin on feminismi!” – Ja niin se taitaa olla.

Kirjasodan jälkilöylyt

Vuoden 2005 aikana minua vastaan kohdistettiin useita hyökkäyksiä, joista vaikuttavin oli se, että dosentuurihakemukseni Tampereen yliopistoon hylättiin pitkän viivyttelyn jälkeen. *Työttömän kuolemaa* koskeva kiistely liittyi keskeisenä osana dosentuurihakemustani vastaan käynnistettyyn kampanjaan. Asiantuntijoiksi nimetyt Olli Lagerspetz ja Kristian Klockars haukkuivat tuotantoni lausunnoissaan perin pohjin ja tukivat käsityksensä lähinnä *Työttömän kuoleman* heissä itsessään herättämiin aggressioihin. Muun muassa Klockars viittasi vihamielisyytensä perus-

teena *Työttömän kuoleman* sivulla 239 esittämääni kritiikkiin, jossa pyrin osoittamaan tieteen kansainvälisyysihanteiden pinnallisuuden.[324] Huomiota herättävää on, että Sami Pihlström puolestaan viittasi *täsmälleen samaan kohtaan* kirja-arviossaan, jonka hän laati teoksestani – mihinkäs muuhuin kuin *Tieteessä tapahtuu* -lehden numeroon 7/2005.[325] Kosto oli valmis, ja puhelinlangat olivat laulaneet. On tieteen etiikan kannalta surullista, että asiantuntija-asemassa olevat henkilöt pettävät tiedeyhteisön luottamuksen sopimalla asioista käytäväkeskusteluissa ja kirjaamalla vihamieliset näkemyksensä yhdessä juonittelemiinsa kampanjoihin: toiset lausuntoihinsa ja toiset kirja-arvioihinsa. Leila Haaparannan sinänsä virheelliset ja vääriä asiatietoja koskevat arviot dosentinpätevyydestäni puolestaan löytyivät Olli Lagerspetzin lausunnosta, ja kaikki kulminoitui Jan Rydmanin päätoimittamaan *Tieteessä tapahtuu* -lehteen.

Myös tällä kiistalla oli hallinnolliset juuret, sillä olin laatinut professorien epärehellisestä menettelystä kirjallisen kantelun Tampereen yliopiston rehtorille, Kirsta Varantolalle. Sintosen viransijaiseksi Tampereelle valittu Sami Pihlström katsoi siis parhaakseen puolustaa laitosta hyökkäämällä kirjaani vastaan. Hänen *Tieteessä tapahtuu* -lehteen laatimassaan jutussa ”Luovan ihmisen puolustajia?” haukuttiin paitsi oma kirjani, myös Lauri Rauhalan teos *Ihminen kulttuurissa – Kulttuuri ihmisessä* (2005). Esittämällä Rauhalan teoksesta myös eräitä ohdakkeisia kehuja Pihlström koetti piirtää juopaa minun ja Rauhalan välille mutta ei onnistunut, sillä Rauhala lähetti minulle kirjeen, jossa hän kiitti minua siitä, että asetuin puolustamaan häntä vastineessani. Ainoa myönteinen puoli, jonka Pihlström näki kirjassani, oli hänen mielestään se, että tekstini oli ”sujuvaa” ja paikoin ”hauskaa”.[326] Yleensä vastaavia piirteitä tekstissä sanotaan tyyliksi. Heteromiehelle ominaista oidipaalista kompleksia ilmentävällä tavoin Pihlström oli kuvaillut teostani ”rimanalitukseksi”. Teokseni taisi olla Pihlströmille melkoinen hilseenylitys, ja samaa hybristä osoitti hänen antautumisensa ivaamaan myös Lauri Rauhalan uutta kirjaa. Vastasinkin Rauhalan pystyneen ylittämään korkeimman riman, joka filosofille voidaan asettaa: omaehtoisen ja itsenäisen filosofin riman, jota Pihlströmin ei ainakaan toistaiseksi ole onnistunut ylittää. Tämä varmasti harmitti pientä Samia. Pihlströmin sanallinen vuolaus selittynee sillä, että olin Rauhalaa 52 vuotta nuorempi, ja sen vuoksi hän ehkä koki minut vaarallisemmaksi kuin *grand old manin* itsensä.

Ilkka Niiniluodon imaamina tunnettu Pihlström otti kirjani niin vakavasti, että hän epäili sen olevan lainkaan ”vakavasti otettava”. Lisäksi hän vaivautui kukkoilemaan käsityksellään, että Hankamäki on lähtenyt tielle, jolta ”paluuta ei ole”.[327] Kyllä asiat olivat sittenkin niin päin, että Pihlström itse käytti kollegoiltaan lahjaksi saamaansa viranomaisasemaa lähetelläkseen meitä toisella tavoin ajattelevia tietymättömille teille ja rikkoi siten kaikkia hyvän tiedemiesmoraalin sääntöjä. Pihlströmin väite

paluun olemattomuudesta olikin tosi vain sen kohtalokkaan totuuden kautta, että on olemassa *ikuinen* paluu. Pihlströmin lapsekas paheksunta sen johdosta, miten ”kukaan tutkijankoulutuksen saanut” voi arvostella pakkokansainvälistämistä sekä harjoittaa tuota alati niin paheksuttavaa ”ilkeilyä”,[328] oli samanlaista kuin hämmästys sen johdosta, miksi koirankoulutuksen saanut koira haukkuukin naapuria selvällä suomen kielellä. Niinpä oli luonnollista, että muiden muassa Lauri Rauhala kysyi loppujen lopuksi minulta, miksi tuo Sami oli hyökännyt niin kovasti minua vastaan. Kaikkea Rauhalakaan ei voinut vastineestani lukea, sillä takana oli dosentuurihakemukseni hylkäämiseen tähdännyt vyörytys.

Pihlströmin arvion ilmestyttyä otin yhteyttä *Tieteessä tapahtuu* -lehden päätoimittajaan, Jan Rydmaniin. Lähetin hänelle vastinetekstin ja vaadin sen julkaisemista lehdessä. Juuri ennen *dead linea* Rydman lähetti minulle itse lyhentämänsä version kirjoituksestani todeten, että ”nyt se viittaa siihen pääasiaan”.[329] Kyseisestä tekstistä oli poistettu asian totuudenmukaisen kertomisen kannalta olennaisia kohtia, ja niinpä vaadin vastineen julkaisemista lyhentämättömänä. Rydman osoitti jälleen kinastelevan ja uppiniskaisen asenteensa moittien vastinettani ”loukkaavaksi” ja ”rönsyileväksi” ja että oli muka omalta kannaltani ”parempi, että tekstiä ei julkaistaisi”. Mikä Rydman luuli olevansa arvioimaan sitä, mikä omalta kannaltani oli hyväksi? Rydmanin lehdessä sai näköjään häväistä, pilkata ja loukata minua, Jyri Puhakaista ja Lauri Rauhalaa, mutta ei vastata siihen. Tehtyäni selväksi, että vien asian Julkisen sanan neuvostoon, jos vastinettani ei asianmukaisesti paineta, Rydman pakeni tekaisemansa asiantuntijavallan taakse. Hän kaivoi esiin juristi Timo Vuortaman jonkin teoksen, josta hän oli löytänyt lauselman, että lehdillä on oikeus lyhentää vastineita, ja ylisti kirjoittajaa ”maan parhaaksi sananvapauden asiantuntijaksi”. Nähdäkseni on dynamiittityperää ajatella, että sananvapaus pitäisi alistaa asiantuntijavallalle. Sananvapauden *olemushan* on se, että mielipiteitä ei pimitetä, sensuroida eikä peitellä. Niinpä vastasin Rydmanin pönötykseen Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistuksen artiklalla numero 19, jossa sanotaan, että ”jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta”.[330] Rydman menetti pelin niin pahasti, että lopulta hän uhkasi jättää kirjoituksen kokonaan lehdestä pois, jos en suostuisi hänen muokkaamansa version julkaisemiseen. Mutta mitä ideaa koko lehden tekemisessä on, jos kirjoittajia painostetaan luopumaan käsityksistään? Vastineeni ilmestyi lyhennettynä lehden seuraavassa numerossa,[331] ja tekstini voi kokonaisuudessaan lukea Internet-kotisivuiltani.

En kuitenkaan arvostele Jan Rydmanin toimintaa tässä yhteydessä enempää, sillä itsepintainen päätoimittaja vaihtoi lopulta hiippakuntaa, ja kuolinkellot soivat hänelle täsmälleen kaksi vuotta sen jälkeen, kun hänen

faksinsa paukkui minulle. Vakavaan sairauteen menehtynyt päätoimittaja puolusti omaa tiedekäsitystään urheasti, vaikka se olikin surkean kapea-alainen. Sen sijaan minua harmittaa, että "Niin kaunis on maa" -Rydmanin pojista vanhimman täytyi toimia noin kyynisellä tavalla. Mutta suku on kaiken kaikkiaan lahjakasta; tosin Kari Rydmanin nuorin poika Sampsa Rydman, joka on myös taitava graafikko, ajautui poliittista historiaa opiskellessaan sikäli oudoille poluille, että häntä alkoi kiehtoa saksalaisen natsikultin perinne. Tekijä uhrasi tuhansia tunteja sellaisen "vaihtoehtohistoriaksi" kuvailemansa Internet-sivuston luomiseen, jossa natsi-Saksa on voittanut sodan ja maailmaa hallitsee fasistinen diktatuuri.[332] Hänen luomansa "Valtakunta"-sivusto ei edustane pelkkää folkloristiikkaa eikä kokeilevaa performatiivisuutta, vaan nähdäkseni asiassa on totta toinen puoli. Tämäntapaiset "entä jos" -ajattelua hyödyntävät fraktaalihistoriat ovat yleistyneet historioitsijoiden keskuudessa. Asiasta puhuttiin niinkin tieteellisessä yhteydessä kuin Edistyksen Päivillä, mutta ihmettelen silti työn läpi paistavaa innostusta poliittiseen fanaattisuuteen.

Kummallista on, miksi näiden muutamien tieteen reuna-alueilla puuhailevien henkilöiden täytyi kanavoida poliittiset näkemyksensä aina joko sosialismin tai kansallissosialismin muotoon. Jos he eivät olleet äärivasemmistolaisia, he ajautuivat sitten äärioikeiston kannattajiksi. Kenties tieteeseen valikoituvat toimimaan ja vaikuttamaan vain kaikkein äärimmäisimmät kiistelijät, joilla on ainoastaan ehdottomia mielipiteitä – tai sitten tieteen normit ovat niin komplisoituneita, että saadakseen asialleen ymmärrystä ne pitääkin sanoa äärimmäisen pamfletin muodossa. Tämä puolestaan tukee tieteen organisoitumista valtapolitiikaksi ja suosii ihmisiä, joilla on periksiantamattomia näkemyksiä.

Kun tiede ei edisty

Suhteeni Sami Pihlströmiin oli hitsannut pahasti jo vuonna 2000. Pidin Pihlströmiä Niiniluodon kruununprinssinä ja kaiken kaikkiaan samassa asemassa olevana henkilönä kuin Paavo Väyrynen oli Kekkoselle ja Kalevi Sorsa Koivistolle.[333] Vuonna 2001 Pihlström julkaisi Joensuun yliopistopainon kautta teoksen *Filosofin käytännöt*, joka oli tarkoitettu arvioksi "pragmatismin perinteen vaikutuksesta suomalaisessa filosofiassa".[334] Teoksen mukaan kaikki Suomessa harjoitettu filosofia on ollut pragmatismia. Niinpä päätin arvostella kyseisen kirjan ja lähetin arvion keväällä 2002 Arto Noron päätoimittamaan *Tiede & Edistys* -lehteen.

Tiede & Edistystä julkaisi alun perin Gaudeamus, mutta se oli sittemmin siirtynyt suuren ja mahtavan Tutkijaliiton julkaisuksi. *Niin & Näin* oli syönyt *Tiede & Edistyksen* tilaajakannan lähes kokonaan, ja tätä nykyä lehti kamppailee kuolinkouristuksissaan tilaaja- ja lukijakadon vuoksi. Lehdestä oli muodostunut julkaisijalleen kivireki, sen julkaisu-

politiikka oli vahvasti ritualisoitunut, eikä lehden palstoilla painettu muita kuin rahisevan kuivia raportteja ja postmodernistiseen kähinään sitoutuvia esittelyjä siitä, mitä joku tieteelliseksi koettu auktoriteetti on sanonut. *Tiede & Edistykseen* saivat jo Gaudeamuksen kaitsemana kirjoittaa vain feministit, marxilaiset ja heidän aatteelliset perillisensä.

Yleensä lehti antoi sivutilaa myös Helsingin yliopiston Filosofian laitoksella vaikuttaville analyyttisille filosofeille. Muiden kirjoittajien tekstit olivat toimituskunnan mielestä "epätieteellisiä". Muun muassa edellä mainituista syistä ei ollut yllätys, että lehden päätoimittaja Arto Noro tyrmäsi juttuni julkaisemisen täysin. Lehti oli mainostanut itseään niin sanotun kaksoissidoksen sisältävällä sloganilla "kritiikki on sallittua, jopa suotavaa", mutta päätoimittaja oli jo etukäteen vihjannut minulle, että "joskus mitäänsanomattomat ja ritualistiset jäävät julkaisematta".[335] Siksi ei ollut yllätys, että *Tiede & Edistyksen* toimitussihteeri ilmoitti minulle huhtikuussa 2002, että anonyymit refereet olivat pitäneet kirjoitustani "liian kepeänä suhteessa kritiikin ankaruuteen", eikä sitä sen vuoksi julkaista.[336] Sillä tavoin lausuttaessa tuskin kysyttiin, kuinka ankara tuollainen johtopäätös oli suhteessa referee-arvion *omaan* kepeyteen. Todellinen syy hyllyttämiseen oli tietenkin se, että olin arvostellut refereiden hyvää kaveria, Sami Pihlströmiä, eikä juttuani sen vuoksi saanut painaa.

Arto Noro on sosiologian dosentti, joka tunnetaan Marx-luennoistaan ja uskostaan setä Leniniin. Koska Norolla oli tietenkin virka Sosiologian laitoksella, menin tapaamaan häntä vastaanottoaikana kysyäkseni, mikä vika tekstissäni muka oli, sekä perustellakseni, miksi kirjoitus pitäisi julkaista. Tapaaminen johti heti sanaharkkaan ja suoranaiseen riitaan. Norolla ei ollut mitään muita perusteita julkaisemattomuudelle kuin refereiden mielipide, joka oli täysin puolueellinen. Lopuksi hän totesi aggressiiviseen sävyyn, että "me emme *tarvitse* tekstiäsi", johon vastasin (tosin vähemmän hyökkäävästi), että "siinä tapauksessa ette tarvitse mielipidelehtitukeakaan" ja läimäytin oven poistuessani kiinni. *Tiede & Taantumus* menetti valitettavasti vain juttuni, sillä mielipidelehtitukea sille ei ollut myönnetty pitkään aikaan.

Harmillista mutta hupaisaa, että noiden paradigmapäsmäreitten piti aina kytkeä itsensä johonkin köntsäleimäiseen kuppikuntaan tai totalitaariseen diskurssiin. Jos se ei ollut kansallissosialismi, niin "tieteellisen ajattelun" virkaa toimitti se varsinainen sosialismi. Koska itse arvostan asioiden julkista käsittelyä, laadin kirjallisen huomautuksen Tutkijaliiton hallitukselle.[337] Liitin mukaan myös juttuni ja arvostelin lehden toimitusta puolueellisuudesta. Tutkijaliiton puheenjohtajana toimiva Juhani Vähämäki vastasi minulle kirjallisesti todeten, että "Hyvä Jukka Hankamäki", Tutkijaliiton hallitus oli käsitellyt asiaa ja sen mukaan "lehden toimitus tekee julkaisupäätöksensä itsenäisesti".[338] Siinä tulivat terveiset Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen kuoressa, ja kyllä-

hän yhteiskuntatieteet kriittistä tutkimusta olisivat kaivanneetkin puoluepoliittisen sijasta. Juttuni julkaistiin kokoelmassa *Filosofiset viuhahdukset* vuonna 2007, ja vahingoksi koitui vain viivyttely.[339]

Amerikka hävisi minulle

Jyväskylän yliopistossa toimiva Kulttuurien tutkimuksen laitos on *cultural studies* -orientoituneiden postmodernistien ja *queer*-tutkijoitten riemurasia, joka julkaisee *Kulttuurintutkimus*-nimistä aikakauslehteä. *Kulttuurintutkimus* oli vienyt postmodernin hajanaisuuden tavoittelunsa niin pitkälle, että se oli muuttanut ulkoasunsakin A4-kokoisesta julkaisusta neliömäiseksi ja ruskeasta kierrätyspahvista kokoon niitatuksi läpyskäksi. Yhtä pätevästi kyseistä skitsoilua olisi voinut harjoittaa valmistamalla julkaisu vanerista tai askartelemalla lastulevystä ja pellistä niin sanottu postmoderni installaatio.

Koetin saada kesän 2003 jälkeen kirjoittamani Amerikan-matkakuvauksen julki kyseisessä lehdessä. Kirjoitukseni olisi mielestäni sopinut lehden aihepiiriin hyvin. Vastaus oli jälleen tahallisen tyrmäävä. Toimitussihteeri Leena Kaukio ilmoitti toimituskunnan kannan olleen ”niin kriittinen, ettei lehti voi kirjoitustani julkaista”. Puolihullut anonyymit refereet olivat lapsellisuuksissaan tulkinneet Amerikan-analyysiani muun muassa niin, että ”katse on kautta matkan turvallisesti alaspäin katsova, uusi maa alistuu ilman mutkia tiedon kohteeksi. Eurosentrismin kritiikki ei tähän kuulu, ’intiaanien verenperinnöllä’ spekuloidaan estotta ja amerikkalaisten osana on potea suuruudenhulluuttaan ja kadehtia suomalaista ’historiallista arkkitehtuuria’.”[340] – Mitä pahaa oli siinä, että ihastelin Keski-Lännen maisemia omalla (kieltämättä fallisella) katseellani pohtiessani amerikkalaisen kirjallisuuden sielunkuvia – tai siinä, että mainitsin vieraanani aiemmin käyneen Yhdysvaltain kansalaisen olleen innoissaan suomalaisesta jugend-arkkitehtuurista? Suhteeni Yhdysvaltoihinhan oli ollut koko ajan myönteinen, kunnioittava, kiinnostuneen utelias ja jopa eläytyvä! Lausunnon tyylistä päätellen sen kirjoittajat olivat joitakin punahilkkoja, tai jos he olivat miehiä, sitä kyseenalaisempi kunnia heille. Palaute oli taaskin täysin destruktiivista. Mikäli siis antauduin *kritisoimaan* jutussani Amerikkaa, sitä pidettiin pahana viittaamalla käsityksiin ”tyylillisistä seikoista” tai ”tieteellisistä puutteista”. Jos taas *ylistin* Amerikkaa, kirjoitukseni tuomittiin muista syistä. Ehkä asia olikin niin, että kirjoitukseni oli ”huono” vain siksi, että sitä arvioivat vihervasemmistolaiset feministit. Nämä peniksen puuttumisesta tai jälkioidipaalisesta häiriöstä kärsivät muksut vihasivat minua jopa enemmän kuin tuota perinteisesti inhoamaansa Amerikkaa, mistä todistaa se, että heidän mielestään Amerikkakin alkoi näyttää minun mielipiteisiini verrattuna hyvältä! Setä Sam siis hävisi vihan kohteena minulle.

Lähetin tekstini keväällä 2004 myös *Nuori Voima* -lehteen, jonka päätoimittaja Markku Lehtinen hyväksyi jutun painettavaksi heti.[341] Tekstiäni koskevat arviot olivat menneet jälleen kerran täysin ristiin, ja ihmettelenkin noiden ”kulttuurintutkijoiden” ja muiden sosialistien kykyä leimata kaikki kunnon asiat perimmältään huonoiksi. Arvioiden ristiriitaisuus osoitti jälleen, kuinka puolueellista julkaisupolitiikka on.

Syksyllä 2003 huomasin, että myös Suomen Filosofisella Yhdistyksellä oli kustannustoimintaa *Ajatus*-vuosikirjan muodossa. En ollut koskaan aiemmin koettanut kirjoittaa *Ajatus*-vuosikirjaan, mistä teoksen toimittajat olivat minulle ilmeisen katkeria. Toimiessani Käytännöllisen filosofian laitoksella syksyllä 2003 päätin kuitenkin tarjota heille tilaisuuden hylätä yhden tekstini. Tämä ei johtunut niinkään siitä, että olisin halunnut nähdä heidän kanssaan vaivaa. Sen sijaan halusin kerätä tekstilläni sen verran huomiota, että laitoksen henkilökunta uskoisi minun tuottaneen tuloksia tehtävissäni, sillä kirjojeni ilmestyminen viipyi vielä. Lisäksi oli paikallaan työllistää heitä sen verran, että tekstin lukemiseen kuluisi heidän aikaansa eivätkä he ehtisi kirjoittaa omia vihamielisiä juttujaan. Lähetin tekstini lehden toimitussihteerille Mats Bergmanille, sillä toisena toimittajana toimivaan Sami Pihlströmiin välini olivat luonnollisesti poikki. Niinpä minulle vastasikin ennustettavasti juuri Pihlström, jonka mukaan referee-tahon arvio tuli nopeasti ja oli kielteinen.[342] Liitteenä saapunut lausunto oli laadittu anonyyminä, mutta tyylistä saattoi nähdä, että sen oli laatinut eräs anglofiilinen filosofian professori. Kukaan muu ei näet käytä anglisistista ilmaisua ”pointti” yhtä välinpitämättömässä ja pyöristelevässä sävyssä. Lausunnossa sanottiin muun muassa näin: ”kirjoituksella ei tunnu olevan mitään varsinaista filosofista sisältöä, […] kirjoittajan itsensä raportoima kiinnostus filosofiaan ei tee kirjoituksesta filosofisesti kiinnostavaa, […] ja vaikka kirjoittaja pyrkii osoittamaan olevansa huumorintajuisempi kuin monet muut filosofit, tai sellaisina esiintyvät, ei tämä vielä riitä filosofisen julkaisun pointiksi.”[343] Omasta mielestäni tuota toteamusta seurannut kielteinen julkaisupäätös riittäisi mainiosti *Ajatus*-vuosikirjan lopettamisen pointiksi, ellei lopettamisilmoitus kertoisi jonkin ajatuksen olemassaolosta ja olisi vaarassa herättää sitä henkiin.

Kirjoitukseni ”Uskotko yliluonnolliseen? Darwin, Däniken ja pyramidien arvoitus” käsitteli yliluonnollisten ilmiöiden selittämistä jungilaisen psykoanalyysin avulla. Pyrin luomaan havainnollisen katsauksen siihen, millä tavoin yliluonnollisiksi koettuja asioita voidaan selittää kollektiivisen piilotajunnan käsitteen kautta. Tarkastelun kohteena olivat yhtä hyvin ufot kuin telepaattiset ilmiötkin, esimerkiksi se, miksi puhelimemme usein soi juuri silloin, kun ajattelemme meille soittavaa henkilöä. Asian ratkaisu löytyy, kun huomataan, että ihmisillä on taipumus solmia sanattomia sopimuksia eleillään ja sen tyyppisillä toimintamuodoillaan, joista he itse eivät ole tietoisia. Tällöin puhutaan kollektiivisesta piilo-

tajunnasta. Artikkelini sisältö meni valitettavasti refereeltä yli lipan, eikä hänen kireäpipoisuutensa olisi muutoinkaan sallinut kyseisen esimerkkiaineiston mukanaoloa, vaikka lähestymistapani olikin täysin tieteellinen. Sitä paitsi tuohon aikaan käytiin jo dosentuurihakemukseeni liittyvää kiistaa, jonka yksi osapuoli *Ajatuksen* toimituskunnan jäsen Matti Sintonen oli. Hänen ilmoitettuaan toukokuussa 2004, että hänen käsityksensä mukaan minulla ei ole dosentin pätevyyttä, kiitin häntä perehtymisestä tuotantooni ”niin tässä kuin muissakin yhteyksissä”. Yhtä hyvin Sintonen kuin tiedekuntasihteerikin jäivät ihmettelemään selvänäkijän lahjojani. Vanhalla koiralla oli jälleen ollut hyvä vainu. Juttuni julkaistiin lopulta kokoelmateoksessani *Filosofiset viuhahdukset*. Sen sijaan *Ajatus*-vuosikirjan julkaiseminen on pahasti ritualisoitunut. Jo sen ulkoasu on jumiutettu 1970-luvulle silloisten radikaalien tehtyä repäisevän uudistuksen ja alettua painaa kirjaa värillisiin kansiin.

Samperi, kun meikäläinen vetää kovan rallin,
niin heikommat ne pyörtyy ja kirjottelee lehtiin.
Ne on musta naiiveja ihmisiä.

Simo Salminen ”Pornolaulussaan”[344]

”OLEMME KOLLEKTIIVISESTI PÄÄTTÄNEET”

Melkein kaikkien tieteellisinä itseään pitävien lehtien moraali oli jo koeteltu. Niinpä asiat alkoivat kiertyä kehälle. Lehtien toimituksissa tapahtuva läimäyttely ja minuun kohdistettu piekseminen olivat kääntyneet yrityksiksi vakuutella, kuinka ”oikeassa” toimitukset olivat ja miten ”väärässä” Jukka Hankamäki -niminen filosofi oli. Ennen pitkää verivanat johtivat myös *Niin & Näin* -lehden toimitukseen. *Ajatus*-vuosikirjan päätöstä kunnioittaen lehti oli päättänyt hyllyttää myös edellä mainitun kirjoitukseni ”Uskotko yliluonnolliseen?”[345] Kysyessäni Mikko Lahtisen ilmoittaman päätöksen taustaa toimitussihteeri Tuukka Tomperi valisti minua yleisenä hälytysnumeropäivänä 11.2.2004 vakuuttaen, että toimituskunta oli ”kollektiivisesti asiaa käsiteltyään” päätynyt tähän ratkaisuun.[346] Minä puolestani ilmoitin heille ”kollektiivisesti asiaa käsiteltyäni”, että otan heidän päätöksensä huomioon jatkossa ja kiitin lehden toimitusta kuluneista vuosista.[347] Lehti täytti samana keväänä kymmenen vuotta. Sain lehdessä julkaistuksi vielä muutaman kirjoituksen, joista ensimmäinen, eli ”Tyttöjen kanssa saunan lauteilla – Tirkistysreikiä sukupuolierolla politikoivaan filosofiaan”, herätti ankaran kalabalaakin.

Arvostelin kaksiarvoisen sukupuolieron kiistäviä feministejä ja *queer*-teoreetikoita siitä tieteellisestä virheestä, että he pyrkivät kieltämään fyysisen (lihallisen, kehollisen ja ruumiillisen) sukupuolieron, joka on sukupuolisen toiminnan perusta. Seksiäkin voi olla vain, jos on olemassa

kohde eli sukupuoli, johon intentiomme voivat viitata. Tämä pätee yhtä hyvin homoseksuaalisuuteen kuin heteroseksuaalisuuteenkin. Toiseksi arvostelin feministien harjoittaman politikoinnin epäjohdonmukaisuutta. Katsoin, että sukupuolieron kiistäminen on ajattelematonta myös tasa-arvon kannalta: feministit vetosivat sukupuolieroon aina, kun he yrittivät edistää omia päämääriään, mutta samalla he kiistivät sukupuolieron ruumiilliset ja biologiset tosiasiat näennäistieteellisissä teorioissaan. Tämä on ehkä ymmärrettävää, sillä myös tasa-arvo on heille samanlaisuutta, kun taas muutoin sitä pidetään oikeutena olla erilainen. Feministien kirjoituksissa perustelut vaihtelivat kuin Auervaaran soidinpuheissa, mutta päämäärä oli aina sama: naisille lisää etuoikeuksia. Paremmin he olisivat päässeet poliittisiinkin päämääriinsä myöntämällä sukupuolieron kaksiarvoisuuden ja sen, että heidän pyrkimyksissään kyse on vain rahasta ja vallasta. Arvosteluni kohteena olivat lähes kaikki maassamme viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana julkaistut seksuaalivähemmistöjä käsitelleet väitöskirjatutkimukset ja muutamat muut laajemmat sukupuolisuuden filosofiaan liittyvät esitykset.

Olin tarjonnut kirjoitusta *Niin & Näin* -lehteen vain kaksi viikkoa sen jälkeen, kun lehti oli tehnyt edellisen kirjoitukseni kanssa kielteisen julkaisupäätöksen. Tekstini päätettiin yllätyksekseni julkaista – tosin pitkän viivyttelyn jälkeen talven numerossa 4/2004, vaikka alun perin se luvattiin jo syksyn numeroon. Artikkeli puhutti monia ihmisiä, ja siitä kirjoitettiin paljon blogeissa ja sähköpostilistoilla. Esimerkiksi Taina Kinnunen -niminen tutkija Oulun yliopistosta soitti minulle huhtikuun 19. päivänä 2005 ja pyysi minua kirjoittamaan artikkelin hänen ja kollegansa Anne Puurosen toimittamaan kokoelmaan *Ruumiillisuus ja seksuaalisuus*. Kirjan oli määrä ilmestyä Gaudeamukselta, ja koska kysyjä vaikutti innostuneelta, laadin jutun ja lähetin sen toimittajille.

Samaan aikaan kateus ja viha kytivät toisaalla. Vielä seuraavaan *Niin & Näin* -lehden numeroon feministien vastaus ei ollut ehtinyt, mutta lehden numerossa 2/2005 ilmestyi *queer*-teoreetikoiden raivokas vastine. Asialle oli pantu tutkijat Mikko Tuhkanen ja Pia Livia Hekanaho, joita en ollut muistanut mainita kirjoituksessani lainkaan. Huomiota vaille jääneinä he ilmeisesti halusivat osansa julkisuudestani – tai sitten oli niin, että villatakkinuttuiset miestutkijat ja paukkunahkatakkiset feministit olivat kokoontuneet suojatyöpaikoissaan yhteen, käyttäneet koko kuluneen ajan vastastrategian hiomiseen ja päättäneet salata omat intressinsä lausumalla käsityksensä näennäisen puolueettomasti: kritiikkini ulkopuolelle jääneiden henkilöiden suulla.

Sanovat sitä Kotroksi

Kimppuuni kävivät sekä Churchill että Stalin, jotka kohtelivat minua ikään kuin olisin lähtenyt valtaamaan Puolaa. *Niin & Näin* -lehden kirjoituksessaan Mikko Tuhkanen ja Pia Livia Hekanaho pitivät "skandaalina Hankamäen populististen kirjoitusten pääsyä tieteellisen julkaisun sivuille".[348] He katsoivat julkaisemisen olevan "ongelmallista vakavasti otettavalle tieteelliselle aikakauslehdelle" ja pitivät kannanottojani "älyllisenä epärehellisyytenä" ja suorastaan "vaarallisena" toimintana.[349] Omasta poterostaan asioita vainoharhaisesti arvioineet kirjoittajat yrittivät siis leipoa minusta jonkinlaisen kirjallisen taparikollisen. He valittivat, että en käytä sanaa "biopolitiikka" samassa merkityksessä kuin heidän oma oppimestarinsa Michel Foucault.[350] Lisäksi he moittivat minua "asiantuntemattomuudesta" ja esittivät vääristelevän syytöksen, jonka mukaan olin muka "plagioinut" Jean Baudrillardin ajatuksia tekstissäni.[351] Miten ihmeessä sellaisen postmodernistin ajatuksia voidaan "plagioida", joka itse ajattelee, että tekijää "ei ole", että kaikki tekstit lainaavat toisiltaan ja että kirjoituksen alkuperä ei ole koskaan jäljitettävissä?

Hekanahon ja Tuhkasen väite plagioimisesta olisi voinut täyttää myös kunnianloukkauksen rikosoikeudelliset tunnusmerkit,[352] mutta ajatus plagioimisesta oli absurdi myös siksi, että filosofiassa jokaista näkemystä ei tarvitsekaan dokumentoida kiveen kirjoitetusti, vaan suuri osa filosofisista ajatuksista on oletettava yleisesti tiedetyiksi. Puhuttaessa esimerkiksi Baudrillardista kyseessä on klassiseksi muodostunut filosofia, joka on muuttunut osaksi tieteellistä perinnettä. Vain joku keskenkasvuinen seminaarilainen voisi syyttää minua tai jotain muuta filosofia tällä perusteella jäljentelystä, ja Hekanaho ja Tuhkanen tulivat tietenkin lukeneiksi itsensä juuri tuohon ryhmään. Onhan "Paljon onnea vaan" -laulullakin luonnollisesti tekijänoikeus, ja aina kun se lauletaan, pitäisi jonkun pankkitilille kilahtaa rahaa. Hekanahon ja Tuhkasen logiikalla voisin ilmeisesti julistaa myös aivastukseni copyrightin piiriin ja vaatia tekijänoikeuskorvausta aina, kun joku aivastaa.

Lisäksi heidän ei olisi kannattanut uhrata toiveitaan tieteellisestä urasta pelkästään minun haukkumiseeni. Moittimalla minua he paljastivat filosofisen tietämättömyytensä ja nolasivat itsensä. Postmodernistien näkökulmasta asia oli niin, että he itse saivat kyllä omasta mielestään plagioida ja jäljentää *omaan traditioonsa* liittyvien filosofien ajatuksia, ja siitä jopa palkittiin, mutta samojen ajattelijoiden näkemyksiin ei olisi saanut viitata ilman tarkkaa dokumentaatiota silloin, kun esitettiin postmodernismin *kritiikkiä*. Jos siis oli eri mieltä eikä dokumentoinut millimetrin tarkasti lähteitään, oli seurauksena plagiointiepäily. Jos taas plagioi kuten postmodernistit toisiaan, sanottiin vain, että kyse on

”koulukunnasta, diskurssista tai opettajan ja oppilaan suhteesta”. Yksi lainattu ajatus on siis plagiointia ja monta puolestaan tieteellistä tutkimusta. Tässä mielessä ”huonona kirjoittajana” pidetään sellaista, joka jäljentää, kun taas ”hyvänä tutkijana” pidetään näköjään sitä, joka suoraan varastaa. Hekanahon ja Tuhkasen tyhmänrohkea hyökkäys vahvisti säännön, että ominaan ihmiset erehtyvät pitämään vain sellaisia ajatuksia, joita he eivät tunnista myös muiden ajattelemiksi. Toisella tavoin lausuttuna asiaan liittyvän viisauden voisi sanoa niin, että toisten ajatuksina ihmiset erehtyvät pitämään vain sellaisia ajatuksia, joita he eivät heti tunnista omikseen. Viitatkaa ja siteeratkaa siis ihmeessä, sillä onhan se merkki siitä, ettei kirjoittaja usko omiin kykyihinsä.

Asialla on yleistä merkitystä sikäli, että korrektiusnormien kautta käytetään tiedepoliittista valtaa. Tieteessä ei voi näköjään sanoa enää mitään ilman, että ”he sanovat sitä Kotroksi.” Plagiointihan ilmaisee ”varkautta”, ja varkaudesta syyttäminen puolestaan ilmaisee symbolista kateutta, mustasukkaisuutta tai sitä, että ”jotain puuttuu”. Niinpä plagiointiepäily ilmaisee peniskateutta ja on tyypillinen naisväen hyökkäys. Sen sijaan miehet eivät näe ajatusten toistamisessa sen enempää myönteistä kuin kielteistäkään arvoa, sillä miesten kesken asiat ymmärretään jo alun perin yhteisiksi, aivan kuten filosofiassa ja saman sukupuolen sisällä yleensäkin. Myös minua vastaan suunnattu plagiointisyytös oli lähtöisin akkojen kynästä. Kirjailija Arno Kotroa vastaan oli suunnattu juuri vähää aiemmin plagiointiepäily, jonka tuloksena hänen mainettaan mustattiin. Hänen kustantajansa Liken antamien tietojen mukaan asialla oli muuan deluusioista kärsivä naiskirjoittaja, jonka tekstiä kustantaja ei ollut julkaissut ja joka oli päättänyt kostaa väittämällä Kotron plagioineen osan hänen ajatuksistaan. Epäily torjuttiin kustantajan ja kirjailijan taholta täysin, mutta kyseisen kampanjan tuloksena osoittautui, kuinka tehokas ase pelkkä *epäilyn alaiseksi saattaminen* on.[353] Todistaa ei tarvitse mitään, kun pelkkä epäily riittää viemään maineen. Juuri tätä myös Hekanaho ja Tuhkanen yrittivät käyttää minua vastaan, tosin heidän huomautuksensa täytyi surkastua pariin alaviitteessä mainittuun lauseeseen, sillä mitään todellista moittimista tekstissäni ei ollut.

Nykyään näyttää olevan muotia esittää plagiointiepäilyjä. Tästä esimerkkinä kirjailija-filosofi Arno Kotron epäiltiin lopulta itse keksineen koko jutun saadakseen teokselleen julkisuutta.[354] Kenties kohtuullista plagiointia voidaan pitää myös hyväksyttävänä, kunhan pitäytyy plagioimaan vain sen verran, että epäily juuri ja juuri syntyy, ja saavuttaa sen verran julkisuutta, että saa *omat ideansa* esille. Itse olisin huolissani, jos kukaan ei vaivautuisi plagioimaan *minua*, sillä se merkitsisi, että ajatukseni eivät kiinnostaisi ketään. Onneksi tekstejäni, mielipiteitäni, käsitteitäni ja puheenparsiani on plagioitu jo kiitettävästi niin, että sanontojani kohtaa arkipuheessa. Esimerkkeinä voin mainita näkemykseni ”Manne Rheimistä”[355] Suomen huomattavimpana anarkistina. Eräs raitiovaunu-

matkustaja viittasi siihen keskustellessaan tuttavansa kanssa. Toisen esimerkin tarjoaa käsitykseni, että hellepäivät pitäisi julistaa kansallisiksi vapaapäiviksi,[356] johon muuan kesätoimittaja viittasi radiossa. Ovatpa muutamat nuorukaiset kirkkain silmin selvittäneet minulle ”itse keksiminään” juuri niitä asioita, jotka olen heille hetki sitten opettanut. Myös Hekanaho ja Tuhkanen oppivat minulta jotain, sillä hekin vaivautuivat *toistamaan* näkemyksiäni hyökätessään minua vastaan.

Hekanahon ja Tuhkasen reaktion kautta tuli näkyville tiedeyhteisössä leviävä epäluottamuksen ongelma. Sen tuloksena syylliset ja itsensä syyllisiksi tuntevat halusivat pestä käsiään ja sanoutua irti syyllisyydestään pyrkimällä osoittamaan olevansa ”oikeassa”, vaikka olivatkin kolhineet minua. Filosofisesti katsoen ongelma oli ulkopuolisuudessani, jonka tiedeyhteisö oli itse tuottanut: siinä, että yliopistoyhteisö kielsi minulta kaikki toimintaresurssit viimeisten viidentoista vuoden ajan.

Mikäli minun ja vastustajieni välillä olisi vallinnut *henkilökohtainen* suhde, kukaan ei olisi hyökännyt minua *vastaan*, vaan sen sijaan olisi taaskin puhuttu vain tieteellisestä vuorovaikutuksesta. Kun siis tulkitsen vastapuolekseni asettuneiden ajatuksia filosofisesti ja vapaasti, tämä piirre koetaan aggressiona, sillä näkemysteni koetaan tulevan ”tiedeyhteisön ulkopuolelta” eli taholta, joka mielletään diskurssiin kuulumattomaksi. Tällöin tiedeyhteisö *itse tuottaa* epäluottamuksen ongelman työntämällä yhden jäsenensä ensin yliopistolaitoksen ulkopuolelle. Ja nähdessään omat ajatuksensa peilistä vastustajani säikähtävät ajatustensa epäjohdonmukaisuutta. Kyse on siis alkeellisesta projektiosta: kollegani vihaavat minussa piirteitä, joita he eivät tunnista itsessään. Vastatessani heille samalla mitalla he näkevät peilissä oman kuvansa, jolloin heidän itseymmärryksensä kasvaa. Ollessani ”paha” olenkin hyvä.

Tosiasiassa artikkelini ja kirjani eivät olisi tulleet sen paremmiksi eivätkä huonommiksi, vaikka viholliseni olisivat lyöneet niitä kerran tunnissa kirvellä ja huutaneet Aleksanterinkadulla, että Jukka Hankamäki on homo. Teokseni ja juttuni ovat omaehtoisuudessaan loistoluokkaa, ja haluaisin tietää, *kuka muu nykyfilosofi* on ollut omissa mielipiteissään ja rohkeudessaan minua *itsenäisempi* ja haastavampi. Kirjoituksistani 99 prosenttia on täysin omaehtoisia ja vain yksi prosentti jollekulle kiitollisuudenvelassa. Tämän suhteen ylläpitoa aion jatkaa myös tulevaisuudessa, enkä ripusta siitä kiitosta jokaisen lauseeni yläkulmaan.

Himot ne on hiirilläkin

Vaikka minua vastaan olivatkin hyökänneet dekonstruktionistit, ei tekstieni arvostelemisen olisi tarvinnut olla pelkkää repimistä tai epätodeksi osoittamista, sillä kirjoitusteni johdonmukaisuuden huomioon ottaen se oli yksinkertaisesti mahdotonta. Hekanahon ja Tuhkasen läi-

mäytys oli tarkoituksellisen vihamielinen ja paljasti, että he olivat alkaneet ajatella asioita filosofisesti ja tekivät sen todennäköisesti ensimmäistä kertaa. Heidän vastineensa oli malliesimerkki kirjoituksesta, joka muodostui pelkästä itseensä viittaavasta sanakohinasta ja jossa kirjoittajat sekosivat sanoihinsa kuin kukko rohtimiin. Päätoimittaja Mikko Lahtinen kertoi minulle myöhemmin, että koskaan aiemmin *Niin & Näin* -lehden toimitukseen ei ollut satanut niin paljon kummastuneita kommentteja. Niissä kysyttiin, mitä on tuo ”*queer*-teoria”, jota Hekanaho ja Tuhkanen edustivat, oikein oli. Mikonkaan mielestä se ei ollut mitään muuta kuin käsitteellistä sekavuutta, ja niinpä hän oli pyytänyt kysyjiä lukemaan asian Hekanahon ja Tuhkasen kirjoituksesta. Toisaalta Mikko Lahtisen toteamuksesta oli erotettavissa pahoittelun sävyjä, sillä hän tiesi paremmin kuin kukaan muu, mihin Hekanahon ja Tuhkasen vihakirjoituksen julkaiseminen oli johtanut.

Vastasin feministeille *Niin & Näin* -lehden numerossa 3/2005, jossa kiitin lehteä siitä, että sen palstoilla ”sai julkaista myös eksistenssifenomenologisista lähtökohdista tehtyjä kirjoituksia, eikä niitä siis sensuroitu, kuten eräissä muissa julkaisuissa ja kustantamoissa”.[357] Hekanaho ja Tuhkanen olivat rikkoneet erästä propagandasodan sääntöä ja syyttäneet tappiostaan taistelukenttää eli mediaa. Pitäydyin selvästi kannassani, jonka mukaan *sukupuoliero* on kaksiarvoinen lihallinen tosiasia, kun taas *sukupuolinen käyttäytyminen* on luonteeltaan normatiivista, ja pukeutuminen puolestaan hyödyntää esteettisiä määreitä. Onhan Justiinakin nainen, vaikka hänen kädessään on kaulin. Jos tämän lausuminen oli ”vaarallista” toimintaa, minä en voinut kuin ottaa riskin.

Pahin minua vastaan kohdistettu syytös ilmaisi kuitenkin ajatuksen, jonka mukaan olisin syyllistynyt jonkinlaiseen ”tutkimusetiikan rikkomiseen”.[358] Sen pahempaa tutkimusetiikan rikkomusta, kuin tuon väitteen esittäminen oli, ei voi kuvitella. Minua vastaan hyökänneet tyypit yrittivät omassa avuttomuudessaan takertua artikkelini viiteapparaattiin ja etsiä puutteita siitä peittääkseen *asiat*, joita tekstissäni väitin. Enkö ollut muka siteerannut, viitannut ja kuunnellut heidän pirunviuluaan tarpeeksi? Miksi filosofin pitäisi opiskella jokin käsitteellisesti epäjohdonmukainen ideologia puhuakseen selvästi sukupuolisuudesta? Kiteyttäminen ja selkeyttäminen olivat paikallaan, jos eivät muuten, niin selvyyden vuoksi.

Sain artikkeleistani tietysti myös paljon kannustavaa palautetta. Juttuani ”Tyttöjen kanssa saunan lauteilla” kiiteltiin selkeydestä ja *queer*-teoreettisen saippuakuplan puhkaisusta, vaikka julkisesti minua uskalsi puolustaa vain harva. Vastineeni ”Erään paradigman ehtookellot” löi laudalta kaikki vastapuolen väitteet ja todisti oikeaksi sen, mitä olin heidän toiminnastaan sanonut. Ainoa ”virheeni” näytti olleen se, etten innostunut sukupuolieron kiistämisestä enkä ihaillut muutenkaan Don’t tell maman muovinaamoja: en sadomasokismia enkä trendikkyydeksi verhoiltua lumppufeminismiä. Kenties toimin ilonpilaajana heidän ”Pornoakatemiansa”

nauttimissa rahajuhlissa, mutta minun näkökulmastani he olivat itse pilanneet sen, mikä poikarakkaudessa on kaunista ja hyvää.

”Tutkimusetiikalla” Hekanaho ja Tuhkanen näyttivätkin tarkoittavan vain sitoutumista sukupuolieron kiistävään *queer*-teoriaan. Todellista tutkimusetiikkaa oppiakseen kyseinen jengi olisi pitänyt laittaa takaisin koulunpenkille filosofiaa opiskelemaan eikä päästää heitä ainakaan Suomen Akatemian rahoittaman ohjelman piiriin. Mainittakoon, että en ollut hyökännyt *queer*-teoriaa enkä feminismiä vastaan alun perin henkilökohtaisista syistä – olenhan itse myös seksuaalivähemmistön jäsen – vaan kritisoin kyseisiä teorioita vain ja ainoastaan tieteellisistä ja filosofisista syistä. Niinpä oli väärin, että järkevää ihmistä yritettiin pakottaa kärsimään toisten ihmisten epäjohdonmukaisuudesta ja elämäntapaongelmista, joita he yrittivät siirtää minun kannettavikseni.

Hekanaho ja Tuhkanen vaivautuivat räksähtämään pahankurisen koiran tavoin jatkamalla kiistaa ja kirjoittamalla vielä seuraavaan *Niin & Näin* -lehden numeroon, jossa he katsoivat minun laittautuneen jonkinlaiseen ”väärinymmärretyn neron rooliin”.[359] Väite oli omituinen jo siksikin, että *itsehän* he katsoivat tulleensa väärinymmärretyiksi. Siten he valjastivat jälleen kerran kärryt hevosen eteen. Hekanahoa ja Tuhkasta leimasi myös jonkinlainen lapsekas usko tieteen pyhyyteen ja ”asiantuntemukseen”. Itse en edes haluaisi olla mikään asiantuntija vaan henkilö, jonka *asia tunnetaan*. Nuo kyyhkyläiseni olivat kuin viisivuotiaat lapset, jotka pohtivat, mitä on sukupuoli, ja siinä asenneilmapiirissä ainoa rikkomus oli olla heidän kanssaan eri mieltä. ”Asiantuntemuksena” he pitivät omien uskonkappaleidensa tarkastelua sisältä päin, vaikka paremmin asian näkee ulkoa: eihän ihmisen tarvitse olla myöskään lehmä tietääkseen, että maito on hapanta.

Butlerkin erehtyi muutamissa asioissa

Entä mihin oikestaan pyrin artikkelillani ”Tyttöjen kanssa saunan lauteilla”? Yleisen feminisminkritiikin esittämisen lisäksi halusin paljastaa ne kaksoisstandardit, jotka ovat osa feminismin mukaista poliittista korrektiutta. Eikö ketään muuta muka hämmästytä, miksi juuri saunassa nainen voi olla vaikka jalkoväli auki miehen edessä, eikä siinä katsota olevan mitään epäsiveellistä, mutta kaikkialla muualla alastomuudesta, ”tasavertaisuudesta”, ”todellisuuden pornoistumisesta” ja pienestäkin viuhahduksesta nousee suunnaton hämminki? Omasta näkökulmastani vielä erikoisempaa on tietysti se, että jotkut haluavat mennä naisten kanssa pelkkää alastomana oleiluakin pitemmälle, vaikka tietävät miten siinä käy.

Olin uhrautunut tieteen puolesta antautumalla väittelemään uusvasemmistolaisten feministien kanssa provokatiivisin mutta pohjimmil-

taan rationaalisin asein. Ehkä elegantimpaa ja riskittömämpää olisi ollut toimia, kuten yhdysvaltalainen fyysikko Alan Sokal, joka meni hetkeksi "vihollisen puolelle" ja laati erääseen tieteelliseen lehteen näennäistieteellisen artikkelin nimeltä "Transgressing the boundaries – Towards a transformative hermeneutics of quantum gravity", joka käsitteli "kvanttigravitaation transformatiivista hermeneutiikkaa".[360] Myös Sokal oli alun perin aikonut laatia postmodernin ajattelun epäjohdonmukaisuuksista pelkän pamfletin, mutta lopulta hän oli päätynyt pitämään suorasukaista artikkelia latteana keinona tarttua asiaan. Niinpä hän päätti kirjoittaa pähkähullun esseen, johon hän omien sanojensa mukaan "keräsi postmodernistien tavanomaisimpia kliseitä" ja lähestyi sillä tietyn lehden toimitusta. Juttu kelpuutettiin muitta mutkitta Duke University Pressin arvovaltaisena pidettyyn *Social Text* -lehteen. Paljastaessaan samanaikaisesti *Lingua Franca* -aikakauslehdessä, että hänen artikkelinsa onkin täyttä puppua, Sokal onnistui aiheuttamaan suuren kohun, sillä hän pystyi osoittamaan, että vasemmistolaiset postmodernistit hyväksyvät painettavaksi kaiken, mikä myötäilee heidän mielipiteitään.[361]

Vaikka myös Sokalin omaa tiedekäsitystä leimasi objektivistinen usko tieteen pyhyyteen, hänen *metodinsa* oli kuitenkin etevä, ja kenties minun olisi pitänyt toimia samoin. Asioiden lyömiseen halki, poikki ja pinoon minua ohjasi vain se, että kyseisten postmodernistien mielikuvitus ei yleensä salli minkäänlaista hämäykseen liittyvää ironiaa (jonka viljely sitä paitsi jättää tulkinnan avaimet vaarallisesti yleisön omiin käsiin).

Sokalin soveltamaa temppua olivat tavallaan jo hyödyntäneet naistutkimuksen uskonparadigmasta pois tulleet Noretta Koertge ja Daphne Patai, jotka "feministeiksi" edelleen tekeytyen haastattelivat 1990-luvun alussa eräitä naistutkimuksen professoreja ja pystyivät siten osoittamaan, että heidänkin toiminnassaan oli kyse pelkästä politiikasta. Naistutkimuksellinen paradigma oli siis joutunut kyseenalaistetuiksi jo kansainvälisten tutkijanaisten *omastakin toimesta*. Teoksessaan *Professing Feminism* (1994) Koertge ja Patai totesivat, että feministien "tieteellinen asenne" on perustunut lähinnä neljään metodiseen harha-askeleeseen. Naistutkijoitten harjoittama *täyshylkäys* on sisältänyt yksipuolisen syytöksen tieteen "patriarkaalisuudesta" ja miesten tuomitsemisen. *Sanamagia* on ollut *genderin* pitämistä biologista sukupuolta todellisempana. *Ideologinen valvonta* kattaa poliittisen mission asettamisen tosiseikkojen edelle, ja *biokielto* on sukupuolisuuden biologisten ominaisuuksien poisselittämistä. Siihen on usein liitetty marxilaisperäinen oletus, että tajunta on vain heijastusta yhteiskunnallisesta todellisuudesta.

Feministien minua kohtaan osoittama arvostelu puolestaan osoitti, kuinka naistutkijat tulevat raivoihinsa oman valhemaailmansa kyseenalaistamisesta. Tämä on ymmärrettävää, sillä *queer*-teoriasta ja feminismistä on muodostunut heille eräänlainen itsepetoksen muoto. Niinpä he yrittivät peittää oman epäjohdonmukaisuutensa pyrkimällä panssaroi-

tumaan auktoriteetteina pitämiensä tahojen, kuten Judith Butlerin, Michel Foucault'n ja Donna Harawayn taakse, tai yrittämällä peitellä omien papereidensa käsitteellistä sekavuutta. Vaikka nuo feministit varustaisivat lähdeluettelonsa sadoilla, tuhansilla ja sadoillatuhansilla tieteen jumalattarilla, se ei onnistu selvittämään niitä ajatusten ankeriaita, joita luikertelee runsain mitoin heidän mielikuvituksensa Sargassomerellä. Varsinkin Butlerista on tehty sellainen kotijumala, että hän ei ole enää vain *queer*, vaan hän on suorastaan Alien: täydellinen olio! Ja minä puolestani pelkään, miten käy, jos nuo *queer*-teoreetikot hankkivat vielä sen biologisenkin sukupuolen ja alkavat lisääntyä…

Entä mitä feminististen *queer*-teoreetikoiden myyräntyö sai lopulta aikaan? Artikkelistani noussut kohu oli toivottu, mutta sen seuraukset osoittivat, että tiedeyhteisössä ei voi sanoa mitään älyllistä ilman, että siitä pakotetaan kärsimään. Sama seikka on syynä siihen, miksi kukaan, jolla on tärkeää sanottavaa, ei voi saavuttaa asemaa tiedeyhteisön *sisällä*. Vertaisarviot ovat puolueellisia, koska osapuolet ovat kilpailijoita, ja juuri tästä seuraa hakeutumista auktoriteettien taakse. Itsenäiset filosofit taas karkotetaan virkojen ja rahoituksen piiristä. Hekanahon ja Tuhkasen kirjoitus ilmestyi tietenkin myös mahdollisimman huonolla hetkellä eli kesällä 2005, jolloin dosentuurihakemukseni asiantuntijat löivät lukkoon kantojaan. Hekanaho ja Tuhkanen onnistuivat pilaamaan vääristelevillä mielipiteillään sukupuolisuuden filosofiaa huonosti tuntevien asiantuntijoiden minusta muodostaman kuvan. Voidaankin sanoa, että Hekanaho ja Tuhkanen väsäsivät minusta eräänlaisen olkiukon, jota he repivät rauhan ja solidaarisuuden nimissä kappaleiksi minun katsellessani asiaa sivusta.

Tällä tasa-arvon ja lähimmäisenrakkauden julistamisella oli sittemmin totta kai myös kielteisiä vaikutuksia todelliseen asemaani, sillä se todennäköisesti vaikutti dosentuurihakemukseni asiantuntijoihin ja johti hakemukseni hylkäämiseen. Hekanaho ja Tuhkanen puolestaan iloitsivat siitä, mitä he saivat aikaan: *queer*-teorian Baader ja Meinhof olivat toimineet pahimpien terroristien tavoin ja vahingoittaneet akateemisia oikeuksiani. Tosiasiassa he itse olivat kyvyttömiä toimimaan minkään etiikan vaatimalla tavalla, eikä heidän kannanottojaan voida erottaa laitossiivoojan asiantuntemuksesta. Minua loukkasi se, että he koettivat – minua tuntematta ja koskaan tapaamatta – maalata minusta sellaisen kuvan, jollainen en ole. Jo siinä oli tutkimusetiikan loukkausta kylliksi.

Myös *Niin & Näin* -lehden toimituksessa oltiin tilanteen tasalla. Kesällä 2005 ilmestyneeseen ”Hankamäki-teemanumeroon” oli muistettu sisällyttää vastustajikseni tiedettyjen Leila Haaparannan ja Gabriel Sandun laaja haastattelu. *Niin & Näin* -lehden toimituksessakin oli siis alettu hangoitella pyrkimyksiäni vastaan. Myös heille oli tärkeää varmistaa, että dosentuurihakemukseni karahtaisi karille. Samalla, kun entiset ystäväni julkaisivat minua vastaan suunnattuja vihanumeroita, *queer*-teoreetikot toimittelivat toisiaan dosenteiksi. Omia asemiaan var-

mistellen tämä nynnylauma tuki toinen toistaan niin kuin Tuppurainen ja Tappurainen, jotka käyttivät samaa kenkäparia hyppiäkseen yhdellä jalalla sosiaalitoimistoon. Esimerkiksi Lasse Kekki hivuttautui Helsingin yliopistoon kirjallisuustieteen dosentiksi, ja Tampereen yliopistosta ”afroamerikkalaisen kirjallisuuden dosentuurin” saanut Mikko Tuhkanen puolestaan heivasi itsensä tamperelaisen kollegansa, Matti Savolaisen, avustuksella Helsinkiin naistutkimuksen dosentiksi. Mutta oliko tuokaan titteli kenellekään miehelle hyväksi? Minusta jokainen sellainen homomies, joka alistuu näkemään oman miehuutensa feminististen uskonkappaleiden kautta tai joka *queer*-teoreetikoiden tavoin kieltää koko sukupuolieron, on pahan kerran kaapissa.

Kun Hekanaho lopulta onnistui väittelemään tohtoriksi kymmenisen vuotta jälkeeni vuonna 2006, oli selvää, että hän oli ehtinyt tyhjentää *queer*-teoreettisella toiminnallaan kaikki rahapajatsot. Minua kohtaan esitetyistä syytöksistä ilostuneena myös yliopiston rehtori myönsi hänelle apurahan ikään kuin ilkeilläkseen minulle. Tampereen yliopistossa toimivasta Matti Savolaisesta puolestaan tuli *queer*-teoreetikoiden hyväksymisautomaatti, jota käytettiin kumileimasimena Lasse Kekin ja Mikko Tuhkasen toimittamiseksi Helsingin yliopistoon dosenteiksi. Heidän väitöskirjojensa lisäksi häntä käytettiin myös Pia Livia Hekanahon väitöskirjan hyväksymiseen, jossa tehtävässä hän toimi ”vaivattomasti”, kuten Hekanaho kuvaa esipuheessaan.[362] Luonnehdinta ”vaivattomuudesta” tarkoittanee samaa kuin ”epäkriittisesti” ja ”paradigman sisäiset ristiriitaisuudet hyväksyen”. Tapaukset antavat esimerkin siitä, kuinka niin sanotut asiantuntijat valitaan oman paradigman sisältä, kunhan poliittista tahtoa riittää. Minä en tiedä, mikä johti Savolaisen kannattamaan niin epäjohdonmukaista ajatussuuntaa kuin postmodernistista *queer*-teoriaa, paitsi siihen liittyvä vasemmistolainen maailmankuva ja ne älylliset helpotukset, joilla se kannustaa luopumaan kriittisestä filosofiasta.

Paradoksaalista *queer*-teoreetikoiden asenteessa on, että he pyrkivät näyttäytymään seksuaalisesti vapaamielisinä, mutta omalla koulukuntaisuudellaan he vaativat sitoutumaan omaan paradigmaansa. Filosofialle ominaisen selkeän ajattelun ja kielen he pilasivat vaatimalla poliittisesti korrektia sanankäyttöä, jolla he tarkoittivat tendenssimästä ja diskursiivisesti puolueellista argumentaatiota. Kaiken tämän ohessa he käyttivät itsestään sanaa ”feministi” ymmärtämättä, että tieteessä sen pitää olla haukkumasana aivan niin kuin heidän parjaamansa ”sovinistinkin”.

Queer-teoreetikot sekoittivat tieteeseen myös järjestöretorisia tarkoitusperiä, aivan niin kuin marxilaiset pyhittivät toimintaansa ”tieteellisellä sosialismilla”. Samaan tapaan kuin muissakin ritualisoituneissa organisaatioissa, myös seksuaalivähemmistöliikkeessä kieli oli kaavoittunut pakkoneuroottiseksi. Kun tasa-arvoa yritettiin luoda samanlaistamisen ja yhdenmukaisena näkemisen kautta, kaikkien ihmisten valehdeltiin olevan keskenään samanlaisia ja samanarvoisia: kuin tovereita kommunistisessa

puolueessa. Tämä ajattelutapa ei tunnustanut edes rakastuneiden olevan toisilleen eri tavalla arvokkaita kuin muiden ihmisten. Ajattelun pilaantuminen välittyi tietysti sanankäyttöön. Niinpä Setassa alettiin puhua homojen (*gay*), lesbojen, biseksuaalien ja transgenderistien sijaan – paitsi *queer*-kansasta – nyt myös yhteisnimityksellä ”GLBT-ihmisistä”.

Tosiasiassa kyseisillä ryhmillä ei ole keskenään juuri mitään yhteistä, ja käsitteiden muuttuminen sanasalaatiksi oli merkki postmodernistisesta skitsofreniasta. Ennen pitkää kyseiseen kirjainyhdistelmään alettiin lisätä yhä uusia lavennuksia, kuten viittaukset interseksuaaleihin, metroseksuaaleihin, polyamoristeihin ja xenoseksuaaleihin niin, että tulokseksi saatiin ”GLBTIMPX-ihmisiä”, joiden varjoon *pan*seksuaalit pahasti jäivät!

Näennäisen vapaamielisyyden muuttuminen yhdenmukaistamiseksi oli seurannut seksuaalisuuden alistamisesta ”tieteellisluonteiselle” argumentaatiolle. Se taas on juontanut juurensa vasemmistolaisesta standardisoimisen ihanteesta, ja kyseiselle pohjalle rakentaessaan myös seksuaalivähemmistöliike toimii alistuvasti tunnustaessaan sukupuolisen käyttäytymisen ”oikeudenmukaisuuskysymykseksi” ja myöntäessään yhteiskunnalle mahdollisuuden säädellä yksilöiden välisiä suhteita.

Sen sijaan oikeistoliberalistisen filosofian kannalta yhteiskunnalla ei ole oikeutta puuttua yksilöiden vapaasta tahdostaan muodostamiin suhteisiin. Katsonkin, että ihmisyksilöt omistavat itse itsensä, ruumiinsa, älylliset kykynsä sekä työvoimansa, joita nykyään pidetään vain kasvottomina potentiaaleina ja valtiollisen säätelyn alaisina. Niinpä myöskään seksuaalivähemmistöliikkeen ei olisi kannattanut tunnustaa julkisen vallan interventiota yksilöiden suhteisiin eikä pyrkiä luomaan oikeuksia julkisen vallan kautta. Se johtaa vain tunteiden vesittymiseen ja sosiaalidemokraattiseen alistumiseen sekä tasapäistämiseen. Samaan näennäiseen yksiaineksisuuteen liittyen Setan järjestöaktivistit, joilla ei ole filosofista asiantuntemusta eikä arvostelukykyä, eivät pystyneet ymmärtämään, että tieteessä esitetään hyvinkin erilaisia näkemyksiä, eikä heidän olettamaansa objektiivista totuutta, päämäärää tai edes ”yhteistä poliittista etua tai prosessia” ole olemassa. Filosofiselta kannalta arvioiden feministien hyökkäyksissä ei ollut mitään sisältöä, ja myös niiden aiheuttama haitta jäi pelkästään imaginääriseksi, jollaiseksi se oli tietysti tarkoitettukin.

Sinänsä en ole huolissani minua vastaan suunnatusta vyörytyksestä, sillä älyllisen kritiikin esittäminen ja vastaanotto noudattelee aina samaa kaavaa. Kun esittää jotain totutusta poikkeavaa, ensin seuraa yleinen paheksunta, jonka yhteydessä kriitikko yritetään vaientaa. Jos kriitikko jatkaa toimintaansa, hänet yritetään leimata epäluotettavaksi ja ulkopuoliseksi, jolloin häntä kohtaan esitetään vastakritiikkiä, ja häntä haukutaan. Mikäli ihminen pysyy asialleen uskollisena ja *jatkaa* keskustelua, kamelinselkä katkeaa, voimasuhteet kääntyvät ja ihmiset alkavat pitää selvänä, että lausuja on tiettyä mieltä. Lopulta yleisöt kunnioittavat tätä

ihmistä rohkeuden vuoksi, ja hänen asemansa institutionalisoidaan, tosin vailla institutionaalista virkaa. Kuten vastaanotostani voi päätellä, olen edennyt tähän vaiheeseen: olen voittanut, kun minua uhataan.

Kahleiden ripustelua

Vaikka monet ihmiset ymmärsivätkin, että kiistanalaisuus osoittaa vain filosofian *merkityksellisyyttä*, minuun kohdistettu mudanheitto ei jäänyt vaille kielteisiä vaikutuksia. Niinpä esimerkiksi *Ruumiillisuus ja seksuaalisuus* -kokoelmaa toimittaneiden Taina Kinnusen ja Anne Puurosen mielipide tekstistäni oli muuttunut. Puuronen valitti, että tekstini jokaista kohtaa pitäisi asiasisältö mukaan lukien muuttaa, tai he jättäisivät kirjoituksen kokoelmasta pois. Suostuinkin tekemään joitakin täydennyksiä syksyllä 2005, kunnes toimittajat lähettivät minulle sokeroiduilla sanoilla kyllästetyn viestin, jossa selitettiin, että ”emme olleet päässeet sopimukseen” tekstini sisällöstä, että heidän ”kätensä ovat julkaisemisen suhteen sidotut”, enkä minä ollut tarpeeksi tottelevainen.[363] Tuhkanen ja Hekanaho saivat tietenkin kyseiseen kokoelmaan kirjoittaa.

Tekstini sisältöä koskeva erimielisyys koski muun muassa Maurice Merleau-Pontyn filosofian mukanaoloa. Olin yksityiskohtaisesti selittänyt kyseisille naisille, miksi en sisällytä Merleau-Pontya artikkeliini: näkökantani ei edellytä viittaamista kyseiseen marxilaiseen havainnonpsykologiin, ja Merleau-Pontysta on kirjoitettu tarpeeksi muuallakin. Sähköpostini alkoi jälleen täyttyä kiertelevistä ja kaartelevista ohjeista ja neuvoista. Kas näin nämä kyyhkyläiseni liversivät: ”Meillä on olemassa ehdotuksia tekstiisi poistokohdiksi, samoin olisimme osoittamassa kohtia, jotka kaikki tulisi muuttaa filosofisemmin pohdiskelevimmiksi, kyseleviksi ja keskusteleviksi.”[364] Siis ”filosofisemmin pohdiskeleviksi” – ikään kuin en olisi ollut filosofina tarpeeksi filosofinen. Se oli vittuilua.

Vastasin heidän länkyttelyynsä seuraavaan tapaan: ”Olkaa hyvä ja muuttakaa mieluummin oma asenteenne filosofisemmin pohdiskelevammaksi, kyseleväksi ja keskustelevaksi. Sananvapaus ei ole vain teidän oikeuttanne valita kokoelman tekstejä, vaan se on kirjoittajien oikeutta sanoa ja lukijoiden oikeutta tietää. Se, että tekstini ei teistä sovi kokoelmaan, ei ole tekstini vika, vaan johtuu teokseen valitsemienne kirjoitusten yksipuolisuudesta, jonka mukaisesti kirjanne edustaa (taaskin) vain feminististä, postmodernistista ja *queer*-teoreettista tarkastelutapaa. Asiat, jotka koette ongelmiksi, ovat siis seurauksia teidän omasta tiedepoliittisesta asenteestanne, eivät minun. Omituista on, miksi pyydätte minulta tai ylipäänsä keneltäkään tekstiä, jos ette voi hyväksyä sitä, mitä me edustamme.”[365] Punavihreän Gaudeamuksen kustantama teos ilmestyi tietenkin ilman kirjoitustani, mutta teoksessa julkaistiin kyllä kasapäin tekstejä, joissa ei ole juuri viitteitä eikä lähteitäkään.

On alakoulumaista kuvitella, että meitä filosofeja (tai muitakaan itsenäisiä tieteenharjoittajia) voisi jotenkin ripittää, kiristää, painostaa, uhkailla tai taivutella luopumaan perustelluista näkökannoistamme sensuurin uhalla. Mutta tapaus osoittaa, kuinka vaikea ei-postmodernistisen filosofin on sanoa mitään feministien hallitsemassa mediassa ja refereekäytännössä. Tutkimusetiikan loukkaus tapahtuu kahleiden ripustelun uhalla, perusteltakoonpa vaiennusyrityksiä viitteiden suossa rämpimättömyydellä tai sillä, että en suostu tarkastelemaan heidän paradigmaansa sisältä päin. Kuten *queer*-teoreetikot itse myöntävät, heidän toimintansa on pelkkää näyttelyä: ”performansseja ja representaatioita” eli esityksiä ja jäljittelyjä, joilla he tavoittelevat huomiota – aivan niin kuin heidän kirjoituksensakin koostuvat opetelluista repliikeistä ja sitaattikokoelmista, joiden alalaitaan on laitettu maininta siitä, mistä lainaus on saatu. Tällainen siteeraaja ei ole nähdäkseni mitään muuta kuin itsensä turvoksiin imenyt pesusieni, ja ilman ääntä tämäkin esitys olisi ollut hyvä.

Kuka tasa-arvottaa tykimmin?

Helpompi on rabies-hiehon lähestyä huomaamatta kello kaulassa, kuin on raivotarten antaa oikeudenmukainen todistus filosofiastani. Tiedeyhteisön kannattaisikin olla huolissaan sokeasta uskosta johonkin feministisen ideologian mukaiseen ”asiantuntijuuteen”, joka ei ole muuta kuin mielipidevaltaa. Mutta sinänsä on ollut tietenkin mukavaa, että esittämästäni kritiikistä on keskusteltu; tämä ei tosin muuta sitä, että suurin osa *queer*-teoreetikoista on mielestäni eräänlaisia trikkikuvien maalareita ja retorisia silmänkääntäjiä.

Olen koettanut selittää itselleni sitä, miksi monet feministit alkoivat vihata juuri minua niin voimakkaasti. Oletettavasti se johtui siitä, että en ole sovinnainen vihervasemmistolainen homo vaan itsenäinen filosofi. Koska minulla ei ollut feministeiltä mitään saatavaa tai anottavaa, he eivät voineet kiristää minua. Psykoanalyyttisesti katsoen feministejä saattoi *houkuttaa* esittämäni arvostelun *oikeaksi* myöntäminen, ja siksi he eivät voineet projisoida minua kokonaan toiseuteen, esimerkiksi ”heteromieheksi”, jota he olisivat voineet vihata välimatkan päästä. Siksi minun ajatukseni alkoivat kihistä ja sihistä heidän mielessään. Johdattamalla heitä löytämään ”sisäisen Hankamäen” omasta itsestään aloin muodostaa heidän psyykenhallinnalleen varteenotettavan uhan.

Minulle on viime vuosina esitetty useita kirjoituspyyntöjä lehtiin ja artikkelikokoelmiin, mutta toimituspolitiikasta saamieni huonojen kokemusten vuoksi olen kieltäytynyt jokaisesta. Sen sijaan olen joutunut osapuoleksi muutamaan muuhun henkisten immenkalvojen puhkomiseen. Kun sosiologi Henry Laasanen julkaisi keväällä 2008 teoksensa *Naisten seksuaalinen valta*, se nosti keskustelun uudelleen esiin. Jyväskyläläinen

tutkija todisteli teoksessaan, että heteronaiset käyttävät valtaa pidättämällä seksuaalista nautintoa heteromiehiltä – ja lisäksi he siirtävät myös varallisuutta miehiltä haltuunsa perheissä. Vaikka Laasanen lähetti minulle omistuskappaleen kirjastaan ja myönsi minun jo käsitelleen samoja teemoja,[366] hän ei kuitenkaan yltänyt tunnistamaan kaiken takana olevaa ongelmaa: matriarkaalinen vallankäyttö toteutuu nimenomaan *heteroseksuaalisessa valtakulttuurissa*, ja heteroseksuaalinen valtakulttuuri on kompleksinen kulttuuri juuri naisen ja miehen välisen riippuvuussuhteen vuoksi.

Laasasen teos oli luonnollisesti tervetullut lisä vahvistamaan väitettäni, jonka olin kirjannut jo kiisteltyyn artikkeliini: feministinen ja *queer*-teoreettinen paradigma on murtumassa.[367] Siten Laasasen teos tuli kuin hedelmäksi kakkuun ja oli omiaan vastaamaan Kinnusen ja Puurosen esittämään epäilyyn, onko kriittisestä kehityssuunnasta muka jotain näyttöä ja että minun – huomatkaa, jälleen minun – olisi pitänyt esittää heille pitävät todisteet asiasta. Kuin taikaiskusta Osmo Tammisalo ja Jussi K. Niemelä olivat julkaisseet pamflettinsa heti seuraavana vuonna, ja Arno Kotro puolestaan toimitti feminismiä arvostelevan kokoelmateoksensa, jossa feminismin kritiikkiä esitti parikymmentä miestutkijaa, toimittajaa ja filosofia. Ja riveihimme olivat hiljaisesti yhtyneet useat kymmenet tutkijamiehet yliopistolta.

Myös Helsingin Sanomat, jota sanotaan ”Hyysäriksi” lehden truuttaamaan feminismin ja yksipuolisen siirtolaismyönteisyyden vuoksi, julkaisi 4.3.2008 hämmästyttävän feminismikriittisen jutun, jonka oli laatinut muuan Patrik Austin -niminen henkilö ja jossa viitattiin edellä mainittujen kirjojen lisäksi myös minun teoksiini. Kirjoittaja paheksui muun muassa sitä, että Harvardin yliopiston rehtori Lawrence Summers oli äskettäin painostettu eroamaan virastaan, kun hän oli antautunut pitämään sukupuolten synnynnäisiä eroja selityksenä naisten ja miesten erilaiselle menestymiselle luonnontieteissä.[368] Mikä tämän tieteellisesti perustellun väitteen toteamisessa saattoi olla niin kauheaa?

Jonkinlaista tuomarin roolia Hesarin jutussa tarjottiin Kristina Rolinille, joka ei ollut väittelynsä jälkeen saanut aikaan yhtään kunnon kirjaa mutta jonka sallittiin esiintyä Filosofian laitoksen nimissä. Myös Ilkka ”Femi” Niiniluoto torjui feminismiä kohtaan esitetyn kritiikin ja paljasti olleensa perustamassa juuri tuota Kristiina-instituutiksi ristittyä naistutkimusyksikköä (joka minun mielestäni olisi pitänyt lopettaa ja korvata *sukupuolijärjestelmien* tutkimusyksiköllä). Feminismiä puolustellessaan Niiniluoto sai tietenkin pitää virkansa, eli kyse oli taaskin vain hänen oman asemansa turvaamisesta. Valheellisuuden peittely valheellisuudella johtaa kuitenkin ennen pitkää niin sanottuun pakkasessa kusihätää kärsivän paradoksiin. Pakkasessa pissahätää pidättävä voi tietenkin ratkaista ongelmansa kusemalla housuihinsa, jolloin hänelle tulee hetkeksi lämmin. Pian hänelle tulee kuitenkin entistä kylmempi, ja

hänen täytyy pissata lisää ja niin edelleen. Varjopuolena on, että näin tehdessään hänen valinnanvapautensa eivät lisäänny, vaan hän on yhä useampien pakkojen armoilla. Niinpä rationalistinkaan ei kannattaisi antaa siimaa irrationalisteille – sen enempää maineensa pönkittämiseksi kuin sen hinnallakaan.

Ei piru laiskoja elätä

Feminismi ja marxismi muistuttavat toisiaan siinä, että kummankin nimiin kirjoittautuminen on osoittautunut huonoksi sijoitukseksi. Vaikka se on tuonut monille rahaa, ovat tuotteet olleet sekundaa, ja siksi heidän osakkeensa ovat maailmanlaajuisessa laskussa. Onkin ollut paljon helpompaa kääntää jokien kulkusuuntaa kuin on ollut muuttaa ihmisluontoa tai ihmisen luonnollisia ominaisuuksia. Juuri tästä ongelmasta lienee peräisin postmodernistien pakonomainen yritys puskuroida väkinäiset ja epäuskottavat kannanottonsa viitteiden sumaan ja piiloutua joidenkin tieteellisiin asemiin ylenneiden vasemmistolaisten auktoriteettien taakse. Siten monet poliittisesti motivoituneet yhteiskunnanselittäjät, kuten Michel Foucault ja Terry Eagleton, ovat saaneet ansaitsemaansa enemmän huomiota tieteiden piirissä.

Kun esimerkiksi feministinen naistutkija Leena-Maija Rossi kirjoitti Suomen Akatemian rahoilla valmistetussa teoksessaan, että ”[s]ukupuoli on ideologiaa, sopimuksia, neuvottelua ja uusintamista”,[369] minä vastaan tähän ilmeisen epätoteen väitteeseen John F. Kennedyn virkaanasujaispuheessaan esittämillä sanoilla: ”Meidän ei pidä pelätä neuvotteluja mutta ei myöskään neuvotella pelosta.”

Minulle rakkaus on kokonaan muuta kuin kinastelua sosiologian, biologian tai ylipäänsä minkään tieteen kielellä. Näiden erityistieteiden katsantokannat eivät kerta kaikkiaan vastaa käsityksiäni ihmissuhteiden *nautinnollisesta* luonteesta. Valitettavaa on, että feministien, postmodernistien ja *queer*-teoreetikoiden harjoittaman asennemuokkauksen vuoksi poeettisuus eli runous on kadonnut ihmissuhteista, ja varsinkin heteronaiset keskittyvät syyttelemään ja etsimään vikoja miehistä. Oman feministisen hybriksensä kukkuloilla he eivät näytä ymmärtävän miehen seksuaalista olemusta lainkaan eivätkä ainakaan vastaa miesten aloitteisiin sellaisella tavalla, jolla he itsekin voisivat saada seksuaalisen tyydytyksen. Sen lisäksi, että feministit voivat raunioittaa miesten koko elämän, talouden ja akateemisen uran, surullista on, että feministien taistelevuus estää heitä näkemästä ihmissuhteisiin, rakastumisiin ja kohtaamisiin liittyvää herkkyyttä. Tavallaan tämä pätee kaikkiin sellaisiin yhteiskuntatieteilijöihin, jotka näkevät asioista vain niiden *kielteiset* puolet. Ei ole sosiaalitieteilijää, joka ei pystyisi löytämään myönteisistäkin asioista aina jotain haukkumisen aihetta. Tässä valossa

myös ”tieteellisyys” on mielletty pelkäksi *puritaanisuudeksi* ja eräiden itsestään selvien asioiden ilmaisukielloksi.

Kastemadolla ei ole tunnetusti aivoja vaan yksinkertainen tikapuuhermosto. Labyrinttikokeissa on silti havaittu, että kastemadotkin oppivat välttämään niitä käytäviä, joissa saa *aina* sähköiskun. Miksi sitten feministit, joita yleensä pidetään hyvin älykkäinä – Judith Butleria jopa maailman top ten -listalle rankattuna henkilönä – eivät ole oppineet mitään, vaikka he ja heidän kaltaisensa ovat saaneet minun ja monien muiden miesten taholta toistuvasti ”sähköiskun”. Selitys löytyy nimenomaan heidän älykkyydestään. Yksinkertainen kastemato kääntyy labyrintinkulmasta pois päin juuri siksi, että *sillä ei ole tahtoa*, vaan se toimii vain sen mukaisesti, minkä se tuntee olevan itselleen hyväksi. Sen sijaan feministit voivat älynsä johdosta toimia myös tietojensa ja ymmärryksensä vastaisesti: pitää itsepintaisesti kiinni käsityksistään sekä käyttää retorisia kykyjään jopa valheellisuuden puolustelemiseen. Siksi he menevät jatkuvasti umpikujaan. Poliittiseen korrektiuteen liittyvistä syistä huomautan, että tämä vertaus ei ole tietenkään sellainen analogia, jossa ilmiöt samastettaisiin. Sen sijaan kyseessä on pelkkä rinnastus, joka havainnollistaa vertailuosapuolten erilaisuutta.

Olen joutunut päätymään siihen, että feministiset tahot eivät näytä ottavan vastaan kerta kaikkiaan mitään sellaista argumentaatiota, joka ei ole heidän omien mielipiteidensä ja poliittisten tendenssiensä mukaista. Ehkä tämä kertoo myös sukupuolten fataalista yhteensopimattomuudesta. Asiaa ei ole auttanut edes varoitukseni siitä, että edustamani eksistenssifilosofinen ja ontologinen analyysi vaatii äärimmäistä keskittymistä ja suoriutumista älyllisyyden ylärajoilla. Sen sijaan feministit ovat toimineet kuten muslimit Tintin sarjakuvassa *Seikkailu Punaisella merellä*. Vaikka kapteeni Haddock selitti heille kiven kovaan, että jos he menevät Mekkaan, heidät myydään siellä orjiksi, niin siitä huolimatta nämä hyväkkäät vastasivat aina samalla tavalla: ”Ei me haluta orjiksi, hyvä herra, me hyviä muslimeja: haluta vain Mekkaan mennä!”[370] Feministit olivat aivan yhtä haluttomia ottamaan vastaan mitään muuta kuin kaiun omista käsityksistään.

Älä tutki miestä mikroskoopilla

Huhtikuun neljäntenätoista päivänä vuonna 2008 jouduin TV-studioon yhdessä Osmo Tammisalon, Mikko Lehtosen ja erään kolmannen henkilön kanssa. Tampereen yliopistossa professorina toimiva Lehtonen oli saanut Suomen Akatemialta lahjaksi kokonaisen ohjelman nimeltä ”Seksuaalisuus ja valta”, jonka johtajana hän toimi. Ehkä juuri tämän asian tulenarkuuteen liittyen hän ei katsonut tarpeelliseksi kätellä minua Pasilan TV-taloon astuessaan vaan valmistui tilaisuuteen valittamalla

”flunssaa” ja muistelemalla ennen lähetystä myös Harri Holkerin taannoista uloskävelyä TV2:n studiosta Tampereella…

Marketta Mattilan ja Raisa Rauhamaan juontamassa ”Voimala”-ohjelmassa katsottiin kuitenkin hyväksi haastatella pääasiassa minua.[371] Samassa yhteydessä esiteltiin uusi kirjani *Filosofiset viuhahdukset* (2007), mutta myös postmodernistina ja sosiaalisena konstruktionistina tunnetun Lehtosen *Pikku jättiläisiä* (1995) oli kaivettu esiin mediassa vellovan nais–mies-keskustelun vatvomiseksi. Paheksuin politiikassa ja tiedotusvälineissä leviävää uusmoralismin aaltoa, jonka pyörteissä eräälle povipommille flirttaillut ulkoministeri Ilkka Kanerva oli painostettu eroamaan virastaan. Sen sijaan Lehtonen käytti tilaisuuttaan irvaillakseen oikeistolaisen ministerin potkuilla ja käsityksellään, että miesparkaa suojeli ”homososiaalinen verkosto” – aivan niin kuin hän oli mennyt kirjoittamaan Helsingin Sanomiin 7.4.2008.[372] Lisäksi Lehtonen piti maskuliinisuutta ”tilan” sijasta ”pakenevana pisteenä”, jota Kanervan tapaiset naistenmetsästäjät hänen mielestään jatkuvasti tavoittelivat.

Lehtosen käsitykset sopivatkin esimerkeiksi postmodernistiseen naistutkimusparadigmaan hurahtaneen tutkijamiehen näkemyksistä. Kysyin suoraan Lehtoselta, mitä pahaa tuossa ”homososiaalisuudessa” oikein hänen mielestään on. Lehtonenhan oli käyttänyt käsitettä täysin kielteisessä merkityksessä. Vastaukseksi sain, että hän ei ollut arvostellut ”vain homososiaalisuutta vaan myös tyttöjen välistä rakkautta”. Mutta, mutta – tässähän menee pieni ihminen ihan sanattomaksi – mitä pahaa on siinäkään? (Kuten lukija on voinut huomata, näkemys tieteen homososiaalisuudesta on oman filosofiani *lähtökohta*.) Ilmeisesti Lehtonen käytti ”homososiaalisuutta” haukkumasanana murjoakseen Kanervaa.

Sain kuulla, että Lehtosen esittämän kritiikin kohteena olivatkin kaikenlaiset ”vastakkainasettelut”. Omasta mielestäni asia on kuitenkin niin, että *itsehän* nuo heteromiehet ovat luoneet lähes kaikki vatsakkainasettelut aina alkaen kartesiolaisesta kahtijaosta, joka sikiää heidän oidipaalisesta kompleksistaan, ja päätyen ihmisten ja ihmisryhmien välisiin vastakohta-asetelmiin. Kritisoimalla niitä nuo heterot pyrkivät nyt korjaamaan omia virheitään, mutta eivät suinkaan ilmaiseksi tai velkojaan takaisin maksaen, vaan saaden kyseisestä puuhasta Suomen Akatemian palkkaa! Minulle taas ei maksettu mitään. Lehtosen oli siis turha arvostella ketään myöskään hänen esiin nostamastaan ”fundamentalismista”.

Ihmettelenkin, miksi aina arvostellaan fundamentalismia siellä, missä joku ihminen on fundamentalistinen aamutohvelien käyttäjä mutta ei kritisoida fundamentalismia siellä, missä katkotaan päitä lain ja oikeuden nimissä, kuten Suomen Akatemiassa. Miksi siis omat ajatukseni pyritään jatkuvasti leimaamaan ”fundamentalismiksi”, vaikka kyseinen piirre on kokonaan muiden ihmisten keksimä?

Ja mitä pahaa tuossa fundamentalismissakaan loppujen lopuksi on, kun sitä esiintyy seksuaalisuuden yhteydessä ja ihmisten yksityisissä

suhteissa? Selitin Lehtoselle, että fundamentalistisuus sisältyy seksuaalisuuden *olemukseen:* seksissä jokainen ihminen on tosissaan, kun taas politiikka on sovittelun kenttää. Ja eikö fundamentalismissa voida nähdä myös paljon hyvää ja kaunista? Kun ihmiset ovat kokeneet yhdessä syviä ja perustavanlaatuisia kokemuksia, se voi liittää heidät yhteen ikuisesti ja erottaa heidän suhteensa muiden ihmisten vastaavista. Mikäli taas miehen seksuaalisuus nähdään ”katoavana pisteenä”, jota Lehtonen paheksui, ei siinäkään tosiasiassa ole mitään kielteistä. Myös jatkuva tyydytyksen tavoittelu on nähtävissä osaksi seksuaalisuuden omaa latautuvaa ja purkautuvaa luonnetta. Parhaimmillaan se on nähtävissä samanlaiseksi kuin tiedon ja totuuden tavoittelu tieteissä tai jumaluuden tavoittelu uskonnoissa. Seksin päämäärä on kuin platonisesta poikarakkaudesta tuttu kauneuden idea tai sellainen suuri kala, jota kannattaa pyytää, vaikka ei saisikaan. Joten mitä pahaa niissä on?

Tähän Lehtonen ei pystynyt antamaan minkäänlaista vastausta, vaan vastaukseksi jäi hänen heteroseksistinen ja feminismin näkökulmasta tehty puolivillainen miestutkimuksensa, jota Suomen Akatemia rahoitti. Lehtonen varmaan itse saavutti lopullisen täyttymyksen professorinvirassaan. Oman tulkintani mukaan käsitys seksuaalisuudesta ”katoavana pisteenä” onkin pohjimmiltaan heteroseksistinen. Se edustaa heteromiehen tapaa kokea *oma* seksuaalisuutensa, jota naiset puolestaan pakenevat mutta joka saattaa löytää korviketyydytyksensä vakituisen viran saamisessa, juuri siinä, joka meille muille on tuo ”kadotetuksi” tuomittu piste.

Kiista paljasti, että vastakkain olivat taaskin sosialismin ja yksilönvapautta puolustavan liberalismin ihmiskuvat, ja tällaiset vastakkainasettelut näyttävät olevan aitoja. Yleisen kirjallisuustieteen professuurilla palkitun Lehtosen ajattelu oli nähdäkseni niin pahasti juntturalla, että ymmärrän, miksi hän ei ole saanut aikaiseksi ainakaan yhtään rakkausrunoa siellä taideaineiden laitoksellaan noiden akatemian lunnaidensa vastineeksi. Kirjallisuuden tutkijana Lehtosen olisi pitänyt muistaa, että maskuliininen mies on täysin suvereeni, sankarillinen ja itselähtöinen olento, joka toteutuu silloin, kun perheitä ei ole paikalla ja lapset on ajettu pois. Tämä on klassisen dramaturgian opetus. Sen sijaan nyky-yliopistossa sankarillinen mies on korvattu muutamien miestutkijoiden, kuten Arto Jokisen ja Juha-Heikki Tihisen, antisankarillisella lahkolla, joka valittaa omaa kurjuuttaan ja näkee ”maskuliinisuuden” pelkkänä pahana sekä purkamisen ja hajottamisen hyvänä.

Erityisesti minua kuitenkin imartelee se, mitä kirjallisuustieteen dosentti ja Lehtosen kollega Panu Rajala antautui kirjoittamaan blogiinsa ohjelman nähtyään, vaikka hänellä ei muutoin olisikaan ollut aikaa laskea kynäänsä omalta Waltari-elämäkerran viimeistelyltään:

> Kuka kuunteli Voimalasta tohtori Jukka Hankamäen ajatuksia? Kerrankin älykästä, vivahteikasta, fiksua puhetta aiheesta: Eikö

> ihminen saa olla sellainen kuin on? Vaikka sitten ulkoministeri, jos hoitaa työnsä hyvin. Kenelle hänkin muka aiheutti kärsimyksiä, kuten Lehtonen siinä jupisi? Olisipa tällaisia keskustelijoita enemmän. Muutenkin yllättävän hyvä ohjelma, joka istutti vierelleen vaikka ei ollut tarkoitus tässä työn tuiskeessa.[373]

Hah, hah, haa, tää mielipiteiden kirjo mua naurattaa! Jälleen olin saanut näytön siitä, kuinka Suomen Akatemia syöttää vasallejaan miljoonilla, vaikka koko touhulla ei ole oppineiden kannatusta.

Entä mitä tuo Lehtosen jupisema ”maskuliinisuus” pohjimmiltaan on? Itse en käytä sen enempää maskuliinisuuden kuin feminiinisyydenkään käsitettä, vaan miehen ja naisen käsitettä. Sana ”maskuliinisuus” on adjektiivista ”maskuliininen” johdeltu substantiivi, joka sisältää virhepäätelmän, että maskuliinisuus on samanlainen *ominaisuus* kuin sukupuolikin. Tosiasiassa maskuliinisuuden käsite kuvaa vain niitä kulttuurisidonnaisia ja *normatiivisia oletuksia*, joiden perusteella muutamat havainnoijat *arvottavat* ilmiöitä ”maskuliinisiksi”. Siten se koostuu esimerkiksi pukeutumisen tai toiminnan normeista mutta ei ole ominaisuus sinänsä. Sen sijaan biologinen sukupuoli, joka perustuu sukupuolisiin ominaisuuksiin ja ihmisen kehoon, on ominaisuus. Niinpä koko maskuliinisuuden käsite on harhaanjohtava ja tarpeeton, eikä sitä pitäisi käyttää miehestä tai naisesta puhuttaessa, sillä silloin pelkät kulttuurisidonnaiset *arvotukset* sekoitetaan *todelliseen sukupuolena olemiseen*.

Myös akateemisissa viroissa kellottelevien heteromiesten harjoittama naisten suosiminen on ollut läpikotaisin pöljää. Siihen ovat omassa epäälyllisyydessään ajautuneet kaikki ne miehet, jotka ovat yhtäältä suosineet naisia näennäisissä ohjelmanjulistuksissaan mutta toisaalta pakottaneet omat akkansa hellan viereen heilumaan. Sitten he sovittavat huonoa omaatuntoaan pyrkimällä oikeuttamaan naisia esimerkiksi homojen ohi. Tämä puolestaan osoittaa, että sukupuolten välinen tasa-arvopolitikointi edustaa vain heteroseksuaalisen valtakulttuurin etuja sekä niihin liittyviä komplekseja.

Mutta ei Lehtonen ollut suinkaan ainoa joukossaan. Muun muassa Jaakko Hämeen-Anttila lausui hiljattain Helsingin Sanomien ”kulttuuriraadissa” (mikä termi!), että hän on edelleenkin huolissaan ”naisten tasa-arvosta” yliopistossa.[374] – Siis naisten, joiden tasa-arvopyrkimykset olivat muuttuneet aikaa sitten ylivallaksi! Tuollaiset toteamukset ovatkin ymmärrettävissä vain sikäli, että niiden lausujat ovat heteromiehiä, jotka ovat *riippuvaisia* naisista ja heidän harjoittamastaan seksin säännöstelystä sekä kirjojensa feministisistä kustantajista, jotka suoltavat markkinoille heteroseksistisiä seurustelun, romantiikan ja perhe-elämän oppaita.

Aivan niin kuin *Filosofiset viuhahdukset* -kokoelman artikkelissani totesin, on sangen oireellista, että 1960-luvulla feministit vaativat seksu-

aalisuuden liberalisoimista, mutta nyt he sanovat, että seksuaalinen liberalismi onkin huono asia, ja vaativat miehiä kahlitsemaan sekä kalunsa että halunsa "todellisuuden pornoistumisen" vuoksi. Pikkuhousunsa polttaneista feministeistä oli tullut rukoilijasirkkoja ja sädekehänunnia.

Näkemykseni on, että tulevaisuudessa naisten ja miesten välinen kuilu vain syvenee ja levenee feministien oman aggressiivisuuden sekä heteromiesten harjoittaman vuorottaisen puolustelun ja kerjuun vuoksi. Tämä on seuraus eräästä kiistämättömästä tosiasiasta: sukupuolten sota johtuu miesten ja naisten kehollisesti erilaisesta kokemusmaailmasta ja tavasta muodostaa merkityksiä. Tämä kuilu on osa situaatiotamme pysyvästi eikä mikään kuviteltu tai tekaistu vastakohta. Kuvaruutukuulemiin.

Se, että ette kuule kirjoituskoneen ääntä,
ei tarkoita, että en kirjoittaisi.

Jack Nicholson elokuvassa "Hohto"

YKSILÖNVAPAUDESSA OIKEUS

Siinä missä lehtiin kirjoittamisen katsotaan olevan ansioksi analyyttisille systeemifilosofeille, postmodernisteille ja kommunisteille, samoissa yhteyksissä julkaistut omat tekstini tulkittiin minulle epämeriiteiksi. Useimmiten nuo filosofian laitoksilla ja erilaisissa yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksissa toimivat tyypit eivät muuta julkaisekaan kuin pelkkiä artikkeleita, joten heidän täytyi kehua toisiaan pitääkseen yllä edes jonkinlaista uskottavuutta. En voi väittää, että kyse olisi ollut vain minuun kohdistetusta diskriminaatiosta, vaan aggressiot kohdistuivat siihen, mitä edustan. Ja minähän edustan muun muassa homoseksuaalisuutta ja mieskulttuurin kunniaa.

Niinpä myös *Tiedepolitiikka*-lehteen 4/2004 kirjoittamani juttu "Heidegger – Sankarini! Mistä kiistaa käytiiin?" herätti myrskyisiä vastalauseita. Todistelin artikkelissani, että Martin Heideggeria vastaan suunnattu kampanjointi on ollut lähinnä symbolista vihan ilmaisua sen tyyppistä filosofiaa vastaan, jossa ihmisen yksilölliselle kokemukselle annetaan etusija ja jossa puolustetaan esipredikatiivista merkityksenteoriaa erotuksena positivistisen ihmistutkimuksen universalistisista ihanteista. Samalla katsoin, että Heideggerista ja Wittgensteinista oli tehty nykyfilosofian lyömäaseita, joilla tavoiteltiin rituaalista valtaa.

Heidegger-kiistan laineet

Väitteeni osoittautuivat oikeiksi "Heidegger-asiantuntijoiden" Jukka Koskelaisen ja Reino Lehtosen kirjoittaessa seuraavaan *Tiedepolitiikka*-

lehteen 1/2005 vihaiset jutut, joissa he pyrkivät kaitsemaan minua ja osoittamaan, että ”Heidegger oli natsi”.[375] Kumpikaan kirjoittaja ei näyttänyt tietävän sen enempää Heideggerista kuin filosofiastakaan mitään, minkä he myös myönsivät, ja juuri tämä osoittaa, kuinka epäoikeutettuja he olivat arvostelemaan tulkintojani. Vastasin heille *Tiedepolitiikka*-lehden numerossa 2/2005 kysyen, täytyikö heidän viittaamiaan Victor Faríasin kiistakirjaa ja Jürgen Habermasin Heidegger-käsityksiä pitää muka jonkinlaisina tulkitsemisen standardeina. – Ei varmasti. Entä sitten kliseenomainen väite Heideggerin natsismista? Sen olin osoittanut pelkäksi herjaksi, jonka kautta käytiin tiedepoliittista kamppailua kansallishenkistä ajattelua vastaan. Kirjoitin, että ”minulle on aika samantekevää, mitä puoluetta joku oli, kun ketään yksittäistä henkilöä ei voida kuitenkaan arvostella sellaisesta, mitä muut puolueen jäsenet tekivät toisissa yhteyksissä”.[376] *Tiedepolitiikka*-lehden toimitus, johon kuuluivat päätoimittaja Laura Kolbe ja toimitussihteeri Katriina Järvinen, nostivat kuitenkin tekstistäni esiin vain itse lyhentämänsä lauseen ”minulle on samantekevää, minkä puolueen jäsen hän oli…”[377] kompromettoiden samalla koko ajatukseni. Heideggeriin hänen omana aikanaan kohdistettu panettelu oli nyt suunnattu minuun.

En lainkaan ihmettele, miksi myös Heidegger piti tarkasti huolta siitä, että hänen sanansa painetaan täsmälleen siinä muodossa kuin hän haluaa eikä jossain ”toimituksen lyhentämässä tai muokkaamassa muodossa”. Muutamille toimittajille näyttää olevan mahdotonta ymmärtää, että jos lauseita muutetaan, silloin myös niiden ilmaisema ajatus muuttuu. Ja yhtä mahdotonta lehtien toimitusten on käsittää tosiasiaa, että *kirjoittajien pitää voida sanoa vain sitä, mitä me itse haluamme, eikä sitä, mitä toimitus tai jokin kuppikunta haluaa*. Tämä on kaiken filosofisen kirjoittamisen idea.

Kumosin Koskelaisen ja Lehtosen argumentit ja saatoin heidän näkemyksensä naurettaviksi toteamalla, että vaikka Heidegger ”valikoikin seuransa tarkoin”, myös suomalaiset sosialistit ja kommunistit valikoivat tarkoin seuransa, jopa niin, ettei 1970- ja 1980-luvulla tutkimusresursseja muille riittänytkään.[378] Kysyttävä oli myös, mitä vikaa Heideggerin maltillisissa kansallismielisissä näkemyksissä muka oli, kun eräät suomalaiset professorit puolestaan tahtoivat johdattaa maatamme sosialistiseen Suomeen aikana, jolloin Stalinin hirmuteot olivat jo kaikkien tiedossa.

Heidegger on ollut tieteen kiistahahmo siksi, että hänen kauttaan artikuloitui paitsi kansallishenkisyys, myös kristillisen uskonnon kritiikki ja samalla epäsuora heteroseksuaalisen ja keskiluokkaisen elämäntavan arvostelu. Omasta mielestäni siihen liittyi lisäksi eräänlainen myönteinen näkemys homoseksuaalisen ja kansallishenkisen ajattelun yhteenkuuluvuudesta. Heideggerin filosofiaa voidaan siis pitää eräänlaisena latenttina homofilosofiana, eikä olekaan ihme, miksi hän sai paljon vihollisia. Tarkemmin olen tilittänyt asiaa teoksessani *Enkelirakkaus*.[379]

Kummallista on, että niin sanottuna ”älymystönä” itseään pitävät tahot ovat aina haukkuneet ”fasismiksi” kansallismielisyyttä ja yhteiskunnan hyvinvoinnin turvaavaa maanpuolustustyötä sekä jatkuvaan maahanmuuttoon kohdistuvaa kriittisyyttä. Sen sijaan he eivät ole sanoneet fasismiksi nykyajan todellisia uhkia, kuten arabiterroria, mikä osoittaa kyseisten sosialistien olevan junastaan paljon jäljessä.

Nuorta voimaa ilosta

Koskelaisen ja Lehtosen hyökkäyksen lisäksi minun oli ennen pitkää ryhdyttävä tyrmäämään myös Heikki Länsisalon kirjoitusta ”Homoseksuaalisuus kansallistunteen pönkittäjänä”, joka oli ilmestynyt *Nuori Voima* -lehdessä ja jossa väitettiin, että homoseksuaalisuus ja natsismi kuuluivat 1930-luvun Saksassa yhteen.[380] Kirjoitin sitä varten artikkelin ”Homojen vapautusliike heterovallan varjossa – Historian juorutädit homojen kansallisidentiteetin kieltäjinä”.[381] Länsisalo oli paheksunut tapaa, jolla 1930-luvun saksalainen homoliike identifioitui sovinistisiin, maskuliinisiin ja kansallishenkisiin mielenilmaisuihin. Näiden asioiden välillä näkemistään yhteyksistä hän päätteli, että homoseksuaalisuuden ja natsismin olemuksessa oli muka jotain samaa. Itse puolestani kumosin käsityksen, jonka mukaan kyseisten ilmiöiden välillä vallitsee *ideologinen* yhteys, ja käänsin kumoon myös kansallishenkisyyttä koskevat näkemykset. Katsoin, ettei homoliikkeen ja natsismin välillä ollut minkäänlaista adekvaattia – homoseksuaalisuuden olemuksesta tai ihmisten intentioista – johdeltavissa olevaa vastaavuutta, vaan kyseisten ilmiöiden yhdennäköisyys johtui samoista syistä kuin ”Tomin miesten” ja muiden univormusotilaiden *ulkoinen* samankaltaisuus.

Homoseksuaalisuutta nationalisoivat esitykset ovat olleet aiemmin ”naisellisiksi” miellettyjen homomiesten nurin käännettyjä uudelleentulkintoja. Sen vuoksi homoseksuaalisuuteen liittyvällä miehekkyyden korostamisella oli kokonaan toinen *merkitys* kuin natsismissa. Lisäksi on kysyttävä, mitä pahaa on kansallishenkisyydessä sinänsä, kun se ymmärretään maltilliseksi kansallismielisyydeksi, jonka tehtävänä on pitää huolta esimerkiksi valtiontaloudesta ja kotikielten asemasta maailmassa.

Länsisalon kirjoitus ilmensi näkemystä, että homoseksuaaleilla ei saisi olla hyvä itsetunto vaan homojen pitäisi hakea oikeutusta siitä tylsästä ja latteasta kansandemokraattisesta perinteestä, jonka mukaisesti meidät on pakotettu identifioitumaan syrjäytyneisiin yhteiskunnan pudokkaisiin tai feminismiin. Länsisalon käsityksen mukaan poliittisesti korrektia homoseksuaalisuutta saattoi olla vain vasemmistolaisen liikkeen, esimerkiksi Magnus Hirschfeldin, ajattelussa. Ristiriitaista niin Länsisalon kuin monien muidenkin seksuaalivähemmistöistä kirjoittaneiden mielipiteissä on ollut tapa, jonka mukaisesti he ovat etsineet tukea aina vain

marxilaisilta ajattelijoilta. Väitteessään homoseksuaalisuuden ja natsismin yhteenkuuluvuudesta Länsisalo vetosi jopa Theodor Adornoon, jonka käsitys homoseksuaalisuudesta oli tosiasiassa rasistinen ja sisälsi samaa omaan aggressioonsa tukehtuvaa vihamielisyyttä kuin hänen käsityksensä yksilöä kunnioittavista poliittisista järjestelmistä muutoinkin.

Esimerkiksi kirjoituksessaan *Minima moralia* Frankfurtin koulukunnan sosiaalitieteilijöihin kuulunut Adorno automaattisesti katsoi, että ”totaliteetit ja homoseksuaalisuus kuuluvat yhteen”.[382] Nähdäkseni homojen oman edun mukaista olisi hakea tukea *poliittisen oikeiston* kannattamista yksilöarvoista, joiden varaan voidaan rakentaa moniarvoista yhteiskuntaa. Poliittinen oikeistohan on perinteisesti puhunut yksilöllisyyden, erilaisuuden ja demokraattisten vapausoikeuksien puolesta, kun taas vasemmistopuolueet tunnetaan tavastaan vannoa massakulttuurin, joukkohengen ja laumasieluisuuden varaan: keskiarvoluomuksiin ja sen tyyppiseen tasa-arvopolitiikkaan, jossa ihmisten tasa-arvoa koetetaan edistää yhdenmukaistamisen kautta.

Päätelmänäni totesin, ettei natsismi ole koskaan ollut homojen poliittinen liittolainen, eivätkä natsit ratsastaneet päivänvaloon homoseksuaalien selässä; olkoonkin, että myös homojen voimakkaasti idealisoituna määränpäänä sarasteli oman kansallisvaltion aurinko. Mitä 1930-luvun saksalaiseen homoliikkeeseen tulee, niin kyllä homot olivat kansallissosialistisen nationalismin uhreja. Tässä mielessä myös poliittisen oikeiston suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen on tietenkin ollut jotain hyvin ristiriitaista. Kirjoitinkin aiheesta lopulta analyysin teokseeni *Enkelirakkaus*, jossa alleviivasin, että homojen persoonakonstituutiolle ominainen itseen identifioituminen ja individualismi vastaavat modernin poliittisen oikeiston arvoja. Edustaessaan homokielteisyyttä poliittinen oikeisto toimii siis epäadekvaatilla tavalla ja paljastaa, että sen omat piilotajuiset motiivit ilmentävät vain torjuttua homoseksuaalisuutta.

Olen kieltämättä nähnyt yhteyksiä homoseksuaalisuuden ja kansallishenkisyyden välillä (aivan kuten Länsisalo), mutta en ole suinkaan arvottanut niitä yksioikoisen kielteisesti, vaan olen pyrkinyt ymmärtämään, mistä on historiallisesti katsoen ollut kyse. Toinen merkittävä ero on, että en katso kansallissosialismin hyödyntävän homoseksuaalisuutta vaan korostan, että kansallismielisyydessä on esiintynyt *epäadekvaatisti* suunnattua homoseksuaalisuutta. Siksi voinkin sanoa, että saksalainen nationalismi johtui keskivertoheteromiesten *yrityksistä* olla antiikki-ihanteidensa mukaisia maskuliinsia ”homoja” ja että juuri siinä tehtävässä epäonnistuminen johti katastrofiin. Kyse oli siis homoseksuaalisuuden *kieroutumisesta.*

Nuori Voima -lehden artikkelini sai luonnollisesti kiinnostuneen vastaanoton, ja myös Länsisalo vaivautui kommentoimaan sitä.[383] Joka tapauksessa julkaisutieni lehdessä oli nyt poikki, eikä lehti maininnut nimeäni enää kyseisen numeron sisällys- eikä kirjoittajaluettelossakaan.

Viimeinen armonlaukaus *Nuoren Voiman* kuolemanlinjalle oli se, että päätoimittajaksi nimitettiin filosofian opiskelija Antti Arnkil, jota olisi pitänyt taluttaa kuin sikaa korvasta sen opettamiseksi, miksi kulttuurilehden ei kannata pitää analyyttisten filosofien ihanteita esikuvanaan. Lähetettyäni keväällä 2006 lehteen juttuni, joka käsitteli dramaturgian filosofiaa ja Jussi Parviaista, oli päätoimittajan vastaus minulle tyly. Arnkil totesi minulle näin: ”Se on hyvin kirjoitettu, mutta en niin paljon innostunut että pistäisin lehteen.”[384] Vastasin hänelle, että sinähän tässä valtaa käytät… Olikin väärin, että uunituore päätoimittaja katsoi olevansa oikeutettu hyllyttämään juttuja pelkkien henkilökohtaisten mielijohteidensa mukaisesti pohtimatta niiden julkaisukelpoisuutta sinänsä – varsinkaan, jos juttu oli hänen omastakin mielestään ”hyvin kirjoitettu”. Artikkelini nimeltä ”Mania, hybris ja kohtalo – Miksi dramaturgian filosofi puhuu Jumalasta ja homoudesta?” julkaisi *Niin & Näin* numerossaan 3/2006, ja se sai erinomaiset palautteet.

Sitten kävi niin ja näin

On vaikea arvioida, kulkeutuivatko ”tieteellisten” kommunistilehtien minua vastaan suuntaamat kannanotot *Niin & Näin* -lehden toimitukseen KGB:n jäänteiden vai jonkin sosialistisen salaseuran kautta, mutta ennen pitkää myös *Niin & Näin* -lehden toimitus alkoi paimentaa minua. Tosiasiassa välimme olivat viilentyneet jo lehden perustamista seuranneessa erimielisyydessä, joka koski sitä, mitä ja kenelle lehden palstoilla kannattaa painaa. Tuota pikaa lehdestä oli tullut analyyttisten filosofien, postmodernistien ja marxilaisten äänitorvi. Aivan niin kuin tiedematkailu on tehty turvalliseksi, jotta luonnonvarojen tuhlaaminen näyttäisi houkuttelevalta, samalla tavoin myös *Niin & Näin* -lehden ulkoasu oli tehty kiiltokuvamaiseksi, jotta lukijat tarttuisivat siihen ja nielisivät vasemmistolaisen propagandan.

Olin lähettänyt lehteen jo kevättalvella 2005 kirjoituksen ”Myrkkymaljan pohjanhuuhtojaiset – Kuinka sokraattinen lainsuojattomuus lopetetaan?” Puutuin kirjoituksessani siihen, miten filosofien ammattikäytännöt pitäisi laillistaa, aivan kuten psykologienkin ammattikäytännöt. Lisäksi arvostelin filosofian kouluopetusta epäonnistumisesta ja linjasin yliopistofilosofiaa väljemmille vesille korostamalla kotimaisen julkaisutoiminnan tärkeyttä sekä sitä, että yliopistofilosofian piiristä puuttui noin kaksisataa virkaa. Toimitus päätti julkaista jutun, ja sen luvattiin ilmestyvän syksyn numerossa 3/2005. Hekanahon ja Tuhkasen lähettämän nootin vuoksi toimitus asetti kuitenkin näkemykseni kontrolliin ja alkoi ahdistella minua.

Olin kirjoittanut juttuni loppuun muun muassa seuraavasti: ”Esittäisin filosofian hyväksi vielä lisääkin parannusehdotuksia, ellen olisi varma

kollegojeni nimittämisestä virkoihin ohitseni.” Tämän johdosta minua pantiin lähestymään eläinsuojelijana ja kettupoikana tunnettu maisteri Ville Lähde, joka toimi Tampereen yliopiston filosofian ainelaitoksella tutkijan virassa. Hän kirjoitti minulle kesän 2005 alussa vaatien poistettaviksi ”oletuksia, jotka koskivat ohituksia virantäytössä”.[385] Samalla hän esitti vaatimuksen kokonaisten kappaleiden poistamiseksi ja asetti poistot julkaisemisen ehdoksi. Kyse oli kiristyksestä, ja tämäntapaisten henkilöiden käsitys ”dialogista” vastaakin eräänlaista suossa rämpimistä, aivan kuin filosofit olisivat joitain pussieläimiä tai ilmarakolla varustettuja sammakoita, jotka kurnuttavat keskenään kaislikossa.

Viheriä-Ville oli itse eräs todiste minun ohittamisestani virantäytössä, sillä hän istui virkapenkillä, joka olisi kuulunut minulle. Virantäytöissä tapahtuneet ohitukset eivät siis olleet mitään ”oletuksia”, vaan Tampereen yliopiston filosofian yksikkö osoitti ne todeksi jo siinä, kun se hylkäytti dosentuurihakemukseni vuonna 2005. Siksi myös toimittajien röyhkeydellä pitäisi olla rajansa. Sen sijaan nämä pikkuvirkamiehet kehtasivat riipiä kynästään ukaaseja, joissa he valittivat (sinänsä tosien) argumenttieni ”heikentävän tekstin uskottavuutta” ja edustavan ”paternalististista” asennetta. – Mutta ovathan saapasjalkaisten luonnonsuojelijoiden kollektiivisesti potemat isäkompleksit olleet aina muutenkin esillepanossaan luotettavia.

En tietenkään suostunut lehden vaatimiin muutoksiin vaan lähetin toimitukseen vain yksityiskohtien osalta tarkistetun version ja totesin, että mikäli toimitus paimentaisi kirjoittajiaan vähemmän, se voisi lisätä lehden omaa uskottavuutta. Väitteeni olivat siis jo pelkän arkikokemuksen perusteella niin uskottavia, että vastustajani ryhtyivät penäämään niiltä ”tarkempia perusteluja”.

Olin aikeissa kieltää tekstini julkaisemisen kokonaan, ellei sitä julkaistaisi alkuperäisessä muodossa. Kieltäydyin myös yhteydenpidosta toimituksen kanssa, kunnes toimitus päätti pakottaa minut reagoimaan julkaisemalla kesän 2005 lehdessä Hekanahon ja Tuhkasen edellä mainitun vihakirjoituksen. Oletan, että lehti julkaisi asioita vääristelevän tekstin tahallaan painostaakseen minua kanssakäymiseen. Jouduttuani vastaamaan kyseiseen tekstiin toimitus päätti siirtää filosofien ammattikäytäntöjä koskevan juttuni vasta joulukuussa ilmestyvään numeroon 4/2005. Lehden taittaja Kimmo Jylhämö puolestaan ”unohti” tekstin pois joulukuun numerosta, ja sen julkaisemista viivytettiin aina vuoden 2006 ensimmäiseen lehteen. Baaderin ja Meinhofin isku johti siis paitsi julkaisuvapauteni rajoittamiseen, myös viivyttämiseen.

Niin & Näin -lehden toimitus selvästi nautti siitä, että se oli onnistunut kariuttamaan dosentuurihakemukseni. Pyrkimystensä merkiksi lehti julkaisi vielä Hekanahon ja Tuhkasen vastineen omaan vastineeseeni, vaikka hyvään lehtimiestapaan kuuluu se, ettei vastineisiin julkaista vastineita.[386] Valittaessani asiaa Lahtiselle hän totesi keskustelun ”lop-

puun käsitellyksi" annettuaan Hekanaholle ja Tuhkaselle viimeisen sanan. Sain lehdessä julkaistuksi vielä yhden kirjoituksen nimeltä "Lauri Rauhala – filosofiamme kiintotähti", joka oli kiitokseni minua puolustaneelle emeritusprofessorille, mutta senkin otsikko typistettiin muotoon "Lauri Rauhala".

Dosentuurihakemukseni tultua hylätyksi ja vihakampanjan ollessa käynnissä Rauhala otti jälleen itse yhteyttä ja pyysi minut kotiinsa käymään helmikuussa 2006. Iäkäs professori asui Merikadulla, vain kivenheiton päässä G. H. von Wrightin asuinsijoilta, eikä tuo etäisyyttä kuvaava metafora ollut aina vain vertauskuvallinen. *Dasein*-filosofina Rauhala asui kenties paremmin kuin kukaan muu tuntemani filosofi: ylimmän kerroksen lukaalissa, jonka avarista ikkunoista näkyi selkeällä säällä Viron rannikolle asti. Vastaanotto oli taas sydämellinen, niin kuin yhdeksänkymmentäkaksi vuotta täyttävältä mutta ikäisekseen hyväkuntoiselta filosofilta sopi odottaa. Rauhala pahoitteli sitä, millaista henkistä väkivaltaa minua vastaan oli suunnattu. Samalla hän totesi lukijoiden ymmärtävän käydyistä kiistoista usein vain niiden ulospäin näkyvän luonteen mutta ei todellisia syitä eikä taustoja.

Tämä piti tietenkin paikkansa. Ei kukaan kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka mätää minua vastaan suunnattu vyörytys oli ollut, vaan yleisö kiinnitti huomionsa vain heidän minusta esittämiinsä syytöksiin, jotka jäivät leimaamaan persoonaani. Tästä syystä julkinen mudanheitto yleensä onnistuu. Lauri Rauhala totesi olevansa suorastaan *vihainen* siitä, ettei minulla ollut minkäänlaisia toimintaresursseja filosofian laitoksilla ja piti dosentuurihakemukseni hylkäämistä katastrofina, jollaista hän ei muistanut aiemmin nähneensä.

Myös edellä mainittu Rauhala-juttuni kompromettoitiin. Olin kirjoittanut Lauri Rauhalan tuotannosta ja elämäntyöstä kiittävän artikkelin jo kesällä 2005, mutta *Niin & Näin* -lehden toimitus oli siirtänyt jutun julkaisemista palstoilla velloneen mielipiteidenvaihdon vuoksi tuonnemmaksi. Ensin sen luvattiin tulevan syksyn numeroon 3/2005, sitten talven lehteen 4/2005 ja lopulta kevään numeroon 1/2006, jossa sen piti Lahtisen oman lupauksen mukaan "viimeistään" ilmestyä. Lahtisen lupauskäytännön tuntien ei ollutkaan yllätys, että odottaessani vedoksia nähtäväkseni hän ilmoitti minulle, ettei artikkeli ilmestyisi edes kevään lehdessä vaan vasta kesän numerossa 2/2006. Siihen puolestaan tulisi asiaa käsittelevä "teema", ja lisäksi Tapio Koski -niminen marxilaistaustainen fenomenologi laatisi Rauhalasta haastattelun juttuni kylkeen.

Kirjallisuusarvosteluksi tarkoitettu artikkelini ei olisi kaivannut ympärilleen mitään teemaa. Kyse oli toimituksen yrityksestä viivyttää julkaisemista, sillä sen enempää minä kuin Rauhalakaan emme olleet kommunisteja. Toimitus oli päätellyt tämän suoraan jutustani, jossa kirjoitin, ettei Rauhala ole koskaan innostunut Maurice Merleau-Pontysta ja että kyseinen ranskanserkku tunnetaan pikemminkin marxilaisena havain-

nonpsykologina kun fenomenologina.[387] Lypsämällä Rauhalalta edes muutaman myönteisen kommentin Merleau-Pontysta ja Marxista Koski yritti puhuttaa minua ja Rauhalaa ristiin.[388]

Kyseessä oli jälleen temppu, joka on tunnettu suomalaisen politiikan vaaran vuosilta. Oma kirjoitukseni yritettiin relativoida toisen henkilön samasta aiheesta laatimalla jutulla. Lisäksi toimitus piti Rauhalasta kirjoittamista jonkinlaisena henkilöpalvontana ja katsoi, että jutun laatiminen pitää hukuttaa emeritusprofessoreja käsittelevään ”sarjaan”. Tällöin myös Rauhalan asema fenomenologisen filosofian edustajana relativoituisi ja lehti voisi sanoutua irti Rauhalan edustamasta ajattelusta. Sivutilaa *Niin & Näin* -lehdessä saivat jatkossa Juhani Pietarisen (3/2006) ja Jaakko Hintikan (4/2007) kaltaiset ”mielenkiintoiset tyypit”, joilla olisi ollut varaa huolehtia julkisuudestaan itse. Kiittävä artikkelini Rauhalasta ilmestyi vuoden 2006 toisessa numerossa, ja sen olin Laurille hänen kannustavasta palautteestaan, esimerkistään ja rohkaisustaan velkaa.

Kyseisen lehden tultua painosta havaitsin, että jutussa oli useita ilman lupaa muunneltuja kohtia. Poistettu oli esimerkiksi kannanottoni tavasta, jolla Leila Haaparanta oli yrittänyt perustella Rauhalan poisjättämistä suomalaista fenomenologiaa käsittelevästä tietosanakirja-artikkelista.[389] (Haaparanta oli esittänyt Filosofian laitoksella vuonna 1998 epäilyjä siitä, ”onko Lauri Rauhala muka fenomenologi”.) Tosiasiassa Rauhala on paljon enemmän fenomenologi kuin Jaakko Hintikka ja hänen oppilaansa, jotka ovat yliformalisoineet fenomenologiaa pystymättä ymmärtämään fenomenologisen liikkeen tiedekriittisiä motiiveita. Myös tämä jutussa ollut toteamukseni oli muutettu kieliopillisesti virheelliseen muotoon ”huomioimatta fenomenologisen liikkeen tiedekriittisiä motiiveita”. Samoin muotoiluni ”Sami Pihlströmin sallittiin sanoa” oli muutettu niin ikään virheelliseen muotoon ”Sami Pihlströmin sanoi”. Toteamukseni, että ”jumalallisten kielioppien ongelmat ovat johtaneet ihmisen hänen rajojensa äärelle”, oli karistettu pois.

Kun pyysin luettavakseni jutun taittoversion, muutoksia ei ollut vielä tehty, ja annoin luvan kirjoitukseni painamiseen. Niinpä muutokset olivat syntyneet graafikon toimesta. Muutosten tekijänä oli siis *Voima*-lehden päätoimittaja Kimmo Jylhämö, joka taittoi lehden. Jos tekee korjauksia, olisi kuitenkin syytä tehdä korjaukset oikein; mitä ideaa jutun tarkistuttamisessa kirjoittajalla muutoin edes on, jos toimittajat muokkaavat sitä tarkistamisen jälkeen ilman kirjoittajan lupaa tehden siihen vieläpä virheitä? Pojat olivat pelanneet taaskin minua vastaan.

Mielenkiintoista on, mitä Rauhala itse sanoi artikkelini johdosta. Juhliessaan valittujen teostensa ilmestymistä yhdessä Sirkka Stoltin ja Minna Laukkasen kanssa kotonaan Merikadulla Rauhala mainitsi olevansa iloinen saadessaan *nähdä* kyseisen päivän – ja että jos asiat eivät kirjoista valkenisi, hän voisi pyytää lukemaan Jukka Hankamäen artikkelin, joka muodosti asiantuntevan yleiskatsauksen hänen filosofiaansa.

Sen sijaan Rauhala paheksui Tapio Kosken kirjoitusta ja sitä, että Rauhalan itsensä siihen tekemiä korjausehdotuksia ei ollut otettu huomioon *Niin & Näin* -lehden toimituksessa.

Myös Jussi Parviaista käsittelevä juttuni oli vähällä jäädä lehdestä pois. Keväällä 2006 pyysin nähdäkseni vedokset, sillä oli osoittautunut, että sen enempää julkaisuaikatauluun kuin toimitusperiaatteisinkaan ei voinut enää luottaa. Saamatta vastausta Lahtiselta soitin lehden taittajalle Kimmo Jylhämölle, joka oli omin toimin päättänyt jättää jutun pois ”tilasyihin” vedoten. Syy oli kaiketi pikemminkin se, mihin hän vetosi: juttuni ”Mania, hybris ja kohtalo – Miksi dramaturgian filosofi puhuu Jumalasta ja homoudesta” ei ollut hänen mielestään ”kovin hyvä”. Myöskään Jylhämön lehtimiesmoraali ei ollut kovin hyvä. Noihin aikoihin hänen toimittamaansa *Voima*-lehteä syyteltiin myös siitä, että se kävi niin sanottua antimainoskampanjaa eräitä yrityksiä ja niiden tuotteita vastaan. Mutta *Voimahan* onkin selvästi kommunistilehti.

Vieraisiin käsiin

Kiitokseksi *Niin & Näin* -lehden omaksumasta linjasta Suomen Kulttuurirahasto myönsi lehdelle 30 000 euron apurahan helmikuussa 2006 Internet-sivuston toteuttamista varten. Ja miten muutoin olisi voinut ollakaan, sillä rahaston hallituksen varapuheenjohtajaksi oli noussut johtokunnan puheenjohtaja Matti Sintonen. Näin käsi pesi kättä, ja verirahat tulivat kuitatuiksi. Säätiön filosofialle suunnatuista tutkimusapurahoista viisi kuudesta meni niin ikään Tampereen yliopiston filosofian yksikölle.[390] Myös tähän oli selvät syynsä. Olihan laitoksella hylätty juuri dosentuurihakemukseni, joten professorikunnan oli tärkeää osoittaa, että ”laitos toimii tehokkaasti”, kun sille myönnettiin yliopiston ulkopuolista rahoitusta. Noilla rahoilla professorit ostivat yliopiston keskushallinnolta ja opiskelijoilta luottamusta hylättyään kaikki aiemmat tutkimusmäärärahahakemukseni ja lopulta myös hakemukseni dosentiksi.

Mainittakoon, että luovaa kulttuuria ei voi koskaan ostaa rahalla, ei edes Suomen Kulttuurirahasto, kuten pian näimme. Eihän kukaan hanki lapsiakaan lapsilisien vuoksi, paitsi huono nainen. Samoin myöskään palkitsijana toimiminen ei tee kenestäkään kulttuurin *tuottajaa*, kuten tiedämme Sintosesta, ja rahaston hommissa hän olikin vain perittyään Niiniluodon tuolin yliopistolla. Apurahan saaja puolestaan on samanlainen bisnesmies: elää täytyy, vaikka kukaan ei tiedä miksi, kun mitään annettavaa tai vaihdettavaa ei ole, ja niin oli käynyt myös *Niin & Näin* -lehdelle.

Niin & Näin -lehti oli eksynyt syvälle vallan viidakoihin, ja sen toimittajilla alkoi olla elämänsisältöä minun vastaisessani kampanjoinnissa. ”Filosofia.fi”-niminen portaali avautui syksyllä 2007, jolloin Tommi

Wallenius kertoi minulle, että rahoitus oli ajanut pojat keskinäiseen riitaan. Sami Syrjämäki ja Tuukka Tomperi alkoivat kuitata sivuston ylläpidosta kuukausipalkkiota ikään kuin pitäen sitä laitoksen heille antamana apurahana.[391] Kun lehden tekoon alkoi tunkeutua myös Åbo Akademi omilla setelitukoillaan esittäen vaatimuksia ruotsinkielisen aineiston esilläpidosta, oli vieraantuminen edennyt *Ajatus*-vuosikirjalle ominaisen ritualisoituneisuuden tasolle. Torpedoituaan dosentuurihakemukseni eräät tietyt ruotsinkieliset tahot halusivat tuhota keskeisen julkaisufoorumini nurkanvaltauksellaan. Minusta nuo svenssonit, jotka eivät myönnä omista instituutioistaan, kuten upporikkaasta Svenska kulturfundenista, suomenkielisille tutkijoille mitään, mutta itse kärkkyvät apurahoja suomenkielisistä säätiöistä, olisivat voineet pitää turpansa kiinni.[392]

Tarjosin *Niin & Näin* -lehdelle vielä elokuussa 2006 juttua nimeltä ”Runeberg ja Snellman, aikansa radikaalit – Onko kansallisella filosofialla merkitystä?”, mutta lehti kieltäytyi julkaisemasta sitä pitäen kirjoitustani ilmeisesti liian suomalaismielisenä. Päätoimittajaksi siirtymässä oleva Tere Vadén ilmoitti syyksi sen, että ”kirjoituksessa Runeberg ja Snellman vaikuttavat vain peitetarinalta nyky-yliopistofilosofian tölväisyille tai päinvastoin yliopistofilosofian kritisoiminen vie liikaa tilaa kyseisten filosofien esittelyltä”.[393] Sillä tavalla lausuttaessa tuskin taaskaan kysyttiin, kuinka pahasti he itse tölvivät minua – ja kuinka törkeällä tavalla myös Runebergin ja Snellmanin oma aika kohteli heitä. Vadénin toivomukseen ”asioiden äärelle palaamisesta” vastaan toimitukselle tässä: kenties maininta tölväisyistä johtuikin siitä, että sanoin asiat niin kuin ne ovat ja esitin internatsismin kritiikkiä. Sitä paitsi filosofit ovat kautta aikojen kirjoittaneet omista asioistaan silloinkin, kun he puhuvat muiden ihmisten asioista. Ja puhuessaan muiden ihmisten asioista filosofit tulevat puhuneiksi aina myös omistaan. Tässä mielessä kaikki tarinat ovat siis ”peitetarinoita”, ja lukijoilta vaaditaan sisälukutaitoa. Mutta kiitos, Tere, vastauksestasi, joka oli kyllästetty peitetarinoilla ja tölväisyillä.

Mikko Lahtinen puolestaan kertoi minulle puhelinkeskustelussa 11.9.2006, että ”toimituskollektiivi” oli päätynyt tulokseen, jonka mukaan ”Hankamäki on tehnyt suhteensa selväksi akateemiseen maailmaan, ja siksi on syytä pitää taukoa hänen juttujensa julkaisemisessa”. Lisäksi toimitus pyrki varmistamaan, ettei Hankamäelle syntyisi liian ”hallitsevaa asemaa” lehden sisällä. (Ihme, että he eivät olleet yhtä huolissaan Jaakko Hintikan hallitsevasta roolista lehden numerossa 4/2007, jossa Hintikkaa esiteltiin kuvin ja sanoin.) Lahtinen ilmoittikin kertovansa asiasta ”suoraan, jotta ei synny oletusta, että tässä on joitain taka-ajatuksia…”

Perille meni. Minut asetettiin julkaisusaartoon, ja Lahtinen kenties nautti myös siitä, että lehti oli onnistunut karauttamaan karille dosentiksi hakemiseni. Tosiasiassa ”akateemiseksi maailmaksi” itseään kutsuva

yhteisö oli yrittänyt tehdä *suhteensa selväksi minuun* – siinä kovin hyvin onnistumatta, ja myös *Niin & Näin* -lehden harjoittama bannerointi oli osa tätä kampanjaa. Juttuja ei siis kannattaisi tarjota, eli ”kansi päälle”.

”Akateeminen maailma” tarkoittikin heidän puheissaan samaa kuin ”heterotiede”. Heterotieteenharjoittajat olivat menneet kaappeihinsa ja laittaneet oven sisäpuolelta lukkoon. He halusivat tehdä filosofiaansa mökissä. Kieltämättä olin pyrkinyt tekemään suhteeni selväksi tuohon ”heterotieteeseen”: olin tehnyt selvää heteroseksuaalisista ideologioista ja siitä, kuinka tiede rakentuu heteroseksistisille symboliarvoille. Tämä ei ilmeisesti valjennut noille heteroille, sillä he katsoivat minun arvostelleen vain ”akateemista maailmaa” olettaen, että en itse olekaan akateeminen henkilö saati kuulu tuohon maailmaan. Se akateeminen maailma, josta he katsoivat minun erottautuneen, olikin heidän oma ahdas liiterinsä.

Lahtinen vaikeroi minulle viime sanoikseen puhelimessa, että hän olisi kiinnostunut *sellaisen* lehden perustamisesta, jossa referee-menettely ei olisi yhtä tukahduttava kuin se on siinä muodossa, jossa ”Ville Lähde sitä ajoi”. Lehti oli tehnyt virheen myös nostaessaan kirjaani haukkuneen Tapani Kilpeläisen toimitusneuvostoon, ja Ville Lähde oli Leila Haaparannan ääni toimitusneuvostossa. Mutta mitä hän sitten ajoi? Taittaja Kimmo Jylhämö puolestaan selitteli, että hän itse oli aina kannattanut juttujeni julkaisemista heidän ”anarkistisessa toimituksessaan”. – Oliko lehteen tulossa vielä jokin minua koskeva kirjoitus? Kärpäset kun suunnittelevat yleensä jotain silloin, kun ne hierovat käsiään yhteen.

Itkekää minulle joki, kun haluatte lasillisen sittistä

Feminismikriittinen juttuni tuli vielä kerran takaisin kuin jälkilöyly kylmältä kiukaalta, kun lehti päätti julkaista Anita Seppä -nimisen naistutkijan laatiman häväistyskirjoituksen numerossaan 3/2006. Kyseisessä yhden sivun kolumnissa nimeltä ”Pseudotieteilijöitä” haukuttiin minun lisäkseni Osmo Tammisalo ja Jussi K. Niemelä. Seppä antautui muun muassa väittämään, että naistutkimusta arvostelevat omat tekstini ”eivät taatusti läpäisisi seulaa missään asiantuntevassa kansainvälisessä julkaisussa”. Kirjoituksessa minua, Tammisaloa ja Niemelää solvattiin röyhkeällä tavalla ”pseudotieteilijöiksi” ja ”äärioikeistolaisiksi”.[394] Pseudotieteilijän käsitettä olivat käyttäneet myös Niemelä ja Tammisalo arvostellessaan feministejä, mutta itse olin sanoutunut irti heidän edustamastaan naturalismista jo kiistellessäni Tammisalon kanssa *Yliopistolehdessä*, jossa Tammisalo oli antautunut pitämään homoseksuaalisuutta pelkästään biologisena ominaisuutena, moittimaan fenomenologista ajattelua sekä vaatimaan – jälleen kerran – ”rahojen palauttamista takaisin”.[395] *Niin & Näin* -lehden toimittajat ilmeisesti arvelivat voivansa lopettaa julkaisutoimintani koettamalla suututtaa minut sekä laittamalla

lehteen näitä häiriköiden ja rähinöitsijöiden herjoja, mutta onnistuin johtamaan heitä harhaan olemalla kaikesta huolimatta ystävällinen ja asennoitumalla kärsivällisesti.

Vastineoikeuteeni vedoten kirjoitin Sepälle *Niin & Näin* -lehden numeroon 4/2006 jutun ”Sitruunaisista sepityksistä kärpäslätkäsotaan”, jossa totesin, että feministit pitävät yleisenä oikeutenaan kolhia miesten mainetta, mutta jos joku mies ryhtyy arvostelemaan heitä itseään, he vaativat kriitikolle teloitustuomiota. Samalla toistin sanoutuneeni irti Niemelän ja Tammisalon ideologiasta jo aiemmin (tosin en ollut sen piiriin koskaan kuulunutkaan). Vastuullisen kirjoittajan pitäisikin ymmärtää olla rinnastamatta ajatuksiani sellaisten tyyppien näkemyksiin, joita en yleensäkään kannata, mutta Anita-parka mokasi omassa tietämättömyydessään pahimman kerran. *Niin & Näin* -lehdelle oli tärkeää varustaa Sepän juttu myös koko sivun peittävällä ”karismaattisella kuvalla”, jossa kirjoittaja esitti itseään. Lisäksi lehti teki Anita Sepästä (joka ei ole filosofi ollenkaan vaan taidehistorioitsija) vakituisen kolumnistin, joten toimituksen omasta kannasta ei jäänyt epäselvyyttä: kommarit kostivat minulle.

Tosiasiassa feministien ajattelu muodosti sellaisen lasitalon, että eipä heidän olisi kannattanut sieltä päin heitellä kiviä meidän kriittisten filosofien suuntaan. Huomion arvoista oli taaskin se, että Seppä ei pystynyt esittämään kerrassaan yhtään *argumenttia* sinänsä johdonmukaisesti etenevää feminisminkritiikkiäni vastaan, vaan hänen hyökkäyksensä koostui ainoastaan persoonani haukkumisesta (”pseudotieteilijä”, ”äärioikeistolainen”). Vaikka mitenpä kummassa feministien tahoilta olisi voinut järkeviä vastaväitteitä odottaakaan, kun kerran he eivät suostuneet ottamaan vastaan mitään informaatiota, ja loogisen argumentaation edessä heidän leukansa loksahti ammolleen kuin pajatson rahakouru? Tosiasiassa heidän olisi pitänyt ymmärtää sanojeni ja ilmaisujeni takana olevia ajatuksia sekä arvioida niitä eikä takertua persoonani heissä herättämiin mielikuviin. Sisällön arvostelu sanojan ominaisuuksien perusteella ei eroa mitenkään siitä, että pikkulapset haukkuvat toisiaan vaatteiden perusteella. Juuri siihen virheeseen nuo feministit toistuvasti sortuivat omassa raivokkaassa suvaitsevaisuudessaan.

Hekanahon, Tuhkasen ja Sepän hyökkäysten lisäksi nimeäni ja teoksiani kieltäydyttiin mainitsemasta sukupuolisuutta käsittelevässä *kirjallisuudessa*. Käytännössä nuo feministit kielsivät teokseni eivätkä malttaneet perehtyä ajatuksiini, mutta nimeäni käytettiin kyllä herjanheitossa, mikä osoitti niin sanottujen naistutkijoiden tiedepoliittisen moraalittomuuden. Myös yleisissä kirjastoissa olevia teoksiani on myöhemmin sabotoitu suttaamalla, ja niiden selkiä on murrettu sellaisista kohdista, joista näkee, että asialla ovat olleet analyyttiset systeemifilosofit, feministit ja äärivasemmistolaiset. Tällä tavoin nuo kollektivisoinnin kannattajat siis kohtelevat yhteisillä verovaroilla hankittua omaisuutta.

Myös tämänkertainen vastineeni sabotoitiin. Tere Vadén lyhensi teks-

tiäni ilman lupaani pitäen perusteenaan haluaan poistaa kirjoituksesta ”provosoivina” pitämänsä osat,[396] ja otsikko vesitettiin muotoon ”Puheenvuoro keskusteluun naistutkimuksesta”. Toimituksen menettelyssä oli jälleen kyse siitä, että heidän mielestään minua kohtaan sai kyllä esittää provokaatioita, mutta itse en olisi saanut vastata niihin. Toimittajat poistivat kirjoituksestani muun muassa seuraavat kohdat, jotka esitän nyt esimerkkeinä duuman tuomitsemista lauseista:

1) ”Yliopistossa, jossa demarikin oli aikoinaan ’oikeistolainen’, pidettiin perusteltuna, että stalinistit saivat lyödä esimerkiksi heideggerilaisia vaikka kuinka kovaa, mutta jos joku arvosteli heitä itseään, menetti tutkimustukensa. Hermot ja itsehillintä pettäneinä feministit puolestaan sepittävät sitruunaisia säkeitään miehille.”

2) ”Syynä siihen, miksi tutkijanaiset ovat arvostelleet miehiä varsin pidäkkeettömästi, lienee se, että puhuessaan naiset luottavat *vastuun* olevan vain mieskuulijoillaan, ja miesten oletetaan olevan imarreltuja siitä. Kyseessä lienee eräänlainen peniskateuden kompensaatio, jossa maskuliinista terää yritetään katkoa sanan säilällä. Naisten aggressiivisuus tieteissä ei olekaan vihamielisyyden ilmausta vaan suosion ja tunnustuksen tavoittelua. Niitä omasta puolestani suon myös naissukupuolelle, ja samalla tulisi muistaa, että miehetkin ovat herkkiä otuksia. Minusta olisi ihanaa nähdä, että feministit pystyisivät *nauttimaan* jostain ja sanomaan jotain sisällöllistä eivätkä performoisi vain omaa asemaansa. Psykoanalyyttisesti asian voisi kärjistää niin, että feministinen teoria on tätä nykyä fiksoitunut liiaksi itseään puskuroivaan klitorisen orgasmin vaiheeseen, kun sen kannattaisi pyrkiä *’zu den Sachen selbst’:* varsinaiseen vaginalliseen orgasmiin.”

Tätä ei siis olisi saanut sanoa. Yrittäessään kääntää Jenisein kulkusuuntaa kriitikoideni naamat vääntyivät luonnollisesti norsunvituille, sillä he ryhtyivät taistelemaan sellaista filosofia vastaan, jolle he eivät mitään mahda. Väitteet ”pseudotieteilijöistä” voi heittää romukoppaan, sillä en voi periaatteessakaan olla mikään pseudotieteilijä. Pseudotieteilijä on näennäistieteilijä, joka *yrittää* olla *tieteenharjoittaja*. Sen sijaan minä olen *filosofi*, ja filosofiaa voidaan aina pitää tulkinnanvaraisena, sillä filosofia koostuu tosiasioiden lisäksi myös mielipiteistä ja arvovalinnoista. Filosofia on osa ihmisen persoonaa, jolloin suuri osa klassisesta filosofiasta voidaan aina leimata joidenkin tieteisuskovaisten taholta ”henkilökohtaiseksi” tai ”pseudotieteeksi”. Todellisuudessa pahinta pseudotiedettä on juuri tuo naiivi usko tieteellisiin totuuksiin. Jos siis ei ole olemassa ehdotonta totuutta, ei ole olemassa valhetta, vilppiä eikä pseudotiedettäkään, vaan nämä käsitteet ovat merkkeinä skeptikoiden omasta objektivismin ja absolutismin vaatimuksesta samoin kuin heidän epäluuloisuutensakin.

Kiistojen myötä minulla alkoi olla jo niin paljon pieniä vihollisia, etten muista edes heidän kaikkien nimiään. Entä mikä oli yhteistä minua vastaan hyökänneille Tapani Kilpeläiselle, Pia Livia Hekanaholle, Mikko

Tuhkaselle, Jukka Koskelaiselle, Reino Lehtoselle ja Anita Sepälle? Totuus: kukaan heistä ei ole filosofi.

Likaiset legendat

Edellä esittämälläni katsauksella olen halunnut valottaa akateemisen julkaisutoiminnan puolueellisuutta ja tuoda näkyville sananvapauden ongelmia. Lehtikirjoitusteni ja vastineitteni ydin ei olekaan *niissä itsessään* vaan teksteistäni muodostuvassa *kokonaisuudessa*. Kertomukseni juoni kulkee irrallisina näyttäytyvien juttujeni ulkopuolella, ja johtopäätökset voidaan lukea tästä elämäkerrastani, joka käytyjen taisteluiden kautta oikeuttaa myös kyseiset kirjoitukset antamalla niille paikan filosofiani kokonaisuudessa.

Tapahtumien seikkaperäisellä analyysilla olen onnistunut osoittamaan ainakin yhden asian: artikkelieni saamat ristiriitaiset – paikoin jopa täysin päinvastaiset – palautteet näyttävät toteen, että tieteellisten lehtien julkaisukäytännöt ovat vailla moraalia ja että asiantuntijavaltaa käytetään mielipidevaltana. Johtopäätöstäni vastaan voidaan luonnollisesti väittää, että julkaisemisen mankeli kangertelee, koska tieteen olemukseen kuuluu tiedon välittäminen ja että julkaisuja on sen vuoksi kontrolloitava. – Mutta, mutta: tällainen näkemys lepää objektivistisen tiedonihanteen varassa. Kun kerran sitä puolueetonta ja riippumatonta tietoa ei humanistisissa ja yhteiskuntatieteellisissä asioissa yleensä ole, tämä tekee niin tiedonmuodostuksesta kuin tiedottamisestakin pelkkää politiikkaa.

Vaikka osa *Niin & Näin* -lehden toimittajista teki asioista samat johtopäätökset kuin itsekin tein, he eivät uskaltaneet sanoa mielipiteitään ääneen pelätessään saavansa feministien vesikauhuiset vaahdot naamalleen. Toimintansa tuloksena lehti pääsi kuitenkin siihen, mihin se pyrki. Lopetin kirjoittamisen kyseiseen julkaisuun, koska se tehtiin mahdottomaksi. Minua alettiin ripittää, ja tekstejäni viivytettiin, mikä pilasi niiden ajankohtaisuuden, eivätkä lupaukset julkaisuaikatauluista pitäneet enää lainkaan. Minun ”anarkismini” näyttääkin olevan erilaista kuin heidän, ja pysyn myös tulevaisuudessa individualistisilla ja liberalistisilla linjoilla.

Niin & Näin -lehti antaa nykyään varoittavan esimerkin siitä, miten käy, kun toimitus julkaisee vain sellaisia tekstejä, jotka se itse tuottaa. Minun nimelläni puolestaan voidaan julkaista vain sitä, mitä edustan. Juttujen pitäisi myös välittyä lukijoille ilman, että niitä relativoidaan ja saatetaan kyseenalaisiksi sekoittamalla niitä kollektiivisten ”teemojen” alaisuuteen. ”Kääntämisen ongelmia” oireellisesti märehtivä lehti ilmestyi jatkossakin kiiltäväkantisena tuoden tilaajilleen kinoksellisen pintalaminoitua paskaa.

Kardinaali: ”*Julistetaanko kirjat pannaan?*”
Paavi: ”*Pannaan, pannaan!*”

SANANVAPAUDEN ETIIKASTA

Tieteelliset aikakauslehdet ovat sananvapauden ongelma numero yksi. Niitä pahempia ovat vain tieteelliset kustantamot, joissa viivyttelemisen ja painostuksen periaatteet kohotetaan korkeimpaan eksponenttiin. Lehdissä juttujen julkaiseminen viipyy kuukausia; kustantamoissa kirjojen teko kestää vuosia. Useimmiten lehdet ja kustantajat eivät olekaan julkaisijoita vaan pimittäjiä, jotka sensuroivat epämieluisina pitämänsä tekstit. Filosofisen ja tieteellisen viestinnän kulmakivi on kuitenkin mahdollisimman laaja ja perusteellinen sananvapaus. Sen lähtökohtana on kirjoittajien oikeus sanoa asiansa ja vastaanottajien oikeus tietää. Tämän parempaa perustetta ajatustensa lausumiselle tieteellisillä foorumeilla ei ole – eikä tarvita. Koska juttujen tekijänoikeudet kuuluvat kirjoittajille, julkaisijoilla ei ole oikeutta vaatia aineistoihin sisällöllisiä muutoksia. Sananvapaus ei ole suhteellinen oikeus, jonka mukaan sitä pitäisi toteuttaa kontrollissa, vaan se on yksilön ehdoton oikeus, mihin viittaa jo edellä siteerattu Yhdistyneiden kansakuntien perusoikeuksien julistus. Sananvapautta ei siis tule kahlita ”sananvapauden asiantuntijoiden” kontrolliin, sillä asiantuntijavalta on eräs vallankäytön muoto, aivan kuten ”vääristä puheista” ja mielipiteistä loukkaantuminenkin. Ja historia osoittaa, että totalitarismien ensimmäinen uhri on sananvapaus. Tästä tiede sinänsä antaa valaisevan näytön. Yliopisto ei ole vapauden saareke, vaan se on vankeuden linnake, jossa kilpailu ja keskinäinen kateus pitävät huolen siitä, että filosofinen sanankäyttö kariutuu.

Internetin alennettua julkaisukynnystä sananvapautta uhataan jälleen yhtä pahasti kuin sortokausien ja sensuurin aikana. Syynä siihen on *poliittisen korrektiuden* tavoittelu. Miksi se sitten on niin vaarallinen aatteellinen muodostelma? Tehdäänpä hieman vertailua. Liberalismin ja individualismin kaltaiset poliittiset aatteet esiintyvät päämääriensä puolesta avoimesti, eivätkä ne pakota ketään kuohimaan omia käsityksiään saati että ne taivuttelisivat ihmisiä valehtelemaan vakaumuksiaan vastaan. Sen sijaan poliittisen korrektiuden vaatiminen perustuu ajatusten sensurointiin, tiedonvälityksen rajoittamiseen sekä valehtelemiseen itselle ja toisille ihmisille. Esimerkin poliittisen korrektiuden harjoittamisesta tarjoavat feminismi ja monikulttuurisuuden ideologia, joiden nimissä sananvapautta rajoitetaan myös yliopistoissa.

Poliittisesti korrekti huumorikaan ei ole yleensä hauskaa, kuten olemme nähneet muutamien monikulttuuristen televisio-ohjelmien, kuten Ählämsählämin ja Manne-TV:n, vastaanotosta. Pyöristelty ja sievistelty

huumori ei naurata. Vitsien tehtävänä on paljastaa alitajunnassa lymyileviä uskomuksia, asenteita ja arvoja. Jos sketseissä ja komedioissa ei saa paljastaa ihmisten häpeän ja pelon aiheita avoimesti, ne menettävät konflikteja laukaisevan luonteensa ja muuttuvat vilpillisiksi ja mitättömiksi. Myös feministit ovat yrittäneet tukahduttaa kaikki ne äänenpainot, joilla on arvosteltu naistutkimusta turhasta sukupuolieron kiistämisestä.

Monikulttuuri-ideologia puolestaan vaatii suvaitsemaan sellaisiakin kulttuureita, kuten islamia, joka ei itse suvaitse muita kulttuureita, polkee ihmisoikeuksia kaikkialla ja vaatii länsimaisia yhteiskuntia noudattamaan omia sääntöjään terrorin uhalla. Nauraminen osoittaisi asioiden todellisen luonteen, ja siksi oikeaoppiset islamistit eivät suvaitse edes pilapiirroksia. Ja kaiken arvostelun ulkopuolelle pyrkivät asettumaan nuo vihervasemmistolaiset tieteenharjoittajat, joilla on omasta mielestään yleislupa kaikkien muiden ihmisten solvaamiseen mutta joiden riveistä nouseva poru on sietämätöntä, mikäli heihin itseensä kohdistetaan vähäistäkin kritiikkiä. Joidenkin poliittisten ideologioiden kannattajia voi kuitenkin kunnioittaa, jos he uskovat asiaansa ja heillä on mielipiteilleen filosofisia perusteluja. Sen sijaan poliittinen korrektius on filosofian vihollinen, sillä se vaatii ihmisiä luopumaan kriittisyydestä ja omaksumaan sensuurin.

Heteronomisuuden eli toiseudenvaraisuuden pahin ilmaus on *sääntö*. ”Säännön seuraaminen” onkin analyyttisten filosofien hellimä esseenaihe ja pragmatistien mieluisin elämäntapaihanne. Jokaisen ihmisen pitäisi kuitenkin tietää, ettei filosofiassa ole mitään sääntöjä: filosofia on sotaa eikä englantilaista krikettiä. Niinpä filosofia ja sananvapauden etiikka eivät voikaan perustua ”sääntöjen ja ohjeiden” seuraamiseen vaan niiden jatkuvaan kyseenalaistamiseen, eikä useimpia normeja voida ensinkään kyseenalaistaa rikkomatta niitä.

Entä mitä merkitystä edellä sanotulla on oman asemani ja filosofiakäsitykseni kannalta? Lähes kaikki kirjoitukseni on pyritty asettamaan perusteettomien rajoitusten, poliittisen korrektiuden ja systemaattisen sensuurin alaisiksi. Sen vuoksi olen joutunut julkaisemaan suuren osan kirjoistani akateemisia rajoituksia uhmaten. Sitä, mitä olen halunnut sanoa, ei olisi kerta kaikkiaan voinut sanoa kahleissa olevien lehtien eikä kustantamojen palstoilla, sillä ne vaalivat juuri tuota poliittista korrektiutta. Tämä ei kuitenkaan merkinne, ettei julkaisuillani olisi arvoa. Pannaan julistaminen onkin seurannut kirjoitusteni filosofisuudesta: niiden tinkimättömyydestä ja omaehtoisuudesta. Yksilönvapauteen perustuva oikeus omien tulkintojen esittämiseen vastaa sananvapauden omaa ideaa. Lisäksi se on tieteen kokonaisedun mukaista, sillä itsenäisyyden ja omaehtoisuuden turvaava sananvapaus edistää *totuuden* julkituloa paremmin kuin kontrollin kahleet. Käytännöllisenä ehtona myös tässä kirjassa kertomieni tosiasioiden esiin tuomiselle on ollut se, että olen joutunut julkaisemaan kirjani perinteisen kustantamotoiminnan ulko-

puolella. Tämänkään kirjani kirjoittamista ei tukenut apurahalla sen enempää Suomen Akatemia kuin yksikään yliopisto tai mikään säätiö, vaikka tuon esille tärkeitä tosiasioita suomalaisen filosofian viime vuosikymmeniltä. Euroopan unioni ja Suomen kaupunkien rahastot kaatavat varoja tendenssimäisiin raportti- ja tilaustutkimuksiin, kunhan ne ovat niiden omien tiedepoliittisten linjausten mukaisia ja tähtäävät esimerkiksi monikulttuurisuuden, kansainvälistymisen, globalisaation ja internationalismin vauhdittamiseen. Mutta EU-miljoonien joukosta ei ole myönnetty mitään rahoitusta tämäntapaisen filosofian historian kirjoittamiseen, vaan minun on täytynyt sekä kirjoittaa että julkaista teokseni omin varoin. Lopulta tämä on koitunut tietysti yhtä arvokkaaksi niin kirjoittajalle kuin lukijoillekin.

Historia osoittaa, että juuri ketään ei kiinnosta lukea sensuroituja tai itsesensuroituja ajatuksia vaan ainoastaan sellaisia tekstejä, joiden kirjoittajat ovat rehellisiä ja edustavat itseään avoimesti. Tästä johtuu, että myös tutkijat hakeutuvat aina alkuperäisten käsikirjoitusten äärelle selvittääkseen, mitä mieltä filosofi tai kirjailija on ollut. Jos kirjoittajia painostetaan, kuten lehdissä ja kustantamoissa on tapana, he joutuvat selittelemään sanojaan jälkikäteen. Tukahduttavimman esteen muodostaa tällöin etukäteiskontrolli. Siksi olisi perusteltua luopua julkaisukynnyksestä kokonaan. Jollain lääketieteen kaltaisella aineellis-immanentilla tieteenalalla, jolla jonkun ihmisen henki on vaarassa, on kenties syytä olettaa tiettyjä ”objektiivisia tosiasioita” ja noudattaa julkaisukontrollia, tai muuten joku kuolee. Mutta sellaisilla tärkeämmillä tieteenaloilla, joiden piirissä pohditaan koko elämän *merkityksiä* (kuten filosofiassa, sosiologiassa ja taiteiden tutkimuksessa), valtaosa kysymyksistä on *tulkinnanvaraisia*. Niinpä myöskään referee-menettelyn kaltaiselle ennakkosensuurille ja ”totuuden” valikoimiselle ei ole syytä. Etukäteiskontrolli vain haittaa tieteellistä vuoropuhelua. Asioista voidaan keskustella riittävästi tekstien ilmestymisen jälkeen, ja tällöin myös dialogin idea toteutuu: ajatukset on sanottu, ja niistä käydään elävää keskustelua. Sen sijaan julkaisuihanteen mieltäminen ”kiistattomien” kirjoitusten painamiseksi kansainvälisissä aikakauskirjoissa on jouhien viemistä riiheen.

Entä miten eri filosofiakäsitysten välille repeytynyt kuilu näkyy julkaisukäytännöissä? Olin esittänyt yllä olevia ajatuksia muun muassa teoksessani *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa*, kun taas Sami Pihlström vaivautui haukkumaan kirjoituksiani *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä pitäen tieteen kulmakivenä ”vertaisarviointia”.[397] Jos kerran vertaisarviot ovat niin tärkeitä, miksi tämä Sami ei lähetä omia tekstejään minulle vertaisvartioitaviksi? Perusteltua olisi hoitaa yhdenvertaisesti myös filosofian professorinvirkoja, ja suostunkin keskustelemaan asiasta vain siinä tapauksessa, että myös minulle aletaan maksaa tuosta sosiaalisesta vaihdosta, moraalikorruptiosta ja keskinäisestä kaupankäynnistä palkkaa.

Kustantaja: kirjailijan vihollinen

Kustantamo- ja kirjakauppaporras on ollut kantona kaskessa halki aikojen, mutta kirjapainotekniikan kehityksen ja verkkojulkaisemisen myötä vitsauksesta ollaan pääsemässä eroon. Siinä, missä "tieteellisinä" itseään pitäviä kustantamoita on vaivannut kollektivismi, liikeyrityksiä on rasittanut kaupallisuus, jonka pyörteissä kirjojen kustantaminen on muodostunut *kirjailijoiden luovan työn hyödyntämiseksi* ja *kirjoittajien kustannuksella elämiseksi*. Tällöin köyhä kirjailija käytännössä elättää rikkaan kustantajan, joka maksaa tekijälle Suomen Kirjailijaliiton neuvottelemat viisitoista prosenttia myytyjen teosten arvonlisäverottomasta nettomyyntihinnasta. Suurimman voiton eli lähes puolet teoksen kokonaishinnasta korjaa kauppa, vaikka se tekee kirjan hyväksi vähiten. Tyypillistä on, että kustantamotkaan eivät näe myynnin kriteereinä kirjailijan ja teosten laatuominaisuuksia. Oman hysteriansa merkiksi ne eivät ole kiinnostuneita totuudesta vaan markkinoinnista ja rahasta.

Kun kustannuspäätöksiä tehdään kaupallisin ja markkinavetoisin perustein, filosofia alistetaan massakulttuurille, mikä banalisoi julkaisupolitiikan. Esimerkiksi suuret kustantamot tekevät "kaunokirjallisuutena" markkinoimansa viihdekirjallisuuden ohella vain sellaista "tietokirjallisuutta", joka tosiasiassa koostuu hyöty- ja käyttökirjoista, sodan ajan muistelmista sekä teknisluonteisista oppaista. Esseitä ne eivät paina lainkaan mutta panevat koviin kansiin puutarhanhoito-ohjeita, huoltokirjoja, viini-, kuva- ja käsityökirjoja, naisten selviytymisoppaita, kalentereita ja karttoja. Lisäksi kirjakaupat myyvät monenlaista auton taustapeiliin ripustettavaa rihkamaa. Tämä vastaa myös kustantamojen käsityksiä filosofiasta. Älyllistä ja yhteiskuntakriittistä kirjallisuutta ei julkaise kukaan. Mikäli jokin taho suostuu julkaisemaan yhteiskunnallisen pamfletin, kyseessä täytyy olla niin sanottu vaihtoehtokustantamo, jolla tarkoitetaan yleensä vasemmistolaisin periaattein toimivaa kirjankustantamoa. Tosiasiassa nekin toimivat vain taloudellisin perustein, ja siksi niiden toiminta on kaksinaismoralistista. Tarkoituksena on maksimoida liikevoitot julkaisemalla kirjoja vasemmistolaisille lukijoille ja siten täyttää välimaastoon jääviä markkinoita. Todettakoon, että tätä kirjaa ei ole kirjoitettu sen enempää Otavan, Tammen tai WSOY:n liikevoittojen kasvattamiseksi kuin minkään pienkustantamonkaan poliittisen linjan ilmentämiseksi vaan ainoastaan omien ajatusteni kertomiseksi. Totuutta puolestaan harvoin pidetään hyvänä mainoksena, ja monien mielestä se saattaa olla vastoin hyviä tapoja. Itse suositankin, että lukijat lainsäädännön puitteissa *kopioisivat* itselleen kustantamojen kirjat ja ostaisivat vain omakustanteet. Tällöin he vähentäisivät kustannusyhtiöiden valtaa, loisivat edellytyksiä vapaalle sanalle ja säästäisivät rahaa.

Jos olet itse sanankäyttäjä ja haluat, että kirjoituksiasi ei lueta, kirjoita

ihmeessä tieteelliseen lehteen. Jos taas haluat, että niitä luetaan, mutta et piittaa siitä, ettet saa sanoa näkemyksiäsi, julkaise kustantajan kautta. Sen sijaan ainoa keino sanoa todelliset ajatuksensa on julkaista teksti omin toimin.

Omakustantamista halveksutaan, mutta tosiasiassa omakustanteen status ei ole sen heikompi kuin kustanteenkaan. Myös väitöskirjoilta edellytettiin vanhan akateemisen tavan mukaan sitä, että ne julkaistaan omakustanteina. Tällä tavoin niitä voitiin pitää tekijänsä itsenäisyyden osoituksina. Lisäksi on muistettava, että maailmassa ei loppujen lopuksi ole muita kuin ”omakustanteita”. *Ajatus*-vuosikirja on Suomen Filosofisen Yhdistyksen omakustanne. Helsingin Sanomat oli pitkään vain Aatos Erkon ja hänen sukunsa oma kustanne. Otavan ja Yhtyneiden Kuvalehtien julkaisut ovat Reenpään suvun ja yhtiön hallituksessa istuvien Jorma Ollilan, Tauno Matomäen ja Henrik Ehrnroothin omia kustanteita. Liikevoittoa tavoittelemattomaksi ilmoittautuva Teos on Niklas Herlinin ja Ilkka Hiidenheimon varoilla perustettu omakustantamo, ja lisäksi tulevat Bonnierit, Gummerukset, Murdochit ja Ketoset…

Mediamogulien rinnalla sinnittelevä sanominen voi olla pientä, mutta vapaus sen sijaan on suurta. Siksi periaatteeni on: minun paperini, minun painomusteeni, minun kirjani!

Iloitkaamme?

”Me laitamme tämän paperisilppurista läpi.” Sanat ovat Gaudeamuksen kustannuspäällikkönä toimineen Jyrki Laineen.[398] Olin tarjonnut käsikirjoitustani *Minän rakentuminen ihmistieteissä* Gaudeamus Kirjan julkaistavaksi keväällä 1994 eli samanaikaisesti, kun lähetin sen myös Yliopistopainoon ja Atenaan. Jyrki Laineen aggressiivinen vastaus selittää teokseni merkityksen syvällisemmin kuin paraskaan kuvaus valmiin kirjan vastaanotosta. Olin arvostellut teoksessani muun muassa marxismia, postmodernismia ja naturalismia sekä esittänyt feminismin kritiikkiä. Olin edustanut transsendentaalista merkityksenteoriaa, joka puolustaa yksilönvapautta ja itsemääräämisoikeutta. Vastustin dialektisen materialismin yliyksilöllistä ideologiaa, joka vaikuttaa ihmisyksilöihin lannistavasti ja upottaa heidät sosiaalisten rajoitteiden suohon. Vihjekin edellä kuvattuun suuntaan saattoi punavihreään ja heteroseksuaaliseen arvomaailmaan luottavat kustantajat tietysti raivon valtaan. Ei siis puhettakaan, että he olisivat tukeneet kirjojeni julkaisemista, mutta he tekivät kyllä kaikkensa kieltääkseen kirjani. Kuten jo edellisissä luvuissa totesin, Atena osoitti teostani kohtaan vielä jonkinlaista kiinnostusta, mutta Gaudeamuksessa minulle näytettiin selvästi punaista valoa.

Gaudeamus ei nykyisinkään julkaise kirjoja, joissa edustetaan transsendentaalista ja ei-materialistista filosofiaa. Naturalismin ja biologismin

arvostelu on ”tieteellisestä edistyksellisyydestä” huolta kantavalle Gaudeamukselle kauhistus. Kun rohkenin tarjota vuoden 1997 keväällä Gaudeamuksen kustannettavaksi myös Simone Weilin filosofiaa käsittelevää väitöskirjaani *Rakkauden välittäjä*, Jyrki Laineen vastaus oli vähemmän kyyninen mutta yhtä tyly: ”Ei ole meidän kirja.”[399] Gaudeamus on julkaissut ihmistieteisiin ja humanistiseen ajatteluperinteeseen liittyviä teoksia vain, jos niissä edustetaan jotain naturalistista tai feminististä tendenssiä. Miksi muka Sara Heinämaan *Ele, tyyli ja sukupuoli* (1996) sopi Gaudeamuksen kustannusohjelmaan paremmin kuin oma väitöskirjani, jota on lopulta myytykin enemmän ja kahtena eri painoksena? Millä tavoin Petri Sipilän väitöskirja *Onko sukupuoli oikein?* (1998) puolsi paikkaansa Gaudeamuksen ohjelmassa, jos oma kirjani ei sitä tehnyt? Gaudeamus on kustantanut seksuaalivähemmistötutkimusta vain silloin, kun se on jonkin vasemmistolaisen tai feministisen tarkoitusperän mukaista tai kun teoksessa kiistetään sukupuoliero. Yhtiö suostui julkaisemaan myös Olli Stålströmin väitöskirjan, vaikka se ei ollut aivan yhtä feministinen kuin Gaudeamuksen kirjat yleensä, ja sitä ratkaisua Laineen seuraajaksi ylennetty Tuomas Seppä joutui omien sanojensa mukaan katumaan. Onkin vahinko, että kustantaja omaksui kohtalokkaiden käänteiden jälkeen itsesensuuria muistuttavan linjan.

Sen sijaan minuutta ja identiteettiä käsittelevän teokseni julkaisi Yliopistopaino, jonka kustannuspäällikkö Sirkka Stolt teki myönteisen julkaisupäätöksen. On vaikea ajatella, että Gaudeamus olisi julkaissut myöskään Lauri Rauhalan teoksia, joiden julkaiseminen jäi yksinomaan Yliopistopainon harteille. Rauhala oli tosin saanut Gaudeamuksen kautta julki yhden kirjansa, eli vuonna 1983 päivänvalon nähneen teoksensa *Ihmiskäsitys ihmistyössä*, mutta tämä selittyy sillä, että Sirkka Stolt toimi tuolloin Gaudeamuksen kustannuspäällikkönä ja siirtyi vasta myöhemmin Yliopistopainon palvelukseen. *Dialogista filosofiaa* en tarjonnut enää Gaudeamukselle lainkaan. Sen sijaan koetin tarjota kustantamolle *Työttömän kuolemaa*. Oli kuitenkin ikävää, että kustantajan piti paeta tekaistujen verukkeiden taakse.

Ylioppilaskunnan lehti- ja aarnipuut lienevät ripittäneet kustantajaa. Ylioppilaskunnan ryppäässä toimineiden organisaatioiden asennoituminen oli muutoinkin ristiriitaista. Olin puolustanut muun muassa opiskelijoiden ja jatko-opiskelijoiden asemaa ja vastustanut opiskeluaikojen ja opintotuen leikkauksia. Niinpä kirjoitin *Ylioppilaslehteä* varten myös ironisen kolumnin nimeltä ”Hengen fenomenologiaa”, jossa esittelin *Työttömän kuoleman* pääajatuksia ja arvostelin tiedepolitiikkaa. Ylioppilaslehden päätoimittaja Anna-Liina Kauhanen lupasi julkaista juttuni lehden numerossa 5/2004, joka oli suomalaisille kolumnisteille omistettu teemanumero. Päähuomio lehdessä annettiin Jyrki Lehtolalle, jota päätoimittaja piti kaikkien kolumnistien äitinä ja isänä ja jonka kuva painettiin asianmukaisesti lehden kanteen.

Hämmästykseni oli suuri huomattuani, että lehden tullessa painosta oma juttuni oli kadonnut, eikä sitä lupauksesta huolimatta julkaistu. Otinkin heti yhteyttä lehden toimitukseen, josta vastasi toimittaja Henrikki Timgren. Hän puolestaan valitti tapahtunutta tuntematta katoamisen syytä. Myös lehden päätoimittaja oli vaihtunut. Timgrenin mielestä juttuni olisi hyvin sopinut lehteen, ja hänkin kummasteli jutun häviämistä lehdestä. Itselleni syy oli selvä: lehden päätoimittaja oli viime töikseen sensuroinut kirjoitukseni ja yksinkertaisesti jättänyt sen pois. Koska kevät oli jo pitkällä, hyllytyksen saattoi hoitaa kätevästi, ja uusi päätoimittaja olisi taivaallisen tietämätön koko asiasta. Tapaus osoittaa, kuinka nopeasti lapset oppivat aikuisten menettelytavat. Lehden ja ylioppilaskunnan edun mukaista olisi ollut julkaista myös tämä manifestini, mutta päätoimittaja asetti näköjään oman etunsa ylioppilaskunnan edun edelle ja halusi varjella omaa työuraansa konfliktilta, jonka poleeminen juttuni olisi saattanut aiheuttaa. Tosiasiassa siihen ei olisi ollut syytä, ja kyseessä olikin vain henkilökohtainen vaientamisyritys, josta tappion kärsi ylioppilaskunta itse. Opiskelijoiden oikeuksia heikennettäessä ylioppilaskunnat voivat siis kiittää omaa johtoaan.

Freedom-writer is a freedom-fighter

Yliopistopainon kanssa julkaisutoimintani sujui hyvin, kunnes kollegani onnistuivat pilaamaan toimintaedellytykseni. He yrittivät vesittää jo *Dialogisen filosofian* julkaisemisen, ja *Työttömän kuolemaa* he vihasivat niin, että kirjan myynnistä vetäminen oli lähellä. Olin arvostellut myös *Dialogisessa filosofiassa* pragmatismia, marxismia, heteroseksismiä ja muita valtafilosofioita, mutta *Työttömän kuolemassa* edustin jo selvästi liberalismia vaatien muun muassa julkisen omaisuuden desosialisoimista.[400] Jan Rydmanin ohella erään osan minua vastaan suunnatusta hyökkäilystä muodosti edellä kuvatulla tavoin Sami Pihlström, joka kehtasi väittää, että näkemyksillään ”Hankamäki diskvalifioi itsensä” ja ettei työyhteiskunnan ongelmia muka voida ratkaista esittämilläni keinoilla.[401] Asian taustoja tuntematta Yliopistopainon johto asettui tietenkin ennen pitkää vihollisteni kannalle pelätessään palliensa puolesta. Niinpä Yliopistopaino pyrki sanoutumaan irti *Työttömän kuolemasta* jo tiedotuslehdessään 2/2004, jossa Minna Laukkanen ”otti henkivakuutuksen” antautumalla haastattelemaan yliopiston kansleria Kari Raiviota (ikään kuin lehdellä ei olisi ollut tärkeämpää kirjoitettavaa). Olin näet käsikirjoituksessani arvostellut Raiviota siitä, että hän vaati opiskelijoita mukautumaan valtiovallan pyrkimyksiin leikata opiskeluoikeuksia. Lehdessä Raivio puolestaan kehotti opiskelijoita ottamaan opintolainaa ja totesi, ettei hän voi ymmärtää, mistä opiskelijoiden pessimismi johtuu. Tunnustus olikin varmasti tosi. Virattomia ja varattomia opiskelijoita on

vaikea ymmärtää, kun itse nauttii lähes kymmenentuhannen euron kuukausipalkkaa. Lisäksi hän oli sitä kohtalaisen pöyhkeää mieltä, että ”aina on sellaisia ihmisiä, jotka eivät työllisty” ja että myös ”henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttavat työnsaantiin”.[402] Viesti oli selvä: virkaa ei anneta, jos ihminen on esimerkiksi homo, pessimisti, realisti tai filosofiasta väitellyt tohtori. Tästähän oli kyse.

Yritin saada Yliopistopainon kautta julkaistuksi vielä teokseni *Filosofiset viuhahdukset*, ja lähetin käsikirjoituksen kustantamoon maaliskuussa 2006. Markku Pääskynen, joka oli näyttänyt aiempien teosteni julkaisemiselle vihreää valoa, oli valitettavasti jäänyt juuri sairauslomalle työuupumuksen vuoksi, ja Sirkka Stolt oli eläkkeellä. Niinpä työni päätyi feministien käsiin. Uusi kustannuspäällikkö Minna Laukkanen oli haalinut tiimiinsä Jyväskylän ajoilta tuntemansa feministin ja postmodernistin, Riitta Koikkalaisen, joka oli aiemmin työskennellyt kirjoituksiini kielteisesti suhtautuneessa *Kulttuurintutkimus*-lehdessä. Kesäkuun kahdeksantena päivänä Koikkalainen ilmoitti kustantamon tehneen kirjastani kielteisen julkaisupäätöksen ja lähetti sen sähköpostitse ja varmimmaksi vakuudeksi myös painetulle lomakkeelle kirjoitettuna minulle. Koskaan ennen mikään kustantamo ei ole puolustellut huonoa omaatuntoaan yhtä puskuroidusti. Sen jälkeen hän jäi tietenkin lomalle. Soittaessani asiasta Minna Laukkaselle hän puolestaan ilmoitti olevansa pankissa lastensa kanssa, joten hänelläkin oli tärkeämpää tekemistä kuin huolehtia työasioistaan.

Kävin Yliopistopainossa viimeisen kerran syyskesällä 15.8.2006. Juuri ilmestynyt Rauhala-arvioni näytti kelvanneen sille, mutta omasta kirjastani kukaan ei suostunut puhumaan mitään. Rauhala oli luonnollisesti tarjonnut sekä Laukkaselle että Stoltille samppanjat audienssillaan (me puolestamme olimme siemailleet Rauhalan kanssa sherryä). Tavatessani Rauhalan myöhemmin Viiskulmassa hänen harppoessaan reippain askelin terveyskeskuksesta kotiin, hyväkuntoinen filosofi pahoitteli käsikirjoitukseni Yliopistopainossa saamaa kohtelua mutta lohdutteli minua arvostettavan ”kyllä tulevaisuudessa” vaikka aikani ”ei ollut nyt”. Rauhalan muistutus oli vähän niin kuin viikatemiehen lohdutus: se vahvisti, että ihmistä kyllä ymmärretään, kunhan hän ensin kuolee. Tämän mukaan filosofia kieltäydytään hyväksymästä sellaisena, kuin hän on: eläessään elävänä ja kuoltuaan kuolleena. Minulle lupaus ”elämästä tulevaisuudessa” olikin pelkkä epätoivon julistus.

Filosofiassa kieltämättä puhutaan paljon sellaisista ihmisistä, jotka eivät enää elä ja joita heidän oma aikansa laiminlöi. Mutta jälkikäteen käydyt keskustelut ja julkisuus tulevat aina liian myöhään. Ne ovat myöhässä ensinnäkin siksi, ettei filosofi ole enää itse vastaamassa häntä koskeviin näkemyksiin, ja ne ovat myöhässä siksi, että aika on ajanut asioiden ohi. Siksi filosofian pitää elää ajassa, ja ajankohtaiskirjojen aika on aina nyt. Yliopistomaailmassa näytetäänkin elettävän jonkinlaisessa

tyhjiössä, jossa aikakäsitys vääristyy. Ihmiset, jotka on kytketty virkoihinsa ikuisesti, menettävät otteensa todellisuudesta eivätkä ymmärrä vanhenevansa. He katsovat asioita *sub specie aeternitatis*, ikuisuuden näkökulmasta. Tämä irtaannuttaa heidät elävästä elämästä niin, että vasta kuolemansa hetkellä he ehkä oivaltavat koko elämänsä humahtaneen ohitseen, ja senkin he käsittävät luultavasti vain siksi, että edessä on väistämätön olotilan muutos. On siis kehnoa, jos ihmisen pitää elää satavuotiaaksi nähdäkseen kirjojensa tulevan painosta. En halunnut kuitenkaan torjua Rauhalan minua kohtaan osoittamaa hyväntahtoisuutta, sillä hän ilmoitti aikovansa testamentata kirjastonsakin minulle. Minä puolestani ilmoitin testamenttaavani oman kirjastoni hänelle, mikäli minä kuolen ennen häntä. – Mutta olihan toki tärkeää, että ainakin yksi filosofi oli tyytyväinen saatuaan teoksensa lopulta julki. Ystävällisyyden osoituksena Rauhala on lähettänyt minulle joka joulu sata euroa rahaa, joita minun on ollut vaikea ottaa vastaan siitä huolimatta, että ne ovat ainoat apurahat, jotka minulle on koskaan suotu. Niinpä olenkin lausunut kiitoksissani Laurille, että nämä hänen lahjansa menevät tätä myöten aikakirjoihin ja kansiin.

Sen sijaan *Filosofisten viuhahdusten* karanteeniin asettaminen oli mielestäni typerää. Laukkanen itse totesi muuan kirjailijatuttavansa maininneen hänelle erästä radio-ohjelmaani kuunneltuaan,[403] että olisi hyvä, jos eduskuntaankin saataisiin joku suorasanainen homo! *Filosofisten viuhahdusten* tultua painosta myös valtiotieteiden tohtori Erkki Kauhanen kehui uutta teostani radio-ohjelmassaan, joten kovin huono kirjani ei voinut olla.[404] Dosentti Panu Rajala puolestaan kirjoitti ohjelmasta myönteisen arvion blogiinsa, jossa hän kerskui, että ”kun keskustelijana oli filosofi Jukka Hankamäki, juttu kulki älykkäästi ja rivakasti”.[405] Siksi myöskään Laukkasen ei olisi kannattanut puhua korviani täyteen perheasioita vain peitelläkseen sitä, ettei hän halunnut julkaista kirjaani ”poliittiseen korrektiuteen” liittyvistä syistä.

Virallisena tekosyynä kielteisen kustannuspäätöksen tekemiseen Laukkanen käyttikin sitä, että ”uuden hallinnosta tulleen määräyksen” mukaisesti kustantamo voi julkaista vain oppikirjoja, jotka on hyväksytty tutkintovaatimuksiin. Tämä oli epäuskottavaa, sillä eihän kustannuspäätöksiä tehtäessä voida tietää, mitkä julkaisut lopulta päätyvät oppikirjoiksi. Kustantamojen kahlitseminen ”oppikirjojen” julkaisemiseen olisi sananvapaudenkin kannalta moraalitonta, sillä julkaisupäätösten tekeminen kiertyisi tällöin viranomaisten valvontaan. Tutkintovaatimuksista päättävät viime kädessä tiedekunnat, jotka tekevät ratkaisunsa professorien esityksestä. Niiden päätökset puolestaan pitää alistaa opetusministeriön vahvistettaviksi. Tällä tavoin läpi ei pääsisi enää mitään viranomaisvallan vastaista filosofiaa. Minua ihmetytti, ettei yliopiston hallinnossa toimivien pelureiden ja heidän sihteeriensä vihjailevuus ollut ovelampaa.

Parin seuraavan vuoden kuluessa Yliopistopainossa ajauduttiin täysin hössälemäiseen tilaan. Yliopistopainon sankarillisimpia tekoja oli jatkossa julkaista vain sen tyyppisiä naurettavia nimikkeitä, kuten *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*.[406] Ei siis ihme, että Yliopistopainon yhdistämistä Gaudeamukseen alettiin puuhata heti, kun kustannusyksikön johtoon olivat astuneet naiset, joita voitiin pitää heikohkoina johtajina. Kuin kostoksi kirjojeni julkaisemisesta Yliopistopaino myi kustannusyksikkönsä yllättäen Gaudeamukselle Vapun päivänä 2007, jonka jälkeen Finlandia-palkintoehdokkaanakin ollut Markku Pääskynen ja Minna Laukkanen poistettiin huomaamatta sen henkilökunnasta. Gaudeamuksessa sai jatkaa vain postmodernistina tunnettu Riitta Koikkalainen, joka oli aloittanut työt vasta vähän aikaa sitten ja oli kustantamon kokemattomin työntekijä. Kaikki oli vihdoin saatettu "saman sateenvarjon alle" ja "ammattitaitoinen työvoima sai uuden kodin", kuten Reino Lantto ja Tuomas Seppä totesivat lehdessä toisiaan kiitellen.[407] Tämän jälkeen kirjojani on ollut vaikea saada kirjakaupoista, ja esimerkiksi Akateeminen Kirjakauppa on tiedustelujen yhteydessä merkinnyt ne "ei toimitettaviksi", vaikka kustantajan ilmoituksen mukaan niitä on edelleen varastossa.

Gaudeamuksen "brandiosaamista" kehuttaessa tuskin taaskaan huomattiin, kuinka pahoin kustannusyksiköstä luopuminen oli vahingoittanut Yliopistopainon omaa brandia sekä niiden kirjoittajien teoksia, jotka oli jo julkaistu Yliopistopainon merkeissä. Edes Kirsti Simonsuuren yhdessä muiden kirjoittajien kanssa *Yliopisto*-lehteen laatima vetoomus ei auttanut, vaan minulle myötämielinen kustantamo lopetettiin sopimuksella, joka valmisteltiin salassa yliopistoyhteisöltä ja julkiselta sanalta.[408] Kustantamon johtoon asettui Gaudeamuksesta tuttu Tuomas Seppä, joka ei tee kirjoja minulle, ja yhdeksi osaomistajaksi tuli Helsingin yliopisto, jonka toimitusjohtajana toimii teoksiani kuristusotteella syleilevä Ilkka Niiniluoto. – Ruma temppu.

Kafkamainen kustantaja

Jälkinäytös asiassa saatiin syksyllä 2008, kun eräs opiskelija kysyi minulta, miksi teostani *Työttömän kuolema* ei saa sen enempää kirjakaupoista kuin kustantamostakaan. Niinpä kysyin kirjojeni myyntitilannetta Gaudeamuksesta, jolle Yliopistopainon kanssa solmimani kustannussopimukset olivat siirtyneet ja jota ne sitoivat. Uunituore myynti- ja markkinointipäällikkö Riitta Korpipää vastasi minulle tuolloin, että *Dialoginen filosofia* oli päässyt loppumaan, että "kustannusjohtajamme Tuomas Sepän toiveesta emme myy toista kirjaasi" ja että "kirjasi on vedetty myynnistä".[409] – Siis vedetty myynnistä – Taas! Minua ei kiinnosta paljoakaan se, minkälaisen kuvan tämän kirjan lukijat saavat Gaudeamuksen ammattietiikasta tai sen markkinoinnin toimivuudesta. Minua

kiinnostaa vain se, että kaapattuaan kustantamomme Tuomas Seppä oli syyllistynyt lainrikkomukseen. Kustantamolla oli tekijänoikeuslain 33. pykälän mukainen velvollisuus huolehtia teosteni jakelusta viimeiseen niteeseen asti, ja lisäksi Suomen Kustannusyhdistyksen hallituksessa istuva Seppä oli rikkonut räikeästi perustuslain sananvapaussäädöksiä ja tieteen eettisiä periaatteita. Asia korpesi markkinointipäällikkönä toimivan Riitan päätä ilmeisesti niin pahoin, että hän kieltäytyi "tietämästä mitään" ja kehoitti osoittamaan kaikki kysymykset Sepälle. Mutta tuskin Korpipääkään oli niin asioista pihalla kuin hän joutui virkansa puolesta esittämään. Soitinkin Tuomas Sepälle seuraavana päivänä ja kysyin, miksi hän hautoi kirjojani kuin hanhiemo.

Seppä vastasi, että olin kuulemma käyttänyt kirjassani *ad hominem* -argumentteja arvostellessani tiedepolitiikkaa. – Kuinka kauheaa! Miten ylipäänsä voisin arvostella yliopiston hallintoa mainitsematta ketään nimeltä ja kertomatta myös johtopäätöksiäni siitä, millaisia nämä henkilöt mielestäni ovat? Ja mikä kirjassani oli sensuroimisen arvoista? – Siihen Seppä ei kyennyt antamaan minkäänlaista vastausta. Entä miksi *minun* esittämäni *ad hominem* -tulkinnat olivat muka vaarallisia, kun kerran *hänen itsensä minusta ja teoksestani* esittämät loukkaukset eivät olleet "henkilökohtaisia"? Häikäilemättömään tyyliinsä Seppä viittasi vain siihen, ettei hän ollut alun perinkään halunnut julkaista kirjaani Gaudeamuksen kautta ja että hän ei "halua seistä sen takana". Totuus on, että Gaudeamuksen pikku-Napoleonia ei ollut *pyydetty* seisomaan teokseni takana mutta ei sen päällä eikä edessäkään, vaan *laki* velvoitti kustantamoa pitämään kirjani saatavilla. Tuomas Seppä olisi voinut vetää myynnistä itse toimittamansa Heikki Patomäen kirjan nimeltä *Yliopisto oyj*, jossa esitettiin samantapaista tiedepolitiikan kritiikkiä kuin omassani ja joka sitä paitsi ilmestyi minun kirjani jälkeen. Sen sijaan *Työttömän kuolemassa* oli minun ja Yliopistopainon nimi – ei Tuomas Sepän eikä Gaudeamuksen nimeä.

Henkilökohtainen ajojahti lankulle laitettua kirjaani kohtaan siis jatkui ja jatkuu yhä. Mikäli joku yliopistoyhteisön jäsenistä ei ole tyytyväinen siihen, mitä minä heistä tässä yhteydessä sanon, älköön kukaan tulko väittämään minulle, ettei ole voinut vaikuttaa asioiden kulkuun. Lopulta myös Sepän maininnat "asiassa pysymisestä" "henkilökohtaisuuksien" sijasta olivat epäkunnioittavia. Mikä hän luuli olevansa sanelemaan sen, mistä tässä maailmassa saa puhua ja kuinka – kaikkien omien väärinkäytöstensä jälkeen? Sen, *mistä asiasta* loppujen lopuksi puhutaan, määrän nyt minä. Sitä paitsi filosofia *on* hyvin henkilökohtaista.

Seppä meni tekemään elämänsä tyhmyyden luullen voivansa istua kirjojeni päällä ja pitää niitä kaapissa. Teoksen ilmestymisestä oli syksyllä 2008 kulunut jo kolme ja puoli vuotta aikaa, eikä sitä vastaan olisi edes periaatteessa voitu osoittaa mitään, mikä olisi aiheuttanut sen laillisen myynnistä poistamisen. Koska Sepän toiminta rikkoi kustannussopimusta

ja tekijänoikeuslakia ja oli lisäksi sananvapauden ja tieteen etiikan vastainen, laadin asiasta kirjallisen kantelun Suomen Kustannusyhdistykselle ja Helsingin yliopiston rehtorille vaatien kirjani pitämistä myynnissä ja Tuomas Sepän erottamista tehtävistään.[410] Kustannusyhdistys on vaiennut asiasta eikä ole toistaiseksi toimittanut minulle edes saapumisilmoitusta kanteluni vastaanotosta, joten siltä osin *Työttömän kuolemasta* näyttää tulevan akateemisen toisinajattelun klassikko. Toisinajattelu on kylläkin tässä yhteydessä eräänlaista myötäajattelua ja enemmistön kanssa samaa mieltä olemista, sillä kirjani takana seisoo suuri osa yliopistoyhteisön jäsenistä. Yliopistoa, jossa kirjat ”katoavat”, johtaa sotilasjuntta.

Rehtori puolestaan kierteli ja kaarteli siirtäen asian HYY-yhtymälle, jonka toimitusjohtaja Heikki Härö vastasi minulle 9.12.2008 päiväämällään kirjeellä väittäen, että *Työttömän kuolemaa* koskeva kiista johtuu vain kommunikaatio-ongelmista. Samalla hän puolustautui hyökkäämällä ja koetti kiistää teokseni *Dialoginen filosofia* toisen painoksen (2008) omatoimisen julkaisuoikeuteni, jonka hän väitti kuuluvan Gaudeamukselle, vaikka kyseessä on laajennettu ja ajantasaistettu laitos, jonka tekijänoikeudet kuuluvat yksiselitteisesti ja kokonaisuudessaan minulle. Olinkin Gaudeamuksen laiminlyöntien vuoksi julkaissut *Dialogisesta filosofiasta* uudistetun painoksen samanaikaisesti, kun toisen kirjani rippeitä ilmeisesti poltettiin rehtorinkanslian kamiinassa.

Teosteni sensuroinnilla ei ole ollut minulle suurta taloudellista merkitystä, mutta se osoittaa, millaista henkistä väkivaltaa kustantamoissa harjoitetaan yliopiston virkamiesten suostumuksella. Kerta oli jo vaikka kuinka mones, kun kirjojani yritettiin repiä kappaleiksi, ja ihmettelin, miksi helvetissä kaikenlaiset pikku kiristäjät ahdistelevat koko ajan, jatkuvasti ja hellittämättömästi juuri minua! Ensin he sensuroivat yhden kirjani, ja sitten he pyrkivät pitämään toisesta kiinni hohtimilla, vaikka olivat itse pilanneet maineensa, nollanneet luottamuksensa ja luulleet voivansa sosialisoida kirjallisen omaisuuteni, jonka olin joutunut tuottamaankin ilman rahoitusta. Siitä, että tämän kertomuksen seuraaminen voi muodostua painajaiseksi myös lukijoille, syytän näin ollen pelkästään vihollistahojani.

Harkitsin pitkään, teenkö asiasta julkisen ja vienkö sen esimerkiksi iltapäivälehtiin, joiden lööpeistä voisi seuraavana päivänä lukea, että ”Gaudeamus sensuroi homoseksuaalisen tohtorin tiedepoliittisen kirjan”. Koska mainekiintiöni alkaa olla täynnä, päätin jättää asian kohteliaasti siihen. Sitä paitsi lehdet täyttyivät jo erään toisen sananvapauden alalla sattuneen syrjintätapauksen käsittelystä, joten minun kaltaiseni tuntemattoman filosofin asiat tuskin olisivat ketään kiinnostaneet. Vain pari viikkoa aiemmin Alma Media Oy oli perunut Lapin Kansan päätoimittajaksi valitun Johanna Korhosen nimityksen saatuaan tietää, että hän on lesbo ja elää homoseksuaalisessa parisuhteessa.[411] Ideologinen diskrimi-

naatio, salailu ja peittely ovat yleisiä julkaisualalla, jolla jatkuvasti kohdataan ja käsitellään aatteellisia konflikteja. Niinpä myös syrjintä, vaientaminen sekä peittely tapahtuvat aina epäsuorasti: erilaisten verukkeiden kautta. Toisaalta en usko, että lehdistö olisi nostanut myöskään Korhosen puolesta mekkalaa, ellei sortotoimien kohteena olisi ollut nimenomaan nainen, jonka asioiden ajo aina sopii feministisen liikkeen agendaan – aivan siitä huolimatta, että Korhosella ei näyttänyt olevan loppujen lopuksi muuta sanottavaa eikä edustettavaa kuin oma itsensä.

Lady Like

Jo väitöskirjassani *Rakkauden välittäjä* olin viljellyt marxisminkritiikkiä, ja näkemyksiäni oli vihattu Tampereen yliopistossa. Se olikin helppoa, sillä kollegani olettivat, että Simone Weil olisi suhteellisen heikosti tunnettuna filosofina kevyesti kumoon käännettävissä. Tosiasiassa hän oli eräänlainen oman aikansa Ayn Rand osoittautuen myös filosofian klassikoksi. Jatkoin sosialismin arvostelua anarkismia käsittelevässä kirjassani *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa*, jonka julkaisi väitöskirjani tavoin Like. Mukavaa olikin, että vaihtoehtokustantamona tunnettu puoti suostui tekemään kollektiivisia totaliteetteja arvostelevat kirjani. Mutta myös Likessä kirjojeni teko viipyi puolitoista vuotta, ja niiden painosta tulo näytti olevan onnen kauppaa. Luultavasti Like teki Weil-teokseni vain siksi, että se voitiin mieltää pimppikirjaksi, ja anarkismikirjani se julkaisi varmaankin siksi, että teosta saattoi erehtyä pitämään jonkinlaisena kommunistisena manifestina, vaikka kyse oli lähinnä anarkoliberalististen teorioiden esittelystä.

Kustantajien harjoittama viivyttely ansaitseekin tässä yhteydessä muutaman maininnan, joilla voi olla yleistä merkitystä sananvapaudelle. Kustantajille tyypillinen *jahkailu* tekee kirjoittamistyön usein mahdottomaksi, kun kirjoittaja ei tiedä, tekeekö kustantaja kirjaa vai ei ja kannattaisiko hänen lähestyä käsikirjoituksellaan jotain toista tahoa. Sekä Yliopistopainossa että Likessä kustannussopimus suostuttiin kirjoittamaan vasta kirjanvalmistuksen loppusuoralla. Ja jos kyseessä on esimerkiksi lyhentämisehdotus, kustantajan pitäisi kertoa näkemyksistään kirjoittajalle heti, jotta kirjoittaja voisi tehdä tekstejään koskevia ratkaisuja, eli jatkaa työtään. Tämänsisältöisistä muutosehdotuksista pitäisi saada tieto nopeasti, sillä näin kirjailija voisi ottaa ne huomioon muita teoksia suunnitellessaan ja sisällyttää lyhennetyn aineksen esimerkiksi johonkin toiseen kirjaansa. Omissa teksteissäni ei tosin ole ollut mitään lyhentämistä, enkä olisi lyhennyksiin suostunutkaan.

Kustantajat voivat myös käyttää julkaisupoliittista asemaansa täysin mielivaltaisesti ja sokaista itsensä tiedustelemalla lausuntoja sellaisilta tahoilta, joiden palautteet eivät ole kenellekään eduksi. Muiden muassa

anarkismikirjani toinen referee katsoi lausunnossaan, että kirjani nimi on yliampuva eikä vastaa teoksen sisältöä.[412] – Mutta kuka hänelle oli opettanut filosofiaa? Melkeinpä kaikki muut tahot ovat arvioineet teokseni nimeä iskeväksi ja onnistuneeksi kirjan tultua painosta. Refereiden toiminnassa ongelmallista on sekin, että he mieltävät tehtäväkseen *kritiikin* esittämisen. Se, että heiltä pyydetään *lausunto*, ei tietenkään tarkoita, että heiltä odotettaisiin kritiikkiä. Jos mitään kritisoitavaa ei ole, referee voisi aivan hyvin myöntää sen.

Ennen Otavalle myyntiään Like oli tullut tiensä päähän. Tämä koskee yhtä hyvin sen toiminta-ajatusta kuin käytännön menettelytapojakin. Liken pääomistaja ja toimitusjohtaja Hannu Paloviita oli saanut kahdeksantoista vuoden aikana Liken toimimaan kohtalaisesti. Likessä oli oivallettu, että ihmiset etsivät kirjallisuudesta vaihtoehtoisia maailmoja. Kukaan ei jaksanut lukea samoja vanhoja kliseitä, joita esitettiin koulukirjamaisina totuuksina suurten kustantamojen julkaisemissa filosofian oppikirjoissa. Gaudeamuksen ja Vastapainon tapaiset ”tieteelliset kustantamot” puolestaan tuottivat kuivan rahisevaa kirjallisuutta, jossa ei ollut aineksia rohkeaan eikä omaehtoiseen ajatteluun. ”Kriittiseksi kirjallisuudeksi” näissä kustantamoissa sanottiinkin lähinnä 1970-lukulaista vallankumouskirjallisuutta ja sosiologien yhteisjulkaisuja. Tuloksena oli kolmen sanan teosnimikkeitä, kuten ”Tiede, tutkimus ja etiikka” tai ”Tieteenfilosofia, moraali ja talous”, joissa lauma puoliksi oppineita löi päänsä yhteen tuottaakseen projektirahojen pitämiseen oikeuttavan kirjoituskokoelman. Like puolestaan ei aliarvioinut lukijoitaan vaan julkaisi kirjoja, jotka olivat uusia ja erilaisia aina teosten graafista asua myöten. Lopulta tämä linja katkesi.

Kasvavien yritysten tavoin Likessä oli jouduttu laajenemaan joko hakemalla rahaa pankista, fuusioitumalla isompaan yritykseen tai keskittymällä päätoimialaan, eli kirjojen tekoon. Toimitusjohtaja oli valinnut näistä vaihtoehdoista viimeksi mainitun, mutta myös fuusioitumista Tammen kanssa oli pohdittu. Keskittyminen kirjojen tekoon johti aikanaan siihen, että lehden tekoa kannattanut siipi sanottiin irti tai irtisanoutui itse *Like-uutisten* lopettamisen myötä. Likestä evakuoituneiden Jyrki Niemisen ja Timo Ernamon WSOY:n sisälle perustama Johnny Kniga ei kuitenkaan herättänyt uskottavuutta kriittisten lukijoiden keskuudessa, sillä se keskittyi vain viihde- ja musiikkikirjojen tekoon, ja huonosti tuottavien yksiköiden tavoin se kutistettiin nopeasti kahden miehen kustantamoksi suuressa pörssiyhtiössä. Samanaikaisesti Liken linja pyöristyi ja pehmentyi. Kustannustoimittajina ei työskennellyt enää yhtään miestä. Kun Paloviita marraskuussa 2005 myi firmansa Otavalle, hän tiesi mitä teki, sillä Likestä oli tullut suomalaisen kirjankustannustoiminnan kärkeen noussut brandi. Kirjakauppatoiminnan hän päätti pitää itsellään, koska kirjakauppojen myyntikate on varsin korkea verrattuna kustannusyksiköiden tuottamiin voittoihin. Paloviita onkin viisas

talousmies. Lisäksi oli nähtävissä, ettei Likellä olisi enää paljoa voitettavaa, ja jo lehden teosta luovuttaessa Like oli saavuttanut sen, mikä saavutettavissa oli. Firman laittaminen lihoiksi osui oikeaan aikaan. Liken naisistumista vahvisti vielä se, että uudeksi toimitusjohtajaksi nimitettiin Otavasta rekrytoitu Päivi Isosaari, joka ohjasi kustantamon entistä selvemmin feministisille vesille. Lopulta Likekään ei tehnyt juuri muuta kuin massoja kosiskelevia matkaoppaita sekä rock- ja harrastekirjoja, joilla on faneja eli ”valmiit markkinat”. Tämä oli kuolinisku sille miehekkäälle kulttuuri- ja yhteiskuntakriittiselle linjalle, josta Like oli tullut tunnetuksi. Sitä rataa jatkoi lopulta Into.

Viimeisimpien vuosien aikana Liken toiminta oli muuttunut myös kaksinaismoralistiseksi. Kustantamon alkuperäisenä toimintaideana oli julkaista iskevää yhteiskunnallista kirjallisuutta, mutta lopulta kustantamo pyrki hyödyntämään omaa markkina-aluettaan täysin kapitalistisin periaattein: koettaen kiskoa rahaa niiltä sosialisteilta, jotka ahmivat yhteiskuntakriittisiä kirjoja. Vaihtoehtokustantamona aloittanut Like joutuikin toteamaan kapitalismin karmean totuuden, joka on se, että jokaisen yrittäjän pitää pyrkiä liikevoittojen tavoitteluun kovassa kilpailussa. Lopulta tuo ”vaihtoehtokirjallisuus” oli populaaria valtavirtaa. Siksi on kenties ymmärrettävää, ettei Likekään julkaissut *Filosofisia viuhahduksia*, jossa kritisoin maailmanlaajuiseksi ryöstäytynyttä massakulttuuria ja etsin syitä mediassa ja arkitodellisuudessa yleistyneeseen vauhdin palvontaan. Liken kustannuspäälliköksi päätyneen Niiniluodon oppilaan, Petri Stenmanin, käsissä *Filosofiset viuhahdukset* sivuutettiin todennäköisesti samasta syystä kuin Yliopistopainossakin: siksi, että julkaisin esseideni joukossa myös feminismin ja naistutkimuksen kritiikkiä.

Jo anarkismikirjassani oli tuhannen skorpionin myrkky, ja yliopiston hallinto suivaantui siitä niin, että se ei jatkanut yliopiston omistamassa kiinteistössä, Vuorikatu 5:ssä, sijainneen Liken kirjakaupan vuokrasopimusta vaan laittoi koko talon remonttiin. Jouluun 2006 mennessä kauppa joutui vetäytymään yliopiston tiloista siirtyen naapurikseni Isolle Roobertinkadulle. Näin yliopisto halusi palkita Liken minua kohtaan osoittaman suopeuden ja todistella, ettei kirjojeni julkaiseminen kannata.

Kun kustantamosta tehtiin naistenlehti

Olen myös toisinaan lähestynyt tekstieni kanssa niin sanottuja suuria kustantamoita, en kylläkään omasta aloitteestani, vaan lähinnä erityyppisen välitystoiminnan kautta. Jussi Parviainen ilmoitti teoksiini taannoin tutustuttuaan olevansa huolissaan siitä, ettei minulla ollut ”kunnon kustantajaa”. Hän oli maininnut asiasta jo jutellessaan Marja-Leena Aarnion kanssa WSOY:ssä. Syksyllä 2005 kustannusosakeyhtiö Tammen uudeksi markkinointijohtajaksi nimitettiin Anne-Marie Suoma-

lainen, joka oli Parviaisen tuttu ja joka oli aiemmin toiminut Yhtyneissä Kuvalehdissä. Parviaisen mielestä kustantajien kehno asennoituminen minua kohtaan oli ”synti”, minkä hän mainitsi myös Tammeen siirtyneelle Suomalaiselle. Niinpä hän otti yhteyttä Suomalaiseen ja esitteli minut hänelle. Jussin selitettyä, että tietokoneeni kovalevy pullistelee erinomaisia tekstejä, Suomalainen kutsui minut konttorilleen palaveriin vuoden 2006 alussa.

Istuin tammikuun 4. päivänä kustantajan kahvihuoneessa ympärilläni viisi naishenkilöä: toimitusjohtaja Anne Valsta, kustannuspäällikkö Tuula Kousa, markkinointijohtaja Anne-Marie Suomalainen ja pari kustannustoimittajaa. Toimitin heille käsikirjoitukseni *Filosofiset viuhahdukset* ja liitin mukaan tietoja itsestäni sekä aiemmista julkaisuistani. Läsnäolijat olivat kiinnostuneita teksteistäni, ja välillä he puhuivat minulle kuin olisin heidän työntekijänsä ja välillä kuin olisin heidän asiakkaansa. Toimitusjohtaja ja kustannuspäällikkö katsoivat merkittävästi toisiinsa esitellessäni teokseni yhteiskuntakriittiseksi kirjaksi, joiden kustantamisesta Tammi oli ollut perinteisesti kiinnostunut. Yhtiön strategiaan kuuluisi tulevaisuudessakin markkinoiden valtaaminen tavoittelemalla Liken entistä linjaa. Esseekokoelmani julkaisemista olisi puoltanut esimerkiksi se, että Tammi oli aiemmin tehnyt vastaavanlaisen kirjan muiden muassa Arne Nevanlinnalle, jonka *Niin & Näin* -lehdessä julkaistut kolumnit kustantaja oli koonnut kirjaksi.[413] Samaan tapaan Tammi oli julkaissut Pertti ”Lande” Lindforsin muistelmat.[414] Painaisiko se siis minunkin kirjaani? Kahvihetki päättyi iloisiin tunnelmiin, ja toimitus vakuutteli minulle, että kyllä tästä kirja tulee, eikä sitä tarvitsisi toimitusjohtajan mielestä edes muokata, kun kerran teksti oli valmis. Poistuessani Tammesta markkinointijohtaja totesi minulle, että ”varmaankin tapaamme vielä”. Hän jopa lupasi esitellä minut Jari Sarasvuolle, johon hän oli tutustunut Anna-lehden markkinointitehtävissä. (Tämä oli jo toinen kustantaja, joka halusi yhdistää minut Sarasvuohon.)

Tuosta toteamuksesta arvasin, kuinka kävisi, kunhan nuo perheenäidit ehtisivät lukea käsikirjoitukseni ja pääsisivät jyvälle siitä, mitä edustin. Ilmaisin epäilykseni myös Jussille, joka vakuutteli kuitenkin kaiken olevan kunnossa ja kirjan ilmestyvän: miksi he eivät ottaisi julkaistavakseen ”valmiin kirjailijan” teosta? Syy siihen selvisi pian.

Anne-Marie Suomalainen ei vastannut yhteenkään sähköpostiviestiini seuraavien kolmen kuukauden aikana. Soittaessani hänelle puhelimella hän oli kiitämässä kadulla, ja firmassa oli kuulemma kauhea ”kiire”. Ei ihme, että työpaikoilla on kiire, kun niiden työntekijät eivät ehdi tehdä muuta kuin huolehtia perheasioistaan. Suomalainen mainitsikin minulle spontaanisti, että käsikirjoitukseni on koetettu saada jonkun sellaisen toimittajan käsiin, jolla ei olisi perhettä, hänellä itsellään kun oli kiire perheensä kanssa hiihtolomalle… – No niin. Myös henkilökuntaa oli tullut ja mennyt talossa. *Image*-lehden entinen toimittaja ja Tammen pit-

käaikainen kustannusjohtaja Jaakko Tapaninen oli yllättäen irtisanoutunut tehtävistään, eikä talossa näyttänyt olevan enää muita kuin feministejä. Ja Suomalainen puolestaan neuvoi minua soittamaan Tuula Kousalle, joka puolestaan kertoi, että heillä on kyllä ollut ”ihan tällaisia järjestelyistäkin johtuvia syitä”. Olisi ollut kiinnostavaa tietää, mitä olivat ne *todelliset* syyt, joiden varassa toimitus pallotteli kirjani käsikirjoitusta. Ilmeisesti kyse oli siitä, että olin arvostellut teoksessani tiettyjä perhearvoja enkä taatusti edustanut naistenlehtien aatemaailmaa. Olin myös kirjoittanut erään tekstini alaotsikoksi ”Jeesus Kristus homoseksuaali”.

Tiedusteluni maaliskuun lopussa 2006 eivät tuottaneet tulosta. Oli siis käynyt niin kuin räjähdysaineesta valmistetun kirjan kanssa yleensä käy: kaikki pelkäsivät paketin jäämistä omiin käsiinsä, kunnes kustannustoimittajat keksivät ratkaisun. Kousa jäi huhtikuun alussa niin sanotulle vuorotteluvapaalle, ja asia annettiin tapaamisessamme läsnäolemattomalle apulaiselle, Reija Niemiselle. Hän puolestaan tilitti minulle kolealla äänellä puhelimessa, että teoksestani ei muka muodostu kokonaisuutta ja että olisi *petos* julkaista kirja, jossa puhutaan hyvin erilaista asioista. (Varsinainen petos olisi kai *kieltää* lukijoilta tiedon saanti siinä muodossa kuin kirjoittaja haluaa, ja petos on julkaista kirjoja, jotka on sisällöllisesti *sensuroitu*.) Lisäksi hän oli sitä mieltä, että kirja ei puoltaisi paikkaansa yleiskustantamon ohjelmassa. Minusta hänen mielipiteensä olivat kukkua, mutta ymmärsin jo äänensävystä, että keskustelin samanlaisen ikävän henkilön kanssa kuin Taina Kinnunen ja Anne Puuronen olivat olleet. Jokainen tuhlattu minuutti olisi täysin turha, sillä tässä postimodernistien sivukonttorissa oli päätetty olla julkaisematta teostani. Kiintoisaa olisi vain se, kuka laitettaisiin pyörtämään aiempi hyväntuulinen lupaus, kun tekstini vastaanottaneet henkilöt joutuivat häpeämään omaa valheellisuuttaan.

Jos siis joku postmodernisti heteromies tai -nainen kyhää artikkelikokoelman, jossa maisteristytöt ja kilteiksi pelotetut miesmaskotit julkaisevat seminaariesitelmiään, sitä pidetään kustantamoissa ”sopivan moniaineksisena”. Sen sijaan minun esseitäni ei julkaisisi kukaan – ei, vaikka seisoisin päälaellani. Metodologinen puheeni siitä, miten halusin tehdä filosofiaa havaintotodellisuuden virrasta, oli täysin turhaa, samoin maininnat vuosista, päivistä ja kuukausista, jotka olin käyttänyt lauseideni viilaamiseen. Keskeinen virheeni näytti olleen se, etten ollut esseistiksi sopivaa suomenruotsalaista sukua, ja näin saatiin näyttö siitä, kuinka nynnyä koko kustannuspolitiikka on. Se edellyttää kirjailijan itsensä niputtautumista semiologisesti uskottavaksi kokonaispaketiksi.

Kun kriitikot puolestaan kiittelivät Tammen julkaisemaa Markku Pääskysen romaania *Ellington* siitä, että ”kirjan juoni syntyy nerokkaalla tavalla lukijan tajunnassa”, olisin voinut kuvitella, että myös oman kirjani kokonaisuus olisi ”hahmottunut lukijan tajunnassa” – ja tätä olisi vieläpä voinut pitää tyylillisenä ansiona. Mutta noilla Anneilla ja Tuuleilla oli

kiire kotiin hoitamaan perheitään, eivätkä he laittaisi tikkuakaan ristiin sellaisen kirjan julkaisemiseksi, jossa tehtiin selvää jälkeä heteroseksuaalisen valtakulttuurin laumamaisuudesta ja arvosteltiin namusetäjahtia.

Keskeisiä eivät ole kuitenkaan tämänkään tarinan yksityiskohdat vaan niistä hahmottuva yleisilme, joka kertoo kustannuskäytäntöjen tilasta. Kustantamojen tahoilta kirjailijoihin kohdistuva ylenkatseellisuus antaa näytön siitä, millaista kustantajien toiminta todellisuudessa on: se on massakulttuurin hyrskeissä vellovaa vallankäyttöä, jonka tuloksena ne julkaisevat vain kirjallisesti arvottomia Harry Pottereita. Kustannusyhtiö Tammi palautti lopulta käsikirjoitukseni ilmoitettuaan kieltäytyvänsä sen julkaisemisesta.[415] Vastasin olevan valitettavaa, ettei firmalla ollut varaa julkaista kirjaani ja ettemme siis ”tavanneetkaan uudestaan”. Minulle myöhemmin palautetun käsikirjoituksen kanteen oli jäänyt kuin vahingossa viestilappu, jossa toimituksen naiset kommunikoivat keskenään ja johon oli kirjoitettu hieman ahdistuneeseen sävyyn: ”Reija, keskustellaan tästä kaverista yhdessä, terveisin Tuula.” Koska toteamus ei ollut selvästikään tarkoitettu minulle, palautin lapun toimitukseen varustettuna lisäyksellä, että minä en ole heidän ”kaverinsa” ja pompotettaviksi soveltuvat kumiukkonsa he voisivat etsiä muualta. Kyseiset henkilöt tekivät saman virheen, joka tunnetaan myös kriitikoiden helmasyntinä: heidän kannanottonsa ei kertonut *teoksestani* vaan heidän *omasta suhteestaan* tekstin *kirjoittajaan* sekä *aiheisiin*, joita olin käsitellyt. Ja minä puolestani osoittauduin heidän suureksi pettymyksekseen homoksi.

Kustannustoimitus oli menetellyt raukkamaisesti pakoilemalla ja käyttämällä omaa perhestrategiaansa hyväkseen: he olivat aina jollain vuorotteluvapaalla tai lomalla ja poissa juuri sen toiminnan piiristä, josta heille maksettiin palkkaa. Myös kielteisestä julkaisupäätöksestä ilmoitettiin minulle viestillä, jossa päätöksen tekijäksi nimettiin ”juuri edellisenä työpäivänä lomille lähtenyt” Kousa ja lähettäjäksi hänen apulaisensa Nieminen. Vastasinkin sähköpostitse koko Tammen kustannusosastolle pahoitellen, kuinka kaksinaamaista heidän julkaisupolitiikkansa on ja lähetin viestini myös firman markkinointijohtajalle ja toimitusjohtajalle. Heille ilmeisesti maksettiin talon parasta kuukausipalkkaa juuri siksi, että he olivat vähiten tekemisisissä tuon kovasti kyseenalaiseksi muuttuneen kirjanteon kanssa. Yhtä kaikki, sananvapauden ja kirjallisen uudistumisen esteinä he olivat kaikki, mutta valitettavasti tuolla jengillä oli tekemisen ja julkaisemisen taloudelliset resurssit hallussaan. Todettakoon, että tämän kritiikin esittämisessä ei ole kyse henkilökohtaisesta arvostelusta vaan tutkimuksellisesti motivoituneesta mediakritiikistä, jonka kohteena on kustantamojen vallankäyttö.

Julkaisukäytäntöjen epä-älyllistyminen

Jo Anne-Marie Suomalainen oli mainostanut Jussi Parviaiselle aikovansa ”tehdä” minusta uuden Jari Sarasvuon, joten ei ole ihme, että hänen hämmästyksensä oli suuri. Julkkiksesta kirjailijoiksi ryhtyneiden uusrikkaiden suhde kirjallisuuteen oli kuitenkin vielä paljon kompleksisempi kuin kirjallisilla ansioilla julkkikseksi tulleiden. Kustantamot näkivät heidän olemassaolossaan selvää rahaa, vaikka he itse potivat eksistentiaalista *Angstia* omaisuutensa puolesta – tai sen menettämisen pelon vuoksi. Tapahtuipa asioissa myös selviä ylilyöntejä. Minä tuntisin itseni imarrelluksi, jos joku osoittaisi kiinnostusta kirjallista jäämistöäni kohtaan jo ennen kuolemaani, mutta Jari Sarasvuo uhkasi aikoinaan haastaa oikeuteen filosofian tohtori Heikki Mäki-Kulmalan, joka kirjoitti hänestä teoksen *Näin puhui Sarasvuo*.[416] Muun muassa tässä on yksi syy siihen, miksi en halua olla ”uusi Sarasvuo”. Jos minä olisin ollut Sarasvuo, olisin koettanut haastaa käräjille sen amerikkalaisen yrityskonsultin, jolta Sarasvuo omaksui kyseisen suhtautumistapansa, koska se ei lainkaan pukenut häntä. Ihmisiä ei yleensäkään arvosteta sillä perusteella, mitä he onnistuvat ahnehtimaan itselleen, vaan sillä, mitä he lahjoittavat itseltään pois. Juuri siksi monet miljonäärit jäävät filosofisesti niin tuntemattomiksi, ja historian alahuomautuksiinkin he pääsevät vain, jos onnistuvat lahjoittamaan jotain maailman mitättömintä, kuten varallisuuttaan.

Kun myös kustannustoimittajat olivat alkaneet tehdä päätöksiään yrityskonsulttien lietsomassa hurmiossa, heidän kalloonsa alkoi kertyä runsaasti ohutta yläpilveä. Kustantamoissa käsikirjoituksiani vahdattiin kuin uutta rehumainosta. Sama kaupallisuuden kaitselmus, joka oli leimannut fanikulttuurin varaan perustuvaa musiikkibisnestä, oli levittäytymässä myös kirjankustantamisen alueelle. Verisen kilpailun keskellä kustantamot söivät toisiaan kuin piraijat. Tammi kuului jo Bonnier-konserniin, ja myös uuden uutukaisen Kirjastudion liiketoiminta myytiin heti vain sitä itseään hieman suuremmalle mikrokustantamo Minervalle.

Suorapuheisilla ihmisillä on ollut tämän ahmimisen keskellä vaikeaa, ja erityisen painostuksen kohteiksi joutuivat tietenkin miehet. Katsotaanpa, mitä on ollut esimerkiksi Suomalaisen Kirjakaupan myydyimpien kirjojen luettelossa tällä vuosikymmenellä. Listalta löytyvät muun muassa seuraavat nimikkeet: Nainen historiassa, Naisen paikka, Nainen, rätti ja moppi, Vaikeneva nainen, Keskiajan nainen, Nainen ja islam, Nainen kulttuurinsa peilinä, Japanilainen nainen, Portto – syntinen nainen, Asuttu nainen, Lähikuvassa nainen, Kasvoton nainen, Aina ei ole helppoa olla nainen, Nainen ja masennus, Akat aidan tekee, miehet käyvät mittamassa – nainen työelämässä, Mikä nainen? – kuusi tarinaa vammasta ja naiseudesta, Naisen mitta, Renessanssin nainen, Lupa olla

nainen, Koska susta tulee nainen?, Naisen asialla, Nainen matkalla minuuteen, Naisen irtiotto elämään, Nainen ja kutsumus, Nainen ja sotalaitos, Nainen rintamalla – sota sotilaskotisisaren silmin, Nainen – taakse poistu, Rohkea nainen, Olen nainen, Naisen itsetunto, Minä – nuori nainen, Vapaa nainen, Kokonainen nainen, Nainen taiteilijana, Vallaton nainen, Intohimoinen nainen, Nainen miestä piirittää, Ihana nainen, Naisen ylistys 1–2, Mitä naisen tulee tietää tyylistä?, Mies ja nainen – parisuhteessa voi selvitä hengissä, Nainen on aina oikeassa ja muita vitsejä perhe-elämästä, Osaako nainen ajatella?, Vauhtia uralle nainen, Naisen opas johtajuuteen, Päällikkönä nainen, Rikas nainen – mitä naisen kannattaa tietää sijoittamisesta?, Nainen jääkaapissa, Ihmeellisten oireitten nainen, Naisen lakikirja, Nainen ja ero, Naisen muistikirja, Naisen kosto, Naisen viha.

Kuten jo kyseisten kirjojen nimistä voidaan havaita, suuri osa edustaa feminististä protestikirjallisuutta, ja pelkästään nimikkeiden luettelemisesta muodostuu juonellinen tarina. Feministisiä kirjoja on niin tuhottoman paljon, etten viitsi luetella niiden tekijöitä saati lisätä niitä lähdeluetteloon. Nämä teokset eivät ole kuitenkaan kärjessä siksi, että ihmiset *haluaisivat* juuri niitä. Ne ovat olleet top tenissä, koska kustantamojen tyttötoimitukset tekevät vain niitä, koska kirjakauppojen naisvaltainen henkilökunta markkinoi niitä ja koska aggressiivinen tarjonta luo niille kysyntää. Kyse on aivan samasta asiasta kuin siinä kirjastonhoitaja Heikki Poroilan toteamassa tosiasiassa, että yleisten kirjastojen hankintapäätökset tehdään naisten mieltymyksiä suosien.[417] Ja huomattavaa on, ettei kirjastoista löydy naistenlehtien lisäksi lainkaan miestenlehtiä. Sen sijaan aina, kun joku Anna-Leena, Heidi tai Sofi julkaisee ”nuoren naisen feministisen ajankuvan”, jossa poljetaan ennennäkemättömällä tavalla miehiä, feministien kansoittamat tiedotusvälineet, kirjakaupat ja kirjastot riehaantuvat, ja teoksia kannetaan rekkalavoittain ja röykkiöittäin niin kirjakauppojen ovensuihin kuin kirjastojenkin hyllyihin. Lisäksi kukkahatut myöntävät niille palkintoja.

Kirjastojen puolueelliset hankintapäätökset eivät merkitse vain julkisen rahoituksen suuntaamista juuri niille tekijöille, joiden aineistoja ne suostuvat hankkimaan. Kyse ei siis ole vain *kirjoittajille* koituvan taloudellisen hyödyn jakelemisesta, mikä on vielä melko marginaalista. Paljon tärkeämpää on, että hankintapäätökset vaikuttavat suoraan *kustantajien* talouteen ja sitä kautta niiden *halukkuuteen ylipäänsä julkaista teoksia*. Monet yhteiskunnan tahot, kuten kirjastot, voivatkin ostoboikoteillaan vaikeuttaa kirjojen tuottamista ja julkaisemista, vaikka ne samanaikaisesti suosivat esimerkiksi feministejä ostamalla heidän kirjojaan, aivan niin kuin naiset keräilevät meikkejä käsilaukkuunsa. Tämä puolueellisuus on näkynyt selvästi myös siinä vastahakoisuudessa, jota yliopistojen kirjastot ovat laitosten valistamina osoittaneet omia teoksiani kohtaan.

Markkinointihakuisuuden kautta kirjojen kustantaminen on alistettu

massakulttuurille ja populaariarvoille, ja tämä näkyy halussa oikeuttaa sovinnaista ja viihteellistä kirjailijakuvaa. Esimerkiksi homot kelpuutetaan vain sikäli, kuin suostumme kätkemään todelliset arvomme ja tekeytymään narreiksi, toisin sanoen viihdyttämään yleisöjä, kuten jokin Marco Bjurström tai Jari Sillanpää. Erona kirjailijoihin on, että siinä, missä köyhä kirjailija juoksee julkisuuden perässä (niin kuin rahaa keräävä aktivisti kadunmiesten kintereillä), siinä rikkaat julkkikset jonottavat televisioon, kuten rikkaat lahjoittaakseen rahaa feissareiden keräysmukeihin… Varmaan tästä syystä myös itse Mika varoitti kirjailijoita syyllistymästä julkisuushakuisuuteen.[418]

Rinnastus viihdetaiteeseen paljastaa, mistä kirjallisuuden muuttumisessa show'ksi on kyse. Kirjailijoilta vaaditaan yleisöjen miellyttämistä aivan samoin kuin musiikkibisneksen idoleiltakin. Kuvaavaa on, että laatulehti *Hymy* otsikoi Jari Sillanpäästä kertovan kantensa 13.4.2006 sanoin "Homopaljastus ajoi terapiaan: Jari Sillanpään fanien tuska". Sisäsivuilta löytyi juttu, joka oli otsikoitu sanoin "Sillanpään fani turvautui terapiaan – Jarin homous särki sydämen". Lehdessä muuan Tuulia Nyberg paheksui Sillanpäätä siitä, että ilmoittaessaan avoimesti homoseksuaalisuudestaan laulaja muka "petti" faninsa, vaikka naispuoliset fanit olivat maksaneet hänen palkkansa! Totuus lienee se, ettei artistille makseta hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan vaan aivan muista asioista, ja niinpä fanit olivat *itse pettäneet itsensä* sulkiessaan silmänsä Sillanpään homoseksuaalisuudelta, telkeämällä hänet kaappiin sekä painostamalla hänet vaikenemaan suuntautumisestaan heteroseksuaalisen olettamuksensa nojalla.

Aivan vastaavalla tavoin menetellään myös kustantamoissa, joissa teosten arvoa punnitaan massakulttuurin kriteereillä ja ennakkoluulojen vallassa. Myöskään oma asemani kustantajien puristuksessa ei poikennut siitä roolista, joka Sillanpäällä oli tuottajiensa ja yleisöjensä kanssa. Siinä, missä kustantajat tekivät minulle kielteisiä päätöksiä naistenlehtien toimintalogiikalla, yleisöt ja tuottajat puolestaan painostivat Sillanpään kaappiin. Tämä on seuraus siitä, että niin tuotanto- ja jakeluporrasta kuin vastaanottajakuntaakin leimaavat heteroseksuaalisen valtakulttuurin arvot. Ja vaihtoehtoja julkisuus antaa vähän: jos mies kertoo avoimesti homoudestaan, häntä diskriminoidaan työelämässä, ja jos hän salaa homoseksuaalisuutensa, häntä haukutaan petturiksi. Kenties olisikin vain hyväksi, etteivät tekstini joutuisi sen enempää käsikirjoituksina kuin valmiina kirjoinakaan kovin monen ymmärtämättömän vastaanottajan ulottuville. Uskon kuitenkin, että enimmät lukijat ovat kanssani samaa mieltä, ja niin kriittinen kuin myötämielinenkin lukija myöntää epäilyksensä siitä, "onko minulla montakaan ymmärtäjää", ennen pitkää aiheettomiksi. Kun suuret kustantajat sanoivat kirjoilleni räikeästi "ei" ja kun pienetkin lopettivat teosteni julkaisemisen, oli filosofiastani tullut poikkeuksellisen merkityksellistä.

Kustantamojen menetetty maine

Se, miksi kirjoittajat päätyvät tarjoamaan tuotoksiaan kustantamoille, johtuu tietysti vain siitä, ettei kirjoittajilla ole mahdollisuuksia painattaa teoksiaan itse ja huolehtia niiden jakelusta, kun painokoneet ovat yhtiöiden ja jakelureitit kirjakauppaportaan hallussa. Tässä sodassa nettijulkaiseminen on osoittautunut tehokkaaksi aseeksi, ja nykyisin ihmiset etsivätkin luettavaa nimenomaan Internetistä. Kotisivujen ja verkkokolumien aikakaudella kustantajat joutuvat tottumaan myös siihen, ettei julkaisutoimintaa entisen kaltaisena taloudellisena bisneksenä enää ole, vaan julkaisemisesta saatavan ”hyödyn” täytyy rajoittua entistä useammin vain tekijän saamaan kiitokseen, kunniaan ja kritiikkiin sekä mahdollisuuteen löytää yleisöjä – joissain tapauksissa ehkä vastaanottajien *vapaaehtoisesti* luovuttamaan palkkioon. Kustannusalan kentillä vallitseva taistelu ja nurkan takana vaaniva e-kirja ovat merkkejä siitä, että Gutenbergin keksintö on tullut tiensä päähän.

Kustantaminen on aina riippunut rahasta. Raha ei ole kuitenkaan ainoa tekijä, joka ohjaa julkaisupäätöksiä. Koko kirjankustantamisen kenttä on nyt massakulttuurin vallassa. Kasvun tavoittelu marginaaliryhmistä merkitsisi ajautumista marginaaliseksi kustantamoksi, mikä ei sovi paisuneille yhtiöille, ja siksi kustannuspolitiikkaa leimaa enemmistöhakuisuus. Kustantamot julkaisevat mielellään heteroiden elämäntavan ja arvomaailman kannalta harmittomiksi koettuja heterokirjoja, kuten naisen ja miehen suhteesta kertovaa kaunokirjallisuutta ja erilaisia parisuhteen ongelmien ratkaisuoppaita, lastenkirjoja sekä käyttö-, hyöty- ja viihdekirjoja. Tämän kehityslinjan kansainvälisenä ilmentymänä anarkistifilosofi Michel Onfray antautui kiehauttamaan kokoon myös keittokirjan ja sai sitä kautta ajatuksilleen julkisuutta. Mutta jos Friedrich Nietzsche veisi nyt Otavan, Södikan tai Tammen ovesta sisään *Also sprach Zarathustransa*, se luultavasti viskattaisiin roskiin vedoten siihen, että kustantamot eivät ole vuosikausiin pyytäneet lähettämään itselleen mitään, eivätkä ne vastaa tilaamatta toimitetun aineiston säilyttämisestä. Kustantamojen volyymikirjoja yhdistääkin todelliseen kirjalliseen teokseen vain se, että ne molemmat ovat *esineitä*. Niinpä päätaloilla ja muilla tiiliskivillä on enemmän yhteisiä ominaisuuksia kuin niillä ja filosofisilla arvoteoksilla on keskenään. Kirjoihin näitä massakulttuurin tuotteita yhdistää vain nimi.

Massakulttuurin logiikka pätee tietysti myös kirjakauppoihin. Niiden myyntipöydille löytävät tiensä hotakaiset ja tervot, sofian maailmat ja muut ”hauskat kirjat”, joiden sisältö on täyttä tuubaa. Kysytyimpiä kirjoja pinotaan rekkalavallinen mahdollisimman lähelle supermarketin ovea, josta perheet voivat käydä noukkimassa niitä ostoskärryihinsä (Amerikassa kirjakaupat kilpailuttavat ja vuokraavat jo myyntitilansakin). Myös

Akateemisessa Kirjakaupassa filosofialle on omistettu vain toisen kerroksen pieni nurkkapöytä, josta kutakin teosta myydään näytteenä lähetetyt kymmenen kappaletta, eikä kirjakauppa tilaa niitä lisää. Jos asiakas näkee vaivaa, voi liike parhaassa tapauksessa toimittaa yhden. Tällaisen yhden ymmärtäväisen lukijan kulkeutuminen kirjaostoksille on kuitenkin onnenkauppaa. Mainittakoon, että Otava ei ole ottanut edellä mainitusta Nietzschen pääteoksestakaan enää vuoden 2001 jälkeen uusia painoksia, vaikka kustantajalle ei olisi vaikea temppu pitää tätä maailman syvällisimmäksi luonnehdittua teosta saatavilla. Nyt se on loppunut niin kirjakaupoista kuin jäännöseräketjujen varastoistakin. Nietzschen uskontokritiikki puolestaan koetaan edelleenkin niin vaikuttavaksi, että hänen teoksiaan *Antikristus* ja *Epäjumalten hämärä* Otava ei ole julkaissut ollenkaan, vaan suomennoksista tehtyjen näköispainosten saatavilla pito on jäänyt pienkustantamoiden, kuten Unio Mystican, harteille. Myös *Ecce homon* ovat kustantamoiden tädit kiertäneet kaukaa jo pelkän nimen vuoksi.

Tämä on suomalaisen kirjankustantamisen tila: jos julkaisutoiminnasta ei voida tehdä makkaranmyynnin kaltaista bisnestä, sitä ei harjoiteta lainkaan. Merkityksellisen filosofian julkaiseminen jää pelkäksi hyväntekeväisyydeksi ja eräiden harvojen lukijoiden palvelumuodoksi. Sen sijaan itse voin sanoa, että yksikään kotimainen heterokirjailija ei ole koskettanut minua millään tavalla. Kun heteromies saa valmiiksi keski-iän kriisistä kertovan esikoisromaaninsa, toiset heterot ottavat sen kiittäen vastaan, sillä he voivat jakaa hänen kokemuksensa: näin vähän ja näin huonoa, mutta perhehelvetin keskellä kuitenkin – siis hyvää! Kun itse kävelen Lönnrotinkadulla toimivan Otavan, Bulevardia kattokruunuillaan valaisevan Södikan tai Urho Kekkosen kadulla majaansa pitävän Tammen ohi, kusen salaa niiden näyteikkunoihin halveksuen tapaa, jolla nämä kust'antamot tuottavat arvotonta kräasää.

Toisaalta minun ei käy kateeksi niitä kirjailijoita, joiden teoksia kyseiset firmat ovat julkaisseet, sillä heitä kustannustoimittajat kiusaavat ja ahdistelevat omilla ehdoillaan eivätkä allekirjoita edes kustannussopimuksia ennen kuin kirja on painoa varten valmis. Tällä tavoin kiristämällä ne saavat läpi muutosehdotuksensa. Kustantajat myös viivyttävät julkaisemista vuosilla, vaikka kirja voitaisiin toimittaa valmiiksi kahdessa viikossa. Niinpä minulla ei ole ollut muuta mahdollisuutta kuin julkaista teokseni siinä muodossa kuin haluan. Ikävää kulttuurielämän kannalta on vain se, että suuret yhtiöt pitävät parempana julkaista noita perhe-, kuva-, leikki-, peli- ja urheilukirjoja. On myös todellinen vahinko, ettei kustannusalalla (eikä juuri muillakaan humanistisilla aloilla) toimi enää miehiä. Humanisti on henkilö, joka tekee arvovalintoja, tulkintoja ja aatteellisia ratkaisuja sekä ymmärtää asioiden yhteyksiä, ja siihen puolestaan tarvitaan munaa. Noidankehän alkupää on yliopistossa, joka on tyttöistetty kiltteyttä suosivilla opetusmetodeilla niin, ettei kirjalli-

suutta ja kieliä kukaan nuori mies halua enää opiskellakaan.

Pienkustantamoiden vitsaus puolestaan on niiden vasemmistolaisuus, jonka puitteissa toimitukset arvottavat ”intellektuaaliseksi” kaiken sellaisen, missä moititaan Heideggeria, Saksaa, Yhdysvaltoja ja suomalaisten taistelua bolshevismia vastaan. Niiden palstoilla saa pilkata ”oikeistolaisiksi” määriteltyjä ihmisiä, joiden täytyy olla nazeja, mutta auta armias, jos joku kyseenalaistaa vasemmistolaisten oman tieteellisyyden ja puolueettomuuden! Silloin nuo sosialistit hurjistuvat ja käyvät vastaiskuun. Sanomalla, kuinka asiat ovat, voi siis joutua vain häväistyskampanjan kohteeksi. Tämän mukaisesti ketä tahansa oikeistolaista saa herjata niin sanotuissa ”tieteellisissä lehdissä”, mutta samojen julkaisujen sivuilla ei saa kertoa, kuinka typerästi tekivät ne ”edistyksellisinä” pidetyt professorit ja muut veronmaksajien varoilla eläneet stalinistit, jotka halusivat johdattaa koko maamme sosialismin ihanuuteen. Epäilemättä he olivat kommunismin luonteen oivaltaneet, mutta he halusivat sen toteutuvan myös meidän oloissamme. Heidän toimintaansa motivoivat siis viha, katkeruus ja kostonhalu, eikä heille ole jäänyt muuta keinoa puolustautua kuin sanoa olleensa ”vasemmistointellektuelleja”. ’Vasemmistointellektuelli’ puolestaan on paljastava käsite, sillä sen kautta osoittautuu, että vasemmistolaisten pitää erikseen alleviivata olevansa intellektuelleja. Niin sanotuilla vasemmistointellektuelleilla täytyykin olla poikkeuksellisen suuri oikeus erehtyä, sillä muuten he eivät olisi voineet hoitaa palkintovirkojaan.

Tarina pienestä rakennusmiehestä

Julkaisupolitiikkaa rasittaneet tekijät, eli porvarien sovinnaisuus ja vasemmistolaisten umpikalloisuus, ovat leimanneet myös tiedepoliittista rahanjakoa, jonka piirissä minulle ei koskaan myönnetty toimintaresursseja. Kuten jo edellä viittasin, kyse ei ole ollut vain tiedepoliittisista erimielisyyksistä vaan homoseksuaalin asettamisesta toimintasaartoon yliopistolaitoksessa. Poliittisella oikeistolla olisi ollut intressi kannattaa näkemyksiäni, joissa tukeuduin individualismiin ja liberalismiin, toisin sanoen ajatussuuntiin, joita pidin ominaisina homoseksuaalisuuden koko olemukselle ja homoseksuaaliselle persoonallisuuskonstituutiolle. Koska väitteelläni oli tämä sisältö, oikeistolaiset eivät tietenkään kannattaneet näkemyksiäni: olinhan osoittanut oikeiston poliittisen arvomaailman läpikotaisin homoseksuaaliseksi, aivan kuten kristillisen uskonnonkin. Vasemmistolaiset puolestaan eivät kannattaneet minua, koska olin pitänyt vasemmistolaisia ja toiseudesta tukea etsiviä ajattelutapoja heteroseksistisinä. Vasemmistolaisten kieltäytyminen kannattamasta minua olikin johdonmukaista, kun taas oikeistolaisten kieltäytyminen perustui vain heidän omaan kompleksisuuteensa ja oikeistolaisessa ajattelussa

vallitsevaan sisäiseen ristiriitaisuuteen. Kyseiset ratkaisut olivat siis syvästi ideologisia, ja niiden kautta tuli todistetuksi, että jokainen tietoinen ja valistunut homoseksuaali julistetaan tiedepolitiikassa kuolemaantuomituksi sekä suljetaan yhteisön ulkopuolelle, jossa hän menehtyisi ilman vakituista virkaa vastaavaa sosiaaliturvaa. Sen sijaan poliittista korrektiutta vaaliville seksuaalivähemmistötutkijoille rahaa on kyllä riittänyt, mutta he eivät puhuneetkaan mitään homoseksuaalisuudesta vaan *queer*-teoriasta ja *genderistä*.

Kustantajien ja kirjakauppojen keväällä järjestämä kirjan ja ruusun päivä on nyt oikea heterokirjallisuuden riemujuhla. Perinne on lähtöisin Espanjasta. Sen sosiaalinen velvoite vaatii *naista* ostamaan *miehelle* kirjan, kun taas *nainen* saa *mieheltä* ruusun. Näin heterokirjallisuutta julkaiseva kustantaja Ulla Pullava on tyytyväinen, ja kaupaksi saadaan kasa vauvakirjoja juuri äitienpäivän kynnyksellä. Lukija- ja kirjoittajakunnan uusintaminen on kuin luokkastrategista työvoiman uusintamista. Massakulttuurista juurensa juontavan *huonon maun* keskellä varsinainen kirjallisuus etsiytyy puolestaan kaupallisen kustannustoiminnan ulkopuolelle.

Kaiken kaikkiaan kustantajani ovat julkaisseet mielellään vain ne kirjani, joita itse en ole pitänyt tärkeimpinäni. Havaittuaan kustantajien polkevan minua ovat akateemiset vihollliseni luonnollisesti ilahtuneet: koska minulla ei ole ollut virkaa, he ovat luottaneet myös siihen, että minulla ei olisi varaa painattaa teoksiani itse. Totta onkin, että teokseni olisivat nähneet päivänvalon jo kauan sitten, jos kustantajat ja heidän syväkurkkunsa eivät olisi asettuneet jarruttamaan julkaisemista. Totta on myös se, ettei minulla olisi ollut varaa julkaista kirjojani, mikäli en olisi elänyt äärimmäisen niukoissa oloissa ja onnistunut säästämään rahaa jopa työttömyyskorvauksestani.

Kustantajia lämpimästi ajatellen minulla on ollut tapana kertoa päälle päätteeksi eräs tarina. Se kuuluu näin:

Pieni rakennusmestari sai talonsa valmiiksi. Siinä oli harjakatto ja siniset seinät. Pian paikalle saapui suuri rakennusmestari, joka arvioi aikaansaannosta lausuen:

– Hieno talo, mutta siinä on harjakatto, kun pitäisi olla tasakatto, ja seinät ovat siniset, kun niiden pitäisi olla punaiset.

Tällöin pieni rakennusmestari avasi suunsa ja vastasi:

– Oi suuri rakennusmestari! Olen rakentanut talon ja tehnyt sen omalla kustannuksellani. Siinä on harjakatto ja siniset seinät, vaikka sinun mielestäsi pitäisi olla tasakatto ja punaiset seinät. Viereinen tontti on vapaa. Rakenna sinä siihen sellainen talo kuin itse haluat.

Tämän sanottuaan pieni rakennusmies nauroi sardonista naurua, meni taloonsa sisään ja asettui siihen asumaan. Sen pituinen se.

6. *Totaalisessa toimintasaarrossa*

Suomen Akatemian kiistettyä minulta oikeudettomasti tutkimustuet vuosina 2001–2002 muistutin *Yliopisto*-lehden kirjoituksessani, että tiedeyhteisö ei ollut tukenut toimintaani myöskään väitöskirjaa tehdessäni eikä koskaan sen jälkeen.[419] Ainoat apurahat, jotka olen saanut, ovat Alfred Kordelinin Säätiön myöntämä kolmen kuukauden työskentelyyn tarkoitettu stipendi ja Tampereen yliopiston tukisäätiön myöntämä puolen vuoden tutkimusstipendi. Sen lisäksi Helsingin yliopisto myönsi minulle väitöstyön valmiiksi saattamista varten kolmen kuukauden apurahan. Olen näistä avustuksista tietenkin suunnattoman kiitollinen. Sen sijaan hakemukseni hylättiin kaikissa pääasiallisissa tutkimustukea jakavissa organisaatioissa: niin Suomen Kulttuurirahastossa, Kansan Sivistysrahastossa, Suomen Akatemiassa kuin Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissakin – ja vailla minkäänlaisia perusteita. Myöskään virkoja tai viransijaisuuksia ei koskaan myönnetty, vaan minut suljettiin visusti kaikkien toimintamahdollisuuksien ulkopuolelle.

Naturalistista ideologiaa edustavien heteroprofessorien tarkoituksena oli kiistää mahdollisuuteni vaikuttaa filosofian sisältöihin, ja he halusivat vaieta minut kuoliaaksi. Heidän käsityksensä mukaan filosofian laitokset olivat ainoa mahdollisuus harjoittaa filosofiaa. Tuon ajatuksen osoittauduttua nopeasti vääräksi he onneksi pettyivät ja katkeroituivat. Kukaan ei enää kuunnellutkaan sitä, mitä filosofian laitosten kipsipäät puhuivat, vaan julkisuudessa levinneen filosofiabuumin tuloksena filosofien mahdollisuudet olivat siirtyneet yliopistollisen byrokratian ulkopuolelle, juuri sinne, missä itsekin toimin.

Mutta vahinkoa nuo professorinkuvajaiset tietenkin saivat aikaan. He toivoivat, että vaiennusyritykset tehoaisivat: että he pystyisivät nujertamaan pyrkimykseni ja tahtoni. He olettivat, että minäkin olisin samanlainen helposti kukistuva heteroseksuaalinen perheenisä kuin he itse: henkilö, joka hajoaa ja lannistuu heti, kun häneltä kielletään yhteiskunnan tuki, ja joka lopettaa filosofian harjoittamisen elättääkseen perheensä. Minä en ole sellainen henkilö, mutta heteroiden ei olisi myöskään pitänyt käyttää tätä seikkaa hyväkseen pestessään käsiään verestä. Päätin tietenkin jatkaa – tai minut pakotettiin jatkamaan omalla kustannuksellani. Tämä osoittaa, minkälaisen rasismin kohteena meidät homoseksuaaliset filosofit pakotettiin elämään. Filosofian ja homoseksu-

aalisuuden yhteenkuuluvuuden perusteella akateemisen filosofian pääasialliset toimintaresurssit olisivat kuuluneet nimenomaan meille. Nyt nuo heterot käyttivät minua ikään kuin sosiaaliturvanaan vetoamalla siihen itse tekaisemaansa ajatukseen, että heidän mielestään ”oli vain oikein”, että me homot kärsimme heidän perhehuoliensa vuoksi, kun virat ja varat oli junailtu perhesyihin vetoamalla heteroiden haltuun.

Kyse ei ollut kuitenkaan siitä, että heteroseksuaaliset perheenisät ja -äidit olisivat ainoastaan *syrjineet* minua. Kyse oli siitä, että he eivät myöntäneet minua itseään *korkeatasoisemmaksi*. Niinpä he syrjivät *itseään* kieltäessään minut toimintayhteyksistään. Tehostaakseen omaa ”pätevyyttään” he kiistivät minulta resurssit, jotta he voisivat sitä kautta oikeuttaa omaa virassa oloaan.

Tässä kuudennessa pääluvussa tarkastelen tiedepoliittista puolueellisuutta, jonka vallitessa akateemiset toimintamahdollisuudet myönnettiin ja myönnetään edelleenkin vain professorien omille oppilaille ja heidän sukulaisilleen. Samalla raportoin, miten Suomen Akatemian ja kriittisen filosofian väliset suhteet karahtivat lopullisesti karille ja miksi akatemian virkavaltaiset periaatteet edustavat henkistä inkvisitiota.

Ulkomaankauppaa katsellessani olin vähällä
saada hermoromahduksen Tornion kaduilla.

Näin puhui haaparantalainen filosofi

GULAGIN UHRINA

Vuosien 2001 ja 2002 ikävien tapahtumien jälkeen päätin hakea vielä kerran virkaa sekä Suomen Akatemialta että yliopistolta. Koska minut oli julistettu käytännöllisesti katsoen toimintasaartoon molemmilla tahoilla, mahdollisuudet rahoitukseen olivat tietenkin heikot. Minulla oli kuitenkin itseäni ja kanssani samalla tavoin ajattelevia kohtaan moraalinen velvollisuus hakea toiminnalleni resursseja. Molemmat hakemukseni luonnollisesti hylättiin jäljempänä selvitettävillä verukkeilla. Kiinnostavaa asiassa onkin vain se, millaista keinottelua harjoittaen akatemia ja yliopisto tavoitteisiinsa pääsivät.

Kuten jo verkkokirjassani *Contra Academia* totesin, Suomen Akatemia on täysin turha instituutio, joka voitaisiin lopettaa. Tutkimusvarat pitäisi arpoa tutkijoiden kesken tasan. Asiantuntijalausunnot ovat yhtä puolueellisia kuin suunnitelmatkin, eikä niillä ole mitään tieteellistä eikä filosofista arvoa. Lisäksi ne ovat tarpeettomia, sillä jokainen hakijaksi kelpaava osaa tehdä itse tutkimuksensa loppuun vailla tarkkailua ja valvontaa. Akatemia on pyrkinyt puolustamaan menetelmiään huomauttamalla, että tutkijanuralle valikointi tapahtuu yksinomaan ”tieteellisin perustein”, mutta se ei ole pystynyt myöntämään *tiedekäsitysten* välillä

vallitsevaa periaatteellista erimielisyyttä. Asiaa peitelläkseen se on mennyt kansainvälisyyden ihanteen taakse ja toteaa käyttävänsä ”kansainvälisiä asiantuntijoita”. Todellisuudessa kansainvälisiin asiantuntijoihin vetoaminen on verhottua puolueellisuutta, jonka vallitessa toimikuntien jäsenet tilaavat mieleisensä lausunnot omilta kavereiltaan eli samalla tavoin ajattelevien puoluetoimistoilta ulkomailta. ”Tieteellisiin perusteisiin” vetoaminen on siis savuverhoa kelvottomalle tutkimukselle ja huonolle moraalille. Lisäksi akatemian suosima tiedekäsitys on jo sinänsä ennätyksellisen kapea-alainen. ”Tieteelliseksi” määritellään vain sen tyyppinen tutkimus, jota tieteilijä itse ei saa yleensä edes valmiiksi.

When research scheme is not a shame

Laadin syksyllä 2003 tutkijatohtorihakemuksen Suomen Akatemian kulttuurien ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnalle aiheesta *Anarchistic philosophy – Theory-history, present-day and philosophy of anarchistic thinking* (suom. ”Anarkistisen ajattelun teoriahistoria, nykypäivä ja filosofia”). Sen käsittely kesti – kuten hakemusten käsittely akatemiassa muutoinkin – aivan liian kauan eli tässä tapauksessa yli puoli vuotta. Käsittelyn tulos oli kannaltani kielteinen. En kuulu tiedepoliittista valtaa käyttävän professorikunnan suosikkilistalle, ja itsenäisyyteni vuoksi olen ilmeisesti professorikunnan epäsuosiossa muutenkin. Akatemia on jo aiemmin luopunut kotimaisten asiantuntijoiden käyttämisestä, sillä kotimaisten kollegojen arviot ovat osoittautuneet räikeän epäluotettaviksi. Mutta myöskään kansainvälisten asiantuntijoiden käyttäminen ei ole tuonut näköpiiriin parannusta. Objektivistinen usko kansainvälisyyden oikeudenmukaisuuteen on osoittautunut pelkäksi internatsismiksi ja brezhneviläisen totalitarismin muodoksi.

Kansainvälisten asiantuntijoiden puolueellisuuden arvioiminen oli vielä jollain tavoin mahdollista aikana, jolloin akatemia tilasi lausunnot kultakin asiantuntijalta *erikseen*. Asiantuntijat laativat siis arvionsa *toistensa mielipiteistä riippumatta ja tietämättä*. Tämä johti tulokseen, jossa akatemian toimikunnat saivat käsiinsä useita samaa hanketta koskevia arvioita. Niiden arvotukset poikkesivat usein voimakkaasti toisistaan. Selväksi tuli, että mikäli sama hanke sai osakseen sekä kannatusta että vastustusta, arvioihin itseensä ei voinut luottaa. Yksi ja sama tutkimussuunnitelma on voitu arvottaa yhdestä viiteen pisteeseen ulottuvassa järjestelmässä yhtä hyvin yhden pisteen kuin viidenkin pisteen hankkeeksi – täysin asiantuntijan henkilökohtaisista mielipiteistä, sympatioista tai epäsympatioista riippuen. Tämä johti myös akatemian oman toiminnan vaikean yhtälön eteen. Keskenään ristiriitaisista erillisarvioista oli vaikea sorvata kokoon luotettavaa kokonaisarviota, joka olisi kelvannut päätöksenteon pohjaksi. Päätöksiä ei siis voitu perustella mitenkään.

Pisteytyksen määritteleminen oli nähtävissä tiedepoliittiseksi peliksi, jota se olikin.

Edellä mainitun ongelman ratkaisemiseksi akatemia muutti toimintaansa niin, että yksilöarvioiden sijasta siirryttiin käyttämään *arviointipaneeleja*, joissa neljä tai viisi asiantuntijaa *yksissä tuumin* laativat lausuntonsa tieteellisille toimikunnille. Asiantuntijoina käytetyt henkilöt eivät siis laadi arvioitaan enää erikseen vaan kollegiaalisesti. Tämän piti poistaa akatemian omaa toimintaa varjostavan esteen ja epäilyn puolueellisuudesta. Kun asiantuntijoiden puolueellisuus ei *näy* enää yhtä räikeästi kuin erillisarvioiden aikana, akatemian on helpompi perustella päätöksiään. Tosiasiassa paneelikäytäntöön siirtyminen teki käsittelyn puolueellisuudesta *piilevää* ja saattoi asiantuntijalausunnot entistäkin epäilyttävämpään valoon. Kun asiantuntijalausuntoja ei voida pitää enää kirjoittajien omina kannanottoina, myös asiantuntijat voivat väistää vastuunsa omista mielipiteistään. He voivat paeta omaa vastuutaan kollektiivin taakse. Lisäksi paneelin kotimainen jäsen voi "opettaa" paneelin ulkomaisille jäsenille, keitä kotimaisessa tutkimuskentässämme on syytä tukea, minkälaisia he ovat henkilöinä ja ketkä on syytä pitää rahoituksen ulkopuolella. Tämä manipulaatio tapahtuu tietenkin epäsuorasti ja hiuksenhienoilla korostuksilla.

Myös oman tutkijatohtorihakemukseni arvioiminen perustui asiantuntijapaneelin käyttämiseen. Kun lausunto toukokuussa vuonna 2004 annettiin tiedoksi minulle, hakemukseni oli arvioitu kokonaisuudessaan vain kahden pisteen arvoiseksi. Sanallisessa arviossa tulosta vastasi mainesana *satisfactory*. Arviossa, joka oli päivätty 23.3.2004, arviointipaneeli tukeutui seuraaviin omiin käsityksiinsä: "*The plan is somewhat too ambitious, it might be realistic as a longer project.*" Ja: "*The project is very wide, it may not be quite realistic as it is presented in the plan.*"[420] Tutkimussuunnitelmaani oli siis pidetty "liian laajana", "kunnianhimoisena" ja "epärealistisena toteutettavaksi". Paneeli käytti tilaisuuttaan hyväkseen ilkeilläkseen minulle hankkeen mittakaavalla. Olin suunnitellut hankkeeni alun perin vain kahden vuoden mittaiseksi. Sen sijaan akatemia olisi saattanut pitää hanketta mahdollisena *kolmivuotiseksi* mitoitettuna. Tarkoitus oli viestittää hakijalle, että jos hän olisi ollut ahneempi ja hakenut enemmän, hanketta olisi voitu tukea paremmin kuin siinä tapauksessa, että olenkin ahkera ja teen työni valmiiksi nopeasti! On tosin vaikea sanoa, mitä veruketta paneeli olisi käyttänyt hakemukseni vesittämiseen siinä tapauksessa, että olisin todella suunnitellut hankkeeni kolmivuotiseksi.

Paneelin kielteisestä *asenteesta* todistaa se, että paneelin jäsenet vaivautuivat väittelemään myös eräitä tutkimukseni lähtökohdiksi olettamiaan näkemyksiä vastaan. Se ryhtyi ottamaan kantaa tutkimuksen aiheena olevaan asiaan sinänsä! Lyhyesti sanottuna paneeli oli asioista kanssani eri mieltä. Paneelin jäsenet paheksuivat muun muassa anar-

kismin valitsemista tutkimusaiheeksi ja alkoivat moralisoimaan ”terrorismin oikeutuksella”. He eivät pitäytyneet arvioimaan teeman tutkimisen tärkeyttä sinänsä. Olin valinnut anarkismin tutkimusteni aiheeksi muun muassa osoittaakseni, miten nykyajan anarkistisista aatteista riittää sytykkeitä myös filosofiaa varten ja kuinka anarkismin vapaana solisevat purot pirskottavat virvoittavia loiskeitaan näännyksissään köhisevälle filosofiakorpukselle. Sen sijaan akatemian ajattelutapa jos mikä osoitti kansainvälisen tiedeyhteisön ymmärtämättömyyttä valta- ja yhteiskuntakriittiselle tutkimukselle. Se vahvisti kansainvälisen tiedeyhteisön epäintellektualisoitumisen ja todisti kriittisen järjen kuolemasta. Tosiasiassa asiantuntijana esiintyvien rooliin ei kuuluisi tyylipisteiden jakelu eikä sisällön paheksuminen asioissa, joista he eivät selvästikään mitään tiedä. Paneeli oli tulkinnut tutkimukseni ”heikkoudeksi” myös sen, että ”[*i*]*t is unclear whether the proposed study is systematic or historical*”.[421] – Missä onkaan sanottu, että tutkimukseni pitää olla jompaakumpaa (joko historiallinen tai systemaattinen) eikä esimerkiksi molempia?

Entä sitten tutkimukseni toteuttamiskelpoisuus? ”Liian laajaksi”, ”kunnianhimoiseksi” ja ”toteuttamiskelvottomaksi” luonnehdittu tutkimustyöni valmistui jo keväällä 2005 eli ajankohtana, jolloin akatemian rahoittamat tutkijat vasta aloittivat omaa toimintaansa. Käsikirjoituksen luonnos valmistui pääpiirteissään ajankohtana, jolloin akatemia itse sai vasta haudotuksi oman kielteisen päätöksensä. Teos oli siis valmistunut ennätysajassa, ja paneelin näkemys projektin suurisuuntaisuudesta ja toteuttamiskelvottomuudesta oli osoitettu perin juurin vääräksi.

Olin maininnut jo hakemuksessani, että olin aloittanut tutkimustyöni *ennen* haetun rahoituskauden eli syksyn 2004 alkua. Niinpä minun oli käytännöllisesti katsoen suoritettava tämäkin työni loppuun ilman akatemian rahoitusta. Kirjoitustyötä ei tukenut myöskään mikään muu säätiö eikä yliopisto. Tutkimus sinänsä koostuu 320 painosivusta ja noin kahdestasadasta viitteestä. Mukana ovat kaikki tärkeimmät aihetta koskevat lähteet. Käsikirjoitusta on arvioitu erinomaiseksi, omaperäiseksi ja itsenäiseksi teokseksi tärkeästä ja vaikeasta aiheesta, josta on toistaiseksi ollut vain vähän tietoa saatavilla. Sen sijaan akatemian arviot asiasta olivat osoittautuneet epäluotettaviksi, vääristeleviksi ja epäeettisiksi. Ne eivät perustuneet asiantuntemukseen vaan panetteluun, jolla oli vahingoitettu asialleen omistautuneen tutkijan toimintaedellytyksiä.

Kiintoisaa onkin, keitä henkilöitä asiantuntijapaneeliin kuului. Sen suomalainen jäsen oli Jaakko Hintikan oppilaana professorinvirkaan kutsuttu Leila Haaparanta.[422] Leila Haaparanta on sama henkilö, jota käytettiin Juha Varton vipuamiseen pois Tampereen yliopiston filosofian laitokselta aikana, jolloin itse opiskelin siellä. ”Suuren puhdistuksen” jälkeen Tampereelle luotu nukkehallitus istuu virassaan yhä. Koska olin suorittanut opintoni Juha Vartolle, minua pidettiin ilmeisesti edelleen

hänen oppilaanaan. Olin siis mahdollisimman sopimaton tuettavaksi. Paneelin muita jäseniä olivat englantilainen loogikko Peter Simons, sekä pohjoismaiset Troels Engberg-Pedersen ja Christel Fricke. He kaikki edustavat joko postmodernismia tai analyyttista systeemifilosofiaa. Myös kulttuurien ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan jäsenistä se, jolle filosofiaa koskevat asiat kuuluvat, oli lähtökohdiltaan analyyttinen filosofi. Filosofian historian professoriksi Jyväskylän yliopistoon nimitetty Juha Sihvola on jo aiemmin tunnustautunut analyyttisen filosofiakäsityksen kannattajaksi muun muassa *Kanava*-lehden numerossa 8/1996, jonka jutussa ”Metafysiikasta ja filosofisesta huuhaasta” hän ilkeilee kaikkea eksistenssifilosofista ja fenomenologista ajattelua vastaan ja toteaa poistavansa ”varmistimen aseestaan”, kun kuulee sanan ”hermeneutiikka”.[423] Tämä hintikkalaisen tieteen mukainen kannanotto varmasti auttoi hänen viransaantiaan. Harmittavalla tavalla Sihvolasta tuli myöhemmin myös Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin johtaja, joten sieltäkään hankkeelleni ei myönnetty mitään. Hieman myöhemmin Sihvola julistautui *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä oikein ”englannin kielen faniksi” kiusatakseen saksan kielen ja omien kirjojensa puolesta kamppailemaan antautunutta Vesa Oittista.[424] Sanapaljoudestaan ja vallankäyttötaipumuksestaan päätellen Sihvola taitaa olla demari.

Edellä mainittu jengi koostui siis gangsterista, jotka vetivät yhtä köyttä tutkimusparadigman pitämiseksi vain systeemifilosofisena ja analyyttiselle filosofialle suotuisana. Sen kyvyt ymmärtää omaa tutkimusaihettani olivat minimaaliset. Jo heidän lausuntonsa sävystä saattoi lukea angloamerikkalaiselle ajattelulle ominaista *understatementia*, joka maailmansisäisen tuomion kautta voi tietenkin kääntyä vain heitä itseään vastaan.

Tutkijakollegium on turha laitos

Helsingin yliopistoon vuonna 2001 perustetun tutkijakollegiumin tavoitteena oli luova, monipuolinen ja vaikutuksiaan yhteiskuntaan säteilevä yksikkö, jossa toimisi itsenäisiä ja tekemisistään tietoisia tutkijoita. Tulos oli kuitenkin toisenlainen. Tutkijakollegiumista tuli akateemisilla ahdistuksilla kyllästetty laitos, jota varjostavat monet jarrut ja kahleet.

Vertailun vuoksi hain anarkistisen ajattelun teoriahistoriaa käsittelevällä tutkimussuunnitelmallani rahoitusta myös tutkijakollegiumista vuosina 2003 ja 2004. Akatemian tavoin tutkijakollegium käyttää kansainvälisiä asiantuntijoita, mutta toisin kuin akatemia, se luotti tuolloin vielä *erillisiin* asiantuntijalausuntoihin. Kukin asiantuntija laati siis oman arvionsa toisista jäsenistä riippumatta. Kun nämä lausunnot lopulta päätyivät käsiini, saatoin todeta, että ne puhuivat täysin toisiaan vastaan. Kolmen toisistaan riippumattoman asiantuntijan kokonaisarviot ulottuivat tyydyttävästä erittäin hyvään – riippuen lausunnon laatijan omista

poliittisista tai tiedepoliittisista mielipiteistä. Rastit olivat hujan hajan pitkin papereita. Apina tai arvontakone olisi voinut jakaa pisteet yhtä sattumanvaraisesti. Muuan anonyymi asiantuntija kiitti lausunnossaan tutkimusaiheen kiinnostavuutta ja sitä, että hakijalla oli aiemmasta toiminnastaan näyttönä ”*strong publication result*”. Eräs toinen puolestaan kirjoitti, että tutkimussuunnitelmani on ”*rather pedestrian and unoriginal in its main claims*”. Asiantuntijoina olivat toimineet ”kansainväliset asiantuntijat” nimeltä Kalevi J. Holsti (Vancouver), Uskali Mäki (Rotterdam), ja Tim Crane (Lontoo).[425] Heidän nimensä riittänevät paljastamaan, minkälaista lausuntojen tilaaminen ”kansainvälisiltä asiantuntijoilta” on. Ja valmista kirjaani lukemalla jokainen voi omasta puolestaan itse todeta, miten ”jalankulkijoita” tai ”epäomaperäisiä” väitteeni ovat.

Koska arviot olivat keskenään ristiriitaisia, keskiarvokaan ei voi sovittaa niiden omaa epäluotettavuutta. Ei siis voida ajatella, että keskiarvon laskeminen epäluotettavista arvioista kelpaisi perusteeksi päätöksenteolle, kun arvioiden oma ristiriitaisuus on osoittanut niiden huonon tason. Myöskään tutkimuksen tai tutkijan ”kiistanalaisuutta” ei tulisi pitää kielteisenä seikkana arvioitaessa lausuntoja toimikunnissa, sillä kaikki merkityksellinen filosofiahan on kiistanalaista. Tukiessaan sellaisia hankkeita, joiden keskiarvoksi muodostuu suotuisasti neljä tai viisi pistettä, tieteen organisaatiot voivat tukea vain hymistelevää ja mitäänsanomatonta tutkimusta, joka todellakin on ”ongelmatonta” eikä sen vuoksi ansaitsisi lainkaan tukea. Näitä kiistoja ja ideologisia konflikteja yliopistot pyrkivät aktiivisesti välttämään, jotta ne voisivat perustella poliittiselle taholle toimivansa ”tehokkaasti ja sujuvasti”. Myös Helsingin yliopiston tutkijakollegium on nyttemmin siirtynyt käyttämään paneeliarviointia, jotta voitaisiin peittää se, kuinka pahasti asiantuntijoiden erillisarviot menevät tälläkin taholla ristiin – ja kuinka puolueellisia ne ovat.

Akatemian ja yliopistojen noudattamasta asiantuntijamenettelystä tekee erityisen puolueellisen ja arvottoman se tosiasia, että virkamiehet ja toimikuntien jäsenet voivat itse päättää, keitä nimenomaisia asiantuntijoita he käyttävät arvioiden laatimiseen. Jo *asiantuntijoiden valinnassa* tulee siis määrätyksi, ketkä tutkimustukea saavat. Lausunnot tilataan hakijan vihollisilta, jos yksikkö haluaa kielteisen tuloksen, ja ystäviltä, jos tutkija halutaan laitokselle sisään. Omassa tapauksessani kaikki asiantuntijat oli valittu niin, että heidän kauttaan saatiin kannaltani mahdollisimman kielteinen tulos. He olivat edustamani tiede- ja filosofiakäsityksen periaatteellisia vastustajia. Heidän kannanottojaan voidaan pitää jopa loukkaavina siksi, että ne eivät perustuneet mihinkään. Oman puolueellisuutensa vuoksi myös akatemian toimintaa sinänsä on syytä pitää tutkimusetiikkaa ja tieteellistä toimintaa haittaavana.

Feministeille ja muille tiedeyhteisön lemmikeille tukea on kyllä riittänyt myös tutkijakollegiumista. Kollegiumilta pyytämässäni tarkemmassa selvityksessä mainittiin, että ”tutkijoiden valinnassa on kiinnitetty eri-

tyistä huomiota sukupuolikysymykseen ja tutkijanuraan". Sillä perusteella mukaan kammettiin muun muassa Sara Heinämaa niin sanotulta b-miinus-listalta, kun hän on niin kauhean pätevä. Tosiasiassa Sara Heinämaan maine on lähtöisin siitä, että hän julkaisi 1980-luvulla Esa Saarisen kanssa kirjan,[426] ja sillä perusteella hän on edelleenkin filosofian laitoksen maskotti, joka nimitetään virkoihin vaikka rautakangella.

Ikävää Suomen Akatemian, tutkijakollegiumin ja säätiöiden toiminnassa on ollut se, etteivät ne ole kertoneet julkisesti, keiden henkilöiden suunnitelmia ne *eivät* ole rahoittaneet. Ne eivät myöskään salli valittamista päätöksistään. Ja rahoitettujen tutkijoiden tekemisistäkään harvoin kuulee myöhemmin mitään. Esimerkiksi tutkijakollegiumiin valittiin lähinnä angloamerikkalaiseen diskurssiin sitoutuvia henkilöitä, joiden aiheet vaihtelivat 1700-luvun liberalismista ortodoksian asemaan Baltian maissa. Tuloksena saatiin kuivakas artikkelikokoelma *Ihmistieteet tänään*, jonka Matti Kamppinen haukkui *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 8/2005.[427] Eikö siis rahoitettavaksi kelpaa kukaan sellainen filosofi, jolla olisi paremmin omaan aikaamme iskevää sanottavaa? Tutkijakollegiumin toiminta on ollut ainakin minulle paha pettymys.

Kansainvälisyyttä korostavassa viidakkokuumeessa on suomalaisten veronmaksajien anteliaisuudesta päässyt nauttimaan myös suuri määrä ahneita rosvoretkiläisiä, jotka kilpailuttavat akateemista sosiaaliturvaa maasta toiseen. Sen tapaisessa suomalaisia itseään ylenkatsovassa tiedepolitiikassa on Tutkijakollegiumista ja Suomen Akatemiasta turvapaikkapäätöksen saanut suuri määrä valtiollisesta rahoituksesta nautiskelevia tiedeyhteisön kiertolaisia. Tosiasiassa Tutkijakollegiumin ei pitäisi olla kuin turkkilainen herrainhuone helteellä, eikä akatemian rahoittaman katraan tarvitsisi muistuttaa Kolumbian jalkapallomaajoukkuetta. Se on tulos internatsismista, jolla suomalaisten veroveroja ohjataan ulkomaalaisille tässä täysin epätasapainoisessa vaihtosuhteessa.

Kun asiantuntijavalta on pelkkää mielipidevaltaa, käytän myös omaa oikeuttani mielipiteeseen: tutkijakollegiumissa tehty tutkimus on ollut turkasen mitäänsanomatonta, eikä ole ensimmäistäkään näyttöä siitä, että yksikön toiminnalla olisi ollut vaikutuksia yhteiskuntaan, kansalaiskeskusteluihin tai julkiseen sanaan. Suomalainen yhteiskunta ei ole hyötynyt eikä valistunut ulkomaalaisten tutkijoiden ravitsemisesta mitenkään, mutta vieraskielisyyden vaateet ovat siirtäneet sekä keskustelut että julkaisutoiminnan kansainvälisiin yhteyksiin.

Vaikka en kontrollia rakastakaan, neuvon tiedeyhteisöä ja yliopistoa panemaan suurennuslasin alle sen, *mitä näiden tahojen palkkaamat tutkijat todella tekevät ja saavat aikaan*. Todennäköisesti he istuvat vain kahvilla ja ovat "sosiaalisia ja mukavia". Heidän julkaisunsa rajoittuvat pariin artikkeliin. "Toteuttamiskelpoinen" näyttääkin olevan akatemian omissa käytännöissä sellainen suunnitelma, jossa tutkija lupaa olla tekemättä mitään!

Kysymys: ”*Oletko liitossa paholaisen kanssa?*”

Vastaukseni: ”*En, mutta tervehdimme tavatessamme kadulla.*”

KOHTI KIITOSTEN JA KIUSAUSTEN TASAPUOLISUUTTA

Koulukiusatuista tulee usein kiusaajia. He ovat lopulta kiusankappaleita kaikille, varsinkin köyhille, kovaosaisille ja sorretuille. Koulukiusaamiseen olisi puututtava ajoissa, sillä aikaa myöten se siirtyy korkeampien instituutioiden riesaksi, esimerkiksi yliopistoihin. Lopulta yliopistot eivät mitään muuta olekaan kuin jatkuvan koulukiusaamisen muotoja. Mistä tässä puolueellisuudessa siis on ollut kyse, ja keitä asioiden tilasta voisi syyttää? Tarkasteltakoon paria esimerkkiä.

Kun Jyri Puhakaisen *Persoonan kieltäjiä* käsiteltiin julkisessa sanassa, analyyttiset systeemifilosofit, kognitiotieteilijät, aivotutkijat ja geeniteknologit kävivät hänen kimppuunsa raivokkaasti. Heidän elämälle vieras ajattelutapansa oli joutunut kyseenalaistetuksi, ja samalla nuo henkilöt kokivat, että heidän rahanlähteensä ja omat uhrauksensa tieteen alttarille olivat vaakalaudalla. He olivat koettaneet kompensoida oman tiedekäsityksensä jälkijättöisyyttä yrittämällä piiloutua millimetritutkimuksen tuottaman auktoriteettiaseman taakse, mutta kovin hyvin tuo ”tieteellisyyden” varjolla tapahtuva identiteetin vahvistelu ei ollut onnistunut. Siksi myös heidän hyökkäyksensä olivat sumeilemattomia ja rajuja.

Kuunnellaanpa, mitä filosofi Sami Pihlströmin sallittiin tuolloin sanoa suomalaisen naturalismin pää-äänenkannattajassa, *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä. Hän lausui muun muassa näin: ”Kari Enqvist, Jyri Puhakainen ja Lauri Rauhala ovat suomalaisen tieteen pahimpia riitapukareita.”[428] Pihlströmin toteamus oli kuin suoraan Disneylandista, jossa Karhukopla *ensin kiusaa* Tikua ja Takua ja todistajan tullessa paikalle *osoittaa syyttävästi* Tikua ja Takua väittäen, että ”nuo pikkuoravat ovat kulmakunnan pahimpia riitapukareita!”

Pelkään pahoin, että Pihlströmin kermaisin viiksin edustama hybris oli merkkinä siitä, mitä tapahtui, kun akateemiset uravoitot humahtivat tukkaan. Yrittäessään kiistää sen, että filosofisessa kannanmuodostuksessa on *periaatteellisia* eroja, kirjoittaja tuli vahvistaneeksi periaatteellisten erojen vaikuttavuuden. Riita on merkkinä valta-asetelmasta, johon haetaan oikaisua. Siksi toivoin, että sovinnaisfilosofi olisi ymmärtänyt kirjoittaa: ”parhaita riitapukareita”. Mitä dosentti Puhakaiseen ja emeritusprofessori Rauhalaan tulee, he ovat loistavia uusien ajattelutapojen löytäjiä ja luojia, joita ei ole kohdeltu akateemisissa käytännöissä lellimällä tai suosien vaan jotka on oman tieteellisen vapautensa lunnaiksi pakotettu kulkemaan vallan käyttöä vastaan viranomaisfilosofian ulkopuolella – aivan niin kuin Sven Krohn aikoinaan.

Tieteen verikoirat tarttuvat tietenkin housunliepeisiin aina, kun joku

filosofi sanoo jotain, mikä kyseenalaistaa tieteisuskovaisten pyrkimykset rakentaa omaa identiteettiään toisten ihmisten polkemisen varaan. Miten sitten akateeminen tutkija ja hänen tukijansa poikkeavat ammattirikollisesta, joka viruu nuutuneena Helsingin Alcatrazissa? He molemmat menevät vallan taakse piiloon.

Suomenlinnan työsiirtolan virkamies alaiselle: ”Varokaa, sillä minulla on ystäviä korkeassa asemassa!” Työhälytyksen saanut vanki itseään patistelevalle vartijalle: ”Varokaa, sillä minulla on ystäviä alhaisessa asemassa!” Nykyaikana, kun telkien taakse toimitetaan myös aivotutkijoita (Urpo Rinteen tapaus), voi vain kiittää tiedeyhteisöä siitä, että se hyvän makunsa rajoissa tuottaa reippaita asioihin tarttujia, eräänlaisia filosofian ”Hannu Karpoja”. Heidän vaikutuksestaan Alcatrazissa viruvien lauseet ovat sanojien kesken vaihdettavissa.

Niinpä myös Puhakaisen kritiikki aivotutkijoiden bisneshakuisuutta kohtaan osoittautui oikeammaksi kuin kirjoittaja itse osasi edes uneksia – hän kun kirjoitti kirjansa aikana, jolloin aivotutkijoiden harjoittamasta rahanpesusta ei ollut vielä tarkempaa tietoa. Mutta Puhakaisellekin kostettiin jättämällä hänet vaille virkaa.

Ampukaa anarkistit, nuo hullut koirat!

Kas, tuli pilkkuvirhe. Tarkoitin: ”Ampukaa, anarkistit, nuo hullut koirat!” Tästä opimme, miten tärkeää on noudattaa kielioppisääntöjä, jotta niskalaukaus kajahtaa oikeaan kohteeseen. Analyyttisten systeemifilosofien ongelma ei ole tiedollinen vaan asenteellinen. Se, että Amerikassa ja muissa Pohjoismaissa koulutetut filosofit eivät pysty puhumaan välittömän kokemuksensa kielellä, johtuu tosiasiasta, että he ovat saaneet huonoa opetusta. Sen sijasta, että heidän persoonaansa olisi pyritty kehittämään, heidän opettajansa ovat tottuneet treenaamaan oppilaidensa hartioiden väliin kasvanutta selkäytimenjatketta, minkä tuloksena aivovalkuainen on formatoitu analyyttiselle filosofialle vastaanottavaiseen muotoon. Samalla tavoin myös geenimanipuloitujen vasikoiden koostumusta muokataan ruiskuttamalla lihaan hormoneja, eikä uutta Tshernobyliä enää tarvita.

Tällaisen rehun ruokkima filosofi puhuu ”kartesiolaisesta skepsiksestä”, kun hänen alkuperäiskokemustaan vastaava lause kuuluisi näin: ”Ai pahus, kun jäi kondomi pois!” Tai hän puhuu ”induktion tuontisäännöstä”, kun hänen pitäisi huutaa: ”Tuleeko sitä kyrpää?!” Ja tätä tarkoitan analyyttisen systeemifilosofian ritualisoituneisuudella: se on muistutus analyyttisen filosofin vieraantuneisuudesta hänen omasta kehostaan. Oman merkityskonstituutionsa kokemukselliset ja ruumiilliset alkuehdot unohdettuaan hän pyrkii tieteelliseen universalismiin ja pitää sitä ihanteena. Syypäitä kyseiseen ihanteeseen eivät ole tietenkään

professorinviroissa olevat itse. He ovatkin pelkkiä sätkynukkeja ja oppilaita, ja todellisia syypäitä ovat heidän isänsä. Analyyttisten systeemifilosofien asenteet ovat suomalaisen filosofian suuren liiderin, Jaakko Hintikan, opettamia.

”Minkä Hintikka haukkuu, ota se kiitoksena vastaan”, kertoo dosentti Matti Luoma lausuneensa Lauri Rauhalalle aikana, jolloin suomalaisen filosofian paradigmamonopoli luotiin.[429] Jaakko Hintikka on suomalaisen filosofian Richard Nixon. Hän menestyi kansainvälisesti mutta saattoi kotimaisen filosofian sisällissodan partaalle. Suuressa osassa niin sanottuja yhden kirjan professoreita puhuu kuitenkin edelleen heidän opettajansa, Jaakko Hintikan, ääni. On filosofeja, jotka ovat sanoneet ihmisestä sentään jotain, kuten Niiniluoto ja Airaksinen. He ovat ikään kuin tehneet vokaalisia artikulaatioharjoituksia. Mutta oletteko koskaan huomanneet noiden ”fysiikan filosofien”, esimerkiksi Hilpisen, Sandun, Sintosen tai von Platon, kirjoittaneen mitään yhteiskunnasta ja ihmisestä? He eivät ole pystyneet koskettamaan kirjoituksillaan ketään, koska heidän filosofiansa on vain heidän oman pakkomielteisyytensä ilmausta. En sano, etteivät he olisi tehneet paljon työtä, mutta siitä pitäisi palkita mieluummin kunniamerkillä kuin viralla, sillä systeemifilosofisia kysymyksiä päivätöikseen ratkova toimii kuin kuka tahansa tiedemies kykenemättä nousemaan tulkitsevalle filosofiselle tasolle. Epäilemättä näiden virkamiesten kuori kätkee myös monipuolisen luovan neron, mutta heidän elämänasenteensa on sellainen, ettei heitä voi parhaalla tahdollaankaan sanoa intellektuelleiksi. Se onkin sosiaaliluokka, johon pääsyä ei voi ostaa virkanimityksillä.

Tampere-talossa järjestettävän Suuren Filosofiatapahtuman mainos kertoo Jaakko Hintikan loogisten mallinnusten merkinneen ”hiljaista vallankumousta filosofiassa”. Entä minkälainen nyt on niin sanottu ”hiljainen vallankumous”? Esite toteaa Hintikan julkaisseen ”*enemmän* artikkeleita kuin kukaan muu elossa oleva filosofi”.[430] Jos vallankumous on tapahtunut hiljaisesti, niin miksi sitä on pitänyt viimeiset neljäkymmentä vuotta toitottaa? Esitteen mukaan ”Hintikka on toimittanut *enemmän* filosofisia kirja- ja aikakauskirjaniteitä kuin kukaan muu” ja ”filosofian puolella [*sic!*] uusi logiikka on mullistamassa käsityksiämme totuuden käsitteen luonteesta”.[431] Minua kiinnostaisi se, minkälaista filosofiaa paljasjalkainen vantaalainen onnistuisi tekemään metsistä, pelloista, puista ja käenpesistä tai selän alla olevista männynkävyistä. Mitä hän sanoisi palokärjen rummutuksesta onttoa kelohonkaa vasten? Itse uskon yhtä vähän ”hiljaisiin vallankumouksiin” kuin äänekkään omankehun vakuuttavuuteen. Olkoon siis oma tunnuslauseemme: ”Vähemmän mutta parempaa!”

”Pelkäättekö pohatoita?” -tyylinen luksusleveily ja pomopelko edustavat amerikkalaista unelmaa filosofiaan siirrettynä. Filosofian laitoksen ilmoitustaululla olleessa kuvagalleriassa Hintikka osoitti tyylitietoista

vaatimattomuuttaan mainostamalla, että hänen asiantuntija-alansa tarkkarajainen aluevesiraja kulkee linjalla ”inhimillisen ajattelun perusmuodot ja niiden historia”. Olisiko siis minunkin pitänyt alistua hymyilemään vaivautuneesti tuolle omallekehulle vai käyttää tilanteeseen sisältyvää tahatonta komiikkaa hyväkseni ja julistaa omaksi erityisalakseni ”inhimillisen ajattelun perus*sisällöt* ja tulevaisuus”?

Jos G. H. von Wrightin esseet olivat vielä filosofian Schubertia, ovat Jaakko Hintikan esseet jo reipasta kantria. *Tieto on valtaa* -kokoelma todisti lähinnä kirjoittajansa motiiveista samoin kuin *Filosofian köyhyys ja rikkaus*. Mutta tuloksena on saatu myös väärin ymmärrettyä fenomenologiaa, jolle ”lauseen merkitys on funktio, joka määrää lauseen totuusarvon kussakin mahdollisessa maailmassa”. Tällä ei ole mitään tekemistä Edmund Husserlin, merkityksen ongelman eikä laajemmin ottaen koko fenomenologisen ajattelun kanssa. Se osoittaa vain pakasteturskaa ravintonaan nauttivien filosofien kyvyttömyyttä ymmärtää asioita ilman tarpeetonta formalisointia. Fenomenologista ajattelua pyritään tulkitsemaan jälkiwittgensteinilaisen kielifilosofian kautta, koska *se on ainoa perinne*, jonka analyyttinen filosofi tuntee. Samaa asennetta sovelletaan sitten myös Derridan ajatteluun, ja Wittgensteinista halutaan lavastaa standardi kaikelle filosofialle.

Keskeinen kysymys kuuluu, onko malliteoreettisella semantiikalla ollut mitään merkitystä (apurahan saajat pois lukien) kenenkään ihmisen *elämälle?* Olisivatko seuraavat toteamukset tällaisessa yhteydessä mahdollisia: ”Parahin herra Hintikka, interrogatiivirokkinne on avannut kokonaan uusia ulottuvuuksia keskusteluun, kommunikaatioon ja ihmisten väliseen ymmärtämiseen.” Tai: ”Formalisointinne ovat tehneet elämästäni entistä merkityksellisempää.” Enemmänkin uskon seuraavanlaiseen palautteeseen: ”Päivää. Olen luku- ja kirjoitustaidoton ruohonleikkurin korjaaja. Erittäin paljon kiitoksia malliteoreettisesta rakennekaaviostanne. Asensin poistoraasteen keskipakoissuuttimen kuvionne mukaisesti, ja nyt vanha Stigamme puksuttaa nikottelematta!”

Kun J.H. kloonasi J.H:n

Operaatio riidankylväminen on edennyt sadonkorjuuvaiheeseen. Kun Juha Varto julkaisi aikoinaan kirjan nimeltä *Laadullisen tutkimuksen metodologia*, palkkaluokan A 27 professori lausui palkkaluokan A 25 professorille filosofian ainelaitoksella: ”Hautaa tämä kirja niin syvälle maahan, ettei se nouse.” Nyrkkeilijä meni rautakauppaan, osti kuusi metriä hyväjouhista lynkkausnarua ja laati arvostelun *Ajatus*-vuosikirjaan.[432] Hirttonarua tuli tosin niin runsaasti, että lynkattavan jalat alkoivat ulottua maahan, eikä teloittajaa säästänyt häpeältä edes punoksen pituus eikä laatu. Viha-arvion ilmestyttyä kysyin Juha Vartolta,

aikoiko hän vastata ilkeilyyn, jolloin hän totesi kylmän rauhallisesti, ettei missään tapauksessa. Juttu ikään kuin selitti jo itse itsensä.

Kun suhteellisen vähän tunnettu filosofi julkaisi sittemmin teoksen *Kuka halusi murhata filosofin?*, lausui tutkija kollegalleen Filosofian laitoksella: "Pidetään huolta siitä, että kirjoittaja vaietaan hengiltä." Ja kun *Dasein*-filosofiasta väitellyt filosofi haki dosentuuria Tampereen yliopistosta, viestitti professori sähköpostitse hakijalle: "Olen keskustellut kysymyksestä etukäteen asiantuntijoiden kanssa. Ei ole estettä muunkinlaiselle kirjoittelulle, mutta hakemuksessa huomioitavan kirjallisuuden pitää olla tieteellistä." Ikään kuin jo itseäänkin epäillen hän lisäsi: "Tästä pidän ehdottomasti kiinni."[433]

Kun meininki on tällaista, herää kysymys, miksi esittelisimme hakemuksiamme tai tutkimussuunnitelmiamme professoreille, miksi hakisimme enää mitään professorikunnalta, jonka *filosofiakäsitys* on kokonaan toisenlainen kuin omamme, jopa oman käsityksemme vastainen? Tämä on samalla vastaus niille ystävilleni, jotka kysyvät minulta, miksen ano enää keneltäkään mitään. En siis taida olla kovin ovela, enkä tiedä myöskään tuosta lasiterraariossa kiemurtelevasta lemmikkikyykäärmeestäni, mutta mitäpä sekään poloinen kalkkarokäärmeille voisi?

Tunnettua on, että professorikunta hinaa omat oppilaansa nomenklatuuran jäseniksi jakamalla tieteelliset opetus- ja asiantuntijatehtävät hyvissä ajoin suosikeilleen ja sulkemalla eri mieltä olevat filosofit akateemisen yhteisön ja rahoituksen ulkopuolelle. Heidän tutkinnonsuorittamistaan hidastellaan, ja tutkimusten julkaisemista vastaan käydään viivytystaistelua. Niinpä Tampereella viisitoista vuotta sitten tapahtuneen suursiivouksen yhteydessä viransijaisuuden saanut Leila Haaparanta totesi puhelinkeskustelussa eräälle pakolaiselle: "Ei tarvita suuria johtajia."[434] Näin lausuessaan päivystävä professori tosiasiassa sanoi kuin murrosikäinen: "Mee pois ja laita ovi kiinni!" Ja tässä nyt näemme, keitä nuo itse itsensä ja toinen toisensa suuriksi johtajiksi nimittäneet "johtajat" ovat, kun Suomen Akatemia myönsi lähes miljoonan markan määrärahapotin Jaakko Hintikan tutkimusryhmälle samassa kokouksessa, jossa oma sinänsä erinomainen hankehakemukseni hylättiin.[435]

Siksi sanonkin suoraan ilman tyylikeinoja, aivan kuten Kummisetä itse. On turha rakentaa hienoja lasipalatseja ja vanhainkoteja, kun seniorit eivät pysy niissä. On toivotonta koipallojen ja naftaliiniin haaskaamista heittää niitä eläkeläislauman taskuun ja toivoa, että he eivät kasautuisi filosofian laitoksille. Ja sama lausuttuna tyylikeinoa käyttäen: Jos hakijan oman arvostelukyvyn puuttuminen ohjaa ahnehtimaan tutkimusresursseja vielä eläkeläisenäkin, olisi tutkimuspaikan tehtävä ratkaisu ja naulattava laitoksen ovet kiinni. Sillä kiistämätön totuus, jota vastaan lammasmaisinkaan toimikunnan pikkuprofessori ei voi väittää, on se, että 75-vuotias eläkeläinen ei ansaitse eikä tarvitse enää lanttiakaan lisää rahaa! Kyse on myös filosofian edustuskiistasta yliopistoissa: mikä

ajattelu saa olla edustettuna ja mikä ei? Thomas Kuhnin ajatusta seuraten: paradigma ei näköjään vaihdu, ennen kuin sen edustajat revitään irti ovenkahvaan kangistuneesta *rigor mortis* -otteesta.

Jos Ludwig Wittgenstein ja Martin Heidegger anoisivat Suomen Akatemialta projektimäärärahaa, luuletteko, että he saisivat sitä? – Onko tutkimus kansainvälistä? – Ei. – Kirjoittavatko he englanniksi? – Eivät. – Osallistuvatko he tuloksellisuusseminaareihin ja raportoivatko he tutkimuksensa arviointipaneelille? – Kauhistus! Heidän filosofiansa ei ole ”tieteellistä”, mutta onko se sen vuoksi huonompaa? ’Filosofian korkealaatuisuus’ tarkoittaakin minulle samaa kuin ’voimakkaasti subjektiivinen, kaunokirjallinen, runollinen, esteettisesti vaikuttava, semanttisesti rikas, koskettava, liikuttava ja kiihottava’, ja olen valmis kuolemaan näkemykseni puolesta.

Filosofisen kekkoslovakiamme ongelma on, että tieteiden rahoitus on sidottu viranomaisvaltaan. Jos jotain ajattelua ei ole olemassa viranomaisille, sitä ei ole olemassa tieteille eikä filosofiallekaan. Viranomaisille ei ole olemassa henkisesti kypsää ajattelua. Akatemian käyttämät ”suunnatut haut”, joissa koira neuvoo koiraa, tuovat mieleen, mihin enää tarvitaan tohtoreita, kun *post dog* -viratkin voidaan täyttää broilereilla. Projektit ja hankkeet puolestaan ovat Suomen Akatemian kielellä ”tiedepolitiikan instrumentteja” eli tendenssimäisen tutkimuksen välineitä. Niiden kautta rahoittaja yrittää ostaa tutkijakunnalta haluamiaan mielipiteitä ja sitoa meidät noudattamaan omia ”tiedepoliittisia linjauksiaan”. Tämä tapahtuu kilpailuttamalla köyhää tutkijakuntaa. Rahaa saa, jos on feministi ja nainen, mikä selittänee myös joidenkin tutkijoiden halun vaihtaa sukupuolta. Kun Pariisiin loikanneelta Rudolf Nurejevilta kysyttiin aikoinaan, miten hän saattoi pärjätä sosialismissa, tämä kaikkien lepakkomiesten äiti ja isä vastasi seuraavasti: ”Piti olla vähän sokea, vähän kuuro ja vähän tyhmä. Ongelmia tuli, jos ei ollut mitään niistä.”

Varokaa voittajat!

Kaikki tietävät kuka oli Spede. Hän oli nero, jonka arvostus on kovassa nousussa. Suomen Elokuvasäätiö ei koskaan tukenut Pertti Pasasen tuotantoja millään tavalla. 50-vuotispäivänään Spede kiitti säätiötä kaikkien anomuksiensa hylkäämisestä todeten, että juuri tämä seikka oli kannustanut häntä tekemään entistäkin parempia ja menestyvämpiä elokuvia. Kyseinen käytäntö on täysin arkipäiväinen Suomen Akatemian rahanjaossa. Tunnetaan useita ansioituneita professoreja, jotka eivät ole koskaan saaneet tutkimuksilleen Suomen Akatemian tukea.

Nyt onkin vastattava siihen, mitä asialle pitäisi tehdä. Ongelmia nimittäin riittää. Suomen Akatemia on tukenut viimeksi kuluneina vuosina vain seuraavia filosofiaan liittyviä tutkimushankkeita: ”Substanssi, ykseys

ja minä Leibnizilla ja Kantilla" (Olli Koistinen), "Multimodaalilogiikat, mahdolliset maailmat ja virtuaalisuus" (Ilpo Halonen), "Logiikka ja peliteoria" (Ahti Pietarinen), "Analyyttisen ja fenomenologisen perinteen filosofiakäsitykset" (Leila Haaparanta), "Wienin piiri sisältäpäin nähtynä" (Juha Manninen), "Käytännöllinen järki ja moraalinen motivaatio" (Timo Airaksinen), "Filosofisen tiedon luonne" (Leila Haaparanta), "Naturalismin rajat" (Sami Pihlström, tietysti), "Philosophical problems of precedents" (Seppo Sajama), "Wittgensteinin filosofiakäsitys ja filosofinen metodi (Oskari Kuusela) ja luonnollisesti: "Game-theoretical semantics and its applications" (Jaakko Hintikka). Tässä ovat kaikki marraskuusta 2001 kevääseen 2003.[436] Lisäksi estetiikan ja uskontotieteen piirissä on tuettu aiheita "Estetiikka, liike ja muutos – pragmatistisia lähestymisiä kulttuuriympäristöihin" (Ossi "Nolla" Naukkarinen)[437] ja "Emootiot osana kognitiivista uskonnonfilosofiaa" (Ilkka "Selevä" Pyysiäinen).

Fenomenologia mainitaan vain yhdessä tutkimusaiheessa, jossa sitä *verrataan* analyyttiseen filosofiaan yrittäen samalla normittaa, minkälaista filosofia saa olla. "Emootioilla" ja "kognitioilla" operoiminen kertoo analyyttisen systeemifilosofin mieli–muna-ongelmasta, aivan kuten myös keskittyminen kaivelemaan Kantin ja Leibnizin napaa. "Transsendentaalifilosofian naturalisoimisesta" innostuneen tutkijan surkuhupaisa "naturalismin rajojen" tarkastelu tapahtuu taaskin naturalismiin sitoutuen – ei tulkitsevasti ulkoa päin, jolloin olisi mahdollista jopa ymmärtää, mistä itse ilmiössä on kysymys. Pohjat laput silmillä kulkemisessa vetää kuitenkin Wienin piiriä "sisältäpäin" tarkasteleva tutkimusprojekti (he tekivät sen 2000-luvulla!).

Akatemian rahoituskäytäntö vastaa täsmälleen sitä tapaa, jolla angloamerikkalainen asiantuntija lukee hakemusten suunnitelmapapereita:

> Realismia, pragmatismia ja empirismiä. – Näyttää lupaavalta. – Materialismia, positivismia, fysikalismia ja analyyttista kielifilosofiaa. Utilitarismia, naturalismia ja behaviorismia sekä hieman postmodernia feminismiä, mutta ei sanaakaan eksistentialismista, hermeneutiikasta eikä fenomenologiasta. Täyden kympin arvoinen paperi![438]

Suomi on sitoutunut Geneven yleissopimuksella kidutuksen kieltäviin kansainvälisiin normeihin. Niiden alaan luetaan myös henkinen kiduttaminen. Akateeminen tutkija elää nyt siinä Aleksandr Solženitsynin kuvailemassa vankileirien saaristossa, jossa hän on täysin rahoittajansa armoilla. Parakkikylän keskellä pyörivä tasavirtageneraattori syöttää vakiovoltteja verkkoon, ja sähkötuolissa istuva yksin tietää, miksi Jekaterinburgin iltaruskossa katulamput hetkellisesti himmenevät. Tästä inkvisitiosta pitää tehdä mahdollisimman nopeasti loppu.

Suomen voimassaoleva hallintolaki toteaa virkamiehen olevan esteellinen, jos on aihetta olettaa osapuolten välillä olevan sellaista eripuraa tai

kiistaa, jonka tuloksena virkamiehen puolueettomuus vaarantuu. Siten se muodostaa virkamiehelle velvoitteen itse todeta oma jääviytensä ja kieltäytyä käsittelemästä asiaa.[439] Mutta oletteko koskaan kuulleet, että yliopistoissa yksikään professori olisi jäävännyt itseään sillä perusteella, että hän on asianosaisen sukulainen, ystävä, vihollinen, palvelussuhteen osapuoli tai asian intressantti? Entä komendantti? Päinvastoin: hän kiilaa itsensä kyynärpäätaktiikkaa hyväkseen käyttäen mahdollisimman nopeasti käyttämään valtaa. Professorit kutsuvat asiantuntijoiksi ihmisparan viholliset, jos he ovat asioista eri mieltä, tai ystävät, jos he ovat samaa mieltä. Tähän anarkismiin on vastattava yhtä pitkälle menevällä anarkismilla. Annankin nyt vallankäyttäjille rukousmallin. Näin rukoilkaatte:

> Herra, olen rikkonut kaikkia käskyjäsi, mutta erityisen paljon olen rikkonut yhtä niistä: järjestyksessäsi kahdeksatta. Olen antanut väärän todistuksen lähimmäisistäni, enkä vain lähimmäisistä lähimmille, vaan myös monille kaukaisista veljistäni ja sisaristani olen tehnyt väärin. Kutsuttuna lausunnonlaatijana olen milloin kehunut, milloin vähätellyt lähimmäisteni saavutuksia, enkä ole ollut edes epäoikeudenmukaisuudessani tasapuolinen. Siksi pyydän, että Sinä, Herra, olisit kaikkivaltiudessasi armollinen ja antaisit laupeutesi käydä oikeudesta, armeliaisuutesi suopeudesta. Katso puoleeni ja vaivaan, jonka olen rakkaille lähimmäisilleni aiheuttanut. Ja kaiken tämän olen tehnyt pelkästä heikkoudesta, mitättömyydestä ja turhamaisuudesta – turmeluksesta yhtä kaikki! Siksi, oi säästä sieluni kuluttavalta tulelta ja pyyhi pois tuottamani murhe, äläkä vain minun itseni vaan ennen kaikkea sorrettujen ja väärin ymmärrettyjen lähimmäisteni vuoksi. Älä myöskään valheitani enää muista.

Kahdeksatta käskyä rikotaan tuskin missään niin paljon kuin yliopistoissa. Edellä oleva rukousmalli ei siis ole ihmisen pilkkaa: sen avulla jopa professori voi pelastaa itsensä Helvetin lieskoilta.

Voittajat älkööt kuitenkaan surko ja häviäjät iloitko liian varhain. Muiden muassa Martti Luther muistuttaa meitä siitä, että viimeisen tuomion jälkeen ihmistä odottaa kolme yllätystä. Niistä ensimmäinen on: ”Miksi minä olen Täällä?” Toinen on: ”Miksi kaikki muut ihmiset ovat Täällä?” Ja kolmas: ”Missä ovat kaikki ne, joiden minä luulin olevan Täällä?” Omasta puolestani en tahtoisi olla siellä, missä he kokoontuvat rahojaan jakamaan, onpa tuo paikka mikä tahansa. Samalla minusta tuntuu, että myös Helvetti on aina oleva siellä.

Älkää antako koirille sitä, mikä on pyhää, älkääkä heittäkö helmiänne sikojen eteen, etteivät ne tallaa niitä jalkoihinsa ja käy teidän kimppuunne ja raatele teitä.

Jeesus ”Vuorisaarnassaan” (Matt. 7:6)

7. *Taistelu dosentuurista*

Pelimiehellä ei ole tunnetusti parisuhdetta vaan pari suhdetta. Olin ollut yliopiston kanssa parissakin suhteessa, ja niinpä päätin anoa suhteeni virallistamista, aivan niin kuin kauan hajoamassa olleen avoliiton osapuolet hakevat yhdessäololleen vahvistusta pappilan tai maistraatin piiristä. Siihen, miksi moiseen alistuin, vaikutti varmaan huoli, jota tunsin filosofiakäsitykseni edustuksesta yliopistoissa. Ehkä asiaan vaikutti sekin, että kaikin tavoin sosiaalisena ja mukautuvana ihmisenä annoin ystävieni suostutella minut hakemaan dosentuuria.

Kahta hyvätasoista väitöskirjaa vastaava määrä tieteellistä tutkimusta ja hyvä opetustaito – siinä dosentilta vaadittava pätevyys. Laveanluonteiseksi laadittu laki ei tosin lausu asiasta muuta kuin sen, että dosentilla pitää olla hyvän opetustaidon lisäksi ”perusteelliset tiedot omalta alaltaan ja julkaisuilla tai muulla tavoin osoitettu kyky itsenäiseen tieteelliseen tutkimustyöhön”.[440] Yliopistoissa asiaa on useimmiten tulkittu niin, että kaksi kunnon kirjaa riittää. Pätevyysehtojen piti siis työskennellä hyväkseni.

Teokseni *Dialoginen filosofia* oli ilmestynyt keväällä 2003. Siinä on 371 sivua ja 493 lähdeviitettä, eli enemmän kuin hyvätasoiseksi arvioidussa väitöskirjassani. Lisäksi pinoon saattoi lukea pari aiempaa kirjaani ja kasan tieteellisiä artikkeleita. Nämä julkaisut kainalossa voisin lähestyä yliopiston ovea. Onnekasta oli, että dosentiksi oli menty yhdellä kirjallakin ja muutamalla muulla paperilla, niin kuin suuri osa virassa istuvista professoreista. Asiaa helpotti se, että työvoimatoimisto ahdisteli minua jälleen työllistämismäärärahalla: päivärahat pois tai siivoojaksi 1 500 euron palkalla.

FILOSOFIT LAITOKSESSA

Elettiin syksyä 2003. Tilanne Filosofian laitoksella oli mahdollisimman huono. Isä aurinkoinen oli pudottautunut rehtoriksi. Niiniluodon jättämää valtatyhjiötä yritettiin täyttää, ja virkaistuimia jaettiin. Pyhällä paikalla istui André Maury, laitoksen johtajana toimi Gabriel Sandu, ja ruotsinkielisessä virassa nautiskeli Jan von Plato. Kukaan heistä ei puhunut

äidinkielenään suomea: keskustele siinä sitten tämän jengin kanssa. Lähetin elokuussa Niiniluodolle ja Sandulle sähköpostiviestin, jossa kerroin halukkuudestani hakea dosentuuria. Niiniluoto ei ole tähän päivään mennessä vastannut minulle mitään. Sen sijaan Sandun taholta postiluukku kolahti, ja sain häneltä hekumallisen sähköpostiviestin, jossa kerrottiin, että ”meidän laitoksellamme vaaditaan kansainvälistä tutkimusta eikä kannanottoja, jotka loukkaavat laitoksen arvostettuja jäseniä. Gabriel Sandu, laitoksen johtaja.”[441]

Vastasin hänelle seuraavasti ja oheistin viestini myös rehtorille: ”Tuolla tavalla lausuttaessa tuskin taaskaan kysytään, kuinka teidän omat kannanottonne loukkaavat jatkuvasti meitä ja vahingoittavat toimintaedellytyksiämme yliopistoyhteisössä. Terveisin Jukka Hankamäki, ei-johdettava.”[442] Siinä olivat alkuehdot dosentuurin hakemiselle. Koska Sandu näyttää olettavan, että tiedeyhteisön pitää muodostaa mielipiteitä arvovallan menetelmällä eikä filosofian menetelmällä, kirjaan tähän analyysiini siitä, mitä hän oikeastaan sanoi ja miksi.

Sandun lauselma oli monella tavoin kompleksinen. ”Arvostettu tieteenharjoittaja” tarkoittaa käytännössä samaa kuin ’pelätty henkilö, joka käyttää valtaa’. Se on luonnehdinta, joka realisoi Martin Heideggerin kritisoiman *das Man* -ihanteen piirteet ja tuo mieleen Veikko Rantalan suosiman pätevyyskriteerin: kuinka ”tunnettu” filosofi on. – Kuinka niin ”tunnettu”, voidaan kysyä, tai missä merkityksessä ”arvostettu”? *Kenen* tuntema tai arvostama, esimerkiksi? Passiivinen ilmaus ”arvostettu tieteenharjoittaja” onkin luonnehdinta, joka liittyy sovinnaiseen tiedekäsitykseen. ”Arvostettuna” oleminen on eräänlaista kaiken arvostelun ulkopuolella olemista, eikä se ole yleensä muuta kuin nimi tuppisuuna ololle, toisin sanoen sille, ettei ole osannut sanoa asioista mitään ja on sen vuoksi valanut sanottavansa formaalisen kaavan muotoon.

Paljastavan kuvan tuon tyyppisestä ”arvostettuna olemisesta” saa jokainen, joka kuvittelee sitä vierasperäisellä korostuksella lausuttuna ja liittää mainintaan hieman toruvaa sävyä. Kyseiseen umpioon ei kajasta valon pilkahdustakaan siitä tosiasiasta, että filosofeja pidetään arvovaltaisina *vain sikäli*, kuin me *emme* yritä miellyttää emmekä nöyristellä ketään – emme ainakaan virkamiesfilosofien omaa valtaa. Vaikka jokainen epäilemättä haluaakin olla tärkeä ja arvostettu, tosiasia on, että juuri arvostettuja tieteenharjoittajia on maailma pullollaan, mutta omaperäisistä on pulaa. Sitä paitsi ei Jeesuskaan halunnut olla ”arvostettu” vaan rakastettu, ja arvostettuna olemisesta hohkaa pelkkä mainen kunnia ja sen pikainen katoaminen.

Sandun ihannoima ”kansainvälisyys” olikin sitten internatsismin eräs ilmaus. Yrittämällä leimata teoksissani esittämäni tiedekritiikin ”loukkaavaksi” hän halusi kääntää oman vahingollisen toimintansa nurin ja loukata tämän tekstin kirjoittajaa – eikä vain subjektiivisten tuntemusten tasolla vaan akateemisten oikeuksieni merkityksessä. Kuka tai mikä

Sandu oikeastaan oli määräilemään minua, varsinkaan kun hän oli tullut maahamme siirtolaisena Romaniasta ja nautti meiltä suomalaisilta veronmaksajilta kiskottua palkkaa? Mielestäni kenenkään ei pitäisi kukkoilla tunkiolla, jota ei omista, ja totuus on sekin, ettei Sandu ollut itse saanut aikaan edes yhtenäistä monografiaväitöskirjaa vaan luikerteli tohtoriksi artikkelinivaskan turvin. Virkamieheltä pitää nähdäkseni vaatia myös täydellistä suomen kielen taitoa, jota Sandulla ei ole, joten keskustelu tämän porukan kanssa oli vaikeaa, kun riita leimahti jo ensimmäisestä sanasta. Jokainen dosentiksi aikova luovuttaa sitä paitsi asiantuntemuksensa yliopistolle ilmaiseksi tai puoli-ilmaiseksi, joten myös Sandun olisi pitänyt oivaltaa, ettei hänen tehtävänään ole *vaatia* mitään vaan kohteliaasti *pyytää* laitokselleen dosentteja – saati että hän pyrkisi karkottamaan meidät yhteisesti omistamastamme tutkimus- ja opetuslaitoksesta.

Osakseni tullut torppaus herätti jälleen myös kysymyksen filosofian olemuksesta. Mitä hyötyä Sandun ja hänen kollegojensa oli pitää itse itseään ”arvostettuina”, kun heidänkin pitäisi lunastaa arvostuksensa *toisilta* ihmisiltä? Edustamani dialogisen ajattelun mukaan kukaan ei voi itse päättää omasta arvostuksestaan tai sen puuttumisesta, eikä kukaan voi liioin päättää siitä, mitä toiset hänestä lopulta sanovat. Yliopiston ei pitäisi myöskään esittää tutkijoille sellaisia vaatimuksia, jotka asettaisivat lakia tiukemman ohjenuoran dosentuurille, eikä laissa puhuta kansainvälisyydestäkään halaistua sanaa. Tieteellisesti painokas metodikirjani, jota Maija Lehtovaara ja Juha Varto olivat kiittäneet kirja-arvioissaan, yritettiin Sandun sanankäytössä typistää ”kannanottojen esittämiseksi”. Niinpä Sandun asenne oli merkki omaan itseensä panssaroituneesta totaliteettifilosofiasta, joka tunnettiin myös hänen kotimaansa poliittisista oloista.

Entä jos tiedekritiikkini loukkasikin joitakuita? Heidän harmistumisensa paljasti vain heidän *syyllisyytensä*. Tosiasiassa he olivat *ansainneet* kohtaamansa kritiikin, ja siksi heidän pitäisi korjata käsityksiään. Mutta minua vastaan suunnattu läimäytys antoi jälleen selvän näytön siitä, kuinka vihamielistä asennoituminen oli. Yleensä dosentuurihakemuksiin suhtaudutaan myönteisesti. Professorikunnalla on omiin eettisiin sääntöihinsä kirjattu velvollisuus, ei ainoastaan sietää, vaan aktiivisesti tukea eri mieltä olevia henkilöitä. Sen sijaan Filosofian laitoksen ilmapiiri toi mieleen tarinan, jossa Lucifer taivaalliseen uneliaisuuteen kyllästyneenä meni Jumalan luokse ja sanoi: ”Me emme palvele sinua!” Tämän jälkeen arkkienkeli Gabriel Jumalan käskystä hajotti Luciferin joukot taivaallisessa taistelussa. Vertauksen osuvuutta vähentää vain se, että kyseisen metaforan kautta akateemisesta mielivallasta saattaa välittyä tahattoman leikkisä kuva. Myöskään Filosofian laitoksen tapahtumanäyttämö ei muistuttanut Taivasta, vaan sen asukit työskentelivät omassa maanpäällisessä Helvetissään.

Henkipattona Helsingissä

Yhtä hyvin kuin Gabriel Sandua, olisin voinut lähestyä anomuksineni Muammar Gaddafia. Yhden diktaattorin tultua käsitellyksi olikin aika lähestyä toista. Päätin kysyä dosentiksi hakemisen edellytyksiä professori Timo Airaksiselta, joka toimi Käytännöllisen filosofian laitoksen esimiehenä. Johtajan käsitteen ohella myös esimiehen käsite on hupaisa. Se herättää kysymyksen: jos tämä on *esi*mies, niin missä tulee se varsinainen mies? Joka tapauksessa Aki Huhtinen oli saanut hänen kanssaan aikaan tuloksia pari vuotta sitten. Huhtiselle oli myönnetty käytännöllisen filosofian dosentuuri Airaksisen junailemien asiantuntijoiden eli Matti Häyryn ja Arto Siitosen lausuntojen perustella vuonna 2002. Kumpikaan asiantuntijoista ei ollut tosin puolueeton, vaan sekä Häyry että Siitonen olivat akateemiselle prosessille tyypillisellä tavalla professorin talutusnuorassa: kyseisen laitoksen dosentteja kumpikin.

Huhtinen oli luonnollisesti tiedustellut dosentiksi hakemista jo väittelyyliopistostaan Tampereelta, mutta Leila Haaparanta oli tyrmännyt ajatuksen. Niinpä Huhtinen oli päättänyt luopua hakemuksestaan. Myöhemmin Aki arvioi minulle, että Haaparannan ollessa virassa hänellä ei olisi koskaan mahdollisuutta saada nimitystä Tampereen yliopistoon. Sen sijaan Tere Vadén toimitti Huhtisen vieläpä Lapin yliopistoon media-alan dosentiksi vuonna 2003. Mutta mikä olisi ollut informaatiosodankäyntiä tutkineelle filosofille sopivampi paikka kuin informaatiotieteiden tiedekunta hänen kotiyliopistossaan Tampereella? Lapissa etuna oli vain se, ettei ”Leila lyönyt Lailaa”.

Huhtisen omasta mielestä ”epäpäteväksi” julistamisen todellinen syy oli se, että hän sattui olemaan akateemisten ansioidensa lisäksi kadettiupseeri ja yleisesikuntamajuri. Sen sijaan Leila Haaparannan aviomies, Pertti Haaparanta, oli Suomen ensimmäisiä totaalikieltäytyjiä. Tieteellisten paradigmaerojen ohella tämä ideologinen mielipide-ero olikin ainoa uskottava, tosin ei hyväksyttävä, selitys konfliktiin. Huhtisen päätyminen dosentiksi Airaksisen myötävaikutuksella oli ymmärrettävää samoista syistä. Airaksinenhan on isokokoinen mies, jolla on oikeistolaisiksi luokiteltavia ihanteita. Hän on kirjoittanut myös markiisi de Sadesta ja tuntee inkvisition. Airaksinen oli haalinut laitokselleen dosentiksi juuri noita ”varsinaisia miehiä”, muiden muassa Martti Kuokkasen, joka tunnettiin amatöörinyrkkeilijänä, ja Matti Häyryn, joka oli aktiiviupseeri ennen antautumistaan akateemiselle uralle.

Mutta miten kävisi minulle? Airaksinen ilmoitti olevansa kiinnostunut tutkimushankkeistani, koska puhuin aluksi rahasta. Lähettäessäni hänelle tutkimussuunnitelmani ja ansioluetteloni olin maininnut, että minulla on käytettävissäni puolen vuoden toimintaresurssi työskentelyäni varten ja kysyin, voisiko sen hyödyntää laitoksella. ”Kyllä yliopistolle raha

kelpaa”, oli työvoimatoimiston johtaja Tom Åhgren lausunut, kun kävin protestoimassa hänelle, miksi hänen alaisensa patistelevat työtöntä tohtoria toimeen puotipuksun palkalla. Varmaan myös Airaksinen odotti rahaa. Kun Airaksiselle selvisi, että kyse olikin työllistämistuesta, hänen pettymyksensä oli suuri, kun rahamäärä oli niin pieni.

Tapasin Timo Airaksisen 21.8.2003 Käytännöllisen filosofian laitoksen kansliassa, jossa pidimme pienen palaverin. Jälkeenpäin sitä voisi sanoa veripalaksi. Laitoksen amanuenssin, Tuula Pietilän, huoneessa käymämme keskustelu kääntyi pian kouluehtojen asettamiseksi. Airaksinen alkoi vaatia. Hän esitti, että kirjoittaisin muutamia täydentäviä artikkeleita – kuinka pedanttia ja koulumestarimaista! Mieluummin kirjoitin kirjaa. Airaksinen itse oli antanut esimerkin siitä, miten julkaistiin kotimainen monografia kerran vuodessa, mutta nyt hän arvosteli omaa kotimaista julkaisutoimintaani. Lopulta hän sanoi kahta kansainvälistä artikkelia dosentuurin ehdoksi ja kieltäytyi keskustelemasta aiheesta enempää. Artikkeleita siis, mutta miksi? Siksikö, että hänen kellokkaansa Mikko Salmela oli nimitetty dosentiksi vain vuosi väittelynsä jälkeen yhdellä kotimaisella kirjalla ja kahdella *Kanava*-lehdessä julkaistulla artikkelilla?[443] Entä Petri Ylikoski? Hänkin väitteli tohtoriksi vasta vuonna 1998 ja nimitettiin niin ikään yhdellä kirjalla dosentiksi vuonna 2003. Ja Arto Siitonen on edelleen yhden kirjan dosentti. Eksistenssifilosofiaa edustavalta ja eri mieltä olevalta henkilöltä, kuten minulta, vaaditaan siis viisi kertaa enemmän ansioita ja tieteellistä tuotantoa kuin analyyttisilta systeemifilosofeilta. Se puolueettomuudesta! ”Jos teet tiedekunnalle hakemuksen, niin minä määrään sille asiantuntijat”, sanoi Airaksinen. Mutta ei kai heitäkään pitäisi niin vain *määrätä*, vaan kyllä heidät edelleenkin *valitaan*. Ja Mikko Salmelan luennot olivat Airaksisen mielestä ”legendaarisia”. Juuri siksi hänet oli nimitetty kalifiksi kalifin paikalle, kun Airaksisella itsellään oli matkalippu puoleksitoista vuodeksi Australiaan. Tulos: Hankamäelle työllistämistukea, pojille professorinvirka.

Mitä analyyttisiin filosofeihin tulee, huippututkijat olivat Airaksisen käsityksen mukaan ”nimenomaan analyyttisia filosofeja”. Jos huippututkimus määritellään *per definitionem* analyyttiseksi systeemifilosofiaksi, minulle on kunniaksi kieltäytyä olemasta sellainen ”huippututkija”. Amanuenssi Pietilä säesti Airaksista muistuttamalla, että ”kaikki tutkimus on kapea-alaista”, kun taas oma käsitykseni asiasta oli kokonaan toisenlainen. Ainahan ihminen voi pötkiä pitkälle laittamalla laput silmilleen ja kävelemällä suoraan eteenpäin, mutta silloin hän ei näe toisia ihmisiä lainkaan. Eikä siitä pitäisi kenenkään lompsan leventyä, vaikka kuinka pitäisi kymmenpennistä polviensa välissä. Ahdasmielisyyden ei siis tulisi olla tieteellisen pätevyyden kriteeri.

Vertaillessani omaa pätevyyttäni laitoksella aiemmin dosentiksi nimitettyjen pätevyyteen Airaksinen aivan ymmärrettävästi kiusaantui. Hä-

nen viimeisiksi sanoikseen minulle jäi hänen epäilynsä motiiveistani: ”Jos sinulla on jotain laitosta vastaan, niin se on sitten automaattisesti *out*”.[444] Minulle tulivat mieleen lukioaikaisena matematiikanopettajanani toimineen Clint Eastwoodin kivikasvoiset sanat: ”Painu suolle.” – Ulosheitto siis. Airaksisen toteamus oli aika jyrkästi sanottu professorin asemassa olevalta henkilöltä, ja se oli sävyltään sellainen, että jäljentäessäni sen tähän kaikkien nähtäville minulla ei tule koskaan olemaan mitään hätää. Sitä paitsi on huolestuttavaa, mikäli professorikunnalla itsellään ei ole mitään ”Laitosta” vastaan.

Tapaaminen päättyi konfliktiin vain puolisen tuntia aloituksen jälkeen. Nimet olivat kuitenkin paperissa, ja työsuhde tuli ikävä kyllä voimaan, mutta tuon päivän jälkeen emme ole Airaksisen kanssa tavanneet emmekä puhuneet. Airaksinen käveli kerran vastaani käytävällä pukahtamatta tervehdykseeni mitään. (Hän vastasi kyllä kohteliaasti seuraavalle vastaantulijalle.) Professori oli onnistunut vääntämään asiasta arvovaltakiistan, joka päättyisi, kuten symboliset konfliktit aina: jommankumman kuolemaan. Onkin hämmästyttävää, mistä Airaksisen aggressiivisuus oikein johtui, ja on vaikea nähdä, ettei siinä olisi ollut homoja vastaan suunnattua vihaa. Kaikki se aggressio, joka kohdistetaan minuun, kohdistuu tietenkin väistämättä myös homoseksuaaliin ja homoseksuaalin käsitykseen siitä, mitä filosofia on. Aki Huhtinen kertoi minulle myöhemmin, että Airaksisella oli vaimo sairaana, ja hän oli lähdössä puolisoineen Australian aurinkoon *fellow*-vuodesta nauttimaan, joten ei ollut ihme, että hän oli hermostunut. Hän osasi laittaa asiat tärkeysjärjestykseen. Keskeinen kysymys kuului: olisinko minäkin kelvannut dosentiksi, jos olisin pestautunut aliupseerikerhon saunamajuriksi enkä olisi ollut pelkkä käpykaartikenraali? Seuraavasta *Niin & Näin* -lehdestä sain joka tapauksessa lukea Airaksisen normalisointikirjoituksen, jolla hän pesi paskaista mainettaan: ”Mitään kapinaa homouteen ei enää liity, kyseessä on vain elämäntapa, yhtä tylsä ja sidonnainen kuin heterous.”[445] Kaikki diskriminaatio oli hänen puolestaan ”selitetty pois”.

Laitoksen johtajaksi siirtyi tuota pikaa Heta Gylling, joka tunnettiin aiemmin Heta ja Matti Häyry -nimisen kirjoittajakaksikon toisena puolena. Esittelin asiani hänelle Airaksisen kadottua Australian aurinkoon. En tiedä, kuuliko Gylling dosentuuria koskevaa kysymystäni lainkaan, sillä hän ei vastannut siihen mitään. ”Ai olet sinä harrastanut Levinaata”, totesi hän, jolloin korjasin nimen olevan liettuankielinen ja lausuttavan ”Levinas”. Gyllingin mukaan laitossarjajulkaisuillani ”ei ole arvoa”, sillä tiedekunta on todennut, että ”laitossarjajulkaisuilla ei ole mitään kontrollia”. Oma hakemukseni ei tietenkään nojautunut ensisijaisesti laitossarjajulkaisujeni varaan, mutta laitossarjajulkaisujen yleiseksi puolustukseksi voin kertoa pienen tarinan.

Kun Heta ja Matti Häyry itse julkaisivat Helsingin yliopiston laitossarjassa tutkielmansa Collingwoodin estetiikasta vuonna 1989, kirjaa

kiiteltiin lehdissä. Olisiko siis tämäkin hyvä teos pitänyt mitätöidä vain sillä perusteella, että sen julkaisufoorumi oli laitossarja, vai kohdistuiko hylkiminen ainoastaan Tampereen yliopiston sarjaan? Jotkut näyttävät jopa mitätöivän omia julkaisujaan vain osoittaakseen, ettei muiden samantasoisilla julkaisulla ole arvoa. Sen sijaan Tampereen yliopiston laitossarjan nimi ”Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta” kyllä kelpasi helsinkiläisille, sillä he plagioivat Juha Varton sorvaaman nimiformaatin omaan laitossarjaansa kääntämällä byrokraattiselta kalskahtavan nimen ”Helsingin yliopiston Filosofian laitoksen julkaisuja” muotoon ”Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta”. Toistettuna muotoilun vinkeys menetti kuitenkin tehonsa.

Yhtä kaikki, akateemisissa asiantuntijamenettelyissä pitäisi lähteä siitä, että julkaisuihin perehdytään ja ne arvioidaan jokainen erikseen, eikä mitään paiskata roskiin tai ylistetä vain julkaisuyhteytensä perusteella. Ja täytyykö kontrollissa olemista sinänsä pitää filosofisena ihanteena? – Ei varmasti. Julkaisutoiminnan kahlehtiminen merkitsisi vain sitä, ettei läpi pääsisi omaperäistä eikä merkityksellistä ajattelua. Ja miksi yliopistoissa yleensäkään tuotettiin laitossarjajulkaisuja, jos niillä ei muka ollut arvoa? Tosiasiassa filosofian laitossarjoissa oli julkaistu paljon kiinnostavaa kirjallisuutta, jota yksikään kaupallinen kustantamo ei painaisi, kun taas muutamissa erityistieteissä, kuten tilastotieteessä ja atk-alalla, laitossarjoihin kieltämättä haudattiin teknisluonteisia raportteja, jotka vanhenivat vuodessa. Erään kysymyksen muodosti myös se, miksi erityistieteilijät pitää päästää määräilemään filosofeja tiedekunnassa? Tiedekuntahan on kollektiivi, jossa puolikoulutetut lyövät päänsä yhteen ja sitoutuvat kannattamaan myös sellaisia periaatteita, joita he todellisuudessa vastustavat mutta joita heidän on alistuttava edustamaan vain siksi, etteivät he kehtaa poiketa ruodusta.

Heta Gylling esitti epäilyksiä myös tekeillä olevasta tutkimuksestani. Hänen mukaansa jotkut hänen tuttavansa olivat yrittäneet tutkia anarkismia, mutta hän ei ollut ”kuullut heistä jälkeenpäin mitään”. Mainitsin epäilevälle Hetalle, että kyllä kai minunkin täytyy sitten epäonnistua samalla perustella. Ainoa kysymys, joka kiinnosti Gyllingiä, oli se, miten *määrittelen* anarkismin. Pidin koko kysymystä surkuhupaisana, ja perustelut voitte lukea kirjastani. Koko aiheesta kirjoittamisen ongelma oli halki aikojen ollut oman kirjoittajanposition paikantaminen: asettuako anarkistien itsensä tavoin valtakulttuurien ulkopuolelle ja valita tyylilajiksi sen mukainen julistusmainen manifesti, vai tavoitellako tutkimuksellista ja esittelevää kantaa. Jälkimmäiseen vaihtoehtoon liittyvää ulkokohtaisuutta karttaen kuljin kultaista keskitietä.

Abortteja, avioeroja ja armomurhia puolustavasta ”Rakasta, kärsi ja unhoita” -etiikastaan” tunnettu Heta Gylling on omasta mielestäni yksi kaikkein kehnoiten soveltavan filosofian professoriksi sopivia henkilöitä. Erehdyin esittelemään hänelle myös tutkimussuunnitelmani, jolla anoin

tutkijatohtorin virkaa Suomen Akatemialta, mutta Hetan näkemys oli, ”ettei kirjan kirjoittamiseen voi oikeastaan mitään anoa”. – Mitä varten sitten voi? Kun hänkin näytti ajattelevan, ettei julkaistuilla tuloksilla ole väliä, millä oikeastaan oli? Samaa mieltä olemisellako? Olemisella tekemättä mitään? Tässä halvaannuttavassa ilmapiirissä kirjallinen toimintani ei etenisi tuumaakaan! Dosentuurihakemukseni edellytyksiä ei ollut onnistuttu kiistämään, mutta asiaa ei myöskään haluttu edistää. Oli hakeuduttava muualle, aivan niin kuin Airaksinenkin muistutti: ”Onhan niitä muitakin yliopistoja, mikset hae sinne…”

Pakolaiseksi Tampereelle?

Filosofiaa on kaikkialla, mutta seuraavaksi lähin laitos, jonne voisi hakea kiinnitystä, toimi Tampereella. Seuraamalla 1990-luvun verivanoja kyseiseen paikkaan saattaisi löytää takaisin. Tampereen yliopistossa vallitsi haudanhiljaisuus. Sieltä ei ollut kuulunut pitkään aikaan mitään. Julkaisutoiminta oli ajettu alas, opiskelijat olivat kaikonneet, ja kaikki elävä opetus oli kuollut pois. Professoritroikan tärkeimmät aikaansaannokset olivat hallinnollisia. Matemaattisten tieteiden lapikas oli nostettu filosofian yltä, ja filosofian nimi oli kirjoitettu laitoksen nimeen. Aineyhdistelmä oli lopettanut seilaamisensa eri kiinteistöjen välillä ja purjehtinut informaatiotieteiden satamaan. Yliopistoon oli perustettu sen niminen tiedekunta. Laitos oli siis kolhoosi ja tiedekunta sitä hieman suurempi kombinaatti: sovhoosi.

Tere Vadén oli kaikkien kaveri. Myöntyväisyyslinjastaan hänet oli palkittu tekemällä hänestä viransijainen professori Matti Sintosen hoitaessa Haaparannan virkaa ja Haaparannan harhaillessa Suomen Akatemian hommissa ulkomailla. Sijaisuus oli kerrankin täytetty ”omasta yliopistosta”. Teren nimittäminen viransijaiseksi osoittautui kuitenkin nukkehallitukselle virheeksi. Hän oli jo vuonna 2001 kannustanut Huhtista hakemaan dosentiksi ja oli siten ainoa elonmerkki laitoksella. Hän ilmaisi suosittavan kantansa myös omille dosentuuriaikeilleni ja lupasi edistää asiaa etsimällä asiantuntijoita prosessia varten. Työsuhteeni päätyttyä Helsingin yliopistossa karkauspäivänä 2004 olin kävelyllä Kaivopuistossa. Pirteänä pakkaspäivänä tein hyvän päätöksen: päätin hakea dosentiksi Tampereen yliopistoon, ja kirjaamoa kohti postittamani hakemus lähti matkaan 8.3.2004. Esitin alakseni käytännöllistä filosofiaa ja otin yhteyttä Matti Sintoseen.

On väärin sanoa, että Sintonen tunnettiin opportunistina ja pyrkyrinä. Hän ei ollut ahne, opportunisti eikä pyrkyri, vaan hän oli nuo asiat itse. Hän muisti käyttää myös erikoisaloistaan ja asiantuntemuksestaan aina ”ambitioiden” nimeä. Sintonen ei ollut nytkään virkapaikallaan tavattavissa, mikä oli tyypillistä jo 1990-luvun alulle, jolloin junaan kiirehtivä ja

kokouksista myöhästelevä professori keksiskeli verukkeita, kuten ”olen luvannut olla Helsingissä siihen ja siihen mennessä” tai ”lapseni tuli kipeäksi ja minun piti hoitaa häntä”. Niinpä Sintonen alkoi viivyttää myös dosentuuriasiaa. Hän vilautti esitykselleni aluksi vihreää valoa ja pyysi minua lähettämään kirjani luettavakseen. Tosiasiassa hän tunsi julkaisuni hyvin entuudestaan. Lähetinkin hänelle teokseni, ja asia alkoi viipyä.

Kirjoissa ei puhuttu Sintosta miellyttävistä asioista. Koko *Dialoginen filosofia* koostuu hänen edustamansa naturalismin ja analyyttisen systeemifilosofian kritisoimisesta. Sintonen oli päättänyt viivyttää kannanottoaan ehkä myös siksi, että hänellä oli oma lehmä ojassa Helsingin yliopistossa. Niiniluodon jälkeensä jättämän valtatyhjiön täyttäminen oli vielä kesken, eikä Sintonen halunnut minun ja hänen välisensä riidan leimahtavan liekkeihin hänen hakiessaan Niiniluodon virkaa, sillä se olisi voinut vaarantaa hänen ambitioidensa toteutumisen. Vielä helmikuussa *ennen dosentuurihakemukseni tekoa* oli seurannut *periaatteellisesti myönteinen viesti*, jossa Sintonen lupasi ”miettiä asiantuntijoita”.[446] Sen jälkeen hän kuitenkin naljaili maininnalla, jonka mukaan julkaisujeni joukossa ei ole muka ”yhtään julkaisua, joka olisi käynyt läpi niin sanotun normaalin referee-käytännön ja kävisi näillä kriteereillä alkuperäistutkimuksesta”[447] (väite oli varmasti epätosi). Alakseni hän näki ”kulttuurifilosofian” pikemminkin kuin käytännöllisen filosofian, ja lopuksi seurasi ilkeilyä, jonka mukaan Sintonen piti ”dosentuurin vaatimuksena sitä, että on hakeutunut tieteelliseen dialogiin”![448]

Kun Helsingin lausunnot olivat valmistuneet ja virantäyttötoimikunta oli asettanut Sintosen ensimmäiselle ehdokassijalle, hän kävi kimppuuni täysin voimin, ja sähköpostilaatikkooni kolisi kirje toukokuussa 2004. Viesti oli vittumainen. Sen mukaan minulla ei ole dosentin pätevyyttä, sillä suosimissani julkaisuyhteyksissä ei ole ”skolaaria hakeutumista tutkimusongelmien pariin” ja niissä on vaikea osoittaa ”oppineisuutta”.[449] Lisäksi hän päätyi luonnehtimaan minua ”väliinputoajaksi”.[450] Kyseessä oli siis konflikti, ja toivoin, ettei minua alettaisi pudottaa mihinkään väliin. Tiedotin asiasta myös tiedekunnan esittelijänä toimivalle hallintopäällikkö Marja Liisa Nurmelle ja ilmoitin, että haluan asiaa käsiteltävän prosessissa. Samalla pyysin, että asiantuntijoiden nimeämisessä oltaisiin tasapuolisia.[451]

Sintosen viesti oli valunut kusiaistutkijan kynästä. Vastasin hänelle sähköpostitse, että mikäli alkuperäistutkimuksena pidetään laboratoriossa harjoitettavaa *laboratory habit of mind* -tyyppistä tutkimusta tai kirjastojen kellareissa tapahtuvaa arkistotutkimusta, sellainen filosofiakäsitys sulkisi pois kaiken tulkitsevan ja omaan aikaamme iskevän yhteiskuntakriittisen filosofian, jota itse edustin. Ja mikäli ”alkuperäistutkimuksena” pidettäisiin vain sen tapaista artikkeliraportointia, jota harjoitetaan kansainvälisissä aikakauslehdissä, tutkimuksen alkuperäisyysaste itse asiassa vähenisi.[452] Ennakkosensuuria harjoittavien kansainvälisten

aikakauslehtien referee-menettely ei tue tieteellisiä artikulaatioresursseja eli mahdollisuuksia saada sanansa sanotuksi vaan vahingoittaa niitä, kun jutut lähtevät toimitusten kautta lentoon, kiertävät maapallon ympäri ja päätyvät typistettyinä lehtiin. Alkuperäisintä filosofiaa onkin nimenomaan sellainen tutkimus, joka edustaa kirjoittajansa omia näkemyksiä ilman, että niitä on kuohittu tai että kirjoittajaa on peloteltu harjoittamaan itsesensuuria. Juuri tällaisen itsenäisyyden perustalle rakentuu todellinen oppineisuus.

Myös dialogisen filosofian idea perustuu käsitykseen, että ihmisellä on oikeus edustaa juuri sitä, mitä hän haluaa, ja näin päästään varsinaiseen argumentaatioon, mikä puolestaan tukee filosofien itsenäisyyttä ja vapautta. Tämä ei tietenkään tarkoita, että pitäisin itseäni sen oppineempana kuin Sintonenkaan oli, mutta oppineisuuden *ihanteeni ovat kokonaan toisenlaisia*. Hänelle ”oppineisuus” oli kansainvälisten kollegojen siteeraamista ja jäljittelyä sekä omien ajatusten altistamista kontrollille, kun taas omasta mielestäni todellinen oppineisuus on itsenäisyyttä, riippumattomuutta ja omaehtoisuutta. Tämän vuoksi kaikki oppineet ovatkin *domo doctuksia*, itseoppineita. Esimerkiksi kelpaa Henry David Thoreau, joka teoksensa *Elämää metsässä* mukaisesti erakoitui harjoittamaan filosofiaa metsän siimeksessä. Toisen esimerkin tarjoaa Friedrich Nietzschen Zarathustra, joka pakeni vuorille puhdistuakseen kulttuurien ja sosiaalisten mielipiteiden kuormasta. Vasta pitkän katharsiksen jälkeen hän katsoi olevansa valmis esittämään filosofiaansa vapaasti ja vastaväitteistä välittämättä. ”Hakeutuminen varsinaisten tutkimusongelmien pariin” ei saisikaan olla ehdollistumista tieteellisille valtakulttuureille, kuten Sintonen oli kasvatettu ajattelemaan, vaan todellista filosofisuutta ilmentää se, että julkaisut ovat kiisteltyjä, puhuttavia ja kaunokirjallisesti rikkaita. Arvottamalla minut ”väliinputoajaksi” minun toivottiin lähestyvän naisen haavaa.

Liian totta ollakseen hyvää

Minulla ja Sintosella oli yhtä paljon yhteistä kuin ydinvoimalaitoksen operaattorilla ja sokerileipurilla: molemmat käyttävät valkoista suikkaa, mutta tuloksena on täysin erilaista kakkua. ”Palataan asiaan” olivat Sintosen viimeiset sanat minulle, kuten useasti ennenkin.[453] Se tarkoitti: ”Ei palata.” Eikä ole palattu. Hallintopäällikkö Nurmi siirsi asian syksyyn, jolloin Haaparanta kapusi takaisin oppituolilleen. Häneen otin yhteyttä elokuun lopussa 2004. Leila alkoi lukea tiedekunnan kansliassa olevia kirjojani, vaikka olin toivonut asiantuntijoiden lukevan niitä. Myös Haaparanta alkoi viivyttää asiaa, ja jouduin kyselemään lukemisen edistymistä syyskuussa, lokakuussa ja marraskuussa. Totuushan on, että tuollaiset

kirjat voi lukea parissa päivässä; selviytyväthän opiskelijatkin kirjatenteistä muutamassa viikossa.

Yhdeksän (9) kuukautta hakemukseni tekemisen jälkeen 28.11.2004 Haaparanta ilmoitti minulle sähköpostitse, ettei minulla hänen mielestään ole dosentinpätevyyttä.[454] ”Lisensiaattityöni”, joka käsitteli subjektin asemaa ihmistieteissä, ei kuulemma osoita dosentinpätevyyttä.[455] Väitöskirjani oli hyvä, ja *Dialogista filosofiaa* vastaan hän ei pystynyt sanomaan mitään. Kohdat, joissa olin Herbert Marcusen teosta *Yksiulotteinen ihminen* hyödyntäen kritisoinut analyyttista systeemifilosofiaa, sisälsivät kuitenkin Haaparannan mielestä ”puutteita, joita väitöskirjatasoisessa tutkimuksessa tai dosentinopetuksessa ei saa olla”.[456] Niinpä hän ei katsonut voivansa ”kannustaa” minua hakemaan dosentuuria, sillä olin hänen mielestään käyttänyt sanoja ”naturalismi”, ”analyyttinen filosofia”, ”looginen empirismi”, ”kielifilosofia” ja ”analyyttinen filosofia” tavalla, joka on ”harhaanjohtavaa”.[457] – Mikä yllätys!

Ja taaskin paljastava sanamuoto: ”ei saa olla”. Mitäpä muuta yksinkertaiset osaisivat, kuin rajoittaa niitä, jotka osaavat ja tekevät. Minulle Haaparannan ikävähkö viesti todisti vain hänen käsityksestään, että filosofilla saa olla mielipiteitä, kunhan ne ovat ”oikeaan ohjaavia” eli hänen *omien* näkemystensä mukaisia. Hintikan etäispäätteen kannanotosta ymmärsin ainoastaan sen, ettei professori halunnut kannustaa vaan *lannistaa* aktiivisia ja toimintakykyisiä tutkijoita asettamalla meidät taloudellisiin ja sitä kautta kaikkiin muihinkin vaikeuksiin: *tukemaan* hän antautui vain Jukka Hankamäen dosentuurihakemuksen *hylkäämistä*.

Mikä voikaan olla herkullisempaa, kuin kieltää toisen ihmisen työltä sen arvo niin, ettei ihminen pääsisi toteuttamaan pyrkimyksiään yliopistolaitoksessa? Haaparannalla ei voinut olla aavistustakaan siitä, kuinka surkuhupaisalla tavalla hän tuli osoittaneeksi *Dialogisessa filosofiassa* esittämäni metodisäännön tarpeelliseksi: ”Varokaa niitä, jotka esittävät kannustuksensa vaatimuksina, ja kuunnelkaa niitä, jotka esittävät vaatimuksensa kannustuksena.”[458] Myös Stalinin keskitysleireillä oli tapana laittaa ihmiset ensin työskentelemään jonkin kokonaisuuden rakentamiseksi. Tämän jälkeen vartijat purkivat kaiken sen, minkä vangit olivat saaneet aikaiseksi, ja mitätöimisellä oli tarkoitus tuhota, paitsi heidän työnsä, myös heidän minäkuvansa ja itsetuntonsa, eikä asiaa auttanut yhtään se, jos sanoi ”*noli disturbo circulos meos*”. Niinpä professorittaren harjoittama ilkeily olikin törkeää ja pedanttia lähtöruutuun palauttamista, johon kukaan ihminen ei olisi ikimaailmassa suostunut. Sen Haaparanta varmasti tiesi myös itse, joten kyse täytyi olla tahallisesta konfliktin tuottamisesta. Nyt hän yritti uskotella, että työ, jonka eteen olin nähnyt jumalattomasti vaivaa saamatta edes lanttiakaan palkkaa, oli muka hutiloiden tehtyä. – Antaisinko hänen tuhota työni?

Leila Haaparannan reaktiot vahvistivat vanhan viisauden *aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt*, ja hänen asenteensa olivat

perimmältään samat kuin kansanedustaja Päivi Räsäsen. Siksi on syytä analysoida tarkemmin, mistä filosofiakäsityksiin liittyvistä eroista kyseisen riidan leimahtaminen kertoi. Varsinaisia virheitä teoksessani ei ole, mutta mitä pahaa olisi noiden valtakulttuurista poikkeavien virheidenkään tekemisessä? Oikeassa oleviahan on aina riittänyt, ja myös ”harhaanjohtavaa ajattelua” on analyyttisten filosofien piirustuksista esitetty viime aikoina huomattavan paljon. Koska Haaparanta ei vaivautunut eikä pystynyt osoittamaan tekstistäni mitään todellista moitteen sijaa, kyse oli taaskin pelkistä *filosofian tulkintaerimielisyyksistä*.

Totuushan on se, että huilu ilman reikiä ei ole huilu, ja niinpä kaikki maailmaa koskeva tieto väistämättä rajautuu johonkin sellaiseen, mitä ei tiedetä. Niinpä myöskään kirjaani ei olisi pitänyt arvostella ”puutteista” – niitä kun oli joka tapauksessa mahdollisimman vähän ja ne kuuluvat kaikkeen tiedonmuodostukseen. Juuri aukkojen ja rajausten kautta se, mitä tiedetään, saa *merkityksen*. Tämä oli myös kirjani filosofinen ydinsanoma sen ohella, että halusin varoittaa filosofeja yleisestikään tuomitsemasta mitään sellaista, mitä he eivät tunne (kuten minua). Tosin tieteenharjoittajilla on valitettava taipumus määritellä kaikki itselleen tuntematon vain sen mukaisesti, mitä asioista *jo* tiedetään. Juuri siten syntyvät nuo tieteelliset totalitarismit, ja olin nähdäkseni osunut aivan oikeaan väittäessäni, mistä kyseisissä ilmiöissä *varsinaisesti* on kyse: ritualistisesta ja toistopakkoon perustuvasta filosofoinnista.[459]

Vaikka en olekaan innostunut Herbert Marcusen poliittisista käsityksistä, hänen esittämänsä analyyttisen filosofian kritiikki on edelleen ihailtavaa. Voinkin vastata Haaparannalle Marcusen sanoin, että tyypillisen analyyttisen systeemifilosofin asenne muistuttaa yleisen syyttäjäviranomaisen toimintaa: ”Analyyttinen filosofi tuo usein mieleen jonkinlaisen kuulustelevan ja syyttävän tutkijalautakunnan. Intellektuelli kutsutaan nuhteluun. Mitä tarkoitatte kun sanotte...? Ettekö nyt salaa jotakin? Puhutte epäilyttävää kieltä.”[460] Ja todellakin: sellainen henkilö, joka toimii passipoliisina yliopiston ovella, ei ole filosofi vaan saapasrenki. Kyseisenlainen kohtelu oli pohjimmiltaan yhtä häijyä kuin oopperayleisön tapa buuata esiintyjille pienimmänkin aiheen ilmaantuessa. Näin se saa tilaisuuden oman padotun aggressionsa ilmaisemiseen ja pohjimmiltaan hyvin kieroutuneen ”sivistyneisyytensä” osoittamiseen. Arvostella minua siitä, että olin kirjoittanut filosofisia kirjoja, oli perimmältään samanlaista kuin moittia aivoja siitä, että ne tuottavat ajatuksia.

Kirjani luettuaan Leila Haaparanta osoittautui eräänlaiseksi Pohjan Akaksi, joka halusi pulauttaa pohjaan koko Sammon. Hän ryhtyi kuohimaan sananvapauttani ja väittämään, että asioista, jotka eivät olleet hänelle itselleen mieluisia, ”ei esitetä vahvoja väitteitä”.[461] Olinkin esittänyt periaatteellista kritiikkiä ja kyseenalaistanut koko hänen oman uskomusjärjestelmänsä, ja johtopäätökseni olivat täysin oikeita. Ja nyt tuo itsevaltias loihe lausumaan, että niin ei saa sanoa. Lisäksi kannanottoa

leimasi jo rituaaliseksi puheenparreksi muodostunut käsitys ”vahvoista” mielipiteistä. Sen mukaan filosofit esittävät näkemyksiään ”heikossa mielessä” tai ”vahvassa mielessä”. Nämä luonnehdinnat seurasivat suoraan analyyttisten filosofien pyöristelevästä ja sievistelevästä ajattelutavasta, jonka mukaan filosofiset erot ovatkin pelkkiä aste-eroja eivätkä periaatteellisia eroja. ”Heikosta” ja ”vahvasta” puhuminen ilmentää siis löysää relativismia ja on tyylin kannalta lähes sietämättömän mauton valinta. Jos kerran Haaparanta halusi kieltää ”vahvojen mielipiteiden” esittämisen, hänen itsensä pitäisi pidättäytyä kommentoimasta filosofiaani kokonaan! Minä taas tulkitsen *edukseni* sen, mikäli näkemykseni arvioidaan vahvoiksi, ja mitäpä muuta ne voisivatkaan olla, sillä vertailukohta (eli analyyttinen systeemifilosofia) on sinänsä niin likilaskuinen.

Leila Haaparanta tuli raivoihinsa kirjoituksistani, joissa olin pureutunut koko analyyttisen kielifilosofian taustalla vallitsevaan ideologiseen ajattelutapaan ja tulkinnut kielifilosofiaan keskittyvää filosofointia kartesiolaisen ja kristillisen metafysiikan osaksi. Omasta mielestäni sen elämänvieraus ja halu kiistää kokemuksellisesti tapahtuva merkitysten muodostuminen oli ilmaisuna samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteisen merkityskonstituution kiistämisestä eli epäsuorasta homoseksuaalisuuden torjumisesta. Niinpä keskittyminen kielen analyysiin ja pyrkimys nähdä ihmisten välinen ymmärtäminen yleispäteväksi oletetun kielen sisäisenä kysymyksenä olivat vain keholliseen ja kokemukselliseen merkitysten muodostumiseen liittyvän perustan kiistämistä. Sellaisena tämä oli myös *samaa sukupuolta* olevien ihmisten *yhteiseen kokemusmaailmaan* liittyvän yhteisymmärryksen kieltämistä. Ludwig Wittgensteinia puolestaan olin tulkinnut kaappihomoksi, jonka pakkoneuroottinen lauseiden tankkaus oli merkki hänen seksuaalisesta ja kehollisesta vieraantuneisuudestaan. Kyseisen ajattelun vallassa Wittgenstein keskittyi etsimään yhteisymmärryksen avaimia kokemuksesta riippumattomaksi käsittämänsä kielen ja itse kehittelemiensä kielipeliteorioiden maailmasta.

Tämän tulkinnan täytyi olla analyyttisten systeemifilosofien ja muiden tieteisuskovaisten mielestä sietämätön, sillä Ludwig Wittgenstein tunnettiin analyyttisen kielifilosofian kotijumalana, jonka varassa koko kielifilosofinen perinne ja pragmatismi elivät. Tulkintani romutti siis analyyttisen kielifilosofian perustan, sillä se vaati näkemään Wittgensteinin omien papereiden taakse: sen piileviin motiiveihin ja koko ritualisoituneen tieteen metafyysisiin ennakkoehtoihin, eli torjuttuun homoseksuaalisuuteen, joka vallitsee kokemuskielteisen ja systeemiteoreettisen filosofiaperinteen taustalla. Pyrkimyksessään homoeroottisen merkityskonstituution kiistämiseen ovat niin kristinuskon kuin kielellisen universalismin varassa elävän rationalisminkin ideologiset lähtökohdat olleet samoja.[462] Ei siis ole ihme, että tämä tulkinta harmitti Haaparantaa ja johti hänet eräänlaiseen informaatioshokkiin. Filosofiani vei pohjan paitsi hänen mielenrauhaltaan, myös hänen uskoltaan.

Keskeinen asiakohta noitarovioiden sammumisen ja uudelleen syttymisen ajankohtaa arvioitaessa oli tämän konfliktin myötä löytynyt: se ei koske enää niinkään uskontoa tai jumaluutta kuin tiedettä ja filosofiaa, jotka ovat ottaneet uskontojen paikan. Meidän aikanamme pyritään vaientamaan filosofi, joka edustaa esipredikatiivista filosofiaa ja pitää filosofiaa ja homoseksuaalisuutta yhteenkuuluvina. Pyrkimys kieltää oma filosofiani osoitti, kuinka kumouksellista se todella on.

Surkeaa sen sijaan on se, että virassa olevilla filosofian professoreilla ei ole lainkaan psykologista eikä ihmistieteellistä tulkintataitoa. Omasta mielestäni analyyttinen kieli- ja systeemifilosofia ovat lähinnä heteroseksuaalisen arvo-, merkitys- ja symboliuniversumien mukaisia filosofian harjoittamisen muotoja, jotka toistavat kartesiolais-kristillisiä ihanteita. Esimerkiksi pragmatismi on homovastaista juuri sikäli, kuin se kiistää esipredikatiivisen kokemuksen, pyrkii universaaliin merkityksenteoriaan, velvoittaa ihmisiä normatiivisilla kielipeleillään ja altistaa massakulttuurille sekä valtaväestön elämäntavalle. Kun pragmatistit ja analyyttiset systeemifilosofit julistivat, että eksistenssifilosofioiden ja analyyttisen filosofian välillä ei ole muka mitään ristiriitaa ja että niiden välinen kuilu on luotu umpeen, he itse asiassa sanoivat seuraavaa: heteroseksuaalisen valtakulttuurin mukainen filosofiakäsitys on voittanut, merkityskonstituution kokemukselliset ja keholliset alkuehdot on kiistetty ja kaikki ovat samanlaisia ihmisiä. Tämä katsantokanta on myötäillyt myös edellä kritisoimani *queer*-teoreettisen seksuaalivähemmistöliikkeen näkemyksiä, joiden mukaan kaksiarvoinen sukupuoliero kiistetään eikä ole olemassa homoja ja heteroita – ei myöskään miehiä tai naisia. Kuten olen useasti osoittanut, nämä näkemykset ovat filosofisesti täysin kestämättömiä.

Mutta miten oli dosentuurini laita? Hauskaa oli, että lisensiaattityöni, jonka Veikko Rantala oli pakottanut hakemaan pois tiedekunnan kansliasta, Haaparanta oli omien sanankäänteidensä kurveissa valmis hyväksymään lisensiaatintyöksi vaikka ei katsonutkaan sen tukevan hakemustani dosentiksi.[463] Tosiasiassahan Helsingin yliopistossa tarkastettu lisensiaatintutkimukseni käsitteli Simone Weilin ajattelua eikä subjektin muodostumista, kuten Haaparanta oletti. Kyseessä oli siis kokonaan eri työ. Ilkeilevälle sävylleen uskollisesti Haaparanta kirjoitti sähköpostiviestissään, että myös teokseni *Dialoginen filosofia* idea on hyvä, ”sitä en epäile”, mutta minun pitäisi kirjoittaa aiheesta kokonaan uusi tutkimus: ”Miksi et näin tekisi, jos sinulla kerran on sanottavaa?”[464] Huomiota herättävä oli ehdollinen maininta ”jos”. Todellisuudessahan minulla oli ollut sanottavaa jo usean kirjan verran, ja niissä olin lausunut asiat tavalla, jolla haluan. Muotoilu oli jälleen tyylipuhdas esimerkki Leila Haaparannan ylimielisestä ja ennakkoluuloisesta asenteesta, jonka mukaisesti *syventymiseni filosofiaan* yritettiin kääntää jonkinlaiseksi Esa Saariselta opiskelluksi hätäilyksi tai asioiden lausumiseksi puolivalmiina. Tästä monivuotisessa työskentelyssäni ei totisesti ollut kyse.

Tilanteessa, jossa olin juuri saanut valmiiksi metodologisen *major opukseni*, Haaparannan kehotus kirjoittaa teos uusiksi oli perimmältään samanlainen kuin vaatimus hieroa professorin liikavarpaita. Samalla, kun Haaparanta ilmoitti vaativansa myös ”menestyksellistä tieteellistä uraa”, hän ei osannut vastata siihen, miten voimme sellaista saavuttaa, kun hän itse tekee kaikkensa estääkseen toimintamme filosofian laitoksilla.

Kulttuurikanoja

Führerin pysyväismääräykset näkyivät lopulta myös dosentuurin alan määrittelyssä. Haaparanta näytti mennen Sintosen taakse mielipiteessään, että alani voisi olla ”kulttuurifilosofia”. Minusta haluttiin siis leipoa jonkinlainen *erityisdosentti* filosofian kentälle, joka muutoin oli jaettu laitos- ja virkarakenteita seuraten käytännölliseen ja teoreettiseen filosofiaan. Olin jo maininnut Tere Vadénille suhtautuvani huvittuneesti ajatukseen, että minua varten perustettaisiin jokin erityisdosentuuri. Kyseessä olikin pyrkimys varmistaa, ettei Hankamäellä voitaisi todeta olevan dosentinpätevyyttä *sellaisella alalla*, jolla on olemassa *virkoja*. Kun kulttuurifilosofialla ei ole vastaavuutta virkarakenteessa, Haaparannan ja Sintosen ehdotuksessa oli kyse akateemiseen paitsioon asettamisesta, jonka tuloksena minut haluttiin ajaa sivuraiteelle: pois virkojen piiristä. Myöskään rahoitusta jakavien tahojen tutkimusalaluokituksissa ei ole mainintaa kulttuurifilosofiasta, joten sen nimisen dosentuurin myöntäminen merkitsisi tutkijan karkottamista rahoituksen ulkopuolelle. On vaikea sanoa, minkälaista kulttuurikanaa minusta yritettiin leipoa, mutta näen hankkeessa myös homoihin kohdistuvaa syrjintää, jota aina sisältyy isolaatioon ja omalle saarelleen ajamiseen. Joka tapauksessa Timo Airaksinen oli pitänyt alanani nimenomaan käytännöllistä filosofiaa, ja myös Mikko Salmelalle myönnettiin auliisti käytännöllisen filosofian dosentuuri vain yhdellä kirjalla, jonka otsikkonakin oli helsinkiläisen filosofian kaksijakoisuutta noudattaen *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata*.

Vanhan tavan mukaan dosentiksi aikova on saanut itse ehdottaa myös dosentuurinsa alaa ja päättää opetuksestaan täysin itsenäisesti, sikäli kuin tehtävästä ei ole maksettu palkkaa. Sen sijaan nykykäytännön mukaan katsotaan, että laitos ja tiedekunta tietävät parhaiten, kuinka tottelematonta tohtoria pitää kurittaa. Tosin jo dosentti J. V. Snellmania kiellettiin vuonna 1838 luennoimasta haluamastaan aiheesta eli akateemisen vapauden luonteesta edes ilmaiseksi, mikä laittoi laineet loiskumaan isommassakin astiassa.

”Kulttuurifilosofin” tittelin myötä minulle yritettiin sovittaa Matti Luoman manttelia. Hän olikin Suomen ainoa kulttuurifilosofian dosentti, ja syyt hänen tituleeraamiseensa ”kulttuurifilosofiksi” ilmensivät G. H.

von Wrightin aikoinaan tekemää jakoa ”esseistiikkaan” ja ”varsinaiseen filosofiaan”. Se, että Luoma hävitettiin Helsingissä Hintikalle, oli johtanut siihen, ettei hän hakenut dosentuuria väittely-yliopistostaan Helsingistä vaan pakeni Tampereelle, jossa hän loi pitkän uran filosofian laitoksen dosenttina ja psykologina. Kyseisiin alan määrittelyihin sisältyi siis aiemmista yhteyksistä tuttua tiedepoliittista painostusta. Ja samoista syistä minulle tarjottiin nyt Matti Luoman manttelia, joka olikin kunnianarvoisa; olihan Luoma taistellut myös sodassa ja saanut viittaansa ehkä myös luodinreikiä. Jos minulle ei myönnettäisi dosentuuria, se toisaalta säästäisi minut Matti Luoman kohtalolta: tulemiselta haudatuksi maaseutuyliopiston ainelaitokselle, dominoivaa tätiä leikkivän professorin korkokengän alle.

Dosentinpätevyyttäni koskevien epäilyjen valaisemiseksi oli syytä suorittaa myös vertailua. Keskeiseksi kysymykseksi muodostui se, miten ihmeessä vuonna 2002 dosentiksi nimitetyllä Jaana Parviaisella oli ”*filosofian*” (siis ihan kaiken filosofian) dosentin pätevyys pelkällä *tanssin filosofiaa* käsittelevällä väitöskirjalla ja parilla täydentävällä julkaisulla, jos minulla ei kaikki kirjani mukaan lukien ollut muka mitään pätevyyttä? Saman kysymyksen Haaparannalle oli esittänyt jo Aki Huhtinen. Entä miksi Veikko Rantala oli toimittanut Jyri Puhakaisen dosentiksi vuonna 1998 vain kolmen kotimaisen kirjan perusteella, jos minulla ei ollut dosentinpätevyyttä laadullisesti ja määrällisesti kattavammalla tuotannolla? Entä Tere Vadénin asema? Hänetkin nimitettiin dosentiksi jo vuonna 1999 vain kahdella kirjalla ja sen lisäksi julkaistuilla artikkeleilla. Vaikka hänen ja Parviaisen väitöskirjat olivatkin englantia, niiden julkaisuyhteys oli joka tapauksessa kotimainen laitossarja, eikä niiden vientiarvo poikennut oman suomenkielisen mutta sisällöltään kansainvälisen väitöskirjani tuontiarvosta.[465]

Vertailu osoitti vastaansanomattomasti, että professorit keinottelivat. Ainoa uskottava selitys diskriminaatioon oli se, että Huhtista syrjittiin, koska hän on upseeri ja herrasmies. Ja minua syrjittiin siksi, että olen homo. Meillä molemmilla oli omat käsityksemme filosofiasta, mutta eksistenssifenomenologista filosofiaa edustavina meidät molemmat haluttiin hävittää tiedepoliittisessa pelissä ja painostuksessa. Antautuessaan kokeilemaan hermojani nämä anglofiilit Francis Baconin tavoin ”pakastivat kanaa”.

Mikä muuttui kymmenessä vuodessa?

Tutustumiseni Tampereen yliopiston filosofian laitoksen tilaan osoitti, että filosofia oli täysin rämettynyt. Leila Haaparanta totesi minulle sähköpostiviestissään, että ”yksikkömme on aika erilainen kuin silloin, kun lähdit”.[466] Minä en suinkaan ”lähtenyt” vaan meidät *heitettiin*. Mutta totta on, että Haaparanta oli onnistunut tuhoamaan laitokselta lähes kaiken eksistenssifilosofisen ja fenomenologisen tutkimuksen ja näivettämään yhteiskunta- ja tiedekriittisen filosofian. Kuttu tai kilipukki olisi pärjännyt paremmin kaalimaan vartijana kuin virassa olevat filosofit. Heikkouteni kuulemma oli nyt se, että olin ollut ”monta vuotta poissa yliopistoltamme”, ja ”Tampereella harjoitetaan hyvin monenlaista filosofiaa, ja näin kai on ollut laita jo kauan”.[467] Haaparanta, joka *itse* oli ollut monta vuotta poissa yliopistoltamme sekä ennen nimitystään että sen jälkeen, varoi edelleenkin tunnustamasta *Juha Varton* työtä monipuoliseksi, ja hänessä puhui Jaakko Hintikan ääni. Huomattava on, että Haaparanta argumentoi koko ajan ”me”-muodossa: kyseessä oli todellakin *meidän* yliopistomme, jonne Haaparanta saapui meidän jälkeemme. Ja mitä ”monipuolisuuteen” tulee, hän ilmeisesti kiitti itseään siitä, että analyyttinen systeemifilosofia oli saatu elvytettyä kuolinkouristuksia potevasta saattohoitovaiheesta takaisin teho-osastopotilaaksi. Yhtä hyvin Nikita Hruštšev olisi voinut sanoa tekevänsä suomalaisen ajattelun ”monipuoliseksi”.

Entä sitten laitoksen kokoonpano? Professorinvirkoihin oli köytettyinä vuosikymmeniksi Haaparanta ja Sintonen. Lehtorina toimi edelleen Lauri Mehtonen, kuten asia oli ollut jo vuodesta 1984. Assistenttina puolestaan toimi toisesta yliopistosta virkaan haalittu Mika Kiikeri. Timo Klemola hoiti laitoksen hallintoa osapäiväisenä tutkimusapulaisena, ja tuntiopettajat ja dosentit pyörivät käytävillä peläten asemansa menettämistä. Leila Haaparanta ei ollut päästänyt urallaan eteenpäin sen enempää Timo Klemolaa kuin tamperelaista kulttuurivaikuttajaa Heikki Mäki-Kulmalaakaan, vaikka kumpikin heistä oli julkaissut väitöskirjansa ohella useita teoksia ja molemmat olivat jo yli viisikymppisiä.

Uusien dosenttien nimittämiseen olisi ollut selvä tarve sekä yliopiston että tutkijakunnan kannalta. Onko yliopistolle muka eduksi, että dosentiksi nimitetään eläkeiän kynnyksellä, jos silloinkaan? Pitääkö dosentuurinimityksen olla akateemisen uran iltalypsy, jollaisena Haaparanta sen näki? Saadessaan ensimmäisen dosentuurinimityksensä hän itse oli pelkkä yhden kirjan kolmekymppinen tohtori. Myöhemminkin Haaparanta on lähinnä kerännyt papereita artikkelikokoelmiksi laittaen nimensä julkaisujen kanteen. Hänelle dosentuurihakemus näytti merkitsevän vain mahdollisuutta kiusata ihmistä ja lunastaa hänet oppilaaksi – ja ellei se käynyt päinsä, tämä lääkäri ryhtyi pitämään tohtoreita odotushuoneessa.

Olin hakenut dosentiksi alun perin rakentavin aikein, mutta professorikunnan suhtautumisen ollessa väkivaltaisen kielteistä oli vaikea asennoitua asioihin kärsivällisesti. Jokaisen, joka joutuu epäoikeudenmukaisen kohtelun uhriksi, on lopulta vaikea kääntää asioita kohteliaasti parhain päin myöskään omaa itseä sortaneiden kannalta. Vaikka Raamattu kehottaakin palkitsemaan pahan hyvällä, akateemisissa asioissa kekäleiden kerääminen vihollisten päälle ei kannata, sillä noiden älyn jättiläisten pään päällä eivät loista edes tuliset hiilet.

Dosenteista Juha Varto oli ajettu tiehensä, ja Jyri Puhakainen oli omilla teillään. Kumpikaan heistä ei ole tullut takaisin, eikä tule. Itselläni oli rohkeutta, aloitekykyä ja rakentavuutta, mikä professorikunnan toimesta kuitenkin tyrmättiin. Matti Luoma oli iältään jo kahdeksankymmenen, ja sitten oli näitä palomäkiä ja rantoja. Viimeisimpänä tapauksena oppiaineen dosentiksi oli nimitetty teologi Reijo Työrinoja. Miksi siis teologi voidaan nimittää filosofian dosentiksi, jos filosofiasta väitellyt tohtori ei kelpaa? Suomessahan homo ei voi saada nimitystä papiksi, mutta on väärin, mikäli papisto filosofian laitoksilla estää sen, että homo voisi saada nimityksen filosofian dosentiksi. Se oli salauskovaisten harjoittamaa sortoa yhtä kaikki, ja tiedekunnan dosenttilista oli eräänlainen ”kuolleiden kirja”.

Ei ole mitään puolustuskeinoa sellaista pahuutta vastaan,
jonka vain uhrit ja syylliset tietävät olevan olemassa.

Iltatuulen viesti

POTOMACIN POLKKAA JA DOSENTTIMENUETTIA

Elettiin vuoden 2004 loppua, ja hakemukseni käsittely oli kestänyt kymmenen kuukautta ilman, että asiaa oli pantu edes vireille tiedekunnassa. Asiassa saapui joulu. Professorien suhtautuminen aikaan on yhtä vääristynyttä kuin heidän mielikuvansa omasta itsestään. He katselevat asioita *sub specie aeternitatis*, ikuisuuden näkökulmasta. Yliopistoissa ei näköjään tunneta aikaa lainkaan, tai ainakaan sitä ei katsota kelloista vaan enintään tiedustellaan yliopiston almanakkatoimistosta, josta joku pullonpohjat silmillä kulkeva kirjatoukka voi kertoa, mitä vuotta eletään. Siksi myös seinäkellot muuttuvat päätöksiä odottaessa kuolinkelloiksi tai sellaisiksi kaappikelloiksi, jotka lyövät säännöllisesti ja rankaisevat ihmisparkoja ikään kuin varmuuden vuoksi. Niinpä aika rientää yliopistoihin vangeiksi jääneiden ohitse. Olin tehnyt dosentuurihakemukseni edellisen talven lumilla, ja taas olivat lumet maassa. Professorien suhtautuminen ajan kulumiseen onkin niin vieraantunutta, että en ihmettelisi, vaikka he lähtisivät ostamaan joululahjoja heti juhannuksen jälkeen.

Vaadin dosentuurihakemukseni käsittelyä prosessissa, sillä uskoin saavani hankkeelleni asiantuntijat, jotka olisivat olleet sen verran järkeviä, että he olisivat tukeneet minua. Toisin kuitenkin kävi. Mainitsin tiedekunnan esittelijälle, että konfliktin vallitessa ainakin toisen asiantuntijoista tulisi olla sellainen, joka tuntee edustamaani filosofiaa sisältäpäin. Tämä ei toteutunut. Leila Haaparannan määräyksestä asiantuntijoiksi nimitettiin 26.1.2005 pidetyssä kokouksessa tieteentutkimuksen viransijainen yliopistonlehtori Kristian Klockars Helsingin yliopiston Käytännöllisen filosofian laitokselta ja viransijainen professori Olli Lagerspetz Åbo Akademista.[468] Klockars, joka oli väitellyt tohtoriksi viikkoa minun jälkeeni, hoiti siis virkaa, jota olin itse hakenut jo vuonna 1998 ja joka olisi oikeastaan kuulunut minulle. Sekä Lagerspetz että Klockars olivat luonnollisesti edelleenkin noita yhden kirjan tohtoreita. Lagerspetz oli vieläpä laatinut väitöskirjansa postwittgensteinilais-vonwrightiläisestä käsitelogiikasta,[469] joten analyyttiselle filosofialle ominainen demarifilosofia muodosti napanuoran kaltaisen syntymäsilmukan hänen kaulansa ympärille.

Entä miksi molempien asiantuntijoiksi valittujen piti olla ruotsinkielisiä? Siksikö, etteivät he osaisi lukea suomenkielisiä kirjojani eivätkä tunnistaisi teosteni esseemäisiä sävyjä, joilla ilmaisin myös keskeisiä filosofisia painotuksia? Luultavasti. Molemmat asiantuntijat olivat lisäksi suhteellisen kokemattomia, ja niinpä Haaparanta muuttikin toimenpiteellään oppipojat mestareiksi. Olli Lagerspetz oli tietysti mahdollisimman epäsopiva tarkastajaksi, sillä olin arvostellut hänen veljensä Eerik Lagerspetzin nimittämistä Jyväskylän yliopistoon tilanteessa, jossa Juha Varton hakemus sivuutettiin kokonaan.[470] Olin kritisoinut suomalaista tiedepolitiikkaa nepotismista, jonka mukaisesti virka täytettiin sen erään entisen haltijan, Erik Ahlmanin, tyttärenpojalla. Erik Ahlmanin tytär Kirsti Lagerspetz puolestaan oli Eino Kailan ja monien muiden tapaan tehnyt täydellisen käänteen suhteessa isiensä uskoon ja alkanut edustaa ääriempirististä tiedekäsitystä oman tieteenalansa psykologian alueella, ja oman tieteisuskoisuutensa puolustamiseksi hän oli lisäksi Skepsis-yhdistyksen aktiivinen jäsen. Myös Olli Lagerspetzillä oli positivistisia, empiristisiä ja analyyttiseen filosofiaan painottuvia ihanteita. Kristian Klockars puolestaan toimi Timo Airaksisen laitoksella, joten Airaksiselle tarjoutui tilaisuus lähettää minulle terveisiä ja estää dosentiksi nimittämiseni erään henkilökuntaansa kuuluvan kautta. En kuitenkaan esittänyt tiedekunnalle asiantuntijavalintaa koskevia huomautuksia, sillä se olisi entisestäänkin heikentänyt asiantuntijoiden halukkuutta suosittaa minua mihinkään, mikäli tiedekunta ei olisi vaihtanut heitä. Tämä taas tuntui epätodennäköiseltä. Se, etten tunnistanut Klockarsin ja Lagerspetzin aggressioita riittävän kaukaa, ei tietenkään tarkoita, ettei huomautettavaa olisi ollut. Sitä oli ollut jo aiemmin.

Paheksuttavaa on, että yliopistoyhteisö käyttää asiantuntijoihin liitty-

vää jäävittömyyden vaatimusta kierolla tavalla hakijaa vastaan painottamalla sitä, että hakijan ja asiantuntijahenkilöiden keskinäinen tuntemattomuus on vain *hyväksi*. Asiantuntija *ei siis saisi* tuntea asiaa eikä arvioitavaa henkilöä, mutta toisaalta hänen *pitäisi tuntea* hänet ja hänen tuotantonsa hyvin. Todellisuudessa asiantuntijoita usein ripitetään ja laitos kertoo heille, mitä heidän pitää edustaa. Tämä palauttaa vallan avaimet takaisin asiantuntijoita ehdottaneen professorin käteen. Mikäli taas asiantuntijahenkilöt ryhtyvät toimeensa kylmiltään eli arvioitavaa henkilöä tai hänen tuotantoaan tuntematta, he tulevat toimineiksi sokkoina, mikä puolestaan olisi kauhistuttava tilanne jokaiselle henkilöstövalinnan ammattilaiselle. Tällaisen hullunkurisen tilanteen keskellä minut joka tapauksessa pakotettiin elämään, kun edellytykset rakentavalle asioiden hoitamiselle oli professorikunnan toimesta tuhottu.

Pitkien puukkojen yö yliopistossa

Liitin kirjanivaskaan vastikään ilmestyneen teokseni *Työttömän kuolema*, ja sellaisena tiedekunta toimitti tuotantoni valituille asiantuntijahenkilöille. Vuosi oli vaihtunut, kuukaudet kuluivat, ilmat lämpenivät ja lehti alkoi tulla puuhun. Meni pääsiäinen ja vappu, kului kevät ja saapui suvi. Kysyin käsittelyn tilaa toukokuun lopussa tiedekunnan kansliasta, mutta siellä asiantuntijoiden veikattiin ”unohtaneen” koko asian ja olevan tavanomaista, että lausunnot tällä tavalla viipyivät. Asia siirtyisi syksyyn. Hakemukseni oli vireillä jo toista juhannusta. Sitten saapui syyskesä ja tapahtui jotain merkittävää, jolla oli vaikutusta käsittelyn nopeutumiseen.

Niin & Näin -lehden numero 2/2005 oli tullut painosta heinäkuussa. Kyseessä oli todellinen Hankamäki-teemanumero. Olen itse kutsunut sitä myöhemmin *Niin & Näin* -lehden vihanumeroksi, jossa arvostelijoilleni suotiin mahdollisuus esittää filosofiaani kohtaan mitä panettelevinta kritiikkiä. Setaveteraanit Mikko Tuhkanen ja Pia Livia Hekanaho haukkuivat seksuaalisuuden filosofiaa käsittelevän artikkelini, joka oli ilmestynyt lehden numerossa 4/2004. He syyttivät minua edellä kuvatulla tavalla kaksiarvoiseen sukupuolieroon sitoutumisesta, vaikka näkökantani oli täysin perusteltu. He paheksuivat sitä, että olin kritisoinut sukupuolieron kiistävää *queer*-teoriaa ja postmodernismia, joille sukupuolia oli ”ainakin viisi”. Tosiasiassa tekstissäni ei ollut moitteen sijaa, ja vastasinkin heille kirjoituksella, jossa kumosin heidän kritiikkinsä, mutta juttuni ehti vasta lehden seuraavaan numeroon 3/2005. Siihen asti moite jäi voimaan.

Kyseisen tekstin ilmestymisellä oli todennäköisesti vahingollinen vaikutus dosentuurihakemukseni käsittelyyn. Vihanumeron välistä pilkisti lisäksi Leila Haaparannan ja Gabriel Sandun pää. Ahti-Veikko Pietarisen laatimassa jutussa esiteltiin analyyttisten filosofien ajatuslonkeroita, ja

molemmille riitti runsain mitoin sivutilaa kuvan kera. Leila Haaparannan haastattelusta oli nostettu lihavoimalla esiin lause ”joskus tuntuu siltä, että tämä on peräkkäisten ja päällekkäisten monologien, ei filosofisen dialogin, aikakausi”.[471] Ajatus osoitti suoraan minuun, ja se oli esitetty dialogisia hankkeitani arvostelevassa sävyssä. Itse päädyin ajattelemaan, että kyseisellä perusteella dialogista filosofiaa tarvitaan siis lisää!

Haaparannan kirjoitus oli myös ajatuskuluiltaan ja johtopäätöksiltään nurinkurinen. Tuittupään mielestä osallistuva ja ihmisläheinen filosofia, jota esimerkiksi Esa Saarinen oli toteuttanut, olikin ”teknistä” vaikka tosiasiassa teknisenä oli syytä pitää Haaparannan itsensä omaksumaa hintikkalaista filosofiakäsitystä. Leila Haaparannan onnistumista oman persoonansa pienentämisessä osoitti sekin, että kyseisessä henkilöjutussa hän piti elämänsä tärkeimpänä tapahtumana ”vakituisen viran saantia”.[472]

Toteamus oli analyyttiselle filosofille tyypillinen; mitään sisällöllistä elämyskohtaa hänen uraansa ei sisältynyt. Jatkossa Haaparanta antoi myös eräänlaisen sensuuriasetuksen ihmettelemällä, miksi ”kaikki mikä ajatellaan, pitää sanoa, kaikki mikä sanotaan, pitää kirjoittaa, ja kaikki mikä kirjoitetaan, pitää julkaista”.[473] Keskeinen kysymys on, miksi ajatuksiaan *ei* saisi sanoa ja mitä vikaa on niiden dokumentoimisessa painettuina.[474] On kai parempi, että filosofian piirissä vallitsee edes tuo useiden monologien moniarvoisuus kuin haudanhiljaisuus. Sensuuri näyttääkin palvelevan vain niiden ihmisten etua, joiden toiveena on, ettei asioista keskusteltaisi vapaasti. Mitä salattavaa Leila Haaparannalla siis oli? Nähdäkseni jo yllä mainitut toteamukset riittävät osoittamaan, että hänen filosofiaihanteensa oli suunnattu filosofian omia viestinnällisiä ihanteita vastaan ja että hänen asenteensa oli täysin epäpedagoginen. Yliopistossa ei saisi katsoa olevan asioita, joista ei voitaisi keskustella.

Ainoa hyvä puoli juttujen ilmestymisessä oli se, että enää en saanut soittaa vain ensiviulua, vaan nyt minulla oli oikeus toimia koko orkesterin kapellimestarina. Muusikot puolestaan olivat vanhoja vihollisiani. Arvaukseni on, että yksikään noista virkamiesfilosofeista ei ole sellainen, josta tulevaisuudessa kirjoitetaan kirjoja, ja olemassa he ovat vain kriitikoidensa kautta.

En tosin tiedä, olivatko *Niin & Näin* -lehden toimituskunnan jäsenet selvillä siitä, mitä he oikeastaan tekivät päästäessään kyseiset jutut lehteen dosentuurihakemukseni ratkaisun kynnyksellä, mutta se pani prosessiin vauhtia. Käsitykseni mukaan asiantuntijat käyttivät lehden sisältöä ponnahduslautana niille kielteisille lausunnoilleen, jotka he minusta ja tuotannostani laativat. Olli Lagerspetzin lausunto on päivätty 19.7.2005 eli vain viikko lehden ilmestymisen jälkeen.[475] Kristian Klockars puolestaan on päivännyt lausuntonsa 3.8.2005,[476] ja otaksun hänen tienneen Lagerspetzin lausunnon sisällöstä, sillä viimeksi mainittu lausunto on omassa ylimalkaisuudessaan lähinnä myötäilevä ja vaikutelmiin perustuva. Asiantuntijat siis kirjoittivat minulle teilaavat lausunnot, jotka

oli toki muotoiltu akateemiselle retoriikalle tyypillisellä tavoin näennäisen asiallisiksi mutta joiden sisältö oli tosiasiassa ankaran vihamielinen. Niiden muodollinen asiallisuuskin pyrki vain herättämään tiedekunnassa uskottavuutta ja peittämään sen, että asiantuntijat olivat pahimman kerran käyttäneet harkintavaltaansa väärin.

Tiedekunnan esittelijä Marja Liisa Nurmi lähetti Klockarsin ja Lagerspetzin lausunnot minulle 11.8.2005 päiväämällään kirjeellä, joka oli varustettu asianmukaisen ilkeämielisesti ”ystävällisin terveisin” -toivotuksella.[477] Lausunnossa kerrottiin, ettei tiedekunta voisi esittää kanslerille dosentiksi nimittämistä ja että asiani raukeaisi, jos peruisin hakemukseni. En mene kuitenkaan kahta kertaa samaan halpaan ja suostu kantamaan työtäni kansliasta pois, vaan vaadin sen käsittelyä tiedekunnassa. Jos siis joku aikoi häväistä minut, hänen täytyisi suorittaa teloitus julkisesti. Niinpä laadin tiedekunnalle vastineen ja lähetin sen 15.8.2005 yliopiston keskushallinnolle ”entistäkin ystävällisemmin terveisin” varustettuna. Kantelu oli syytä lukea huolellisesti, sillä osoitin siinä, ettei professorien toiminnassa sekä Klockarsin ja Lagerspetzin lausunnoissa ollut mitään järkeä. Tällaisen asiakirjan laadin:

Tampereen yliopiston kanslerille, hallintovirastolle ja informaatiotieteiden tiedekunnalle

Asia: Kannanotto ja kantelu dosentuurihakemustani koskevien lausuntojen johdosta

Viite: Tiedokseni saatetut asiantuntijalausunnot ja tiedekunnan kirjelmä 11.8.2005

1. Taustaa ja tapahtumien kulku

Viranomaiselle on säädetty velvollisuus asianosaisen kuulemiseen. Koska dosentuurihakemukseni käsittelyä varten nimetyt asiantuntijat ovat päätyneet epäsuosittaviin lausuntoihin, pidän velvollisuutenani ja tiedekunnan edun mukaisena tuoda esille tässä asiakirjassa mainitut näkökohdat. Haluan tämän asiakirjan monistetuksi ja jaetuksi yleisiä tiedoksisaantisäädöksiä koskevassa järjestyksessä kaikille tiedekuntaneuvoston jäsenille sitä kokousta varten, jossa asiaa on tarkoitus käsitellä. Yliopiston kanslerille ja keskushallinnolle asiakirja on toimitettu erikseen.

Dosentuurihakemuksen ajankohta ja tilanne. Dosenttien yleisistä pätevyysvaatimuksista tietoisena olen hakenut Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnasta kulttuurifilosofian dosentuuria. Toimitin hakemukseni tiedekuntaan 8.3.2004.

Olen valmistunut filosofian kandidaatiksi ja maisteriksi Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisesta tiedekunnasta (filosofian koulutusohjelma) vuonna 1993. Filosofian lisensiaatiksi valmistuin Helsingin yliopiston humanistisesta tiedekunnasta vuonna 1996 ja filosofian tohtoriksi vuonna 1997 pääaineenani teoreettinen filosofia. Olen toiminut tutkijana Tampereen yliopistossa, Helsingin yliopistossa ja Taideteollisessa korkeakoulussa.

Dosentilta edellytetään yleensä kahta hyvätasoista väitöskirjaa vastaavaa määrää tieteellisiä tutkimuksia ja hyvää opetustaitoa. Tieteellisten ja juridisten asiantuntijoiden kanssa käymieni keskustelujen perustella katson pätevyysvaatimusten täyttyvän. Tilaisuutta opetusnäytteen antamiseen ei ole vielä järjestetty, vaikka olen esittänyt asiaa koskevan tiedustelun laitostaholle viimeksi toukokuussa.

Vireille tulon viivyttely. Asian vireille tulossa ilmeni alusta asti ongelmia, jotka eivät kuulu hyvään hallintoon. Käsittelyn aloittamista tiedekunnassa viivytettiin laitoksen toimesta noin *yhdellä vuodella*, jonka kuluessa jouduin lopulta harkitsemaan asian saattamista eduskunnan oikeusasiamiehen tutkittavaksi.

Keväällä 2004 viransijaisena toimiva professori Matti Sintonen empi asian ottamista käsiteltäväksi ja viivytti vireille tuloa niin, että asia siirtyi syksyyn 2004, jolloin professori Leila Haaparanta palasi virkaansa. Sähköpostitse käydyn mielipiteidenvaihdon yhteydessä hän ilmaisi kielteisen kantansa dosentiksi hakemisen edellytyksiin. Hakemukseni haudattiin laitostasolla lähes vuodeksi ilman, että professorit olisivat käyneet kanssani keskusteluja mahdollisista asiantuntijoista. Kumpikaan heistä ei ole ottanut minuun yhteyttä esimerkiksi puhelimitse, vaikka olen toimittanut kaikki yhteystietoni heille.

Asiantuntijavalinnan puolueellisuus. Prosessi pääsi alkamaan vasta tammikuussa 2005, jolloin tiedekunta nimesi asiantuntijat. Siinä yhteydessä en esittänyt tiedekunnalle asiantuntijoita koskevia huomautuksia, koska arvelin mahdollisen huomauttamisen vaikuttavan kielteisesti asiantuntijoiden halukkuuteen suosittaa minua dosentiksi. Koska huomautus saattaisi vaikuttaa asiantuntijoiden mielipiteisiin hakijasta, *ei huomautusoikeutta ole pidettävänä riittävänä oikeussuojakeinona*. Asian oikeudenmukainen käsittely edellyttää, että asiaan voidaan puuttua myös lausuntojen valmistuttua.

Asiantuntijoiden valintaa oli pidettävä puolueellisena, koska valinta tapahtui yksinomaan laitoksen professoritahon valmistelemana, eikä omaa mielipidettäni mahdollisista asiantuntijoista otettu huomioon. Olin ilmoittanut esittelijänvastuussa olevalle hallintopäällikkö Marja Liisa Nurmelle, että asiassa vallitsee konflikti. Samalla ilmaisin toiveeni siitä, että erimielisyyden vallitessa ainakin toinen asiantuntijoista olisi sellainen, jonka etukäteen tiedetään olevan halukas suosittamaan dosentiksi nimittämistä.

Professori Matti Sintosen ja professori Leila Haaparannan filosofiakäsitykset ovat niin kaukana omistani, että kauemmaksi ei saman

tieteenalan sisällä pääse. Heidän asiantuntijoiksi esittämiensä henkilöiden mielipiteitä dosentinpätevyydestäni ei olekaan pidettävä puolueettomina.

Kristian Klockarsin ja Olli Lagerspetzin laatimat kielteiset lausunnot heijastelevat sitä yleistä tiedepoliittista painostusta, jonka kohteena edustamani eksistenssifilosofinen ajattelu on ollut maassamme. Näyttöä kyseisestä konfliktista antaa jo se, että Leila Haaparannan tullessa Tampereen yliopistoon viransijaiseksi professoriksi oman tutkimustyöni ohjaajan, viransijaisen apulaisprofessori Juha Varton, toimintaresurssit laitoksella katkaistiin, ja jouduin hakeutumaan toiseen yliopistoon suorittamaan jatko-opintoni loppuun. Toisen näytön antaa tapa, jonka mukaisesti Leila Haaparanta totesi Tampereen yliopistossa väitelleelle filosofian tohtori Aki Huhtiselle etukäteiskeskusteluissa, että Huhtisella ei olisi dosentin pätevyyttä ja että hän ei sen vuoksi voisi hakea dosentiksi. Huhtinen nimitettiin seuraavan vuoden kuluessa informaatiotieteiden dosentiksi Lapin yliopistoon ja käytännöllisen filosofian dosentiksi Helsingin yliopistoon. Oma tutkijanprofiilini ja tuotantoni eivät juuri poikkea Huhtisen tuotannosta.

On erittäin valitettavaa, että tärkeitä akateemisia ratkaisuja joudutaan tekemään ilmapiirissä, joka on edustamalleni filosofiakäsitykselle kielteinen. Viranomainen ei saisi kuitenkaan toimia tavalla, joka on puolueellinen ja jonka kautta voidaan tuottaa vahinkoa sekä yksityiselle edulle että tieteen kokonaisedulle.

Dosenttilaitoksen kehittämisestä. Tampereen yliopistossa toimii vain vähän filosofian dosentteja, ja dosenttilaitoksessa olisi kehittämisen varaa. Dosenteista Juha Varto ja Jyri Puhakainen eivät anna opetusta eivätkä ole käytettävissä laitoksen piirissä. Läsnä olevista dosenteista Tere Vadén ja Jaana Parviainen on aikanaan nimitetty dosentiksi omaa tuotantoani vähemmällä kokonaisvolyymilla, esimerkiksi Parviainen yhdellä monografialla. Kulttuurifilosofian dosenttina toimiva Matti Luoma on korkeassa iässä. Viimeisimpänä on oppiaineen dosentiksi nimitetty teologi Reijo Työrinoja. Ihmettelen, miksi filosofiasta väitelleellä, kuten minulla, ei olisi filosofian dosentin pätevyyttä, jos teologilla on.

2. Hakemuksen perustelut

Julkaisut. Olen julkaissut hyvätasoiseksi arvioidun väitöskirjani *Rakkauden välittäjä – Kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen ideaali Simone Weilin ajattelussa* (1997) jälkeen kolme laajaa itsenäistä monografiatutkimusta.

Teoksessani *Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka* (Yliopistopaino, 2003) on 371 sivua ja 493 lähdeviitettä. Pääasiallisina lähteinä olen käyttänyt alkuperäiskielisiä julkaisuja, jotka ovat saksaa tai ranskaa. Teosta on kiitetty eri julkaisuissa. Osoituksena tästä liitän oheen kaksi tieteellisessä aikakauslehdessä julkaistua arviota.[478]

Teokseni *Työttömän kuolema – Johdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan* (Yliopistopaino, 2005; 348 sivua ja 257 viitettä) on otettu kiitollisena vastaan eri tahoilla; kirjasta oli myönteinen arvio muun muassa Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla 5.6.2005.

Uusin teokseni, *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa – Vähä katekismus filosofiselle anarkistille* (2005) on äskettäin ilmestynyt. Teos sisältää 320 sivua ja 217 viitettä. Asiantuntijat eivät ole ottaneet teosta huomioon lausunnoissaan, vaikka tiedotin hallintopäällikkö Nurmelle teoksen ilmestyvän kesän aikana.

Kuriositeettina mainittakoon, että olin hakenut uusinta kirjaani varten myös tutkijatohtorin virkaa Suomen Akatemialta vuonna 2004, mutta hankkeelleni ei myönnetty rahoitusta. Suomen Akatemian paneeli (jonka eräänä asiantuntijana toimi professori Leila Haaparanta) esitti pääasiallisena vasta-argumenttinaan olettamuksen, että en saisi työtäni valmiiksi aiotussa kahdessa vuodessa. Teos on ilmestynyt ja täyttää tieteelliselle esitykselle asetettavat tutkimukselliset ja tutkijan omaa itsenäisyyttä osoittavat kriteerit. Mainitsen asiasta, koska tapaus antaa tuoreimman näytön siitä puolueellisesta tavasta, jonka mukaisesti minulta on kiistetty akateemisia toimintaresursseja yliopistoyhteisössä. Olenkin joutunut ottamaan vastuuta toimintaedellytyksistäni omin toimin, vaikka se on merkinnyt huomattavaa taloudellista haastetta minulle. Rahoituspäätöksistä vastanneiden filosofien toiminta on ollut tältä osin tutkimusetiikan vastaista.

Edellä mainitsemieni laajahkojen teosten lisäksi olen julkaissut jo ennen tohtoriksi väittelemistäni pienoistutkimuksen, joka käsittelee väitöskirja-aihettani (*Tasapainon geometria – Simone Weilin käsitys eettisen ihmisen todellistumisesta*, 1992) sekä teoksen *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994). Ne on julkaistu Tampereen yliopiston laitossarjassa. Viimeksi mainitusta teoksesta on Yliopistopaino julkaissut toisen painoksen vuonna 1995 nimellä *Minä – Minäfilosofioiden filosofiaa*.

Hakemukseni kannalta tärkeimpänä julkaisunani pidän *Dialogista filosofiaa*, jossa tarkastelen ihmistieteiden metodologisia ja eettisiä kysymyksiä. Katson dosentuurin pätevyysvaatimusten täyttyvän julkaisujen osalta *jo tämän teoksen ja väitöskirjani pohjalta*. Sen lisäksi hakemusta tukevat kaksi tänä vuonna julkaisemaani monografiaa. Dosentiksi on useasti nimitetty pelkällä väitöskirjalla ja sen lisäksi julkaistuilla artikkeleilla. Olen jatkanut akateemista julkaisutoimintaani tuottamalla myös artikkeleita. En tosin ole toimittanut artikkeleita erillisniteinä prosessiin, koska suuri osa artikkeleistani on ilmestynyt filosofisessa aikakauslehdessä *Niin & Näin*, ja on syytä olettaa filosofikunnan tuntevan niitä ennestään.

Toimintani tiedeyhteisössä. Olen toiminut tutkijana kolmessa eri yliopistossa neljällä eri laitoksella. Ne ovat Filosofian ainelaitos (TaY), Filosofian laitos (HY), Käytännöllisen filosofian laitos (HY) ja taidekasvatuksen osasto (TaiK). Opetusministeriö pitää suotavana, että tutkijat

liikkuvat yliopistojen välillä. Toimintani on nauttinut luottamusta eri tahoilla, mistä näyttöä antaa se, että ajatukseni on otettu vastaan myös yliopisto- ja tieteenalarajojen yli ihmis- ja yhteiskuntatieteissä.

3. Lausunnoista

Koska asiantuntijoiden lausunnot ovat ristiriidassa tosiasiallisen pätevyyteni kanssa, joudun kommentoimaan molempien asiantuntijoiden lausuntoja.

3.1. Olli Lagerspetzin lausunto

Viransijaisen professori Olli Lagerspetzin lausunnossa on asiavirhe jo ensimmäisellä sivulla. Teokseni *Minä – Minäfilosofioiden filosofiaa*, jossa viitataan muun muassa G. H. Meadin ajatteluun, *ei* perustu hakijan lisensiaattityöhön, kuten Lagerspetz väittää (s. 1). Valmistuin lisensiaatiksi Helsingin yliopistosta Simone Weilin filosofiaa käsittelevällä työllä. Toimiessani Tampereen yliopistossa minulla oli tekeillä myös subjektin asemaa ihmistieteissä käsittelevä tutkimus, josta oli tarkoitus valmistaa jatko-opinnäyte. Toimintaresurssien tultua katkaistuksi tutkimus kuitenkin julkaistiin laitossarjaniteenä 1994 ja hieman muokatussa muodossa Yliopistopainon toimesta 1995.

Teostani Minä *koskevat arviot.* Lagerspetzin lausunnossa huomio kiinnittyy tapaan, jonka mukaisesti hän keskittyy esittämään *sisältöargumentteja* tutkimuksiani *vastaan*. Tuon tyyppinen argumentaatio ei liene kovin tavanomaista, kun lausunnot on pyydetty dosentuurihakemusta koskien, eikä kyseessä ole esimerkiksi opinnäytteen tarkastus. Ongelmallista on, että Lagerspetz etsii ja esittää ajatteluni perustana olevien käsityskantojen vastaisia *periaatteellisia* argumentteja. Argumentoiminen sinänsä sisältyy tavanomaiseen tieteelliseen toimintaan, mutta Lagerspetz näyttää vaativan omilta argumenteiltani sellaista *ehdotonta todistettavuutta*, joka ei ole sopusoinnussa edustamani tulkitsevan tutkimusotteen kanssa. Ehdoton todistettavuus voidaan saavuttaa lähinnä formaalisten järjestelmien sisällä, kun taas siinä maailmassa, jossa me elämme, asiat ovat voimassa vain *tietyin ehdoin*. Muun muassa tässä asiakohdassa kiteytyy filosofiakäsitystemme ero. Oma tutkimukseni on ideologiakriittistä, hermeneuttista ja aatehistoriallista, kun taas Lagerspetzin kaipaama tutkimus olisi tietoteoreettista tai systeemifilosofista. Analyyttiselle filosofiaihanteelle tyypillisestä näkökulmastaan Lagerspetz ei näytä ymmärtävän sen enempää argumenttenjani kuin sitäkään, mihin olen teoksillani pyrkinyt.

Teosta Rakkauden välittäjä *koskevat arviot.* Edellä viitattu kiistelevä asenne tulee näkyviin Lagerspetzin lausunnon sivuilla 3–6, joilla hän vaivautuu moitiskelemaan väitöskirjatutkimustani. Hän päätyy kokonaisarvioon, että ”*kirjoittaja ei antaudu dialogiin kohteensa kanssa. Kirjoittaja pikemminkin referoi Weilin valmiita argumentteja kuin tutkii*

niihin johtavia argumentteja" (s. 6). Tällaista toteamusta on pidettävä panettelevana ja häikäilemättömänä. Olen nimenomaan pyrkinyt olemaan dialoginen, keskusteleva ja erilaisia näkemyksiä reflektoiva filosofi. Ajatus dialogisuudesta on kirjoitettu myös yhden teokseni nimeen. Myöskään väitöskirjatutkimustani ei voisi epäintellektualisoida sillä väitteellä, että se olisi "referoivaa". Olen puhuttanut kirjassani eri filosofisia perinteitä niin, että tarkastajien mielestä se osoitti myös erinomaista filosofian historian tuntemusta (dosentti Heidi Liehu lausunnossaan 1996). Lagerspetz näyttääkin pitävän "dialogisena" sellaista filosofiakäsitystä, joka perustuu hänen itsensä edustamaan riitelevään asenteeseen.

Näkemys, että väitöskirjassani "*lukijalta riistetään mahdollisuus arvioida Weilin ajattelua oman ymmärryksensä valossa*" (s. 6) on hirveä väärintulkinta ja antaa tiedekunnalle valheellisen kuvan sekä teoksestani että pyrkimyksistäni. Lagerspetzin esittämät huomautukset väitöskirjani yksityiskohdista eivät anna aihetta tosiasiallisiin moitteisiin vaan korkeintaan hänen itsensä tekemään johtopäätökseen, jonka mukaan hän ei "*itse yhdy kirjassa esitettyihin tulkintoihin*" (s. 6). Pelkkä mielipide-ero ei kuitenkaan saa olla peruste jo hyväksytyn väitöskirjan teilaamiseen dosentuuriprosessissa.

Vastoin Lagerspetzin käsitystä (s. 3–4) Simone Weil ei ollut ensisijaisesti kristillinen ajattelija. Tästä annetaan riittävästi näyttöä tutkimuksessani. Jatkossa Lagerspetz huomauttaa, että "*Weil kritisoi rajusti aikansa marksilaisuutta*". Hän jatkaa (s. 4), että "*Hankamäki toteaa tämän, muttei kiinnitä huomiota Weilin ja (varsinkin nuoren) Marxin yhtäläisyyksiin.*" Tämäkään Lagerspetzin esittämä näkemys ei pidä paikkaansa. Olen todennut teoksessani useaan kertaan, että Simone Weil hyödynsi ajattelussaan monin tavoin marxismia. Lagerspetzin tulkinta, että "*Weil ei myöskään esitä Juurtuminen-teoksessaan mitään 'kaksiportaisen valinnan teoriaa'*" (s. 3), on vailla perusteita. Lagerspetzin kehittelemä vasta-argumentti perustuu tutkimukseni huonoon lukemiseen ja kehnoon asiantuntemukseen puheena olevasta filosofiaperinteestä. Näkemykseni "kahden tason refleksiosta" on *tulkinta* tai *ehdotelma*, jonka mukaisesti olen koettanut ymmärtää Weilin ajattelua, ja tämän olen tuonut julki myös teoksessani. Tunnettuahan on, ettei myöskään Kierkegaard artikuloinut "kolmen eksistenssitason" systeemiään, josta hänet on myöhemmin tunnettu. Kyseessä on jälkikäteistutkimuksen tuottama tulkinta. Sama pätee ideaan "kahden tason refleksiosta", jota on tavattu pitää esimerkiksi Sartren ajattelun ominaisuutena.

Vastaaminen edellä esitettyihin argumentteihin riittänee paljastamaan lausunnon laatijan motiiveja tarpeeksi. Epäselvää on vain se, mihin kyseistä aliarvioivaa lausuntoa tarvitaan? Väitöskirjani on tutkimuksellisten ansioidensa ohella välittynyt laajasti filosofian lukijakunnalle, ja sen esseetyylistä kieltä kiiteltiin vastaväittäjäni, professori Jaana Hallamaan, laatimassa tarkastuslausunnossa. Arvostelutoimi-

kunnassa toimivat lisäksi dosentti Heidi Liehu ja professori Ilkka Niiniluoto. Väitöstyöni ohjaajaksi oli nimetty professori Esa Saarinen.

Lagerspetzin esittämissä ja väitöskirjaani koskevissa kannanotoissa juuri mikään ei pidä paikkaansa. Hänen mielestään olen muka koettanut "luokitella" (s. 3) Simone Weilia, vaikka ilmoitan ensisijaisesti noudatelleeni Weilin itsensäkin suosittamaa transsendentaalifilosofista asennetta: toisen ihmisen kohtaamista "salaisuutena" ja tulkinnoille ehtymättömänä arvoituksena. Lagerspetz katsoo, että väitettyä "ajattelun ykseyttä" väitöskirja-aihettani koskien ei muka löydy, ja että olen korostanut ajattelijan eri "kausien" eroja (s. 3). Samalla hän sulkee silmänsä niiltä sisällöllisiltä ja tyylillisiltä varauksilta, joita olen esittänyt väitöskirjassani. Sen tapainen systematisoiva ja kinasteleva asenne, jota Lagerspetz itse edustaa, ei vastaisi ollenkaan tutkimusaiheideni omaa luonnetta. Lagerspetz on lukenut väitöskirjaani kuin Piru Raamattua. Tiedekunnan edun mukaista ei olisi valita tehtävään asiantuntijaa, joka selvästi ilmaisee, ettei hän *halua* ymmärtää mitään.

Teosta Dialoginen filosofia *koskevat arviot.* Lagerspetzin osoittama vihamielinen asenne tutkimustoimintaani kohtaan jatkuu hänen mielipiteissään teoksestani *Dialoginen filosofia*. Hän pyrkii kääntämään osittaiseksi itseironiaksi tarkoittamani kommentit minua itseäni vastaan huomauttamalla esimerkiksi siitä, että olin ehdottanut kansallisvaltiota perustettavaksi myös homoseksuaaleille (Lagerspetzin lausunto s. 6; *Dialoginen filosofia*, s. 24). Tosiasiassa toteamus oli kysymyksen muodossa esitetty ajatusleikki, jonka esitin taustaksi vähemmistöjen separatismipyrkimyksiä koskeville pohdinnoille. Onkin huomattava, että kuulun itse seksuaalivähemmistöön, enkä hyväksy minkäänlaista diskriminaatiota sen enempää omaa asemaani kuin muidenkaan ihmisten asemaa koskien. Tarvittaessa teen asiasta rikosilmoituksen poliisille.

Olen esittänyt teoksessani *Dialoginen filosofia* tieteellisesti merkittäviä ja yhteiskunnallisesti tärkeitä avauksia varsinkin vähemmistötutkimusta ajatellen. Olen saanut teoksestani paljon myönteistä palautetta erityistieteilijöiltä. Professori Lauri Rauhala on ilmoittanut minulle olevansa täysin samaa mieltä teokseni sisällöstä. Esitin kirjassani analyyttisen systeemifilosofian, naturalistisen asenteen ja universalismin kritiikkiä, jota kohtaan Lagerspetz puolestaan esittää vastakritiikkiä. Hän ei kuitenkaan onnistu tuomaan esille mitään sellaista, mikä antaisi aiheen kiistää teokseni relevanssin dosentuurihakemukseni kannalta. Miksi ihmeessä ihmistieteiden ongelmia pitäisi pyrkiä ratkaisemaan Lagerspetzin ehdotuksen mukaan "empiristisen tutkimusotteen sisältä käsin" (s. 7) tai "empirismin kautta" (s. 8)? Eihän se ole ollut tarkoituksenikaan. Täten se, että *en toteuta* Lagrespetzin suosittamia paradigmaattisia lähtökohtia, ei voi olla töideni heikkous. Oma tarkoitukseni oli lähestyä asioita hermeneuttisen tieteenfilosofian näkökulmasta. Selittäessään sanaa *Verständigung* (suom. "yhteisymmärrys") Lagerspetz osoittaa, että hän ei anna kyseisen käsitteen ajatussisällöille kovinkaan paljon

toteutumisen mahdollisuuksia oman normatiivinsa mukaisessa tieteenihanteessa (s. 8).

Teosta Työttömän kuolema *koskevat arviot.* Parhaana julkaisunani Lagerspetz ilmoittaa pitävänsä teostani *Työttömän kuolema*, joka on kirjoistani vähiten tutkimuksellinen ja samalla myös kantaa ottavin. *Työttömän kuolema* saattaa olla kirjoistani itsenäisin. Tämän Lagerspetz näyttää tulkitsevan eduksi. Toisaalta hän koettaa vähentää muiden töideni arvoa suhteellisesti kehumalla *Työttömän kuolemaa* ”parhaaksi” mutta pitämällä sitäkin dosentuurihakemukseni kannalta riittämättömänä tai epärelevanttina.

Lagerspetzin vaatimusten vallitessa tutkijan olisi mahdotonta täyttää kaikkia häneen kohdistettavia odotuksia: toisaalta Lagerspetz edellyttää julkaisuilta tutkimuksellisuutta, mutta tutkimuksellisten vaatimusten täyttyessä hän ei hyväksyisi teoreettisia eikä metodologisia lähtökohtiani. Yhteiskunnallisesti vaikuttavan filosofian hän pyrkii arvioimaan pelkäksi ”journalistiikaksi”, joka hänen mielestään kuuluu ”yhteiskunnallisen keskustelun” piiriin (s. 9). Hän toteaa, että *”ammattifilosofian kannalta kirjan merkitys on marginaalinen”* (s. 8).

Itse pidän vaarallisena sellaista filosofiakäsitystä, joka piirtää tiukan rajan ammattifilosofian ja kaiken muun filosofian, kirjallisuuden, erityistieteiden ja kulttuurielämän välille. Julkaisuni ja profiilini täyttävät sekä muodollisesti että sisällöllisesti kulttuurifilosofian dosentilta edellytettävät vaatimukset. Olen osoittanut paitsi tieteellistä asiantuntemusta, myös kykyä soveltaa filosofisia välineitä yhteiskunnallisesti tärkeiden kysymysten lähestymiseen. Olen kirjoittanut etiikasta, metodologiasta, filosofian historiasta, taiteen filosofiasta, vähemmistötutkimuksesta ja useista kulttuurin yleisilmiöistä. Samalla olen tietoinen myös demarkaatio-ongelmasta ja tieteellisen vaikuttavuuden rajoista. Kirjoitan asiasta muun muassa uusimmassa teoksessani. Sen sijaan Lagerspetzin laatima kielteinen arvio dosentinpätevyydestäni osoittaa lähinnä sen, että hänen itsensä käyttämä asiantuntijavalta onkin pelkkää asiantuntemuksen nimissä toteutettavaa mielipidevaltaa.

Johtopäätös Lagerspetzin lausunnosta. Pidän Olli Lagerspetzin kannanottoa dosentinpätevyydestäni epäoikeudenmukaisena ja epäluotettavana. Hän toteaa, että minun kannattasi pyrkiä ”ampumaetäisyydelle” suhteessa kritisoimiini filosofeihin (s. 9). Hän ei kuitenkaan kerro, mistä päin hän olettaa luotien lentävän: aikooko hän ampua minut? Lagerspetzin osoittama asenne ei ole rakentava, ja se on omiaan syventämään filosofiatraditioiden välillä vallitsevaa kuilua.

Lagerspetzin kielteisyys ei edistä myöskään mahdollisuuksiani hakeutua yhteistyöhön sellaisen osapuolen kanssa, joka haluaa kariuttaa toimintaedellytykseni omalla asennoitumisellaan. Minun on vaikea toteuttaa kriittisen filosofin tehtävää ja anoa samanaikaisesti oikeutusta sellaiselta taholta, jonka koko filosofiakäsitys on oman käsitykseni vastainen. Kielteinen arvio saattaa olla osittaisseuraus minulle luovutetusta ulkopuolisen asemasta: akateemisessa maailmassa leimoilla on taipumus

vahvistaa itseään. Vaadin asian käsittelylle luotettavampaa asiantuntijapohjaa, jotta oikeudenmukaisia päätöksiä voitaisiin tehdä.

3.2 Kristian Klockarsin lausunto

Klockars ei tarkastele tuotantoani teoskohtaisesti, kuten Lagerspetz. Klockars on nostanut kielteisen arvionsa motiiveiksi eräät teoksessani *Työttömän kuolema* esittämäni ajatukset. Olin esimerkiksi puolustanut kotimaisen julkaisutoiminnan tärkeyttä. Tämä on kuitenkin irrallinen teema teoksessani, joka käsittelee pääosin työelämän kysymyksiä. Klockars on antanut kohtuuttoman suuren merkityksen kannanotoilleni, joissa olen arvostellut eräitä yliopistotoiminnan virallisformaaleja normeja. Tältä pohjalta Klockars on tulkinnut *koko tieteellistä tuotantoani* (minkä hän myöntää lausunnossaan). Hän sanoo (s. 2), että *”Hankamäen näkemykset kyseisestä asiasta ovat tässä yhteydessä relevantteja, koska tehtäväni on arvioida hänen tieteellistä pätevyyttään ns. akateemisen kontrollin (jota nyt edustan) sisäpuolelta.*”

Klockarsin kannanotto on paljastava. Sen kautta näkyy juuri se tuhoisa kahtiajako, josta olen joutunut kärsimään: yksi tutkija pyritään arvottamaan ”ulkopuoliseksi” ja toinen ”sisäpuoliseksi”. En ole missään esittänyt kritiikkiä akateemiseen tutkimukseen *sinänsä*. Sen sijaan olen esittänyt näkökannan, että ”akateemisena” pidettävän filosofian arviointikriteerien pitäisi olla toisenlaisia kuin ne nyt ovat. Tämän totean kirjassani *Dialoginen filosofia*, jossa sanon, että ”onneksi akateemisessakin ajattelussa on viime aikoina havahduttu yhä selvemmin myöntämään ihmisen persoonakohtaisen ymmärtämisen välttämättömyys” (s. 220).

Vastauksia Klockarsin artikuloimiin kysymyksiin. Kristian Klockarsin esittämät arviot tuotannostani ovat sellaisia, että niiden kautta todelliset ansioni kriittisenä filosofina koetetaan kääntää epämeriiteiksi. Akateemisen filosofian kritisoiminen on filosofeille suositeltava ominaisuus. Filosofiaanhan sisältyy myös itsekritiikki, ja katson omasta puolestani kuuluvani akateemisiin filosofeihin. On käsittämätöntä, miksi Klockars haluaisi lukea minut pois akateemisten filosofien joukosta.

Mutta Klockarsin argumentteihin on syytä vastata myös yksityiskohtaisemmin. Hän on siteerannut vain yhtä kohtaa teoksestani *Työttömän kuolema* ja kysyy, mitä tarkoitan, kun sanon, että merkityksellisimmät julkaisut on usein tuotettu akateemisen kontrollin ulkopuolella (lausunnon s. 2). Näin asianlaita useasti on, ajateltakoonpa Spinozan *Etiikkaa*, Sokrateen keskusteluja tai Einsteinin suhteellisuusteorioita.

Klockarsin kyseenalaistama kotimainen julkaisutoiminta puolestaan on tärkeää, koska ilman kotimaista julkaisutoimintaa ei olisi suomalaiseen yhteiskuntaan vaikuttamaan pyrkivää filosofiaa lainkaan. Kansainvälisissä arviointiyhteyksissä rahoitusta ja toimintaresursseja myönnetään yleensä vain sellaisille hankkeille, joiden julkaisufoorumi on kansainvälinen ja jotka eivät ole sillä tavoin suomalaiseen yhteiskuntaan

vaikuttavia kuin omat julkaisuni ovat. En väitä, ettei kansainvälisyyskin olisi tärkeää, mutta edellä mainittujen normien puitteissa tullaan helposti sulkeneeksi pois ajankohtaisilmiöitä käsittelevä kulttuurifilosofia, ja yliopistofilosofian ihanteeksi valikoituu pelkkä systeemifilosofia.

Johtopäätöksiä Klockarsin lausunnosta. Klockars toteaa tutkimusteni täyttävän dosentilta yleisesti vaadittavat kriteerit siinä suhteessa, jota hän kutsuu ”määrälliseksi” (s. 3). Heti perään hän toteaa pitävänsä ”laadullista” arviointia ratkaisevana. Teosten sisältöpuoleen viitaten hän on päätynyt kielteiseen arvioon pätevyydestäni. Dosentin pätevyysvaatimusten täyttyminen onkin määrällisissä suhteissa kiistatonta, sillä kukaan ei voi kieltää teosteni olemassaoloa (7 kirjaa). Näin ollen Klockars pyrkii pureutumaan teosteni sisältöön. Jako, jonka mukaisesti tuotantoani arvioidaan määrä/laatu-arvion varassa, on kuitenkin yksinkertaistava. Sen vallitessa koetetaan *erottaa* teosteni sisältö niiden laajuudesta. *Tosiasiassa teosteni laajuus tukee tosiasiaa, että myös argumentaationi on ollut perusteellista ja laadulliset kriteerit täyttävää.* Siksi pidän Klockarsin soveltamaa jakoa määrälliseen ja laadulliseen arviointiin harhaanjohtavana. Myöskään tiedekunnan ohjeiden mukaan arviota ei pyydetä jakamaan määrällisessä ja laadullisessa suhteessa kahtia.

Klockarsin lausunnosta ei erotu yhtään sellaista objektiivista näkökohtaa, joka antaisi aiheen olla puoltamatta dosentuurihakemustani. Merkittävin näkemys, jonka hän esittää hakemustani vastaan, on se, että hän ei ole samaa mieltä kysymyksistä, joita käsittelen kirjoissani. Hän pyrkii kiistämään Helsingin yliopistossa toimivan Yliopistopainon aseman tieteellisenä kustantamona ja esittää, että kustantamolla ”ei ole varsinaista referee-käytäntöä”. Hän ei kuitenkaan kerro, mitä hän tarkoittaa ”varsinaisella referee-käytännöllä”. Klockarsin yliolkaisuus herättää kysymyksen, onko hän tosiaan niin tietämätön tai holtiton, että hän luulee teosteni tulleen julkaistuiksi ilman huolellista taustatyötä ja toimittamista?

Arviot, joiden mukaan Klockars moittii teosteni ”uskottavuutta” ja joissa hän toteaa, että ”*teos ei tunnu pyrkivän rakentavaan dialogiin*” (s. 5), ovat tarkoituksellisen ilkeämielisiä. Onkin ikävää, että asiantuntija-asemassa luottamusta nauttivan henkilön täytyy toimia noin epäluotettavalla tavalla.

Klockars pitää tuotantoani ”hyökkäävänä” (s. 6) peittäen samalla sen tosiasian, että kriittisenä filosofina toimessani olen joutunut *väistämättä* olemaan haastava. Kuitenkin tämä piirre tuotannossani on pikemminkin vaikutelmanomainen ja saattaa johtua lukijan erilaisesta mielipiteestä. Tuotantoni yleissävy on tulkitseva, ymmärtämään pyrkivä, ja paikoin kieltäni on kehuttu jopa ”hienovireiseksi” (ks. liite 3).[479]

Teoksistani kaksi ovat myös kansainvälisiä, mikäli kansainvälisyytenä ei pidetä vain filosofian vientiä vaan myös tuontia. Vaikka kirjojeni julkaisukieli on suomi, olen lukenut esimerkiksi teosteni *Rakkauden välittäjä* ja *Dialoginen filosofia* päälähteet ranskaksi tai saksaksi, mikä ei ole kovin yleistä tiedeyhteisössä. Ilman väitöskirjaani ei Suomessa tie-

dettäisi paljoakaan esimerkiksi Simone Weilin ajattelusta, ja *Dialoginen filosofia* on laajin suomeksi saatavilla oleva esitys niin Levinasin kuin Buberinkin filosofiasta.

4. Johtopäätöksiä

Dosentin pätevyysvaatimuksia koskevissa muodollisissa säädöksissä ei ole mainintaa siitä, mistä tekijöistä dosentin pätevyys tarkalleen ottaen koostuu. Selvää kuitenkin on, että asian käsittelyä ei saisi jättää pelkkiä mielipide-eroja ilmentävän erimielisyyden leimaamaksi, kuten nyt on vaarassa käydä.

Vaikka Lagerspetzillä ja Klockarsilla onkin virka yliopistolaitoksessa, kumpikaan asiantuntija ei ole saavuttanut asemaa, jota olisi pidettävä varttuneen tieteenharjoittajan statuksena. Lagerspetz on nuorehko dosentti ja toimii viransijaisena professorina. Myös Klockars on dosentti ja toimii viransijaisena yliopistonlehtorina. Kumpikin asiantuntijana toimineista henkilöistä on julkaissut vähemmän kuin itse olen.

Tampereen yliopiston filosofian laitoksella professorin virassa toimiva dosentti Tere Vadén on ilmoittanut jo vuonna 2004 sähköpostitse olevansa valmis suosittamaan hakemustani. Miksi Haaparanta ei kysellyt asiantuntijalausuntoja niiltä tahoilta, jotka tosiasiassa tuntevat edustamaani filosofiaa vaan teilasi myös Vadénin kannan? Katson, että tiedekunta ei voi tehdä oikeudenmukaista päätöstä asemastani nyt käsillä olevien asiantuntijalausuntojen perusteella.

Hakemukseni kohtaama kielteisyys todistaa oikeaksi sen, että en ole erehtynyt johtopäätöksissäni, joita olen esittänyt niin sanottujen analyyttisten systeemifilosofien harjoittamasta vallankäytöstä. Paikoin se on muuttunut henkiseksi väkivallaksi. Mikäli tiedekunta päätyisi esittämään kanslerille, ettei se puolla nimittämistäni dosentiksi, päätös merkitsisi käytännössä sitä, että oman profiilini mukaisesti toimivaa tutkijaa ei voitaisi lainkaan hyväksyä tiedeyhteisön jäseneksi dosentin ominaisuudessa. En aio muuttaa filosofista enkä mitään muutakaan orientaatiotani sellaiseksi kuin esimerkiksi Klockars toivoo. Mikäli toiminnassani nähdyt puutteet eivät siis ole määrällisiä vaan periaatteellisia, niitä ei voisi myöskään ”korjata”.

Päätös, jolla minulta kiistettäisiin dosentuuri, olisi jyrkän eriarvoistava. Myönteisessä valossa asian voi nähdä niin, että dosentuurin kieltäminen nostaisi minut legendaaristen filosofien joukkoon. Tosiasiassa päätös merkitsisi oikeusmurhaa ja olisi diskriminoivana laiton. Esimerkiksi kollegani Jyri Puhakainen nimitettiin Tampereen yliopistoon filosofian dosentiksi kolmella kotimaisella monografialla, jotka muodostavat jonkin verran omaa tuotantoani suppeamman kokonaisvolyymin. Ne ovat kuitenkin sikäli vertailukelpoisia, että niissä käsitellään samantyyppisiä kysymyksiä, joita olen itsekin käsitellyt.

Prosessin yhteydessä tiedekunta joutuu ottamaan kantaa normatiiviseen kysymykseen, minkälaista filosofia saa olla, ei saa olla tai minkä-

laista sen pitää olla. Täytyykö filosofian olla displiininomaista, vai onko filosofiassa mahdollisuus myös laajempaan kulttuuri-ilmiöiden käsittelyyn sekä avautumiseen erityistieteiden puolelle?

Esitän, että tiedekunta valitsisi hakemukselleni kaksi uutta asiantuntijaa ja ottaisi huomioon toiveeni siitä, että asiantuntijoiden pääpiirteittäiset kannat hakemustani kohtaan selvitettäisiin etukäteen. Tuen vaatimukseni lähinnä kahteen argumenttiin.

(A) Useita tieteellisiä monografioita julkaisseen tieteenharjoittajan dosentuurihakemus *ei voi* olla hylättävissä.

(B) Asiantuntijoiden lausunnoista jokainen voi nähdä, että asiantuntijoilla on ollut vaikeuksia keksiä argumentteja, joilla hakemukseni voitaisiin hylätä.

Hakemustani puoltamaan valmiita asiantuntijoita on olemassa, ja tarvittaessa joudun keräämään julkisen vetoomuslistan valitusprosessia varten.

Hallintopäällikkö Nurmi on ilmoittanut kirjeessään, että ”tiedekuntaneuvosto esittää kanslerille asian raukeamista, jos hakija peruuttaa hakemuksensa”. Ilmoitan, että *en peruuta* hakemustani vaan vaadin hakemukseni oikeudenmukaista käsittelyä. Ilmoitan myös, että puolustan, paitsi filosofisia teoksiani, myös muodollisia oikeuksiani kaikin käytettävissä olevin keinoin.

Yliopiston keskushallinnolta pyydän, että se asettaisi meneillään olevan prosessin tarkkailun alle ja että se käsittelisi tässä asiakirjassa esille tuomani epäkohdat hallintokanteluna. Kanslerin lisäksi rehtori ja yliopiston hallitus käsitelkööt asiaa.

Kantelun perusteena viittaan (1) asiantuntijoiksi valittujen henkilöiden puolueelliseen ja yksipuoliseen nimittämiskäytäntöön.

Toiseksi (2) viittaan asiantuntijoiden tendenssinomaiseen toimintaan, jonka seurauksena lausunnoissa annetaan virheellinen kokonaisarvio tuotannostani.

Lisäksi (3) viittaan viivyttelyyn, jota asiassa on harjoitettu noin vuoden ajan ennen asian vireille tuloa tiedekunnassa.

Kyseistä viivyttelyä ei voida perustella käytännöllisillä syillä eikä myöskään pyrkimyksellä varmistaa asianosaisen edun tai tiedekunnan edun toteutuminen. Kyseessä on ollut tahallinen yritys jarruttaa hankkeen etenemistä, mikä on merkinnyt oikeuksiini kohdistuvaa loukkausta.

Kunnioittavasti,

Jukka Hankamäki

Kirjojani ja muita julkaisujani olikin varmasti vaikea hyväksyä, mikäli ei hyväksynyt niiden taustalla olevaa filosofiakäsitystä. Katsoessaan, että tutkimukseni kuuluvat ”journalistiikan” eivätkä tieteen piiriin Olli Lagerspetz ei tullut huomanneeksi, että jo vuonna 1685 marttyyrinä

teloitettu Margaret Wilson lausui René Descartes'n kirjoituksista hänen tekstiensä olevan "yhtä suoria ja välittömiä kuin parhaassa oman aikamme journalismissa".[480] Molempien asiantuntijoiden lausunnoissa oli myös selviä perättömyyksiä. Se, että Lagerspetzin lausunnon ensimmäiseltä sivulta löytyi virhe, jonka mukaisesti G. H. Meadin filosofiaa käsitellyttä kirjaani sanottiin "lisensiaattityökseni", paljasti, että Leila Haaparanta oli ripittänyt Lagerspetziä (myös hän piti teosta lisensiaattityönäni minulle suuntaamassaan aiemmassa sähköpostiviestissä).[481] Vastaavia virheellisiä asiakohtia oli muitakin, eikä lausunnonlaatijoiden voida katsoa toimineen puolueettomasti, vaan asiaani oli käsitelty kujilla ja käytävillä.[482] Mikäli olin niin huono kuin Klockars ja Lagerspetz kuvasivat, minun olisi kaiken järjen mukaan pitänyt olla professori.

Pahimpia häikäilemättömyyden ja aggression ilmauksia olivat maininnat, että väitöskirjani muka "riistää lukijalta mahdollisuuden ymmärtää Weilin ajattelua" ja että teokseni *Dialoginen filosofia* ei pyri rakentavaan dialogiin! Nämä väitteet antavat selvän kuvan siitä, kuinka pahanilkistä kyseisten väärinlukemisen mestarien toiminta oli. Ylenkatseelliset arviot eivät merkinneet vain henkilökohtaista loukkausta vaan myös julkeaa tutkimusetiikan loukkausta. Niillä voi luonnollisesti olla tieteenfilosofista merkitystä osoittaessaan, kuinka väkivaltainen ja tahallisen ymmärtämätön systeemifilosofien koko filosofiakäsitys on.

Mitä vikaa oli siinä, että en ollut repinyt riekaleiksi sen enempää väitöskirja-aihettani kuin kenenkään muunkaan filosofin ajattelua, kuten analyyttiset filosofit itse, vaan esitin pieteetillä laaditun tulkinnan, joka sai kiitosta myös vastaväittäjältä ja esitarkastajilta? Kun kirjani nimi oli kaiken lisäksi *Rakkauden välittäjä*, oli selvää, että analyyttisten filosofien mielestä tieteeseen eivät voineet kuulua sellaiset käsitteet kuin "rakas", "söpö" tai "hellyys" – ja jos niitä käytettiin, niiden piti olla englantia. Haukkuessaan väitöskirjaani, jonka aiheena oli mystisistä ajatuksistaan tunnettu nainen, Lagerspetz todennäköisesti ilmaisi tiedostamattomia oidipaalisia tuntemuksiaan. Ne olivat nousseet hänen takaraivostaan hänen havaittuaan, että olenkin kirjoittanut Simone Weilistä erinomaisen teoksen, mikä puolestaan edusti hänelle itselleen jonkinlaista isähahmon harjoittamaa "naisen hallintaa". Oidipaalisen kompleksinsa performoimiseksi hänen täytyi siis sättiä ja moittia väitöskirjaani ankarasti.

Kun ilkeydellä ei ole rajoja

Entä olivatko kyseiset pojat asiantuntijoita vai eivät? Kysymykseen voidaan vastata, että he olivat nimenomaan asian*tuntijoita*, sillä he suhtautuivat asioihin vihamielisen tunneperäisesti. Sen sijaan tehtävään olisi pitänyt valita asian*tietäjiä*, jotka olisivat tienneet asioista jotain. Esimerkiksi Kristian Klockars päätyi omassa suvereeniudessaan pohti-

maan sitäkin, pitäisikö arvioinnissa olla ”mieluummin suopea kuin tiukka” ja ilmoitti päätyneensä jälkimmäiselle kannalle.[483] Häijynluonteinen maininta siitä, että en muka ”esitä perusteluja”,[484] oli jo sinänsä perustelematon, kun olin esittänyt perusteluja kokonaisten kirjojen verran, toisin kuin kriitikot itse. Kenties myös tämä oli tyypillinen esimerkki analyyttisten systeemifilosofien heteroseksistisestä asenteesta: heidän tieteenihanteensa koostuu siitä, kun pikkupoika kinastelee äitinsä kanssa. Sillä tavoin heteromiehet yrittivät ilmaista omaa ahdistuneisuuttaan ja liisteröidä myös minut kyseiseen heteroseksistiseen tieteenihanteeseen. Miksi meidän ylipäänsä täytyisi perustella omat ajatuksemme juurta jaksaen, kun he itse eivät vaatineet *mitään* perusteluja *omilta* näkemyksiltään saati koko tiedekäsitykseltään, joka on jakomielisen kartesiolaisen ideologian ja sen keskeisen taustasyyn eli heteroseksismin leimaama?

Kaiken tämän yläpuolella on tietenkin kysymys filosofian omasta olemuksesta ja merkityksellisen filosofian ihanteesta. Klockars ja Lagerspetz olisivat todennäköisesti moittineet tutkimuksiani, vaikka olisin kirjoittanut Nietzschestä sellaisen väitöskirjan kuin Nietzsche itse. Jatkuva perusteiden tivaaminen onkin nähdäkseni vain eräänlainen oppimattomuuden osoitus. Väitöskirjatutkimuksen jälkeisellä asteella ei ole syytä edellyttää argumentaatiolta niinkään perinpohjaisuutta kuin itsenäisyyttä ja luovuutta. Sekä tutkimuksia kirjoitettaessa että niitä arvioitaessa tulisi ihanteeksi asettaa se, että filosofi käyttää vapaata sanaa ja etenee myös tulkintoihin vaivautumatta sen tapaiseen märehtimiseen, joka on ominaista proseminaarilaisille. Tämä merkitsee, ettei niin sanottu ”tutkimuksellisuus” ole mikään erityinen ansio teoksissa, joiden tarkoitus on osoittaa filosofista itsenäisyyttä. Esimerkiksi Haaparannan tivaama ”tutkimuksellisuus” oli aivan yhtä perusteeton filosofisen toiminnan ihanne kuin asioiden ”tarkasteleminen” ja ”tunteminenkin”, sillä nämä käsitteet jakavat ihmisen todellisuussuhteen esineellistävästi tarkastelijaan ja kohteeseen. He siis olivat ummistaneet korvansa täysin siltä *Dialogisessa filosofiassa* esittämältäni näkemykseltä, että filosofian ei ensinkään pitäisi olla tuota ulkokohtaista ”tutkimista” eikä ”tarkastelua”, vaan sen pitäisi olla dialoginen tila. Vaikka Haaparanta ja hänen lakeijansa saattoivat lukea tämän ajatukseni kirjastani, heidän antenninsa kieltäytyivät yksinkertaisesti ottamasta vastaan mitään.

”Tutkimuksellisuus” ei ole filosofian piirissä luontevin lähestymistapa siitäkään syystä, että kaikkia asioita ei tarvitse liioin *tutkia*. Asioista voidaan sanoa tärkeimmät puolet suoraan, ja filosofia on perinteisesti ollut myös linjanvetoa sekä uusien urien avaamista. Siksi on hyväksyttävä, että kirjoittaja panee paperille vain sen, minkä hän itse katsoo hyväksi. Kun tulkinnat ovat tarkkanäköisiä, myös subjektiivisia argumentteja voidaan pitää argumentteina oman itsensä puolesta. Sen sijaan Klockars ja Lagerspetz osoittivat ikäiselleen harvinaista lapsellisuutta tivaamalla minulta

perusteluja sellaisiinkin asioihin, joista *he itse* eivät ole esittäneet mitään tai joihin minun esittämiäni perusteita parempia perusteluja ei kerta kaikkiaan ole. Keskeinen kysymys on, miksi nuo sosialistit ahdistelivat minua yksityiskohtaisten perustelujen vaatimuksilla, vaikka heidän omat argumenttinsa olivat kuin ilmaan ammuttuja savikiekkoja. Vastaus on, että he olivat joko niin ovelia, että he eivät ymmärtäneet koko asiaa, tai niin mielikuvituksettomia, että he luulivat voivansa ilkeillä minulle omalla näennäisellä ymmärtämättömyydellään.

Paljastava tässä suhteessa on Klockarsin viittaus Hankamäen "poliittisesti virittyneeseen tyyliin",[485] jota hän piti epäansiona, ja ymmällään olo sen käsitykseni johdosta, miksi filosofiaa voi harjoittaa luontevimmin akateemisen vallankäytön ulkopuolella. Kun esimiesten arvosteleminen oli filosofian laitoksilla mahdotonta ja kun hän itsekin tarjosi minulle tuota ulkopuolisen roolia, mitäpä muita mahdollisuuksia minulle jäi kuin ulkopuolisen osa?! Tärkeintä minulle oli kuitenkin henkinen vapaus. Sitä ei näköjään voinut olla yliopistossa, jossa vapaus oli akatemian rahoilla vuokratun virkahuoneen kokoinen.

Pelkkää politiikkaa: pelkää politiikkaa!

En ole tähän mennessä sitoutunut poliittisesti, ensinnäkään siitä syystä, että olen halunnut puolustaa tieteellistä riippumattomuuttani, ja toiseksi siksi, että minulla on enemmän vaikutusvaltaa puolueettomana filosofina kuin napinpainajana jossain valtuustossa tai parlamentissa. Poliittisesti sitoutunut ihminen voi harvoin toteuttaa myöskään omaa ohjelmaansa, sillä hän joutuu miellyttämään kannattajiaan ja kerjäämään sekä ääniä että rahaa. Niinpä en ole koskaan *vaatinut* filosofialta poliittisuutta, mutta olen kylläkin pitänyt tärkeänä, että filosofit *toimisivat kiistelevässä suhteessa* politiikkaan, sillä politiikan piirissä tehdään paljon ihmisten elämään liittyviä ratkaisuja. Juuri siitä syystä olin lähestynyt politiikan ilmiöitä ideologiakriittisesti sitoutumatta yhteenkään puolueeseen tai poliittiseen tendenssiin. Poikkeuksen muodostaa vain seksuaalivähemmistöpolitiikka, mutta siihenkin suhteeni on ollut kriittinen. Klockarsilla ei siis olisi pitänyt olla syytä filosofiani moittimiseen "poliittiseksi".

Toisaalta myös poliittisella sitoutumisella voi olla oma oikeutuksensa. Monet tieteenharjoittajat, kuten perussuomalaisten eduskuntavaaliehdokkaana ollut filosofian tohtori Jussi Halla-aho, ovat pahoitelleet sitä, ettei heitä hyväksytä yliopistolla heidän poliittisten näkemystensä vuoksi, "vaikka niillä ei ole tekemistä heidän tieteellisen pätevyytensä kanssa".[486] Tällainenkin ajattelutapa on nähdäkseni ylivarovainen. Politiikka *voidaan myöntää* myös filosofian osaksi, ja yliopisto on usein hyväksynyt sen. Onhan yliopistoissa nimitetty virkoihin feministejä, kommunisteja ja vihervasemmistolaisia sosialisteja pitäen heidän marxilaisuuttaan suu-

rena tieteellisenä ansiona.

Mitä omiin poliittisiin pyrkimyksiini tulee, sellaista lääkäriäkin pidetään kai huonona, joka ei pysty parantamaan potilasta. Samoin sellainen filosofi olisi huono, joka ei pystyisi parantamaan yhteiskuntaa. Kyllä maailman parantaminen on yksi tieteen ja filosofian tunnustettu tehtävä; eri asia on sitten se, *millä tavalla* tuota osallistumista toteutetaan. Omaa asennoitumistani voitaisiin sanoa kriittiseksi politiikan filosofiaksi, ja sitä on Suomessa harjoitettu aivan liian vähän johtuen siitä, että analyyttiset filosofit ovat kääntäneet maailmalle selkänsä. On kuitenkin vaarallista, jos tieteen ja filosofian ei tunnusteta olevan myös lähtökohtaisesti poliittista, sillä tieteen piirissä käytetään runsaasti valtaa. Oma poliittinen filosofiani on ollut noiden valtasuhteiden *kritisointia ja selvittelemistä*, ja valitankin sitä, että tiede on ollut niin usein pelkkää puoluepolitiikkaa. Katsotaanpa asiaa muutamien esimerkkien valossa.

Millä perusteella esimerkiksi Paavo Väyrysellä, Erkki Tuomiojalla ja Paavo Lipposen entisellä erityisavustajalla, Teija Tiilikaisella, on dosentin pätevyys, vaikka he eivät ole ensisijaisesti tieteenharjoittajia vaan poliitikkoja? Tekikö esimerkiksi Erkki Tuomiojan marxilaista isoäitiä, Hella Wuolijokea, käsittelevästä kirjasta annettu Tieto-Finlandia ulkoministeri Tuomiojasta sellaisen intellektuellin, joka ansaitsi myös akateemisen mandaatin? – Mielestäni ei. Entä eikö dosentti Thomas Wallgren, joka on Kristian Klockarsin kollega Helsingin yliopiston ruotsinkieliseltä filosofian laitokselta, ollut poliittinen taho pyrkiessään eduskuntaan SDP:n listalta ja mainostaessaan itseään ”filosofianlaitoksen johtajaksi” puolueen vaalijulisteessa vuonna 2007 (huomaa yhdyssanavirhe)? On räikeää, että Wallgrenin sallittiin esiintyä SDP:n listoilla Filosofian laitoksen johtajana, kun minulle ei myönnetty edes dosentuuria filosofian piirissä ajatteluni ”poliittisuuteen” vedoten. Demareille puolueohjelmaa laativa Wallgren ei siis ollut vain SDP:ssä toimiva Filosofian laitoksen johtaja, vaan hän oli Filosofian laitoksella toimiva SDP:n johtaja. Taitaakin olla niin, että Klockarsin mielestä filosofi saa olla poliittinen, kunhan hän on sosialisti. Minun filosofiani puolestaan yritettiin arvottaa kielteisellä tavalla ”poliittiseksi”, kunhan se voitiin mieltää jollakin tavoin ”oikeistolaiseksi”.

Samanlaisesta taivastelusta antoi lisänäyttöä Klockarsin hyökkäys, jossa ihmeteltiin, miksi filosofian pitää olla mielestäni ”hyökkäävää”.[487] – Miksipä muuksi ajatteluni voisi profiloitua, kun heidän *oma* asenteensa on tuo? Kas, asia onkin niin, että jos minut pakotettaisiin *vaikenemaan* ajatuksistani, en voisi lainkaan tehdä työtäni, vaan monien muiden tavoin minut työnnettäisiin siihen harmaaseen ja puhumattomaan paitsioon, jossa olivat laitoksen rahalla ostetut tutkijat sekä se suuri oppositio, joka on halvaannutettu pelolla. Ollessani filosofian ihanteista eri mieltä istuvan professorikunnan kanssa oli pöytä veriselle riidalle katettu, ja olisi harvinaisen epärehellistä kieltää tämä tosiasia. Myös homoja vastaan

suunnattu ilkeily näkyy useimminen siinä, että sinänsä oikeutetut pyrkimyksemme yritetään lavastaa ”hyökkäävyydeksi”. Tom of Finlandiakin vihattiin juuri siitä syystä, että hänen piirroksissaan käsitys alistuvasta ja kerjäävästä homomiehestä murskattiin täydellisesti.

Niinpä myös Klockars kiitti minua lopuksi ”rohkeudesta”[488] mutta näytti asettavan dosentiksi hyväksymisen normiksi toiveen, että olisin jättänyt ajatukseni lausumatta! Mistä Klockarsin näkemyksessä siis oli kyse? Ajatus antaa mahdollisuuden lähinnä kahteen tulkintaan. Joko hän oli itse niin henkisesti rajoittunut ja omien kahleidensa vanki, että hän tuli *kateelliseksi* ja halusi kiistää toimintaresurssini yliopistossa. Tai sitten hän toimi *epäjohdonmukaisesti* kirjoittaessaan epäsuosittavan lausunnon, vaikka hän myönsikin riipivän rehellisessä lausunnossaan seuraavan: ”Päätökselläni en väitä, etteikö Hankamäellä olisi ’perusteelliset tiedot omalta alaltaan tai ’kyky itsenäiseen tieteelliseen tutkimustyöhön…”,[489] ja ”…totean hänen tuotantonsa täyttävän yleisesti vaaditut kriteerit…”,[490] mutta ”…olen päättänyt olla puoltamatta Hankamäen hakemusta”.[491] Todennäköistä on, että hän oli joutunut professorikunnan manipuloimaksi, minkä johdosta hänen aivonsa olivat menneet lukkoon. Koska hänen käyttöjärjestelmänsä ei sallinut sellaista ajatusta, että fenomenologinen filosofi voisi olla dosentti, hänen masiinansa oli mennyt sekaisin ja pannut hänet väittämään, että pätevyys on, mutta hylätä täytyy.

Edellä esitettyjen ajatuskulkujen logiikkana saattoi olla suurin piirtein seuraavanlainen näkemys: ’Kun kerran sinä, Jukka Hankamäki, vaadit hienotunteisuutta ja eettisyyttä sekä korostat hyviä tapoja, niin miksi et niin muodoin alistu *meidän* valtaamme vaan käyt kimppuumme raivokkaasti, vaikka me ainoastaan kiistimme sinulta kaikki toimintaresurssit ja lopulta myös dosentuurin?’ – Tuota ajattelutapaa noudattaessaan asiantuntijat käyttivät hyväkseen sitä käsitystään, että epäitsekkäitä motiiveja edustavalla ihmisellä ei pitäisi olla missään tapauksessa oikeutta anoa myöskään yliopistosta mitään. Mutta toisaalta ilkeys kohdistui suoraan persoonaani. Päämääränä oli osoittaa, että ’kun kerran olet mennyt edustamaan noita epäilyttäviä eksistenssifilosofioita ja liberalismia, niin – hähhähhää, sässässässää – mepä osoitamme, että se ei *kannata*’.

Lagerspetzin ja Klockarsin piirtämä kuva, josta minua eivät tunnistaneet sen enempää ystäväni kuin tuttavanikaan, oli valheellinen ja vääristelevä, ja se loukkaa minua edelleen pahasti. Lausunnoissa annettiin perätön kuva toiminnastani ja teoksistani, ja hylkäämällä hakemukseni minulle tuotettiin myös huomattavaa taloudellista vahinkoa sekä ansionmenetystä, sillä apurahojen ja virkojen saaminen riippuu usein dosentuurista. Filosofiakäsitystemme erot ilmentävät viime kädessä heteroseksuaalisen valtakulttuurin ja homoseksuaalisen erityiskulttuurin välillä vallitsevia arvomaailmojen ja symbolimaailmojen eroja, toisin sanoen sitä, että me pidämme tärkeinä eri asioita kuin he, ja meidän toimintatapamme ja ihanteemme ovat erilaisia kuin heidän. Niinpä Lagerspetz ja Klockars

eivät käyneet kampanjaansa minua vastaan millään hyväksyttävillä perusteilla. – Miksi he eivät voineet sanoa suoraan, että he vihasivat minua, koska olen homo? Luullakseni en kohdannutkaan vain sitä tavanomaista ja keinotekoisesti esiin kaivettua kritiikkiä, jota joskus esitetään seminaareissa, vaan heidän vihansa minua kohtaan täytyi olla periaatteellista ja aitoa. Se kumpusi syvältä heidän heteroseksuaalisesta olemuksestaan ja siitä, että olin kyseenalaistanut heidän tieteensä symbolisen olemuksen. Trubaduuri J. Karjalaisen laulunsanoitusta "hän ei oo oikea cowboy" siteeraten en ollut heidän kaltaisensa lehmipoika, vaan sain osakseni sen kuuluisan "Kristianin kohtalon".[492]

Jo filosofisia teoksia kirjoittaessani arvasin toki, että vastustajani tulisivat lukemaan ne pistettä ja pilkkua myöten löytääkseen niistä jotain moittimisen aihetta, ja siksi koetin olla huolellinen ja ottaa huomioon vasta-argumentit kirjoitusvaiheessa. En ole niin muodoin koskaan vaatinut lukijalta tuota Klockarsin viittaamaa suopeaa asennetta. Silti odotin, että kielivähemmistöön kuuluvilta henkilöiltä olisi irronnut edes vähän ymmärrystä erääseen toiseen vähemmistöön identifioituvaa ihmistä kohtaan, mutta ei: finlandsvenskat iskivät pahimman kerran omissa sukkahousuissaan ja röyhelökauluksissaan, ja muutamille etnisille vähemmistöille tyypillisellä tavoin he alkoivat polkea toista vähemmistöä – ilmeisesti välttääkseen sen stereotyyppisen ja kiusalliseksi koetun homomaineen, joka ruotsinkielisille itselleen on usein annettu.

Yhteenvetonani Klockarsin ja Lagerspetzin menettelytavoista voin todeta, että he toimivat samalla tavoin kuin raggarit, jotka kiusasivat minua kotikulmillani, kun olin nuori. He vetivät pipoa silmilleni ja pakottivat parhaan kaverini lyömään minua toistuvasti nyrkillä nenään niin, että veri tirskui ja kasvojen peitoksi vedetty pipo alkoi punertaa verestä. Samoin tekivät nyt Kristian Klockars ja heteroseksuaalinen perheenisä Olli Lagerspetz, joka noihin aikoihin poseerasi Internet-kotisivujensa vauvakuvassa kaksivuotias sylissään.

Juudas kavalsi, Pietari kielsi ja Pontius Pilatus pesi kätensä

Eräiden tahojen tekemänä akateeminen hylkäys vastaa kunniamerkin myöntämistä. Parin viikon kuluttua lausuntojen valmistumisesta ja kanteluasiakirjan tekemisestä sain yliopiston hallintovirastolta kirjeen, jonka oli lähettänyt osastopäällikkö Eeva-Kaarina Nurmirannan alaisena toimiva lakimies Mikko Raassina. Hänen mukaansa kanteluasiat käsittelee rehtori, kunhan tiedekunta on tehnyt asiassa päätöksen. Tilanne vastasi täysin vuoden 1993 virantäyttöä, jolloin kanslerinsihteerinä toimiva Eeva-Kaarina Nurmiranta kohotettiin ratkaisijanrooliin Juha Varton kampeamisessa pois yliopistosta ja virka täytettiin Leila Haaparannalla. Hän oli valmistelijana myös silloin, kun kutsumismenettely junailtiin

Tampereen yliopistoon. Ja nyt tämä byrokraatti ilmoitti tulleensa lomalta vasta, kun asiani piti olla jo käsitelty!

Omat oikeuteni haluttiin siis haudata hallinnointiin aivan niin kuin vuonna 1993, jolloin opiskelijat vetosivat rehtoriin Juha Varton puolesta ja Antti Apunen kirjoitti, että kiistan voittaminen olisi edellyttänyt "hallintomenettelyn erittäin tarkkaa tuntemista".[493] Tiedehallinto tekee siis mitä haluaa ja miten haluaa. Se kääntää tieteellisen kriitikon tehtävää harjoittavat henkilöt vihollisiksi ja alkaa taistella pässinpäisesti meitä vastaan. Tilanne oli samanlainen kuin Richard Bachin tunnetussa kirjassa, jossa Lokkivanhin lausuu Joonatanille: "Lokki Joonatan, astu piirin keskelle!"[494]

Duuma kokoontui 14.9.2005. Seuraavalla viikolla tuli tiedekunnan päätös, jolla hakemukseni hylättiin ja jonka mukaan Hankamäki ei ole kaikesta näytöstä ja todistelusta huolimatta osoittanut mitään perusteluja pyrkimyksilleen.[495] Tiedekunta oli päättänyt omiin hallintojuristeihinsa vedoten kiistää kaiken ymmärtämättä sitä tosiasiaa, että se, joka kiistää kaiken, myöntää kaiken. Onneksi maailma ei ole tyhmä, ja prosessin puolueellisuus oli kaikille kirkasta ja selvää. Ikävää vain, että heidän täytyi toimia noin halveksuttavalla tavalla.

Päätöksen tekijöiden joukossa oli dekaani Martti Juholan lisäksi myös Tere Vadén. Päätös oli ollut yksimielinen. Niin kuin karitsa, joka teuraaksi viedään, ei hänkään suutansa avannut. Vasara kopsahti pöytään, ja Hankamäki nuijittiin hengiltä teuraskalliolla, niin kuin hylkeitä ja kuutteja lyötiin kuoliaiksi keskiaikaisella uhrikivellä. Aivan kuten kukaan ei halua ryhtyä pyöveliksi yksin, ei kukaan halunnut asettua myöskään teloitettavan rinnalle giljotiinin terän alle. Asiantuntijat olivat tällöin Juudaita ja tiedekunta käsiään pesevä Pontius Pilatus. Tere puolestaan oli osoittautunut eräänlaiseksi Pietariksi, ja myös hänelle kukko lauloi.

Minua tavallaan säälitti Teren kohtalo. Hänen päänsä oli koko ajan leijonan kidassa, ja hän joutui tulemaan toimeen tuon pahantahtoisen jengin keskellä. Jouduttuani kääntymään juridisten neuvonantajien puoleen Tere kertoi asian kantautuneen Haaparannalle, jonka toimintaa Vadén kuvaili niin, että siitä lähtien häneltä "vedettiin matto alta". Vastasin hänelle, että Haaparannan huoneessa matto luistaa liian usein ja että se pitäisi naulata lattiaan kiinni. Vadén oli myös epäillyt mahdollisuuksiani "laittautua" laitokselle dosentiksi, mutta olin jo tuolloin vastannut hänelle, ettei minua puolestaan pitäisi pyrkiä väkisin työntämään yliopistojen ulkopuolelle! Mitä eroa olisi tällöin yhteistyöllä ja nöyryytyksellä? Niinpä myös sitä, että toimin täysin *oikeudenmukaisesti* ja *laillisesti*, yritettiin kääntää minua vastaan. Leila puolestaan oli vetänyt Tereä kuin pässiä narusta, ja tämä oli pympsähtänyt pepulleen. Selvää kai on, ettei kenelläkään ihmisellä olisi tässä maailmassa mitään oikeuksia, jos jokainen ei pitäisi omistaan kiinni. Oikeassa Tere oli vain sikäli, että juristien puoleen kääntyminen ei ole hyvän tyylitajun mukaista; eihän

Kristuskaan palkannut itselleen asianajajaa vaan kantoi ristinsä arvokkaasti.

Lakiläpän lukeminen Leilalle oli kuitenkin auttanut asiaa alkuvaiheessa. Onniteltuani Haaparantaa ”etuoikeudesta päättää asemastani” häneltä oli alkanut virrata vuolaita kannanottoja, joiden mukaan hän ei muka päätä mistään ja että hän oli esittänyt ”vain mielipiteen”. Mutta miten professorin oli mahdollista erottaa henkilökohtainen mielipiteensä siitä kannanotosta, jolla hän käytti valtaa virassa? Näiden henkilöiden oma maailmankuva oli täysin sulkeutunut ja kaksinaismoralistinen: kuin naisen käsilaukku. Tavallaan tämä analogia vastaa myös käsitystäni koko heterotieteestä: heteroiden elämä koostuu juuri sellaisesta kaksikasvoisuudesta, joka johtuu heteroseksuaalisen elämäntavan ristiriitaisuudesta. Sen sijaan homot toimivat avoimesti ja suoraan, kun taas heteroiden elämä on täynnä esirippuja ja yleistä valheellisuutta: siinä maailmankuvaamme erottava perinpohjainen kuilu.

Toivon vain, ettei kohtaamastani vastaanotosta olisi ollut haittaa Tereparan uralle. Hänethän oli pudotettu takaisin medialaboratorion yliassistentiksi, ja professorinvirka oli täytetty tuttuun tapaan Helsingistä – kenelläpä muulla kuin Sami Pihlströmillä, joka oli tullut Niiniluodon virkaa täytettäessä toiseksi mutta jota lepyteltiin tarjoamalla hänelle sijaisuus ”filosofian farmijoukkueessa” Tampereella. Tampereen yliopistosta vapautunut resurssi ei siis tullut tälläkään kerralla käytetyksi paikallisessa yliopistossa toimivien tutkijoiden hyväksi, vaan Haaparannan junaileman virantäyttösuunnitelman mukaisesti siihen nimitettiin hänen suosikkinsa Helsingistä.[496] Kaikki oli niin kuin ennenkin. Ikävää vain, että tilanne oli kannaltani räikeä: Samille professorinvirka – minulle itselleni ei edes dosentuuria.

Haaparanta muisti myös oman kompetenssinsa perusteluissa mainita olleensa ”lausunnonantajana Juha Varton hakiessa dosentuuria”.[497] Se olikin hänen merkittävin tieteellinen ansionsa. Veikko Rantala oli junaillut Haaparannan dosentiksi ennen Vartoa osoittaakseen Haaparannan ensisijaisuutta suhteessa Juhaan, vaikka tämä oli paljon ansioituneempi. Sitten hän oli asettanut Haaparannan asiantuntijaksi Vartolle vain lavastaakseen Haaparannan muka pätevämmäksi. Ja nyt tämä Hintikan oppilas polki oppilaittensa kautta minua.

Entä mihin nuo hylkäystuomion langettaneet pyrkivät ja mihin he pääsivät? Minun ja Sintosen sekä minun ja Haaparannan välillä ei käyty koko prosessin aikana yhtään puhelinkeskustelua. Kumpikaan heistä ei ottanut yhteyttä tapaamista varten, eikä kumpikaan vastannut virkapuhelimeensa. Satunnaisesti singahdelleet sähköpostiviestit toivat mieleeni kysymyksen, onko filosofian professorinviran hoitamisessa kyse jonkinlaisesta skitsofrenian muodosta, joka estää heitä tarttumasta sähkölaitteisiin ja äänitorviin. Luultavasti he kokivat minut uhkaksi omalle toiminnalleen, sillä vaikuttaessani laitoksella professorit olisivat

saattaneet jäädä kakkosiksi tai kolmosiksi. Tavoitteena oli siis minun toimintasaartoon asettamiseni. Ainoa uskottava syy tyrmäämiseeni oli homoseksuaalisuuteni ja siihen perustuva erilaisuuteni, joka näkyi myös filosofiakäsityksessäni. Käytännössä tämä realisoitui siinä, että perheenisä Olli Lagerspetz paheksui lausunnossaan Hankamäen haluavan ”kansallisvaltiota perustettavaksi homoseksuaaleille”.[498] Mitä pahaa onkaan kansallisvaltiossa? Kun Olli-pojan omat kannanotot olivat mukavia kuin lehmän muna, mehän suorastaan *tarvitsemme* oman kansallisvaltiomme! Sitä paitsi onhan heteroillakin omat kansallisvaltionsa.

Omasta mielestäni heteroiden harjoittama filosofia ei ole mitään muuta kuin sitä, että nuorehkot perheenisät ja -äidit ajelevat farmariautoillaan filosofian laitosten välillä. Jo Timo Klemola keskittyi Tampereella lapsensa hoitoon kärräten jälkikasvunsa yliopistolle lastenvaunuissa, joilla hän oli vähällä ajaa päälleni käytävällä. Kun itse poistuin viimeisen kerran Helsingin yliopiston Filosofian laitokselta vuonna 2004, vastaani tuli Jan von Plato, hänkin lapsen kanssa. Tapaus oli vertauskuvallinen. Minua ei tarvita täällä, koska olen filosofi enkä lapsenlikka. Asian voi sanoa myös niin, että oikeastaan perheenisiä *itseään* ei tarvittaisi siellä, sillä filosofian laitosten pitäisi olla filosofian laitoksia eikä äitiysneuvoloita. Yhtä kaikki, akateemiset resurssit olivat heidän hallussaan. Itse en tosin usko filosofian loppuvan perheneuvoloiden seiniin, vaan vasta niiden ulkopuolella todellinen filosofia alkaa. Sellaiset portsarihenkiset filosofit, joille Suomen Akatemian ideologiaa myötäilevä ”työn ja perheen yhteensovittaminen” on tärkeämpää kuin filosofia, pitäisi teljetä kokonaan pois yliopistoista.

Rotummeko syytä on tää?

Dosentuurin kiistäminen merkitsi sitä, että minua oli kohdeltu kuin rikollista. Tällaiseen paitsioon asettamiseen olisi kaiken järjen mukaan pitänyt olla jokin vakava syy, joka estää nimittämisen: hakijan vankeustuomio, paheellinen elämä tai jokin muu vastaava. Minulla ei ole rikosrekisteriä eikä tuomioita, eikä minua ole edes epäilty saati syytetty mistään. Lopputulos vastasi tapaa, jolla Martin Heidegger pidätettiin professorinvirastaan ja asetettiin toimintakieltoon yliopistossa toisen maailmansodan jälkeen. Tai se vastasi tilannetta, jonka mukaisesti Benedictus de Spinoza karkotettiin kirousten saattelemana seurakunnasta. Osakseni tullut suhtautuminen vastasi siis teloitustuomiota ja siihen liittyvää julkista häpäisemistä. Asioita erottaa vain se, että ennen vanhaan kerettiläisinä pidetyt ihmiset vapauttavasti mestattiin, mutta nykyään meidät jätetään kiduttavasti henkiin.

Asia, jota niin sanotut asiantuntijat ja professorit pitivät virkakieltoon oikeuttavana ”rikoksena”, oli ilmeisesti homoseksuaalisuuteni. Heidän

pragmaattinen heterotodellisuutensa ei kestänyt sitä, että on olemassa kokonaan toisenlaista filosofiaa kuin heidän omansa. Tosiasiassa he syyllistyivät syrjintärikokseen, johon kukaan viranomainen ei sittemmin puuttunut, koska seuraukset kyseisestä rikoksesta olisivat olleet sekä yliopistolle että syyllisille "liian" ankarat: virasta pidättäminen professoreille ja asiantuntijoille tai potkut sekä sakkoa ja vahingonkorvausta.

Tämän tietäen viranomaisille tuli kiire kiistää kaikki. Valtion virkamiesten rikkomuksethan arvioi ja tuomitsee tietenkin toinen valtion virkamies. Heidän onnekseen "näkymättömään" syrjintäominaisuuteeni liittyvä ideologinen diskriminaatio oli vaikeasti osoitettavissa. Näkymättömyydellä tarkoitan tällöin ensinnäkin sitä, että homoseksuaalisuuteen liittyvä syrjintä johtuu *arvomaailmojen* eroista, eikä siitä voida osoittaa *immanentteja eikä erillisiä syrjintätekoja*, varsinkaan kun nuo teot ovat epäsuoria ja huolellisesti verhottuja. Omassa tapauksessani konkreettinen syrjintäteko oli kuitenkin selvä: se oli dosentuurihakemukseni hylkäys. Eikä homoseksuaalisuuskaan ole minussa mikään erillisominaisuus vaan osa persoonaani, ja puhun siitä kaikkialla tuotannossani. Kun niin sanotut asiantuntijat puolestaan haukkuivat homoseksuaalisuutta käsitteleviä kirjojani akateemisessa prosessissa, kyse oli suorasta homoseksuaalisuuteen kohdistuvasta syrjinnästä. Toiseksi tarkoitan syrjintäominaisuuden näkymättömyydellä sitä, että silloinkin, kun diskriminaatio näkyy, sen ei *tunnusteta* eikä *sallita* näkyvän. Myöskään homoseksuaalisuuden sinänsä ei suotaisi näkyvän missään, ei ainakaan filosofian sisällöissä. Tämä onkin ratkaisevinta, sillä käsitykseni mukaan filosofia ei mitään muuta olekaan kuin samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteiseen kokemukselliseen merkityskonstituutioon perustuvaa symbolista toimintaa. Hupaisaa on, että entisinä aikoina, jolloin homoseksuaalisuus oli kriminalisoitua, meitä syrjittiin *epäilemällä* meitä homoiksi. Nykyään, kun homoseksuaalisuuden perusteella diskriminoiminen on kiellettyä, syrjintä on mennyt piiloon, ja meitä syrjitään erilaisilla tekosyillä ja verukkeilla: *siitä huolimatta*, että olemme avoimesti homoja.

Kun kyseessä on symbolinen ja arvomaailmoihin liittyvä kiista, on luonnollisesti tärkeää arvioida ja ymmärtää myös vastustajieni psykodynaamisia motiiveja. Ehkä heille tuotti mielihyvää kieltää minulta sellaisia asioita, joita he arvelivat minun pitävän tärkeinä. Tässä suhteessa he toimivat kuin lapsenmurhaajat. Torjumalla minut he vihasivat minussa piirteitä, joita he eivät olisi halunneet sietää itsessään. Kääntämällä idiosynkrasiansa sellaista ihmistä vastaan, jollaisia he itse eivät olisi halunneet olla, he ilmaisivat omia inhon ja pelon tunteitaan. Tämän he toivoivat kohdistuvan kielteisenä energiana myös minua itseäni kohtaan. Analyyttiselle filosofialle tyypillisen heteronomisen eli toiseudenvaraisen asenteen vallitessa ihmiset usein alkavatkin itse vihata itseään, kun he ottavat todesta sen oman periaatteensa, että myös omaa itseä pitää arvioida kielteisesti. Tässä suhteessa analyyttisten systeemifilosofien

asennoituminen tuhoaa tietenkin ennen muuta heidän omaa minäkuvaansa. Myönteinen minäkuva on kuitenkin luovuuden edellytys, ja sen puuttuessa analyyttiset filosofit eivät yleensä saa aikaan mitään.

Kyseisen tiedepoliittisen vallan käyttäjät ovat olleet vastuussa useista kurjasti päättyneistä ihmiskohtaloista. Moni ihminen olisi varmasti tehnyt minun asemassani itsemurhan tai ajautunut rappiolle. Tieteenharjoittajat ovat käytännössä myös surmanneet monia ihmisiä, mistä näyttöä antavat esimerkiksi Vappu Lepistön ja Matti Juntusen kohtalot. Myös minua vastaan suunnatussa aggressiossa on ollut kaikki väkivaltaisen kuoleman ainekset. Vaikka minua ei olekaan onnistuttu tappamaan, sitä yrittäneiden syyllisyys kasvaa ennen pitkää suuremmaksi kuin heillä on varaa kantaa.

Henkisen väkivallan hedelmiä

Dosentuurihakemukseni hylkäämisen myötä akateeminen nöyryysihanne oli muuttunut julkiseksi nolaamiseksi. Myös nöyryys on mielestäni kielteinen tunne, sillä se altistaa vallalle, ja kontalleen kannattaisi heittäytyä kokonaan muista syistä. Sellaista osapuolta on vaikea kunnioittaa, joka perustaa toimintansa täydelliseen epäoikeudenmukaisuuteen. Kuten tämän kirjan lukija on voinut havaita, koko akateeminen urani on ollut pelkkää minuun kohdistettua henkistä väkivaltaa. Tiedeyhteisö onkin sairain työympäristö jonka tunnen. Tieteenharjoittajilla ei ole pahimmissa tapauksissa mitään oikeuksia eikä myöskään oikeusturvaa. Vallankäyttäjillä ja virkamiehillä puolestaan ei ole moraalia eikä vastuuta, vaan heidän valtansa koostuu pelkästä mielipidevallan käyttämisestä ja tahallisesta vahingonteosta.

Kyseinen ajattelutapa on näkynyt monessa kannanotossa. Esimerkiksi Kristian Klockarsin sokeroiduilla sanoilla kyllästetyn hylkäystuomion mukaan minun olisi keskusteltava siitä, ”mitä dosentilta oikeastaan vaaditaan” (ikään kuin en sitä tietäisi), ja lisäksi hän muisti täsmentää: ”siis mikäli Hankamäki edelleen jatkossa tavoittelee dosentuuria”.[499] Saman asian voi sanoa niin, että ensin jokin rikollinen pahoinpitelee kansalaisen ja sitten toteaa, että hakatun ihmisen pitäisi itkusta kiittäen kääntyä hänen puoleensa, mikäli hän vielä nousee maasta. Tosiasiassa Klockarsin tavoitteena oli vahingoittaa toimintaedellytyksiäni niin, että ihmissuhteet pilaantuisivat ja kieltäytyisin *omasta aloitteestani* enää ”tavoittelemasta dosentuuria”.

Osakseni tullut kohtelu vastasi tapaa, jolla räkänokat lumipesevät ja koulukiusaavat toisia oppilaita halkopinojen takana ja takapihojen akatemioissa: ”Hei me rääkätään sua, mutta et sitten kerro tästä kenellekään, tai muuten oot tosi nynny.” Yksikään noista tyypeistä ei näköjään ymmärtänyt, kuinka pahasti he olivat vahingoittaneet työskentelyedelly-

tyksiäni ja mahdollisuuksiani luennoida yliopistossa. Tai sitten he tiesivät asian liian hyvin. He olivat tehneet toimintani mahdottomaksi tuhoamalla myös opiskelijoiden oikeuden saada antamaani opetusta. Se, että olen päättänyt olla jatkossa hakematta dosentuuria, ei suinkaan merkitse, että minut olisi onnistuttu pieksemään. Sen sijaan päätökseni merkitsee, että en halua antaa työpanostani sellaisen organisaation hyväksi, joka kohtelee ihmisiä väkivaltaisesti.

Siinä, missä *Kulttuurivihkot*-lehden Pietari Almusa oli kehunut tekstiäni ”hienovireiseksi”,[500] Kristian Klockars tulkitsi homoseksuaalien oikeuksia puolustavia tekstejäni ihmettelemällä, miksi filosofian pitää olla hyökkäävää. Hänen taktiikkansa oli siis sama kuin kristillisen eheytysliikkeen, joka pyrkii näkemään puolustautumisen hyökkäävyytenä ja lavastamaan oman hyökkäävyytensä puolustautumiseksi. Sitä paitsi Klockars ei ole varmaan koskaan tullut ajatelleeksi, että demonstraatioilla on filosofiaa uudistava merkitys. Myös teatterintekijän ja kirjailijan täytyy karttaa teatterin ”teatterimaisuutta” – aivan niin kuin filosofinkin pitäisi välttää filosofien omaa ”filosofimaisuutta”. Yhtä kaikki, meidän filosofien täytyy tehdä niin voidaksemme kohota vastustajiemme harteille ja nähdä, missä mennään. Sen sijaan kollegani luulivat voivansa kieltää minua luennoimasta sillä verukkeella, että kirjani muka olivat ”liian radikaaleja”. Minulle oli luonnollisesti samantekevää, oliko lausunnot kirjoittanut Olli Lagerspetz, Kristian Klockars, John Vikström, Gustav Björkstrand vai joku muu pyhäkoulunopettaja, mutta kalmankellojen kalkatus tuli samalta suunnalta. Tieteellisten seurain yhteydessä toimivaan tutkimuseettiseen valtuuskuntaan minua esti kantelemasta se, että organisaation puheenjohtajana toimi juuri yllä mainittu teologi Björkstrand. Kun lautakunnan varapuheenjohtajakin oli teologi, meillä homoilla ei ollut mitään mahdollisuuksia saada asioitamme hoidetuksi myöskään näiden piispallisten tahojen kautta.

Koska olin väitellyt tohtoriksi nuorempana kuin kumpikaan asiantuntija itse, kunniakysymykseksi kollegojeni piirissä oli muodostunut se, kuka saisi ampua minut alas tai edes yrittää sitä. Ehkä heidän kiistämispyrkimyksensä tuottikin heille tyydytystä, tai kenties se vastasi oidipaalista kompleksiaan potevien heteroiden mielihyvärakennetta. Sen mukaan ihmiset ovat onnellisia kilpaillessaan, tapellessaan ja tehdessään toisia ihmisiä onnettomiksi ja yhtä pahanilkisiksi kuin he itse. Klockars ja Lagerspetz eivät voineet sietää sitä, että joku muukin harjoittaa tässä maassa tulkitsevaa filosofiaa ja tekee johtopäätöksiä filosofian tilasta, kuin heidän omat ruotsalaisesseistinsä.

Dosentin arvonimi on kokenut kaiken tuon jälkeen niin kovan inflaation (dosenttien omien edesottamusten johdosta), että voidaan kysyä, onko tuokaan titteli kenellekään kunniaksi. Mutta toivon, että dosentit Klockars ja Lagerspetz elävät pitkään, niin saavat hävetä tyhmyyksiään vielä oman kuolemani jälkeenkin.

Kun kirja-arvio on kirjarovio

Olen joskus pelännyt, että kriitikoiden sijasta omat *kirjani* murhaavat minut, enkä pysty uudistumaan. Siksi on tietysti hyvä, että kirjojani on myös arvosteltu. Hermostuneina siitä, että olin kyseenalaistanut ruotsinkielisen virkamieseliitin yksinoikeuden toimia filosofisena arvonmäärittäjänä, suomenruotsalaiset ryhtyivät keräämään rivejään. Lisäksi uusin kirjani oli jäänyt arvioimatta dosentuuriprosessissa. Niinpä he saivat taakseen Putte Wilhelmsson -nimisen turkulaiskriitikon, joka haukkui anarkismikirjani Turun Sanomissa 5.10.2006.[501]

Minua vastaan hyökkäillään oletettavasti siksi, että arvioni ovat useimmiten oikeita. Niinpä ruotsalaisrannikolta kantautuvan ruikutuksen raihnaisena jälkimaininkina alkoi ilmassa edetä Wilhelmssonin katkeransävyinen arvio, jossa hän antautui haukkumaan minua kohtalaisen jyrkästi ja valikoimattomasti ”tomppeliksi”, ”pölvästiksi” ja ”pölhöpopulistiksi”.[502] Kommenteista päätellen olenkin tämän hetken ainoa intellektuelli maassamme. Useimmat pölvästit ovat nimittäin pölvästejä juuri sillä tavoin, että heillä on näkemystä toisista ihmisistä ja yhteiskunnasta poikkeuksellisen paljon. Niinpä vaivauduin vastaamaan Wilhelmssonille, että kriitikon kannattaisi perehtyä asioihin ja tarkistaa vihjailutekniikkansa taso ennen kuin luopuu omasta ajatuskuristaan ja menee solvaamaan ketään täysin mauttomalla ja suorasukaisella tavalla.[503]

Wilhelmssonin puttaus oli ymmärrettävästi kosto siitä, että olin arvostellut jo kirjani alkulehdillä ruotsalaisrouvia, jotka popsivat hanhenmaksapalleroita Café Kafkassa,[504] ja tämäntyyppiset mielipiteeni olivat saattaneet ärsyttää jo Klockarsia ja Lagerspetziä. Mutta mielestäni myös silkkipyllykriitikon itsensä olisi kannattanut suorittaa yliopisto-opintonsa loppuun ansaitakseen paikan Valtion kirjallisuustoimikunnassa.

Mieluummin kuin tomppeliksi Wilhelmssonin olisi kannattanut sanoa minua homppeliksi, sillä se olisi paljastanut, mistä hänen mielipiteissään oli kyse. Wilhelmssonin arvio todisti, kuinka heteroseksististä sekä kirjallisuus että sen kritisoiminen ovat: hetero kirjoittaa ja hetero arvostelee. Jos kirjassa ei puhuta tytöistä ja pojista, se on nälviskriitikon mielestä ”huono”. Sama raivo kävi ilmi Wilhelmssonin maininnasta, että ”viattomien soimaamisessa Hankamäki menee huomattavasti pitemmälle kuin vaikkapa takavuosien pankinjohtaja, joka selitti 1980-luvun laman tavallisten ihmisten ’kulutusjuhlalla’”.[505] Todellisuudessa en ollut missään arvostellut tavallisia ihmisiä vaan juuri sen kaltaista pataporvarillisuutta, jota Wilhelmsson ja hänen taustatahonsa edustivat. Kyseinen tulkinta olikin kai tarkoitettu loukkaamaan minua henkilökohtaisesti, sillä isäni työskenteli ennen eläkkeelle jäämistään lähes neljäkymmentä vuotta pankin palveluksessa, ja siten Wilhelmssonin toimintatapa osoitti oikeaksi kaiken sen, minkä olin lausunut kriitikoista kirjassani: julkaisufoorumia

hyväkseen käyttämällä he pyrkivät luomaan vaikutelman, että heidän *henkilökohtainen kannanottonsa* on jonkinlainen *yleispätevä arvio teoksesta*, vaikka kyseessä ei ole mikään muu kuin yksittäisen henkilön *puolueellinen mielipide* teoksen *kirjoittajasta* ja sen käsittelemästä *aiheesta*. Käsittelemistäni filosofioista Wilhelmsson ei yltänyt sanomaan mitään, vaan ne hän upotti omien ajatustensa Aurajokeen.

Myös tapahtumien jatko vahvisti kaiken sen, mitä olin lausunut tiedotusvälineiden tavasta relativoida kirjoittajien kannanotot. Soitettuani Turun Sanomien kulttuuritoimituksen päällikölle Riitta Montolle ja sovittuani vastineen julkaisemisesta lehti asettui tietenkin kriitikon taakse taittamalla juttuni viereen Putte Wilhelmssonin erään toisen kirja-arvion, joka oli otsikoitu mahtipontisella julistuksella ”Suomen puolesta koko ajan” ikään kuin ilmentämään ”anarkismin vastaisuutta”.[506] Kehumalla populaarikirjailija Jari Tervon teosta Wilhelmsson yritti todistella, kuinka oikeassa kriitikko aina on. Wilhelmssonin toiminnan hintana oli vain se, että hän alentui välittämään kirjastani väärän kuvan lehden lukijoille. Sanasotaa arvioitaessa onkin hyvä muistaa sanonta: kriitikoksi ei suinkaan ryhdytä, vaan pitää elää sellainen elämä, josta syntyy kriitikko. Ilmeisesti Putte Wilhelmssonia oli kiusattu erään nimipäivälaulun säkeillä, eikä hän siitä syystä voinut välttyä tulemasta kriitikoksi.

Mortui vivos docent.

Viisautta kumpujen yöstä

DOSENTTIOPETUSTA

Kaiken kohdatun kritiikin jälkeen olen tietysti tyytyväinen, että teoksistani ja tuotannostani jäi ehjäksi niinkin paljon kuin jäi, eli lähestulkoon kaikki. Huomattava on, että kukaan arvostelija ei pystynyt osoittamaan vikoja kirjojeni filosofisissa *asiakohdissa*, vaan he keskittyivät puhumaan oletuksistaan, jotka koskivat asennettani tai näkemysteni yleislinjoja. Omissa yleistyksissään he siis väittivät minun syyllistyneen yleistyksiin, mikä osoittaa kiistan tiedepoliittisen luonteen. Moittiessaan, että minä olen tehnyt analyyttisia filosofeja ja naturalisteja koskevia ”yleistyksiä”[507] (eli tulkintoja) Lagerspetz pyrki suojautumaan sen käsityksensä taakse, ettei 99 prosentin perusteella muka voida tehdä johtopäätöksiä koko ryhmästä. Vaikka siis omien näkemysteni ulkopuolelle on saattanut jäädä joitakin yksittäistapauksia, se ei merkitse, ettei filosofiani *päälinja* olisi ollut oikea. Niinpä kriitikkoni eivät yltäneet tavoittelemaansa metodologiseen kritiikkiin, vaan minua vastaan suunnatuissa aggressiossa oli kyse pelkästä saivartelusta.

Eri asia onkin olla väärässä koko filosofiansa yleislinjassa, kuten Lagerspetz, tai pysyä sille umpisokeana, kuten Haaparanta. Mitä tekstieni

pienehköihin epätarkkuuksiin tulee, myös *lapsus linquae't* olivat niin vähäpätöisiä ja tulkinnanvaraisia, että niitä voidaan pitää tarkoituksella aiheutettuina (ja osa olikin sellaisia).[508] Entä mitä minua ja oikeuksiani kolhineet saivat lopulta aikaan? Epäoikeudenmukaisella kohtelullaan asiantuntijahenkilöt onnistuivat likaamaan oman maineensa.[509] He saivat verisestä kohtalostani takkiinsa ikuisen tikin, en minä. Omasta puolestani en voi kieltää teoksiani käytettävän yliopiston opetuksessa, mutta muutoin olisi vain hyvä, ettei töitäni voitaisi lukea sellaisen organisaation ansioksi, joka harjoittaa jäseniään kohtaan henkistä väkivaltaa. Katsonkin olevani dosentiksi pätevä sitä kautta, että "epäpäteväksi" minua olivat haukkuneet epäpätevät henkilöt. He luulivat voivansa taivutella minut joko vaihtamaan filosofista katsantokantaani tai väistymään hävinneeksi julistettuna. Sen sijaan valitsen kolmannen vaihtoehdon. Vastalauseeksi hautausmaiden viheriöiltä usein kohdatulle viisaudelle "*mortui vivos docent*" muotoilen asiasta oman kääntölauseeni: Elävät opettavat kuolleita. *Tämä kirja* on dosentuurini (*doceo*, lat. ≈ opettaa). Se on vastalause toisen posken etiikalle ja luuvitonen pahisten turpaan.

Ehkä paras nimitys dosentiksi onkin juuri sellainen, jolla dosentuuri epäoikeudenmukaisesti kiistetään. Siksi en halua olla myöskään täysin ymmärtämätön oikeuksiani polkeneita kohtaan. Heidän lausuntonsa ilmaisivat aggressioita, ja aggressiot syntyvät turhautuneisuudesta. Hylkäys kertoi siitä, että professori tahtoi osoittaa olevan mahdotonta tulla nimitetyksi dosentiksi, *ellei hän itse halua*, vaikka edellytykset olisivat muutoin olleet. Ja yliopiston hallinto oli tehnyt strategisen virheen menemällä tämän käsityksen taakse sekä kuvittelemalla, että asia vaietaan. Kyseessä olivat siis kateus ja häpeä, ja ne puolestaan ilmaisevat heikkoutta, inhimillistä heikkoutta. Julistamalla, että "opetusnäytettäkään ei tarvitse pitää" virkamiehet vihasivat minua jo niin paljon, että he eivät halunneet minua koko rakennukseen sisään.

Kohtaamassani tyrmäävässä päätöksessä myönteistä oli vain se, että en tullut sitoutuneeksi sellaisen yhteisön toimintaperiaatteisiin, joka tuottaa itselleen ja jäsenilleen vahinkoa. Sen tapaisille laitoksille käy aikaa myöten niin kuin totaliteeteille yleensä: ne kumotaan, kuten Neuvostoliitto.

Totalitarismille ominaisesti Tampereen yliopisto on nyt maalauttanut muotokuva-aulaansa Veikko Rantalaa läheisesti muistuttavan taulun hänen jäätyään eläkkeelle. Se oli kiitos Juha Varton karkottamisesta yliopistosta. Minun mielestäni kuva on huono ja kaunisteltu, ja mitäpä muutakaan se voisi olla. Mikäli ansioiksi luetaan menestyksekkäät tuhotyöt, Haaparannalle ja hänen kumppaneilleen yliopisto pystyttää varmaan patsaan.

Kanslereita vai gangstereita?

Dosentuurihakemukseni tultua hylätyksi tiesin olevani akateemisen urani huipulla. Niinpä otin yhteyttä yliopiston kansleriin, Jorma Sipilään. Soitin hänelle 26.9.2005. Kansleri valisti minua toteamalla, että konfliktista ”selviää parhaiten se, joka taitavimmin ottaa kritiikin vastaan”. Harmi, ettei sosiologi Pertti Alasuutari saanut tekijänpalkkiota tuosta ajatuksesta, sillä samoilla elämänohjeilla hän puolestaan oli lohdutellut jälkeenjääneitä *Yliopistouutiset*-lehdessä Vappu Lepistön itsemurhan jälkeen.[510] Kanslerin mukaan vallankäyttö oli osa tiedeyhteisön toimintaa, ja päätös oli syntynyt muodollisesti oikein. Olin kuulemma heikoilla.

Kanslerin mielestä asian käsittelyssä ei ollut vikaa, ja hänelle kuului vain prosessin muodollinen puoli. Mutta miten minkään tuomion oikeutus voidaan johdella sen muodollisesta käsittelystä, jos kerran sisältö on pielessä ja käsittelyn pohjana olevat lausunnot olivat valheellisia? Voidaanhan giljotiiniakin käyttää muodollisesti oikein, vaikka sen seurauksena syyttömältä putoaa pää. Samaan tapaan myös neuvostomiliisi saattoi toimia tehokkaasti kuin posti, mutta se ei ollut todiste toiminnan oikeudenmukaisuudesta. Vaikka siis ihminen tuomittaisiin oikeudessa muodollisesti korrektilla tavalla mutta tuomio sinänsä olisi väärä, siitä ei seuraa, että tuomio pitäisi panna täytäntöön, vaan päinvastoin: se pitäisi kumota. Kansleri ei osannut vastata. Sitä paitsi meillä ”heikoilla” ihmisillä on usein tapana olla vahvoja.

Sipilän omat päätökset kuulemma syntyvät esittelystä, eikä hän ota niihin kantaa. Hän vain allekirjoittaa papereita. Eeva-Kaarina Nurmiranta oli hänen mukaansa ”oikein pätevä juristi”, eli omalta kannaltani tietenkin mahdollisimman ikävä vastustaja, jos asiat niin päin kääntyisivät. Oli tietysti hyvä, että kansleri ei heikkouttani korostaessaan ollut aivan ymmärtämätön: selvähän se, että kuka tahansa ihminen joutuu ”heikoille”, mikäli joku byrokraatti etsii käsiinsä junanvaunullisen pykäläspesialisteja ja päättää vyöryttää minua vastaan koko esikuntansa.

Asia, joka tiedekunnassa oli haudattu Nurmen alle, haluttiin siis peittää keskushallinnossa Nurmirannalla. Hallintojuristit puolestaan ohjasivat rehtoria ja kansleria kiistämään kaiken. Merkittävin näyttö hallintoviraston juristien erinomaisuudesta onkin se, että he alkoivat jatkossa lähettää paperinsa minulle kirjattuina kirjeinä. Näin haluttiin varmistaa, ettei vahinkoa kärsinyt pääse muka itse viivyttämään käsittelyä kieltäytymällä ottamasta vastaan heidän postiaan, ja tämä epäluuloisuudesta kertova detalji ilmensi oivallisesti myös koko viranomaistoiminnan totalitaristista luonnetta.

Kansleri puolestaan ryhtyi väittelemään puhelimessa kanssani ja totesi, että aina on tieteenharjoittajia, jotka ovat ”omasta mielestään päteviä”. Hän siis koetti kääntää asennoitumiseni jonkinlaiseksi yrityk-

seksi ”itse päättää asemastani”. Tosiasiassahan filosofian professori asiantuntijapoikineen oli ryhtynyt totalitarismin rakentajaksi ja vetäytynyt omalle saarelleen. Hän oli ajanut itsensä nurkkaan ymmärtämättä, ettei hänellä olisi muuta mahdollisuutta kuin tulla sieltä toisia ihmisiä vastaan. Se saattoi olla nyt vaikeaa, kun ketään lähestyttäviä ei enää ollut. Leila Haaparanta oli viettänyt koko ikänsä suojattua elämää Jaakko Hintikan papereilla lunastetuissa Suomen Akatemian projektitehtävissä. Me, jotka olemme liikkuneet muuallakin yhteiskunnassa, tiedämme, ettei asioita Haaparannan tapaan voi missään hoitaa.

Hintikan oppilaiden mitättömyydestä olimme kanslerin kanssa kylläkin samaa mieltä. Tiedustellessani Sipilältä, milloin yliopistossa oli viimeksi hylätty dosentuurihakemus, vastaus kuului: ”Eipä tule mieleen.” Ennakkotapauksena asiallani olisikin pitänyt olla kauaskantoiset vaikutukset. Jos yliopisto siis jatkossa hyväksyy yhdenkin dosentin vähemmillä julkaisuilla, minun täytyisi kai pyytää Korkeinta hallinto-oikeutta purkamaan päätöksen. Teilaamiseni[511] oli siis viemässä pohjaa dosenttinimityksiltä myös laajemmin, mutta se ei estänyt niitä tapahtumasta. Tämä puolestaan osoittaa, että kyse oli vain minuun kohdistetusta henkilökohtaisesta diskriminaatiosta.

Kanslerin mielestä oli valitettavaa, että ”tieteen ulkoisilla syillä” poljettiin oikeuksia. Ja kuinka ironinen tuokin käsite oli, sillä minähän tässä olen ”tieteen ulkoinen henkilö”, jolla ei ole kiinnitystä mihinkään yliopistoon. Homoseksuaalisuus puolestaan ei ole erillinen ”tieteen ulkoinen syy” vaan osa filosofiakäsitystäni. Kun asiantuntijahenkilöt haukkuivat tutkimuksiani, kirves osui suoraan asian ytimeen, homoseksuaalisuuteeni. Ne, jotka käyttivät valtaa, julistautuivat ”tieteen sisäisiksi tahoiksi”, vaikka heidän periaatteensa olivatkin lähinnä kirkollisia. Tosiasiassa tieteessä ei ole mitään ”ulkoista”, vaan kaiken, mitä maailmaan sisältyy, pitäisi kuulua myös tieteiden kiinnostuksen alaan, ja kaikki, mikä sisältyy maailmaan, artikuloituu tavalla tai toisella tieteissä. Kyse oli taaskin arvo- ja symboliuniversumien eroista.

Ja miten oikeudenmukainen tai oivaltava oli kanslerin kehotus hakeutua filosofian dosentiksi ”jonnekin muualle” – johan Timo Airaksinen ehdotti minulle tuota samaa? Miksi juuri minut pitäisi ajaa pakolaiseksi omassa maassani, ja minne minun oikein pitäisi mennä? Helsinki oli Sintosen lapasessa ja Turku ja Jyväskylä puolestaan läänitetty Lagerspetzin dynastialle. Kansleri näki omana tulevaisuudenvisionaan sen, että tutkijaryhmät perustavat yksityisiä yliopistoja. Hän osuikin asian ytimeen sikäli, että kaikki luova ajattelu on tätä nykyä karkotettu yliopistofilosofian ulkopuolelle. Toisaalta hän erehtyi roolissaan pahan kerran. Kun ainakin toistaiseksi elämme valtion omistamien yliopistojen järjestelmässä, juuri niissä mielivalta ei saisi olla mahdollista. Maamme yliopistot eivät ole professorien omaisuutta, vaan ne ovat Suomen kansan eli meidän omaisuuttamme. Siksi myöskään filosofian laitokset eivät saisi

olla puoluetoimistoja, joissa vain yksi paradigma on edustettuna, vaan niiden pitäisi olla parlamentteja, joissa on edustettuina mahdollisimman monenlaisia näkemyksiä. Olikin outoa, että julkisen yliopiston kansleri vaati perustamaan omia yliopistoja, vaikka hänen virkatehtäviinsä kuului valvoa oikeudenmukaisuuden toteutumista Tampereen yliopistossa. Sen ei pitäisi ainakaan toistaiseksi olla Leila Haaparannan eikä Jorma Sipilän yksityinen bingohalli.

Puolituntisen puhelumme aikana kansleri kehotti ”välttämään konfliktia”, koska se kuulemma ”pahentaisi asiaa”. Mutta mitäpäs menetettävää minulla enää olisi, kun rahatkin oli viety jo kauan sitten – ehkä henki. Kansleri ehdotti minun laativan sellaiset tutkimukset, joissa ei olisi arvostelun sijaa (ei ollut nykyisissäkään). Käytännössä se tarkoittaisi sitä, että tutkijan pitäisi vaihtaa kantansa vihollistensa näkemysten mukaiseksi. Tuon tapainen asennoituminen merkitsisi itsen altistamista vallalle niin, että ”perusteltu mielipide” muodostuisi samaksi asiaksi kuin yhtä mieltä oleminen. Tuloksena olisi pelkkää dosentti-Idolsia ja pudotuspeliä, jossa tieteenharjoittajat pyrkivät viihdyttämään valtaapitäviä. Sellaisen henkilön, joka kiistatta osoittaa dosentinpätevyyttä, löytääkin tätä nykyä hautausmaalta.

Myös Jorma Sipilä ilmoitti kirjoittavansa kirjaa tieteellisestä vallasta. Hän tuskin kuitenkaan oli oikea henkilö lausumaan vallasta mitään, ainakaan päätellen siitä, että hän katsoi tiedepoliittisen vallankäytön oikeuttavan itsensä. Ja mahtaako vallankahvassa roikkuva henkilö olla muutenkaan sopiva henkilö tutkimaan valtaa, vaikka samalla saadaankin kuvaa siitä, miltä valta näyttää sisältä valaistuna? Yliopistossa soihdut olivat sammuneet jo kauan sitten, ja kaikki väki nukkui.

Nähdäkseni asiassa tärisi kansleri itse. Sipilän mielestä oli kenties ”hyväksi”, että laitoksilla keskitytään ja sahataan ”tarpeettomat” oksat pois. Lopulta hän koetti kääntää osakseni tulleen epäoikeudenmukaisen kohtelun pelkiksi omiksi tunnetiloikseni pitäen käsityksiäni ”vihan tunteina”. Tosiasiassa olin ollut vihan kohde. Kansleri myös ilkeili minulle koettamalla tulkita tunnetilojani ”tuskaisiksi”, vaikka tosiasiassa syytä tunnontuskiin oli päätöksen tehneellä tiedekunnalla, professoreilla, asiantuntijaksi nimetyillä henkilöillä ja kanslerilla itsellään.

Dosentuurihakemuksen hylkääminen oli kuulemma vähän niin kuin kansainväliseen seminaariin tapahtuvan ilmoittautumisen hylkääminen. Tosiasiassa tässä prosessissa arvioitiin hakijan koko *tuotantoa, elämäntyötä ja persoonaa* eikä sitä voi verrata noihin pieniin papereihin. Mutta hyvä, että kansleri oli näin rakentava. Pahoittelin, että vertani roiskui myös hänen käsilleen. Hän puolestaan suri asiantuntijalausunnoista yliopistolle koitunutta hintaa. Omasta mielestäni Leila Haaparannan olisi kannattanut ostaa yliopiston rahoilla paremmat lausunnot. Kiitos siis kalliista ajastanne ja kuulemiin.

Rehtorinkansliassa

Jos nimityspäätöksiä tekevä kansleri on yliopiston ”isä”, niin rehtori, jolle voi valittaa, on yliopiston ”äiti”. Soitin seuraavaksi rehtori Krista Varantolalle, joka vastasi puhelimeensa lentokentältä. Hän oli saapunut ulkomaanmatkalta ja oli Helsinki-Vantaan lentoasemalla odottamassa jatkoyhteyttä Tampereelle. Hän ei tiennyt koko asiasta mitään, vaikka edessäni oli hänen 8.9.2005 allekirjoittamansa paperi, jossa sanottiin, että rehtori käsittelee asiaa tiedekunnan tehtyä asiassa päätöksen. Joko rehtori ei tiennyt, mihin oli vetänyt nimensä, tai hän valehteli minulle kiistäen ”tietävänsä mitään”. Itse uskon jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Hänen taitavat juristinsa olivat ilmeisesti kertoneet hänelle, että ei pidä tietää mitään. Näin nämä taivaalliset enkelit parveilevat kansainvälisillä lentokentillä ja kiitävät maapallon ympäri pohtien tieteellisen vallan olemusta. Ei ihme, että taivaalla silloin tällöin räjähtää.

Ihmisoikeusjuristi Matti Wuori oli kauhuissaan kuultuaan asian viipymisestä jo keväällä 2005 ja piti saamaani kohtelua törkeänä. Huippujuristi Ari Huhtamäki, jota olin myös kontaktoinut, ilmoitti 26.9.2005, ettei asialle olisi tehtävissä mitään. Tieteellisen vallankäytön luonne on kuulemma sellainen. ”Vahinko, että en osaa auttaa”, hän totesi.[512] Kun oikeustieteen professorina toimiva henkilö sanoo noin, ihminen on kai tiedeyhteisössä lainsuojaton.

Puhuin rehtori Krista Varantolan kanssa puhelimessa seuraavan kerran lokakuun lopussa 27.10.2005. Koska kyseessä oli englannin kielen professori, arvelin, että hän kenties ymmärtäisi, jos selittäisin asian englanniksi. Englannin kielessä on käsite *filibuster*, joka tarkoittaa asioiden jarruttamista kaikin mahdollisin keinoin. Gay-yhteisössä sillä viitataan pyrkimyksiin viivyttää homoseksuaalien oikeuksien legitimoimista. Itse suomentaisin sanan *filibuster* sanaksi ”puliveivaus”, sillä se valaisee viivyttelemiseen liittyvää epärehellisyyttä. Puliveivauksen vallitessa asiat tehdään niin, että lain kirjain juuri ja juuri täyttyy, mutta samalla niin hitaasti, että mikään ei tosiasiassa etene. Tavoitteena on saada asia raukeamaan. Juuri tästä oli kyse dosentuurihakemukseni kariuttamisessa ja siinä, että minulle tarjottiin mahdollisuutta itse luopua hakemuksesta. Filosofian laitoksen toiminta oli vastannut kristillisten kansanedustajien asenteita. Viivyttäminen ei ollut tässä tapauksessa tosin vieläkään päättynyt vaan jatkui yhä, mikä lisäsi syrjinnän vakavuutta ja syvensi siihen syyllistyneiden tahojen epäoikeudenmukaisuutta.

Rehtorin mielestä asiaan ei voinut liittyä syrjintää, elettiinhän sentään yliopistossa. Tosiasiassa siitä, miten asioiden pitäisi olla (eli hienosti ja eettisesti) ei tietenkään seuraa, että ne myös ovat niin. Tuolla tavoin ajateltaessa toivotusta asiaintilasta tai normista johdeltaisiin käsitys, että asiat väistämättä myös ovat normin mukaisella tavalla. Hämmästyttävää

oli myös se, mistä rehtori saattoi tietää asian, kun sitä ei ollut edes selvitetty mitenkään.

Sofistikoituneissa organisaatioissa, kuten yliopistoissa, kaikki diskriminaatio on tietysti piilevää ja vaikuttaa arvorakenteiden kautta. Se ei välttämättä kohdistu mihinkään ”syrjintäominaisuuteen” vaan näkyy mielipidevallan käyttönä, kun asiantuntijoina esiintyvät henkilöt vähättelevät tai eivät pidä tärkeinä sellaisia kysymyksiä ja tutkimusaiheita, jotka esimerkiksi itselleni olivat tärkeitä. Tämä kävi ilmi jo Sintosen kannanotosta, jonka mukaan minun pitäisi hakeutua ”varsinaisten” (siis häntä itseään kiinnostavien) tutkimusongelmien pariin sekä tunnustuksessa, että minä olen ”väliinputoaja” (siis tahallisesti poljettu ihminen). Ja mitäpä hallinnossa toimiva filologikaan ymmärtäisi asiasta, jossa liikutaan vallan olemusta koskevissa ongelmissa eli niissä, jotka vaatisivat filosofista ja sosiologista näkemystä.

Rehtorin ilmoituksen mukaan hänen esikuntansa syventyi pohtimaan, olinko ollut laissa tarkoitetulla tavalla asiantuntijoiden ”julkinen vihamies”, mikä riittäisi aiheuttamaan esteellisyyden. Tähän oli siis tultu: lakimiesten piti määritellä, olenko jonkun vihamies, vihataanko minua, vihaanko minä heitä, kuinka paljon vihaa on ja miten viha ilmenee – ikään kuin sitä ei voisi muuten huomata tai aistia. Ja vielä se, olenko tätä kaikkea julkisesti, enkä ainoastaan yksityisesti, aivan kuin kyseisellä seikalla olisi paljoa väliä. Lopuksi rehtori sanoi kuulleensa nyt minun ”versioni” asiasta ja kuulevansa asiassa seuraavaksi muita osapuolia. Nähdäkseni Varantolan olisi pitänyt ymmärtää, ettei totuudesta ole versioita.

Olin esittänyt kanteluasiakirjani 15.8.2005 tiedekunnan lisäksi rehtorinvirastolle ja vastannut hallintoviraston tiedekunnalta 12.10.2005 saamaan selvitykseen[513] omalla kirjeelläni 18.10.2005.[514] Viivyteltyään neljä kuukautta yliopiston rehtori antoi 8.12.2005 päätöksen, jossa kaikki kanteluni kohteena olleet asiat kiistettiin.[515] Käytyään kättelemässä Tarja Halosta itsenäisyyspäivän juhlavastaanotolla rehtori oli siis allekirjoittanut paperin, jossa vahvistettiin, että homoa ei ollut syrjitty. Hän varmaankin sai syrjinnän kieltävään ja torjuvaan päätökseensä rohkeutta tavattuaan tasavallan presidentin, joka oli Setan entinen puheenjohtaja ja ohitettuaan siten erään virkavelvollisuuksiinsa liittyvän haasteen.

Yliopiston hallintoviraston juristit puolestaan tuntuivat ajattelevan, että viisainta on kiistää kaikki. Kanslerin mainostamat ”taitavat juristit” Eeva-Kaarina Nurmiranta ja Mikko Raassina olivat tarkastelleet asiaa postipoikamaiseen tapaansa lakipositivistisesti eivätkä hermeneuttisesti tai teleologisesti eli lainsäädännön tavoitteiden ja päämäärien kannalta: kiinnittäen huomioita siihen, mitä mistäkin päätöksestä seuraa. Nyt siitä seurasi kohtuuton ratkaisu, joka oli vastoin suhteellisuusperiaatetta ja kansalaisten yhdenvertaisuutta ja jolla minut asetettiin toimintakieltoon yliopistossa. Tosiasiassa tällaiseen ihmisoikeuksien polkemiseen olisi

pitänyt olla jokin poikkeuksellinen syy, jota ei tietenkään ollut.

Ei ole ihme, että hyvinvointivaltiossamme asuu pahoinvoiva kansa, kun viranomaispäätöksissä ei yhtään katsota, mitä seurauksia niillä on. Sanotaanhan tuomarinohjeissakin, että se, mikä ei ole kohtuullista, ei voi olla oikeinkaan.[516] Viranomaiset toimivat samoilla oikeuksilla kuin kansalaisetkin, mutta lisäksi heitä sitoo virkavastuu. Viranomaisasema ei oikeuta tekemään despoottimaisia päätöksiä, vaan päätökset olisi myös sisällön osalta perusteltava. Ne olisi perusteltava erityisen tarkoin, jos niillä kiistetään kansalaisilta sellaisia oikeuksia, jotka muille ihmisille on myönnetty. Nämä seikat eivät painaneet mitään yliopiston päätöksessä, jossa minusta tehtiin tahallisesti marttyyri: Jeesus ja Sokrates yhtä aikaa. Ja sitä olen edelleenkin, paitsi että en pysty pelastamaan vihollisiani, enkä myöskään anna heille anteeksi. Muita ystäviä minulle ei lopulta jäänytkään kuin Jeesus, ja hänetkin Jumala hylkäsi.

Pojat asialla

Kun Tere Vadén oli sivuutettu professorinpallilta ja paikalle nimitettiin kunnianhimoinen Sami Pihlström, hän puolestaan haukkui teostani *Työttömän kuolema* roikkuen kirjani liepeissä kuin koulupoika opettajattaren rintaliiveissä. Koska Pihlström sattui moittimaan kirjani 348 sivun joukosta *täsmälleen samaa kohtaa* kuin Klockars lausunnossaan, on tältäkin osin pääteltävä, että käytävillä oli juoruiltu ja näennäisesti ”puolueettomina” toimineita asiantuntijoita oli ohjeistettu.[517] Leila Haaparanta taas oli tähdännyt ”etukäteiskeskusteluilla” siihen, että ratkaisut tehtäisiin muualla kuin puolueettomissa prosesseissa. Kun hän ei kyennyt siihen, hän käytännössä pidätti ratkaisuvallan itselleen. Hän siis pyrki tekemään prosessista teatterin, jota se oli. Muun muassa näihin näkökohtiin olisi tullut kiinnittää tärkeää huomiota arvioitaessa koko prosessin luotettavuutta. Johtopäätökseni on, että Haaparanta ei pystynyt estämään dosentiksi nimittämistäni millään muulla keinolla kuin omien asiantuntijoidensa ja hallintojuristiensa avulla. Hän on edelleen virassa vain Veikko Rantalan junaileman kutsumismenettelyn vuoksi ja ”taitavan juristin” eli Eeva-Kaarina Nurmirannan tekemien kynänkäänteiden tuella. Jatkossa olisi kuitenkin syytä pitää eri näyttämöt operetteja ja nimitysasioita varten.

Tällaista oli tiedeyhteisön tutkimusetiikka ja tieteen moraali: totuus onkin se, että tieteenharjoittajat toimivat pelkästään toinen toisilleen ilmaisemansa hyväntahtoisuuden varassa. He pötkivät eteenpäin pelkkien kohteliaisuussääntöjensä armoilla, eikä oman aikamme tiede poikkea alkeellisena pitämästämme noitarovioiden ajasta. Tiedeyhteisö toteuttaa samaa seurapiiriasioiden koreografiaa kuin viktoriaanisen ajan hoviherrat ja salonkiladyt, ja tämän hienostelun keskellä korkeana arvona pidetään

kriittisyyttä, mutta käytännössä tiedeyhteisö edellyttää jäseniltään vain samaa mieltä olemista – niin pikkusieluinen se todellakin on.

Muutamille ihmisille näyttää olevan ylivoimaisen vaikeaa ymmärtää, että joillekin toisille ihmisille filosofian oma idea on tärkeämpi kuin relativistinen hyötyajattelu. Kun filosofia on osa ihmisen persoonallisuutta, kuten se minun tapauksessani on, sen suurempaa häviötä ei voi kuvitella, kuin olisi luopua omista näkemyksistään vain pragmaattisten voittojen, kuten virkojen tai apurahojen, saamiseksi. Eikä toisaalta ole suurempaa mutta ei myöskään kalliimpaa voittoa, kuin se, jonka professorikunta pakottaa ostamaan oman toimeentulon hinnalla, kuten minulle on tehty.

Tapaukseni on esimerkki siitä, miten tieteen sisäinen hyväveliverkosto toimii. Sen etiikka on verrattavissa vapaamuurarijärjestön toimintaan. Professorikunta voi halutessaan julistaa ihmisen täydelliseen toimintasaartoon. Samalla romutetaan ihmisen talous, yksityiselämä ja mahdollisesti myös hänen terveytensä. Akateemisen tutkijan tulonmuodostus riippuu professorien suopeudesta, eikä kukaan tue eri mieltä olevaa tieteenharjoittajaa. Ideologinen mielipidevankeus on tietenkin työelämän ominaisuus myös laajemmin. – Eihän juuri kukaan saisi edustaa nykyyhteiskunnassamme *mitään* eriävää kantaa, paitsi jos hän on *leimallisesti* toisinajattelija tai kirjailija, joista erehdytään usein ajattelemaan, että heidän *pitääkin* elää yhteiskunnan ulkopuolella. Tyrmistyttävintä on, että edellä kritisoimani ”asiantuntijat” olivat itse todistaneet oikeaksi sen, minkä julkilausumisesta he syyttivät minua: tieteellinen totalitarismi, jota olin arvostellut, sai vahvistuksen heidän toiminnassaan minua kohtaan.

Käsitykseni mukaan on kuitenkin parempi kuolla kunniakkaasti taistelussa kuin surkastettuna jonkin professorin huopatossun alle. Poliittista korrektiutta koskevien ihanteiden ja nykyään vallitsevan uusviktoriaanisen sananvapausnormatiivin vuoksi en voi luonnehtia edellä arvostelemiani henkilöitä niillä termeillä, joilla haluaisin, vaan joudun vain toteamaan, että nämä ”hyvin hienot ihmiset” olivat syyllistyneet rasismiin ja etniseen puhdistukseen filosofian laitoksilla. Ja jos kanslerin juristit kerran olivat huippujuristeja, miksi he länkyttelivät minua *vastaan* eivätkä ryhtyneet huhkimaan oikeudenmukaisuuden toteuttamiseksi?

Adolf Hitler sanoi aikoinaan, että lopussa ei ole voittajia eikä häviäjiä vaan eläviä ja kuolleita. Platon puolestaan lausui: ”Vain kuolleet ovat nähneet sodan lopun.” Tapaukseni ei ole erillistapaus, vaan myös minun lynkkaamisessani tehtiin historiaa. Olin tehnyt kansansivistystyötä professorien keskuudessa julkaisemalla tiedekriittisiä kirjoja. He puolestaan olivat tieteisuskovaisia, jotka saisivat pitää dosentuurinsa ja laitoksensa hyvänään. Toivottavasti he ovat nyt toinen toisilleen lahjoittamistaan viroista ylpeitä. Parasta asiassa oli se, että en ollut menettänyt mitään, kun filosofian laitoksilla toimiminen sinänsä *ei ole mitään* eikä virkamiesfilosofeja arvosta juuri kukaan. Se olikin heidän suurin ongel-

mansa. Yliopisto yleensäkin pyrkii luomaan itselleen arvoa *kieltämällä* muilta ihmisiltä jotain. Niinpä myös analyyttiset systeemifilosofit ja naturalistit koettavat luoda itselleen kompetenssia pyrkimällä osoittamaan, että ainoastaan heillä itsellään on muka jokin sellainen ominaisuus, jonka vuoksi *vain* heidän kaltaisensa henkilöt ovat päteviä virkoihin. Jos virkaan päätyisi toisenlainen henkilö, heidän mahdollisuudeltaan luoda kompensaatiota menisi pohja, eivätkä he voisi tuntea olevansa arvostettuja. Siksi heidän pitää polkea muita: se luo heille omanarvontuntoa.

En ole myöhemmin voinut hakea virkoja filosofian laitoksilta, sillä vihervasemmistolaisten, feministien ja patakonservatiivisten heteromiesten asennoitumisesta johtuen prosessit olisivat muodostuneet pelkiksi lynkkaustilaisuuksiksi. Minua ei ole myöskään pyritty nimittämään dosentiksi mihinkään muuhun yliopistoon. Tältä osin kollegani ovat toimineet kuin jäätelöä myyvät tytöt, jotka sanovat, että kioski on kiinni, etkä saa enää tötteröä. Tiedeyhteisön osoittaessa minua kohtaan hyvää tahtoa olisi näet osoittautunut, että minulla onkin pätevyys (myös muodollisesti). Se puolestaan olisi tarjonnut mahdollisuuden osoittaa aiempien asiantuntijoiden mielipiteet vääriksi ja luonut edellytyksiä heidän tuomitsemiseensa syrjinnästä. Pelätessään tuon vaihtoehdon toteutumista ei itseään suojeleva tiedeyhteisö ole ollut halukas suosittamaan minua mihinkään. Nämä virkansa puolesta vaiteliaat pysyivät mieluummin viroissa istuvien ystävinä kuin puolustivat minua.

Tämä olikin monen ystävyyssuhteen loppu, ja se vahvisti rasismin olemuksen. Minuun suunnatun heterofasistisen vihan voimaa korostaa se, että viroissa olevat heterot asettuivat yksimielisesti vastustamaan pyrkimyksiäni, eikä kukaan heistä asettunut kannattamaan minua. Lopputulos oli täysin kohtuuton ja johti valheelliseen kuvaan kyvyistäni filosofina. Tämä puolestaan johtui vain tosiasiasta, että kiista oli muodostunut arvovaltakonfliktiksi, jossa professorit asettuivat toinen toistensa taakse välttääkseen keskinäisen riitelyn. Mielestäni Tampereen yliopisto ei tee mitään tuollaisilla ”filosofian (erityisesti logiikan ja tietoteorian)” tai ”tieteenfilosofian” professoreilla, vaan molemmat virat pitäisi lakkauttaa tai muuttaa käytännöllisen filosofian professuureiksi (erityisesti *poissulkien* logiikka ja tietoteoria). Nykyään filosofian piirissä ei näytä muita virkoja olevankaan kuin niitä, joiden erityisalat ovat ”latistuksen, ilkeilyn ja mustamaalauksen professori”, ”ahdistelun, vittuilun ja panettelun professori” sekä ”kapea-alaisuuden ja laput silmillä kulkemisen henkilökohtainen ylimääräinen professori”.

Entä mikä on johtopäätökseni akateemisella uralla kokemieni ”asiantuntijamenettelyjen” ja ”vertaisarvioiden” luonteesta? Usein ajatellaan, ettei ihmisellä voi olla oikeuksia, jos hän ei tunnusta velvollisuuksia. Kun viranomaisvalta kielsi minulta yksi kerrallaan kaikki oikeudet, en minäkään tunnusta yliopistoa enkä muita viranomaisia kohtaan mitään velvollisuuksia. Ne ovat kannaltani vihollisia yhtä kaikki. Hylkäämiseni

todennäköinen tehtävä oli murskata itseluottamukseni ja vaikuttaa kielteisesti toimintakykyyni filosofiassa. Jos tarkoitus oli estää filosofinen julkaisutoimintani, tulos oli päinvastainen. Tosiasiassa itseluottamukseni on lujempi kuin koskaan, sillä tiedän mitä teen. Prosessi antoi minulle vapautuksen tuntea lojaaliutta vain totuudelle ja laukoa takaisin samalla mitalla, millä minua oli lyöty. Tapaus oli omiaan poistamaan väliltämme kaiken sen häveliäisyyden, jonka olisi pitänyt sitoa myös lausuntojen laatijoita.

Vihollliseni haluaisivat ehkä lukea jatkotoimeni filosofian piirissä omiksi ansioikseen tai reaktioiksi siitä, että he yrittivät hylätä ajatteluni. Tosiasiassa myöhempi suuntautumiseni filosofian piirissä ei ole missään tekemisissä heidän mielipiteidensä kanssa, vaan olen päätynyt niihin filosofisiin ja poliittisiin johtopäätöksiin, joihin olen päätynyt, täysin itsenäisesti. Tällöin tosin korostan, että myös poliittisena vaikuttajana olen filosofi enkä peluri, ja samoihin tuloksiin katson jokaisen vapaan ja ajattelukykyisen ihmisen päätyvän luonnostaan, mikäli häntä ei rajoiteta poliittisen korrektiuden vaatimuksilla.

Aloittaessani filosofian opinnot noin neljännesvuosisata sitten en olisi uskonut, minkälaisen kivittämisen kohteeksi se johtaa. Alun perin kunnioitin akateemikkoja ja professoreita, ja yritin hyvällä. Huomattuani, millaista meininki on, olen sanonut asiat suoraan. Tieteen verikoirat olivat jälleen kulkeneet kuono maanpintaa nuuhkien niin, etteivät ne nähneet aamuauringon nousevan.

Häviäjäluonne pessimismissään:
”Kun kynät vaikenevat, aseet alkavat laulaa.”

Voittajaluonne optimismissaan:
”Kun aseet vaikenevat, kynät alkavat laulaa.”

EI OIKEUTTA MAASSA SAA

Yliopistojen tiedekunnat käyttävät Jumalan valtaa, sillä niiden päätöksistä ei voi valittaa. Ainoa mahdollisuus saada dosentuurihakemuksen hylkäämiseen korjaus on hakea päätöksen purkua Korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Tulos olisi kuitenkin yhdentekevä, sillä uuden hakemuksen voi tehdä myös ilman edellisen päätöksen purkamista. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu tosin tarvittaisiin, jotta asian voisi viedä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen peräseinään asti. Käsittelyn edellytyksenä on tällöin se, että ”kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty loppuun”. Asioitamme puolustaaksemme meidät siis taivuteltaisiin kitumaan viimeiseen asti.

Kiista oli muodostunut periaatteelliseksi oikeudenmukaisuuskysymykseksi, joten asiasta olisi syytä taistella ja oikeusasteiden loputtua kirjoit-

taa nyt käsillä olevan teoksen kaltainen tutkimus. Yksi mahdollisuus olisi tehdä rikosilmoitus poliisille harkintavallan väärinkäytöstä, diskriminaatiosta ja viivyttelystä, paitsi että yleinen syyttäjä ei todennäköisesti tekisi asialle mitään Tampereen kaltaisessa kaupungissa, jossa oli vedetty käräjille homoseksuaalisen tutkijan väitöskirja. Mutta oli vielä kaksi muutakin mahdollisuutta hakea asiaan oikeutta: eduskunnan oikeusasiamies ja oikeuskansleri. Siis: *Fiat iustitia et pereat mundus!*

Kuinka yliopisto suojelee totuutta?

Demokraattiseen oikeudenmukaisuuteen uskoen päädyin hakemaan asiaan ratkaisua eduskunnan oikeusasiamieheltä, sillä yliopistoviranomainen oli tutkinut toistaiseksi vain itse itseään. Samalla uskoin oikeuttakin vielä löytyvän. Lähetin kanteluasiakirjani, jossa vetosin ensisijaisesti tasa-arvoa koskeviin näkökohtiin ja homoseksuaalien syrjintään, eduskunnan oikeusasiamiehen virastoon 12.12.2005.[518] Sieltä se lähti salamannopeasti Tampereen yliopiston rehtorille,[519] joka puolestaan vastasi eduskunnan oikeusasiamiehelle kolmiosaisella, rehtorin, tiedekunnan ja Leila Haaparannan antamalla selvityksellä.[520] Sain sen käsiini helmikuun lopussa 2006 oikeusasiamiehen postitettua paperit minulle vastaselityksen laatimista varten.

Yliopiston rehtori oli tuonut uutena seikkana esiin vain tulkinnan, jonka mukaan ”dosentuurin saamisen ei voida sanoa olevan tieteenharjoittajan subjektiivinen oikeus” ja että ”yliopisto käyttää itsenäistä harkinta- ja päätösvaltaa”.[521] Tosiasiassa tällainen vedenpitäväksi tarkoitettu perustelu vuoti kuin seula, ja sitä laatiessaan virkamiehet olivatkin ovelia kuin kyyhkyset mutta viattomia kuin käärmeet. ”Subjektiivinen oikeus” tarkoittaisi oikeutta, johon jokaisella on oikeus, ja sellainen olisi esimerkiksi päivähoito-oikeus. *En ollut kuitenkaan missään pitänyt dosentuuria subjektiivisena oikeutena vaan esitin, että hakemukseni olisi käsitelty yhdenvertaisesti niiden hakemusten kanssa, joiden tekijät on laadullisesti ja määrällisesti vähemmällä tuotannolla valittu yliopistoon dosenteiksi.* Viranomaiset yrittivät lavastaa minut ”subjektiivisen oikeuden” hakijaksi peittääkseen sen, että he diskriminoivat minua koettaessaan sivuuttaa *perusteeni* dosentiksi hakemiseen. Asian voi sanoa niin, että subjektiivisen oikeuden käsitettä väärin käyttämällä yliopisto halusi rimpuilla asioista irti vastaamalla sellaiseen, mistä sitä ei syytetty. Yliopiston mainitsemalla perusteellahan voitaisiin itse asiassa kiistää *jokaisen* viranhaltijan oikeus mihin tahansa virkaan, sillä eihän *mitään* virkaa tarvitse nähdä subjektiivisena oikeutena. Yksilön oikeuksien kieltäminen veisi kuitenkin pohjan myös muutoksenhaku- ja valitusmenettelyiltä.

Tosiasia on luonnollisesti se, että yliopisto on meidän kaikkien omis-

tama yhteiskunnallinen laitos, jossa olisi noudatettava yhdenvertaisuusperiaatteita. Dosentuurin kautta legitimoidaan tai kiistetään merkittäviä tieteenharjoittajan toimivaltaan ja akateemisiin toimintamahdollisuuksiin liittyviä oikeuksia. Koska dosentuurilaitos on *käytännössä* muodostunut myös oikeuksia ja statuksia jakavaksi instituutioksi, ei siihen liittyviä oikeudenmukaisuuskysymyksiä voida tarkastella vain julkisen edun kannalta vaan myös kansalaisten edun kannalta. Tämä merkitsee, että yliopiston pitäisi ottaa *jaettu* vastuu yksilöiden onnistumisista akateemisissa pyrkimyksissään. Jos yliopisto ei niin tee vaan vetoaa omaan näennäiseen "objektiivisuuteensa", se on vaarassa tehdä itsestään kommunismiakin pahemman totalitarismin muodon.

Oikeus opettaa yliopistoissa voidaan kylläkin myöntää siinä mielessä subjektiiviseksi, että perinteisen humanistisen käsityksen mukaisesti yliopistoissa on saanut ja saa luennoida mistä tahansa aiheesta ja mitä tahansa, eikä tieteellisten toimijoiden puheoikeutta ole yleensä rajoitettu – paitsi minun tapauksessani. Muun muassa Matti Wuori totesi vielä eläessään, että kansalaisen hakiessa viranomaisilta erilaisia lupia, toimintaedellytyksiä tai muita mandaatteja, on myöntäminen edellytysten vallitessa pääsääntö ja rajoitus poikkeus. Niinpä oikeuksien kieltämisessä ei voitaisi vedota siihen, että kyseessä ei ole subjektiivinen oikeus tai että yliopistolla on yksipuolinen oikeus määritellä itse dosentintarpeensa. Sen kaltainen ajattelu kääntyisi tieteelle elintärkeää vapauden periaatetta vastaan. Perustuslaillisen yhdenvertaisuuden loukkauksen lisäksi yliopiston toiminta loukkasi myös YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan perusoikeussopimuksen sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiä, joten asemani piti olla turvattu *a fortiori*.

Koska yliopiston suhtautuminen oli ollut hakijoita kohtaan eriarvoistavaa, se oli syyllistynyt perustuslain vastaiseen yhdenvertaisuuden loukkaukseen. Yliopisto ei vaivautunut suorittamaan *vertailua* dosentiksi nimitettyjen kesken, eikä se myöskään pyytänyt *asiantuntijahenkilöiltä* perusteluja siihen, *miksi* lausunnot olivat olleet kielteiset. Tukeutuessaan käsitykseen, jonka mukaan yliopisto päättää dosentuuritarpeestaan täysin despoottimaisesti, yliopisto ei ainoastaan sulkenut ovea edestäni vaan halusi laittaa sen myös periaatteellisesti lukkoon. Tämän kaiken mainitsin oikeusasiamiehelle 3.4.2006 toimittamassani vastaselityksessä.[522]

Samassa yhteydessä kumosin tiedekunnan toistamat jaaritukset käsittelyn järjestyksestä ja aikataulusta. Leila Haaparannan antamassa selostuksessa huomionarvoista oli vain hänen oman syyllisyydentuntonsa paljastava maininta siitä, kuinka Juha Varto oli hävitetty aiemmassa, jo vuosien takaisessa kiistassa.[523] Haaparannan luonnehdinnasta poiketen Varto ei tosin ollut tuolloin laitoksen "jatko-opiskelija" vaan yliopistoa vuodesta 1973 palvellut tieteenharjoittaja, joka toimi apulaisprofessorin virassa Haaparannan itsensä vain vieraillessa Tampereella. Nähtävästi Haaparanta koettikin selitellä taannoisia tapahtumia uskotellakseen, että

hänen mielestään laitoksella ei muka vallinnut mitään konfliktia. Muistuttaakseni asioiden todellisesta laidasta liitin oikeusasiamiehelle toimittamani vastaselityksen joukkoon otteita tämän kirjan käsikirjoituksesta. Sen olisi pitänyt virkistää myös Haaparannan muistia. Hänhän oli kampeamassa virasta pois paitsi Juha Vartoa, myös ohjaajakseni Helsingissä nimettyä Esa Saarista. Näissä tapauksissa oli konfliktin aineksia kylliksi niin, että Haaparanta oli virkatehtävässä toimiessaan selvästi esteellinen ja minua kohtaan puolueellinen.

Revin kantelussani auki myös Haaparannan toiminnan Suomen Akatemiassa, jossa hän kiisti minulta tutkimustuet yhdessä paneelin muiden henkilöiden kanssa. Tutun ylimieliseen tyyliinsä Haaparanta kehtasi vieläpä vedota käsitykseensä, että on ”kohtuullista ilmoittaa avoimesti” hakijalle, että dosentiksi ei kannattaisi hakea.[524] Tämä avokämmenellä tapahtuva läimäytys oli tarkoitettu naamioimaan sen takana kyteviä aggressioita; avoimuuden kun ajatellaan olevan viestinnällinen arvo. Joten mitä pahaa puolestaan on nyt siinä, että olen itse kertonut avoimesti käsitykseni *hänestä* ja hänen edustamastaan asenteesta, vaikka hän puolestaan saattaa paheksua näkemyksiäni? Minun olisi varmaan pitänyt vääntää oikein ratakiskosta se tosiasia, että Haaparanta oli menetellyt avoimesti väärin noilla ”ennakolta tapahtuvilla kannanotoillaan” jo tyrmätessään Aki Huhtisen aikomuksen dosentiksi. Eihän mikään lakikaan edellytä etukäteiskeskusteluja hakemusten torjumiseksi!

Muuta lisäselvitystä, jota eduskunnan asiamiehelle toimitin, olivat tiedot siitä, miten laitos oli ripittänyt asiantuntijoita ja kuinka esteellinen Olli Lagerspetz oli jo pelkästään siksi, että olin arvostellut nimitysprosessia puolueelliseksi hänen veljensä Eerik Lagerspetzin saatua professorinviran Jyväskylän yliopistosta. Liitin asiakirjaan myös paperikopiot Leila Haaparannan minulle lähettämistä sähköpostiviesteistä ja ne kohdat Lagerspetzin ja Klockarsin lausunnoista, joihin Haaparannan sinänsä virheelliset tiedot olivat kulkeutuneet. Koettipa Haaparanta vedota siihenkin, että kanteluasiakirjani yhteyteen liittämäni Varton ja Lehtovaaran lausunnot teoksistani eivät ole dosentuurilausuntoja.[525] Ne kuitenkin osoittivat selvästi, kuinka jyrkästi asiantuntijahenkilöiden mielipiteet *poikkesivat* muiden tieteenharjoittajien käsityksistä – ja kuinka puolueellisia Haaparannan ja hänen omien kellokkaidensa näkemykset olivat. Onneksi ihmiset näkevät trikkikuvien läpi ja osaavat lukea myös rivien väleistä.

Selityksensä lopussa Haaparanta viittasi siihen, että olen useasti vedonnut julkaisujeni määrään. Hänen käsityksensä, että asiantuntijamenettelyä ei lainkaan tarvittaisi, jos pätevyys voitaisiin mitata vain määrällisesti,[526] saattoi vaikuttaa nokkelalta, mutta tosiasiassa kyseessä oli harhautusyritys. Jos julkaisi paljon, hän piti ansiona julkaista vähän, ja jos julkaisi vähän, hän olisi sanonut, että pitää julkaista paljon. Mitä tahansa sanoinkin, olisi Leila vastannut tähän: ”Hahaa, muuten hyvä,

mutta ajatuksesi ei säilytä perustotuutta eli sitä, että Jukka Hankamäki on joka tapauksessa sopimaton dosentiksi, ja siten se on itsestään selvästi väärä!"

Kuten jo kanteluasiakirjassani totesin, en viitannut ensisijaisesti tutkimusteni määrään vaan siihen, että niiden laajuus on merkki *myös* perusteellisuudesta ja siksi eräs laadun tae. Tämän saattoi jokainen todeta tutkimalla teosteni viiteapparaattia ja sitä näyttöä, jonka olen esittänyt sekä laadukkaan että laadullisen tutkimuksen puolesta yleensä. Koska en voinut hyväksyä Haaparannan esittämiä kielteisiä arvioita elämäntyöstäni, lähetin teoksistani näytteet myös eduskunnan oikeusasiamiehelle. Mikäli "Hankamäen kirja oli monta sataa sivua", eikä se ollut luettavissa "yhtään lyhyemmässä ajassa", kuten Haaparanta itse totesi lausuntonsa lopussa,[527] niin tuskin kyseinen teos saattoi olla sillä tavoin merkityksetön, kuin Haaparanta oli kuvannut.

Analyyttisten systeemifilosofien kaksoisstandardeista kertoo se, että he paheksuivat avoimesti minun ahkeruuttani, mutta kun Sami Pihlström iloitsi omasta julkaisuvolyymistaan kuin vauva varpaistaan, että "another thick philosophical book!",[528] niin näille Hintikan oppilaille se kyllä kelpasi näytöksi "hyvästä filosofiasta". En tiedä, olisiko minun pitänyt perustella joka ikinen käyttämäni sana aina omasta nimestäni lähtien ripustamalla viite kirjan ensimmäisen sanaan "Jukka" ja selittämällä, kuka nimen on antanut tai mistä se juontuu etymologisesti, ja siirtymällä sitten toiseen nimeen ja sukunimeeni.

Homoseksuaalisuuteen kohdistuvaa syrjintää koskeva syyte pelotti Haaparantaa ilmeisesti eniten, ja siksi hän vaivautui kommentoimaan asiaa vain selityksensä lopussa todeten, ettei hänellä ole mitään sitä vastaan, että "homoseksuaalit tulisivat nimitetyiksi papeiksi ja filosofian dosenteiksi".[529] Lauseessa kannattaa huomata "ja"-konjunktion käyttö: loogikon ihannetta seurataksemme meidän pitäisi siis olla molempia. Lisäksi hän mainosti suosittaneensa dosentiksi henkilöä, jonka hän "on tiennyt kuuluvan seksuaalivähemmistöön"[530] – ikään kuin tuota seikkaa ei olisi tiedetty minusta ja voitu lukea julkaisuistani.

Vaikka todistelutaakka onkin syrjintäasioissa jaettu, Haaparanta sen enempää kuin yliopistokaan eivät onnistuneet esittämään oikeusasiamiehelle mitään sellaisia perusteluja, joiden mukaan minua ei olisi pahanpäiväisesti syrjitty. Byrokraattien yksinkertaisuuteen uskoen Haaparanta tyytyi toteamaan, että minä en muka ollut "yksilöinyt" väitettäni syrjinnästä ja että asiasta ei muka ollut näyttöä. Todellisuudessa asiasta *ei ollut mitään muuta kuin pelkkää näyttöä*, ja maailma yksin on tarpeeksi suuri paikka, johon tämä näyttö mahtuu. Vastasin omassa selityksessäni eduskunnan oikeusasiamiehelle näin: "Homoseksuaalisuuteen kohdistuva syrjintäteko on ollut esimerkiksi sellainen vähättelevä lausunto, jolla on arvioitu kielteisesti seksuaalivähemmistöjen asemaa koskevia tutkimuksiani (erityisesti *Dialogista filosofiaa*). Tosiasiassa teokseni *Dialoginen*

filosofia on Suomen Akatemian projektissa ”Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa” numero 51104 kirjoitettu tutkimus, jonka aiheena on muun muassa seksuaalivähemmistöihin kohdistuva diskriminaatio. Kun professori ja asiantuntijoina toimineet henkilöt puolestaan haukkuvat teostani dosentuuriprosessissa, jossa on kyse minulle tärkeistä oikeuksista, kiertyy diskriminaatio kehälle ja nousee suorastaan käsittämättömälle tasolle.”[531] – Ja nousihan se. Näihin lauseisiin päätin vastaukseni ja jäin odottamaan oikeusasiamiehen ratkaisua. Dosentuurihakemukseni tekemisestä oli kulunut tällöin jo yli kaksi vuotta.

Sananvapauden linkousta

Kun tieto kantelustani eduskunnan oikeusasiamiehelle saavutti Tampereen yliopiston rehtorin ja kanslerin, sillä oli sananvapautta koskevia seurauksia. Yliopiston julkaisemassa *Aikalainen*-lehdessä oli ilmestynyt suurikokoinen juttu, joka käsitteli ekofilosofina tunnettua Pentti Linkolaa. Tekstin oli kirjoittanut muuan toimittaja nimeltä Antti Salminen, ja jutussa esiteltiin Linkolan vulgaarinaturalistisia puolia, esimerkiksi hänen kannanottojaan heteroseksuaalisen lisääntymisen ja valkoisen rodun puolesta. Liberaalina ihmisenä minulla ei olisi tietenkään ollut mitään huomauttamista näihin toteamuksiin, sillä tunnettiinhan Linkolan käsitykset jo useiden vuosikymmenien takaa, ja niitä saattoi löytää nykyään vaikka diakonissalaitokselta.

Sen sijaan yliopiston rehtorille meni herne nenään, ja hän kutsui *Aikalaisen* päätoimittajan, Heikki Laurinollin, puhutteluun 16.12.2005. Puhuttelu ei ollut Laurinollin mukaan lämminhenkinen, mutta siitä huolimatta hän ilmoitti opiskelijalehti *Aviisin* haastattelussa, että hän julkaisisi jutun myös uudelleen kaikesta paimentamisesta huolimatta ja potkujenkin uhalla.[532] *Aviisin* päätoimittaja Juha Honkonen puolestaan kirjoitti ihmettelevänsä, mistä moinen sananvapauden varjelu nyt johtui, ja samaa oli kummasteltu myös muiden lehtien toimituksissa.

Laajempaa huomiota Linkolaa käsitellyt juttu saikin vasta sen peittelyyrityksestä syntyneen kohun myötä. Helsingin Sanomiin asia ehti, kun Tampereen filosofiatapahtuman järjestelytoimikunnan puheenjohtajana toiminut kansleri Sipilä hyllytti Linkolan kyseisestä tapahtumasta, johon hänet oli kutsuttu luennoimaan. Asiaa käsiteltiin sittemmin myös *Aviisi*-lehden sivuilla päätoimittajan haastateltua kiistan eri osapuolia. Linkola totesi tällöin Tampereen yliopiston läpikotaisin ”punaiseksi” havaittuaan, että hänen näkemyksensä julistettiin pannaan.[533] Kansleri puolestaan tilitti, että hänen mielestään ”fundamentalisteja ei ole hyvä päästää puhumaan filosofiatapahtumaan”.[534]

Rehtorin ja kanslerin huolestumisen syy olisi jäänyt epäselväksi, ellei *Aviisi*-lehden numerossa 6/2006 olisi ilmestynyt Jukka Hankamäen kirjoi-

tusta nimeltä ”Linkola-hyllytyksen taustoista”. Tein jutussani selväksi, mistä rehtorin ja kanslerin huolestuminen oikeastaan johtui: hermot alkoivat olla kireällä rehtorinkansliassa, jossa varottiin tekemästä mitään sellaista, mikä olisi voinut osoittaa yliopistoa kohtaan suuntaamani arvostelun oikeaksi. Olinhan arvostellut kiistellyissä kirjoissani nimenomaan heteroseksismiä, natsismia ja naturalismia, eli juuri niitä ideologioita, joita Linkola oli ilmoittanut kannattavansa. Ja juuri siksi rehtori, kansleri ja koko filosofiatapahtuman järjestelytoimikunta Leila Haaparanta ja Mikko Lahtinen mukaan lukien kiirehtivät kampeamaan Linkolan pois filosofiatapahtumasta kaiken syrjinnän ja vääryyden salaamiseksi ja skandaalin välttämiseksi! Kuten eivät salaamisyritykset yleensä, ei tämäkään onnistunut.

Keskeinen kysymys oli tietenkin se, miksi Pentti Linkola saisi kylvää yliopistossa ekofasistisia näkemyksiään, kun minä en saanut useita tieteellisiä teoksia julkaisseena tohtorina ja seksuaalivähemmistön jäsenenä antaa dosenttiopetusta. Kirjoitin jutussani, että ei ollut pitkäkään aika, kun asiantuntijana toiminut dosentti Olli Lagerspetz oli moittinut[535] minua tulkinnoista, joissa katsoin natsi-ihanteiden juontavan juurensa tieteellisestä naturalismista. Kerroin, että muun muassa tämä oli johtanut hakemukseni hylkäämiseen edellisenä syksynä ja että kirjelmöin asiasta yliopiston rehtorille, joka ei kuitenkaan tehnyt asialle mitään. Sen sijaan rehtori hermostui Linkolan esittämistä ja fasismia sympatisoivista kirjoituksista niin, että katsoi parhaaksi ryhtyä puhdistuksiin, *jotta ei kävisi ilmi, kuinka oikeassa olin ollut*, kun arvostelin naturalistisen tieteen ja kansallissosialistisen fasismin yhteyksiä.[536]

Korostin kirjoituksessani, että itse en kannata sen enempää Linkolan näkemyksiä kuin mitään muitakaan sellaisia ideologioita, joissa ihmisen toimintaa selitetään jostain ”luonnon kirjaan” kirjoitetusta periaatteesta. Juuri sen tapainen ajattelu oli avannut tien esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen sortamiselle. Toisaalta olin sitä mieltä, että sananvapauden kahlitseminenkin oli tyhmää politiikkaa. Esimerkiksi Jorma Sipilä ylihuolestui diskaamalla Linkolan Tampereen suuresta filosofiatapahtumasta kokonaan. Kyllä filosofiaan kuuluu myös se, että asioista keskustellaan vapaasti, sillä täytyyhän kyseenalaisiakin kantoja edustaville henkilöille tarjota mahdollisuus puhua itsensä pussiin. Sen sijaan viranomainen reagoi vain sillä ainoalla tavalla, jonka se osasi eli normittamalla, mikä puolestaan on epä-älyllisyyden tunnusmerkki. Niinpä filosofin sulkeminen pois filosofikokouksesta oli pöyristyttävä virhe. Totalitarismit alkavat juuri sananvapauden kuohimisesta, eikä filosofiasta ylipäänsä jäisi jäljelle juuri mitään (edes koeteltavaksi), jos kiellettäisiin radikalismi. Samaan tapaan erilaisten vähemmistöjen kamppailut on usein tuomittu vain ”fundamentalismiksi”.

Yliopisto näytti siis syrjivän tasapuolisesti sekä Linkolan tapaisia naturalisteja että kaltaisiani antinaturalisteja. Mutta mitä pahaa on

loppujen lopuksi siinäkään, jos ihminen on tosissaan kaikessa, mitä tekee? Mielestäni sananvapautta ei pitäisi kahlita ”sananvapauden asiantuntijoiden” kontrolliin, sillä asiantuntijavalta on eräs vallankäytön laji, aivan niin kuin muodikkaaksi tullut vääristä puheista loukkaantuminenkin. Niinpä myös kanslerin olisi kannattanut sulkea yliopistosta pois lähinnä oma fundamentalisminsa. Huomattakoon, että *minun* väitetty fundamentalismini ei ole koskaan ollut vain tuota ”hyvistä tavoista” poikkeamista – noudatinhan koko ajan protokollaa – vaan se on ollut sitäkin vaarallisempaa, eli epäsovinnaisten ajatusten esittämistä ja avointa eri mieltä olemista. Myös homoseksuaalisuuden torjuntaa taidetaan nykyään harjoittaa tuon ”fundamentalismin vastaisuuden” varjolla.

Episodilla oli yleistä tieteenfilosofista merkitystä sikäli, että se valaisi filosofian ja viranomaisvallan yhteenkytkemisen ongelmallisuutta. Yliopistot eivät pyri nyt ainoastaan *kieltämään* kriitikoitaan, vaan vielä pahempaa: omalla imartelevalla näennäispuolueettomuudellaan ja suvaitsevuudellaan ne pyrkivät myös *oikeuttamaan* meidät *itsensä kautta*, vaikka tosiasiassa ne sulkevat piiristään kaikki, jotka eivät sopeudu kultaisen keskitien diktatuuriin. Kommunikaatiokuilun kiistäminen on tällöin kommunikaatiolle kohtalokkaampaa kuin sen avoin myöntäminen. Katsoessaan filosofian olevan ”vapaamielistä” ja ”moniarvoista” analyyttinen filosofi todistaa oikeaksi vain sen, mitä olen filosofian laitoksista väittänyt: näkemys filosofian moniarvoisuudesta on paljon vaarallisempi kuin myönnytys epäilylle, että filosofian laitoksemme eivät olekaan mitään vapaamielisyyden temppeleitä. Myös näkemys professorikunnan omasta ”moniarvoisuudesta” voi olla hyvin totalitaristinen, sillä se ei suvaitse minkään jäävän *oman* suvaitsevaisuutensa ulkopuolelle. Tässäkin yhteydessä ’moniarvoinen’ tarkoittaa siis samaa kuin ’sisäisesti ristiriitainen’.

Kohtalokasta oli, että kehä oli umpeutunut. Juha Varton lynkkausta käsiteltiin laajalti *Aviisin* sivuilla vuonna 1993, ja nyt minun teurastamiseni päättyi tuohon samaan lehteen. Mutta toivoa herättävää asiassa oli se, että tämän kirjan kautta myös tulevat sukupolvet saavat tietää, millaista meitä kohtaan suunnattu rasismi on ollut vielä sivistyneenä ja vapaamielisenä pidetyllä 2000-luvulla.

Väärät uhrit

Arkadianmäki on paikka, josta homojen ei kannata hakea oikeuksia. Se nähtiin jo eduskunnan täysistunnon käsitellessä seksuaalivähemmistöjen asemaa, jolloin meitä lyötiin kuin vierasta sikaa (ja tällä samalla sanalla). Laatiessani eduskunnan oikeusasiamiehelle kantelun joulukuussa 2005 luulin, että puuttumisen kynnys syrjintäasiaan olisi ollut alempi. Asian valmistelijaksi oli määrätty esittelijäneuvos Jorma Kuopus, joka toimii

myös Helsingin yliopiston oikeustieteen dosenttina, ja asian ratkaisi apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt.

Mestauslavalle joutuessaan teloitettava voi toivoa terävää kirvestä ja nopeaa pyöveliä. Toiveeni ei taaskaan toteutunut. Tiedustelin puhelimitse asian etenemistä 2.3.2006 Kuopukselta, joka pakeni sen käsityksensä taakse, että "yliopistoilla on oikeus harkita, tarvitaanko kyseisen oppiaineen dosentteja vai ei". – Ahaa, siis kysymys oli taaskin vain "dosenttitarpeesta" ja yliopiston oikeudesta toimia itsevaltiaana mutta ei syrjinnästä eikä kansalaisten oikeuksista. Näin oikeusasiamies saattoi luikerrella pakoon ikäviä tosiasioita. Kuopuksella itsellään oli sidos yliopistomaailmaan, joten hänkin oli periaatteessa jäävi käsittelemään asiaa. Oikeusasiamies ei todennäköisesti uskaltaisi arvostella yliopistoa. Siksi olin liittänyt kanteluuni myös maininnan, ettei akateemiseen vallankäyttöön liittyvän pelon tulisi estää oikeudenmukaisen ratkaisun saamista, vaikka seuraukset asioista vastaaville tahoille olisivat ankarat, esimerkiksi professorien pidättäminen virasta ja vahingonkorvausvelvollisuus. Jo Kuopuksen äänensävystä saattoi päätellä, mitä tämä keski-ikäinen heteromies ajatteli asialle tehdä. Kun kyseessä oli homoseksuaaliin kohdistuva syrjintä ja viranomaishenkilöt olivat heteroita, oli selvää, että he painaisivat asian villaisella tai ratkaisisivat tapauksen vahinkoa kärsineen haitaksi.

Vaikka käsittelyn oli luvattu viipyvän syksyyn 2006, tuli prosessin loppuun saattamiselle kiire toukokuussa 2006. Helatorstaiyönä sattui nimittäin eräs lakimiespiirejä ja homoseksuaaleja järkyttänyt tapaus, jonka tuloksena minuakin aika ajoin rohkaissut finanssioikeuden professori Kari S. Tikka löydettiin kotoaan murhattuna. Suruviesti tavoitti minut ja monet muut sunnuntaina 28. toukokuuta 2006. Lehtitietojen mukaan Tikan olivat surmanneet venäläisperäiset miesprostituoidut juopoteltuaan Tikan asunnossa.[537] Asia ei sinänsä liittyisi omaan asemaani, mutta sillä saattoi olla merkitystä *ilmapiirille*, jossa kanteluani käsiteltiin: taas oli osoitettu, että homot ovat hämäriä murhamiehiä tai pimeillä poluilla liikkuvia seksin metsästäjiä, jotka päätyvät mielipuolien uhreiksi. Niinhän oli jo käynyt maailmalla tunnetuille elokuvaohjaaja Pier Paolo Pasolinille, muotisuunnittelija Gianni Versacelle ja hollantilaiselle sosiologian professorille ja poliitikolle Pim Fortuynille. Asian käsittelyä varjostavaa retorista ilmapiiriä huononsi edelleen se, että toukokuussa 2006 luettiin tuomio myös eräälle homoseksuaalille, joka oli myrkyttänyt samaa sukupuolta olevan puolisonsa särkylääkkeillä. Mitäpä muuta homot siis ovat kuin rikollisia, joten oikeusasiamies voisi mainiosti laiminlyödä kanteluni, ja ainakin minun olisi vaikea puolustaa itseäni julkisuudessa, jossa homot oli leimattu kelvottomiksi ihmisiksi! Pahaksi onneksi Marskin kasarmit sattuivat lisäksi kärähtämään eduskuntatalon edessä joidenkin anarkistien toimesta, joten oli selvää, että anarkismista tieteellisen tutkimuksen laatineen henkilön oikeudet olivat vaarassa, kun

niistä päätettiin kadun toisella puolella, eduskuntatalon katveessa. Julkisen sanan myllerryksessä asiat kääntyisivät homoseksuaalien vahingoksi, ja lopulta meidän maineemme pilaantuisi ryhmänä niin, ettei meitä puolustaisi mikään oikeusasiamies eikä tuomioistuin.

Kari S. Tikan tapaus oli erityisen onneton siksi, että tiesin ja tunsin hänet humanistiksi ja taiteiden ystäväksi. Hän oli oikeustieteilijä, joka kannusti myös minua ja piti osakseni tullutta suhtautumista kohtuuttomana. Hän oli samoilla linjoilla kuin edellisenä syksynä sairauteen menehtynyt ihmisoikeusjuristi Matti Wuori, jonka henkisenä perillisenä minulla on velvollisuus pitää itseäni. Kari S. Tikan muistan lämpimänä ja ystävällisenä herrasmiehenä, joka vietti kuumia kesäpäiviä uimastadionilla ja homomiesten suosimassa Pihlajasaaressa. Hänen astellessaan uimastadionin saunaan kysyin häneltä kerran leikkisästi, ”mitä tikan munista tulee, kun ne kuoriutuvat”, mutta ei hän tuostakaan toteamuksesta pahastunut vaan hymyili tikkamaista hymyään huvittuneisuuden merkiksi. Wuoren ja Tikan persoonaan liittynyttä inhimillisyyttä ja oikeudenmukaisuutta en koskaan kohdannut niiden juristien taholta, jotka yliopisto asetti vastustamaan oikeuksieni toteutumista. Sama pätee eduskunnan oikeusasiamieheen. Sen sijaan ne lakimiehet, jotka tunsivat minut henkilökohtaisesti, olivat yleensä puolellani, toisin kuin virkamiesjuristit, jotka ryhtyivät taistelemaan filosofia vastaan päkäpäisesti.

Entä mitä tekemistä Kari S. Tikan kohtalolla on minun asemani kanssa? Sukupolvien välisen kuilun vuoksi meillä ei ollut paljoakaan yhteistä, mutta tavatessamme satunnaisesti Dtm:ssä hän jaksoi kysellä kuulumisiani ja piti *rikoksena* sitä, ettei minulle myönnetty mitään asemaa yliopistoyhteisössä, ei edes dosentuuria, joka kaikille kynnelle kykeneville yleensä suotiin. Myös hän piti läpinäkyvänä syynä homoihin kohdistuvaa diskriminointia, jota virkkuumummot harjoittivat omilla silmukoillaan ja koukuillaan. Kari itse oli noin kuusikymppinen uralleen omistautunut professori, joka oli omassa nuoruudessaan pakotettu vaikenemaan homoseksuaalisuudestaan. Homoutta pidettiin tuolloin syntinä ja sairautena, ja elämä avoimena homona olisi voinut johtaa syytteeseen sekä estää hänen nimittämisensä yliopistovirkoihin. Niinpä hän puolestaan valitsi kaksoiselämän, josta tuli hänen toinen luontonsa. Päivisin hän uppoutui töihinsä, ja öisin hän metsästi seksiä kaksikymppisiltä miehiltä, joiden rakkauden hän oli menettänyt omassa homokielteisessä nuoruudessaan. Hänen murhassaan huipentui siis yläluokkaisen ja elämänsä kahtia jakaneen homomiehen sekä häntä hyväkseen käyttävien mutta avoimesti homona elävien ja sen vuoksi syrjittyjen katupoikien elämänkohtalo.

Erään jälkikäteistulkinnan tapahtumien kulusta laati toimittaja Seija Sartti, joka tosin erehtyi pitämään Tikan surmatyötä stereotyyppisenä ”homomurhana” Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä 6/2007. Sartti esimerkiksi arvioi homomaailmaa ”kovaksi”, vaikka tosiasiassa kyse oli

heteroiden kovuudesta meitä kohtaan sekä kansainvälisestä rikollisuudesta Suomessa.[538] Miksi hän ei voinut sanoa, että Karin ”visionäärisyys” ja ”humanistisuus”, joista häntä usein kehuttiin, johtuivat siitä, että hän oli homo? Näissä puheissa näkyikin vain heteroiden yritys ymmärtää sellaista, mistä heillä ei ollut kerta kaikkiaan mitään käsitystä. Sen enempää rikoksen uhri kuin sen tekijätkään eivät olleet ”varsinaisia syyllisiä”, vaan he olivat heteroseksuaalisen valtakulttuurin uhreja. Kari oli uhri, koska hänet oli pakotettu kaksoiselämään, joka määräsi hänen kohtalonsa. Surmatekoon syyllistyneet nuorukaiset puolestaan olivat uhreja, koska heitä oli sorrettu avoimen homoseksuaalisuutensa vuoksi lähtömaissaan, ja sen vuoksi he olivat ajautuneet tekemään rikoksia. Syyllinen Kari S. Tikan murhaan oli siis heteroseksuaalinen valtakulttuuri, joka tuottaa ulkopuolisuutta ja syrjäytyneisyyttä. Kokonaista kulttuuria puolestaan olisi vaikea saattaa tuomiolle varsinkaan, kun heteroseksuaalisen valtakulttuurin normit ja arvot ovat myös muodollisen oikeudenkäytön perustana, eikä kukaan virkamiesjuristi halua pohtia asian sosiologisia eikä yhteiskuntafilosofisia puolia.

Kari S. Tikassa kuoli siis täysin väärä professori, ja myös minut murhattiin. Toisella tavoin lausuttuna jouduin heteroseksuaalisten kulttuurinormien uhriksi, ja minusta yritettiin leipoa yhteiskunnan syrjäyttämää hylkiötä. Tämä oli tulos *minun* avoimesta homoelämästäni: heterotieteen arvostelemisesta ja siitä, että tein filosofiaa homoseksuaalisista lähtökohdista. Paha vain, että yhteiskunta tunnustaa väkivallaksi lähinnä ruumiillisen ja aineellisen väkivallan. Jos esimerkiksi ihmisen yli ajetaan bussilla, sitä pidetään väkivaltaisena tapahtumana, mutta jos ihminen hylätään dosentuuriprosessissa, sitä ei pidetä, vaikka kyseisen tapahtuman kautta lyötiin puukko kahvaa myöten myös minun aika orpoon sydämeeni, ja asia koskee minua koko loppuelämäni ajan.

Viranomaissyrjinnän olemus

Kanteluasiaan liittyen olin toimittanut eduskunnan oikeusasiamiehelle lopulta niin paljon materiaalia, että asiamies varasi Tampereen yliopistolle erityisoikeuden lisäselvitykseen.[539] Yliopisto puolestaan alkoi käyttää laillista oikeuttaan vaieta ja totesi, ettei sillä ole enää kommentoitavaa.[540] Sen sijaan Leila Haaparanta vaivautui parkaisemaan, että asiakirjan ensimmäiseen liitteeseen (eli otteisiin tästä kirjastani) sisältyy muka ”suuri määrä minua, puolisoani ja kollegojani koskevia perättömiä väitteitä ja vihjailuja”.[541] Häneltä lienee jäänyt huomaamatta, että samalla, kun yksi sormi osoitti minua kohti, kolme muuta osoitti kuitenkin häneen itseensä. Siinä oli jälleen oikeuksiani polkeneen professorin yritys kääntää *hänen minua vastaan* suuntaamansa diskriminaatio vihjaukseksi siitä, että *minä* olisin esittänyt ”perättömiä väitteitä”. – Kuinka herttaista!

Homoa saa siis lyödä, mutta heteroista ei saisi mainita edes objektiivisia tosiasioita. Sitä paitsi minä en suinkaan ”vihjaillut” (engl. *hint*), vaan sanoin asiat niin kuin ne ovat. Ainoa kohta, jossa mainitsin Pertti Haaparannan, oli muuten se, jossa lausuin hänen olevan totaalikieltäytyjä ja että hänelle oli heilahtaa häkki. Tämän kuuleminen taisi olla Leila Haaparannalle liikaa. Kyseessä oli siis hänen oma yrityksensä kääntää huomio tärkeistä *asiakohdista* henkilökohtaisuuksiin. Sen sijaan kaikki hänen minua vastaan suuntaamansa teot ovat dokumentoituja ja elävässä elämässä tapahtuneita tosiasioita – samoin kuin muutkin tähän teokseen kirjaamani tapahtumat. Jos ne eivät miellytä, on syytä katsoa peiliin. Minun ja Aki Huhtisen joutuessa taistelemaan sodassa voivat Haaparannat nyt ryömiä hiilikellariin ja ottaa komennon siellä.

Entä miten kanteluasiassa lopulta kävi? Viranomaisilla on ikävä tapa antaa päätöksensä kesällä tai kesän alussa ja jäädä sen jälkeen lomalle. Näin viranomainen haluaa varmistaa, että kansalaisen kesä menisi pilalle viranomaisen itsensä ottaessa aurinkoa. Ajoittamalla kannanottonsa huonoon hetkeen viranomainen koettaa taata, ettei asia välittyisi julkiselle sanalle. Oletuksena on, että kesällä kukaan ei kiinnostu viranomaisten toiminnasta ja että tämä sopivasti heikentää kansalaisen mahdollisuuksia protestoimiseen.

Sain 40-vuotissyntymäpäivälahjakseni kyseisen päivän eli syntymäpäivän. Eduskunnan oikeusasiamies lähetti minulle tuolloin kirjeen, joka oli otsikoitu ”vastaukseksi”.[542] Vastauksen sijasta olisin odottanut *päätöstä* tai *ratkaisua*. Kirjeen mukaan kanteluni ei anna aihetta mihinkään toimenpiteisiin, ja niinpä ilmaisin tyytymättömyyteni oikeusasiamiehelle ja yliopistolle toimittamassani julkilausumassa 3.7.2006. Erityisen moitittavaa oli se, ettei oikeusasiamies esittänyt kaksisivuisen kirjeensä tueksi mitään perusteluja eikä vastannut kantelussani mainitsemiini keskeisiin kohtiin.

Ensinnäkään (1) oikeusasiamies ei puuttunut yhdenvertaisuuden loukkauksiin eikä homoseksuaalisuuden perusteella tapahtuneeseen syrjintään, eikä vastauksessa edes mainittu sanaa ”homoseksuaalisuus”. Oikeusasiamiehen ei olisi pitänyt sivuuttaa sitä, että perustuslain kuudennen pykälän toisessa momentissa mainitun syrjintäsuojan alaan luetaan myös homoseksuaalisuuden perusteella tapahtuva syrjintä, vaikka sitä ei mainita (yhteiskunnallisen syrjinnän eräänä ilmaisuna) lakitekstissä.

Toiseksi (2) oikeusasiamies ei puuttunut dosentuuriasiassa annettuihin *lausuntoihin*, joissa annettiin perätön ja vääristelevä kuva tuotannostani. Oikeusasiamies ei suostunut myöskään suorittamaan *vertailua* aiemmin dosentiksi nimitettyjen henkilöiden ja oman tuotantoni välillä. Tämä olisi ollut välttämätöntä sen arvioimiseksi, millaista viranomaisen harkintavallan väärinkäyttöä asiassa on esiintynyt. Yliopistollinen itsehallinto (eli muodollinen oikeus päättää nimitettävistä henkilöistä itsenäisesti) ei saisi

olla syrjinnän peruste, eikä sitä tule soveltaa tavalla, joka johtaa harkintavallan väärinkäyttöön ja viranomaisen mielivaltaan.

Kolmanneksi (3) oikeusasiamies ei nähnyt minuun kohdistetussa tiedepoliittisessa diskriminaatiossa mitään huomautettavaa, vaikka arvostelemani asiakohdat oli selvästi dokumentoitu ja kanteluni perustui tosiasioihin. Myöskään tutkijan oikeusturvassa asiamies ei nähnyt puutteita, vaikka ne olivat yleisesti havaittavia. Laki ei esimerkiksi velvoita päättämään dosentuuriasioista tiedekunnan vaatimissa ”etukäteiskeskusteluissa”. Käsittely ei viipynyt siksi, että tiedekunta muka ”odotti kahta kirjaani”, vaan täydensin hakemustani, *koska* tiedekunta (tietämättä teosteni ilmestymisestä) viivytti käsittelyä omista syistään. Ja käsittelyn aikaa olisi pitänyt laskea alkuperäisen hakemuksen jättämisestä eikä mistään myöhemmästä ajankohdasta, kuten asiamies väitti. Oikeusasiamiehen viraston valmistelija puolestaan oli jäävi, koska hänellä oli suhde yliopistolaitokseen.

Kanteluprosessi osoitti, että yliopiston tutkijalla ei ole mitään oikeusturvaa. Millä helvetin tavalla ihminen voi edes puolustaa töitään julkisesti, jos hänelle ei suoda valittamisen mahdollisuutta ”asiantuntijoiden” lausunnoista eikä tiedekunnan päätöksistä? Kuten jo aiemmin mainitsin, pelkkä asiantuntijahenkilöitä koskeva huomatusoikeus ei riitä, sillä se ei anna mahdollisuutta *puolustaa omia näkemyksiä argumentatiivisesti* vaan luo tilaisuuden arvostella *ihmisiä*. Etukäteen voimassa oleva oikeussuojakeino ei voi riittää siksikään, että eihän ehdolla olevien henkilöiden motiiveja voida tuntea etukäteen, ja huomautusten esittäminen saattaa vaikuttaa myös heidän tahdonmuodostukseensa. Siksi vaadin nyt valitusoikeuden ulottamista akateemisiin prosesseihin ja virkavastuulla toimivien asiantuntijahenkilöiden sisällyttämistä rikosoikeudellisen rangaistavuuden piiriin. Ehkä myös akateemiset asiantuntijalausunnot pitäisi antaa valaehtoisesti, jolloin väärä lausunto veisi laatijan suoraan tyrmään.

Sekä yliopistolta että oikeusasiamieheltä puuttui kyky katsoa asioita kansalaisen kannalta ja myöntää, kuinka suurta vahinkoa viranomaistoiminnan puolueellisuus oli tuottanut. Yliopiston ja oikeusasiamiehen toiminta osoittivat, että homoseksuaaleihin kohdistetaan jatkuvasti syrjintää viranomaistoiminnan omassa piirissä. Viranomainen, joka toimii puolueellisesti ja tieteen eettisiä periaatteita rikkovasti, ei ole tieteen, tutkimuksen eikä oikeudenmukaisuuden puolustaja vaan vihollinen, joka tuottaa yhteiskuntaan eriarvoisuutta ja ulkopuolisuutta. Julkilausumani lopuksi totesin, ettei yliopiston ja eduskunnan oikeusasiamiesinstituution toiminta nauti taholtani enää mitään luottamusta.

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaa onkin pidettävä jatkuvana farssina myös muissa suhteissa. Oikeusasiamies ei koskaan puutu selviin väärinkäytöksiin eikä periaatteellisiin ongelmiin mutta antaa kyllä langettavia ratkaisuja sellaisissa turhanpäiväisissä tapauksissa, jotka koskevat esimerkiksi torimyyjien ja kalakauppiaiden syrjintää kaupungin

myyntipaikkojen jaossa. Eduskunnan oikeusasiamiehellä ja oikeuskanslerilla ei ole nähdäkseni muuta arvoa kuin se, että ne tuottavat yhteiskuntaan komiikkaa. Kyseisten viranomaisten aikaansaamat naurut tulevat kansalaisille kuitenkin aivan liian kalliiksi verrattuna siihen, miten kuivakasta tuo tahaton huumori loppujen lopuksi on. Siksi nämä organisaatiot voisi vaikka lopettaa. Onpa eduskunnan oikeusasiamies antanut sellaisenkin hassunkurisen ratkaisun, jossa todetaan, ettei Marimekon raidallisen paidan käyttöä vankiloissa voida kieltää, vaikka moottoripyöräjengiläiset pitävät niitä omien liigojensa tunnuksina![543] Tällaista näkökohtaa eduskunnan oikeusasiamies pitää siis puuttumisen arvoisena asiana, mutta se, että hän joutuisi toteamaan maamme erään keskeisen nykyfilosofin tulleen diskriminoiduksi yliopistolaitoksessa, olisi liian paljastava. Se tekisi näkyväksi sen hirveän ristiriidan, joka minun ja yliopistoon palkattujen virkamiesfilosofien välillä on vallinnut. Juuri siitä johtuu, että yliopistollisen asiantuntijavallan käytölle tarvittaisiin ulkopuolista, julkista ja mielellään yksityisen sektorin arvioihin perustuvaa kontrollia.

Raitapaitoja olisin halunnut nähdä vankilassa sikäli, että nuo puolueelliset erotuomarit, jotka antoivat vastustajilleni vapaapotkun, olisi pitänyt sulkea sinne. Eduskunnan oikeusasiamies oli kirpunnyljennällään pidentänyt prosessin lähes 2,5-vuotiseksi vain todetakseen, ettei viranomainen ollut viivytellyt. Näin byrokraatit vinguttivat viulua, kun Rooma heidän ympärillään paloi.

Karskit Marskit ja Marxin karkit

Eduskunnan oikeusasiamiehen huono omatunto paistoi päälle myös juristien myöhemmistä reaktioista. Kun Smash Asem -liikkeen aktivistit järjestivät mielenosoituksen 9.9.2006 Kiasman edustalla ja mellakkapoliisi mukiloi heitä, seurauksena oli useita kansalaiskanteluja. Niinpä apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt ja apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka ryntäsivät kengät lipsuen ja solmiot viuhuen haastattelemaan sekä poliiseja että pidätettyjä heti seuraavana arkiaamuna vakuuttaen laativansa asiasta ”perusteellisen selvityksen”.[544] Heillä oli kai muistissaan anarkismia käsittelevä kirjani. Ilmeisesti he myös olettivat minun olevan tapahtumien takana, vaikka itselläni ei ollut tuon taivaallista tekemistä kyseisen mellakan kanssa. Minun anarkismini on sitä paitsi erilaista kuin noiden vasemmistorabulistien anarkismi. ”Perusteellisella selvityksellään” viranomainen sai kuitenkin tilaisuuden vakuutella, ettei sen toiminnassa ollut tälläkään kertaa mitään vikaa. Useimmiten viranomaistahot ahdistelevatkin ihmisiä vain siksi, että he koettavat uskotella olevansa ahkeria ja että heillä on siten oikeus virkoihinsa.

Oikeuskäytännöissä ja valitusmenettelyissä on se periaatteellinen

ongelma, että *valtion* mielivallasta voi valittaa vain *valtion* tuomioistuimeen ja *valtion* viranomaiselle. Niiden sijasta pitäisi olla yksityisiä tuomioistuimia. Toimiihan yhteiskunnassamme yksityislääkäreitäkin, eikä kukaan valita, että ne olisivat huonoja. Minun tapauksessani oikeusasiamiehen toiminta antoi näytön siitä, että nykyajan säätyläistä eli virkamiesprofessoria ei voida rangaista. Sen sijaan oikeuksissa tuomitaan jatkuvasti ihmisiä sellaisesta, mikä heissä on aitoa, hyvää ja kaunista.

Oikeusasiamiehen toiminta noudatteli myös sitä viranomaistoiminnan yleistä käytäntöä, että *valitusviranomainen ei koskaan tutki sille toimitetun aineiston, kuten lausuntojen, todenperäisyyttä*. Tästä syystä oikeusasiamies on kerrassaan mitätön toimielin, sillä se antaa ratkaisuja, jotka ovat perusteettomia. Niin tehdessään viranomaiset puhuvat juuri sellaisella varmuudella, jonka vain täydellinen asiantuntemattomuus tuo, ja päätöksiä ne antavat kuin supermarkettien hedelmäpelit. Viranomaisten huono omatunto puolestaan kanavoidaan monimutkaisiin ja vaikutuksettomiin valitusteihin, jotta kansalainen luulisi, että viranomainen suojelee hänen etujaan. Mikäli kansalaisen ja viranomaisen välille puhkeaa konflikti, valitusviranomainen asettuu puolustamaan toista viranomaista, jotta tämä voisi jatkaa kansalaisen pahoinpitelemistä.

Niinpä myös minulle oikeusasiamiehen ratkaisu oli kuin viimeinen savuke teloitustuomiossa. Asiaani käsitelleistä henkilöistä rehtori oli hetero, kansleri oli hetero, oikeusasiamies oli hetero, yliopiston taitava juristi oli hetero, professorit heteroita ja asiantuntijat heteroita: hetero, hetero, hetero, hetero… Jälleen kerran olivat heterot päättäneet meidän asioistamme. Onkin kysyttävä, kuka oli eduskunnan apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt. Vastaus on, että hän on *sota-ajan kuolemantuomioista* väitellyt oikeustieteen tohtori, joka on tehnyt yhteistyötä muun muassa Maanpuolustuskorkeakoulun dosentin, Jukka Kulomaan, kanssa. Tällaista asenneilmapiiriä edustava henkilö laitettiin siis käsittelemään kanteluani – minun, joka kirjoitin vielä anarkismistakin. Luuletteko tämäntapaisten pokerinaamaisten jermuilijoitten välittäneen kenenkään homoseksuaalin asemasta mitään heidän lukiessaan tekstejäni Marskin kasarmeilta sinkoilleiden kipinöiden valossa? Nämä ihmiset ymmärsivät asioitani vielä huonommin kuin niin sanotut asiantuntijat, ja kyseisillä heteroilla oli mitä suurin intressi työntää jokainen valtakulttuurin ruodusta poikkeava yksilö maan rakoon.

Vertauskuvallista on, että Lindstedtiä haastateltiin tuohon aikaan myös Suomen tunnetuimpien julkkisten eli Huhtiniemen vainajien esiin kaivamista koskevassa asiassa. Kun Helsingin Sanomat kirjoitti aiheesta 27.10.2006 jutun, Lindstedtiä oli pyydetty kommentoimaan yleisesikunnan päällikön, kenraali Erik Heinrichsin, käskyä kesäkuun 20. päivältä 1944. Sen mukaan ”ne, jotka kieltäytyvät yksiköihinsä palaamasta, on ammuttava”. Lindstedt puolestaan vastasi tähän yksitotisen kylmäkiskoisesti: ”Itse olen käsitellyt sitä väitöskirjassani useassa kohdassa. Se ei koske

tuomioistuinkäsittelyä, vaan esimiehen oikeutta surmata niskoitteleva alaisensa”. Hän myös jatkoi: ”Se on muistutus siitä, että on olemassa mahdollisuus käyttää aseellista pakkokeinoa kieltäytyjää vastaan.”[545]

Tämä oli todellista Gestapon logiikkaa, mutta epäilemättä ”laillista”. Mielenkiintoista on, mitä tutkija Juhani Tasihin puolestaan lausui samoista asioista *Seura*-lehdessä: ”Jukka Kulomaan ja Jukka Lindstedtin väitöskirjat ovat tutkimuksia siitä, minkälaisen kuvan armeijan johto halusi antaa itsestään, ei siitä, mitä tosiasiassa tapahtui sotavuonna 1944.”[546] Aivan yhtä leväperäisesti olivat asiat myös apulaisoikeusasiamies Lindstedtin ratkaisussa, joka koski omaa asemaani. Jos siis minulle tarjoutuisi tilaisuus toimia sellaisen teloituskomppanian jäsenenä, jonka tehtävänä olisi ampua minua diskriminoineita henkilöitä eikä heidän surmaamisestaan olisi luvassa muuta kuin mitaleja, käyttäisin tilaisuutta epäröimättä hyväkseni. Niin professorien kuin eduskunnan oikeusasiamiehenkin viestinnällisiä ihanteita kuvannee parhaiten sotatuomari Toivo Tapanaisen lause: ”Ne jotka puhuvat ja kirjoittavat, eivät tiedä. Ne jotka tietävät, eivät tee kumpaakaan.”[547]

Mieli ku’ vitusta

Kerrotaan, että Helvetin enkelin ajellessa moottoripyörällään hän päätyi Taivaan portille. Pyhä Pietari totesi silloin, ettei Taivaassa saa olla prätkää, nahkatakkia eikä pitkää tukkaa. Niinpä Helvetin enkeli ajoi hieman sivummalle ja istui puun alle. Kotvasen odoteltuaan hän näki, että Taivaan portista ajoi moottoripyörällä sisään nahkatakkinen mies pitkä tukka hulmuten. Tällöin Helvetin enkeli meni kysymään, miten se oli mahdollista, ja Pyhä Pietari vastasi käsiään levitellen: ”En voi mitään, omistajan poika.” – Eräs toinen tarina puolestaan kertoo, että Taivaan ja Helvetin välille puhkesi kerran oikeusriita, jolloin Pyhä Pietari oli hädissään, sillä hän ei löytänyt omista riveistään yhtään juristia!

Osakseni tullut suhtautuminen on ollut samanlaista mutta sikäli kohtuutonta, että minä en ole ollut hakemassa jumalanvirkaa vaan vaivaista dosentuuria ja puheoikeutta yliopistossa. En haluaisi myöskään haaskata koko elämääni pelkkään itseni ja teosteni tunnetuksi tekemiseen, vaikka vihollisteni taktiikkana onkin ollut se, että Hankamäen pitäisi osoittaa olevansa ”ehdottoman pätevä” eli käytännössä jonkinlainen puolijumala ollakseen oikeutettu edes vähäisimpään virkaan. Mutta saavuttaessaan tuon hän olisikin eläkeiässä!

Minulle olisi riittänyt opetuspalkkioksi se, että olisin nähnyt kuulijoideni silmissä eräänlaisen pilkahduksen, samanlaisen, joka on syttynyt muutamien nuorten miesten katseeseen heidän kuunnellessaan luentojani ja tähän teokseen kirjaamiani muistoja useissa illanistujaisissa ja yksityisissä seminaareissa. Sen sijaan viranomaisten asennoituminen toi

mieleeni vanhan vitsin, jonka mukaan tyranni lupasi kuolemaantuomitulle, ettei teloita häntä, jos ihminen arvaa, kumpi hänen silmistään on lasisilmä. Tuomittu arvasi oikein, jolloin tyranni ihmetteli, mistä tämä saattoi asian tietää. ”No kun olin näkevinäni siinä pienen inhimillisen pilkahduksen”, vastasi tuomittu. Sitä en koskaan itse havainnut noiden virkamiesfilosofien katseessa.

Entä mihin tämä neljännesvuosikymmenen kestänyt dosentuuriprosessi johti? Syyllisiä ei taaskaan rangaistu vaan he etenivät virkaurallaan, jota myös aktiivisesti edistettiin. Eräille oikeuksieni polkemisesta oli myös selvää hyötyä; he kun nauttivat minulta kiistetyistä resursseista. Kritiikkini ja vetoomukseni olivat heidän mielestään pelkkää ”mielikuvitusta”. Herätessäni silloin tällöin kesken menneisyydestä kertovien painajaisunien myös minä toivon, että todellisuus olisi ollut pahoja unia parempi. Kun siis virassa istuva filosofikunta osoittaa minua kohtaan näin karjuvaa myötämielisyyttä, joudun kysymään itseltäni, mikähän hyvä minua tulevaisuudessa vielä odottaa.

Kokonaisuutena yliopisto teki pahan strategisen virheen. Minuun suhtauduttiin kuin johonkin Alpo Rusiin, jota vastaan käytiin oikeutta oikeussalien ulkopuolella. Rusin maine tosin puhdistettiin, ja Suomen Keskusta sekä Martti Ahtisaari pelastivat hänet suurlähettilään virkaan. Minulla tuollaista pelastavaa tahoa ei ole, ja siksi kärsin väkivallan seurauksista yhä. Syyllisten toiminta antaa kuitenkin selvän näytön siitä, kuinka esivaltauskoinen ja byrokratiaan luottava systeemieliitti käy kampanjaa kansalaista vastaan, ja skandaalinkäryn noustessa se luulee voivansa välttää seuraukset olemalla hiljaa vain.

Dosentuurin kiistäminen minulta oli myös eräänlaista ikuiseksi ”lisensiaatiksi” jättämistä. Tunnetuimpia ”ikuisia lisensiaatteja” ovat fenomenologien ja muiden ”kulttuurifilosofeina” pidettyjen keskuudessa olleet Lauri Mehtonen ja Hannu Sivenius sekä edesmenneet Matti Juntunen ja Ilkka Patoluoto, ja samaa hautaa koetettiin kaivaa myös minulle. Ennen vanhaan tuohon kuoppaan haluttiin kaataa nimenomaan eksistenssifilosofit ja fenomenologit, mutta nykyisessä 2000-luvun tiedepolitiikassa, jossa väittelyn kriteereitä on alennettu, lähes kaikki uudet tohtorit ovat verrattavissa entisiin lisensiaatteihin. Niinpä tohtoreita yritetään järjestelmällisesti estää pääsemästä tieteellisesti vaikutusvaltaiseen asemaan eli dosenteiksi. Itse onnistuin väittelemään aikana, jolloin väitöskirjojen hyväksymisellä oli vielä kriteerit eikä tohtoribuumi ollut räjähtänyt käsiin. Juuri tuota tohtoreiden tuottamistapaa arvostellessani olin kuitenkin kusaissut hallinnollisten mobilisaattoreiden tankkiin niin pahasti, että heidän tärkeimmäksi tehtäväkseen tuli estää akateemisen toimivallan myöntäminen filosofille, jota Juha Varto oli luonnehtinut fenomenologisen filosofian kärkinimeksi.

Eräänlaista arvostelukykyisyyttä osoittaa tietysti sekin, että ymmärtää pysyä maisterina. Kunnianarvoisa Søren Kierkegaard, joka ei suorittanut

maisterintutkintonsa lisäksi muita akateemisia opintoja ja joka niin muodoin vietti ikänsä yliopistovirkojen ulkopuolella, kirjoitti *Päättävässä epätieteellisessä jälkikirjoituksessaan* pilkallisesti nimenomaan yliopistojen dosenteista. Hän halveksui akateemiseen pöyhkeyteen hukuttautuvia dosentteja niin, että hän käytti sanaa ”privaattidosentti” eräänlaisena haukkumasanana, joka suomentaja Torsti Lehtisen mukaan on ”kaikesta eksistenssistä vieraantuneen tietämisen ruumiillistuma”.[548] Tämä ei välttämättä ole kateellisen ketun viisautta vaan kielii siitä, että Kierkegaardin tavoin myöskään minä *en menettänyt mitään*. Kukapa noiden kollegojen kiitosta kaipaisi saati kerjäisi, eivätkä asema ja valta koskaan ole kirkastaneet filosofien elämää. Mutta niiden kautta vaikutetaan toki siihen, mitä tietoja ja taitoja *toiset ihmiset* voivat ja saavat opiskella yliopistoissa. Karkotus on siis vaikuttava tiedepolitiikan muoto, jonka hedelmät paljastuvat vasta fraktaalihistorioina tunnettujen vaihtoehtohistorioiden kautta.

Minun, Juha Varton ja Esa Saarisen kohtaamien konfliktien jälkeen suomalaisessa filosofiassa on luonnollisesti nähty myös useita muita virantäyttöprosesseja, joista viimeisimmän muodostivat Jyväskylän yliopistoon perustettujen käytännöllisen ja teoreettisen filosofian professorin nimitykset.[549] Mihinkään niistä ei tosin liittynyt suuria kiistoja, sillä virantäytön motiivit olivat vain muodollisia, eikä merkitystä ollut sillä, kuka analyyttinen filosofi useista samanlaisista hakijoista tehtäviin nimitettiin. Ilmeisesti asiantuntijani katsoivat minun olevan tarpeeksi pätevä ja vaarallinen ilman dosentuuriakin, ja heidän riskikseen muodostui vain se, että ilman virallista asemaa ihmisestä tulee ennen pitkää rooliaan isompi.

Näet saman kuin minä, mutta sinulta puuttuu
rohkeus vetää asioista johtopäätökset.

Sherlock Holmes John Watsonille

FILOSOFIAA PITKILLÄ VALOILLA

Osa tämän kirjan lukijoista saattaa ymmärtää teokseni niin, että Hankamäki on tuota mieltä, koska häntä on kolhittu. Mutta ongelmana ja tämän kirjan aiheena eivät ole vain omat koettelemukseni, jotka tiedeyhteisö haluaa kuitata tietenkin pelkiksi subjektiivisiksi tuntemuksiksi. Niinpä perusteeni näiden asioiden ylöskirjaamiseenkaan eivät ole niiden satunnaiselta ja yksittäistapaukselliselta näyttävässä luonteessa vaan siinä, millä tavoin ne voivat valaista tieteellisen toiminnan yleistä olemusta.

Ristiriita ansioideni ja asemani välillä on ollut raju, rajumpi kuin kenenkään muun. Tiedän toki useita vastaväitelleitä tohtoreita, joille ei ole myönnetty resursseja eikä virkaa. Mutta oma asemani on sellainen, että yhtä jyrkän ja epäoikeudenmukaisen toimintasaarron kohteeksi ei ole

joutunut vielä kukaan muu, ja heidänkin asemaansa koetetaan ”puhdistaa”. Erään esimerkin siitä, kuinka akateemiset kaltoin kohtelut nousevat haudasta vielä vuosikymmenienkin kuluttua, tarjoaa suomenjuutalainen kansatieteilijä Israel-Jacob Schur, jonka väitöskirja hylättiin vuonna 1937 pitäen syynä sen ”kieliasua”. Helsingin yliopiston ”asiantuntijatyöryhmä” jaksoi vielä 70 vuotta myöhemminkin kirjoittaa lausunnossaan, että tarkastuksessa noudatettiin ”hyvää tieteellistä käytäntöä”,[550] vaikka tiedeyhteisö oli jakautunut arvioissaan täysin kahtia, ja Simo Muir -niminen tutkija kirjoitti vastineeksi, että yliopisto asiaa selvitellessään sivuutti syytökset antisemitismistä ja juutalaisten syrjinnästä.[551] Suomalainen yliopistoviranomainen käänsi siis tämänkin maineenpalautusyrityksen vain oman kilpensä killottamiseksi, vaikka nyky-Saksassa ihmisen kunnia olisi varmasti palautettu osana *Vergangenheitsbewältigungia*. Helpompi on siis löytää heinä neulasuovasta kuin saada viranomaiselta tunnustus, että se on menetellyt väärin.

Aivan niin kuin Schurin tapauksen todelliset taustat eivät selviä lausuntojen sanamuotoja vertailemalla, eivät myöskään oman dosentuurihakemukseni hylkäämisen syyt selviä yksityiskohdissa rämpimällä. Kyse oli *arvomaailmojen* ja *symboliuniversumien* kohtaamattomuudesta ja syvistä *maailmankatsomuksellisista* riidoista: vihasta, jonka olemassaolon voin omasta puolestani tuntea nahoissani ja varmistaa tulevaisuudessa tapahtuvia arvioita varten myös teille.

Pahaa palkitaan

Olen joutunut useasti kysymään, minkä, jos minkään, virheen olen tehnyt, ja mistä minua oikeastaan rangaistaan. Miksi muka ansaitsen tämän – tilanteen, jossa minua selvästi vähemmän ansioituneita tyyppejä nimitetään jatkuvasti virkoihin ohitseni ja kaikki toimintaedellytykseni kiistetään sekä jätetään täysin heitteille? Kyse ei voi olla minkään järkiperäisen toiminnan muodosta, mutta filosofista itsehillintää harjoittaen voin tietenkin selittää sitä järkiperäisesti.

Kaikkialla, missä olen liikkunut, olen herättänyt niin sanottua ”pyhää kauhua”, jota Sigmund Freud kuvaili teoksessaan *Toteemi ja tabu*. Vaikka jämeräpartaisen psykoanalyytikon esiin kaivaminen voidaankin helposti leimata kliseeksi, saattaa rauhallinen perehtyminen tähän sosiaalipsykologiseen klassikkoon valaista, miksi jotain ”pyhäksi” koettua asiaa rikkonut henkilö tulee myös *itse* pyhäksi ja rikkomustensa kanssa ikään kuin samaksi asiaksi: tabuksi, joka on suljettava yhteisön ulkopuolelle.

Miksi sitten tiede voi julistaa jonkun ihmisen aivan samalla tavalla kirotuksi kuin muslimit julistivat Salman Rushdien ja myöhemmin myös Muhammedista pilakuvia tekemään uskaltautuneen piirtäjän? Tabusäännöstö syntyy tietenkin heteromiehen suorittamasta isänmurhasta, ja

heteroseksuaalisessa symboliuniversumissa tabut yhdistetään toteemiin, jolle uhrataan ja luetaan loitsuja. Totemismin kautta alkuyhteisöön syntyivät eksogamian ja insestikiellon normit sekä tunteiden ambivalenssi, jonka mukaisesti murhatun isän poismenoa yhtäaikaisesti iloitiin ja surtiin. Totemismin myötä tapahtuva repeytyminen yhtäältä henkijumalien ja toisaalta aineellisen elämän piiriin leimaa edelleen niin uskonnollisen kuin tieteellisenkin ajattelun perustaa, ja tieteissä se vaikuttaa jakona todellisuuteen ja sitä koskevaan tietoon – sekä kokemukseen ja kokemuksia kuvaavaan kieleen. Puhutaanpa hienostuneesti myös ”kartesiolaisuudesta”, jonka psykodynaamiset syntysyyt olen johdellut heteroseksuaalisuudesta teokseni *Enkelirakkaus* ensimmäisessä ja toisessa luvussa.

Koska itse en ole hetero vaan homo, en ole pitänyt heteroseksuaalisen tieto- ja totuuskäsityksen toteemeja jumalinani enkä naiselliseen käsilaukkumalliin perustuvia tabuja ihanteinani. Myöskään oidipaalisella kompleksilla ja isän murhaamisella ei ole sijaa omassa motivaatiorakenteessani. Olen sitä vastoin muotoillut oman homoseksuaalisen tiedekäsitykseni ja filosofiani sekä lausunut heterotieteen olemusta koskevat tulkintani juuri tästä homomiehelle luonteenomaisesta näkökulmastani, samastumatta heterotieteelle tyypillisiin hyväveliverkostoihin. Näin ollen ei liene ihme, että niin sanottu ”tiedeyhteisö” on kokenut vaikeaksi ottaa vastaan ajatukseni ja ymmärtää saati hyväksyä niitä, sillä olen kyseenalaistanut tieteen ja filosofian koko metafyysisen perustan pyrkiessäni osoittamaan sen uskonnollis-primitiiviseksi heteroseksuaalisuuden sublimaatiomuodoksi.

Olen siis rikkonut tabuja, häpäissyt toteemin ja varmasti loukannutkin monia, mutta kaiken tämän olen tehnyt vain tieteen, filosofian ja toisten ihmisten parhaaksi. Monia itseään kunnioittavia tieteenharjoittajia toimintatapani on saattanut jopa houkuttaa, ja voi olla, että osa heistä on kokenut myös kateutta tuon ”rohkeudesta” kiitetyn käyttäytymiseni vuoksi. Useat professorit tuskin toivovatkaan mitään muuta niin paljon kuin vapautumista omien virkakaapujensa painosta: puhumaan asioista ilman tiedeyhteisön kahlitsevaa vaikutusta, suoraan. Koska minä olen tehnyt niin, minusta itsestäni on tehty eräänlainen tabu. Tabusääntöjä rikkonuthan leimataan Freudin mukaan tabuksi itse, sillä hän ikään kuin vaatii seuraamaan omaa käytöstään ja muodostaa siten pelottavan esimerkin muille. Koska tabu näin ollen ”tarttuu” ja pelkkä tekemisissä olokin tabuja rikkoneen ihmisen kanssa saattaa merkitä oman itsen leimautumista, ovat normien rikkomuksista huolestuneet ihmiset halunneet sulkea minut tiedeyhteisön ulkopuolelle. Ja juuri sen vuoksi minusta itsestäni on lopulta tehty eräänlainen isähahmo, joka edustaa tabua ja jonka heteropojat haluavat rituaalisesti surmata, aivan niin kuin he murhasivat Kristuksenkin sovittaakseen oman syyllisyydentunteensa. Mikäli siis maailmassa vallitsee jotain determinismiä, se on toteutunut ”tiedeyhteisön” pakkomielteessä murhata minut.

Kunnon kanssa-alaisia

Entä olenko dosentuuria ja akateemisia virkoja hakiessani toiminut kuin jokin tyhmä tyttö, joka pyrkii laittautumaan tehtäviin ilman perusteita, pelkästä omasta aloitteestaan? Sellaista asennetta tavattaisiin sanoa hybrikseksi eli ylimielisyydeksi, ja selvää on, että kyseisenlaisen itsekunnioituksen aika päättyisi pian. Todellisuudessa hybris merkitsee kuitenkin aivan muuta. Aristoteleen mukaan hybris on sitä, että ihminen koettaa toisia ihmisiä sortamalla parantaa omaa asemaansa ja tuottaa omanarvontuntoa itselleen.[552] Asiat eivät kuitenkaan mene niin, että moittimalla muita ihmisiä huonoksi tulisi itse hyväksi, kuten yliopistoissa tavataan ajatella.

Katson edelleenkin menetelleeni täysin perustellusti ja jopa tylsän tavanomaisella tavalla hakiessani oikeutusta toiminnalleni yliopistoista, ja keskeinen kysymys on, miksi toisten ihmisten oli niin tavattoman tärkeää todistella, ettei Hankamäellä ole pätevyyttä, vaikka monien muiden mielestä on. Kenties he halusivat kohottaa omaa asemaansa kustannuksellani, mikä näkyy siinä, että esimerkiksi Olli Lagerspetz piti hakemukseni hylkäämistä jonkinlaisena saavutuksenaan niitaten sen jopa Internetissä julkaistuun ansioluetteloonsa.

Siinä, missä monet pyrkyrit vaativat ja saivat itselleen korkeita virkoja, he kuukausipalkattuina nälvivät minulle, ettei osakseni kuuluisi edes palkaton dosentuuri. Siten he maksattivat minulla paitsi toimeentulonsa, myös maineensa, ja pyrkivät hyödyntämään Nietzschen tunnettua ajatusta, että vasta, kun heitä itseään on ammuttu, he istuvat lujasti valtaistuimillaan.[553] Kiistojen kärjistyminen yliopistoissa ei ole tietenkään uutta eikä tavatonta, sillä filosofia ei ole perimmältään muuta kuin vallan käyttöä. Asiantuntijavallan olemus puolestaan on sellainen, että jos joku haluaa haukkua toisen ihmisen työt, se yleensä onnistuu, vaikka tuotanto ei ansaitsisi ainoastaan kiitoksia vaan myös palkintoja.

Tämän kirjan luettuaan monet varmaankin kysyvät, onko yliopistofilosofia todella noin leväperäistä, ja he päätyvät vaatimaan filosofialle ”tiukempia tieteellisiä kriteerejä”. Se on kuitenkin täysin väärä lääke tilanteeseen. Filosofia on jo alun perin mielipiteidenvaraista, ja siksi siihen eivät sovi samanlaiset arviointiperusteet kuin erityistieteisiin. Ne vain pahentaisivat asiaa. Kun viranomaisfilosofian peruslähtökohta on sinänsä kieroutunut, se ei tule paremmaksi vain lisäämällä kontrollia ja valvomalla filosofian ”tieteellisyyttä” yhä säntillisemmin. Vastauksen kysymykseen, ”mitä filosofia on?”, pitäisi vaihtua, ja haluaisin sen vaihtuvan sellaiseksi kuin olen kuvannut teoksissani.

Kun Sven Krohnia ja Lauri Rauhalaa kiusattiin ja heille kirjoitettiin puolueellisia lausuntoja, he tyytyivät nielemään harminsa ja väistyivät herrasmiehinä. Sen sijaan vapaa kasvatus on saanut aikaan sen, että asiat

sanotaan nykyään suoraan. Samaan tapaan kuin analyyttiset filosofit ja fenomenologit kirjoittivat omasta tuotannostani keskenään päinvastaiset arviot, niin myös G. H. von Wright ja Eino Kaila kirjoittivat aikoinaan Sven Krohnille räikeän aliarvioivia papereita, kun taas J. E. Salomaa ja Erik Ahlman laativat hänelle pelkästään kiittävät lausunnot.[554] Akateemiseen vallankäyttöön reagoidessaan kulttuurimme on ehkä muuttunut myönteisessä mielessä kärsimättömämmäksi.

Tämän näennäisesti hyväntahtoisen ja suopean ”silloittamisen” aikakaudella, jolloin analyyttiset filosofit haluavat yhdistää ”ranskalaista” ja ”angloamerikkalaista” ajattelua (saaden ehkä tulokseksi kanadalaista filosofiaa), ei kuitenkaan huomata, että konflikti näiden kahden välillä ei lopu, koska se *ei ole tekaistu*. Ristiriita analyyttisen systeemifilosofian ja fenomenologian välillä heijastelee *todellisia* ja *yleisinhimillisiä* vastakkainasetteluja vallankäytön ja filosofialle omistautumisen välillä. Lisäksi se saattaa kertoa myös ristiriidasta, joka vallitsee heterotieteen ja homoseksuaalisen filosofian välillä. Niinpä riitojen alkuperä on sen omille osapuolille tiedostamaton. Huonon omantuntonsa sovittamiseksi nämä heteromiehet uhoavat omissa kaljailloissaan ja ylpeydensekainen syyllisyydentunto takaraivossaan: ”Tein lausunnollani selvää jälkeä siitä, tein tosiaan, kyllä teki hyvää…” Ja muu porukka vastaa: ”Vähän olit ilkee sille, vitsi että on siistii.” Tällä tavoin heterofilosofit ilmaisevat, että filosofia on heille vain kilpailun ja vallan väline. Tosiasiassa he eivät onnistu saavuttamaan edes tuota tavoittelemaansa heteromaskuliinisuutta, sillä heidän käytöksensä on täysin narttumaista: ollessaan nurkkaan ajettuja näillä tyypeillä ei ole muuta mahdollisuutta kuin nostaa kyntensä. Tässä mielessä yliopistot ovat eräänlaisia kenneleitä, joissa odotetaan, että koirat kiittävät isäntiään siitä, kun nämä kurittavat lemmikkejään. Myöskään minun kriitikkoni eivät pelänneet vain omia esimiehiään tai toimeksiantajiaan sinänsä, vaan sitä, miten *heidän itsensä käy tieteellisessä kollektiivissa*, jos he eivät ole samaa mieltä.

Sosiobiologiselta kannalta tilanteessa voisi nähdä myös konkreettisen reviirikiistan, jonka vallitessa vähäisetkin symboliset mielipide-erot riittävät aiheuttamaan suuria erimielisyyksiä. Niin sanotun ”pienten erojen politiikan” mukaisesti hyvin samanlaisten ryhmien välille syntyy suuria erimielisyyksiä juuri siksi, että ne ovat niin lähellä toisiaan ja kokevat erottautumisen tärkeäksi sen sijaan, että ne tunnistaisivat oman minuutensa toisessa ja toisen ihmisen omassa itsessään. Koska oman minuuden säilyttämispyrkimys puolestaan on psyykkinen perusprosessi ja koska ihminen haluaa omalla inherentillä eli itselleen luonnollisella, vaistonvaraisella ja sisäänrakennetulla tavallaan pitää kiinni omasta itsemääräämisoikeudestaan ja minuudestaan, nämä ”pieniksi eroiksi” väitetyt erotkaan eivät ole loppujen lopuksi tekaistuja eivätkä niiden merkitykset ole kumottavissa. Sen sijaan ne paljastuvat suuriksi todellisiksi eroiksi, sillä niiden kautta ratkotaan elämän ja kuoleman kysymyksiä.

Filosofian korruptoituneisuus

Miten sitten asiat ovat Suomen tasavallassa, joka yliopistoiksi kutsuttujen prikaatialueiden takapihoilta jatkuu kohti pohjoista ja itää yhtenä metsistä ja vesialueista muodostuvana merenä? Kansainvälinen tutkimuslaitos Transparency International on toistuvasti mitannut Suomen ”maailman vähiten korruptoituneeksi maaksi”, mutta tosiasiassa väite ei pidä paikkaansa. Syy on se, että Suomessa taloudellista (ja siten mitattavissa olevaa) korruptiota ei ensinkään *tarvita*, vaan virkamiehet toteuttavat sekä toisten virkamiesten että taloudellisen vallan toiveet muutenkin.

Toinen syy rahalahjusten puuttumiseen on yhtä ilmeinen. Samaan tapaan kuin kidutus ei ole Suomessa fyysistä vaan henkistä, ei korruptiokaan muodostu lahjonnasta vaan sosiaalisen pääoman vaihdosta ja salaisista kädenpuristuksista, joiden vuoksi ihmiset saavat eriarvoistavan kohtelun, ja virkamiestä pidetään aina oikeassa olevana. Juuri tällainen korruptio on pahinta, sillä se ei ole pohjimmiltaan rikoslaillista vaan moraalista, ja se on rakennettu systeemin sisään. Virkakoneiston oma *olemus* ja lojaalius ylemmälle viranomaiselle ovat tällöin juuri tuota virkamieskunnan korruptoituneisuutta. Tämän järjestelmän vallitessa virkamies puhdistaa omantuntonsa kiistämällä haluavansa *tietoisesti* loukata ketään; hänhän vain noudattaa lakeja ja enintään kokeilee, yltääkö hän tuntemaan toisia ihmisiä kohtaan enää *mitään*, edes tuota omat sisälmyksensä täyttävää vihaa.

En tietenkään alennu pitämään filosofian piirissä saamaani kohtelua ensisijaisesti lainvalvontaongelmana, vaan pidän sitä eettisenä ongelmana. Niinpä filosofian ja tieteen piirissä toimivia viranomaisia voidaan arvostella juuri edellä selitetystä henkisestä korruptoituneisuudesta. Tässä ilmapiirissä professorin valitsema asiantuntija on eräänlainen ”maksettu todistaja”. Samaa mieltä olevat professorit käyttävät prosesseissa omia oppilaitaan tai asianosaisia, mutta erimielisen ihmisen ei sallittaisi puuttuvan sormellaankaan häntä itseään koskeviin kysymyksiin. Näin tehdessään tieteen virkamiehet oikeastaan *pakottavat* ihmisen puolustamaan itseään, jolloin hänestä onkin helppo lavastaa ”asiantuntija omissa asioissaan”. (Toisaalta tuota ’asiantuntemusta omissa asioissa’ voitaisiin pitää myös mitä *syvällisimpänä* asiantuntemuksen muotona, kun taas riippumattoman mielipiteen voi sanoa vain sellainen, joka ei tiedä mitään tai jota asiat eivät edes kiinnosta, ja siksi sillä ei ole mitään arvoa.)

Sellaista virkamiesfilosofia, joka tahallisesti sulkee silmänsä omalta puolueellisuudeltaan, leimaa suuripiirteisyys pienissä asioissa ja pikkumaisuus suurissa asioissa, ja se on myös hänen vallankäyttönsä metodi. Sen sijaan tieteen ja filosofian pitäisi olla älyllistä, ja siksi koko yliopistotoiminnan alistaminen lainsäädännölle on perin juurin typerää. Lailla

pamputtamiseen ajaudutaankin juuri viranomaisvallan oman umpimielisyyden vuoksi. Ongelmien alkujuuri on siinä, että yliopistollisissa yhteyksissä filosofiasta tehdään ”valtion tavara”. Valtiollisessa tehtaassa valmistetut tuotteet eivät ole kuitenkaan yksityisten valmistamia parempia, ja sekundaa syntyy, kun filosofiastakin tehdään byrokratian uhri.

Viranomaistoiminnan oikeutuksen sanotaan usein perustuvan siihen, että kansalaiset ovat voineet päättää politiikan suunnasta vaaleissa, jolloin väite kiertyy kehälle. Vaaleissahan ei voida äänestää asiakysymyksistä lainkaan, vaan niissä valitaan vain henkilöitä. Professorien ja muiden virkamiesten nimittämisestä taas ei voi kukaan päättää edes vaaleissa! Valtion viranomaisten toiminta onkin nyt niin ”demokraattista”, että jos tuohon toimintaan *voisi* vaikuttaa äänestämällä, äänestäminen kiellettäisiin todennäköisesti lailla.

Oikeusvaltioissa tuomarien ja oikeusistuinten halutaan takaavan turvan myös valtiota itseään vastaan, ja siksi tuomiovalta on pyritty pitämään erillään hallitusvallasta. Lisäksi katsotaan, ettei minkään viranomaisen tehtävistä sinänsä voida johdella hänelle lankeavaa toimivaltaa. Esimerkiksi poliisi ei voi vähentää kansalaisvapauksia, ellei siihen ole nimenomaista valtuutusta, ja siksi poliisin katsotaan toimivan samoilla oikeuksilla kuin muidenkin kansalaisten. Sen sijaan yliopistollisissa yhteyksissä vallankäyttö voi olla täysin despoottimaista: kun on professori, voi tehdä mitä tahansa, sillä nimenomaista valtuutusta ei tarvita, vaan oma mielipide riittää. Yleistoimivalta johdellaan tällöin pelkästä asemasta, eikä väitteisiin vaadita perusteluja. Juuri siitä syystä filosofian muuttuminen viranomaisfilosofiaksi kumoaa filosofian oman olemuksen. Yliopistojen myöhempi muokkaaminen muodollisesti yksityisiksi julkisoikeudellisiksi yhteisöiksi ei ole parantanut mitään, mutta se on tuonut lisäriesaksi markkinatalouden lait tehden yliopistolaitoksestamme Kiinan kansantasavallan tapaista ”kapitalismia kommunismissa”.

Kuka minä olen?

Kirjani lopuksi koetan selvittää erästä henkilökohtaista mutta samalla myös yleisinhimillistä kysymystä: ”Kuka minä olen?” Oman apriorisen (eli transsendentaalisen) minuuden tavoittelu on yleisinhimillisesti katsoen eräänlaista sipulin kuorimista, eikä kysymyksen tähän osaan voida siten vastata. Minuus vain *on olemassa* havaintojemme ja kokemustemme lähtökohtana ja kantajana. Koska kokemusten kautta kehittyneessä *persoonallisuudessa* puolestaan on aina osia toisista ihmisistä niin kuin toisissa ihmisissä on osia meistä itsestämme, kääntyy kysymys minuudesta sen kuvailemiseksi, *minkälainen* minä olen.

Ystävistäni ymmärtäväisimmät ovat koettaneet joko osoittaa hyväntahtoisuuttaan tai lievittää järkytyksiään koettamalla langettaa minulle

jonkinlaisen narrin roolin. Se on kaiketi myöhemmin tullut myös osaksi persoonaani. Vaikka kyseinen rooli ei puekaan minua hyvin eikä se vastaa todellisuutta, olen siitä ylpeä, sillä se on palvellut tarkoitustaan. Tämän maailman ihmiset ovat nimittäin kahdenlaisia hulluja: hauskoja hulluja ja vakavia hulluja, ja vain vakavat ovat vaarallisia. Narrina olen puolestani ollut niin vakavasti otettava, että olen vaivautunut paljastamaan hullujen ilveet. Huolestuttavaa onkin yhteiskunnassamme levinnyt uusvakavuus ja tosikkomaisuus, joiden vuoksi myös narreilta on alettu vaatia sitä, että narrit ovat *itse* hauskoja ja huvittavat toisia ihmisiä omalla klovnimaisuudellaan. Sellainen narri on kuitenkin vain lasten viihdyttämiseen sopiva sirkusnarri. Sen sijaan hovinarrin tehtävä ei ole naurattaa omalla itsellään, vaan hänen tehtävänsä on saattaa toiset ihmiset naurunalaisiksi paljastamalla heidän arvohierarkiansa ja osoittamalla heidän itsekunnioituksensa kestämättömäksi.

Miksi sitten olen katsonut kyseisen roolin soveltuvan tarkoituksiini? Kuten jo ensimmäisessä päivänvalon nähneessä painokirjoituksessani totesin, "nauru on ase, jonka edessä maailman teloituskomppaniat vapisevat".[555] Tätä ajattelutapaa seuraten olen halunnut pakottaa toiset ihmiset oman mielensä syvänteisiin pelkästään hyvää hyvyyttääni: jotta he voisivat kohota *ylöspäin*. Olen myös halunnut korventaa pois kaiken poliittisen korrektiuden, jotta ihmiset voisivat nähdä sen, mikä elämässä on todellista ja elämisen arvoista. Ilman todellisuuden kohtaamista ei filosofiasta nimittäin tule mitään.

Minulla on tietysti ollut omat esikuvani ja opettajani. Muutamat minulle läheiset filosofit, kuten Platon, Nietzsche ja Heidegger, ovat tulleet osaksi julkista persoonaani, ainakin hetkeksi. Heidän ilmeinen epäsovinnaisuutensa ja oppineen gurun luonteensa on ollut vaarassa sulkea myös minut omaan maagiseen kehäänsä. En ole kuitenkaan halunnut yhdenkään heistä olevan minulle sellainen naamio tai maski, jollaisia he ovat olleet epäitsenäisille filosofeille sekä niille, jotka haluaisivat nähdä minunkin ajatteluni vain marginaalisena toisten esimerkin jäljittelynä tai muiden mielipiteiden esittelynä. Näihin filosofeihin tutustuminen onkin vastannut minulle pelkkää ajokortin saamista, ja kiinnostavaa filosofiassa on se, mitä ihmiset *itse* tekevät. Klassisiin filosofeihin tukeutumalla olen pyrkinyt tunnustamaan vain sen, että jokaisen aidon filosofin pitää myöntää olevansa omaa aikaamme huomattavasti pitemmän sivilisaation perillinen, kun taas tämän kaiken kiistävä postmoderni ideologia on hajoamassa taivaan tuuliin.

Entä sitten onnistumiseni ja epäonnistumiseni? Kouluaikoinani en halunnut vastata opettajieni kysymyksiin *alistuvasti* enkä puhunut kuin heterot, joiden maailmasuhdetta leimasi pelkkä reagoiminen. Maailmankatsomustemme välillä vallinnut ero oli raju: minä olen homoseksuaali, filosofi ja "melkein mystikko". Rakastan hiljaisuutta, kirjallisuutta ja omaehtoisuutta. Sen sijaan muut olivat heteroita, ja he pitivät toiseuden-

varaisuudesta, jääkiekosta, riippuvuudesta ja kansainvälisestä vouhotuksesta. Siksi en puhunut mielelläni heille mitään. Sen sijaan minulla oli tapana valita kivi, laittaa se alasimen päälle, ottaa metallinen vasara ja takoa niin kauan, että kivi oli jauhona, eikä siitä ollut mitään jäljellä. Tämän jälkeen otin toisen kiven ja taoin sitä niin kauan, että sekin oli tohjona, ja samaa metodia olen soveltanut eri asiakysymyksiin myös myöhemmin.

Aivan vastaavasti tiedeyhteisö on kuluttanut kanssani giljotiinin terää, vaikka ihmisenä olenkin osoittautunut juuri sellaiseksi lohikäärmeeksi, joka kasvattaa menetetyn pään tilalle kaksi uutta. Pitää ehkä paikkansa, että kirjani ja muut tekstini ovat olleet eräänlaisia panssarintorjunnan onteloammuksia laukaistuina kohti filosofian laitosten kylkirautaa, mutta silti kukaan ei ole koskaan väittänyt, ettei röyhkeä ja paikoin teräväksikin kehuttu kieleni, jolla olen paljastunut ihmisiä ja ilmiöitä niiden kaikessa alastomuudessaan, olisi ollut oikeassa. Kenenkään ei myöskään pitäisi tuntea tyytymättömyyttä tämän kirjani vuoksi, sillä ihmiset ovat voineet itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Katsonkin onnistuneeni nietzscheläisessä pyrkimyksessäni käyttää ihmisiä ”vahvoina suurennuslaseina”, joiden kautta saadaan esiin se, mikä tieteenharjoittajien asenteissa on vialla. Esitykseni on siis tosi, johdonmukainen ja selkeä, joten en ihmettele, vaikka se loukkaisi kaikkia. Toisaalta katson, ettei sellaista mieltä, joka antaa kirjani loukata itseään, voi kukaan enää parantaa.

Asemani julkisuudessa on puolestaan ollut niin hämärä, että muutamat ovat erehtyneet epäilemään, onko nimeni salanimi, jonka takana piileskelee joku kuuluisuus. Näkemyksiini ei ole paljoa viitattu, ja kyllähän olisikin ollut melko arveluttavaa vedota keneenkään sellaiseen, jota ei ole virallisesti olemassa, eli jolla ei ole näkyvyyttä mediassa. Toisaalta monet ihmiset ovat tunteneet minut henkilökohtaisesti, vaikkakin pinnallisesti, mutta ulkopuolisille tahoille he ovat kiistäneet minua tuntevansa (kukapa viisas haluaisi omaa nimeään esille ”erimieliseksi” väitetyn ihmisen yhteydessä?) Osa julkisuuspaitsiostani selittynee sillä, että aina kun joku toimittaja uteli minusta taustatietoja kollegoiltani, nämä ehättivät minun ja median väliin ”varoittaen” etukäteen siitä, kuinka paha ihminen Jukka Hankamäki on, ja koettaen siten estää asioideni kertomisen julkisessa sanassa. He eivät kuitenkaan ottaneet huomioon maineen todellista olemusta: kuuluisuuden ideahan on siinä, että ihminen tunnetaan, *vaikka* hän ei näykään joka päivä tiedotusvälineissä. Sen sijaan se, että filosofit ovat nykyisin olemassa vain julkisuuden kautta, kertoo samasta viihteellistymisestä, joka on kohdannut niin taidetta, politiikkaa kuin uskontoakin.

Niin sanotut akateemiset asiantuntijat sekä prosessien muut osapuolet ovat joka tapauksessa aiheuttaneet minulle vuosien mittaan hirveää tuskaa, kärsimystä, ahdistusta, pelkoa, pahaa oloa ja taloudellisia painajaisia sekä juuri sen kaltaista hyvinvointia, josta voi päästä nauttimaan

Neuvostoliitossa. Joten mitä yleistä merkitystä tällä kaikella sitten on? Erään lukijoita kiinnostavan pohdinnan aiheen saattaa muodostaa se, onko mahdollista, että puolen tiun verran filosofianprofessoreita voi olla kanssani eri mieltä? Vastaus kysymykseen on erittäin ystävällinen ”kyllä”. Se osoittaa, miten yksipuolista professorien nimittäminen virkoihin on ollut ja kuinka heidän päätään puristava fimoosi ahdistaa heidän ajatteluaan. Toisen kiinnostavan kysymyksen muodostaa se, onko näkemyksiäni kannattanut *kukaan*, sillä ajatukseni hylkäsivät sekä heteromiehet että feministit. Tähän kysymykseen on vastattava, että me korkealla testosteronitasolla varustetut homomiehet emme voi näköjään lainkaan menestyä tieteiden piirissä, mikäli emme myönny heteroiden määräysvaltaan tai hakeudu naisten hameenhelmojen alle. Viranomaisten toiminta osoitti, kuinka homoseksuaalinen yksilö voidaan piiskata pois akateemisista työpaikoista ja miten meistä tehdään edelleenkin henkipattoja, jos kerromme ajatuksistamme vapaasti. Esimerkiksi dosentuuriprosessissa ei hylätty vain hakemustani vaan minut itseni, ja totuus oli taaskin vastoin lakia.

Minulla on ollut elämässäni lähinnä yksi heikkous, mutta siinä tehtävässä eivät ole toimineet sen enempää miehet kuin naisetkaan. Olen ilmeisesti ottanut asiat aina liian tosissani. Mikäli en olisi omistautunut tavoitteilleni, olisin voinut päästä professorien suosikiksi ja tieteelliselle uralle. Olisin saattanut voittaa osakseni myös paljon rakkautta, enkä olisi ollut ”esteenä itselleni”. Mutta olen mieluummin tehnyt työni ja kirjoittanut filosofiani valmiiksi. Muodollisesti epäonnistuneena olen onnistunut filosofisesti, toisin sanoen kaikessa siinä, missä olen halunnut – mikäli nyt mitään onnistumisen kriteeriä voidaan asettaa.

Heterot kadehtivat minua, koska minulla ei ole perhettä. Homot ovat minulle kateellisia, koska minulla on nuori poikaystävä, joka sanoo rakastavansa minua, enkä tarvitse vähemmistöliikkeen avokätistä sääliä. Professorit kadehtivat minua, koska minulla ei ole virkaa eikä minun tarvitse noudattaa kuria. Alikvalifioituneet tieteenharjoittajat puolestaan kadehtivat minua töideni vuoksi ja kauniit ihmiset syystä, jota en tiedä. Köyhät ovat minulle kateellisia, koska tulen toimeen, vaikka minulla ei ole omaisuutta, ja rikkaat samasta syystä. Olenkin usein sanonut, että minulla on yhtä paljon maata ja rahaa kuin cherokee-intiaanilla, mutta aarteeni on vapaus. Kiitän sen vuoksi kaikkia kollegojani taloudellisten huolien tuottamisesta tutkimuksilleni, sillä elämäni on kerta kaikkiaan niin filosofiantäyteistä, että ilman rahahuolia en olisi pystynyt hetkeksikään irrottamaan ajatuksiani minulle tärkeän filosofian piiristä. Vaikka siis virkamiehet kumittaisivat nimeni pois kaikista filosofimatrikkeleista, joita maa päällään kantaa, he ovat kiistäneet minulta jo niin paljon tutkimustukea, että ennen pitkää pääsen tuolla summalla Guinnessin ennätystenkirjaan.

Mutta vakavasti puhuen – ja minähän puhun aina vakavasti – on

kuitenkin vaikea sanoa, mikä omassa pilkallisuudessani, negatiivisuudessani, itseironiassani ja synkkyydessäni on ollut ympäristön tuottamaa, vai johtuuko kohtalonomainen suhteeni ympäröivään maailmaan vain omasta itsestäni. Monet ihmiset ovat sanoneet nähneensä minussa jotain: ikään kuin ylläni olisi outo aura, joka sykkii yhtä aikaa sekä melankolista ja tummaa vangitsevuutta että säkevöivää iloa ja voimaa. Siihen on saattanut liittyä tiettyä kyynistä todellisuudentajua, ja nämä piirteet ovat varmasti näkyneet asennoitumisessani itseeni. Monet ihmiset ovat sanoneet, että filosofisten näkemysteni puolesta minulla on ollut ulottuvillani koko maailma, mutta olen jättänyt sen poimimatta, kuin helmen simpukkaan tai kirsikan oksaansa – ja tämän olen tehnyt pelkästään filosofisista sekä omalle ajattelulleni omistautuneista syistä.

Ajatusteni tuottaminen ei olisi ollut kerta kaikkiaan mahdollista ilman vetäytymistä omiin oloihini ja vuosien viettämistä vuorilla. Kenties olen tällä tavoin halunnut paitsi suojella itseäni, myös karttaa sitä turhamaisuutta, joka leimaa kaikkea virallista filosofiaa. Joka tapauksessa erakoituminen on kaiken aidon syvällisyyden ja oman itsen tuntemisen ehto, ja minusta tuntuu, että mitä kauempana toiset ihmiset ovat minusta, sitä lähemmäksi pääsen todellisuutta ja itseäni.

Kirkastuminen

Käsitykseni mukaan maailma koostuu vastoinkäymisistä sekä niihin liittyvistä tuskan ja säälin vaihteluista. Kaikki ihmiset ja muut elolliset luontokappaleet kokevat tuskaa kivun, sairauden, vanhenemisen, epäonnistumisten, pettymysten, kodin ja varallisuuden menetysten, rakkauden, erojen ja olemassaolon itsensä vuoksi. Muiden ihmisten mahdollisuudet liittyvät säälin eli myötätunnon osoittamiseen. Se vähä, mitä he voivat asioille tehdä, rajoittuu todellakin siihen. Jonkin ajan kuluttua he itse ovat tuskissaan ja säälin mahdollisia kohteita. Ja tätä elämisen kokonaisuutta yhdistää vain se, että maailma yleensäkin koostuu vaikeuksista. Ne puolestaan näyttävät ainoastaan pahenevan sekä yksilöiden elämässä että maailmanlaajuisesti. Siksi en lainkaan ihmettele niitä, joiden ainoaksi suhteeksi todellisuuteen muodostuu viha. Ulkomaailma on paha, ja se on petosta sekä hyödyksi käyttämistä täynnä.

Usein sanotaan, että ei pitäisi vihata. Mutta entäpä jos ainoa tunne, *jonka maailma herättää itsessä* ja *jolla se asennoituu itseä kohtaan*, on juuri viha? Viha on silloin välttämätön seuraus todellisuuden olemassaolosta sinänsä, joka on jatkuvien vastoinkäymisten sarja. Siksi en ihmettele myöskään niitä ihmisiä, jotka aloittavat aamunsa polvirukouksella ja anovat vihollisilleen nopeaa mutta tuskallista kuolemaa. He kokevat sen ehkä hyväksi, ja koen heitä kohtaan juuri sitä sääliä, jolta he ovat itse jääneet paitsi mutta jota hekin voisivat osoittaa vastustajiaan kohtaan

jättämällä tuomion Jumalalle tai Perkeleelle sekä armahtamalla heidät siten omalta väkivallaltaan. Viha on heille ainoa mahdollisuus kokea oikeutta ja vapauttaa itsensä kaltoin kohtelun taakasta, ja kuten todellinen vapaus aina, tulee tämäkin inhimillinen oikeus lunastetuksi sellaisten äärimmäisten tekojen kautta, jotka uhmaavat korkeinta normia.

Pimeydellä ja synkkyydellä on ollut oma osansa filosofiani sisällöissä. Historiallinen matka kohti negatiivisuudesta ja ristiriidasta kohti iloista ja myöntävää ajattelua on epäonnistunut ainakin sikäli, että siitä on tullut pelkkä todellisuuden kylkeen kasvanut pahka, ja aidoimmaksi iloksi on osoittautunut vahingonilo, aivan niin kuin älyllisyyden merkiksi on vakiintunut vain asioita ulkoapäin havainnoiva ironia. Jos maailma olisi hyvä, filosofiakin voisi ehkä olla konstruktiivista: rakentavaa, kehittävää ja edistävää, kuten amerikkalainen pragmatismi. Koska maailma on kuitenkin mätä, siitä seuraa, että filosofian pitää olla kritiikkiä ja epäilyä sekä ihmisen pimeän puolen tunnustamista. Vain siten filosofia pääsee totuuden jäljille. Samalla tavoin filosofit pääsevät oman itsensä jäljille ja voivat tulla omaksi itsekseen. Ilman filosofiaa, ilman ihmisen pimeän puolen tuntemista ja akateemisen rationalismin ymmärtämistä pelkäksi vallankäytöksi, myös me todelliset filosofit olisimme kuin yliopistojen virkamiehet: pelkkiä yniseviä tylsimyksiä. Ja köyhyys on hinta, joka meidät pakotetaan omaehtoisuudestamme maksamaan. Voittona puolestaan on se, että meitä vapaampia filosofeja ei ole. Kuten kaikki maailman parhaat ihmiset, myös me olemme uhattuina juuri siksi, että olemme riippumattomia ja vapaita.

Ihmisen sivistyneisyyttä osoittaa tietenkin hänen kykynsä olla huomaamatta toisten vikoja tai olla mainitsematta niistä edes silloin, kun ne ovat ilmeisiä. Älyllisyydestä puolestaan todistaa kyky puuttua niihin. Ihmiset ovat kautta aikojen suhtautuneet toisiinsa pikemminkin älyllisesti kuin sivistyneesti, ja tämä näkyy tieteen virkamiesten lumoutumisessa omista kyvyistään sekä heidän halussaan osoittaa omaa intellektuaalisuuttaan. Myös minä olen ollut enemmän älyllinen kuin sivistynyt.

Kysymykseen siitä, kauanko aion elää tämän elämäkertani jälkeen, vastaan että niin kauan, kuin minulla on jotain annettavaa – tai jotain saatavaa elämältä. Yliopistossa minusta tehtiin maalitaulu, johon ajateltiin voitavan töhriä mitä vain. Jos menet kauppaan ja haluat ostaa kynän, huomaat että siellä on kynätelineen vieressä pieni lehtiö, ja myyjä sanoo: ”Kokeile sitä tohon.” Juuri niin toimivat kaikki ne, jotka halusivat kokeilla, miten paljon Hankamäki sietää vittuilua ja kuinka paljon ihmistä voidaan lyödä ilman, että hän vapaaehtoisesti poistuu maailmasta. Asiaa lieventää vain tosiasia, että jossain sekin puu jo kasvaa, josta heille ruumisarkku tehdään.

Kun Nelson Mandela astui ulos kivisestä sellistään kahdenkymmenenseitsemän vankeudessa vietetyn vuoden jälkeen, hän ei puhunut kostosta vaan rauhasta ja sovinnonteosta ihmisten kesken. Kuinka suurta itse-

hillintää se onkaan häneltä vaatinut! Häntä helpotti vain tieto, että ellei hän niin tekisi, koko maa ajautuisi verilöylyyn. Niinpä en tulkitsekaan hänen tekoaan sankaruudeksi vaan poliittiseksi pragmatiikaksi, jonka tehtävänä oli estää laaja väkivalta. Minä puolestani en tee oikeuksiani polkeneiden kanssa sovintoa koskaan. En myöskään vetäisi heitä ylös avannosta, jos he huutaisivat apua, enkä pyytäisi heiltä apua, jos itse olisin uppoamassa pulaan. Toisaalta en myöskään syytä heitä. Asemassani oleva ihminen voi lähteä vain siitä periaatteesta, että en vihaa enkä tuomitse minua sortaneita. Jos jonkun henkistä tilaa parantaa se, että hän haukkuu minua epäoikeudenmukaisesti, miksi en hänelle sitä iloa soisi, vaikka nämä piruparat tulevatkin lyöneiksi kallonsa pahan kerran seinään? Sen sijaan kiitän niitä ihmisiä, joita olen pystynyt ajatuksillani puhuttelemaan, ja siltä varalta, että jotkut ihmiset tahtovat palkita itsensä omien menestystensä johdosta, suositan että he ottaisivat etuoikeudekseen lukea kirjojani.

Kriitikkoni saattavat ajatella, että olen käsitellyt teoksessani vain tiedepoliittisia kysymyksiä, mutta uskon, että tällä aikalaiskriittisellä analyysillani olen osoittanut jotain olennaista *tieteellisen toiminnan luonteesta* sekä auttanut lukijaa arvioimaan sitä, mitä *filosofia sinänsä on*. Omasta mielestäni filosofian 2000-luku olisi ollut täysin pimeä, jos ei olisi ollut periaatteellisesti eri mieltä olevia yksilöitä. Pohjimmiltani en siis paheksu sitä, että myös oma elämäni on ollut skandaalinkäryistä. Ajatelkaa, kuinka köyhää menneisyys olisi, jos ei koskaan tapahtuisi mitään: ei olisi ollut Lapulaisoopperaa, Jumalan teatteria eikä New Yorkin terrori-iskua. Ihmiset ainoastaan heräisivät aamuisin, kävisivät työssä ja menisivät koteihinsa nukkumaan. Tällöin ei olisi historiaa eikä mitään, mistä kerrotaan tarinoita. ”Uppoamattomasta” Titanicista ei olisi ilman haaksirikkoa tullut koskaan kuolematonta, vaan se olisi jäänyt ainoastaan uppoamattomaksi, jollaisia on suurin osa muistakin laivoista.

Parhaimmillaan filosofinen kirjoittaminen on keskustelujen katkaisemista ja aloittamista sekä vastustamaan asettumista. Me, jotka aiheutamme häiriöitä systeemeissä, puutumme asioihin näkökulmasta, joka on ainoastaan omamme. Minulle tämän kirjan kirjoittaminen on ollut eräänlaista ajattelutilan luomista, ja ajattelutilaa puolestaan ei ole, jos filosofoi lähellä valtaa. Niinpä en ole noudattanut tavanomaista ahdistuksen, masennuksen ja seestymisen kaavaa, joka on tyypillinen itsesäälin ja itsetehostuksen rajalla piehtaroiville julkkiksille, heille, jotka taituroivat freudilaisen *acedian* ja Jobin kirjan välimaastossa. Minun elämäni on ollut koko ajan samanlaista: tasapainoista. Hämmästyttävällä tavalla se ei ole muuttunut miksikään edes kovimpien lyöntien edessä, vaikka periaatteessa minulle olisi voinut tapahtua mitä vain. Mutta elämäni on muuttanut jonkin verran minua itseäni: olen alkanut nähdä selvemmin. Vaistoni ovat kehittyneet, ja näen nykyisin kuin suuren kukkulan laelta useiden kilometrien päähän sekä aavistan ihmisten ajatukset puolesta

sanasta, kaukaa. Olen alkanut kirkastua.

Entä mitä filosofia on tältä pohjalta ymmärrettynä? Useista epäilyistä huolimatta filosofia sinänsä ei ole missään kriisissä erityistieteiden niin sanotun kehityksen johdosta, sillä filosofian piirissä käsitellään asioita, jotka sisältyvät ihmisyyteen itseensä. Ne siis syntyvät ihmisenä olemisesta, ja maailma ikään kuin pakottaa jokaisen ihmisen ottamaan niihin kantaa. Tällaiset kysymykset koskevat esimerkiksi elämän merkitystä, mielekkyyttä ja arvoja, hyvää elämää, politiikan päämääriä, jumaluutta ja kuolemaa. Filosofia siis seuraa elämän olemuksesta. Tällöin ei ole merkitystä sillä, mitä jokin reaalitiede, kuten biologia, psykologia tai aivotutkimus, asioista sanoo, kun erityistieteissä ei kuitenkaan voida eikä edes haluta vastata tämän tyyppisiin kysymyksiin. Samasta syystä filosofia ei ole tiedettäkään.

Myös omat käsitykseni filosofiasta ovat olleet paitsi kiisteltyjä, myös vallankumouksellisia, ja näin sanoessani en halua väittää, että niillä itsellään olisi jotakin valtaa, vaan sananmukaisesti siihen, että olen halunnut kumota valtaa. Antiikin aikoina filosofit puhuivat vielä *asioista*, ja tämän mukaisesti esimerkiksi Aristoteles luokitteli todellisuuden. 1800-luvulla tapahtuneen tietoteoreettisen kumouksen jälkeen filosofiassa ei enää keskusteltu niinkään asioista itsestään vaan siitä, mitä tai minkälaista toimintaa filosofia sinänsä on. Esimerkiksi Heideggerin mielestä filosofoiminen oli metafysiikkaa, ja Foucault'n mielestä filosofia oli vallan käyttöä. Mutta Hankamäki päätyi siihen, että filosofia on sublimoitua homoseksuaalisuutta, jonka lähtökohta on samaa sukupuolta olevien ihmisten kehollisesti ja kokemuksellisesti yhteisessä merkitysten muodostumisessa ja vastaavuudessa ihmisen henkisten pyrkimysten, kuten filosofian ja uskonnon kanssa. Tältä pohjalta rohkenen väittää, että ajatusteni painoarvo ylittää monien filosofian historiaan kirjoitettujen käsitysten merkityksen, ja katson, että juuri filosofian ja homoseksuaalisuuden yhteenkuuluvuutta koskevan tunnustamisen kautta koko henkinen elämä voi nousta uudelle tasolle – samoin filosofia.

Vähin, minkä haluaisin niin vihollisilleni kuin ystävillenikin antaa, on näkemys, ettei elämää sen enempää kuin filosofiaakaan pitäisi ajatella pohjimmiltaan ”oikeana” eikä ”vääränä” vaan tienä – ja että on eri asia pelkästään tuntea tie kuin kävellä sitä pitkin. Sen sijaan kokemieni konfliktien myötä on tullut osoitetuksi, että analyyttinen systeemifilosofia ei ole muuta kuin homoseksuaalisen rakkauden kieroutunut muoto. Se edustaa heteroseksuaalista vallankäyttöä, jota tässä kirjassa on sanottu heterotieteeksi. Heterofilosofiaa taas ei ole olemassakaan, vaan sitä sopii nimittää paremminkin hetero”filosofiaksi”. Niinpä minuun kohdistettu syrjintä ei ole ollut muuta kuin heterotieteen ja homofilosofian välisen ristiriidan ikuista toistoa, joka vaikuttaa arvo- ja symbolirakenteiden kautta. Homoseksuaalisen ihmisen nimittäminen filosofinvirkoihin on haluttu estää, sillä on aavistettu, että homous ja filosofia ovatkin

perimmältään yhtä ja samaa ja tukevat toisiaan niin, että homon ollessa filosofina hänen asemansa ja valtansa olisi heteroiden mielestä ”aivan liian suuri”. Yliopistovuosieni tärkein opetus minulle itselleni on, että vaikka tieteen ja yhteiskunnan perusta onkin mielivaltainen, voimme onnistua tekemään *omasta elämästämme* loistokasta.

Synnittömiä sieluja on vaikea hallita.

Piru pappina

8. *Epilogi: Mitä on tieteellinen valta?*

Mitä enemmän ihminen vanhenee, sitä lähemmäksi menneisyyden tapahtumat tulevat suhteellisesti. Nuorena oli helppo ajatella, että 1800-luvun päättymisestä oli kauan, kun oma ikä alitti viidesosan sen jälkeen kuluneesta ajasta. Keski-iässä huomaa, että oma elämänkaari muodostaa jo lähes puolet Nietzschen kuolemasta alkaneesta aikajänteestä. Historia on siis eräänlainen elämysmatka tai aikakone, jonka ymmärtämisestä syntyy sivistys. Eduksi on, jos ”objektiivisesti” kuluva (eli yhteisöllinen) aika onnistutaan liittämään tulkinnoissa subjektiiviseen aikakokemukseen, kuten eksistenssifilosofit ja hermeneuttiset historiantulkitsijat ovat painottaneet.

Tässä kirjani viimeisessä luvussa luon katsauksen siihen, miksi olen kirjoittanut filosofian historiasta puhumalla *omasta elämästäni* ja *mitä filosofisesti yleispätevää* teokseni mahdollisesti välittää? Olen pyrkinyt luomaan filosofian lähihistoriaan sen ainoan näkökulman, jonka kautta historian tapahtumat voivat saada inhimillisen merkityksen: henkilökohtaisesti koetun elämän näkökulman. Yksilön elämä on merkitysyhteys, jossa filosofisten ajattelutapojen ja tieteellisen toiminnan luonne punnitaan. Siksi katson avanneeni historian kirjoittamiseen myös tieteenfilosofisen näköalan. Filosofian ja tieteen vaikutus omaan elämääni on koostunut lähinnä tiedepoliittisen vallan käytöstä. Tiede on vallan käyttöä, kun taas aito filosofia syntyy siitä riippumatta: akateemisten instituutioiden ulkopuolella. Olen siis kirjoittanut suomalaisen filosofian lähihistoriaa oman elämäni kautta, ja mistäpä muusta historia koostuu kuin yksilöiden elämästä?

Vaikka lukijasta saattaakin näyttää siltä, että olen ollut sivuosassa tapahtumien keskellä, tosiasiassa monet tapahtumat ovat olleet sivuosassa omassa elämässäni, enkä ole antanut niille tärkeää roolia oman filosofiani luomisessa. Olen katsellut ”sivistyneistön” toimintamuotoja marginaalista, tiettyä hilpeyttä tuntien. Koska en ole ollut juuri missään kytköksissä koulukuntiin, filosofiani on riippumatonta ja omaehtoista. Olen ollut koko ajan pääosassa omassa elämässäni ja aika ajoin myös maassamme harjoitetun filosofian keskiössä. Samasta syystä olen tietoisesti pysytellyt poissa julkisuuden valokeilasta, sillä julkisuushakuisuus

pienentää, ja tunnetusti mistään ei ole lyhyempi matka tapahtumien keskipisteeseen kuin juuri marginaalista.

Saatuani lähtöpassit yliopistoista tunsin olevani kuin Kiinan keisari, josta tehtiin puutarhuri. Buddha puolestaan luopui vapaaehtoisesti vallasta, tuli ulos maailmaan ja valaistui. Myös minä olen ”valaistunut”, kun kirjani on kiistetty ja minut on kielletty yliopistoissa. Surkeaa on vain se, että eräät piirit ovat pyrkineet näkemään kohtalossani jonkinlaisen performanssin. He ovat sanoneet, että asemasi on ”itse aiheutettu”, ja muutamat ovat nähneet siinä yrityksen esittää ”tieteellistä provokaatiota”. Tosiasioille ei kuitenkaan mitään voi: Suomen valtio on minulle puoli miljoonaa euroa velkaa menetettyinä palkkoina ja tutkimustukina. Minulle puolestani on samantekevää, vaikka professorin valtaistuin olisi valmistettu kullasta ja sametista, jos sen haltijoilla on jatkuvasti vetelät housuissa.

Ennenaikaiset kuolemat ovat syynä huhujen ja legendojen syntyyn, sillä ihminen ei ehdi ottaa kantaa häntä koskeviin asioihin, ja ne jäävät ikuisen kiistelyn tilaan. Siksi juoruja ja tarinoita pidetään historiankirjoittajien keskuudessa ei-toivottuina. Välttääkseni huhujen kohteeksi joutumista päädyin julkaisemaan elämäkertani etuajassa. Nopeaa tilintekoa on puoltanut myös se, etten ole halunnut antaa muutaman professorina toimivan riikinkanan pilata koko elämääni. Niin sanotun ”filosofisen kuoleman” esimerkkiä minua taas on estänyt seuraamasta se, että toisin kuin eräältä kreikkalaiselta, minulta ei ole löytynyt tarpeeksi asian vaatimaa narsismia. Kukaan ei ole näyttänyt myöskään kysyvän, kuinka koira suree isäntäänsä, jos sen omistaja äkillisesti kuolee. Lisäksi olen pohjimmiltani hyvin sosiaalinen, joten Sokrateen esimerkkiä noudattaakseni olisin halunnut mukaani myös ”matkaseuraa”. Viimeisen sanan saisi tällöin kuitenkin yhteiskunta, joka tulkitsee asiat aina yksilöille kielteisesti, aivan niin kuin sodassakin häviää se osapuoli, joka kuolee ensin. Tämän vuoksi kynä on miekkaa vahvempi, mutta myös miekka on syytä pitää käden ulottuvilla. Kun jonakin päivänä kuolen, saan luultavasti ensimmäisen apurahani, mikäli minut joudutaan hautaamaan varattomana. Tosiasiassa luulen kuitenkin, että joudun itse maksamaan hitusen apurahaa niille, jotka suvaitsevat kantaa ruumiini hautaan.

Kaiken kertomani jälkeen voidaan tietysti kysyä, ryhdyinkö 360 asteen sotaan kaikkien ihmisten kanssa. Totuus on, että en ole ryhtynyt taistelemaan ketään ihmisiä vastaan. Sen sijaan vastustajakseni on ilmoittautunut pelkästään *viranomaisvalta*. Huomattava on, että millään yksityisellä yrityksellä, henkilöllä tai muulla taholla ei ole koskaan ollut minun kanssani mitään konfliktia, vaan konfliktien osapuoleksi on aina asettunut jokin kommunistinen tai sosialistisin periaattein toimiva viranomaisvallan edustaja, joka on tietenkin heittäytynyt poikkiteloin myös monen muun ihmisen eteen tässä maassa. Apurahoja tai virkoja minulle itselleni ei tietenkään koskaan myönnetty, mutta tunnustuksena pidän jo sitä, ettei päästäni ole tähän mennessä luvattu palkkiota.

Vaikka kirjojani on moitittu siitä, että en noudata vallitsevaa filosofiaa, tulevaisuudessa filosofian oppikirjat todennäköisesti kirjoitetaan näkemysteni mukaisiksi, sillä niin malliesimerkillistä filosofiani on. On myös mahdollista, että filosofiastani väitellään vielä tohtoriksikin! Entä mitä filosofia minulle itselleni on merkinnyt? Olen rakastanut filosofiaa enemmän kuin mitään muuta. Samalla filosofia on antanut minulle suuren palkinnon: filosofia on samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteiseen kokemukselliseen merkityskonstituutioon perustuvaa yhteisymmärrystä ja pyrkimystä käsitteelliseen selkeyteen sekä ideoiden oivaltamiseen. Parhaimmillaan se on aistillisen ja ideaalisen todellisuuden yhdistävää kontemplaatiota ja eräänlaista mystisen hartauselämän harjoittamista. Filosofian muodoksi sopii parhaiten dialogi, sillä se estää ihmissuhteiden muuttumisen valtapolitiikaksi, ja dialogin kautta voidaan päästä myös toisen ihmisen syvälliseen ymmärtämiseen. Koska sinussa on aina osa minua ja minussa sinua, filosofialle omistautumisen kautta ymmärrämme paremmin itseämme.

Vallan teologisuus

Mitä tämän analyysin tulokset sitten merkitsevät tieteenfilosofian kannalta? Filosofisissa poliittisen vallan tulkinnoissa on usein katsottu, että kaikki valta on pohjimmiltaan väkivaltaa. Väkivalta on ikään kuin vallankäytön jalostunein ja hienovaraisin muoto. Tämä käy ilmi esimerkiksi G. W. F. Hegelin teoksessaan *Hengen fenomenologia* (1807) esittämästä poliittisen vallan kuvauksesta. Herran (*der Herr*) tuntee siitä, että hän joko alistaa tai tappaa tieltään jokaisen, joka ei suostu noudattamaan hänen tahtoaan, kun taas orjaa (*der Knecht*) luonnehtii piirre, että hän itse pyytää ja kaipaa tuota alamaisuutta. Mutta Hegelin kaupittelemien vaihtoehtojen lisäksi on vielä kolmaskin mahdollisuus: taistele ja voita, ja vaikka et voittaisi, voit säilyttää kunniasi. Juuri tätä asennetta voidaan ehkä sanoa tieteelliseksi – mutta ei suinkaan siihen liittyvän urheuden vuoksi vaan siksi, että vallasta taisteleminen myös tuottaa tieteen ongelmalliset lähtökohdat: Jumalan, oikeassa olemisen ja totuuden käsitteet.

Valta on olennaisesti suhde. Se perustuu ihmisten ajautumiseen toisiaan vastaan heidän kamppaillessaan materiaalisista resursseista ja muista arkielämän välttämättömyyksistä. Lisäksi valtasuhde hyödyntää heteroseksuaaliseen valtakulttuuriin sisältyviä sekä lajinsäilytyksellisiä tarkoitusperiä, jotka kanavoituvat tieteiden piirissä näkyviksi oidipaalisiksi asetelmiksi: valtasuhteesta syntyy yliyksilöllisiä periaatteita, jotka saavat ilmaisunsa niin jumalien ja moraalisääntöjen kuin akateemisten laitosten ja valtioidenkin muodossa. Vallalla on näin ollen taipumus kasautua suuriksi yhteenliittymiksi, joissa vallan ylivertaisuutta pidetään todisteena todellisesta vallasta. Valtasuhteessa elämisen kurjuus johtaa-

kin usein ihmisiä ajattelemaan ja toivomaan, että kaiken vallan yläpuolella olisi jokin, jolla on valta kaiken yli. Sellainen on esimerkiksi kristinuskon Jumala, jonka ajatellaan toimivan moraalisen oikeudenmukaisuuden takeena ja tuomioiden jakelijana. Myös länsimaisen tieteen kaksijakoisuus eli jako materiaan ja henkeen, kokemukseen ja ajatteluun, ruumiiseen ja sieluun sekä käytäntöön ja teoriaan toistaa tuota metafyysistä jakoa maahan ja taivaaseen sekä ihmisiin ja jumaliin. Tieteen dualistisuus on siis pohjimmiltaan teologista, ja uskonnollisperäisenä se hyödyntää heteroseksuaalisen valtakulttuurin psykodynamiikkaa ja symbolimaailmaa. Heterotieteen ominaisuus on vallan käyttö, joka esiintyy tieteellisen puhdasoppisuuden vaatimuksena. Sen mukaan tieteen pitää olla puhtoisempaa kuin puhtaus itse.

Uskonto ja tiede ovat samanlaisia pakkomielteisessä ritualisoituneisuudessaan. Tiede lyhentää sanan ”yhteiskunta” ja teologia sanan ”Jumala” – esimerkiksi seuraavasti: ”Vallan käyttäjät pyrkivät löytämään vallalle yliyksilöllisen selitysperusteen, ja näin syntyi moderni *yk.*” Tai: ”Veljeslauman huomatessa, että murhatun isän paikalle asettuminen jatkaisi isänvallan olemassaoloa, pojat päättivät sopia eksogamiasta ja perustaa insestikiellon, jonka tuloksena vallankäyttö kohotettiin metafyysisen *Jlan* tasolle.” Ritualisoituneet lyhenteet ovat merkkejä tieteen tutkimuskohteiden reifioitumisesta: esineellistymisestä.

Miltä valta sitten näyttää vallan käyttäjien näkökulmasta eli sisältäpäin, ja miltä se näyttää vallan kohteiden kannalta, ulkoa? Ne jotka taistelevat vapauden puolesta valtaa vastaan, kärsivät tietysti vallan seurauksista vallan kohteina. Ne taas, jotka menevät valtaa käyttävien puolelle, kärsivät vapautensa menetyksestä vieraan tahdon alaisuudessa. Valta esineellistääkin yhtä tehokkaasti sekä kohteensa että käyttäjänsä. Vallan kohteena oleva osapuoli on yleensä kuitenkin onnellisempi, sillä hän on henkisesti riippumaton ja vapaa esittämään avoimesti oman vastahakoisuutensa. Sen sijaan se, joka valtaa käyttää, häviää enemmän, sillä valtaan sitoutuminen tuhoaa hänen persoonalliset toimintaedellytyksensä.

Perustattomuuden ongelma ja dialogisuus

Sotaa voidaan pitää ulkopolitiikan jatkamisena aseellisin keinoin, kun taas filosofia on sodan jatkamista aseettomin keinoin. Nykyajan filosofiassa katsotaan laajalti, että tieteellistä valtaa leimaa sama ilmiö kuin kansainvälistä oikeuttakin eli perustojen puuttuminen. Kansallisvaltioiden katsotaan olevan suvereeneja toimijoita, joiden pakottamiseen ei ole muita keinoja kuin väkivalta. Myös tieteenharjoittajat mielletään suvereeneiksi toimijoiksi, joiden harjoittama asiantuntijavalta paljastuu usein pelkäksi mielipidevallaksi. Tätä kautta fundamenttien puuttuminen on

kääntynyt fundamentalismiksi tieteissä. Esimerkin tarjoaa naturalisteille ominainen taipumus oikeuttaa omia voittojaan vahvemman oikeudella, käsityksellä, että tiedepoliittiset voitot ovat osoituksia heidän oman tiedekäsityksensä oikeellisuudesta. Kyseessä on kuitenkin virhepäätelmä, jonka mukaan vallitsevasta asiantilasta johdellaan käsitys, että asiat niin ollessaan ovat myös oikein.

Dialoginen filosofia vastustaa kyseistä kohtalouskoa pyrkimällä varmistamaan argumentaatioaseman ja vapaan viestinnän kaikille filosofian osapuolille riippumatta siitä, miten ihminen on onnistunut hankkimaan ja säilyttämään paikan akateemisissa hierarkioissa tai ravintoketjun osana. Dialogiseen filosofiaan kuuluu myös se, että keskustelun osapuolille suodaan oikeus olla juuri sitä mieltä, mitä he itse ovat, eikä heitä yritetä taivutella. Vapaa kommunikaatio ja itsensä edustaminen ovat siis dialogisen filosofian lähtökohtia, eikä dialoginen filosofia olekaan perinteisen akateemisen ihanteen mukaista taivuttelulle ja tinkimiselle alistamista.

Kun dialoginen filosofia pyrkii vahvistamaan vähemmistö- ja erityiskulttuurien argumentaatiomahdollisuuksia, ei ole pelkoa despoottimaiseen vallankäyttöön tai totalitarismiin ajautumisesta. Tieteen ongelmahan ei ole ollut niinkään vaihtoehtoisten totuuksien runsaus kuin yhden totuuden tavoittelu. Sitä puolestaan on pidetty ihanteena aatehistoriallisista syistä, kun yksi suuri totuus on arvotettu paremmaksi kuin monta pientä. Totuus on ollut ”voittamista”.

Tieteen taipumusta yksiulotteisuuteen voidaan havainnollistaa esimerkiksi Marcel Maussin teoksessaan *Essai sur le don* (1925) käyttöön ottamalla totaalisen sosiaalisen faktan (*fait social total*) käsitteellä. Tieteiden yhteyteen sovellettuna sillä tarkoitetaan vallitsevaa paradigmaattista näkökantaa, jolle ei tunnusteta olevan vaihtoehtoja ja joka siten muistuttaa pikemminkin ideologiaa. Totaalisen sosiaalisen faktan sisällä elävillä ihmisillä ei ole keinoja eikä kieltä oman asemansa kuvaamiseksi, sillä he itse toimivat malleina. Tällöin he ovat kuin ajattelunsa ja toimintansa motiiveja tunnistamattomat alkuasukasheimon jäsenet: ritualisoituneen toiminnan voimattomia uhreja, jotka on alistettu yhden totuuden tai johtajan alaisuuteen. Minun on vaikea erottaa tuota tilaa nykyfilosofiasta.

Tiedeyhteisön vallankäyttö vastaa nyt omassa suvereenisuudessaan eräiden totalitaaristen valtioiden vallankäyttöä. Sosialististen ja kommunististen valtioiden analogisuus yliopistollisen vallankäytön kanssa on monien ihmisten tuntema ja valitettavasti myös hyväksymä tosiasia. Tieteellisellä kommunismilla tarkoitan tällöin paitsi tieteen hallinnollisia periaatteita, jotka ovat läpikotaisin despottisia, myös niin sanottua tieteen julkisuusperiaatetta, joka käytännössä on kaiken avoimuuden vastakohta ja mahdollistaa kulissien takaisen byrokraattisen juonittelun. Tosiasiassa myös tieteen julkisuusperiaatteen pitäisi tukea avoimuutta, johon liittyy mahdollisimman laaja yksilön oikeusturva, ja sen pitäisi perustua yksilöiden tahdon ja mielipiteiden kunnioittamiseen. Tieteen ongelma näyt-

tääkin olevan naturalismi, jonka kannattajat katsovat, että voittajat osoittavat omien voittojensa oikeutuksen aivan yksinkertaisesti: voittamalla. Tosiasiassa moraalisia arvotuksia ei pitäisi johdella valtasuhteissa määrittyvistä hierarkioista.

Yliopiston ja tiedehallinnon olemus koostuu perinteisesti hierarkioista, ja ne alkavat jo tutkintorakenteesta. Yliopisto on niin byrokratisoitunut järjestelmä, että on vaikea sanoa, jäisikö sille loppujen lopuksi mitään tehtävää, jos tuo hierarkioita luova ja ylläpitävä tehtävä poistettaisiin. Sen sijaan antiikin akatemiat syntyivät vapaalta pohjalta ihmisten yhteistoimintana. Myös dialogisen filosofian idea on, että ihmiset voivat edustaa vapaasti itseään ja ajatuksiaan, mutta ketään ei sen vuoksi palvota eikä toisaalta myöskään pidellä pahoin, kuten analyyttiselle systeemifilosofialle tyypillisen riitelevän tiedekäsityksen vallitessa usein käy. Vapaa kommunikaatio ja itsensä edustaminen ovat dialogisen tieteen ehtoja. Sen sijaan pyrkimys kieltää toisen ihmisen olemassaolo tiedeyhteisössä on dialogisen filosofian vastaista, ja se vie pohjan kaikelta filosofialta. Analyyttisten systeemifilosofien ja naturalistien tiedekäsitystä leimaakin pelkkä vulgaarinaturalistinen eloonjäämistaistelu, ja menetelminään se hyödyntää erilaisia pelianalogioita. Siten sen motivaatiorakenne on heteroseksuaalisen arvo- ja symbolimaailman mukainen. Juuri tällaisten peliteoreettisten ja näennäisrationaalisten oppien eräänä seurauksena tiede on pelotellut ihmisiä esimerkiksi molemminpuolisen ydintuhon ja kauhun tasapainon opeilla.

Miten välttää tulemasta sellaiseksi, jollainen ei ole?

Tieteellisen vallan suvereeniuden ja ”fundamenttien puuttumisesta johtuvan fundamentalismin” lisäksi tieteellistä valtaa leimaa ilmiö, jota paavi Benedictus XVI on kutsunut *relativismin diktatuuriksi*. Hänen vertauksensa on ironisella tavalla paljastava, sillä myös hänen omia kannanottojaan voidaan pitää eräänlaisena ”absolutismin diktatuurina” – paavihan syyllistyy itse aivan yhtä vaikuttavaan vallankäyttöön kuin tieteen kaikkivoipaisuudesta juopuneet tieteenharjoittajatkin. Tämä saattaa olla kohtalokasta, sillä erehtyessään pitämään valtaansa Jumalan valtana ihminen voi erehtyä äärimmäisen paljon. Siinä kuitenkin näkyy tieteellisen ja uskonnollisen vallan samankaltaisuus.

Voidaan siis sanoa, että relativismin diktatuuria pyhittää subjektivismi ja absolutismin diktatuuria näennäinen objektivismi. Dialogisen filosofian näkökulmasta molemmat asenteet ovat seurauksia ihmisten asettumisesta edellytystensä ulkopuolelle, toisin sanoen ajautumisesta pitämään objektiivista tietoa ihanteena. Tuolloin omien mielipiteiden suhteellista asemaa ei joko tunnusteta lainkaan ja omia käsityksiä pidetään erehtymättöminä – tai sitten niitä vähätellään pitäen niitä vain henkilökohtaisina vaiku-

telmina tai tuntemuksina. Tuloksena on joko itsen paisuttelua tai aiheetonta vähättelyä, jotka kumpikin varmistavat vallankäytön edellytykset.

Dialogisen filosofian näkökulmasta ihmisjärjen rajallisuus ja suhteellisuus leimaavat koko elämäämme, eikä muuta merkityksellistä näkökulmaa kuin inhimillisen tajunnan subjektiivinen ja relatiivinen näkökulma oikeastaan ole. Dialogisessa filosofiassa tältä pohjalta tehdään kuitenkin sellaiset johtopäätökset, jotka eivät anna aihetta muovata elämästämme relativismin diktatuuria. Mikäli tieteen subjektiivisuus tunnustetaan yhdeksi toimintamme taustaehdoksi, vältytään naamioimasta mielipidevaltaa objektiivisuuden kaapuun, ja näin tehdään tilaa myös vaihtoehtoisille totuuksille. Jos objektivismi ei ole mahdollista, ei tarvita subjektiivisuuden käsitettäkään, sillä subjektivismi on osa elämäntilannettamme pysyvästi. Näin ollen myös tieteelle, aivan kuten uskonnoillekin, on myönnettävä vain suhteellinen asema. Tässä mielessä filosofi ei ainoastaan *saa* olla subjektivisti, vaan hänen *täytyy* olla subjektivisti. Tietoteoreettisesti katsoen olisi siis parempi asettaa kysymyksensä *minässä*, itsestä maailmaan suuntautuvina asiakysymyksinä, eikä *minästä* kohteeksi nähtynä, sillä viimeksi mainitusta vaihtoehdosta voi seurata lähinnä kehäpäätelmiä ja dualistiselle metafysiikalle ominaista subjektin hajoamista havaitsijaan ja kohteeseen.

Entä merkitseekö yksilön tahdon ja aseman korostaminen relativismiin ja subjektivismiin liittyvän valta-aseman voimistamista? Tähän kysymykseen on vastattava kieltävästi. Tieteen ongelmahan ei ole koskaan ollut yksilöllisen ajattelun liiallisuus vaan sen upottaminen kollektiiviseen päätöksentekoon ja riippuvuuteen. Yksilö ei voi olla totaliteetti mutta yhteisö voi. Lisäksi yksilöidenkin käsissä oleva valta voi tulla vaikuttavaksi *vain kollektiivisen vallan osana*. Ehkä tässä on syy siihen, miksi tieteenharjoittajat usein tavoittelevat viranomaisasemaa ja uraa.

Asioita korjattaessa olisi puututtava siihen, miten yksilöllisyys ja toiseus pitää ymmärtää. Dialogisessa filosofiassa tieteen ja filosofian toimijat mielletään yksilöiksi, ja heitä kohdellaan ainoastaan yksilöinä. Tämän mukaan jokainen ihminen voi puhua, kuunnella ja ottaa kantaa vain omissa nimissään. Sen sijaan totalitaristinen asenne syntyy, kun yksilöiden sallitaan naamioida omat mielipiteensä instituution, organisaation tai virka-aseman taakse, jolloin kyseiset henkilöt tulevat käyttäneiksi valtaa tieteen, yliopiston, kirkon, armeijan, valtion, politiikan tai liike-elämän edustajina. Tällöin inhimilliset kasvot peitetään ja yksilön tai subjektin asema ymmärretään perin juurin toisin kuin ihmisen alkuperäistä ja paljasta olemassaoloa korostavassa dialogisessa filosofiassa. Siksi olisi parempi, että tieteen ja filosofian toivottaisiin ja tunnustettaisiin koostuvan nimenomaan yksilötoimijoista eikä kollektiivisesta mielipidevallasta.

Tieteiden piirissä harjoitettavan vallan ongelmat ovat lyhyesti lausuttuna seuraavat. Ensinnäkin tiede on mielletty *nurinkurisella tavalla*

toiseudenvaraiseksi: dialogisuus on ymmärretty laumasieluisesti omien näkemysten altistamiseksi kontrollille, rajoituksille ja persoonan riistolle, eikä sitä ole suostuttu näkemään ihmisen omien artikulaatioresurssien vahvistamisena. Toiseksi tieteen kurjuus johtuu siitä, että vertaisvartioinnit ja referee-menettelyt perustuvat oikeutuksen pyytämiseen henkilöiltä, joiden näkemykset asioista ovat perin juurin erilaiset kuin omamme, usein jopa päinvastaiset. Tosiasiassa vertaisarviot eivät voi koskaan olla puolueettomia, ja tämän ongelman ratkaisemiseksi tieteissä turvaudutaan auktoriteettiverifiointiin eli pyrkimykseen kirjoittautua historian hämärissä vaikuttaneiden gurujen taakse. Tästä puolestaan seuraa tieteen koulukuntaistumista ja hakeutumista metafyysisten selitysperusteiden piiriin. Kolmas ongelma on tieteen tehtäväksi määritelty *totuuden tavoittelu*, joka on omiaan johtamaan joko relativistiseen mielivaltaan tai absolutismin diktatuuriin. Neljänneksi ongelmia aiheuttavat *paradigmat* ja niihin perustuvat virkanimitykset, mutta dialoginen filosofia keskittyy lähinnä ensin mainittujen viestinnällisten ja asenteellisten pulmien ratkaisemiseen. Edellä mainituista lähtökohdista voidaan johdella lopputulos, että tieteellisten periaatteiden noudattaminen ei sovi lainkaan *filosofialle*, joka on jo oman olemuksensa puolesta mielipiteidenvaraista ja jolla tulisi sen vuoksi olla erityisasema yliopistolaitoksen sisällä. Filosofian mielipiteidenvaraisuus pitäisi tunnustaa, jotta siihen liittyvä relativismi ei johtaisi tiedepoliittiseen diktatuuriin eli mielipidevallan käyttämiseen asiantuntijavaltana.

Samaan tapaan kuin paavinistuimella, myös tiedeyhteisössä diktatuurin toteutuminen on arkipäivää. Tiedeyhteisö muistuttaa nyt elävästi papiston hallitsemia islamilaisia valtioita, joissa imaamit käyttävät poliittista valtaa. Siinä, missä tiedeyhteisö ei tunnusta fundamentteja, se naamioi oman mielipidevaltansa objektiiviseksi asiantuntijuudeksi, joka on eräs fundamentalismin muoto. Papit puolestaan näyttävät fundamentalisteilta, mutta heidän maallinen vallankäyttönsä ilmentää perimmältään fundamenttien puuttumista. Yhtä kaikki, molemmat operoivat totuuden oletuksella ja hyödyntävät sitä ajattelussaan. Totuus taas ei ole muuta kuin todellisuutta kuvaavista tosiasioista kokoon pantu kudos, jonka loimena toimivat ihmisten omat subjektiiviset käsitykset. Toisella tavalla sanottuna totuus on raja-arvoinen tila, jota ei voida saavuttaa mutta jota kohti kannattaa kulkea.

Tieteellisestä vihasta

Tieteen keskeisimpiä ilmenemismuotoja on riita. Yleensä se johtuu resurssikiistoista tai tieteellisen relativismin kanavoitumisesta sosiaalisen hyväksynnän tavoitteluksi. Kaiken taustalla vaikuttaa tieteen kommunistiseksi käsitetty olemus. Sen mukaan "sivistyksenä" pidetään ihmisten pakottamista kollektivistiseen ajattelutapaan. Yliopistoissa "sivistyksenä" pidetään yliopiston yksipuolista oikeutta vaatia yksityishenkilöiltä tieteelle uhrautumista, vaikka yliopisto itse ei tee mitään yksilöiden hyväksi saati että se turvaisi ihmisten toimintamahdollisuudet piirissään. Sen sijaan yliopisto kääntää yksilöille kylmästi selkänsä samalla, kun se pakottaa kansalaiset rahoittamaan oman ylläpitonsa. Missään muualla kommunismi ei toimikaan yhtä tehokkaasti kuin yliopistoissa, joissa se näyttää voivan edelleen hyvin. Perustuessaan mielipidevaltaan siinä on kyse eräänlaisesta väärin ymmärretystä relativismista ja objektivismista.

Ollessaan kollektiivista yliopistollinen tiedepolitiikka edustaa absolutismin diktatuuria, ja tuloksena on toimintaa, jonka vertauskuvaksi sopii Paholaisen palvonta: ihmisten kunnianhimoon vedoten se vaatii uhreja mutta pettää tahallaan kaikki lupauksensa saattaen ihmisen kurjuuteen. Absoluutin asemassa olevan professorikunnan se puolestaan lahjoo näennäisellä vallalla asettaen sen kuitenkin tosiasialliseen kontrolliin, kunnes se riistää myös tieteen korkeilta virkamiehiltä elämän heidän sorruttuaan tieteelliseen hybrikseen. Perussyy onnettomuuteen on tieteellisen vallan heteronomisuus eli toiseudenvaraisuus.

Sen sijaan muualla maailmassa sivistys mielletään yksilön oikeuksien ja yksilöllisten toimintaresurssien varmistamiseksi. Tässä mielessä esimerkiksi yrityselämä, demokratia ja vapaa markkinatalous toimivat aitojen sivistysorgaanien tavoin, sillä ne joutuvat ottamaan huomioon ihmisten erilaiset näkemykset ja ovat sen vuoksi yliopistollista kommunismia sivistyneempiä kulttuurimuodostelmia. Niin sanottu akateeminen sivistys ei taidakaan olla kovin syvällisen sivistyneisyyden merkki.

Mihin sitten perustuvat tieteen vihollisuudet ja erimielisyydet? Niiden olemassaolo ja vaikutuksethan ovat ilmeisiä tosiasioita. Eräänä syynä on tietenkin edellä viitattu resurssien rajallisuus. Tämän toteaminen tosin muodostaa vain erään *kuvauksen* riitojen ilmenemistavasta mutta ei anna *selitystä* taustalla vaikuttaviin syihin. Sisällöllisen selityksen tarjoaa se, että *tieteen olemukseen* liittyy yleinen kiistanalaisuus, jolloin erimielisyydet kääntyvät helposti riidoiksi ja arvovaltakiistoiksi. Se, miksi osapuolet harvoin alistuvat noudattamaan tieteellisen itseään korjaavuuden periaatetta, johtuu tosiasiasta, että kyseinen ihanne on pelkkä kupla. Tieteenaloilla, joilla objektiivisia totuuksia ei ole, erimielisyydet johtuvat erilaisista *tulkinnoista* ja *tiedekäsityksistä*. Niiden taustalla voi olla kulttuuriin, kieleen, vallitseviin ideologioihin, uskonnollisiin sitoumuksiin,

kansallisuuksiin ja jopa rotuun liittyviä eroja. On näyttöä siitä, että pienetkin symboliset erot voivat tuottaa suuria erimielisyyksiä. Kun näiden erojen vaikuttavuutta ei myönnetä vaan asiantuntijavaltaa käytetään mielipidevaltana näennäisen objektiivisuusihanteen varjolla, on seurauksena vihollisuuksia. Vihollinen on tällöin ihminen, jonka koetaan toimivan epäreilusti ja ymmärtämättömästi sekä omia arvolähtökohtiaan tunnustamattomasti. Vihollisuuksien syntymisessä on siis kyse tieteenharjoittajien kyvyttömyydestä ymmärtää toisiaan.

Esimerkiksi kansainvälisessä arviointimenettelyssä kasvaa vihollisuuksien viljaa, sillä se jos mikä tukee ihmisten välistä ymmärtämättömyyttä. Lausuntojen laatiminen on etäistä ja anonyymia, ja ihanteena pidetään sitä, etteivät osapuolet edes tunne toisiaan. Kun ihmiset eivät tunne eivätkä tunnista omien kantojensa arvosidonnaisuutta, he alkavat vihata toisiaan, ja näin kuva vihollisesta on valmis. Tapahtumien kulku on seuraava: tieteen arvosidonnaisuuden kiistäminen johtaa objektivistiseen tieteenihanteeseen, objektiivisuuden ihanne mielipidevallan naamioimiseen asiantuntijavallaksi, asiantuntijavaltana käytetty mielipidevalta ymmärtämättömyyteen, ymmärtämättömyys epäoikeudenmukaisuuteen ja epäoikeudenmukaisuus vihaan. Yliopisto onkin tuhoisille tunteille todellinen paratiisi.

Miksi kirjoitan parempia kirjoja kuin Nietzsche?

Eksistenssifilosofisesti katsoen tieteellisen objektiivisuuden tavoitteluun ohjaa olemassaolon ahdistus, joka juontaa juurensa ihmisen kuolevaisuudesta ja kuolevaisuutta koskevasta aavistuksesta. Eniten tieteenharjoittaja pelkää luonnollisesti Helvettiä, jolloin sana ”Helvetti” on ymmärrettävä metaforallisuutensa ohella myös tosiasiallisesti. Helvettihän on pohjimmainen kadotus: se on olemattomuutta. Kadotuksessa puolestaan ei ole mitään – ei palkkaa, ei asemaa eikä edes kirjoittajan pääteoksia. Juuri siinä pelossa tieteenharjoittajat haalivat käsiinsä valtaa ja joutuvat ahneuden vangeiksi.

Ahneus puolestaan on merkkinä halusta varmistaa elämä ja kiertää kuolema. Ahneuteen liittyy kirouksena kyltymättömyys, ja siksi ahneet ihmiset vaurastuvat mutta eivät koe rikastuvansa: he luennoivat, puhuvat ja jopa huutavat mutta eivät tule kuulluiksi. Lopulta he poimivat korinsa täyteen filosofian hedelmiä, mutta nekin muuttuvat heidän suussaan mullaksi. Niinpä nämä tieteenharjoittajat toivovat pääsevänsä eroon siitä kirouksesta, joka sitoo heidät ahneuteen, ja jokainen ammattifilosofi alkaa toivoa kuolemaa mutta ei saavuta edes sitä. Sen sijaan hän pelkää, mitä kuoleman hetkellä tapahtuu, sillä hän on antanut periksi tämän kysymyksen pyrkimykselle paeta häntä. Niinpä tieteenharjoittajat joutuvat ponnistelemaan toivoen vapautusta omien lavertelujensa ja syyllisyyden-

tuntonsa aiheuttamasta tuskasta. Kuolemaa he siis toivovat päästäkseen pahasta maineestaan, mutta sekin tuo heille vain pelon viimeisestä tuomiosta ja rangaistuksesta, ja siksi heidän sielunsa kärventyvät Helvetissä jo tässä maailmassa ollessaan.

Ahne tieteenharjoittaja tekee toivotonta ja turhaa työtä taistellessaan aikaa ja olemattomuuden kammoaan vastaan sekä yrittäessään jatkaa elämäänsä kirjoituskoneen riveillä. Sen sijaan hävinneille ja sorretuille kadotus on *myönteinen* tila, minkä merkiksi monet huomattavat filosofit ovat palanneet takaisin kadotuksesta jonkin yhden ja alun perin vähäpätöisenä pidetyn teoksensa turvin. Tultuaan tuomituiksi he väkevästi ovat.

Mutta jumalat ovat allergisia kohtalon ironialle ja vitseille, ja paholaisenkin sanotaan pelkäävän vain naurunalaiseksi joutumista. Myös meidän länsimaisessa yhteiskunnassamme on useita pyhiä arvoja, joita ei sovi pilkata ja jotka ovat samalla tavoin absoluutin asemassa kuin kuvakiellon kohteena oleva Allah. – Meidän kulttuurimme Allah on tiede. Menepä ja pilkkaa jotain tieteellistä asiantuntijaa tai kyseenalaista akateemisten arvioiden perusta. Epäile absoluutin asemaan kohotettua itseään korjaavuuden periaatetta, joka on tosiasiassa sangen suhteellinen asia. Väitä, että kyse on pelkästä puolueellisesta vallankäytöstä ja naura sille! Seuraus on, että joku tieteisuskovainen kiihkoilija langettaa sinulle fatwan ja julistaa, että kirjoittaja ”itse diskvalifioi itsensä”. Jos siis moralisoidaan esimerkiksi muslimien irrationaalisuutta, on syytä muistaa, että vastaavanlaista outoa käyttäytymistä löytyy lähempääkin: länsimaisen yhteiskunnan perustana olevan tieteellisen ajattelun keskiöstä.

Entä millaiseksi filosofian syvin olemus näin arvioituna osoittautuu? Käsitykseni on, että koko edellä kuvailtu metafyysispainotteinen tiede etsii pohjimmiltaan Jumalaa, ja syvällisimmäksi tieteeksi mielletään sellainen, jossa jää lokero myös Jumalalle, onpa kyse sitten Einsteinin suhteellisuusteorioista, Gödelin epätäydellisyysteoreemoista tai Freudin ajattelusta sekä psykoanalyyttisen teorian suhteesta Jumalaan. Kyse voi olla myös vapauden ja välttämättömyyden käsitteistä tai kielifilosofian Jumalaa varten virittämistä verkoista. Systeemifilosofit pitävät tietenkin ”filosofiana” vain osallistumista näiden teologisten ajatussikermien *sisällä* käytäviin keskusteluihin, ja he vaativat muita filosofeja kehittelemään uutta ”suhteellisuusteoriaa”. Sen sijaan he eivät haluaisi hyväksyä näihin kysymyksiin liittyviä *tulkintoja* eli sen filosofista oivaltamista, mistä niissä oikeastaan on kyse. Heiltä on kadonnut langan pää.

Niinpä he etsivät epätoivoisina Jumalaa ja kilpailivat siitä, kuka kehittää nerokkaimman filosofisen järjestelmän joko sen osoittamiseksi, että järjestelmä on täydellinen eikä Jumalaa ole, tai että järjestelmä on epätäydellinen ja Jumala on. Puheena on tällöin tietenkin systeemifilosofisesti tuotettu ”Jumala”, ja luultavasti sen alkuperäinen motiivi onkin heteroseksuaalien omassa oidipuskompleksissa. He siis he polttavat

älynsä kynttilää molemmista päistä toistaakseen rituaalista ontologisen jumaluuden etsintäänsä. Tosiasiassa heidän toimintansa tuottaa pelkkiä kiistoja, joiden seurauksena syntyy sitten valtasuhteita ja tilaus niitä ratkovalle ontologiselle jumaluudelle. Näin etsivä löytää.

Myyttisessä perinteessä kirjanoppineet ja fariseukset toivoivat, että heidän kuulijansa uhraisivat oman elämänsä järjen avulla tapahtuvalle jumaluuden etsinnälle ja että he luopuisivat uskonvaraisesta Jumalastaan. Myös tiede harhauttaa ihmisiä aivan samalla tavoin kuin Paholainen. Tämäntapaisen ylipapin toive on, että ihminen kiroaisi Jumalansa samalla, kun hän itse tunnustaa salauskontoa pelastuakseen! Mikäli tiede olisi kirkko, niin analyyttiset filosofit olisivat varmasti juuri tuollaisia leipäpappeja. Pahimmillaan edellä kuvatusta tieteenharjoittajasta tuleekin eräänlainen riivaaja. Hän koettaa suostutella muut ihmiset uhraamaan elämänsä totuuden etsinnälle määritellen totuudeksi oman itsensä sekä asettamalla toiset ihmiset kamppailemaan hänen suosiostaan. Kun sellainen pillipiipari on taivutellut ihmisen uhraamaan elämänsä tieteelle, hän pettää entisen ystävänsä ja vakuuttaa kannattavansa juuri sitä ajattelutapaa, jonka hän oli äsken määritellyt omaksi vastustajakseen. Sentapaisten tuhattaiturien toiminta ei ole muuta kuin manipulaatiota, jonka tehtävänä on värvätä kannattajia heidän omalle filosofiakäsitykselleen. Tosiasiassa heidän ainoa vihollisensa on heidän pinnallisuutensa, joka jokaisen filosofin pitäisi tunnistaa viholliseksi numero yksi.

Kun koko metafyysis-dualistinen tiede koostuu operoimisesta materian ja hengen sekä hyvän ja pahan välisellä kaksijakoisella akselilla, tämän perinteen sisällä asioita voidaan luonnehtia niin, että *pahin ihmisessä* on syy siihen, miksi Paholainen on niin voimakas. Eniten sen vallassa olevat ihmiset rakastavat tietenkin turhamaisuutta, ja juuri yliopistoissa ollaan erittäin turhamaisia. Hakiessaan lohtua tai yrittäessään vapautua tieteellisen vallan kurimuksesta nämä pöyhistyneet tieteenharjoittajat alistuvat vallalle sekä etsivät Jumalaa kielen salakareista, josta he eivät sitä löydä, ja kyseisiä näennäisfilosofeja on pohjimmiltaan kahdenlaisia. Analyyttisten kielifilosofien perusmotiivina on kysymys, voidaanko kielen ominaisuuksista päätellä jotain ihmisen kuolevaisuudesta tai Jumalan olemassaolosta. Ajatuksena on tällöin ollut se, että Jumala ilmaisee itsensä lingvistisenä paradoksina. Marxilaisten ja muiden materialistien ajatukset puolestaan juontavat juurensa yhdestä toteamuksesta, jota on syytä pitää heidän syvällisimpänä filosofisena johtopäätöksenään: ”Antakaa meille rahaa!” Näiden tieteenharjoittajien lisäksi on vielä eksistenssifilosofeja, ja kyseistä jakoa seuraten on olemassa kahdenlaisia filosofianprofessoreita: niitä, jotka *ovat* eksistenssifilosofeja ja niitä, jotka *haluaisivat olla*.

Entä mitä on se ”tieteellisyys” ja ”tutkimuksellisuus”, johon tieteenharjoittajat usein vetoavat? Aivan niin kuin vapaamuurariveljeskunnan

takaa paljastuu, että suuri mestari, jolle kaikki uhrataan, onkin itse Belsebuubi, samaan tapaan tiedeyhteisö myy sielunsa Pirulle. Tämän metafyysisen perinteen kielellä kysymykseen voidaan antaa vain yksi vastaus: ”Tieteellisyyttä” palvoessaan he palvovat Saatanaa.

Viitteet

1. George Santayana teoksensa *Life on Reason* (1905–1906) kappaleessa 12.
2. Friedrich Nietzsche teoksessaan *Ecce homo* (2002 [1888], s. 29).
3. Alun perin kansansävelmään on sanat tehnyt Usko Kemppi.
4. Juha Teräväisen sympaattinen mutta oppinut *Henrik Gentiläisen tieto-oppi* ilmestyi vuonna 1975.
5. Juha Teräväisen tutkimus *Formalontologische Relationen der Sprache* myös julkaistiin lopulta Filosofian ainelaitoksen sarjassa vuonna 1990.
6. Ks. Juha Varton väitöskirjaa *Formal and Philosophical in Early Medieval Logic* vuodelta 1989. Kirjoittajasta käytän jatkossa nimeä ”Varto” lukuun ottamatta nimenvaihdosta edeltäneiden julkaisujen tekijänimiä.
7. Oiva Ketosen *Eurooppalaisen ihmisen maailmankatsomus* vuodelta 1961 sulkee pienestä koostaan huolimatta sisäänsä vaativia ajatuskulkuja eikä ole lukukokemuksena helpoimpia – vaikkakin kyllä palkitseva tämä jo tuolloin melko konservatiivisena pidetty teos oli.
8. Seppo Mustosen esitelmä ”Matemaattis-filosofisen tiedekunnan synty ja tuho”, jonka hän piti taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan (myöhemmän kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunnan) 30-vuotisjuhlassa 11.5.1995, on julkaistu Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnan verkkosivuilla osoiteessa: <http://www.uta.fi/ laitokset/mattiet/mustonen/mustonen.htm>.
9. Matti Luoma luennollaan vuonna 1988.
10. Seppo Mustosen poika on nimeltään Olli Mustonen – mitähän hänestäkin on tullut?
11. Juha Teräväisen artikkeli ”Poikarakkaus ja teoreettinen intressi” on julkaistu Esa Saarisen (et al.) toimittamassa kokoelmassa *Rakkauden filosofia* (1984, s. 125–138).
12. Juha Varto vastasi Rantalalle viimeisessä toimittamassaan *Pohdin*-aikakauskirjassa laittamalla teoksen kanteen kuvan heppulista, joka seisoi asennossa vartioportin luona ja kirjoittamalla selitystekstiksi: ”Oikeauskoinen vartioi pyhää paikkaa lahkolaisten varalta.” *Pohdin* 8, s. 4.
13. Antti Apunen jutussaan ”Filosofian tiedepolitiikkaa tamperelaisittain” *Aviisi*-lehden numerossa 8/1993, s. 4.
14. Jussi Parviainen tilittää tapahtumia teoksessaan *Hybris – Dramaturgian filosofia* (2004).
15. Antti Apunen jutussaan ”Filosofian tiedepolitiikkaa tamperelaisittain” *Aviisi*-lehden numerossa 8/1993, s. 4.
16. Sama.
17. Sama.
18. Sama.
19. Sama.
20. Haaparannat pyrkivät näyttäytymään eräänlaisina ”rauhanpuolustajina” ymmärtäen analyyttisen kielifilosofian omaksi aseekseen. Analyyttisten tieteenharjoittajien tapaan nämä näennäispasifistit pitivät filosofiaa käsikassarana, jonka avulla he arvelivat voivansa alistaa rauhantahtoiset ei-vasemmistolaiset omaan pakkovaltaansa. Tutkintalautakunnan hylättyä Pertti Haaparannan

siviilipalvelushakemuksen hän astui mieluummin vankeuteen kuin suostui puolustamaan isänmaamme etua. Amnesty International kuitenkin määritteli Haaparannan tavanomaiseen tapaansa ”mielipidevangiksi”, ja kuukauden kuluttua tutkintalautakunta hyväksyi Haaparannan uusitun hakemuksen, jossa hän oli vaihtanut sanan ”tolstoilainen” sanaan ”gandhilainen”. Se taas voitiin tulkita ”uskonnolliseksi vakaumukseksi”, ja presidentti armahti Haaparannan. Tapaus osoittaa, kuinka venkoilevat juuret monilla vasemmistolaisperäisillä ja korkeaan yhteiskunnalliseen asemaan edenneillä on. Ks. esim. Jukka Peltokosken artikkelia julkaisussa *Sivari ja totaali* (3/2000). Kuten jatkossa näemme, *todellisen* mielipidevangin asemaan nämä kieroilijat ovatkin yrittäneet saattaa meidät rehelliset ihmiset, jotka eivät ole sellaisia vastuun välttelijöitä kuin he itse.

21. Reijo Kupiainen *Aviisi*-lehdessä 6/1993, s. 18.
22. Sama.
23. Sama.
24. Reijo Kupiainen *Aviisi*-lehdessä 6/1993, s. 18. Kohteliaisiin sanoihin ”Kiitos näistä vuosista” lopetti uransa filosofian ainelaitoksella Reijo Kupiainen.
25. Leila Haaparanta vastineessaan ”Eläköön fenomenologia Tampereella”. *Yliopistouutiset* 17/1993, s. 11.
26. Filosofian opiskelijat kirjoituksessaan ”Mitä Haaparanta todella sanoo?” *Aviisi*-lehden numerossa 8/1993, s. 4.
27. Sama.
28. Sama.
29. Sama.
30. Sama.
31. Sama.
32. Antti Apunen jutussaan ”Filosofian tiedepolitiikkaa tamperelaisittain” *Aviisi*-lehden numerossa 8/1993, s. 4.
33. Sama.
34. Ks. Erasmus Rotterdamilaisen teosta *Tyhmyyden ylistys* (1998 [1509], s. 115).
35. Antti Apunen jutussaan ”Filosofian tiedepolitiikkaa tamperelaisittain” *Aviisi*-lehden numerossa 8/1993, s. 4.
36. Sama.
37. Nimimerkki ”Eräs haudalla poranneista omaisista” *Aviisi*-lehdessä 6/1993, s. 18.
38. Sama.
39. Matti Vilkka *Yliopistouutisissa* 16/1993, s. 16.
40. Ks. Veikko Rantalan väitöskirjaa *Aspects of Definability* (1977, s. 4). Julkaisupolitiikan leväperäisyyttä ilmentää tapa, jolla Hintikka teki Suomen Filosofisen Yhdistyksen sarjasta keinotekoisesti ”kansainvälisen” hankkimalla kirjojen jakelijaksi hollantilaisen julkaisijan.
41. Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (609/1986) teoksessa *Suomen laki*, osa I (s. 58–61).
42. Suomen perustuslain (731/1999) 6 §, momentti 1 teoksessa *Suomen laki*, osa II (s. 2).
43. Siitä, miten analyyttisen systeemifilosofian, postmodernismin ja marxismin muodot edustavat heteroseksuaalisen valtakulttuurin etuja ja generoivat ideologisesti varautuneen ”heterotieteen”, olen kirjoittanut teoksessani *Enkelirakkaus – Filosofia ja uskonto homoseksuaalisuutena* (2008).

44. Juha Varton kertomus minulle Taideteollisen korkeakoulun virkahuoneessa keväällä 2001. Tiedekunnan kokouksessa paikalla ollut opiskelijajäsen tai henkilökunnan edustajat olivat välittäneet tiedon hänelle.
45. Reijo Kupiaisen *Ajattelemisen anarkia – Transmetafyysinen asenne Martin Heideggerilla* ilmestyi Filosofian ainelaitoksen sarjassa vuonna 1991.
46. Martin Heideggerin *Gelassenheit*-puhe ilmestyi ensimmäisen kerran suomeksi vuonna 1991 Filosofian ainelaitoksen sarjassa. Käännöksestä on myös *Niin & Näin* -lehden sarjassa julkaistu myöhempi painos.
47. Martin Heideggerin *Olemisen ja ajan* julkaisi Vastapaino vuonna 2000.
48. Reijo Kupiainen tiedusteli väittelemisen mahdollisuutta myös Jyväskylän yliopistosta, mutta sikäläistä oppituolia vartioimaan asetettu systeemifilosofi Eerik Lagerspetz alkoi vaatia häneltä osallistumista kahden vuoden ajan jatko-opinto-seminaariin ja työn kirjoittamista uudelleen *omassa* alaisuudessaan: viivyttelyä ja painostusta siis. Kupiainen on sittemmin osoittanut menestystä toimimalla muun muassa Juha Suorannan taannoisen professorinviran hoitajana Lapin yliopistossa.
49. Ks. Lapin yliopiston Acta-sarjassa julkaistua Reijo Kupiaisen teosta *Mediakasvatuksen eetos – Fenomenologinen tutkimus mediakasvatuksen etiikasta* vuodelta 2005.
50. Ks. Aarne Rannan kirjoitusta ”Latexin filosofiaa” Veikko Rantalan juhlakirjassa *Malli, metodi, merkitys* (1993, s. 107–111). Juttu kertoi sekoilusta tekstinkäsittelyohjelman kanssa.
51. Juha Varto kirjoituksessaan ”Tulosvastuu ja opetuksen vakavuus” *Yliopistouutisissa* 45/1992, s. 12.
52. Sama.
53. Veikko Rantala *Yliopistouutisissa* 14–15/1993, s. 9.
54. Jukka Oresto *Yliopistouutisissa* 16/1993, s. 16.
55. Juha Varto jutussaan ”Opetusta ja tutkimusta estävä henkilökunta” *Yliopistouutiset*-lehden numerossa 11/1993, s. 9.
56. Sama.
57. Pertti Julkunen kirjoituksessaan ”Nomeklatuurakallet ja byrokratia-naisihmiset” *Yliopistouutisten* numerossa 12/1993, s. 10.
58. Veikko Rantalan toteamus Mikko Lahtisen, Samuli Kaarteen ja Kimmo Jylhämön muodostamalle lähetystölle.
59. Aniitta Mäkinen jutussaan ”Kadonneiden pöytien arvoitus” *Yliopistouutisten* numerossa 12/1993, s. 10.
60. Sinikka Peltonen jutussaan ”Kuka mokaa, Juha Varto?” *Yliopistouutisissa* 13/1993, s. 7.
61. Risto Maula minulle keskustelussa vuonna 1994.
62. Lauri Rauhalan kertomus minulle keväällä 2006.
63. Reijo Wileniuksen nimittämisestä virkaan Jaakko Hintikan, Oiva Ketosen ja G. H. von Wrightin Helsinki-keskeisillä papereilla kertoo oman virkataistelunsa hävinnyt ja Jyväskylässä väitellyt Pertti ”Lande” Lindfors verkkokirjassaan *Suomen tiedepolitiikan suomettuminen* <http://www.helsinki.fi/filosofia/filo/henk/Lindfors/ suomet.htm>.
64. Ks. Sven Krohnin teosta *Der logische Empirismus – Eine kritische Unter suchung, Teil 1* vuodelta 1949. Teoksen toinen osa ilmestyi vuonna 1950.
65. Kersantti Lahtinen Väinö Linnan romaanissa *Tuntematon sotilas* (2000 [1955], s. 285).

66. Markku Eskelinen ja Jyrki Lehtola teoksessaan *Jälkisanat – Sianhoito-opas* (1987, s. 22).
67. Emt., s. 43.
68. Jyrki Lehtola *Aamulehden* kolumnissaan ”Tärkeää tietoa” 18.7.1993.
69. Sama.
70. Teivas Oksala luennollaan vuonna 1989.
71. Veikko Rantala lausunnossaan *pro gradustani* 23.4.1992 (laitosneuvoston esityslistan 25.5.1992 liite 1).
72. Toimittaja Juha Drufva kirja-arviossaan ”Filosofi, joka eli oppiensa mukaan” *Yliopistouutisissa* 22/1993 (s. 5). Graduni *Tasapainon geometria – Simone Weilin käsitys eettisen ihmisen todellistumisesta* oli julkaistu Filosofian ainelaitoksen sarjassa vuonna 1992.
73. Juha Varto Juha Aaltosen kirjoittamassa jutussa ”Juha Varto – Filosofin unelma toisenlaisesta maasta” *Aviisi*-lehden numerossa 6/1994, s. 6.
74. Sama.
75. Juha Varto toimittaja Juha Aaltosen em. haastattelussa *Aviisi*-lehdessä 6/1994, s. 6–7.
76. Suomen fenomenologisen instituutin asiakirjat päätyivät tahattomasti haltuuni tyhjennettyäni laitoksella olevan tietokoneeni kovalevyn sieltä poistuessani vuonna 1995. Sihteerin tehtäviä hoitanut Tommi Wallenius oli ilmeisesti unohtanut tiedostot sinne, mutta onnekasta oli, että tämän sattuman kautta ainakin osa niistä saatiin pelastettua.
77. Juha Varto Juha Aaltosen kirjoittamassa jutussa ”Juha Varto – Filosofin unelma toisenlaisesta maasta” *Aviisi*-lehden numerossa 6/94, s. 6.
78. Sama.
79. Emt., s. 7.
80. Sama.
81. Sama.
82. Ks. Mika Saranpään tutkielmaa *Paradoksian kartat* (1993).
83. Ks. Jaana Parviaisen gradunsa pohjalta julkaisemaa kirjaa *Tanssi ihmisen eksistenssissä* (1994).
84. Matti Vilkka *Yliopistouutisissa* 16/1993, s. 16.
85. Matti Vilkka *Yliopistouutisissa* 40/1993, s. 7.
86. Tere Vadénin väitöskirja *The Symbolic and Subsymbolic Theories in Cognitive Science* ilmestyi vuonna 1996.
87. Ks. Jaana Parviaisen väitöskirjaa *Bodies Moving and Moved* vuodelta 1998.
88. Ks. Marika Enwaldin (entisen Tuohimaan) väitöskirjaa *Displacements of Deconstruction* vuodelta 2004.
89. Marika Enwald on julkaissut tutkimuksensa myös nimellä *Jacques Derrida ja dekonstruktio* vuonna 2004.
90. Sami Pihlström *Tieteessä tapahtuu* -lehden 8/2000 jutussaan ”Muutoksen ajoista, ihmisestä ja vähän muustakin” (s. 57).
91. Sami Pihlström *Niin & Näin* -lehden 1/2001 jutussaan ”Filosofian traditionaalisuudesta ja transsendentaalisuudesta” (s. 42).
92. Oskari Kuusela *Niin & Näin* -lehden 1/2001 jutussaan ”Wittgenstein ja transsendentaalifilosofia” (s. 53). Ks. myös Marika Tuohimaan omaa kannanottoa ”Derrida ja naturalisoitu transsendentaalifilosofia” *Niin & Näin* -lehdessä 1/2001 (s. 66–69), jossa hän osoittaa Pihlströmin kunnianhimoiset pyrkimykset kerrassaan pipariksi.

93. Timo Klemolan väitöskirja *Ruumis liikkuu – Liikkuuko henki?* (1998) oli toisinto hänen lähes vuosikymmenen takaisesta lisensiaatintyöstään ja eräs näyttö siitä, ettei kirjoittaja pystynyt virassa ollessaan uusiutumaan.
94. Ks. Mikko Lahtisen valtio-opin väitöskirjaa *Niccoló Machiavelli ja aleatorinen materialismi* vuodelta 1997.
95. Ks. Mikko Lahtisen aate- ja oppihistorian väitöskirjaa *Snellmanin Suomi* vuodelta 2006.
96. Tommi Walleniuksen *pro gradu* on myös julkaistu nimellä *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus* vuonna 2004.
97. Ks. Veli-Matti Värrin väitöskirjaa *Hyvä kasvatus – Kasvatus hyvään* vuodelta 1997.
98. Alikersantti Lehto Väinö Linnan romaanissa *Tuntematon sotilas* (2000 [1955], s. 158).
99. Käytännöllisen filosofian sivuainetutkielmani *Minän rakentuminen ihmistieteissä* hyväksyttiin laitosneuvostossa 30.5.1994.
100. Ks. teoksiani *Minä* (1995) ja *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994).
101. Ks. teostani *Minä – Minäfilosofioiden filosofiaa* (1995, s. 49).
102. Ks. Michel Foucault'n vuodelta 1973 olevaa teosta. Kirjoituksen otsikossa mainittu nimi viittaa erään hänen kouluaikaisen luokkatoverinsa nimeen. Harmittavaa on, että omia epäsuoria ja tyyliseikoiksi tarkoittamiani viittauksia eri filosofien teksteihin, kuten esimerkiksi *Filosofia räjähti* -teoksessa (2005, s. 226), ei yleensä havaittu lainkaan, tai sitten niitä yksioikoisesti paheksuttiin, kuten Rantalan tapauksessa.
103. Ikävimmän esimerkin yrityksistä kiistää kotikielten asema semanttisesti omaleimaisen ilmaisun lähtökohtana antaa Pauli Pylkkö, joka *Niin & Näin* -lehdessä 2/2006 (s. 81–84) olleen juttunsa ”Fennomanian umpikujasta nykysuomalaiseen itsepetokseen” mukaisesti näyttää valinneen elämäntehtäväkseen sen osoittamisen, ettei ajattelun sisällöillä muka ole yhteyttä luonnollisiin kieliin, joilla ajatuksia muodostetaan.
104. Kalifi Harun el Pullah Ahmed Ahneelle René Goscinnyn ja Jean Tabaryn piirtämässä albumissa *Ahmed Ahne, Bagdadin kauhu* (1972).
105. Mikko Lahtinen puheessaan, jonka hän piti Aatoksen 30-vuotisjuhlasssa syksyllä 20.10.2005 ja jonka hän julkaisi myös blogissaan <http://porthania.blogspot.com/2007/08/arvoisa-juhlavki-aatos-30-vuotta.html>.
106. Markku Pirin valokuviin perustuvat kannet nähtiin *Niin & Näin* -lehden ensimmäisen vuosikerran 1994 numeroissa 1, 2 ja 3. Piri on maalannut myös ystävistään Juha Vartosta (tuolloisesta Teräväisestä) ja Jukka Orestosta (tuolloisesta Suomelasta) muotokuvat vuonna 1988. Ks. Pirin teosta *Muotokuvia – Portraits* (1991, s. 14–17).
107. Mikko Lahtisen hilpeyttä herättänyt esitelmä ”Peltotiellä olet hakotiellä” on julkaistu kokoelmassa *Silleen jättäminen ja politiikka* (1992), josta löytyy myös minun seminaaripuheeni.
108. Nimimerkki ”Aatos – filosofian opiskelijat” *Yliopistouutisissa* 17/1993, s. 10.
109. Sama.
110. Sama.
111. Sama.
112. Esa Saarinen Juha Drufvan jutussa ”Nöyryytysrakenteet ovat kehityksemme jarruina” *Yliopistouutiset*-lehden numerossa 10/1993, s. 3.
113. Sama.
114. Sama.

115. Sama.
116. Sama.
117. Sama.
118. Antti Eskola ja Klaus Weckroth tarkastuslausunnossaan 4.11.1992 (laitosneuvoston esityslistan 11.11.1992 liite 1).
119. Sama.
120. Antti Eskola teoksessaan *Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan* (1985, s. 84).
121. Antti Eskola *Työpäiväkirjassaan* (1992, s. 86) Arto Mellerin lausahdukseen tukeutuen.
122. Ks. Taina Rajantin 30.9.1992 laatimaa muistokirjoitusta *Yliopistouutisissa* 42/1992 (s. 11). Mukana oli myös katkelma Vappu Lepistön laatimasta esipuheen luonnoksesta, jossa hän tilitti paitsioon joutumistaan tieteen ja taiteen välille.
123. Pertti Alasuutari *Yliopistouutisissa* 1–3/1993 (kansi ja s. 6).
124. Antti Eskola kirjassaan *Uhka, toivo ja vastarinta* (1984, s. 17).
125. Antti Eskola kirjassaan *Tiedän ja uskon* (2003, s. 92).
126. Ks. esseekokoelmaani *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 329).
127. Myös intellektuellina pidetty Tuomas Nevanlinna ilmoittautui uskonnolliseen kisaan laatimalla ensimmäiseen Mooseksen kirjaan esipuheen (2007), joka ei mielestäni kuitenkaan tavoittanut sen enempää jumalallisen rakkauden, paratiisista karkottamisen kuin syntiinlankeemuksenkaan seksuaalidynaamisia motiiveja.
128. Antti Eskola kirjassaan *Tiedän ja uskon* (2003, s. 86).
129. Klaus Weckroth jutussaan ”Miten minusta tuli hullu?” *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden numerossa 65 (5/2000, s. 434).
130. Olen käsitellyt kysymystä tarkemmin kirjoissani *Filosofia räjähti – Tulevaisuus palaa* (2005, s. 60–76) ja *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994, s. 105–111).
131. Ks. Eerik Lagerspetzin teosta *A Conventionalist Theory of Institutions* vuodelta 1989.
132. Aulis Aarnio vastineessaan Mikko Lahtisen pääkirjoitukseen *Niin & Näin* -lehdessä 3/1994 (s. 4).
133. Ks. artikkeliani ”He söivät isien ruumiin – Mihin filosofian historioita tarvitaan?” *Niin & Näin* -lehdessä 3/2000 (s. 61–62). Kirjoitus on julkaistu myös kokoelmassa *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 150–165).
134. Huvittavimman esimerkin tuiki teoreettisesta ja lähes käsittämättömästä väitöskirjatutkimuksesta tarjosi tieteensosiologina esiintyneen Seppo Raiskin teos *Laboratorio, teoria ja parempi elämä* (1990), jossa ilmeisesti katsottiin, että pelkkä vierasperäisten käsitteiden viljeleminen tekee kirjoituksesta jollakin tavoin ”tieteellisen”. Ainakaan itse en ymmärtänyt puheena olleista ”nexuksista” mitään, mutta tarkeintähän oli, että kirjoittajalla oli virka.
135. Ks. Heidi Liehun väitöskirjaa *Søren Kierkegaard’s Theory of Stages and its Relation to Hegel* vuodelta 1990.
136. Ks. Pekka Himasen väitöskirjaa *Bertrand Russellin haaste* vuodelta 1994.
137. Ilkka Niiniluoto *Yliopisto*-lehdessä 17/1995 (s. 39).
138. Lisensiaatintutkimukseni *Simone Weilin filosofia – Kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen idea* hyväksyttiin erinomaisella arvolauseella, ja todistuksen tutkinnosta sain 17.9.1996.
139. Ks. Jarkko S. Tuusvuoren väitöskirjaa *Nietzsche and Nihilism* vuodelta 2000.
140. Ks. Juha Himangan väitöskirjaa *Phenomenology and Reduction* vuodelta 2000.

141. Ks. Esa Saarisen tulkintaa alun perin *Ilta-Sanomissa* olleesta haastattelustaan teoksessa *Epäihmisen ääni* (1984, s. 46).
142. Esa Saarinen kirjassaan *Erektio Albertinkadulla* (1988, s. 30).
143. Ks. Mauri Ylä-Kotolan väitöskirjaa *Jean-Luc Godard mediafilosofina* vuodelta 1998.
144. Ks. Keijo Rahkosen analyysia ”Eiks’ Esa ookan täällä?” *Sosiologia*-lehdessä 1/1985 (s. 9–11).
145. Lilli Alanen, Leila Haaparanta, S. Albert Kivinen, Petri Mäenpää, Aarne Ranta, Veikko Rantala ja Gabriel Sandu kirjoituksessaan ”Laatu ratkaisee filosofiassakin”. *Helsingin Sanomat* 7.10.1995.
146. Ks. Gabriel Sandun *Helsingin Sanomissa* 8.9.2001 esittämiä kommentteja Jan Blomstedtin 1.9.2001 laatimaan kriittiseen kirja-arvioon G. H. von Wrightin teoksesta *Hyvän muunnelmat* (alkut. *The Varieties of Goodness*).
147. Filosofian laitoksen edellä mainittu kirjoittajatroikka *Helsingin Sanomissa* 7.10.1995.
148. Sama.
149. Esa Saarinen kirjassaan *Erektio Albertinkadulla* (1988, s. 48–60).
150. Eeva-Kaarina Aronen *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä 30.9.1995 (s. 20). Juttu oli otsikoitu sanoin: ”... ja sitten tähtifilosofit unohtivat tieteen”.
151. Emt. s. 22.
152. Sama.
153. Vrt. Esa Saarisen muotoiluun filosofian historiansa esipuheessa (1985, s. 6).
154. Eeva-Kaarina Aronen *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä 30.9.1995 (s. 23).
155. Olen arvostellut teoksen sisältämää ajattelutapaa *Niin & Näin* -lehden 4/2004 artikkelissani ”Tyttöjen kanssa saunan lauteilla – Tirkistysreikiä sukupuolierolla politikoivaan filosofiaan” (s. 111–120). Artikkeli on julkaistu myös kokoelmassani *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 246–292).
156. Eeva-Kaarina Aronen *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä 30.9.1995 (s. 23).
157. Lilli Alanen Eeva-Kaarina Arosen edellä mainitun jutun mukaan (s. 22).
158. Eeva-Kaarina Aronen *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä 30.9.1995 (s. 23).
159. Emt., s. 24.
160. Sama.
161. Sama. Kursivointi minun.
162. Sama. Kursivointi minun.
163. Sama. Kursivointi minun.
164. Ilkka Niiniluoto kirjoituksessaan ”Tauti ei hivuta filosofian laitosta”. *Helsingin Sanomat* 5.10.1995.
165. Sama.
166. Lauri Rauhala *Helsingin Sanomissa* 22.10.1995 julkaistussa jutussaan ”Vaatimus laadukkaasta filosofiasta oikeutettu”.
167. Jaana Venkula jutussaan ”Eikö tiede osaa korjata itseään” *Helsingin Sanomissa* 14.10.1995.
168. Leena Barros vastauksessaan ”Missä tieteen etiikka pettää?” Jaana Venkulalle *Helsingin Sanomissa* 22.10.1995.
169. Jan von Plato *Yliopisto*-lehden 16/1995 haastattelussa (s. 37). Kursivointi minun.
170. Sama. Kursivointi minun.
171. Sama. Kursivointi minun.
172. Sama. Kursivointi minun.
173. Sama. Kursivointi minun.

174. Ks. Jan von Platon kirjallista muistutusta *Yliopisto*-lehdessä 16/1995 (s. 53).
175. Göte Nyman kirjoituksessaan ”Virantäytöt ja Yliopisto-lehden journalismi” *Yliopisto*-lehden numerossa 17/1995.
176. Esa Saarinen *Yliopisto*-lehden 17/1995 haastattelussa (s. 28).
177. Sama.
178. Sama.
179. Esa Saarinen Internet-kotisivuillaan <http://www.saarinen.com>.
180. Esa Saarinen *Yliopisto*-lehden 17/1995 haastattelussa (s. 28).
181. Ilkka Niiniluoto humanistiselle tiedekunnalle laatimassaan selityksessä, joka julkaistiin myös *Yliopisto*-lehdessä 17/1995 (s. 39).
182. Välini Timo Airaksiseen kariutuivat jäljempänä selitettävällä tavalla dosentuuria koskevaan kiistaan, ja mielipiteeni hänen ajattelustaan olen ilmaissut kirjoituksessani ”Rakkautta ja piikkilankaa – Johdatusta poliittisesti korrektiin paheellisuuteen” kokoelmassa *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 331–335). Juhani Pietarinen puolestaan on ilmaissut homovastaisen asenteensa kirjassaan *Platonin harmonisen mielen etiikka* (1996), joka ”käsitteli” Platonin filosofiaa sellaisella tavalla, että arvostelin sen yksityiskohtaisesti *Niin & Näin* -lehden 1/2002 jutussani ”Oliko filosofien kuningas piilohetero? Mieskulttuurin kunnia ja pyhän perheen pilaama Platon” (s. 73–83) sekä artikkelissani ”Platon ja poikarakkaus”, joka on julkaistu kokoelmassa *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 204–232).
183. Juha Varto *Image*-lehden 6/1996 kolumnissaan ”Viimeinen sana – Sokrateen hullut päivät” (s. 114).
184. Ks. Simo Knuuttilan sinänsä harvinaista yleisönosastokirjoitusta ”Leikkiä ja totta antiikin Ateenasta” *Yliopisto*-lehdessä 17/1996 (s. 34).
185. Jyri Puhakainen *Aikalaisessa* 5/1996.
186. Himas-ilmiö ei herättänyt luottamusta myöskään muualla. Toimin noihin aikoihin vapaana luennoitsijana ja annoin opetusta mitä erilaisimmille tahoille osuen sattumalta yritykseen, jossa Pekka Himanen oli vieraillut aiemmin. Palkitsevimpia kokemuksia kyseisiltä ajoilta onkin tämän helsinkiläisen mainostoimiston johtajan toteamus luentoni lopuksi: ”Ne Himaselle myönnetyt rahat olisivat kuuluneet sinulle!” Minua ei ole liioin lämmittänyt raha, mutta nuo sanat ovat edelleen mielessäni. Olenkin kaikesta henkisestä tuesta mittaamattoman paljon kiitollisempi kuin niistä rahoista ja viroista, joita yliopistot eivät koskaan myöntäneet minulle.

    Kun ystäväni myöhemmin lennättivät minua myös ulkomailla pidettyäni heille luentoja, he ihmettelivät, miksi elän vaatimattomasti enkä vinguta Visaa. Tämä johtui tietenkin vain siitä, ettei minulla ole ollut varaa sellaiseen elämäntapaan, jota yliopiston apurahatutkijat pitävät aivan tavanomaisena. Nuo hyväntahtoiset ystäväni eivät kai olleet koskaan tavanneet ketään köyhää ihmistä, ja lisäkysymyksensä kaikki uteliaat voivat osoittaa virassa istuville professoreille.
187. Juha Varto *Image*-lehden 6/1996 kolumnissaan ”Viimeinen sana – Sokrateen hullut päivät” (s. 114).
188. Sama.
189. Ks. Esa Saarisen oppikirjaa *Filosofia* vuodelta 1994.
190. Ks. *Helsingin Sanomien* juttua ”Niinistö etsi Saarisen kanssa tunteiden voimaa ja yhdessä onnistumista” 8.11.2002.
191. Ks. vuoden 2005 *Kuka kukin on* -teosta (s. 890).

192. Väitöskirjani *Rakkauden välittäjä – Simone Weilin käsitys eettisen ihmisen todellistumisesta* ilmestyi toukokuussa 1997.
193. Ks. teostani *Filosofia räjähti – tulevaisuus palaa* (2005 s. 253–254).
194. Ks. Jan Blomstedtin juttua *Helsingin Sanomissa* 1.9.2001.
195. G. H. von Wright muotoili praktista syllogismia hyödyntävän toiminnan selitysmallin teoksessaan *Explanation and Understanding* (1971, s. 96) näin: ”A intends to bring about p. A conciders that he cannot bring about p unless he does a. Therefore A sets himself to do a.” Tällainen malli lähestyy ihmisen toimintaa antipositivistisesti ja ei-kausalistisesti ottaen huomioon ihmisen intentionalisuuden, tahdon vapauden ja siihen liittyvän indeterminismin. Käytännön tilanteissa se jättää kuitenkin ottamatta huomioon tekojen *ei-aiotut sivuseuraukset*. Näin sen selitysvoima jää riippumaan lopulta siitä, ajatellaanko ihmisen tietävän tekojensa seuraukset ja pitävätkö vaikutusyhteyksiin liittyvät olettamukset paikkansa. Kirjoitin aiheesta muun muassa teoksessani *Minän rakentuminen ihmistieteissä* (1994, s. 158).
196. Timo Airaksisen lausunto Helsingin yliopiston valtiotieteelliselle tiedekunnalle 18.5.1998.
197. Matti Sintosen lausunto Helsingin yliopiston valtiotieteelliselle tiedekunnalle 11.5.1998. Noiden aikojen jälkeen filosofian laitokset eivät ole juuri virkoja auki julistaneetkaan, vaan ne on täytetty suoraan joko määryksillä tai kutsusta.
198. Ks. arviotani ”Terveen seksin tuolle puolen” *Sosiologia*-lehden numerossa 2/1998 (s. 148–150).
199. Ks. esim. Pauli Löijan artikkelia ”Ollin väitöskirja tarkastettu yliopistossa ja käräjäoikeudessa!” *Z*-lehdessä 2/2000 (s. 40–42).
200. Sama.
201. Ks. artikkeliani ”Oliko filosofien kuningas piilohetero?” *Niin & Näin* -lehdessä 1/2002 (s. 82).
202. Ks. Kalle-Ville Lahtisen artikkelia ”Ollin oppivuodet” *Z*-lehdessä 5/1996 (s. 18–23).
203. Ks. Esa Sariolan romaania *Luota minuun* vuodelta 1994 (s. 121–123).
204. Ks. artikkeliani ”Alkibiades, Eros ja itsestä huolehtimisen taito” Mikko Lahtisen toimittamassa teoksessa *Rakkaudesta filosofiaan* vuodelta 1999 (s. 61–71). Teksti on julkaistu laajennettuna myös kokoelmassani *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 191–203).
205. Ks. Riitta Nelimarkan luonnehdintaa hänen teoksessaan *Väitösfarssi* vuodelta 2003 (s. 44).
206. Emt., s. 29 ja 58.
207. Emt., s. 41.
208. Ks. arviotani ”Kauhea sandaali” *Niin & Näin* -lehdessä 4/2003 (s. 127–128).
209. Professorien eettisistä ohjeista ks. esim. *Acatiimi*-lehden numeroa 4/2002.
210. Pelle Miljoona EP-levyllä *Varjo seuraa onneain* (1981).
211. Johanna Matero *Ruumiin kulttuuri* -lehdessä 4/2000 (s. 63–64).
212. Ks. Ilkka Niiniluodon mainintaa Svante Nordinin teoksessa *Filosofian historia* vuodelta 1999 (s. 536).
213. Friedrich Nietzsche teoksensa *Ecce homo* (2002 [1888]) luvussa ”Miksi olen niin viisas” (s. 24).
214. Leila Haaparannan sähköpostiviesti Aki Huhtiselle keväällä 2001. Erään näytön Haaparannan virhearvioinneista ja epäoikeudenmukaisuudesta tarjoaa se, että fil. tri Huhtinen tuli kuitenkin nimitetyksi *samalla tuotannolla* käytännöllisen filosofian dosentiksi Helsingin yliopistoon.

215. Ks. Mika Hannulan, Juha Suorannan ja Tere Vadénin teosta *Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat* vuodelta 2003.
216. Kari Häkämies Simo Rantalaisen kysymykseen *Hyvät, pahat ja rumat* -ohjelmassa astuttuaan virkaansa kesken hallituskauden helmikuussa 1996.
217. Ks. kirjoitustani "Homoille ja lesboille vasta luodaan perusoikeuksia – Virallistettu parisuhde on toisen luokan avioliitto" *Tasa-arvo*-lehden numerossa 1/2001 (s. 19–21).
218. Ks. arviotani "Yksipuolista syrjintätutkimusta" *Sosiologia*-lehdessä 3/2002 (s. 253–255).
219. Suomen Akatemian kulttuurien ja yhteiskunnan toimikunnan päätös numero 77719, 16.11.2001.
220. Edellä mainitun päätöksen liite 2.
221. Suomen Akatemian myönnettyä "Pornoakatemialle" peräti 265 320 euron määrärahan teki kansanedustaja Raimo Vistbacka maan hallitukselle asiaa kritisoivan kirjallisen kysymyksen (940/2004 vp) 2.12.2004. Vistbackan kohdistama moite feminististä ja täysin tendenssimäistä "tutkimusta" kohtaan olikin täysin perusteltu, paitsi homoseksuaalisuutta arvostelevilta osilta.
222. Tiedot rahoituspäätöksistä on saatu Suomen Akatemian Internet-sivuilta <http://www.aka.fi>.
223. Sähköpostiviestini Inkeri Savalle ja Vesa Puuroselle 1.2.2002.
224. Inkeri Savan sähköpostiviesti minulle 15.2.2002.
225. Sähköpostiviestini Inkeri Savalle 15.2.2002.
226. Inkeri Savan sähköpostiviesti minulle 20.2.2002.
227. Kanteluasiakirjani päiväsin ja lähetin matkaan 22.3.2002.
228. Ks. kirjoitustani "Miten meitä tutkitaan?" *Z*-lehdessä 3/2002 (s. 38).
229. Ks. kirjoitustani "Onko projektitutkija tieteen pyramidiorja?" *Acatiimi*-lehdessä 3/2002 (s. 27).
230. Ks. kirjoitustani "Yksipuolista syrjäytymistutkimusta" *Sosiologia*-lehdessä 3/2002 (s. 253–255).
231. Ks. kirjoitustani "Seniorit saavat rahat" *Yliopisto*-lehdessä 5/2002 (s. 41) ja "Akatemian käytännöt" *Yliopisto*-lehdessä 8/2002 (s. 29).
232. Arto Mustajoki ja Liisa Savunen kirjoituksessaan "Seniorit ja rahoitus" *Yliopisto*-lehdessä 7/2002 (s. 36).
233. Suomen Akatemian kulttuurien ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan pääsihteerin Liisa Savusen kirje minulle 26.6.2002 (SA:n dnro 196/03/02).
234. Taideteollisen korkeakoulun rehtorin päätös 12.4.2002 (TaiK:n dnro 78/07/2002).
235. Inkeri Savan kirjallinen selitys Taideteollisen korkeakoulun rehtorille 8.4.2002 (päätöksen dnro 78/07/2002 liite 1, s. 7).
236. Sähköpostiviestini *Uniqueer*-sähköpostiyhteisölle 17.12.2002.
237. Olli Stålström minulle sähköpostiviestissään 18.12.2002.
238. Stålströmin potilashistoriasta oli maininta myös *Z*-lehden 5/1996 jutussa, mutta se oli jäänyt minulta huomaamatta. Samat surulliset asiat tämä ansioitunut kansalaisoikeustaistelija kertoi omin sanoin *Helmi*-lehden numerossa 1/2003 olleessa kirjoituksessaan sekä numeron 1/2005 haastattelussa.
239. Lasse Kekki minulle sähköpostiviestissään 18.12.2002.
240. Suomen Akatemian ilmoitus 28.4.2004 päätöksestä numero 208412.
241. Taideteollisessa korkeakoulussa paljastui kantelustani seuranneiden tutkintatoimien ansiosta useita muitakin väärinkäytöksiä, joista muiden muassa

MTV3:n uutisoi 9.10.2002 otsikolla ”Taideteollisessa paljastui kavallus” <http://www.mtv3.fi/ uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2002/10/134800>.
242. Stakesin Internet-sivut <http://www.stakes.fi>.
243. Sähköpostiviestini Juha Vartolle 28.2.2002.
244. Juha Varton sähköpostiviesti minulle 19.3.2002.
245. Juha Varton sähköpostiviesti minulle 28.2.2002.
246. Sähköpostiviestini Juha Vartolle 28.2.2002.
247. Ks. kirjoitustani ”Mania, hybris ja kohtalo – Miksi dramaturgian filosofi puhuu Jumalasta ja homoudesta?” *Niin & Näin* -lehdessä 3/2006 (s. 152).
248. Juha-Pekka Hotinen 28.8.2007 allekirjoittamassaan työtodistuksessa.
249. Teatterikorkeakoulun opintohallinnon päällikön Katja Kiviharjun allekirjoittama päätös 7.1.2008.
250. *Helsingin Sanomat* raportoi 28.11.2007 vetoomuksesta, jonka eräät 1970-luvun politrukit olivat toimittaneet kaupunginjohtaja Jussi Pajuselle vaatien punagraniittisen Lenin-patsaan pystyttämistä Alppilassa sijaitsevaan Lenininpuistoon.
251. Ks. Timo Kallisen teosta *Teatterikorkeakoulun synty* vuodelta 2004.
252. Tiedustellessani asiaa Teppo Turkilta puhelimeen vastasi hänen sihteerinsä, joka sanoi ”kiitos ja kuulemiin” sekä löi viranomaisille tyypilliseen tapaan puhelinluurin kiinni.
253. Taideteollisen korkeakoulun ilmoitus 29.6.2006 (TaiK:n dnro 142/123/2006).
254. Taideteollisen korkeakoulun ilmoitus 3.7.2006 (TaiK:n dnro 141/123/2006).
255. Taideteollisen korkeakoulun rehtorin kirjallinen päätös 20.6.2006.
256. Hain esimerkiksi filosofianopettaja Arno Kotrolta vapautunutta viransijaisuutta Länsi-Helsingin lukiosta keväällä 2006, mutta hakemukseni jätettiin käsittelemättä.
257. Helsingin sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen johtokunta kokouksessaan 13.6. 2006 ja rehtori Kristiina Kimmola kirjeessään minulle 15.6.2006.
258. Helsingin sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen johtokunta kokouksessaan 19.10.2006 ja pöytäkirjanotteessaan 5/2006 (s. 9).
259. Eduskunnan kanslian ilmoitus Seppo Tiitisen johtaman hallintotoimiston päätöksestä 1.7.2006.
260. Ks. kirjaani *Työttömän kuolema* vuodelta 2005 (s. 9–59).
261. Esa Saarinen Markku Pääskyselle 4.7.2002 lähettämässään sähköpostiviestissä, jonka Markku printtasi minulle arkistojani varten.
262. Kritisoin Pihlströmin kirjaa kokonaisarviossani ”Kolme kärpästä yhdellä iskulla – Filosofian samittamisesta”, joka on julkaistu teoksessani *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 325–330).
263. Ks. teokseni *Dialoginen filosofia* (2003) s. 339.
264. Juha Himangan sähköpostiviesti Markku Pääskyselle kesällä 2002.
265. Ks. Juha Varton arviota ”Dialogisen välttämättömyys” *Niin & Näin* -lehdessä 2/2003 (s. 110–111).
266. Ks. Tapani Kilpeläisen arviota ”Tie Helvettiin on kivetty…” *Yliopisto*-lehdessä 12–13/2003 (s. 53–54).
267. Ks. vastinettani ”Dialogisesta filosofiasta” *Yliopisto*-lehdessä 14/2003 (s. 38–39).
268. Ks. Maija Lehtovaaran arviota ”Etiikkaa arkeen ja tieteeseen” *Aikuiskasvatus*-lehden numerossa 4/2003 (s. 321).
269. Emt., s. 323.
270. Ks. Pekka Wahlstedtin juttua ”Dialogisuus yhteiskunnassa” *Mielenterveys*-lehden numerossa 5/2003 (s. 34–36).

271. Ks. Pekka Wahlstedtin arviota ”Keskustelua keskustelun vuoksi” *Ydin*-lehdessä 4/2003 (s. 46).
272. Ks. Pietari Almusan arviota ”Dialogi ymmärryksen rakentajana” *Kulttuurivihkot*-lehdessä 5/2003 (s. 72).
273. Ensimmäisen painoksen tultua loppuunmyydyksi julkaisin teoksestani *Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka* ajantasaistetun laitoksen syksyllä 2008 saksalaisen Books on Demand -kustantamon kautta.
274. Kirjoitin asiasta *Tiedepolitiikka*-lehden 1/2006 artikkelissani ”Kun yhdet ovat tasa-arvoisempia kuin toiset – Kuinka tasa-arvolla diskriminoidaan?” (s. 75–82) ja verkkokirjassani *Contra Academia – Tutkielma tiedepoliittisesta vallasta*.
275. Vertailun vuoksi *Ilta-Sanomat* raportoi samanlaisen tapauksen sivuillaan 17.1. 2008. Uutisen mukaan kaksi Kampin työvoimatoimiston virkailijaa työnsi Nelosen TV-uutisten kuvaajan niin rajusti ulos huoneesta, että kuvaaja sai kolhun silmäkulmaansa. Tapaus johti virkamiehille esitettyyn syytteeseen lievästä pahoinpitelystä ja virkavelvollisuuden rikkomisesta.
276. Markku Eskelinen ja Jyrki Lehtola teoksessaan *Jälkisanat* (1987).
277. Tiedesihteeri Petri Miralan kirje 20.12.2002. Kirjoitin asiasta *Yliopisto*-lehteen 7/2003 (s. 39–40) otsikolla ”Kuka nyt erehtyy?” paheksuen käytäntöä, jonka seurauksena alemmin koulutettujen nimittäminen yliopistovirkoihin vie pohjaa yliopistojen toiminnalta. Tiedekunnan vakituisessa virassa toimiva Petri Mirala (joka Suomen Akatemiassa toimiessaan oli allekirjoittanut myös minulle toimittamansa mielivaltaisen päätöksen numero 77719 16.11.2001), vastasi kirjoitukseeni *Yliopisto*-lehdessä 9/2003 todeten, ettei ”kaikkea tarvitse teettää tohtoreilla” ja että hänen apulaisekseen maisterikin ”riittää” (s. 34). Yliopiston sijasta Mirala olisi voinut jatkaa politikoimistaan Lauttasaaren sosiaalidemokraattisessa yhdistyksessä, johon hän kuuluu.
278. Sähköpostiviestini Helsingin yliopiston humanistiselle tiedekunnalle 10.1.2006.
279. *Helsingin Sanomat* kertoi jutussaan 23.1.2006, että Helsingin yliopiston konsistorin strategiana vuosille 2007–2009 on tarkoitus ”aktiivisesti” värvätä ulkomaisia opiskelijoita ja että ”apuna käytetään markkinointia”. Kannattaisi ehkä tiedustella asian oikeutusta myös suomalaisilta veronmaksajilta ja opiskelijoilta.
280. Ks. Martti Koskenniemen ja Heikki Patomäen avoimia kirjeitä *Yliopisto*-lehden numerossa 4/2005 (s. 40–41). Patomäen kirjoitus kommentteineen löytyy verkko-osoitteesta <http://www.valt.helsinki.fi/blogs/patomaki/post1.htm>.
281. Ks. teostani *Työttömän kuolema* vuodelta 2005 ja Heikki Patomäen kirjaa *Yliopisto oyj* samalta vuodelta.
282. Ilkka Niiniluoto *Yliopisto*-lehden (4/2005) kirjoituksessaan ”UPJ:n arvot ja toteutus” (s. 41–42).
283. Simo Parpola *Yliopisto*-lehden (7/2005) kirjoituksessaan ”Yliopiston tila ja rehtorin visiot” (s. 45).
284. Ks. kannanottoani ”Naturalismi on heteroideologia” *Yliopisto*-lehdessä 17/2003 (s. 34–35) alun perin *Yliopisto*-lehdessä 14/2003 olleeseen Osmo Tammisalon kirjoitukseen ”Evoluutio ja homoseksuaalisuus”, jossa Tammisalo oli tulkinnut homoseksuaalisuutta pelkästään biologiseksi ominaisuudeksi. Kommentoin asiaa edelleen *Yliopisto*-lehden 3/2004 jutussani ”Sekseistä ja biobisneksestä” (s. 56–57).
285. Ilkka Niiniluoto esitelmässään ”Naturalismikin on humanismia” 10.10.2003.
286. Ks. Ilkka Niiniluodon kirjoitusta ”Murha Wienin yliopistossa” teoksessa *Filosofin kuolema* vuodelta 2004 (s. 257–266).

287. Emt., s. 263–265.
288. Huomionarvoista on myös se, että Timo Kaitaron ja Markku Roinilan vuonna 2004 toimittamasta kuolemaa käsittelevästä teoksesta puuttui kokonaan Martin Heideggerin esittely. Kustannusyhtiö Summan julkaisema artikkelikokoelma onkin tyypillinen esimerkki ihmisten halusta paeta omaa kuolevaisuuttaan kollektiivisen joukkohengen taakse sekä siirtää keskustelu yleiselle tasolle, puheeksi Kenen Tahansa kuolemasta. Juuri näin Heideggerin arvostelema *Das Man* -ihanne syntyy. Tärkeitä ja keskeisiä aiheita, kuten kuolemaa tai rakkautta koskevat kysymykset epäpersonifioidaan ahdistuksen välttämiseksi niin, että niistä aletaan puhua yleisesti ja abstraktisti tai jonkun toisen ominaisuutena. Näin kierretään asioiden kokemuksellinen ja persoonallinen merkitys.
289. Kluuvin työvoimatoimiston osoitus minulle 11.7.2008.
290. WSOY:n kustannuspäällikön Aleksi Siltalan sähköpostiviesti minulle 20.4. 2004.
291. Sähköpostivastaukseni Aleksi Siltalan kielteiseen julkaisupäätökseen 20.4. 2004.
292. Ks. analyysiani *Dialogisen filosofian* (2003) sivuilla 275–276.
293. Ks. Juha Siltalan kirjaa *Työelämän huonontumisen lyhyt historia* vuodelta 2004.
294. Ilkka Niiniluoto Svante Nordinin *Filosofian historiassa* (1999, s. 531).
295. Virkaa hakivat protestimielessä useat sinänsä kelpoiset henkilöt, ja joillekin hakeminen kannatti, sillä pääehdokkaina pidettyjen Esko Ahon ja Ilkka Kanervan sijasta tasavallan presidentti Tarja Halonen ratkaisi asian hallituksen esityksen vastaisesti nostamalla johtajaksi tutkija Sinikka Salon.
296. Simo Salminen ”Rotestilaulussaan” (1966) albumilla *Huumorimiehiä – Rotestilaulu* (1998).

    Se, että Speden kaskujakaan ei oikein enää ymmärretä, kertoo uustosikkomaisesta nykyajasta, jossa poliittinen korrektius tappaa totuutta paljastavan komedian samalla kun todellisuus sinänsä on muuttunut jatkuvaksi tragediaksi.
297. Herakleitos fragmentissaan numero 54 teoksessa *Yksi ja sama* (1971).
298. Platon dialogissaan ”Faidros”, 255b.
299. Ks. kirjoitustani ”Wovon das Man nicht sprechen kann? – Wittgensteinin elämä filminä” kokoelmateoksessa *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 349–352).
300. Pekka Suvanto *Kanava*-lehden kielteisessä julkaisupäätöksessään syksyllä 1998.
301. Sakari Ojantakanen ”Homolittojen rekisteröinnistä” *Kanava*-lehdessä 9/1998 (s. 568–569).
302. Emt. s. 569.
303. Mikko Lahtisen kielteinen sähköpostiviesti minulle 8.11.1998.
304. Mikko Lahtisen myönteinen sähköpostiviesti minulle 25.11.1998. Juttuni ”Viheltävä kahvinkeitin” ilmestyi *Niin & Näin* -lehdessä 4/1998 (s. 79–80).
305. Ks. kirjoitustani *Niin & Näin* -lehdessä 3/2000, s. 58–62.
306. Ks. kirjoitustani *Niin & Näin* -lehdessä 1/2002, s. 73–83.
307. Ks. Juhani Pietarisen homofoobista ja asiatietoja vääristelevää teosta *Platonin harmonisen mielen etiikka* vuodelta 1996.
308. Ks. Juhani Pietarisen omistuskirjoitusta ”keskimmäiselleen” em. teoksen alussa.

309. Kai Kaila kirjoituksessaan ”Puhakaiselle” *Tieteessä tapahtuu* lehdessä 7/1998 (s. 60).
310. Jan Rydman esimerkiksi julkaisi Kai Kailan vastineen Puhakaiselle samassa *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 7/1998, jossa Puhakaisen kritisoitu kirjoitus ”Filosofista terapiaa aivotutkimuksen suuruudenhulluuteen” ilmestyi; tämä edellytti tietysti sitä, että päätoimittaja välitti Puhakaisen kirjoituksen etukäteen hänen kriitikolleen, mikä todisti tieteen olevan kierolla tavalla ”avoin järjestelmä”.

    Sittemmin ilmestyneet journalistin ohjeet vuodelta 2005 luonnollisesti täsmentävät (kohta 21), että ”[j]os selvästi tunnistettavissa olevan henkilön tai tahon toiminnasta aiotaan esittää tietoja, jotka asettavat tämän erittäin kielteiseen julkisuuteen, kritiikin kohteelle tulee varata tilaisuus esittää oma näkemyksensä jo samassa yhteydessä.” Huomattava kuitenkin on, että kritiikin kohteena ei ollut alun perin Kai Kaila ja että samassa numerossa vastaamisen mahdollisuutta *ei koskaan suotu muille kuin naturalisteille itselleen*. Ks. Suomen Journalistiliiton Internet-kotisivuja <http://www.journalistiliitto.fi>.
311. Ks. Jyri Puhakaisen terävää vastinetta ”Huippututkija ’Kailalle’” *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/1998 (s. 62–64). Keskustelu alkoi alun perin Jan Rydmanin omasta provokaatiosta ja hänen väärinkäsityksistään *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 5/1998 (s. 53).
312. Jyri Puhakainen esiintyi muun muassa TV1:n ”Kaken pesulassa” 22.11.1998 ja *Helsingin Sanomissa* 16.9.1998, jossa hän ”aivojen vuosisadaksi” julistetun 2000-luvun kynnyksellä väitti, että ”aivotutkimuksen käsitys ihmisestä on 90-luvun suurin älyllinen huijaus”. Urpo Rinteen sekä Paavo Riekkisten (junior ja senior) harjoittaman rahanpesun paljastuttua Puhakaisen väitteet biobisneksen epärehellisyydestä saivat myös havainnollisen todistuksen. Ks. lisäksi Lauri Rauhalan artikkelia ”Emergenssi hyppäyksenä merkitystasolle” *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 5/1999 (s. 40–44).
313. Ks. artikkeliani ”Kun yhdet ovat tasa-arvoisempia kuin toiset – Kuinka tasa-arvolla diskriminoidaan? *Tiedepolitiikka*-lehdessä 1/2006 (s. 75–82).
314. Ks. artikkeliani ”Heidegger, sankarini! – Mistä kiistaa käytiin?” *Tiedepolitiikka*-lehden numerossa 3/2004 (s. 31–38). Kirjoitus on julkaistu laajennettuna myös kokoelmassa *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 99–113).
315. *Tiedepolitiikka*-lehden toimitussihteeri Katriina Järvinen sähköpostiviesteissään minulle 3.12.2004 ja 4.4.2005.
316. Markku Jokisipilä blogissaan otsikolla ”Sukupuolten tasa-arvosta” <http://jokisipila.blogspot.com/2006/06/sukupuolten-tasa-arvosta.html>.
317. Markku Jokisipilä sähköpostiviestissään minulle 3.6.2006.
318. Minna Laukkanen minulle puhelinkeskustelussa 1.4.2005.
319. Ks. Markku Pääskysen esittelyä ”Kevään kirjanautintoja” *Yliopistopainon uutiset* -lehdessä 1/2005 (s. 8–10), jossa kirjastani *Työttömän kuolema* ei mainittu halaistua sanaa.
320. Ks. Suomen Kustannusyhdistyksen julkaisemaa teosta *Vuoden kirjat 2005*.
321. Ks. Pekka Wahlstedtin arviota ”Työ tekijänsä niittää” *Helsingin Sanomissa* 5.6.2005.
322. Sama.
323. Ks. Eeva Erosen juttua ”Työttömät vapaakansalaisiksi” *Helsingin Sanomissa* 28.8.2005.

324. Kristian Klockars lausunnossaan dosentuurihakemustani varten 3.8.2005 (s. 1–2).
325. Sami Pihlström arviossaan ”Luovan ihmisen puolustajia?” *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 7/2005 (s. 66).
326. Emt., s. 67.
327. Sama.
328. Sama.
329. Jan Rydman sähköpostiviestissään minulle 21.11.2005.
330. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistus on luettavissa esimerkiksi järjestön Internet-kotisivuilta <http://www.un.org>.
331. Ks. kirjoitustani ”Työttömän kuolemasta” *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2005 (s. 49–51).
332. Sampsa Rydmanin luomaan vaihtoehtohistoriaan on voinut tutustua verkko-osoitteessa <www.taivaansusi.net/reich>.
333. Ks. artikkeliani ”He söivät isien ruumiin” *Niin & Näin* -lehdessä 3/2000.
334. Ks. Sami Pihlströmin teosta *Filosofin käytännöt* vuodelta 2001.
335. *Tiede & Edistyksen* päätoimittaja Arto Noro minulle sähköpostiviestissään 25.3.2002.
336. *Tiede & Edistyksen* toimitussihteeri Antti Kuparinen minulle sähköpostiviestissään 19.4.2002.
337. Lähetin huomatukseni perusteluineen Tutkijaliiton hallitukselle 25.4.2002.
338. Tutkijaliiton hallituksen puheenjohtaja Juhani Vähämäki minulle kirjeessään 30.5.2002.
339. Ks. kirjoitustani ”Kolme kärpästä yhdellä iskulla – Filosofian samittamisesta” teoksessani *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 325–330).
340. *Kulttuurintutkimus*-lehden anonyymit refereet Leena Kaukion minulle 29.3. 2004 sähköpostitse toimittamassa lausunnossa.
341. Esseeni ”Amerikat – Aina vain isompaa” julkaistiin *Nuori Voima* -lehden numerossa 3/2004 (s. 18–22).
342. *Ajatuksen* päätoimittajana toimineen Sami Pihlströmin sähköpostiviesti minulle 29.4.2004.
343. *Ajatus*-vuosikirjan referee edellä mainitun sähköpostiviestin liitteenä olleessa lausunnossaan.
344. Simo Salminen Jukka Virtasen sanoittamassa ”Pornolaulussa”, jossa ”ruma sana sanotaan niin kuin se on”; albumilla *Huumorimiehiä – Rotestilaulu* (1998). Levytys oli maaliskuusta 1968 alkaen kolmen kuukauden ajan Suomen levymyyntitilastojen listaykkönen.
345. Mikko Lahtisen sähköpostiviesti minulle 10.2.2004.
346. Tuukka Tomperin sähköpostiviesti minulle 11.2.2004.
347. Sähköpostiviestini *Niin & Näin* -lehden toimitukselle 11.2.2004.
348. Pia Livia Hekanaho ja Mikko Tuhkanen kirjoituksessaan ”Queer-teorian sukupuoli ja paradigmaattisten erojen ongelma” *Niin & Näin* -lehdessä 2/2005 (s. 11). Jo kirjoituksen otsikossa on kielioppivirhe, tai sitten on ajateltava, että *queer*-teorialla itsellläänkin on sukupuoli.
349. Emt., s. 9.
350. Sama. Vertailun vuoksi myöskään Richard Lynn ja Tatu Vanhanen eivät käytä biopolitiikan käsitettä samassa paradigmaattisessa merkityksessä kuin Foucault ja hänen opetuslapsensa. Ks. esim. Lynnin ja Vanhasen teosta *IQ and Global Inequality* vuodelta 2006. Koska ’biopolitiikka’ viittaa konstruktio-

nistienkin kehitelmissä ”elämän uusintamiseen liittyviin käytäntöhin” ja muihin vallan viidakoihin, osuu oma käsitykseni siitä, että biopolitiikka palautuukin siis heteroseksuaaliseen lajinsäilytykseen ja naturalismiin, maaliinsa täsmällisesti. Elämän uusintaminenhan on sidottu juuri heteroseksuaaliseen kanssakäymiseen. Kyse on siis yhtä kaikki biologialla politikoimisesta (johon itse olen suhtautunut kriittisesti).

351. Pia Livia Hekanaho ja Mikko Tuhkanen kirjoituksessaan ”Queer-teorian sukupuoli ja paradigmaattisten erojen ongelma” *Niin & Näin* -lehdessä 2/2005, s. 8.
352. Ks. esim. Eero Backmanin artikkelia ”Kan vetenskaplig kritik vara ärekränkning” (*Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1994, s. 28), jonka mukaan kritiikki voi olla kunniaa loukkaavaa, jos (1) kritiikin olennainen *päämotiivi* ei ole tieteellinen, vaan sen tarkoituksena on loukata, (2) jos arvostelu ei loukkaa vain tutkijan esitystä vaan pääasiassa hänen persoonallisuuttaan tai (3) jos arvostelija esittää valheellisia väitteitä (esimerkiksi tutkimustulosten väärentämisestä), joiden tarkoituksena on asettaa toinen muiden halveksunnan kohteeksi. Ainakin viimeksi mainittu näyttäisi täyttyvän Hekanahon ja Tuhkasen argumentaatiossa minua kohtaan. Sen sijaan esimerkiksi tutkijan arviointia ”epä-älylliseksi” voidaan tulkita vain arvostelijan mielipiteeksi tieteellisestä tuotteesta eikä henkilökohtaiseksi arvioksi tieteenharjoittajasta itsestään. Ks. esim. Olavi Heinosen (ym.) teosta *Rikosoikeus* vuodelta 1999 (s. 591).
353. Kiistely koski Arno Kotron kirjaa *Musta morsian* vuodelta 2005, jossa hän antautui kirjoittamaan naisnäkökulmasta. Ymmärsin noiden muutamien heteroseksuaalisten mieskirjailijoiden, kuten Arno Kotron ja Jouni Inkalan, pyrkimykset tekeytyä naisiksi lähinnä siltä kannalta, että siten he pystyivät miellyttämään feministisiä kustantajia ja saamaan kirjoilleen huomiota. Myös katharsiksen aika tuli pian, ja Kotro toimittikin jo vuonna 2007 feminismikriittisen kirjan nimeltä *Mies vailla tasa-arvoa*.
354. Ruben Stiller Arno Kotrolle *Ruben ja Joonas* -show’ssa 22.4.2005.
355. Ks. teostani *Filosofia räjähti* (2005, s. 148).
356. Ks. teostani *Työttömän kuolema* (2005, s. 169).
357. Ks. vastinettani ”Erään paradigman ehtookellot – Hekonaurut *queer*-teorian hakoteille” *Niin & Näin* -lehden numerossa 3/2005 (s. 57).
358. Hekanaho ja Tuhkanen *Niin & Näin* -lehden 2/2005 kirjoituksessaan (s. 8).
359. Hekanaho ja Tuhkanen *Niin & Näin* -lehden 4/2005 läimäytyksessään ”Queerteoria ja tieteellisen kirjoittamisen etiikka” (s. 7).
360. Fyysikko Alan Sokalin tahallisen näennäistieteelliseksi laatima ja Duke University Pressin julkaiseman *Social Text* -lehden kelpuuttama artikkeli julkaistiin kyseisen lehden numerossa 46–47/1996 (s. 217–252).
361. Ks. Alan Sokalin tunnustuksellista artikkelia ”A physicist experiment with cultural studies” *Lingua Franca* -lehdessä May/June 1996, jossa hän toteaa, että vaikka hänen metodinsa olikin satiirinen, oli hänen tarkoituksensa vakava. Sokalin metodi on saanut myöhemmin myös jatkoa.
362. Ks. Pia Livia Hekanahon teoksen ”Yhden äänen muotokuvia” (2006) esipuhetta (s. 3). Hekanahon teos käsitteli ranskalaista kirjailijaa ja varhaista feministiä, Marguerite Yourcenaria, jota kirjoittaja ylistää tietysti myös sosialistiksi.
363. Taina Kinnunen ja Anne Puuronen sähköpostiviestissään minulle 10.10.2005.
364. Taina Kinnunen ja Anne Puuronen sähköpostiviestissään minulle 9.12.2005.
365. Sähköpostiviestini Taina Kinnuselle ja Anne Puuroselle 12.12.2005.
366. Henry Laasasen sähköpostiviesti minulle 18.2.2008.

367. Ks. artikkeliani ”Tyttöjen kanssa saunan lauteilla” *Niin & Näin* -lehdessä 4/2004 (s. 119) ja teoksessani *Filosofiset viuhahdukset* (2007, s. 272).
368. Ks. Patrik Austinin kirjoittamaa juttua ”Naistutkimus kuumentaa tunteita” *Helsingin Sanomissa* 4.3.2008.
369. Rossi 2003, s. 12.
370. Ks. kapteeni Haddockin ja muslimien välistä dialogia Hergén piirtämässä Tintin sarjakuvassa *Seikkailu punaisella merellä* (1999 [1958], s. 50).
371. Lähetys tuli ulos TV1-kanavalta 14.4.2008 ja uusintana 16.4.2008. Marketta Mattila ja Raisa Rauhamaa ovatkin mainioita tv-toimittajia, joiden ohjelmista on löytynyt tilaa myös ei-viihteelliselle filosofialle, ja keskusteluissa on usein päästy filosofiseen dialogiin.
372. Mikko Lehtonen kirjoituksessaan ”Huono veli lähti – Verkostot jäivät?” *Helsingin Sanomissa* 7.4.2008. Otsikko oli sattuva sikäli, että koko lähetyksen ajan tunsin myös itse tulleeni leimatuksi ”huonoksi veljeksi”, jolle Kanervan tapausta paheksuneet vasemmistolaiset feministit eivät koskaan myöntäneet virkoja eivätkä tutkimustukea yliopistojen ja Suomen Akatemian omista verkostoista. Lyhyesti sanoen olen eri mieltä lähes kaikesta siitä, mitä Lehtonen sanoo miehen seksuaalisuudesta teoksessaan *Pikku jättiläisiä* (1995). Miksi ihmeessä miehen seksuaalisuus ja sukupuolisuus pitäisi nähdä sillä tavoin perin juurin kielteisenä ilmiönä ja nurinkurisesti kuin Lehtonen katsoo? Vastaus lienee sama kuin feminististen *cuck*-miesten virheitä koskien yleensäkin: naisistaan riippuvaisina heteroina he kerjäävät suosiota myös tieteen valtiattarilta ja ruskoivat siksi miessukupuolta noissa ”tieteeksi” lavastamisaan esityksissä.
373. Panu Rajala blogissaan 14.5.2007 <http://www.saunalahti.fi/panu/huhti08.htm>.
374. Ks. Jaakko Hämeen-Anttilan kannanottoa *Helsingin Sanomien* jutussa ”Rotusyrjintä ei ole nykyisin tiedeyhteisön ongema” 11.1.2008.
375. Ks. Jukka Koskelaisen lyhyttä juttua ”Sitkeä Heidegger-kiista?” ja Reino Lehtosen huomautusta ”Heidegger ja natsit” *Tiedepolitiikka*-lehden numerossa 1/2005.
376. Ks. vastinettani ”Ikuinen Heidegger” *Tiedepolitiikka*-lehden numerossa 2/2005.
377. Ks. toimituksen ratkaisua *Tiedepolitiikka*-lehden 2/2005 sivulla 56.
378. Eräänä merkkinä hyväveliverkoston toiminnasta (tässä kirjassa myöhemmin puheeksi tuleva) Putte Wilhelmsson oli sittemmin palkitsemassa minua arvostellutta Jukka Koskelaista vaikuttaessaan Valtion kirjallisuustoimikunnassa, joka myönsi Koskelaiselle viisivuotisen apurahan 3.10.2007.
379. Heideggerista ja homoseksuaalisuudesta ks. teokseni *Enkelirakkaus* (2008) sivuja 420–430.
380. Ks. Heikki Länsisalon kirjoitusta ”Homoseksuaalisuus kansallistunteen pönkittäjänä” *Nuori Voima* -lehdessä 4/2004 (s. 43–47).
381. Ks. artikkeliani ”Homojen vapautusliike heterovallan varjossa – Historian juorutädit homojen kansallisidentiteetin kieltäjinä” *Nuori Voima* -lehdessä 6/2004 (s. 55–57).
382. Theodor W. Adorno kirjoituksensa *Minima Moralia – Reflexionen aus dem beschädigten Leben* (1951) ajatelmassa 24.
383. Ks. Heikki Länsisalon vastinetta *Nuori Voima* -lehdessä 6/2004.
384. Antti Arnkil sähköpostiviestissään minulle 6.4.2006.
385. Ville Lähde sähköpostiviestissään minulle 6.6.2005.
386. Julkisen sanan neuvoston periaatelausuma vastineiden julkaisemisesta vuodelta 1978.

387. Ks. kokonaisesitystäni Lauri Rauhalan filosofiasta *Niin & Näin* -lehdessä 2/2006 (s. 19–20).
388. Lauri Rauhalalta kiskotun Marx-kommentin *Niin & Näin* -lehti (2/2006) painoi Tapio Kosken laatiman jutun sivulle 27.
389. Kyseessä oli Kluwerin vuoden 1997 editio teoksesta *Encyclopedia of Phenomenology*, josta "Skandinavia"-hakusanan Suomea koskevan osion toimittaja Dagfill Føllesdal oli katsonut parhaaksi jättää pois (useiden muiden keskeisten henkilöiden lisäksi) Lauri Rauhalan ja Juha Varton. Sen sijaan hän oli muistanut mukaan Jaakko Hintikan ja Leila Haaparannan, joka teoksen mukaan on "etevin kontribuoija fenomenologiaan Suomessa". *Niin & Näin* -lehden tuolloinen toimitus laati kyseisestä vääristelystä ikimuistoisen protestin numeroon 1/1997 (s. 7). Olisi mielenkiintoista tietää, kuka oli se suomalainen syväkurkku, joka toimi "tietotoimistona" kyseisen artikkelin kirjoittajaan päin.
390. Tiedot on saatu Suomen Kulttuurirahaston Internet-sivuilta <http://www.skr.fi>.
391. Tommi Wallenius minulle yksityisessä keskustelussa 1.11.2007.
392. Parhaan kritiikin ruotsinkielisen pääoman vallasta suomalaisen kulttuurielämän piirissä on esittänyt Seppo Heikinheimo *Mätämunan muistelmissaan* vuodelta 1997 (s. 490–503). Vaikka "filosofisen kuoleman" valinnutta Heikinheimoa vihattiinkin, huomattava on, että läpitunkevan lasittuneella katseellaan maailmaa tarkasteleva kriitikko oli arvioissaan yleensä oikeassa.
393. Tere Vadén sähköpostiviestissään minulle 10.9.2006.
394. *Niin & Näin* -lehden kolumnistiksi ylennetty feministi Anita Seppä lehdessä numero 3/2006 (s. 14).
395. Ks. Osmo Tammisalon kirjoitusta "Evoluutio ja homoseksuaalisuus" *Yliopisto*-lehdessä 14/2003 ja vastaustani "Naturalismi on heteroideologia" *Yliopisto*-lehdessä 17/2003 (s. 34–35). Tammisalo oli hyökännyt minua vastaan kiskomalla rahaa raatokärpäsenä ja kommentoimalla ajatuksiani *Yliopisto*-lehden 18/2003 kirjoituksessaan "Opiskelijat, vaatikaa rahanne takaisin!", vaikka mitään rahoja minulle ei ollut edes koskaan myönnetty. Ks. myös *Sosiologia*-lehteen 1/2007 kirjoittamaani arviota "Miesvallan vastaisku" Jussi Niemelän ja Osmo Tammisalon teoksesta *Keisarinnan uudet (v)aatteet* (s. 62–63). Välttelin tuolloinkin sitoutumista yksipuoliseen biologismiin ja totesin, että elintarviketieteilijä Tammisalon mielestä tärkein elintarvike näyttää olevan housuissa.
396. Tere Vadén sähköpostiviestissään minulle 20.10.2006.
397. Sami Pihlström *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 6/2005 (s. 66).
398. Jyrki Laine minulle puhelimessa keväällä 1995.
399. Jyrki Laine minulle puhelimessa keväällä 1997.
400. Ks. kirjaani *Työttömän kuolema* (2005, s. 315).
401. Sami Pihlström kirjoituksessaan "Luovan ihmisen puolustajia?" *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 7/2005 (s. 66–67).
402. Kari Raivio Minna Laukkasen laatimassa jutussa *Yliopistopainon uutiset* -lehdessä 2/2004 (s. 6).
403. Kyseessä täytyi olla joko Markku Heikkisen kanssani *Dialogisesta filosofiasta* käymä keskustelu, joka radioitiin suorana lähetyksenä Yrjönkadun uimahallin saunasta 14.10.2004, tai sitten viittaus koski Erkki Kauhasen ja minun promenadiflaneerausta Linnunlaulun suuntaan, jolloin keskustelimme *Filosofia räjähti* -kirjasta, anarkismista sekä *Työttömän kuolemasta* ja jonka Ylen ykkönen radioi 5.4.2006.

404. Erkki Kauhanen teki myös *Filosofisista viuhahduksista* radio-ohjelman, jossa keskustelimme feminismistä, naistutkimuksesta ja populaarikulttuurin olemuksesta Helsingin Tähtitorninmäellä euroviisuviikonloppuna. Ylen ykkönen radioi lähetyksen 16.5.2007.
405. Panu Rajala blogissaan 17.5.2007 <http://www.saunalahti.fi/panu/touko07.htm>.
406. Ks. Sanna Aaltosen teosta vuodelta 2006.
407. Reino Lantto ja Tuomas Seppä Herman Raivion laatimassa jutussa "Yliopistokustantamisen uusi työnjako" *Yliopistopainon uutiset* -lehdessä 1/2007 (s. 10–13).
408. Yhdistämishankkeesta kertoi *Yliopisto*-lehti ja kritiikistä puolestaan Kirsti Simonsuuri, joka paheksui *Yliopisto*-lehteen 2/2007 laatimassaan jutussa Yliopistopainon kustannustoiminnan lopettamisen lisäksi sitä, että koko hanke oli valmisteltu asianosaisilta salassa.
409. Riitta Korpipää sähköpostiviestissään minulle 7.10.2008.
410. Kirjelmäni Suomen Kustannusyhdistykselle ja Helsingin yliopiston rehtorille 10.10.2008.
411. Asiasta kertoi muiden muassa *Helsingin Sanomat* 1.10.2008.
412. Liken käyttämä referee sähköpostitse 29.11.2004 toimittamassaan lausunnossa.
413. Ks. Arne Nevanlinnan teosta *Sanos muuta – Lyhytproosaa kahdelta vuosituhannelta* (2003).
414. Ks. Pertti Lindforsin muistelmia *Seikkailuni tieteen, viinan, naisten ja politiikan parissa* (2003), jonka otsikko tosin relativoi tekstin ja vesittää sen todesta otettavuuden. Kustantajalle tämäkin teos tosin kelpasi, sillä olihan mukaan muistettu myös naiset.
415. Kustannusyhtiö Tammessa toimivan Tuula Kousan sähköpostiviesti minulle 4.4.2006.
416. Asiasta kertoi muiden muassa *Journalisti* 16/2000.
417. Ks. kirjastonhoitaja Heikki Poroilan teosta *Luurangot portinvartijan kaapissa* (2007). Feminististen hankintapäätösten lisäksi Poroila arvostelee ansiokkaasti myös "suodatuksen" nimellä harjoitettavaa Internet-sensuuria ja muita julkaisupoliittisia rajoitteita.
418. Mika Waltari klassisessa teoksessaan *Aiotko kirjailijaksi?* (1994 [1935], s. 211).
419. Ks. kirjoitustani "Akatemian käytännöt" *Yliopisto*-lehdessä 8/2002 (s. 8).
420. Suomen Akatemian anonyymi arviointipaneeli kirjallisessa lausunnossaan 23.3.2004 (s. 1).
421. Emt.
422. Suomen Akatemia minulle 4.5.2004 pyynnöstäni toimitetussa tiedoksiannossa.
423. Ks. Juha Sihvolan ikävänsävyistä vuodatusta *Kanava*-lehden numerossa 8/1996 (s. 489), jossa hän antautui väittelyyn Henri Bromsin kanssa.
424. Juha Sihvola kirjoituksissaan *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 6/2006 (s. 39–40) ja 8/2006 (s. 42). Ks. myös Vesa Oittisen artikkelia "Onko englannin kielen ylivalta välttämätöntä?" lehden numerossa 5/2006 (s. 45–46) ja lisäkommentteja numerossa 7/2006 (s. 50–51).
425. Helsingin yliopiston tutkijakollegiumilta asianosaisjulkisuuteen perustuen nähtäväkseni pyytämäni päätös 13.5.2004 lausuntoineen.
426. Ilmeisestikin pysyvän maineen Sara Heinämaalle toi hänen yhdessä Esa Saarisen kanssa julkaisemansa teos *Olennainen nainen – Naiskuvan filosofiset perusteet* vuodelta 1983.

427. Ks. Matti Kamppisen arviota ”Kultapossukerhon voimannäyte – vai epätasainen kooste ihmistieteistä?” *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2005 (s. 71–74).
428. Sami Pihlström *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2000, s. 55.
429. Matti Luoma kirjoituksessaan ”Filosofian paradigmamonopoli” *Niin & Näin* -lehdessä 4/1996 (s. 7).
430. Ks. Jaakko Hintikan esittelyä *Niin & Näin* -lehden numeron 1/2003 liitteenä olleessa Tampereen filosofiatapahtuman esitteessä.
431. Sama.
432. Ks. Martti Kuokkasen arviota Juha Varton teoksesta *Laadullisen tutkimuksen metodologia* (1992) *Ajatus*-vuosikirjassa 51 (1994).
433. Leila Haaparannan sähköpostiviesti Aki Huhtiselle keväällä 2001.
434. Leila Haaparannan vastaus Juha Vartolle puhelinkeskustelussa, jonka kuulijaksi jouduin sattumalta ollessani Haaparannan virkahuoneessa paikalla.
435. Suomen Akatemian 16.11.2001 tekemä päätös. Hankehakemus, jonka päähakijana toimin, oli nimeltään *Representations of homosexuality in Finnish present-day society* (osapuolina TaiK, HY ja TY).
436. Kahden vuoden tarkastelujakso kattaa vuodet 2001–2003. Tiedot on saatu Suomen Akatemian Internet-sivuilta osoitteesta <http://www.aka.fi>.
437. Esimerkiksi Ossi Naukkarinen onnistui Suomen Akatemian rahoilla saamaan aikaiseksi yhden oman kirjan ja yhden toimittamansa kokoelmateoksen, jotka julkaisi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, toisin sanoen kustantamo, joka oli aivan liian antikvaarinen painamaan mitään liikkeen tai liikkumisen filosofiaan liittyvää. Vertailun vuoksi mainittakoon, että itse kirjoitin tuona aikana samasta aiheesta kokonaisen teoksen pelkästään sivutoimenani ilman akatemian tukea ja jouduin julkaisemaan kirjani omin varoin. Lisäksi olin kirjoittanut toisen kirjan aiheesta, jota varten Leena-Maija Rossille puolestaan myönnettiin monivuotinen virka.
438. Ks. analyyttisen systeemifilosofin vuorosanoja teoksessani *Kuka halusi murhata filosofin? – Romaani filosofian hulluista päivistä ja myös rikoksesta* (2000, s. 92).
439. Hallintolaki (434/2003) § 28.
440. Yliopistoasetus (115/1998) § 8.
441. Gabriel Sandu minulle sähköpostiviestissään 20.8.2003.
442. Sähköpostiviestini Gabriel Sandulle 20.8.2003.
443. Ks. Mikko Salmelan väitöskirjaa *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata* (1998), joka noudattaa ”oikeaoppista” jakoa kulttuurifilosofiaan ja varsinaiseen filosofiaan. Paitsi että väitöskirjana ei mielestäni voisi olla yleiseksi filosofian historiaksi tarkoitettu teos, olen arvostellut Salmelan tapaa jakaa suitsutusta G. H. von Wrightille ja vaieta täysin esimerkiksi Markku Eskelisen ja Jyrki Lehtolan teoksesta *Jälkisanat* (1987). Omasta mielestäni Eskelisen ja Lehtolan kirja oli ilmestymisvuosikymmenensä merkittävin kulttuuripamfletti ja analyyttisen filosofian kritiikki. Ks. artikkeliani ”He söivät isien ruumiin – Mihin filosofian historioita tarvitaan?” *Niin & Näin* -lehdessä 3/2000. Artikkeli on julkaistu myös kokoelmateoksessani *Filosofiset viuhahdukset* vuonna 2007 (s. 150–165).
444. Timo Airaksinen minulle keskustelussa 21.8.2003.
445. *Niin & Näin* -lehden 4/2003 jutussaan ”Elostelun filosofiaa” (s. 133) Timo Airaksinen yritti puhdistautua minua kohtaan osoittamastaan aggressiosta kirjoittamalla kirja-arvostelun, jossa hän markiisi de Sadea käsittelevää teosta analysoiden koetti esittää ”yleisellä tasolla” homomyönteisiä kantoja. Paljas-

tavaa on, että Airaksiselle tuli asiaa foorumikseni tiedettyyn *Niin & Näin* -lehteen heti minun ja hänen välille leimahtaneen konfliktin jälkeen. Kenties hän sillä tavoin yritti kerätä todistusaineistoa omasta näennäisen liberaalista homokannastaan ja sitä kautta valmistautua torjumaan syytöksiä, jotka seuraisivat, jos dosentuurihakemukseni kiistettäisiin. Kirjoitin myös itse lehden samassa numerossa dosentuurinimityksiin liittyvästä puolueellisuudesta (s. 128).
446. Matti Sintonen sähköpostiviestissään minulle 24.2.2004.
447. Matti Sintonen sähköpostiviestissään minulle 5.4.2004.
448. Sama.
449. Matti Sintonen sähköpostiviestissään minulle 16.5.2004.
450. Sama.
451. Sähköpostiviestini Marja Liisa Nurmelle 19.5.2004.
452. Sähköpostiviestini Matti Sintoselle 22.5.2004.
453. Matti Sintosen sähköpostiviesti minulle 2.6.2004.
454. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 28.11.2004.
455. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 27.9.2004.
456. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 28.11.2004. Haaparannan tapaiset suuruudet näyttävät myöntävän filosofian vaikutusvaltaisuuden aina, kun se koostuu joidenkin maailmankuuluisuuksien jäljittelemisestä tai heihin tukeutumisesta, mutta he eivät haluaisi myöntää filosofian merkityksellisyyttä niissä yhteyksissä, joissa sitä luodaan. Mikäli Haaparannan kaltaisilta professoreilta olisi kysytty, mitä mieltä he ovat maineeseen nousseiden filosofien ajatuksista silloin, kun ne olivat vielä tuntemattomia, he olisivat varmasti pitäneet niitä ”epätieteellisinä, virheellisinä ja vääriä”: kerta kaikkiaan painettaviksi sopimattomina. Huomionarvoista on, että toimiessaan professorina Haaparanta ei saanut opiskelijoiden kanssa aikaan mitään.
457. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 28.11.2004.
458. Ks. teostani *Dialoginen filosofia* (2003) s. 251.
459. Tulkintani analyyttisen filosofian ideologisesta luonteesta voi lukea esimerkiksi *Dialogisen filosofian* (2003) sivuilta 132–142 ja 167–171.
460. Ks. Herbert Marcusen käsitystä analyyttisesta filosofiasta teoksessa *Yksiulotteinen ihminen* (1969 [1964], s. 201).
461. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 28.11.2004.
462. Ks. teoksessani *Dialoginen filosofia* (2003, s. 132–142) esittämiäni tulkintoja. Olen kirjannut näkemykseni myös filosofisen pääteokseni *Enkelirakkaus* (2008) ensimmäiseen, toiseen ja kolmanteen päälukuun.
463. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 27.9.2004.
464. Sama.
465. Esitin perusteluni Leila Haaparannalle sähköpostitse 29.11.2004, aivan kuten olin esittänyt ne jo Matti Sintoselle 22.5.2004.
466. Leila Haaparanta minulle sähköpostiviestissään 27.9.2004.
467. Sama.
468. Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnan päätös 26.1.2005.
469. Olli Lagerspetzin väitöskirja *The Tacit Demand – A Study in Trust* (1996) – ja siten myös asiantuntemusalue – oli mahdollisimman kaukana omastani.
470. Ks. kirjoitustani *Niin & Näin* -lehdessä 3/2000 (s. 61).
471. Leila Haaparanta Ahti-Veikko Pietarisen, Panu Raatikaisen ja Risto Vilkon laatimassa mainosartikkelissa ”Logiikan virta” *Niin & Näin* -lehdessä 2/2005 (s. 25). Toimitus oli nostanut lauseen lihavoituna esiin myös sivulla 24.

472. Emt., s. 23.
473. Emt., s. 25. Huomaa ajatuskulun ja lauseenmuotoilun obsessiivinen rakenne. Korostettuna lause oli jo lehden sivulla 24.
474. Tämän totesin muun muassa *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/2005 (s. 51), jossa käsittelin kiistan taustoja.
475. Olli Lagerspetzin lausunto Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnalle 19.7.2005.
476. Kristian Klockarsin lausunto Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnalle 3.8.2005.
477. Tiedekunnan esittelijän Marja Liisa Nurmen kirje minulle 11.8.2005.
478. Asiakirjan liitteenä 1 oli kopio dosentti Maija Lehtovaaran arviosta, joka oli ilmestynyt *Aikuiskasvatus*-lehdessä 4/2003, ja liitteenä 2 kopio professori Juha Varton arviosta, joka oli ilmestynyt *Niin & Näin* lehdessä 2/2003.
479. Esimerkkeinä teokseni myönteisestä vastaanotosta olivat myös *Ydin*-lehdessä 4/2003 ja *Kulttuurivihkot*-lehdessä 5/2003 julkaistut arviot (kantelun liitteet 3 ja 4) teoksestani *Dialoginen filosofia*.
480. Ks. esimerkiksi Esa Saarisen filosofian historiaa (1985, s. 122).
481. Ilmeisestikin juuri Leila Haaparannan taholta Olli Lagerspetzin lausuntoon 19.7.2005 päätynyt virheellinen toteamus oli kirjattu täsmälleen samassa muodossa jo Haaparannan minulle 27.9.2004 lähettämään sähköpostiviestiin.
482. Tämä näkyi jo Sintosen sähköpostiviestistä 5.4.2004, jonka mukaan hän ryhtyi tiedustelemaan, ”mitä muut sanoisivat asiasta”.
483. Kristian Klockars lausunnossaan dosentuurihakemustani varten 3.8.2005 (s. 6).
484. Emt., s. 2–7.
485. Emt., s. 7.
486. Ks. Jussi Halla-ahon kirjoitusta ”Moninaisuusmyönteinen yliopisto” 10.11.2006 hänen *Scripta*-nimisessä blogissaan, osoitteessa: <http://www.halla-aho.com/ scripta/ moninaisuusmyonteinen_yliopisto.html>.
487. Kristian Klockars lausunnossaan dosentuurihakemustani varten 3.8.2005 (s. 6).
488. Emt., s. 7.
489. Emt., s. 7.
490. Emt., s. 3.
491. Emt., s. 3.
492. Lainaukset J. Karjalaisen lauluista ”Kolme cowboyta” ja ”Merenneitoni ja minä”; albumilla *Suurimmat hitit* (1992).
493. Antti Apunen jutussaan ”Filosofian tiedepolitiikkaa tamperelaisittain” *Aviisi*-lehden numerossa 8/1993 (s. 4).
494. Ks. Richard Bachin teosta *Lokki Joonatan* (1992, s. 34).
495. Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnan päätös 14.9.2005.
496. Eräs keino tietyn henkilön junailemiseksi virkaan on laatia näennäisesti puolueeton ”virantäyttösuunnitelma”, jossa määritellään, minkälainen henkilö virkaan halutaan. Koska suunnitelman laatii tiedekunta itse ja se hyväksytetään yliopiston kanslerilla, professorit käytännössä itse päättävät, kenet he valitsevat seuraavaksi professoriksi. Menettely on samanlainen kuin itse itsensä täydentävien säätiöiden hallituksissa. Niinpä myös Pihlströmin nimittäminen virkaan puskuroitiin ”virantäyttösuunnitelmalla” eli viidellä sivulla lakiläppää, jossa alleviivattiin viran olevan *luonnontieteellisistä* tutkinnoista annettujen asetuksen mukaista opetusta ja tutkimusta varten. Keskeinen kysymys on,

mitä Tampereen yliopisto tekee luonnontieteisiin painottuvilla filosofian professoreilla, kun koko yliopistossa luonnontieteitä ei juuri ole. Asiaa ei paranna se, että virantäyttö järjestetään säntillisesti, kun koko *lähtökohta* eli virkojen alan määrittely on pielessä.

497. Leila Haaparanta sähköpostiviestissään minulle 27.9.2004.
498. Olli Lagerspetz lausuntonsa 19.7.2005 sivulla 6.
499. Kristian Klockars lausuntonsa 3.8.2005 sivulla 7.
500. Pietari Almusa *Kulttuurivihkojen* 5/2003 kirja-arviossaan (s. 72).
501. Putte Wilhelmssonin arvio teoksestani *Filosofia räjähti* (2005) ilmestyi *Turun Sanomissa* toista vuotta kirjan ilmestymispäivän jälkeen eli vasta 5.10.2006, joten arvio oli viipynyt hyllyllä ja sen julkaisemiseen saattoi olla ”syy”.
502. Ks. Putte Wilhelmssonin 5.10.2006 *Turun Sanomiin* kirjoittamaa arvostelua ”On se vaan niin väärin”.
503. Ks. vastinettani ”Anarkistisesta arviosta” Putte Wilhelmssonille *Turun Sanomissa* 12.10.2006.
504. Ks. teostani *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa* (2005, s. 11).
505. Putte Wilhelmsson *Turun Sanomissa* 5.10.2006. Mikäli anarkismin aapisestani ei olisi ”oppikirjaksi”, kuten Wilhelmsson antautui väittämään, tulkitsen sen vain ansioksi, sillä oppikirjat on yleensä tarkoitettu puoliksi oppineille, kun taas tämän kirjan ajatuksia voivat muutkin sulatella.
506. Hyvän lehtimiestavan mukaan vastineet pitäisi julkaista mielipidepalstoilla eikä toimitettuja juttuja sisältävillä sivuilla, joilla naapuripalstojen jutut tulevat ”kuin vahingossa” viitanneiksi vieressä oleviin vastineisiin.
507. Olli Lagerspetz lausunnossaan 19.7.2004.
508. Erään esimerkin tarkoituksellisesti tekemästäni kirjoitusvirheestä (eli niin sanotusta verbaaliterrorismista) tarjoaa mainintani Vihreän liiton ”virheästä” ydinvoimakannasta *Dialogisen filosofian* (2003) sivulla 351.
509. Likaisuudessa piehtaroinnin elämys välittyy paljon puhuvalla tavalla Olli Lagerspetzin myöhemmästä hengentuotteesta nimeltä *Lika – Kirja maailmasta, kodistamme* (2008), joka on hänen ensimmäinen väitöskirjaa seurannut teoksensa ja jossa kirjoittaja antaa näytön kiinnostustensa aihealueista sekä samalla ehkä myös siitä puhdistautumisen halusta, jonka patamusta syyllisyyden tunne saattaa tuottaa.
510. Pertti Alasuutari *Yliopistouutiset*-lehdessä 1–3/1993 (kansi ja s. 6).
511. ”Teilaus” (vanhaa suomea) ≈ kovennettu kuolemantuomio, jonka uhriksi joutui muiden muassa Jaakko Ilkka vuonna 1597. Todistaakseen omaa oikeassa olemistaan ja ilkeilläkseen minulle tiedekunta toimitti pian oman hakemukseni hylkäämisen jälkeen dosentiksi Timo Klemolan, jolla ei ole sen kummoisempia ansioita eikä julkaisuja kuin minullakaan.
512. Oikeustieteen professori Ari Huhtamäki sähköpostiviestissään minulle 27.9. 2005.
513. Tampereen yliopiston informaatiotieteiden tiedekunnan selvitys rehtorinvirastolle 12.10.2005.
514. Vastaukseni rehtorinvirastolle 18.10.2006 tiedekunnan antaman selvityksen johdosta.
515. Tampereen yliopiston rehtorin päätös 8.12.2005 (TaY:n dnro D8/103.02/2004/ 6010).
516. Ks. tuomarinohjeita *Suomen laki I* -teoksen kannen kääntöpuolella.
517. Kirjani *Työttömän kuolema* sivulta 239 lainattu sitaatti löytyi sekä Kristian Klockarsin lausunnon 3.8.2004 sivulta 1 että Sami Pihlströmin *Tieteessä*

tapahtuu -lehdessä 7/2005 julkaiseman kirja-arvion sivulta 66, mikä kertoo, että asiantuntijoiden ja laitoksen välillä on mitä ilmeisimmin käyty asiantuntijoiden puolueettomuuden vaarantanutta mielipiteidenvaihtoa.

518. Kanteluni 12.12.2005 eduskunnan oikeusasiamiehelle saapui virastoon 13.12. 2005 (EOA:n dnro 3791/4/2005).
519. Eduskunnan oikeusasiamiehen selvityspyyntö Tampereen yliopistolle 19.12. 2005 (EOA:n dnro 3771/4/05).
520. Informaatiotieteiden tiedekunnan ja Leila Haaparannan 22.2.2004 antama selvitys rehtorille ja rehtorin 24.2.2006 antama selvitys (TaY:n dnro D10/070.15/ 2005) eduskunnan oikeusasiamiehelle (EOA:n dnro 3771/4/05).
521. Tampereen yliopiston rehtorin Krista Varantolan edellä viitattu selvitys.
522. Eduskunnan oikeusasiamiehen minulta 6.3.2006 pyytämä vastaselitys 3.4. 2006.
523. Informaatiotieteiden tiedekunnan ja Leila Haaparannan 22.2.2004 antama selvitys Tampereen yliopiston rehtorille (s. 3).
524. Leila Haaparannan edellä mainittu selvitys (s. 4).
525. Leila Haaparannan edellä mainittu selvitys (s. 5).
526. Sama.
527. Sama.
528. Ks. Sami Pihlströmin hekumointia oman väitöskirjansa (1996) esipuheessa (s. 5).
529. Leila Haaparannan 22.2.2004 antama selvitys Tampereen yliopiston rehtorille. Kuriositeettina voi mainita, että eräänä osoituksena Haaparannan yhteyksistä teologiaan hän piti tarpeellisena paljastaa myös *Niin & Näin* -lehden 2/2005 jutussa sisarensakin olevan teologi.
530. Leila Haaparannan 22.2.2004 antama selvitys Tampereen yliopiston rehtorille (s. 5).
531. Vastaukseni eduskunnan oikeusasiamiehelle 3.4.2006.
532. Heikki Laurinolli *Aviisin* 16/2005 haastattelussa ”Päätoimittajan puhuttelu oli ylireagointia”.
533. Pentti Linkola Juha Honkosen *Aviisiin* 5/2006 kirjoittaman jutun ”Linkolaa ei päästetä puhumaan filosofiatapahtumaan” mukaan.
534. Jorma Sipilä Juha Honkosen *Aviisiin* 5/2006 kirjoittaman jutun ”Linkolaa ei päästetä puhumaan filosofiatapahtumaan” mukaan.
535. Olli Lagerspetz lausuntonsa 19.7.2004 sivulla 7.
536. Ks. esim. teokseni *Dialoginen filosofia* (2003) sivuja 200–220.
537. *Helsingin Sanomat* 29.5.2006.
538. Ks. toimittaja Seija Sartin *Helsingin Sanomien* 2.6.2007 Kuukausiliitteeseen laatimaa juttua ”Kari S. Tikan elämä ja kuolema” (s. 42–55).
539. Eduskunnan oikeusasiamiehen toinen lisäselvityspyyntö Tampereen yliopistolle 26.4.2006.
540. Informaatiotieteiden tiedekunnan kokouksessaan 18.5.2006 ja rehtorin eduskunnan oikeusasiamiehelle 30.5.2006 antamassaan selvityksessä ilmaisema kanta.
541. Leila Haaparannan antama selvitys rehtorille 15.5.2006.
542. Eduskunnan oikeusasiamiehen vastaus minulle 21.6.2006 (EOA:n dnro 3771/ 4/06).
543. Eduskunnan oikeusasiamiehen päätös (EOA:n dnro 1522/4/04).
544. *Helsingin Sanomat* 12.9.2006.
545. Jukka Lindstedt *Helsingin Sanomien* 27.10.2006 mukaan.

546. Tutkija Juhani Tasihin *Seura*-lehden 43/2006 jutussa ”Muuttaako asiakirjalöytö sotahistoriaa” (s. 20).
547. Toivo Tapanainen Heikki Hietamiehen romaanin *Sotatuomari* (2004, s. 5) mukaan.
548. Ks. Søren Kierkegaardin teosta *Päättävä epätieteellinen jälkikirjoitus* (1992 [1846], s. 96) ja suomentaja Torsti Lehtisen kommentteja saman teoksen sivulla 640. Mestarinsa tavoin myös Lehtinen on tyypillinen esimerkki syvällisestä ja filosofialle omistautuneesta ajattelijasta, joka analyyttisten filosofien hallitsemassa yliopistolaitoksessa on jätetty vaille sellaisia toimintaedellytyksiä, jotka hän tuotantonsa puolesta olisi ansainnut.
549. Eerik Lagerspetzin palattua Turkuun ja jyväskyläläisten omien kestosuosikkien Kari E. Turusen ja Jussi Kotkavirran tultua sivuutetuiksi virantäytössä uuden viran saivat syksyllä 2007 päättyneessä prosessissa Mikko Yrjönsuuri ja tietysti Sami Pihlström, joka ilmestyi kuin sieni sateen jälkeen kaikkialle, missä oli virka avoinna.
550. Olli Alho, Fred Karlsson ja Olli Mäenpää raportissaan Israel-Jacob Schurin väitöskirjan hylkäyksestä Helsingin yliopiston rehtorille 9.4.2008.
551. Ks. *Helsingin Sanomien* juttuja ”Tutkija: yliopisto sivuuttaa syytökset juutalaisten syrjinnästä” (17.4.2008) ja ”Schur-asiantuntijatyöryhmän raportti on puuttellinen” (18.4.2008).
552. Aristoteles, *Retoriikka*, 1378b.
553. Friedrich Nietzsche *Epäjumalten hämärässään* (1995 [1888], s. 13), ajatelma 36.
554. Eri joukkueiden välisistä kiistoista ks. Mikko Salmelan teosta *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata* (1998, s. 383–384).
555. Ks. kirjoitustani ”Nauru tulevaisuudelle” Nuoren Voiman Liiton julkaisemassa *Antaa tulla – Tähtäimessä tulevaisuus* -antologiassa vuodelta 1985 (s. 104–105).

Lähteet

Teoksen lähteinä on käytetty painettuja ja sähköisessä muodossa julkaistuja kirjoja, artikkeleita, lehtijuttuja, kirjeitä, viranomaisasiakirjoja ja sähköpostiviestejä sekä suullisia puheenvuoroja. Tiedot viitatuista lehtiartikkeleista löytyvät alaviitteistä, eikä niitä ole poikkeuksetta toistettu kirjallisuusluettelossa. Viitattujen lehtien nimet on mainittu lehtien ja aikakausjulkaisujen luettelossa. Lähteinä käytetyt sähköpostiviestit ja verkkojulkaisut on arkistoitu muiden kirjeiden ja viranomaisasiakirjojen tavoin tekijän hallussa olevaan arkistoon.

KIRJALLISUUS

Aaltonen, Sanna, *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*. Nuorisotutkimusseuran ja Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 69. Helsinki: Yliopistopaino, 2006.

Adorno, Theodor W., *Minima Moralia – Reflexionen aus dem beschädigten Leben*. Berlin: Suhrkamp, 1951.

Aristoteles, ”Retoriikka” [*Ars Rhetorica*]. Suom. Paavo Hohti et al., *Teokset*, osa IX. Helsinki: Gaudeamus, 1997.

Bach, Richard, *Lokki Joonatan*. Suom. Kaija Kauppi, alkut. *Jonathan Livingstone Seagull*, 1970. Jyväskylä: Gummerus, 1992.

Blomstedt, Jan ja Esa Saarinen, *Punk-akatemia – Kirjallinen pamfletti*. Pirkkala: Lehtijussi, 1980.

Brumonti, Camille, *Auto-ca-fé*. Jyväskylä: Élan vital, 1998.

Carnap, Rudolf, *Der logische Aufbau der Welt*. Berlin: Weltkreis, 1928.

---, *Logische Syntax der Sprache*. Wien: Springer, 1934.

Encyclopedia of Phenomenology. Ed. Lester Embree et al., Contributions to phenomenology, vol. 18. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997.

Ensimmäinen Mooseksen kirja. Suomen evankelisluterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Johdanto Tuomas Nevanlinna. Helsinki: Kirjapaja, 2007.

Enwald, Marika, ”Derrida ja naturalisoitu transsendentaalifilosofia”. *Niin & Näin* 1/2001, s. 66–69.

---, *Displacements of Deconstruction – The Deconstruction of Metaphysics of Precence, Meaning, Subject and Method*. Acta Universitatis Tamperensis, 988. Tampere: Tampere University Press, 2004.

---, *Jacques Derrida ja dekonstruktio*. Tampere: Vastapaino, 2004.
Erasmus Rotterdamilainen, *Tyhmyyden ylistys*. Suom. Kauko Kare, alkut. *Moriae encomium*, 1509. Hämeenlinna: Karisto, 1998.
Eskelinen, Markku ja Jyrki Lehtola, *Jälkisanat – Sianhoito-opas*. Helsinki: WSOY, 1987.
Eskola, Antti, *Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan – Persoonallisuuden tutkimuksen metodologisia opetuksia*. Helsinki: WSOY, 1985.
---, *Tiedän ja uskon*. Helsinki: Otava, 2003.
---, *Työpäiväkirja*. Helsinki: Hanki ja jää, 1992.
---, *Uhka, toivo ja vastarinta*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1984.
---, *Uskon tunnustelua – Mitä Jumalasta pitäisi ajatella?* Helsinki: Otava, 1999.
Foucault, Michel, *Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mère, ma sœur, et mon frère… Un cas de parricide au XIXe siècle*. Ouvrage collectif. Édité et présenté par Michel Foucault. Paris: Gallimard-Julliard, 1973.
---, *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka, alkut. *Surveiller et punir*, 1975. Helsinki: Otava, 1980.
Freud, Sigmund, *Toteemi ja tabu – Eräitä yhtäläisyyksiä villien ja neuroottisten sielunelämässä*. Suom. Mirja Rutanen, alkut. *Totem und taboo*, 1913. Helsinki: Love-kirjat, 1989.
Goscinny, René ja Jean Tabary, *Ahmed Ahne, Bagdadin kauhu*. Suom. Outi Walli, alkut. *Iznogoud l'infane*, 1969. Helsinki: Sanoma, 1972.
Haaparanta, Leila ja Ilkka Niiniluoto, *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsingin yliopiston Filosofian laitoksen julkaisuja 3/1986. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1987.
Hankamäki, Jukka, ”Akatemian käytännöt”. *Yliopisto* 8/2002, s. 29.
---, ”Alkibiades, Eros ja itsestä huolehtimisen taito”. Teoksessa: Mikko Lahtinen (toim.), *Rakkaudesta filosofiaan*, s. 61–71. Tampere: Taju, 1999.
---, ”Amerikat – Aina vain isompaa”. *Nuori Voima* 3/2004, s. 18–22.
---, *Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 2003.
---, *Dialoginen filosofia – Teoria, metodi ja politiikka*. Toinen, ajantasaistettu painos. Norderstedt: Books on Demand GmbH, 2008.
---, ”Dialogisesta filosofiasta”. *Yliopisto* 14/2003, s. 38–39.
---, *Enkelirakkaus – Filosofia ja uskonto homoseksuaalisuutena*. Norderstedt: Books on Demand GmbH, 2008.
---, ”Erään paradigman ehtookellot – Hekonaurut *queer*-teorian hakoteille”. *Niin & Näin* 3/2005, s. 57.
---, *Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa – Vähä katekismus filosofiselle anarkistille*. Helsinki: Like, 2005.
---, *Filosofiset viuhahdukset – Populaarifilosofisia tekstejä sekseistä, vallasta ja filosofisista liikkeistä*. Helsinki: Feenix, 2007.

---, ”He söivät isien ruumiin – Mihin filosofian historioita tarvitaan?” *Niin & Näin* 3/2000, s. 58–62.
---, ”Heidegger – Sankarini! Mistä kiistaa käytiin?” *Tiedepolitiikka* 3/2004, s. 31–38.
---, ”Homoille ja lesboille vasta luodaan perusoikeuksia – Virallistettu parisuhde on toisen luokan avioliitto”. *Tasa-arvo* 1/2001, s. 19–21.
---, ”Ikuinen Heidegger”. *Tiedepolitiikka* 2/2005, s. 56.
---, ”Kauhea sandaali”. *Niin & Näin* 4/2003, s. 127–128.
---, *Kuka halusi murhata filosofin? Romaani filosofian hulluista päivistä ja myös rikoksesta*. Helsinki: Feenix, 2000.
---, ”Kun yhdet ovat tasa-arvoisempia kuin toiset – Kuinka tasa-arvolla diskriminoidaan?” *Tiedepolitiikka* 1/2006, s. 75–82.
---, ”Lauri Rauhala – Filosofian *grand old man* tekee uusia avauksia”. *Niin & Näin* 2/2006, s. 16–21.
---, ”Mania, hybris ja kohtalo – Miksi dramaturgian filosofi puhuu Jumalasta ja homoudesta?” *Niin & Näin* 3/2006, s. 149–152.
---, ”Miesvallan vastaisku”. *Sosiologia* 1/2007, s. 62–63.
---, *Minä – Minäfilosofioiden filosofiaa*. Helsinki: Yliopistopaino, 1995.
---, *Minän rakentuminen ihmistieteissä*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 54. Tampere: Tampereen yliopisto, 1994.
---, ”Miten meitä tutkitaan?” *Z*-lehti 3/2002, s. 38.
---, ”Naturalismi on heteroideologia”. *Yliopisto* 17/2003, s. 34–35.
---, ”Nauru tulevaisuudelle”. Teoksessa: Eila Jaatinen ym. (toim.), *Antaa tulla – ”Tähtäimessä tulevaisuus” -antologia*, s. 104–105. Helsinki: Nuoren Voiman Liitto ja Ikaros-kirjat, 1985.
---, ”Oliko filosofien kuningas piilohetero? Mieskulttuurin kunnia ja pyhän perheen pilaama Platon”. *Niin & Näin*, 1/2002, s. 73–83.
---, ”Onko projektitutkija tieteen pyramidiorja?” *Acatiimi* 3/2002, s. 27.
---, *Rakkauden välittäjä – Kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen idea Simone Weilin ajattelussa*. Toinen, uudistettu painos. Like pokkari 140. Helsinki: Like, 2006.
---, *Rakkauden välittäjä – Kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen ideaali Simone Weilin ajattelussa*. Väitöskirja. Helsinki: J. Hankamäki [Jakaja: Like], 1997.
---, ”Sekseistä ja biobisneksestä”. *Yliopisto* 3/2004, s. 56–57.
---, ”Seniorit saavat rahat”. *Yliopisto* 5/2002, s. 41.
---, *Tasapainon geometria – Simone Weilin käsitys eettisen ihmisen todellistumisesta*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 34. Tampere: Tampereen yliopisto, 1992.
---, ”Terveen seksin tuolle puolen”. *Sosiologia* 2/1998, s. 148–150.
---, ”Tyttöjen kanssa saunan lauteilla – Tirkistysreikiä sukupuolierolla politikoivaan filosofiaan”. *Niin & Näin* 4/2004, s. 111–120.
---, *Työttömän kuolema – Johdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan*. Helsinki: Yliopistopaino, 2005.

---, ”Työttömän kuolemasta”. *Tieteessä tapahtuu* 8/2005, s. 49–51.
---, ”Viheltävä kahvinkeitin”. *Niin & Näin* 4/1998, s. 79–80.
---, ”Yksipuolista syrjintätutkimusta”. *Sosiologia* 3/2002, s. 253–255.
Hannula, Mika et al., *Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura, 2003.
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Phänomenologie des Geistes – Werke in zwanzig Banden,* Bd. 3, Orig. 1807. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1975.
Heidegger, Martin, *Oleminen ja aika*. Suom. Reijo Kupiainen, alkut. *Sein und Zeit*, 1927. Tampere: Vastapaino, 2000.
---, *Silleen jättäminen*. Suom. Reijo Kupiainen, esip. Juha Varto, alkut. *Gelassenheit*, 1959. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 19. Tampere: Tampereen yliopisto, 1991.
Heikinheimo, Seppo, *Mätämunan muistelmat*. Helsinki: Otava, 1997.
Heinonen, Olavi et al., *Rikosoikeus*. Helsinki: WSOY, 1999.
Heinämaa, Sara, *Ele, tyyli ja sukupuoli – Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle*. Helsinki: Gaudeamus, 1996.
Heinämaa, Sara ja Esa Saarinen, *Olennainen nainen – Naiskuvan filosofiset perusteet*. Helsinki: WSOY, 1983.
Hekanaho, Pia Livia, *Yhden äänen muotokuvia – Queer-luentoja Marquerite Yourcenarin teoksista*. Helsinki: P. Hekanaho, 2006.
Herakleitos, *Yksi ja sama – Aforismeja*. Suom. Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava, 1971.
Hergé, *Seikkailu Punaisella merellä*. Suom. Jukka Kemppinen, alkut. *Coke en stock*, 1958. Tintin seikkailut, osa 1. Helsinki: Otava, 1999.
Hietamies, Heikki, *Sotatuomari*. Helsinki: Otava, 2004.
Himanen, Pekka, *Bertrand Russellin haaste – Russellilainen uskontokritiikki esimerkkinä aikalaiskriittisestä filosofiasta*. Helsinki: Gaudeamus, 1994.
Himanka, Juha, *Phenomenology and Reduction*. Helsingin yliopiston Filosofian laitoksen julkaisuja 1/2000. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2000.
Hintikka, Jaakko, *Filosofian köyhyys ja rikkaus*. Toim. Janne Hiipakka et al. Helsinki: Art House, 2001.
---, *Tieto on valtaa ja muita aatehistoriallisia esseitä*. Helsinki: WSOY, 1969.
Huhtinen, Aki, *Sielun hoitamisesta sielun parantamiseen – Ihmisen usko eksistenssisen auttamisen perustana – Terapeuttinen rekonstruktio*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1996.
Husserl, Edmund, *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie – Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie*. Halle: Max Niemeyer, 1912.

Häyry, Heta ja Matti Häyry, *Taide, tunne ja turmelus – Kaksi näkökulmaa R. G. Collingwoodin estetiikkaan*. Helsingin yliopiston Filosofian laitoksen julkaisuja 4/1989. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1989.

Jaaksi, Vesa, *Kriisi luontosuhteessa*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 32. Tampere: Tampereen yliopisto, 1992.

Jokipii, Markku, *Teatterikoulutaisto*. Helsinki: Otava, 1979.

Juntunen, Matti, *Edmund Husserlin filosofia – Fenomenologia ja apodiktisen tieteen idea*. Helsinki: Gaudeamus, 1986.

---, *Martin Heideggerin fundamentaaliontologian modaali-temporaalinen problematiikka*. Jyväskylän yliopiston Filosofian laitoksen julkaisu 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1990.

Juntunen, Matti ja Lauri Mehtonen, *Ihmistieteiden filosofiset perusteet*. Jyväskylä: Gummerus, 1977.

Kaitaro, Timo ja Markku Roinila (toim.), *Filosofin kuolema*. Helsinki: Summa, 2004.

Kallinen, Timo, *Teatterikorkeakoulun synty – Ammattikoulusta akatemiaksi 1971–1991*. Helsinki: Like ja Teatterikorkeakoulu, 2004.

Ketonen, Oiva, *Eurooppalaisen ihmisen maailmankatsomus*. Alkut. 1961. Helsinki: WSOY, 1981.

Kierkegaard, Søren, *Päättävä epätieteellinen jälkikirjoitus filosofian muruihin – Miimis-pateettis-dialektinen kehitelmä, eksistentiaalinen kirjoitelma*. Suom. Torsti Lehtinen, alkut. *Afsluttende uvidenskabelig efterskrift til de philosophiske smuler*, 1846. Helsinki: WSOY, 1992.

Kivi, Aleksis, *Seitsemän veljestä*. Alkut. 1870. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997.

Klemola, Timo, *Liikunta tienä kohti itseä – Liikunnan projektien fenomenologinen tarkastelu*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 12. Tampere: Tampereen yliopisto, 1990.

---, *Ruumis liikkuu – Liikkuko henki? – Fenomenologinen tutkimus liikunnan projekteista*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol 66. Tampere: Tampereen yliopisto, 1998.

Koetrge, Noretta ja Daphne Patai, *Professing Feminism – Cautionary Tales from the Strange World of Women's*. New York: Basic Books, 1994.

Kotro, Arno, *Musta morsian*. Helsinki: Like, 2005.

Kotro, Arno ja Hannu T. Sepponen (toim.), *Mies vailla tasa-arvoa*. Helsinki: Tammi, 2007.

Krohn, Sven, *Der logische Empirismus – Eine kritische Untersuchung, Teil 1*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja B, Humaniora 31. Turku: Turun yliopisto, 1949.

---, *Der logische Empirismus – Eine kritische Untersuchung*, *Teil 2*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja B, Humaniora 36. Turku: Turun yliopisto, 1950.

---, *Ydinihminen – Ihmisen mitta ja tulevaisuus*. Toim. Toivo Salonen. Helsinki: Arator, 1989.

Kuka kukin on – Who's who in Finland: Henkilötietoja nykypolven suomalaista 2005. Toim. Risto Rantala et al. Helsinki: Otava, 2004.
Kuokkanen, Martti, "Onko laadullinen metodologia puolustettavissa". *Ajatus* 51, 1994, s. 229–240.
Kupiainen, Reijo, *Ajattelemisen anarkia – Transmetafyysinen asenne Martin Heideggerilla*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 18. Tampere: Tampereen yliopisto, 1991.
---, *Mediakasvatuksen eetos – Fenomenologinen tutkimus mediakasvatuksen etiikasta*. Acta universitatis Lappoensis, 86. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2005.
Kuusela, Oskari, "Wittgenstein ja transsendentaalifilosofia". *Niin & Näin* 1/2001, s. 53–65.
Laasanen, Henry, *Naisten seksuaalinen valta*. Helsinki: Multikustannus, 2008.
Lagerspetz, Eerik, *A Conventionalist Theory of Institutions*. Acta philosophica Fennica, vol. 44. Helsinki: Philosophical Society of Finland, 1989.
Lagerspetz, Olli, *Lika – Kirja maailmasta, kodistamme*. Helsinki: Multikustannus, 2008.
---, *The Tacit Demand – A Study in Trust*. Åbo: Åbo Akademi, 1996.
Lahtinen, Mikko, *Niccoló Machiavelli ja aleatorinen materialismi – Louis Althusser ja Machiavellin konjunktuurit*. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 572. Tampere: Tampereen yliopisto, 1997.
---, "Peltotiellä olet hakotiellä". Teoksessa: Juha Varto (toim.), *Silleen jättäminen ja politiikka*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 35. Tampere: Tampereen yliopisto, 1992.
---, *Snellmanin Suomi*. Tampere: Vastapaino, 2006.
Lehtonen, Mikko, *Pikku jättiläisiä – Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen*. Tampere: Vastapaino, 1995.
Lehtovaara, Maija, *Subjektiivinen maailmankuva kasvatustieteellisen tutkimuksen kohteena – Kasvatuksen filosofian pohdintaa ja kasvatustieteen filosofian kehittelyä Lauri Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian pohjalta erityisesti silmälläpitäen minäkäsitystutkimuksia.* Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 338. Tampere: Tampereen yliopisto, 1992.
Liehu, Heidi, *Kirsikankukkia – Alaviitteitä*. Helsinki: WSOY, 1993.
---, *Søren Kierkegaard's Theory of Stages and its Relation to Hegel*. Acta Philosophica Fennica, vol. 47. Helsinki: The Philosophical Society of Finland, 1990.
Lindfors, Pertti, *Seikkailuni tieteen, viinan, naisten ja politiikan parissa*. Toim. Veli-Pekka Leppänen. Helsinki: Tammi, 2003.
Linna, Väinö, *Tuntematon sotilas*. Teoksessa: V. Linna, *Kootut teokset*, osa 2, alkut. 1955. Helsinki: WSOY, 2000.

Lynn, Richard and Tatu Vanhanen, *IQ and Global Inequality*. Augusta: Washington Summit Publishers, 2006.

Marcuse, Herbert, *Yksiulotteinen ihminen*. Suom. Markku Lahtela, alkut. *One Dimensional Man*, 1964. Helsinki: Weilin + Göös, 1969.

Mauss, Marcel, *Essai sur le don – Forme et raison le l'échange dans les sociétés archaïques*. Orig. 1925. Quebec: L'université du Quebec, 2002.

Miettinen, Ensio ja Esa Saarinen, *Muutostekijä*. Helsinki: WSOY, 1990.

Miller, Henry, *Kravun kääntöpiiri*. Suom. Pentti Saarikoski, alkut. *Tropic of Cancer*, 1934. Jyväskylä: Gummerus, 1960.

Mäki-Kulmala, Heikki, *Näin puhui Sarasvuo*. Tampere: Vastapaino, 2002.

Nelimarkka, Riitta, *Self-portrait – Elisen väitöskirja: variaation variaatio*. Helsinki: Seneca, 2000.

---, *Väitösfarssi – Taistelu hatusta*. Helsinki: Seneca, 2003.

Nevanlinna, Arne, *Sanos muuta – Lyhytproosaa kahdelta vuosituhannelta*. Helsinki: Tammi, 2003.

Niemelä, Jussi K. ja Osmo Tammisalo, *Keisarinnan uudet (v)aatteet – Naistutkimus luonnontieteen näkökulmasta*. Helsinki: Terra Cognita, 2006.

Nietzsche, Friedrich, *Antikristus*. Suom. Aarni Kouta, alkut. *Der Antichrist*, 1888. Helsinki: Unio Mystica, 1995.

---, *Ecce homo*. Suom. Tuikku Ljungberg, alkut. *Ecce homo – wie man wirt, was man ist*, 1888. Helsinki: Unio Mystica, 2002.

---, *Epäjumalten hämärä, eli, miten vasaralla filosofoidaan*. Suom. Markku Saarinen, alkut. *Götzen-Dämmerung*, 1888. Helsinki: Unio Mystica, 1995.

---, *Iloinen tiede ("La gaya scienza")*. Suom. J. A. Hollo, alkut. *La gaya scienza – Die fröhliche Wissenschaft*, 1886. Helsinki: Otava, 1989.

---, *Näin puhui Zarathustra – Kirja kaikille eikä kenellekään*. Suom. J. A. Hollo, alkut. *Also sprach Zarathustra*, 1883–1885. Helsinki: Otava, 2001.

Niiniluoto, Ilkka, "Murha Wienin yliopistossa". Teoksessa: Timo Kaitaro et al. (toim.), *Filosofin kuolema*, s. 257–266. Helsinki: Nemo, 2005.

Nordin, Svante, *Filosofian historia – Länsimaisen järjen seikkailut Thaleesta postmodernismiin*. Suom. Jukka Heiskanen, alkut. *Filosofins historia*, 1995. Oulu: Pohjoinen, 1999.

Numminen, M. A. ja Esa Saarinen, *Terässinfonia*. Espoo: Weilin + Göös, 1981.

Parviainen, Jaana, *Bodies Moving and Moved – A Phenomenological Analysis of the Dancing Subject and the Cognitive and Ethical Values of Dance Art*. Tampere: Tampere University Press, 1998.

---, *Tanssi ihmisen eksistenssissä – Filosofinen tutkielma tanssista*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 51. Tampere: Tampereen yliopisto, 1994.

Parviainen, Jussi, *Hybris – Dramaturgian filosofia*. Helsinki: WSOY, 2004.

Patomäki, Heikki, *Yliopisto oyj – Tulosjohtamisen ongelmat ja vaihtoehto*. Helsinki: Gaudeamus, 2005.

Pietarinen, Juhani, *Platonin harmonisen mielen etiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, 1996.

Pihlström, Sami, *Filosofian käytännöt – Pragmatismin perinteen vaikutus suomalaisessa filosofiassa 1900-luvulla*. Jyväskylä: Unipress Oy, 2001.

---, ”Filosofian traditionaalisuudesta ja transsendentaalisuudesta”. *Niin & Näin* 1/2001, s. 42–52.

---, *Kokemuksen ehdot – Kantilaisen filosofian uudelleenarviointia*. Helsinki: Yliopistopaino, 2002.

---, ”Muutoksen ajoista, ihmisestä ja vähän muustakin”. *Tieteessä tapahtuu* 8/2000, s. 55–57.

---, *Structuring the World – The Issue of Realism and the Nature of Ontological Problems in Classical and Contemporary Pragmatism*. Acta Philosophica Fennica, vol. 59. Helsinki: Suomen Filosofinen Yhdistys, 1996.

Piri, Markku, *Muotokuvia – Portraits*. Helsinki: Tammi, 1991.

Platon, ”Faidros”. Suom. Pentti Saarikoski. *Teokset*, osa 3. Helsinki: Otava, 1979.

Poroila, Heikki, *Luurangot portinvartijan kaapissa*. Helsinki: BTJ, 2007.

Puhakainen, Jyri, *Kohti ihmisen valmentamista – Holistinen ihmiskäsitys ja sen heuristiikka urheiluvalmennuksen kannalta*. Tampere: Tampereen yliopisto, 1995.

---, *Persoonan kieltäjät – Ihmisen vapaus ja vastuu aivotutkimuksen ja lääketieteen puristuksessa*. Helsinki: Like, 1998.

Pyhä Raamattu – Vanha Testamentti, *Uusi Testamentti*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksessaan vuonna 1992 käyttöönottama suomennos. Mikkeli: Suomen Pipliaseura, 1994.

Pääskynen, Markku, *Ellington*. Helsinki: Tammi, 2003.

Raiski, Seppo, *Laboratorio, teoria ja parempi elämä*. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 292. Tampere: Tampereen yliopisto, 1990.

Ranta, Aarne, ”Latexin filosofiaa”. Teoksessa: Erna Oesch et al. (toim.), *Malli, metodi, merkitys – Esseitä Veikko Rantalan 60-vuotispäivän kunniaksi*, s. 107–111. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 49. Tampere: Tampereen yliopisto, 1993.

Rantala, Veikko, *Aspects of Definability*. Acta Philosophica Fennica, vol. 29, issues 2–3. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1977.

Rauhala, Lauri, *Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 41. Tampere: Tampereen yliopisto, 1993.

---, *Ihminen kulttuurissa – Kulttuuri ihmisessä*. Helsinki: Yliopistopaino, 2005.

---, *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus, 1983.

Rossi, Leena-Maija, *Heterotehdas – Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus, 2003.
Saarinen, Esa, *Epäihmisen ääni*. Helsinki: WSOY, 1984.
---, *Erektio Albertinkadulla – Kansallis-filosofinen puheenvuoro*. Helsinki: WSOY, 1988.
---, *Filosofia*. Helsinki: WSOY, 1994.
---, *Jörn Donner*. Helsinki: WSOY, 1987.
---, *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin*. Helsinki: WSOY, 1985.
---, *Sartre – Pelon, inhon ja valinnan filosofia*. Tampere: Fanzine, 1983.
---, *Symposium*. Helsinki: WSOY, 1999.
Saarinen, Esa et al., *Poppamies*. Helsinki: WSOY, 1995.
Salmela, Mikko, *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata*. Helsinki: Otava, 1998.
Salomaa, J. E., "Kantin elämä ja filosofia". Suomentajan johdanto Immanuel Kantin kokoelmateoksessa *Siveysopilliset pääteokset*, s. 9–66, alkut. 1928. Helsinki: WSOY, 1990.
Santayana, George, *Life of Reason – Reason in Common Sense.* New York: Charles Scribner's Sons, 1905–1906.
Saranpää, Mika, *Paradoksian kartat – Unia Platonista*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 48. Tampere: Tampereen yliopisto, 1993.
Sariola, Esa, *Luota minuun*. Helsinki: Otava, 1994.
Satulehto, Markku, *Elämismaailma tieteiden perustana – Edmund Husserlin tieteen filosofia*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 33. Tampere: Tampereen yliopisto, 1992.
Siltala, Juha, *Työelämän huonontumisen lyhyt historia – Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Helsinki: Otava, 2004.
Sipilä, Petri, *Sukupuolitettu ihminen – Kokonainen etiikka: Onko sukupuoli oikein?* Helsinki: Gaudeamus, 1998.
Solženitsyn, Aleksandr, *Vankileirien saaristo I–II – Taiteellisen tutkimuksen kokeilu*. Suom. Esa Adrian, alkut. *Arhipelag gulag*, 1973. Tukholma: Wahlström & Widstrand, 1974.
Stålström, Olli, *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Helsinki: Gaudeamus, 1997.
Suomalainen lääkärikeskus, osa 2. Helsinki: Weilin + Göös, 1996.
Suomen laki, osa I. Toim. Minna Näsänen. Helsinki: Talentum ja Lakimiesliiton kustannus, 2005.
Suomen laki, osa II. Toim. Stina Salminen. Helsinki: Talentum ja Lakimiesliiton kustannus, 2005.
Taylor, Mark C. ja Esa Saarinen, *Imagologies – Media Philosophy*. London: Routledge, 1994.

Teräväinen, Juha, *Henrik Gentiläisen tieto-oppi*. Tampereen yliopiston Filosofian laitoksen julkaisuja 5/1975. Tampere: Tampereen yliopisto, 1975.

---, *Johdatus filosofiaan*. Helsinki: Kirjapaja, 1982.

---, ”Poikarakkaus ja teoreettinen intressi”. Teoksessa: Esa Saarinen et al. (toim.), *Rakkauden filosofia*, s. 125–138. Helsinki: WSOY, 1984.

Thoreau, Henry David, *Elämää metsässä*. Suom. Mikko Kilpi, alkut. *Life in the Woods*, 1854. Helsinki: WSOY, 1990.

Tuusvuori, Jarkko S., *Nietzsche and Nihilism – Exploring a Revolutionary Conception of Philosophical Conceptuality*. Helsinki: J. Tuusvuori, 2000.

Vadén, Tere, *The Symbolic and Subsymbolic Theories in Cognitive Science*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 59. Tampere: Tampereen yliopisto, 1996.

Varto, Juha, *Formal and Philosophical in Early Medieval Logic*. Reports from the Department of Mathematics, Serie A, 209. Tampere: University of Tampere, 1989.

---, *Formalontologische relationen der Sprache – Eine phänomenologische Besinnung*. Philosophische Studien aus der Universität Tampere, vol. 7. Tampere: Tampereen yliopisto, 1990.

---, *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä, 1992.

---, *Lihan viisaus – Kirjoituksia halusta, katseesta ja puheesta*. Tampere: Taju, 1996.

---, *Merkintöjä Platonista ja Platonin filosofiasta*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol. 39. Tampere: Tampereen yliopisto, 1993.

---, *Mitä Simone Weil on minulle opettanut?* Helsinki: Kirjastudio, 2005.

Vuoden kirjat 2005 – Suomen Kustannusyhdistyksen kirjaluettelo. Helsinki: Suomen Kustannusyhdistys, 2005.

Värri, Veli-Matti, *Hyvä kasvatus – Kasvatus hyvään: Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. Tampere: Tampere University Press, 1997.

Wallenius, Tommi, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus.* Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura, 2004.

Waltari, Mika, *Aiotko kirjailijaksi? Tuttavallista keskustelua kaikesta siitä, mitä nuoren kirjailijan tulee tietää*. Alkut. 1935. Helsinki: WSOY, 1994.

---, *Sinuhe egyptiläinen – Viisitoista kirjaa lääkäri Sinuhen elämästä n. 1390–1335 e.Kr.* Alkut. 1945. Helsinki: WSOY, 2005.

Weckroth, Klaus, ”Miten minusta tuli hullu?” *Yhteiskuntapolitiikka* 65, 5/2000, s. 434–439.

Wright, Georg Henrik von, *Explanation and Understanding*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1971.

---, *Hyvän muunnelmat*. Suom. Vesa Oittinen, alkut. *The Varieties of Goodness*, 1963. Helsinki: Otava, 2001.

Ylä-Kotola, Mauri, *Jean-Luc Godard mediafilosofina – Rekonstruktio simulaatiokulttuurin lähtökohdista*. Lapin yliopiston mediatieteen julkaisuja, 1. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 1998.

LEHDET

Aamulehti
Acatiimi
Aikuiskasvatus
Ajatus
Alibi
Aviisi
Helmi
Helsingin Sanomat
Hymy
Image
Kanava
Kulttuurivihkot
Like-uutiset
Lingua Franca
Luotain
Mielenterveys
Mind
Niin & Näin
Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab
Pohdin
Ruumiin kulttuuri
Seura
Social Text
Soihtu
Sosiologia
Suomen Kuvalehti
Suomi
Synthese
Tiede & Edistys
Tieteessä tapahtuu
Vihreä Lanka
Voima
Voltti
Völkischer Beobachter
Ydin
Yhteiskuntapolitiikka
Yliopisto
Yliopistopainon uutiset
Yliopistouutiset
Z-lehti

ELEKTRONISET LÄHTEET

Verkkojulkaisut

Halla-aho, Jussi, ”Moninaisuusmyönteinen yliopisto”. Verkkokolumni 10.11.2006. <http://www.halla-aho.com/scripta/ moninaisuusmyonteinen _yliopisto.html>.

Hankamäki, Jukka, Blogi. <http://jukkahankamaki.blogspot.fi/>.

---, *Contra Academia – Tutkielma tiedepoliittisesta vallasta*. Verkkokirja. <http://www.hankamaki.fi/documents/contraacademia.pdf>.

---, *Seksit selviksi – Onko naistutkimus tiedettä, filosofiaa vai poliittinen ideologia?* Verkkokirja. <http://www.hankamaki.fi/documents/seksitsel viksi.pdf>.

Jokisipilä, Markku, ”Sukupuolten tasa-arvosta”. Verkkokolumni. <http:// jokisipila.blogspot.com/2006/06/sukupuolten-tasa-arvosta.html>.

Lahtinen, Mikko, *Arvoisa juhlaväki – Aatos 30 vuotta!* Puhe filosofian opiskelijoiden ainejärjestö Aatoksen vuosijuhlassa 20.10.2005. <http:// porthania.blogspot.com/2007/08/arvoisa-juhlavki-aatos-30-vuotta.html>.

Lindfors, Pertti, *Suomen tiedepolitiikan suomettuminen*. Verkkokirja. <http://www.helsinki.fi/filosofia/filo/henk/Lindfors/suomet.htm>.

Mustonen, Seppo, ”Matemaattis-filosofisen tiedekunnan synty ja tuho”. Esitelmä Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan 30-vuotisjuhlassa 11.5.2005, osoite: <http://www.uta.fi/laitokset/mattiet/ mustonen/mustonen.htm>.

Patomäki, Heikki, *Avoin kirje rehtorille*. Blogikirjoitus. <http://www.valt. helsinki.fi/blogs/patomaki/post1.htm>.

Radio-ohjelmat

Filosofisia viuhahduksia. Tiedekahvilassa Erkki Kauhasen vieraana Jukka Hankamäki. Oy Yleisradio Ab, YLE Radio 1, 16.5.2007.

Ihmisyys itsessä ja toisissa. Jukka Hankamäki Markku Heikkisen haastateltavana. Suora lähetys Yrjönkadun uimahallin saunasta. Oy Yleisradio Ab, YLE Radio Q, 14.10.2004.

Takaikkuna – Kuvainraastajat kunniaan. Promenadiflaneeraus Linnunlaulun suuntaan Erkki Kauhasen seurassa. Oy Yleisradio Ab, YLE Radio 1, 5.4.2006.

TV-ohjelmat

Hyvät, pahat ja rumat. Toimittajina Simo Rantalainen ja Jari Sarasvuo, puhelinhaastattelussa Kari Häkämies. MTV3 Oy, 1996.

Kaken pesula. Toimittajina Marketta Mattila ja Raisa Rauhamaa, keskustelijoina Jyri Puhakainen ja joukko aivotutkijoita. Oy Yleisradio Ab, YLE TV1, 22.11.1998.

Persona non grata. Toimittaja Timo Seppäsen vieraana filosofi Esa Saarinen. Oy Yleisradio ab, YLE TV2, 19.12.2003.

Ruben & Joonas. Toimittajina Joonas Hytönen ja Ruben Stiller, vieraana kirjailija Arno Kotro. MTV3 Oy, 22.4.2005.

Voimala. Toimittajina Marketta Mattila ja Raisa Rauhamaa, keskustelijoina filosofi Jukka Hankamäki, näyttelijä Jari Nissinen ja teatteriohjaaja Raija-Sinikka Rantala. Ikoni ja indeksi Oy, YLE TV1, 13.8.2005.

Voimala. Toimittajina Marketta Mattila ja Raisa Rauhamaa, keskustelijoina filosofi Jukka Hankamäki, kulttuurintutkija Mikko Lehtonen, mediatutkija Kaarina Nikunen ja biologi Osmo Tammisalo. Ikoni ja indeksi Oy, YLE TV1, 14.4.2008.

Äänilevyt ja kuvatallenteet

007 ja kuoleman katse. James Bond -elokuva, alkut. *A View to a Kill*, 1985. DVD-levy. FS Film, 2001.

Hohto. Stanley Kubrickin elokuva, käsik. Stephen King, alkut. *The Shining* 1980, DVD-levy. Warner Bros. Entertainment Finland, 2007.

Karjalainen, J., *Suurimmat hitit*. CD-levy. Poko Records, 1992.

Pelle Miljoona Oy, *Varjo seuraa onneain*. EP-levy. Johanna Kustannus, 1981.

Professori Uuno D. G. Turhapuro. Spede-elokuva, DVD-levy, alkut. 1975. Finnkino, 2003.

Saarinen, Esa, ”Poikarakkaus”. LP-levyllä *Filosofia*. Vaaralliset levyt, 1984.

Salminen, Simo, *Huumorimiehiä – Rotestilaulu*. Fazer Records, 1998.

Stalker. Andrei Tarkovskin elokuva, videokasetti, alkut. 1979. Mosfilm, 1989.

Internet-kotisivut

Hankamäki, Jukka <http://www.hankamaki.fi/>.
MTV3 <http://www.mtv3.fi/>.
Saarinen, Esa <http://www.esasaarinen.com/>.
Stakes <http://www.stakes.fi/>.
Suomen Akatemia <http://www.aka.fi/>.
Suomen Journalistiliitto ry. <http://www.journalistiliitto.fi/>.
Suomen Kulttuurirahasto <http://www.skr.fi/>.
Yhdistyneet kansakunnat <http://www.un.org/>.

Jukka Hankamäen teokset

1. Enkelirakkaus
Filosofia ja uskonto homoseksuaalisuutena

2. Rakkauden välittäjä
Kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen ideaali Simone Weilin ajattelussa

3. George Herbert Mead ja symbolinen interaktionismi
Tutkimus minuuden, merkitysten ja yhteiskunnan rakentumisesta

4. Dialoginen filosofia
Teoria, metodi ja politiikka

5. Filosofia räjähti, tulevaisuus palaa
Vähä katekismus filosofiselle anarkistille

6. Filosofiset viuhahdukset
Populaarifilosofisia tekstejä sekseistä, vallasta ja filosofisista liikkeistä

7. Työttömän kuolema
Johdatus uuteen työyhteiskuntaan ja työn filosofiaan

8. Kansallisfilosofinen manifesti
Tie tulevaisuuden Suomeen

9. Kuka halusi murhata filosofin?
Romaani filosofian hulluista päivistä ja myös rikoksesta

10. Suomalaisen nykyfilosofian historia
Mustelmani taisteluista tieteen ja filosofian kentillä

Verkkokolumnien kokoelmat

1. Sensuurin Suomi
Filosofisesti korrekteja kolumneja arkipäivän ajatusrikoksista

2. Kansanvallan varkaat
Kirjoituksia kansanvallan kaventamisesta Suomessa

3. Valhe kaatuu
Fatwoja ja jeremiadeja eripuraisesta Euroopasta

4. Minuutti on mennyt
Synkkää yksinpuhelua vieraantuneesta valtakunnasta

5. Sanaakaan en vaihtaisi pois
Kirjoituksia maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kansainvälisyydestä

6. Vastahankaan
Punavihreän kuplan puhkaisuja

7. Ankara totuus
Ansaittuja analyysejä ja valittuja verkkokolumneja

8. Poliittisesti korrektia
Kutkuttavan kivaa kujerrusta vastuuvalheista
ja vihatotuuksista sinulle, kyyhkyläiseni

Mediatutkimukset

1. Totuus kiihottaa
Filosofinen tutkimus vasemmistopopulistisen
valtamedian tieto- ja totuuskriisistä

2. Pavlovin koirat
Tieteellinen tuomio median ja byrokraattien kostosta

Neljännesvuosisata suomalaista filosofiaa

Filosofia on kukoistanut harrastajien, koulujen ja kansalaispiirien keskuudessa, mutta minne katosi elävä filosofia yliopistojen laitoksilta?

Tämä teos on suomalaisen nykyfilosofian historia, jossa tarjotaan vaihtoehto historian juhlakirjoissa maalatuille kuville filosofiasta.

FT, VTT Jukka Hankamäen omaelämäkerrallinen silminnäkijätodistus laajenee syvälle käyväksi analyysiksi akateemisesta vallankäytöstä ja suomalaisen filosofian vaietusta puolesta. Teoksessa piirretään tarkasti dokumentoitu kuva keskeisimpien filosofisten konfliktien taustoista ja syistä niin osapuolten kuin todistajienkin näkökulmasta, eikä kirja päästä lukijoitaan vähällä.

Tiedepoliittisena manifestina teos sisältää haasteen myös tulevaisuudelle. Filosofian olemus ei kiteytynyt Sokrateen kuolemassa vaan Sokrateen olemus sovinnaisen filosofian omassa kuolemassa. Osallistu siis hilpeästi kuningastieteen ruumiinvalvojaisiin, sillä kerrankin filosofian laitoksilla tapahtuu. On lohdullista, kun patologin pöydän preparaatti heilahtaa – on rohkaisevaa, jos filosofiaruumiin silmäluomi värähtää!

www.hankamaki.fi

Yleinen kirjastoluokka: 11.5